

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XI. DÖNEM
(1957 - 1960)

II. CİLT

Prof. Dr. Zühtü ARSLAN

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

11. DÖNEM DENETİM FAALİYETLERİ, BÜTÇE VE DOKUNULMAZLIKLAR (1957-1960)

ZÜHTÜ ARSLAN

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 32 – 5 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 34 - 9 (Il. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876'da Kanun-ı Esasi'nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir 'parlamento geleneği' oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul'dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara'da 23 Nisan 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda oluşturulan ve Millî Mücadele'yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek "Gazi Meclis" olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis'te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
1. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NİN DENETİM FAALİYETLERİ	7
1.1. SORU (SUAL) ÖNERGELERİ	7
1.1.1. Sözlü (Şifahi) Soru Önergeleri	9
1.1.2. Yazılı (Tahriri) Soru Önergeleri	39
1.1.3. Bazı Sözlü ve Yazılı Soru Önergeleri	123
1.2. GENSORU (İSTİZAH) ÖNERGELERİ	175
1.2.1. Vatandaşların Tâbi Tutulduğu Farklı Muamelelerin Önlenmesi	176
1.2.2. Bazı Cumhuriyet Savcılarının Kanunsuz Fiil ve Hareketleri	178
1.2.3. Hayat Pahalılığı, Mal Darlığı ve Yokluğunun Önlenmesi	179
1.2.4. Kâğıt, Malzeme ve İlân Tahsisi ve Tevzii	179
1.2.5. Hükümetin İktisadi Politikası	181
1.3. MECLİS TAHKİKATI (SORUŞTURMASI) ÖNERGELERİ	182
1.3.1. Van (Özalp)’da 32 Vatandaşın Muhakemesiz Öldürülmesi Olayı	184
1.3.2. Karaköprü’de Öldürülen Vatandaşlar	187
1.3.3. Nüvit Yetkin ve 124 Arkadaşının Tahkikat Önergesi	188
1.3.4. Fethi Çelikbaş ve Fazıl Yalçın’ın Tahkikat Önergesi	207
1.3.5. Nüvit Yetkin’in 1957 Seçimleri Hakkında Tahkikat Önergesi	218
1.3.6. Sırrı Atalay ve 4 Arkadaşının Radyo Yayınları Üzerine Önergesi	223
1.3.7. Avni Doğan ve 54 Arkadaşının Basın Konusunda Tahkikat Önergesi	227
1.3.8. Diğer Tahkikat Önergeleri	230
2. BÜTÇE KANUNLARI	231
2.1. 1958 YILI BÜTÇESİ	231
2.1.1. Bütçenin Geneli	231
2.1.2. Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi	309
2.1.3. Milli Müdafaa Vekâleti Bütçesi	315
2.2. 1959 YILI BÜTÇESİ	320
2.2.1. Bütçenin Geneli	320
2.2.2. Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi	373
2.2.3. Milli Müdafaa Vekaleti Bütçesi	386
2.3. 1960 YILI BÜTÇESİ	397

2.3.1. Bütçenin Geneli	397
2.3.2. Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi	478
2.3.3. Milli Müdafaa Vekâleti Bütçesi	487
3. DOKUNULMAZLIK DOSYALARI.....	494
3.1. GENEL OLARAK	494
3.2. MECLİS GENEL KURULUNDA MÜZAKERE EDİLEN DOSYALAR	497
3.2.1. İçtüzük Değişiklikleri Hakkında Usul Tartışması	497
3.2.2. Zihni Üner'in Dokunulmazlık Dosyası	503
3.2.3. Mahmut Goloğlu ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Dokunulmazlık Dosyası.....	511
3.2.4. Cevdet San'ın Dokunulmazlık Dosyası.....	516
EK.....	527
EK 1: XI. DÖNEM'DEKİ DOKUNULMAZLIK DOSYALARI	527
DİZİN.....	553

1. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN DENETİM FAALİYETLERİ

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, güçler birliği ilkesini öne çıkaran ve egemenliğin kullanımında sadece Meclis'i yetkilendiren bir anayasaydı. Anayasanın 4. maddesine göre “Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin yegâne ve hakikî mümessili olup Millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.” Meclis Hükümetini çağrıştıran bu hükümlere rağmen, uygulamada parlamenter sistemin gereği olan kurumsal mekanizmalara yer verildiğini söylemek mümkündür. Nitekim 1924 Anayasası parlamentonun hükümet üzerindeki denetimini öngören hükümler içermektedir. Örneğin 7. maddenin ikinci fıkrasındaki “Meclis, Hükümeti her vakit murakabe ve iskat edebilir” hükmü, parlamento denetimini açıkça düzenlemektedir.

Anayasanın 22. maddesi bu denetimin hangi yollarla yapılacağını belirtmiştir. Bu maddeye göre “Sual ve istizah ve Meclis tahkikatı Meclisin cümlei salâhiyetinden olup şekli tatbiki Nizamnamei Dahili ile tâyin olunur.” Kısaca, 1924 Anayasası döneminde parlamento hükümet üzerindeki denetim faaliyetlerini soru, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla sağlamaktaydı.

1.1. SORU (SUAL) ÖNERGELERİ

Soru, 2 Mayıs 1927 tarihli TBMM Dahili Nizamnamesi'nin 149 -156 maddeleri arasında düzenlenmiştir.¹ Bu maddelerde, denetimi daha etkin hale getirmek amacıyla 1957 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır.² 149. maddeye göre, “Her mebus Hükümet namına Başvekile veyahut vekillerden birine şifahi veya tahriri sualler sorabilir.” Başvekile sorulan sorulara ilgili bakanlar cevap verebilmektedir. Soru, açık ve belli konular hakkında sadece bilgi istenmesine yönelik bir denetim yoludur. Soru önergesi, gerekçe, mütalaa veya üçüncü şahıslar hakkında isim belirtme suretiyle herhangi bir isnadı ihtiva edemez (m. 150)

Bu şartlara uymayan veya galiz, müstehcen veya hakaret içeren sözleri ihtiva eden önergeler düzeltilmek üzere Meclis Başkanlığınca soru sahiplerine iade olunur. Soru önergeleri, sözlü olarak cevaplandırılması istense de, mutlaka yazılı olarak Meclis Başkanlığına verilir. Soru birden fazla mebus tarafından imza edilemez (m. 151) Yazılı soruların bir ay içinde cevaplandırılması zorunludur. Sözlü sorularda ise Riyaset tezkeresinin vusulünden bir hafta sonra gündemdeki sırası geldiğinde ilgili vekil Meclis kürsüsünden cevap verir. Vekil, aynı konudaki soruları birleştirerek cevaplama yetkisine sahiptirler. Ayrıca,

¹ Bkz. Şeref İba (der.), *Osmanlı'dan Günümüze Meclis İçtüzük Metinleri*, (Ankara: TBMM Basımevi, 2007), ss. 275-276; 292-293.

² Bu değişikliklerin Meclis'te görüşülmesi sırasında yaşanan tartışmalar için Türk Parlamento Tarihi (1957-1960), Yasama Faaliyetleri (I. Cilt) ne bakılabilir.

vekil ülkenin emniyet ve selameti gerektirdiği takdirde sorulara cevap vermekten imtina edebileceği gibi, isterse onları gizli celsede de cevaplayabilir (m. 152) Aksine karar alınmadıkça, sözlü soruların cevaplandırılması için her Cuma en fazla bir saatlik süre ayrılır. Aynı birleşimde bir milletvekilinin ikiden fazla sorusu cevaplandırılmaz (m. 153) Sözlü sorularda vekilin cevabından sonra soru sahibi sorunun metnine bağlı kalmak şartıyla görüşünü açıklayabilir. Cevap ve mütalaalar en fazla beşer dakika ile sınırlıdır (m. 154)

Eğer soruyu soran milletvekili, cevap gününde Meclis'te bulunmazsa sözlü cevap hakkını kaybeder ve soru yazılı cevap talebiyle verilmiş sayılır. Soruya muhatap olan vekil cevap gününde hazır bulunmazsa cevap haftaya bırakılır. Ertesi hafta vekil yine soruya cevap vermez ve erteleme talebinde bulunmazsa, soru sahibinin soruyu istizaha (gensoruya) çevirme hakkı vardır. Soru sahibinin bu talebi, bir hafta sonra müzakeresiz şekilde oylamaya sunulur. Ancak oylamadan önce vekilin soruyu cevaplandırma hakkı vardır (m. 155) Bütçe görüşmeleri sırasında bir milletvekili sorularla ilgili usule tabi olmaksızın bir vekile istediği soruları sorabilir ve gerek gördüğü açıklamayı talep edebilir (m. 156)

Tespitlerimize göre, onbirinci dönemde beşyüze yakın sözlü soru önergesi, bunun iki katından fazla da yazılı soru önergesi verilmiştir. Soru önergelerinin çok büyük bir kısmı ilgili bakanlarca cevaplandırılmıştır.

1957-1960 döneminde TBMM'de verilen sözlü ve yazılı soru önergelerinin tamamı aşağıda, tablo halinde verilmiştir. Bunun amacı, bir anlamda dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik gündeminin de anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Tabloda, soru sahibi milletvekilin seçim bölgesi ve ismi yanında, sorunun konusu, muhatabı, soruyu cevaplayan hükümet üyesi ve cevabın yer aldığı tutanak bilgileri de verilmiştir. Böylece herhangi bir nedenle cevaplandırılmayan soru önergelerinin hangi konulara ilişkin olduğu da görülebilecektir.

Bununla birlikte, bazen sözlü soru önergelerinin yazılıya dönüştürüldüğü de görülmektedir. O dönemde yürürlükte olan Meclis İçtüzüğü'nün 155. maddesinin birinci fıkrasına göre, sözlü soru önergesi veren milletvekilinin oturumda hazır bulunmaması durumunda soru yazılı cevap talebiyle verilmiş sayılmaktaydı. Tabloda yazılı soruya çevrilen sorular belirtilmiş ve ayrıca bunların cevaplandırılmasına ilişkin bilgilere de "yazılı soru önergeleri" başlığı altında yer verilmiştir.

1.1.1 Sözlü (Şifahi) Soru Önergeleri

	Seçim Bölgesi	Soru sahibi	Soru konusu	Muhatap	Cevaplandırılan	TUTANAK DERGİSİ			
						TARİH	C	B	O
1	Ankara	Recep Dengin	İnhisar maddelerinin fiyatlarına yapılan zamlar	Başvekil					
2	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Son seçimlerde aday olup seçilemeyen memurlar	Başvekil	Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoglu	31.1.1958	1	1	32
3	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Çankırı'da kurulması düşünülen şeker fabrikası	Başvekil	Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu	24.1.1958	1	1	29
4	Gümüşhane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	Son mebus seçimlerden önce DP teşkilatına verilen jeepler	Başvekil					
5	Gümüşhane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	Son mebus seçimlerinde DP teşkilatınca kullanılan vasıtalar	Başvekil					
6	İstanbul	Ali Harputlu	Son mebus seçimlerinde muhalefet partileri tarafından kullanılan vasıtalar	Başvekil					
7	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta şehir imar planının tatbiki	Başvekil					
8	Tokad	Şahap Kitapçı	Devlet Personel Kanunu layihasının yenilenmesi	Başvekil					
9	Niğde	İsmail Güven	Niğde Ağır Ceza Mahkemesi Reisinin tayini	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	17.1.1958	1	1	26
10	Adana	Melih Kemal Küçüktepepınar	Sel yüzünden zarar gören Tarsus Çukurova Mensucat Fabrikasının işsiz kalan işçilerine yardım	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmén	14.11.1958	2	1	38
11	Adana	Suphi Baykam	İstanbul Gazeteciler Sendikası ile İşçi, Sendika, Birlik ve federasyonlarının kapanış sebepleri	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmén	18.12.1957	1	1	16
12	Ankara	İsmail İnan	Asgari ücretin uygulaması ve ücretlerin tespiti	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmén	31.1.1958	1	1	32
13	Ankara	İsmail İnan	Asgari ücretin tespitine yönelik sistemin yeterliliği	Çalışma Vekili					
14	Ankara	İsmail İnan	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun, Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna üye olmasına izin verilmemesi	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmén	7.11.1958	2	1	35
15	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam'da temeli atılan otelin inşaatının ne durumda olduğu	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir				
16	Adana	Suphi Baykam	Kıbrıs Türkür Cemiyeti'nin yeniden faaliyete geçirilmesi	Dahiliye Vekili					
17	Ankara	İbrahim İmirzahoğlu	Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerindeki belediye vasıtalarının yeterliliği	Dahiliye Vekili					
19	Ankara	Mustafa Yeşil	1956-57 yıllarında Ankara il bütçesinden kaza ve nahiyelere yapılan yardım	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	28.3.1958	3	1	52
20	Kırşehir	Fazıl Yalçın	Kırşehir Belediye Reisi seçimi	Dahiliye Vekili					
21	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Mardin Valisinin değiştirilmesinin düşünülüp düşünülmedi	Dahiliye Vekili					

22	Ordu	Arif Hikmet Onat	Ordu ili Nafia Müdürlüğü emrinde çalışan on bir şoför ve iki memurun işlerine son verilmesi sebebi	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.12.1957	1	1	16
23	Ordu	Münir Ekşi	Gürgentepe Belediyesine tahsis edilen kamyonun ne sebeple geri alındığı ve belediye reisinin işine ne için son verildiği	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik, Ticaret Vekili Abdullah Aker	18.12.1957	1	1	16
24	Maraş	Emin Soysal	İnhisar maddelerinden bazılarına yapılan zam	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hâdi Hüsman, Ticaret Vekili Abdullah Aker	18.12.1957	1	1	16
25	Trabzon	Mahmut Goloğlu	Tütün ürünlerine verilen primin artırılmasının düşünüldüğü düşünülmendiği	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hâdi Hüsman	10.1.1958	1	1	23
26	Ankara	Recep Dengin	Batı-Trakya'da cereyan ettiği bildirilen hâdise hakkında Yeni Sabah gazetesinde neşredilen haberin doğruluğu	Hariciye Vekili					
27	Sivas	Necati İlter	BM Siyasi Komisyonunda Kıbrıs müzakere-si esnasında Irak ve Lübnan delegelerinin kullandıkları reylerin neticesi	Hariciye Vekili					
28	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Ankara ve İstanbul üniversite ve yüksekokullarındaki talebe sayısı ile bu şehirlerdeki talebe yurtları	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.12.1957	1	1	18
29	Ankara	Selim Soley	Üçlü ve daha fazla eğitim yapan ilkokulun mevcudiyeti	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	10.1.1958	1	1	23
30	Maraş	Emin Soysal	Göksun kazası Maarif Memurunun Hatay'a nakledilmesi	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	18.12.1957	1	1	16
31	Sivas	Ahmet Yılmaz	Köy okullarına da şehir okulları gibi tahsisat verilmesi	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	31.1.1958	1	1	32
32	Ankara	Recep Dengin	Otomobil garajlarıyla tamirhanelerinin miktarı	Maliye Vekili					
33	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	Memur ve emeklilere 1958 yılında birer maaş nispetinde zam yapılmasının düşünüldüğü düşünülmendiği	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	24.1.1958	1	1	29
34	Elâzığ	İsmail Hakkı Talay	Keban'la Baskel arasında karayolu inşası	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	7.11.1958	2	1	35
35	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Bor kazasına bağlı Akçeviran köyündeki kuyu sularının fenni şekilde çekilmesi hususunda ne düşünüldüğü	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.1.1958	1	1	29
36	Niğde	Asım Eren	Niğde vilayeti zirai sulama işlerinin Devlet Su İşleri programına ithal edilip edilmeyeceği	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.1.1958	1	1	29
37	Ordu	Arif Hikmet Onat	Ordu vilayeti lise binası inşaatının geri bırakılması sebebi	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.1.1958	1	1	29
38	Sivas	Ahmet Yılmaz	Sivas vilayetinde 1953 yılında inşasına başlanan yollar	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	7.11.1958	2	1	35
39	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla'nın Çayırşehyi köyünün selden korunması için yapılacak seddin inşasına ne zaman başlanacağı	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	31.1.1958	1	1	32

40	Tunceli	Hızır Aydın	Aşvan ve Peri köprülerinin ne zaman ikmal edileceği	Nafia Vekili					
41	Tunceli	Hızır Aydın	Tunceli vilâyetinin yolları	Nafia Vekili					
42	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Çankırı'da kurulacağı söylenen şeker ve sudkostik fabrikaları	Sanayi Vekili					
43	Uşak	Rıza Salıcı	Halı ve kilim ürünlerinin 23 Kasım 1957 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Ticaret ve Sanayi Vekâletlerinin tebliği hükümlerine dâhil olup olmadığı	Ticaret ve Sanayi Vekilleri	Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu	24.1.1958	1	1	29
44	Sivas	Nüzhet Çubukçu	Cüzam hastalığının önlenmesi	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	10.1.1958	1	1	23
45	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Milli Korunma Kanunu gereğince azami fiyatları tesbit edilen maddeler	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir	10.11.1958	2	1	36
46	Adana	Rıza Tekeli	Memleketimizin ihtiyaç duyduğu traktörler ve 1953 yılından beri bunların yedek parçaları için ayrılan döviz miktarı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	20.12.1957	1	1	17
47	Ankara	Ahmet Üstün	Mineapolis Moline Türk Traktör Fabrikasının faaliyet durumu	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker*	31.1.1958	1	1	32
48	Ankara	Hasan Tez	Esnaf kredisinin artırılması, küçük sanatlar kanununun layihasının hazırlanıp hazırlanmadığı, Esnaf Demekleri ve Esnaf Demekleri Birliği Kanununun tadili hakkında	Ticaret Vekili					
49	Ankara	Recep Dengin	Motorlu nakil vasıtalarının cins, marka, model ve miktarlarıyla lastik ve yedek parça ihtiyaçları	Ticaret Vekili					
50	İsparta	Kemal Demiralay	Halı ve halı ipliği fiyatları üzerinde bir ayarlama yapıp yapılmayacağı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	31.1.1958	1	1	32
51	Maraş	Emin Soysal	İnhisar maddelerinden bazılarının yapılan zam	Ticaret Vekili					
52	Tokad	Reşit Önder	Tütün ekicilerinden kesilen ve kesilmekte olan paraların bugünkü durumu	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.1.1958	1	1	26
53	Adana	Rıza Tekeli	Ziraat işlerinde kullanılan traktörlere yedek parça temini hususunda ne gibi tedbirlerin düşünüldüğü	Ziraat Vekili					

* Ticaret Vekili Abdullah Aker, bu sorunun kendi bakanlığını değil bir süre önce kurulan Sanayi Bakanlığını ilgilendirdiğini belirterek soruyu cevaplamamıştır. Soru sahibi, ise Minneapolis-Moline Şirketi ile Türkiye arasında yapılan anlaşmaya Hükümetin imza koyduğunu, ayrıca İçtüzükte bakanlıkların soruyla ilgisi olmamasına dair bir açıklığın bulunmadığını ve nihayet sorunun reddedilmediğini söylemiştir. Bununla birlikte, soru sahibi Oturum Başkanının yeni bir önergeyle sorunun Sanayi Vekâletine yöneltilmesi teklifini kabul etmiştir. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnikat:32, (31.1.1958), s.599. Aynı konuda Sanayi Vekâletine yöneltilen soru için aşağıda 84 sıra nolu soruya bakınız.

54	Niğde	Asım Eren	Niğde vilayetinde sulama ihtiyacının acilen karşılanması için Devlet Su İşleriyle işbirliği yapılmasının düşünüldüğü	Ziraat Vekili	Ticaret Vekili Nedim Ökmen	17.1.1958	1	1	26
55	Trabzon	Mahmut Goloğlu	Trabzon yıllık kimyevi gübre ihtiyacının ne kadar olduğu	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	24.1.1958	1	1	29
56	Malatya	Nüvit Yetkin	Dinleyiciler hakkında çıkarılan güçlüklerin sebebi	TBMM Reisi	İdare Âmiri Nüzhet Akın	16.5.1958	4	1	69
57	Tokad	Şahap Kitapçı	1958 mali yılı harcırah ve tahsisatını almış olan mebuslardan bu paranın tahsil hususunda ne düşünüldüğü	TBMM Reisi	İdare Âmiri Nüzhet Akın	16.5.1958	4	1	69
58	Burdur	Alim Sipahi	Irak - Ürdün Federal Devletinin kurulmasının Bağdad Paktının üye devletlere yüklediği mükellefiyetlerde ne gibi bir fark husule getireceği	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
59	Gümüşane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	İstanbul ve Ankara belediye encümenlerince kiralar hakkında itiraz olunan kararlar aleyhine 1954 - 1957 yılları arasında açılan dava miktarı	Başvekil	Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoglu	30.5.1958	4	1	74
60	Ordu	Ferda Güley	Son mebus seçiminde sandık kurullarında vazife alanlardan bir kısmının yevmiyelerinin verilmemesinin sebebi	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	9.5.1958	4	1	66
61	Ankara	Osman Alişiroğlu	Cumhuriyet Halk Partisi Beyoğlu İlçe Başkanının İstanbul Emniyet Müdürlüğüne çağrılarak ifadesinin alındığının doğru olup olmadığı	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	28.3.1958	3	1	52
62	Ordu	Ferda Güley	İstanbul C.H.P. teşkilâtının parti içi çalışma ve toplantılarına valilikçe ne sebeple mâni olunduğu	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.5.1958	4	1	66
63	Ankara	Recep Dengin	İnhisarlar İdaresi tarafından ithal olunduğu söylenen kahveye dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	11.4.1958	3	1	58
64	Ankara	Hasan Tez	Orta - Doğu Teknik Üniversitesi için istimlak edilen arazi bedellerinin hangi esaslara göre takdir edildiği	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
65	Ankara	Selim Soley	Ankara köylerinde okul binası olduğu halde tedrisat yapılamayan okullara öğretmen temini hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğü	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	9.5.1958	4	1	66
66	Burdur	Fethi Çelikbaş	Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesi (e) fıkrası hükmünün tatbik şekli	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	4.4.1958	3	1	55

* Bu sorunun görüşüldüğü oturumda usul tartışması yapılmıştır. Dahiliye Vekili'nin sorunun İktisat hükümleri gereği yeterince açık olmaması itirazı Meclis Başkanlığınca kabul edilmiştir. Soru sahibinin karşı argümanlarına rağmen, sorunun yeniden ve daha açık şekilde sorulması kararlaştırılmıştır. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss.81-83. Soru sahibinin konuyla ilgili yeni sözlü soru önergesi için aşağıda 182 sıra nolu soruya bakınız.

67	Kırşehir	Osman Canatan	İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Hüseyin Naili Kubalı'nın vekâlet emrine alınması	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	4.4.1958	3	1	55
68	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Merkez kazası ile Midyat kazası merkez ilkokullarının durumu ve her iki kazada yeni okul inşasının düşünülüp düşünülmediği	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	9.5.1958	4	1	66
69	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat, Nusaybin, Cizre, Savur, Kızıltepe ve Derik ortaokullarının öğretmen kadrosu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
70	Sivas	Turhan Feyzioğlu	Vekâlet emrine alınmış olan Profesör Hüseyin Naili Kubalı hakkında İstanbul Üniversitesi Senatosunun ne mütalâada bulunduğu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	4.4.1958	3	1	55
71	Tokad	Faruk Ayanoglu	Profesör Hüseyin Naili Kubalı'nın vekâlet emrine alınması hasebiyle 318 Hukuk Fakültesi talebesi tarafından Maarif Vekiline çekildiği söylenilen telgraf hakkında	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	4.4.1958	3	1	55
72	Urfa	M.Yaşar Alhas	Siverek Ortaokulu öğretmen kadrosunda münhal bulunup bulunmadığı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
73	Urfa	M.Yaşar Alhas	Urfa vilayeti köylerinin kaçında okul mevcut olduğu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	9.5.1958	4	1	66
74	Urfa	M.Yaşar Alhas	Urfa vilayetinde 1958 bütçe yılında ne kadar ilkokul yaptırılacağı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	9.5.1958	4	1	66
75	Urfa	M.Yaşar Alhas	Urfa vilayetinin merkez ve kazalarındaki ilkokulların ihtiyaca kâfi gelip gelmediği	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
76	Zonguldak	Suat Başol	Kadrosuzluk yüzünden terfi edemeyen öğretmen olup olmadığı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
77	Niğde	Asım Eren	Kore Silahlı Birliklerimizin harb tarihinin ne zaman yayınlanabileceği	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	28.3.1958	3	1	52
78	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Cizre'de Dicle nehri üzerinde bir köprü inşası	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.5.1958	4	1	69
79	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Dicle üzerinde Hasankeyf köprüsünün inşasına ne zaman başlanacağı ve Batman - Hasankeyf - Gercüş - Midyat - Nusaybin karayolunun inşası	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	30.5.1958	4	1	74
80	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	İpek yol güzergâhının değiştirilmesi	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.5.1958	4	1	69
81	Tunceli	Hızır Aydın	Çemişkezek - Elâzığ yolu üzerindeki Aşvan köprüsünün ne zaman ikmal edileceği	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	2	1	38
82	Tunceli	Hızır Aydın	Tunceli vilayetinin Sorpiyan -Mazgirt ve Mazgirt - Muhundu nahiyeleri arasındaki yolların Karayolları 8 nci Bölgeye devri	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	2	1	38
83	Elazığ	İsmail Hakkı Talay	Keban'la Baskil arasında karayolu inşası hususunda ne düşünüldüğü	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

84	Ankara	Ahmet Üstün	Mineapolis Moline Türk Traktör Fabrikasının faaliyet durumu	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	28.3.1958	3	1	52
85	Burdur	Fethi Çelikbaş	Sanayimizin 1957 yılında kapasitesinin % 42 noksanıyla faaliyette bulunmuş olmasının sebebi	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	9.5.1958	4	1	66
86	Zonguldak	Suat Başol	Bartın çimento fabrikasının inşa durumu	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	2.5.1958	4	1	63
87	Ankara	Recep Dengin	1956 - 1957 yılında tevzi olunan iç ve dış lastiklerin miktarı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	28.3.1958	3	1	52
88	Adana	Ahmet Karamüftüoğlu	Ziraat Odaları seçimlerinin şimdiye kadar yapılmamış olması sebebi	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	30.5.1958	4	1	74
89	Niğde	Asım Eren	Memleketimizin kurak bölgelerinin zirai sulama işleri için tatbik edilen Devlet sulama programının neticeleri	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	11.4.1958	3	1	58
90	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam kazasındaki memurlardan yarıdan fazlasının başka yerlere nakledildiklerinin doğru olup olmadığı	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	29.1.1960	11	3	30
91	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Süird'in Müküs nahiyesindeki mahkemenin yeniden hizmete açılması- nın düşünülp düşünülmediği	Adliye Vekili	Adalet Vekili Esat Budakoglu	25.6.1958	4	1	85
92	Gümüşane	Necati Alp	Bayburt'un kurtuluş gününde yapılmakta olan radyo konuşmaları	Basın - Yayın ve Turizm Vekili	Basın - Yayın ve Turizm Vekili Sıtkı Yırcalı	30.5.1958	4	1	74
93	Mardin	Vahap Dizdaroglu	Mardin'in Gercüş kazası Hisar köyü civarında vukubulan katil hâdisesi	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.11.1958	5	2	5
94	Niğde	Asım Eren	Uzunköprü kaza merkezinde seylâpzedeler için inşa edilen evlere ait arsaların istimlak işlemleri	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.6.1958	4	1	80
95	Tokad	Mustafa Lâtıföglü	Tokad'da mebusların bazı partililerle lokantada yemek yemelerine valilikçe mümanaat edildiği hakkındaki şikâyet üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
96	Trabzon	Mahmut Goloğlu	Trabzon'un Çaykara kazasının Şerâh köyünde nahiyе teşkilâtı kurulması	Dahiliye Vekili					
97	Gümüşane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	1939 ve 1953 kira rayiçlerinin takdiri maksadıyla 1954 - 1957 yılları arasında İstanbul ve Ankara belediyelerine yapılan müracaatların miktarı	Dahiliye Vekili					
98	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Diyarbakır İnhisarlar Başmüdürlüğü emrinde Harman ve Yenice sigaralarının bulunmamasının sebebi	Gümrük ve İnhisarlar Vekili					
99	Niğde	Asım Eren	Edirne vilâyetinde çiftçiyi tütün ziraatine teşvik için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	6.6.1958	4	1	77

100	Niğde	Asım Eren	Edirne vilâyetinde tekrar afyon ziraatine ne zaman başlanacağına dair	Gümrük ve İhisarlar Vekili					
101	Ankara	Bülent Ecevit	Ürdün'e bir tecavüz vukuunda Türkiye'nin otomatik olarak müdahale edeceğine dair Irak Hariciye Vekili tarafından verilen demeç hakkında ne düşünüldüğüne dair	Hariciye Vekili	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	8.2.1960	11	3	34
102	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siird Lisesi ile Beşiri Ortaokulu öğretmen kadrosunun tamamlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
103	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Lisesi binasının inşasına bu yıl başlanıp başlanmayacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	2.5.1958	4	1	63
104	Van	Ferid Melen	Paramızın dış değerinde değişiklik yapılacağı hakkındaki söylentilerin doğru olup olmadığı	Maliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
105	Ankara	İsmail İnönü	Devlet Demiryolları (b ve c) grubuna bağlı işçilerin de (d) grubuna mensup işçilerin faydalandıkları haklara sahip olmaları hususunun düşünüldüğüne dair	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	16.5.1958	4	1	69
106	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Denizyolları İşletmesi idarecilerinin mesleki durumları	Münakalat Vekili					
107	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Fazla yolcu almak için «Üsküdar» vapuru ile diğer bazı şehir hattı vapurlarına ilâveler yapıldığının doğru olup olmadığı	Münakalat Vekili					
108	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Gölcük Deniz Hastanesi Başhekiminin, Üsküdar gemisinin tehlike arz ettiğine dair bir müracaatı olup olmadığı	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	20.6.1958	4	1	83
109	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	İzmit gazetelerinin, Körfezdeki vapurların istiap haddinden fazla yolcu aldıkları hakkında yaptıkları neşriyatın dikkate alınıp alınmadığı	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	6.6.1958	4	1	77
110	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	İzmit Körfezindeki kazadan evvel Deniz Binbaşısı İhsan Metiner'in, Denizcilik Bankasının dikkatini çektiği hakkındaki iddiaların doğru olup olmadığı	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	13.6.1958	4	1	80
111	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	İzmit Körfezinde ve İstanbul şehir hattında işleyen vapurlardan miadını doldurmuş olanların tasfiyesine ve istiap hadlerine dair	Münakalat Vekili					
112	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Kocaeli Valisinin, Körfezde küçük gemilerin çalıştırılmasının tehlikeli olacağı hakkında ilgililere başvurduğunun doğru olup olmadığı	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	6.6.1958	4	1	77
113	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Üsküdar vapuru kaptanına hareket etmemesi hakkında Liman Reisliğince emir verildiğinin doğru olup olmadığı	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Fevzi Uçaner	13.6.1958	4	1	80

114	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Üsküdar vapurunun Marmara'da ve İzmit Körfezinde çalışamayacağı hakkındaki beyanların doğru olup olmadığı	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	20.6.1958	4	1	83
115	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Batman istasyonunda vukuu muhtemel kazaların önlenmesi hususunda, ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	20.6.1958	4	1	83
116	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Diyarbakır'da bir sivil hava meydanı inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
117	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kurtalan -Siird ve Muş-Tatvan demiryolları inşaatına dair	Nafia Vekili					
118	Niğde	Asım Eren	Edirne vilâyetindeki bazı yolların tamir ve inşalarının ne zaman mümkün olacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	20.6.1958	4	1	83
119	Niğde	Asım Eren	İnşa halinde bulunan Meriç seddesi arazisinin istimlak işlerine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	28.11.1958	5	2	8
120	Niğde	Asım Eren	İpsala kazasında inşa edilmekte olan Meriç seddesinde su alma menfez ve vana yarıklarının bırakılması hakkında ne düşünüldüğü	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	20.6.1958	4	1	83
121	Niğde	Asım Eren	Meriç seddesi inşaatının bir an evvel ikmalı hususunda ne düşünüldüğü	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	21.11.1958	5	2	5
122	Ankara	Selim Soley	Ankara'nın bazı kaza ve köylerine Sarıyar Barajı santralinden elektrik verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Basın Yayın ve Turizm Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Sıtkı Yırcalı	30.5.1958	4	1	74
123	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siird, Bitlis ve Muş bölgesinde mevcut muhtelif madenlerin işletilmesi hususunun düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili					
124	Burdur	Âlim Sipahi	Yeşilova kazasının Sultanpınarı mevkiinde inşasına teşebbüs edilen verem hastanesine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	13.6.1958	4	1	80
125	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Antibiyotiklerle diğer bazı ilaçların temin ve tevzii hususunda ne gibi tedbir alındığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	13.6.1958	4	1	80
126	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Sağlık müesseseleri ve yatak adedinin ihtiyaca, kâfi gelip gelmediğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
127	Mardin	Vahap Dizdaroglu	Antibiyotik ve tıbbi malzeme darlığının önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	6.6.1958	4	1	77
128	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Vilâyeti Memleket Hastanesinde ve kazalarında münhal doktor kadrolarının bulunup bulunmadığı	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	13.6.1958	4	1	80
129	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siird Devlet Hastanesi kadrolarının tamamlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	20.6.1958	4	1	83

130	Ankara	Hasan Tez	Esnaf kredisinin artırılması hususunda ne düşünüldüğü	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	23.5.1958	4	1	71
131	Ankara	Hasan Tez	Küçük sanat erbabı ile esnafın malzeme ve iptidai madde ihtiyaçlarını temin hususunda ne gibi tedbirler alındığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	30.5.1958	4	1	74
132	Ankara	Hasan Tez	Küçük sanatlar kanun lāyihasının hazırlanıp hazırlanmadığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	23.5.1958	4	1	71
133	Mardin	Vahap Dizdaroglu	Cenup hudut vilāyetlerimizde kaçakçılığın önlenmesi hususunda alınan tedbirlere ilāveten neler düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	6.6.1958	4	1	77
134	Niğde	Asım Eren	Edime vilāyeti çiftçilerinin suni gübre ihtiyacını temin için ne gibi tedbirler düşünüldüğü	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.6.1958	4	1	80
135	Burdur	Fethi Çelikbaş	Soruların gündeme alınmasında izlenen usule dair	TBMM Reisi					
136	Mardin	Aziz Uras	28 Şubat 1958 tarihli 49 uncu oturumda sarf edilen bazı sözlere dair	TBMM Reisi					
137	Ankara	Hasan Tez	Ankara'da 1957 senesi Eylül ayında vukubulan sel felāketinden zarar görenler için inşa edilecek binaların ne zaman ikmal edileceğine dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
138	Ankara	Hasan Tez	1957 senesi Eylül ayında Ankara'da vukubulan sel felāketinden zarar görenlere yardım için toplanmış olan paranın ne şekilde kullanıldığına dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
139	Ankara	Hasan Tez	Tren, vapur ve uçak biletlerine yapılan zamlara dair	Başvekil					
140	Ankara	Hıfzı Oğuz Bekata	Dar ve sabit gelirli vatandaşların geçim durumları hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
141	Niğde	Asım Eren	Edime vilāyetinde afyon zeriyyatının menedilmesi sebebine dair	Başvekil					
142	Niğde	Asım Eren	Memleketimizin kurak bölgelerinin zirai sulama işlerine dair	Başvekil	Nafia Vekili Tevfik İleri ile Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.1.1959	6	2	25
143	Sivas	Halim Ateşalp	Cami yaptırma ve tamir ettirme demeklerine yardım olmak üzere tahsis edilen paranın hangi esaslara göre vilāyetlere tevzi ve tahsis edildiğine dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.12.1959	10	3	10
144	Sivas	Halim Ateşalp	Sabit ve dar gelirli vatandaşların geçimleri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil					
145	Tokad	Reşit Önder	Bankalarla İktisadi Devlet Teşekkülleri İdare Meclisi reis ve azası olabilmek için ne gibi şartlar arandığına dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				

146	Adana	Hamdi Öner	Dünya Gazetesinde tefrika edilecek "Tekelonya Cumhuriyeti" isimli eserin neşrini İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumisinin menedip etmediğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	29.1.1960	11	3	30
147	Ankara	Bülent Ecevit	Dünya gazetesinde tefrika edileceği bildirilen «Tekelonya Cumhuriyeti» adlı romanın neşrine İstanbul Müddeiumumiliğince ne sebeple mâni olduğuna dair	Adliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
148	Burdur	Fethi Çelikbaş	Kocaeli Sulh Hâkimi Süreyya Erol hakkında ne için soruşturma yapıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	12.12.1958	6	2	14
149	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Bozova Müddeiumumisi Niyazi Eronat'ın Silvan'a nakil ve tayin edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	23.1.1959	6	2	28
150	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Dişarbakır'ın, Eğil nahiyesindeki mahkemenin kapanması sebebine dair	Adalet Vekili					
151	Mardin	Mehmet Ali Arkan	İzmit Sulh Hâkimi Süreyya Erol'un Akhisar Mahkemesine tayin edilmesi üzerine istifasının doğru olup olmadığına dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	12.12.1958	6	2	14
152	Mardin	Mehmet Kamil Boran	Ceza evlerinde mahkûmların içtimai mevkilerine, fikrî seviyelerine, mânevî ve ruhi temayüllerine göre ayrı muamelelere tâbi tutulabilmeleri için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	9.1.1959	6	2	22
153	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Mardin vilâyetinin bazı kazalarındaki ceza ve tevkif evlerinin durumuna dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	30.5.1958	4	1	74
154	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Sırd Cumhuriyet Müddeiumumiliği kadrosunun tamamlanmaması ve bazı kazalara Cumhuriyet müddeiumumisi tayin edilmemesi sebebine dair	Adalet Vekili	Adalet Vekili Esat Budakoğlu	25.6.1958	4	1	85
155	Ankara	İsmail İnan	İşçi meskenleri için tahsis edilen kredi ve imkânların kâfi görülüp görülmediğine dair	Çalışma Vekili					
156	Tokad	Faruk Ayanoğlu	İşçi Sigortalı Kurumu hastanelerinde derin radioterapi yapan servislerin mevcud olup olmadığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	20.6.1958	4	1	83
157	Adana	Hamdi Öner	İstanbul'un iman dolayısıyla yapılan istidlâkler hakkında	Dahiliye Vekili					
158	Adana	Suphi Baykam	Bigadiç, İvrindi ve Sındırgı belediyelerinde reis seçimine neden müsaade olunmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	27.11.1959	10	3	7
159	Ankara	Recep Dengin	Trafik müdürlüklerine kayıtlı olup kullanılan otomobil, kamyon ve otobüslerin miktarına ve kazaların önlenmesi için ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili					

160	Burdur	Âlim Sipahi	Yeşilova kazasının Güney köyünde vukubulan bir yaralama hâdisesi failine dair	Dahiliye Vekili					
161	Burdur	Fethi Çelikbaş	İstimlak bedellerinin peşin ödenip ödenmediğine dair	Dahiliye Vekili					
162	Erzincan Mebusu	Hüseyin Şahin	Tercan kaymakamı hakkında vâki şikâyetler üzerine kanuni ve idari bir muamele yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
163	Gümüşane	Necati Alp	Bayburt vilâyeti teşkili hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
164	Kars	Mehmet Hazer	İstanbul Belediye Meclisinin 20.3.1958 tarihinde yaptığı olağanüstü toplantının usul ve kanuna uygun olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.2.195913.2.1959	7 7	22	34 37
165	Kırşehir	Fazıl Yalçın	Kırşehir Belediye Reisliği için seçin yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili					
166	Maraş	Emin Soysal	Pazarcık Kaymakamının Mardin'e nakledilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
167	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	1950 senesinden beri Mardin'de kaç vali ve vali vekilinin vazife gördüğüne dair	Dahiliye Vekili					
168	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Gercüş'ün Hisar köyünde vukubulan çarpışma dolayısıyla Mardin Vali Vekilinin adli işlere müdahale ettiğinin doğruluğu olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
169	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin bölgesinde 1954 yılından beri vukubulan silâhlı soygun hâdiselerinin miktarına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	12.12.1958	6	2	14
170	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin emniyet ve jandarma mensuplarından bazıları hakkında ilgili makamlara intikal etmiş şikâyet mevcut olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.1.1959	6	2	22
171	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'in Gercüş ve Midyat kasabalarında 1957 milletvekilleri seçimi tarihinden beri vukubulan katil ve yaralama vakalarının miktarına dair	Dahiliye Vekili					
172	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'in Rışmil köyünde vukubulan silâhlı çarpışmaya dair	Dahiliye Vekili					
173	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin vilâyeti dâhilinde 1954 Mayısından beri vukubulan katil vakalarına dair	Dahiliye Vekili					
174	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mayın patlaması neticesinde ölen Şerif Ekinci'nin cesedinin kendilerine verilmesi için akrabaları tarafından vâki müracaat üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
175	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat ve Kızıltepe kazalarının elektrik tesislerine dair	İmar ve İskân Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

176	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Midyat ve Kızıltepe kazalarının içme suyu inşaat ve tesisatına dair	İmar ve İskân Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
177	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Ömerli ve Gercüş kazalarına ne zaman kaymakam tayin edileceğine dair	Dahiliye Vekili					
178	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Siird'in Müküs nahiyesinin Gevaş kazasına bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili					
179	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Suriye hududu boyunca ne kadar arazi istimlak edildiğine dair	Dahiliye Vekili					
180	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Türk malı olup da Suriye'de çalıştırılan biçer döver mevcut olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
181	Ordu	Eşref Ayhan	Sinob vilâyetine bağlı Kabalı nahiyesi merkezinin niçin değiştirildiğine dair	Dahiliye Vekili					
182	Ordu	Ferda Güley	16.2.1958 Pazar günü Kadıköy kazası C.H.P. lokalinde Gençlik Kolunun tertiplediği kapalı yer toptanına hangi kanuna müsteniden mâni olunduğuna dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.5.1958	4	1	71
183	Sivas	Ahmet Yılmaz	Yozgad 'm Çayıralan kazasına bağlı Eşikli ve Çat köylerinin Sivas'ın Gemerek kazasına bağlanması işinin geciktirilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.12.1959	10	3	16
184	Tokad	Bekir Şeyhoğlu	Turhal Belediye Reisinin seçilmemesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
185	Ankara	Nuri Ciritoglu	Ankara Belediyesince şehir suyu fiyatına yapılan zamma dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.6.1958	4	1	77
186	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas ve Şark vilâyetlerine çay temini için ne düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	19.12.1958	6	2	17
187	Burdur	Fethi Çelikbaş	NATO üyesi memleketler tarafından Türkiye'ye yeter derecede iktisadi yardımda bulunulmaması sebebi ne dair	Hariciye Vekili					
188	Konya	Abdurrahman Fahri Ağaoğlu	Kıbrıs'da bazı Türklerin kasten öldürülmesi hâdisesine dair	Hariciye Vekili					
189	Erzincan	Adil Sağiroğlu	Erzincan şehri elektrik şebekesinin yapılmasına ne zaman başlanacağına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	6.2.1959	7	2	34
190	Maraş	Emin Soysal	Lozan meydanından Kızılay semtine kadar olan Atatürk Bulvarının kaç defa sökölüp yapıldığına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	13.2.1959	7	2	37
191	Ordu	Atıf Topaloğlu	Karadeniz bölgesi halkının geçim maksadıyla vâki muhaceretini önlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	27.3.1959	8	2	53
192	Ordu	Eşref Ayhan	Mesudiye kazası bir kısım halkının muvakkat muhaceretini önlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

193	Adana	Kemal Sanıbrahimoğlu	6273 sayılı Kanunun tatbiki tazammun eden Arzuhal Encümeni kararları gereğinin yapılp yapılmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
194	Adana	Kemal Sanıbrahimoğlu	Arzuhal Encümeninin bazı kararlarında bahsi geçen kesinleşmiş Devlet Şurası ilâmlarının infaz edilmemesi sebebine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
195	Adana	Suphi Baykam	Gençlik teşekküllerinin mali sıkıntılarının giderilmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
196	Adana	Suphi Baykam	Yüksek tahsil talebesinin okuma ve yaşama şartlarının kolaylaştırılması için ne gibi hazırlıklar yapıldığına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
197	Elazığ	Hürrem Müftügil	Elâzığ'da Atatürk Üniversitesi için istimlak edilen arazi hakkında	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
198	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Kaman kazasındaki ilk ve ortaokul binalarının inşasına ne sebeple ara verildiğine dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
199	Malatya	Tevfik Ünsalan	Hekimhan Ortaokuluna ne sebeple az öğretmen tayin edildiğine dair	Maarif Vekili					
200	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ortaokul ve liselere öğretmen tayin edilirken hangi esasların tatbik edildiğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	27.3.1959	8	2	53
201	Malatya	Tevfik Ünsalan	Vilâyet ve kazalarda liselerin hangi esas ve gayelerle açıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	27.3.1959	8	2	53
202	Sivas	Şinasi Moran	Sivas'ta okul inşaat malzemesinin nakliyecilere parasız taşındığının doğru olup olmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	27.3.1959	8	2	53
203	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad'ın Reşadiye kazası Gazipaşa İlkokulu başöğretmeninin Artova kazasına nakledilmesi sebebine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.2.1959	7	2	37
204	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	İstanbul'daki Amerikan Koleji binasında bir Amerikan Üniversitesinin açılmasına müsaade edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
205	Ankara	Halil Sezai Erkut	Son zamlar muvacesinde değişmez gelirli vatandaşların durumlarının ıslahı hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir				
206	Gümüşane	Hüsrev Polat	Gülhane Tıp Akademisinde yapılan bazı tayin ve terfilere dair	Millî Müdafaa Vekili					
207	Ankara	Selim Soley	Ankara vilâyeti nahiyeleindeki PTT şubelerinin tam teşkilâtli olarak faaliyette bulunmaları hususunda ne düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Şemi Ergin	5.2.1960	11	3	33

208	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin vilayeti kazalarında nizam ve talimata uygun birer posta binası inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili					
209	Mardin	Kâmil Boran	Galata-Beyoğlu tünelinin hizmete kapatılması sebebine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Muzaffer Kurbanoglu	27.11.1959	10	3	7
210	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Cer Atelyesinde çalışan bazı işçilerin başka vilâyetlere nakledilmeleri sebebine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	23.5.1960	13	3	68
211	Adana	Kemal Sanıbrahimoğlu	Karacay deresi ile Merçin nehri yatağının ıslah edilmesi ve lüzumlu yerlerinde setler ve köprüler inşası için bir hazırlık yapıp yapılmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.12.1958	6	2	14
212	Burdur	Fethi Çelikbaş	Köy içme suları ve vilâyet ve köy yolları için ayrılan tahsisatın en verimli şekilde kullanılmasını teminen ne gibi tedbirler alındığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.1.1959	6	2	28
213	Elazığ	Hürrem Müftügil	Hazer Hidro-Elektrik santralinin hangi tarihte noksansız olarak hizmete gireceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.2.1959	7	2	37
214	Maraş	Hilmi Soydan	Elbistan şosesi ile Sürgü suyu üzerindeki Kapidere köprülerinin bugüne kadar bitirilmemesi sebebine dair	Nafia Vekili					
215	Maraş	Hilmi Soydan	Hurman, Ceyhan, Söğütü ve Göksu nehirleri üzerinde sulama teşkilâtına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
216	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazasının bazı köylerine su getirmek için para toplanıp toplanmadığına dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
217	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin-Midyat yolu üzerindeki Tefti çeşmesinin ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili					
218	Niğde	İsmail Güven	Karayolları İdaresince yaptırılmakta olan Çiftehan-Çakmak yolunda çalışan işçilere ödenen yevmiyelere dair	Nafia Vekili					
219	Ordu	Eşref Ayhan	Aybastı-Fatsa yoluna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.1.1959	6	2	28
220	Ordu	Eşref Ayhan	Gölköy kazası sağlık merkezi inşaatına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.1.1959	6	2	25
221	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla'nın Sağır köyü arazisinden geçmekte olan Acısu üzerindeki bendin tekrar ihyası hususunun düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.2.1959	7	2	37
222	Sivas	Ahmet Yılmaz	Sivas vilâyetinde 1956-1958 senelerinde ihalesi yapılan köprülerin sayısı ile ne zaman ikmal olunacaklarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.4.1959	8	2	56

223	Adana	Rıza Tekeli	Sadıkzade Ruşenoğulları firmasına ait Ruşen gemisiyle İskenderun'dan ihraç edilen demir cevheri için ödenen navlun miktarına dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
224	Ankara	Recep Dengin	Makine Yedek Parçaları Türk Anonim Şirketinin 1956 senesinde zarar ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	27.3.1959	8	2	53
225	Maraş	Emin Soysal	Demir fiyatına yapılan zammın sebebine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	3.4.1959	8	2	56
226	Maraş	Emin Soysal	Kömüre yapılan zammın sebebine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
227	Maraş	Emin Soysal	Sümerbank mamullerine yapılan zammın sebebine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
228	Uşak	Rıza Salıcı	Sümerbank ile hususi fabrikaların imal ettikleri pamuk ipliği satış fiyatlarının ayarlanıp ayarlanmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
229	Uşak	Rıza Salıcı	Yün, yapağı ve tiftik fiyatlarının tesbit edilmemesinin sebebine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
230	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Verem hastalarının tedavisi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	5.12.1958	6	2	11
231	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Verem hastalığını önlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili					
232	Gümüşane	Hüsrev Polat	Mevcut sanatoryumların miktarı ile faaliyetlerine dair	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	17.4.1959	8	2	58
233	Ordu	Arif Hikmet Onat	Ordu Vilâyeti Devlet Hastanesi röntgen kısmının ne zaman faaliyete geçirileceğine dair	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	5.12.1958	6	2	11
234	Sivas	Şinasi Moran	Mütehasıs doktorların büyükşehirle imtihanla nakilleri hususundaki tamimin tatbik edilip edilmediğine dair	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İltimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	3.4.1959	8	2	56
235	Adana	Hamza Eroğlu	Fiyat tesbitleri hususunda Hükümetin salâhiyetine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	16.1.1959	6	2	25
236	Adana	Hamza Eroğlu	Yerli yapağı fiyatlarının tesbiti hakkındaki kararın neye müsteniden alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	16.1.1959	6	2	25
237	Sivas	Halim Ateşalp	Hububat ziraatıyla iştigal eden çiftçilere bir kâr haddi tayini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	19.12.1958	6	2	17
238	Ankara	Hasan Tez	Perakende et satışı hakkında	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	23.1.1959	6	2	28
239	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Et darlığının önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	9.1.1959	6	2	22

240	Giresun	Doğan Köymen	Giresun'da çiftçiyi topraklandırma kredisi olarak tevzi edilen para miktarına dair	Ticaret Vekili					
241	Giresun	Doğan Köymen	Ziraat Bankasının çiftçiye verdiği para yekûnunun 1957 senesinde balığ olduğu miktara dair	Ticaret Vekili					
242	Kars	Behram Öcal	Et fiyatına yeniden zam yapılmasının sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	24.4.1959	8	2	60
243	Maraş	Emin Soysal	Demir fiyatına yapılan zammın sebebine dair	Ticaret Vekili					
244	Maraş	Emin Soysal	Et sıkıntısının giderilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	23.1.1959	6	2	28
245	Maraş	Emin Soysal	Kasap dükkânlarında et bulunmaması sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	23.1.1959	6	2	28
246	Maraş	Emin Soysal	Yenimahalle'de oturan bir vatandaşın gaz ve et almak için beklemek yüzünden öldüğünün doğru olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	13.2.1959	7	2	37
247	Ordu	Atıf Topaloğlu	Almanya'ya ihracedilen iç fındıklara dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	3.4.1959	8	2	56
248	Ordu	Atıf Topaloğlu	Fındık Tarım Satış Kooperatiflerinin faaliyetine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	19.12.1958	6	2	17
249	Ordu	Eşref Ayhan	Ordu vilâyetine tahsis edilen kamyon hakkında	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	19.12.1958	6	2	17
250	Ordu	Hüsrev Yürür	1956-1957 seneleri mahsulü olup harice satılmayan iç fındıklara dair	Ticaret Vekili					
251	Ordu	Muammer Tekin	Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ambarlarındaki fındıklarda ambar ve randıman açıkları bulunduğu doğru olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	24.4.1959	8	2	60
252	Ordu	Muammer Tekin	Kendir tohumu ihracında tatbik edilen usulün değiştirilmesinin düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili					
253	Adana	Nevzat Arman	Pamuk nebatına arız olacak haşerelerle mücadele için gereken kimyevi ilaçların mevcut olup olmadığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	12.12.1958	6	2	14
254	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	1958 senesinde ithal veya monte edilen traktörlerin hangi esaslar dâhilinde satışa arz ve tevzi olduğuna dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	17.4.1959	8	2	58
255	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Kımlı adlı haşere ile mücadele hususunda ne gibi tedbir alındığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.2.1959	7	2	37
256	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Zirai Donatım Kurumunca Ankara'da bir satış mağazası açılmasının düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	9.1.1959	6	2	22

257	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Kırşehir'in yeniden vilâyet haline getirilmesi hakkındaki kanun lâiyhasının müzakeresi esnasında Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı tarafından yapılan konuşmaya ait diktafon şeridine dair	TBMM Riyaseti					
258	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Kırşehir'in yeniden vilâyet haline getirilmesine dair kanun lâiyhasının müzakeresinde Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı tarafından vâki konuşmayı tesbit eden telden ibareli bir zabıt sayfasına dair	TBMM Riyaseti					
259	Kars	Mehmet Hazer	Koordinasyon ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâletlerinin yaptığı masrafların ne suretle temin olunduğuna dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
260	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Şûrayı Devletin 1957 yılı faaliyeti hakkında	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	27.11.1959	10	3	7
261	Niğde	İsmail Güven	Alpullu Şeker fabrikasına pancar teslim edilmesi esnasında yapılan törene dair	Başvekil					
262	Ordu	Kahraman Sağra	Fındık ihraç dolarının artırılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
263	Tokad	Reşit Önder	Bafra tüccarlarından birine bazı bankalarca açılan kredinin miktarına ve tahsilinin ne şekilde yapıldığına dair	Başvekil					
264	Tokad	Şahap Kitapçı	Milli Korunma Kanununun meriyette kalmasını icabettiren sebebin mevcut olup olmadığına dair	Başvekil					
265	Urfa	İbrahim Etem Karakapıcı	Urfa vilâyeti emrine verilen 30 adet otomobil lâstığının tevzi şekline dair	Başvekil	Koordinasyon Vekili Abdullah Aker	15.1.1960	11	3	24
266	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Çiçekdağı mahkemesine ne zaman hâkim tayin edileceğine dair	Adalet Vekili					
267	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Mevcut hâkim ve müddeiumumi kadrolarının miktarına dair	Adalet Vekili					
268	Ankara	İbrahim Saffet Omay	Adli tatilin hitamında yapılagelen törenin son senelerde yapılmamasının sebebine dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	20.2.1959	7	2	40
269	Ankara	İsmail İnan	Kapatılan sendikalar birliği ve federasyon bulunup bulunmadığına dair	Adalet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
270	Malatya	Nüvit Yetkin	Nahiye Müdürü Hilmi Savcı hakkındaki hükmün neden infaz edilmediğine dair	Adalet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
271	Niğde	İsmail Güven	Kayseri Ağır Ceza Mahkemesi Reisinin Niğde D. P. il kongresine iştirak ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Adalet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
272	Ordu	Ferda Güley	Ratip Tahir Burak'ın ceza evinden tahliye ediliş şekline dair	Adalet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
273	Ankara	Bülent Ecevit	Partiler Meclis grupları toplantıları için vâki davetlerin radyo ile ilânı usulüne dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekilinden					

274	Tokad	Şahap Kitapçı	D. P. Meclis Grubu tebliğinin radyoda neşredilmesi ve yorumlanmasının uygun olup olmadığına dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekilinden					
275	Adana	Nevzat Arman	Hastalık ve analık sigortası Kanununa göre toplanmış olan primlere dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
276	Adana	Nevzat Arman	İhtiyarlık sigortası Kanununa göre toplanmış olan primlere dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
277	Malatya	Tevfik Ünsalan	Pazar günleri devamlı olarak mecburi çalışmanın hangi fabrikalarda tatbik edildiğine dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
278	Adana	Ahmet Karamüftüoğlu	Florya'daki belediye dinlenme lojmanlarının inşaa gyesine uygun olarak kullanılıp kullanılmadığına dair	Dahiliye Vekili					
279	Ankara	Selim Soley	Ankara'da yolu olmayan köylerin mevcud olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
280	Ankara	Selim Soley	Bursa yangınının genişlemesinde itfaiye teşkilâtının yetersizliğinin rolü olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
281	Malatya	Nüvit Yetkin	Nahiye Müdürü Hilmi Savcı'nın mahkûmiyetine rağmen idari vazifelerde istihdam edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
282	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin-Diyarbakır yolunda 6 otobüs ve taksinin soyulduğunun doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
283	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Savur, Nusaybin, Ömerli ve Kızıltepe belediyelerine tahsis edilip tevdi edilen kamyonların vilâyetçe geri alındığının doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
284	Ordu	Muammer Tekin	Ünye kazası Belediye Reisliği vazifesinin vekâleten idare edilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili					
285	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ın İmranlı kazası Belediye Reisi hakkındaki tahkikatın ikmal edilmemesi sebebine dair	Dahiliye Vekili					
286	Tunceli	Arslan Bora	Tunceli Valisinin sarf ettiği bazı sözlerin doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
287	Mardin	Vahap Dizdaroglu	Mardin merkezi ile bazı kazalarında tevzi komisyonları işlemleri hakkında vâki şikâyetlere dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.11.1958	5	2	5
288	Niğde	Asım Eren	Lalapasa kaza merkezindeki elektrik tesisatının bir an evvel ikmali için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.11.1958	5	2	5
289	Mardin	Aziz Uras	Suriye'deki Türk arazisine dair	Hariciye Vekili					
290	Hatay	Ahsen Aral	C.H.P. Hatay İl İdare Kurulunca hazırlanan broşür ile Antakya'da çıkan Sabah gazetesinin 20.2.1960 tarihli nüshasının neşrinin men'i sebebine dair	Başvekil					

291	Elazığ	Fahri Karakaya	Askeri bir uçağın parti işlerinde kullanılması dolayısıyla bir takibat yapı- lıp yapılmadığına dair	Milli Müdafaa Vekili					
292	Urfa	Abdullah Köksel	Urfa'da 1958 yılında imar için istimlak edilip yıktırılan gayrimenkullerin miktarına dair	İmar ve İskân Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
293	Adana	Mehmet Geçioğlu	İmam - Hatip okulları mezunları için bir yüksek okul açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir				
294	Ankara	Hasan Tez	Ankara'da mevcut yurtlardaki öğrenci miktarına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir				
295	Ankara	Hasan Tez	Üniversite talebelerine verilmekte olan burslara dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrilmiştir				
296	Ankara	Selim Soley	Bazı nahiye merkezlerindeki ilkokullarda oturacak sıra mevcud olup olmadığına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
297	Ankara	Selim Soley	Öğretmen kıfayetsizliği ve bina darlığı bakımından ortaokullarda bu ders yılı için Vekâletçe ne gibi tedbir alındığına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
298	Bursa	Hilal Ülman	Maarif Vekilinin Amerika'ya vâkı seyahatinin neticelerine dair	Maarif Vekili					
299	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Devlet Tiyatrosu Umum Müdürü Muhsin Ertuğrul'un ne sebeple vazifeden uzaklaştırıldığına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
300	Ordu	Atrf Topaloğlu	Ankara Maarif Kolejinin tedrisat durumuna ve idaresine dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
301	Adana	Melih Kemal Küçüktepepınar	Mebuslara verilmekte olan yıllık seyahat dövizleri hakkında	Maliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
302	Ankara	Selim Soley	Muhtelif tahsil müesseselerinde okuyan as- keri öğrencilerle er, onbaşı ve kıta çavuşlarının harçlıklarının artırılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	17.7.1959	9	2	82
303	Ankara	Selim Soley	Ordudan istifa ve emeklilik suretiyle ayrılan doktorlarla, eczacı, dişçi, kimyager ve veterinerlerden boşalan kadroları doldurmak için ne gibi tedbirler alındığına dair	Milli Müdafaa Vekili					
304	Kars	Mehmet Hazer	Belediyeler ve diğer sivil idareler tarafından yapılan istimlakler dolayısıyla binaların yıktırılması işlerinde ordu mensuplarıyla vasıtalarının neye istinaden kullanıl- dığına dair	Milli Müdafaa Vekili					
305	Uşak	Adnan Çalıköğlu	Uşak - Afyon arasında muvasalayı temin eden yolcu katarının kaldırılması sebebine ve yeniden ihdas edilip edilmeyeceğine dair	Münakalât Vekili					
306	Uşak	Adnan Çalıköğlu	Yolcu trenlerindeki ampul noksanlığının izalesi için tedbir alınıp alınmadığına dair	Münakalât Vekili					

307	Ankara	Selim Soley	Ankara vilâyeti Yenimahalle kazasının kanalizasyonunun ne zaman yapılacağına dair	Nafia Vekili					
308	Manisa	Sezai Akdağ	Demokrat İzmir Gazetesi muharrirlerinden Naci Sadullah'ın askerlik durumuna dair	Milli Müdafaa Vekili					
309	Elazığ	İsmail Hakkı Talay	İskenderun - Erzurum arasındaki Devlet karayolunun Malatya - Elâzığ kısmında bazı değişikliklere lüzum görülüp görülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.4.1959	8	2	60
310	Niğde	Şefik Refik Soyer	Kasaba ve köylerin içme suyu borularının tahsis ve tevziinin hangi esaslara göre yapıldığına dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
311	Niğde	Vedat Mengi	Hirfanlı Barajının ne maksatla kurulduğuna ve Niğde, Nevşehir ve Kırşehir vilâyetlerine bu barajdan elektrik verilip verilmeyeceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.4.1959	8	2	60
312	Ankara	İsmail İnan	Zonguldak'ın Acılık semtinde işletilmeyen kömür kuyularının doldurulmamasından meydana gelen zararlara dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
313	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T.A. Ş. nin 1956 yılındaki faaliyetine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	28.11.1958	5	2	8
314	Ankara	Selim Soley	Çukurhisar Çimento Fabrikasının yaptığı bir kısım çimentonun bozuk olduğunun doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
315	Erzincan	Rauf Bayındır	Erzincan'a tahsis edilen kömürün artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
316	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siirt'de bir tuğla, kiremit veya çimento fabrikası inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
317	Elazığ	İsmail Hakkı Talay	Baskil kazası sağlık binasının 1959 yılı içinde yapılıp yapılmayacağına dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
318	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya Devlet Hastanesi ilâve kısmı inşaatının ne için yarıda bırakıldığına dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
319	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Bazı vilâyetlerde mevcut sıhhi müesseselerle doktor, hemşire ve ebe miktarına dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	İçtimai Muavenet Vekili Lütüf Kırdar	21.11.1958	5	2	5
320	Tokad	Keremettin Gençler	Reşadiye ilçesi Sağlık Yurdu doktor ve hemşire ihtiyacının temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	İçtimai Muavenet Vekili Lütüf Kırdar	24.11.1958	5	2	6
321	Adana	Ahmet Karamüftüoğlu	Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifi tarafından satın alınan pamuğun miktarına ve bunun için ödenen paraya dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmén				
322	Adana	Turgut Yeğenağa	Pamuk fiyatlarına 1958 senesinde zam yapılmasının düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmén	24.11.1958	5	2	6

323	Sivas	Ahmet Yılmaz	Buğday fiyatının artırılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
324	Tokad	Reşit Önder	Tütün için tesbit edilen primin bu seneki mahsule de teşmili hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
325	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Urfa vilâyetinde 1958 yılında istihsal olunan yağın miktarına dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
326	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Urfa yağı 1958 yılı fiyatının tesbitinde hangi esasların göz önünde tutulduğuna dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
327	Ankara	Ahmet Üstün	Zirai Donatım Kurumu emrine 1958 senesi içinde ithal edilen traktörlerin tevzi ve satışının hangi esaslara göre yapıldığına dair	Ziraat Vekili					
328	Urfa	Ömer Yüksel	Ceylânpınar Devlet Üretim Çiftliği hudutları dahilindeki araziye dair	Ziraat Vekili					
329	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Dar gelirliğin geçim şartlarının düzeltilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
330	Erzincan	Rauf Bayındır	Erzincan ve Elâzığ şehir elektrik şebekesine ait malzemenin gümrükten çıkarılması için gereken transferin ne zaman yapılacağına dair	Başvekil					
331	Niğde	İsmail Güven	Niğde D. P. vilâyet idare heyeti reisinin deruhde ettiği vazifelerle almakta olduğu maaş veya ücretin miktarına dair	Başvekil					
332	Niğde	İsmail Güven	Niğde vilâyetinin Eski ve Yeni Gümüş köylerinin uğradığı sel felâketi münasebetiyle verilmesi kararlaştırılan krediye dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
333	Sivas	Halim Ateşalp	Şehir kadastro tahriri yapılan ve yapılmakta olan vilâyetlere dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.12.1959	10	3	10
334	Ankara	Selim Soley	Memleketimizde bulunan Amerikan kuvvet veya sivil mensupları tarafından işlenen suçlara dair	Adalet Vekili					
335	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Hapishanelerdeki veremlilere dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	17.7.1959	9	2	82
336	Tunceli	Fethi Ülkü	Çocuk mahkemeleri kurulması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	17.7.1959	9	2	82
337	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	Viranşehirli Abdullah Bal'ın tevkifi sebebine ve hakkında ne gibi muamele yapıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	20.11.1959	10	3	4
338	Ankara	Halil Sezai Erkut	Maden İşletmelerinin yeraltında çalışan işçilerine 1957 yılına ait ikinci ilâve tediyeinin yapılıp yapılmadığına dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
339	Ankara	Halil Sezai Erkut	Mensucat ve madenî eşya sanayii iş kollarında işten çıkarılan işçi bulunup bulunmadığına dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

340	Ankara	İbrahim Saffet Omay	"Radyo istasyonlarından ajans haberlerini ve partizan neşriyatı dinlemiyenler Derneği" nin kapatılması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.2.1959	7	2	33
341	Erzincan	Rauf Bayındır	Tunceli valisinin hususi bir iş için Erzincan'a gitmesine izin verilip verilmediğine dair	Dahiliye Vekili					
342	Kırşehir	Fazıl Yalçın	Tokad mebuslarının 17 Ekim 1958 de Dahiliye Vekiline çektikleri telgrafa verilen cevaba dair	Dahiliye Vekili					
343	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'in İstiklal nahiye müdürü hakkında vâkı şikâyetler üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
344	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Nusaybin'in Sideri köyü muhtarının vazifesine başlatılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili					
345	Niğde	İsmail Güven	Ulukışla kazası Darboğaz köyü muhtarının işten el çektirilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili					
346	Ordu	Ferda Güley	Balıkesir valisinin Ateş Gazetesini hangi salâhiyetle resmi ilândan mahrum edebildiğine dair	Dahiliye Vekili					
347	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	Urfa valisinin 6 Ekim 1958 günü yaptığı konuşma dolayısıyla hakkında ne gibi muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
348	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde vilâyeti çevresinde tabii âfetler sebebiyle yerlerinin değiştirilmesine lüzum gösterilen köylere dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	17.7.1959	9	2	82
349	Niğde	İsmail Güven	Niğde'nin Edikli köyü ilkokul binasının tevsi için yapılan inşaatın durdurulması sebebine dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
350	Ordu	Ferda Güley	1957 senesinde yapılan milletvekili seçiminde seçim kurullarında çalışanlardan bir kısmına ödenmeyen yevmiyelerin ne zaman verileceğine dair	Maliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
351	Sivas	Edip İmer	Sivas Defterdarı Sungur Mavi'nin vekâlet emrine alınması sebebine dair	Maliye Vekili					
352	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Zatülcenp ve vereme tutulan askerlere karşı alınan tedbirlerin kâfi gelip gelmediğine dair	Millî Müdafaa Vekili					
353	Ordu	Ferda Güley	49 ncü dönem Yedek Subay Okuluna celbedilmiş bulunanlardan bir kısmının kur'a çektiler mütâakap devreye bırakılacaklarının doğru olup olmadığına dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	27.11.1959	10	3	7
354	Niğde	İsmail Güven	Niğde vilâyet merkezinde yapılmasına başlanan PTT binası hakkında	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	18.12.1959	10	3	16
355	Sivas	Yalçın Kocabay	Sivas'ta inşasına başlanılan DDY 4 ncü İşletme Müdüriyeti binasının temel kısmında kullanılmak üzere mütâahhidi tarafından aynı işletme yol atelyesi deposundan ödünç demir alınıp alınmadığına dair	Münakalât Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

356	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	İstanbul deniz ve kara nakil vasıtalarının kıfayetsizliği karşısında ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Münakalat Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
357	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Mağara - Saimbeyli - Feke - Kozan yolunun ıslahı hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
358	Diyarbakır	Halil Turgut	Dicle - Hani, Hani - Lice, Lice - Kulp, Kulp - Muş yollarının yapımının ne durumda olduğuna dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
359	Sivas	Halim Ateşalp	Erzurum şosesinin Sivas şehri içerisinden geçen kısmının ve Hükümet meydanının ne zaman asfaltlanacağına dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
360	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Çankırı Şeker Fabrikası etüdlerinin ikmal edilip edilmediğine dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
361	Elazığ	Nâzım Öztürk	Şark Kromları Guleman Müessesesinin 1959 yılı iş programına dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
362	Zonguldak	Mustafa Saraç	Maden İşletmelerinin yeralında çalışanlarına 1957 yılına ait ilâve tediyein yapılıp yapılmadığına dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
363	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	İlaç fiyatlarının düşürülmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
364	Ankara	Selim Soley	Et ve Balık Kurumunun çeşitli yiyecek maddeleri satması sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	17.7.1959	9	2	82
365	Ankara	Ahmet Üstün	Devlet haralarından merinos koç ve koyunlarının tanesi 50 liradan satıldığına dair	Ziraat Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
366	Ankara	Recep Dengin	Buğday ile diğer istihsal maddelerine yeni bir fiat tâyin ve tesbit edilip edilmeyeceğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedik Ökmen	6/345			
367	Ankara	Ahmet Üstün	Ayaş Demokrat Parti Kaza Kongresinin toplantı mahalline dair	Başvekil					
368	Gümüşhane	Hüsrev Polat	Ankara'daki spor sarayının ne sebeple yıkıldığına dair	Başvekil					
369	Gümüşhane	Hüsrev Polat	Avrupa Tediye Birliği ile yapılan Kredi Anlaşmasına dair	Başvekil					
370	Gümüşhane	Hüsrev Polat	Kıbrıs mevzuu üzerindeki müzakereler hakkında Hükümetçe Meclise izahat verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Başvekil					
371	Gümüşhane	Hüsrev Polat	Küçükyağlı'daki sinema binasının ne sebeple çöktüğüne dair	Başvekil					
372	Kırşehir	Osman Canatan	Kaman kazasına bağlı Akpınar nahiyesindeki mahkeme teşkilâtının lağvı sebebine dair	Adliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
373	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Müzikal lokallerde günün hâdiselerini karikatürize eden sanatkarlara Emniyet Müdürlüğüne tenbihatta bulunulduğu hakkındaki haberin doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					

374	Malatya	Nurettin Akyurt	7. XII. 1958 günü Gaziantep'de alınan inzibati tedbirlere dair	Dahiliye Vekili					
375	Muş	Şemsi Ağaoğlu	Muş'un Bulanık, Varto ve Malazgirt kazalarının elektrik işinin ne zaman ikmal edileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	20.11.1959	10	3	4
376	Malatya	Nurettin Akyurt	Malatya merkezinde bir lise binası yapılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri	20.11.1959	10	3	4
377	Muş	Şemsi Ağaoğlu	Muş'da lise binasının yapılmasına bu sene başlanıp başlanmayacağına dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
378	Sivas	Necati İlter	Askeri birliklerin emniyet emrinde görevli jandarma gibi kullanılmasının önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Milli Müdafaa Vekili					
379	Ankara	Halil Sezai Erkut	Yünlü ve pamuklu mensucat sanayiinde bir kriz mevcut olup olmadığının dair	Başvekil	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	11.12.1959	10	3	13
380	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Başvekilin ikinci defa başka bir binaya nakledilmesi sebebine dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	11.12.1959	10	3	13
381	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	29. X. 1957 tarihinde Mersin'de vukubulan bir katil hâdisesi dolayısıyla yapılan takibat neticesine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	15.1.1960	11	3	24
382	Gaziantep	Bahadır Dülger	Yeni Sabah gazetesinin resmî ilân ve reklâm tahsislerinin kesilmesi sebebine dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili					
383	Ankara	Hasan Tez	Ankara Belediye otobüsleri ücretlerine yapılan zammın sebep ve nispetine dair	Dahiliye Vekili					
384	Ankara	Selim Soley	Göçmenlere tevzi edilmek üzere yapılan Varlık Mahallesi evlerinin kiraya verilmesi sebebine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	5.2.1960	11	3	33
385	Urfa	Atalay Akan	Urfa'nın imar plânına dair	İmar ve İskân Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
386	Kars	İbrahim Us	Ortaklar İlk Öğretmen Okulu Müdürü hakkında yapılan şikâyetler üzerine ne muamele yapıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	12.2.1960	11	3	36
387	Kars	İbrahim Us	Yıldızeli İlk Öğretmen Okulu talebeleri tarafından okul idaresi hakkında vâkı şikâyet üzerine ne muamele yapıldığına dair	Maarif Vekili					
388	Kars	İbrahim Us	Yunus Emre İlk Öğretmen Okulunda talebelerin bakımsız olduklarının doğru olup olmadığının dair	Maarif Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
389	Uşak	Ali Rıza Akbıykoğlu	Simav kazasında ilkokul öğretmenlerinden kaçının başka yerlere nakledildiğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	12.2.1960	11	3	36
390	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Başvekil ile temas için İstanbul'a giden vekillerin harcırah alıp almadıkları hakkında	Maliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
391	Ankara	Selim Soley	Amerikalıların bir kadına satışmalarına müdahale eden üç subaya karakolda dayak atıldığının doğru olup olmadığının dair	Milli Müdafaa Vekili					

392	Ankara	Recep Dengin	Makina Yedek Parçaları T. A. Şirketinin 1957 yılı zararına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	27.11.1959	10	3	7
393	Zonguldak	Avni Yurdabayrak	Zonguldak maden işçilerinin ücretlerine zam yapıp yapılmayacağına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	27.11.1959	10	3	7
394	Adana	Melih Kemal Küçüktepepınar	Toprak Mahsulleri Ofisinin Alsancak ve Kemeraltı depolarındaki hububatın çürüdüğü ve denize döküldüğünün doğru olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	18.12.1959	10	3	16
395	Ankara	Hasan Tez	Bankalarca kredilerin kesilmesi sebebine ve bu yüzden hâsıl olan duruma dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
396	Urfa	Atalay Akan	Urfa'da temeli atılan Et Kombinaları binasının inşasına ne vakit başlanacağına dair	Ticaret Vekili					
397	Ankara	Recep Dengin	Makine Yedek Parçaları Türk A.Ş.'nin 1956 senesinde zarar ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	3.4.1959	8	2	56
398	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Devlet Hava Meydanının taminine ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
399	Ankara	Selim Soley	İstanbul ve Ankara'da elektrikle yapılan zammın bir ay öncesine de teşmil edilmesinin sebebine dair	Sanayi Vekili					
400	Kars	Hasan Erdoğan	İstanbul'da asma köprü yapılmasının münasip görülüp görülmediğine dair	Başvekil					
401	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Devlet Şûrasının yeni bir binaya naklinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akça	18.12.1959	10	3	16
402	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Devlet Şûrası Reisliğinin vekâletle idare edilmesi sebebine dair	Başvekil					
403	Maraş	Emin Soysal	Amerika'dan başka bazı yabancı memleketlerden her nevi kitap, dergi ve gazete getirilmesinin yasak edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
404	Niğde	Asım Eren	Kütahya'nın Gediz kasabesindeki Salur Camisinin kapısına asılmış olan Demokrat Parti levhasına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	12.2.1960	11	3	36
405	Ordu	Ferda Güley	Bir Meclis tahkikatı takririni neşreden gazetelere müddeiumumilik yoluyla gönderilen tezkireye dair	Adliye Vekili					
406	Zonguldak	Mustafa Saraç	Nahiye merkezlerinden sulh hâkimliklerinin ne için kaldırıldığına dair	Adliye Vekili					
407	Zonguldak	Mustafa Saraç	Zonguldak Maden İşçileri Sendikası Başkanvekili ve Türkiye Maden İşçileri Federasyonu Genel Sekreterinin işçi müessesilliği sıfatının kaldırıldığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	12.2.1960	11	3	36
408	Zonguldak	Necati Diken	Zonguldak Kömür işçilerinin ücretlerinde asgari seviyelerin tesbit edilip edilmeyeceğine dair	Çalışma Vekili	Yazılı soruya çevrildi				

409	Adana	Suphi Baykam	İstanbul Üniversitesi Talebe Birlığının 1959 yılında yapmak istediğı kongreye ne sebeple mâni olunduğına dair	Dahiliye Vekili					
410	Gümüşane	Necati Alp	Bayburt kazasının vilâyet haline getirilmesinden niçin vazgeçildiğine dair	Dahiliye Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
411	Malatya	Ahmet Fırat	Adıyaman vilâyetine bağlı Besni kazası dağlarındaki eşkıya hakkında	Dahiliye Vekili					
412	Malatya	Ahmet Fırat	Hekimhan kazası adliyesinin Hükümet konağı içindeki emanet kasasını soyan suçluların yakalanıp yakalanmadığına dair	Dahiliye Vekili					
413	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	1959 senesi Ağustos ve Eylül ayları içinde Derik kazasında vukubulan hırsızlıklara dair	Dahiliye Vekili					
414	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazası dağlarında Ahmet Baki Çetesi namı altında faaliyetle bulunan bir çete mevcud olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
415	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Ceza Evi'nden kaçan mahkûmların yakalanması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Dahiliye Vekili					
416	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	27.IV.1959 ve 7.VIII.1959 tarihlerinde Midyat kazası merkezi civarında devrilip parçalanan resmî plâkalı jiplere dair	Dahiliye Vekili					
417	Niğde	Şefik Refik Soyer	Ulukışla Belediye Reisi hakkında Belediye Meclisince itihaz olunan karara dair	Dahiliye Vekili					
418	Ordu	Muammer Tekin	Sinob'un merkez kazasına bağlı Kabalı nahiye merkezinin Ahmetli mevkiine nakline neden lüzum görüldüğüne dair	Dahiliye Vekili					
419	Sivas	Nüzhet Çubukçu	Dahiliye Vekiline 15. IX. 1958 tarihinde Sivas ve kazalarında yaptığı gezide kimlerin refakat ettiğine dair	Dahiliye Vekili					
420	Urfa	M. Yaşar Alhas	Kilis'te bir vatandaşın ölümüne sebeb olan mayın patlaması hâdisesi hakkında tahkikat yapıp yapılmadığına dair	Dahiliye Vekili					
421	Zonguldak	Mustafa Saraç	Kozlu Nahiyesi Belediye Meclisince Belediye Reisi hakkında ne sebeple kifayetsizlik reyî verildiğine dair	Dahiliye Vekili					
422	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Çay fiyatlarının artırılması sebebine dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	15.1.1960	11	3	24
423	Niğde	Asım Eren	İnhisarlar İdaresinin Bursa'da aldığı tütünlerin yersizlikle sebebiyle çürümesi neticesinde ne gibi tedbirler alındığına dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	4.4.1960	13	3	52
424	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Memleketimizde vazifeli Amerikalıların asayiş bozan hareketleri hakkında	Hariciye Vekili					

425	Niğde	Asım Eren	Irak'ta mukim Türklerin durumuna dair	Hariciye Vekili					
426	Urfa	Osman Ağa	Urfa şehri su işinin ne zaman ikmal edileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	2.5.1960	13	3	63
427	Adana	Suphi Baykam	Türk Millî Talebe Federasyonu 1959 yılı Kongresini toplamak üzere yapılan para yardımının tevziindeki yolsuzluklar hakkında ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
428	Kars	İbrahim Us	Akçadağ ilk öğretmen Okulunda vukubulan bazı hâdiseler hakkında	Maarif Vekili					
429	Maraş	Emin Soysal	1959-1960 ders yılı başında üniversitelerin muhtelif fakültelerine lise mezunlarının imtihanla alınmaları sebebine dair	Maarif Vekili					
430	Mardin	Aziz Uras	İki tıp fakültesi daha açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
431	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Telefon sabit tesisler kira ücreti hakkında	Münakalât Vekili					
432	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	İstinye'deki yüzer havuzun batışından kimlerin mesul olduğuna dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	15.4.1960	13	3	57
433	Niğde	Asım Eren	Bor kazasının Akçaviran köyünde bulunan tatlı suyun köy hizmetine verilmesi hususunda ne gibi teşebbüsler yapıldığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	5.2.1960	11	3	33
434	Niğde	Asım Eren	Gölköy bataklığının kurutulması için ne gibi işler yapıldığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	5.2.1960	11	3	33
435	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Dipsiz bataklığı ile Bor kazasının Pınarbaşı su kaynağına sarf edilen para miktarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	6/436			
436	Burdur	Alim Sipahi	Denizli'nin Buldan kazasındaki «Boya ve Apre Santrali» nin ne zaman faaliyete geçirileceğine dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
437	Elazığ	Nâzım Öztürk	Şark Kromları Guleman Müessesesinde 1957-1958 yıllarında çalıştırılan işçi adedi ile istihlal edilen krom miktarına dair	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
438	Zonguldak	Mustafa Saraç	Yerleri değiştirilen kömür işletmesi işçileri hakkında	Sanayi Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
439	Adana	Suphi Baykam	İlaç fiyatlarının indirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	5.2.1960 12.2.1960	11 11	33	33 36
440	Adana	Suphi Baykam	Sağlık hizmetlerini daha verimli hale getirmek için neler düşünüldüğüne dair	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili					
441	Adana	Suphi Baykam	Sağlık personelinin terfihî hususunda ne gibi hazırlıklar yapıldığına dair	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili					
442	Adana	Suphi Baykam	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâletindeki münhal kadroların doldurulması için ne gibi tedbirler alındığına dair	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	12.2.1960	11	3	36

443	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Karasinek ve sivrisineklerin artış sebebine dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili					
444	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	İzmir'den İdil Sağlık Memurluğuna tayin edilen Cevad Akman'ın işe mübaşeretinden hemen sonra Mazıdağ kazasına tayin edilmesi sebebine dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	15.1.1960	11	3	24
445	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Çamardı kazasının sağlık işleri hakkında	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili					
446	Urfa	İbrahim Etem Karakapıcı	Urfa Doğum ve Çocuk Bakım Evinin ne zaman açılacağına dair	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	12.2.1960	11	3	36
447	Manisa	Hikmet Bayur	Ege'de mahsullerini kooperatiflere teslim eden üretim ve pamuk müstahsıllarına avans verilmemesinin sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	29.1.1960	11	3	30
448	Manisa	Hikmet Bayur	Ege bütün müstahsılına Ziraat Bankasında verilmesi müteadolan avansın bu yıl verilmemesinin sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	29.1.1960	11	3	30
449	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Adana'nın Feke, Saimbeyli ve Mağara kazalarında keçilere arız olan ciğer ağrısı hastalığının önlenmesi için ne gibi tedbirler alındığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	15.1.1960	11	3	24
450	Niğde	Asım Eren	Afyon mübayaasında yapılan hilelerin önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ziraat Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
451	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş'ın Göksun kazasında Orman İdaresince köylere yaptırılan yola dair	Ziraat Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
452	Mardin	Vahap Dizdaroğlu	Bedelsiz mal ithaline dair karardan istifade ile alınmış gemi mevcud olup olmadığına dair	Başvekil					
453	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	D.P. Meclis Grubu toplantısına davet için 7. XII. 1958 tarihinde radyo ile yapılan ilân hakkında	Başvekil					
454	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Time Dergisinde Ankara Merkez Ceza Evine dair nesredilen yazı hakkında	Başvekil					
455	Niğde	Asım Eren	Bor kazasında Hazineye ait arazinin bazı şahıslar tarafından kullanıldığına dair doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Yazılı soruya çevrildi				
456	Niğde	Asım Eren	Niğde Özel İdare ve Belediye bütçelerindeki bazı tahsisatın sarf seline dair	Başvekil					
457	Malatya	Nüvit Yetkin	Mahkemelerce 27 Ekim 1957 tarihinden beri verilen neşir yasağı, gazete ve mevkute toplama kararları hakkında	Adliye Vekili					
458	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Milletlerarası Basın Enstitüsünün tebliğine yayın yasağı konulması sebebine dair	Adliye Vekili					

459	Kars	Hasan Erdoğan	Radyonun Vatan Cephesine iltihaklara dair neşriyatı hakkında	Basın-Yayın ve Turizm Vekili					
460	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	D. P. Genel Başkanına radyoda ayrılan saatler hakkında ne düşünüldüğüne dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili					
461	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Milletlerarası Basın Enstitüsünün yayınlanması yasak edilen tebliği metninin neden ibaret olduğuna dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili					
462	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	Yeni Sabah gazetesine resmi ilân ve reklâm verilmemesi sebebine dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili					
463	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Mebusların teşriî vazifelerinin engellenmesi hususunda bir emir verilip verilmediğine dair	Dahiliye Vekili					
464	Maraş	Emin Soysal	Maraş'a vali tayin edilip edilmediğine dair	Dahiliye Vekili					
465	Maraş	Emin Soysal	Maraş vilâyetinin muhtelif bölgelerinde dolaşan silâhlı eşkıyalara karşı ne gibi tedbirler alındığına dair	Dahiliye Vekili					
466	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kozluk Belediye Reisinin lüzumu muhakemesine karar verilmiş olmasına rağmen işten uzaklaştırılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili					
467	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Bismil'in Şaklatış köyünde bir şahsın evinde yapılan arama esnasında bazı kimselerin dövüldüğünün doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
468	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	İstanbul'da bedelsiz yapılan isimlikler hakkında ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili					
469	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Ulukışla kazasına giden üç mebusu karşılamak için kaymakam tarafından halkın bekletilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili					
470	Niğde	Asım Eren	Niğde Valisinin 16 Kasım 1959 günü makam otomobili ile hususi şahısları Ankara'ya getirirken arızalı bir otobüs yolcusunun müracaatını reddetmesi karşısında ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
471	Maraş	Emin Soysal	Başvekil İspanya seyahatinde refakat edenlere ait eşyaların gümrük muayenesinin yapılmadığının doğru olup olmadığına dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili					
472	Niğde	Asım Eren	Bursa vilâyetinde ve Marmara bölgesinde bütün piyasasının 1 Martta açılması ve mubayaada müstahsili koruma hususunda ne düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili					
473	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Tokyo Büyükelçimiz ile eşinin intiharları sebebine dair	Hariciye Vekili					

474	Niğde	Asım Eren	Irak komünistlerinin Iraklı Türklere vaki tecavüzleri dolayısıyla ne düşünüldüğüne dair	Hariciye Vekili					
475	Mardin	Mehmet Ali Arkan	Midyat kazası içme suyu inşaatının bir an evvel ikmalî hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	2.5.1960	13	3	63
476	Bursa	Hüseyin Bayrı	Bursa Askerî Hastanesi inşaatının eksik kalan kısımlarının ne zaman tamamlanacağına dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	11.5.1960	13	3	67
477	Niğde	Asım Eren	Bor kazasına bağlı bazı köylerle Bor kasabası etrafında motorlu su kuyuları tesisi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
478	Niğde	Asım Eren	Ergene nehrinin Meriç'e döküldüğü yerde meydana gelen bataklıkla kurutulması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Nafia Vekili					
479	Niğde	Asım Eren	Niğde - Çamardı yolunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
480	Burdur	Fethi Çelikbaş	Türkiye Şeker Fabrikaları Umum Müdürlüğünce müstahsıllara pancar bedellerinin zamanında tediyе olunmaması sebebine dair	Sanayi Vekili					
481	Ankara	Selim Soley	Et ve Balık Kurumu Ankara kombinasında Personel ve Sosyal İşler Şefi tarafından işçilere verilen şifahi talimata dair	Ticaret Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
482	Niğde	Asım Eren	Bazı mahsullerimizin düşük fiyatla müstahsil elinden çıkmaması için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili					
483	Niğde	Asım Eren	Orel sistemi ile balık avlanmasının menedilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili					
484	Niğde	Asım Eren	Üzüm ihracını sekteye uğratan sebeplerin izalesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili					
485	Bursa	Hüseyin Bayrı	Zirai mücadelenin daha müessir olmasını sağlamak için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
486	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin 1959 yılındaki mahsul durumuna dair	Ziraat Vekili					

1.1.2 Yazılı (Tahriri) Soru Önergeleri

	Seçim Bölgesi	Soru sahibi	Soru konusu	Muhatap	Cevaplandırılan	TUTANAK DERGİSİ			
						TARİH	C	B	O
1	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İzmir ve İstanbul'daki gündelik gazetelerle mecmualara yapılan kâğıt tahsislerinde hangi kıstasa göre hareket edildiği	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
2	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmuaların 1957 yılındaki aylık satış miktarları	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
3	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmuaların 1957 yılındaki kâğıt taleplerinin miktarı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
4	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmualara halen yapılmış olan resmi ve ticari ilan tahsisleri	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
5	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmualara yapılan resmi ve ticari ilan tahsislerinde hangi kıstasa göre hareket edildiği	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
6	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmuaların 1957 yılında aldıkları ticari ilânların aylık tutarları	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
7	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerin 1957 yılında aldıkları resmi ilânların aylık tutarları	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
8	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmualara yapılan kâğıt tahsislerinin 1957 yılındaki aylık ortalama miktarı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
9	Ankara	Bülent Ecevit	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gündelik gazetelerle mecmualara son defa yapılan kâğıt tahsislerinin miktarı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
10	Ankara	Bülent Ecevit	Tesbit edilmiş ilan kontenjanını doldurmuş bulunan bir gazete veya mecmuada neşri isteğiyle ay sonlarında gelen ticari ilânların nasıl bir muameleye tâbi tutulacağı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45

11	Ankara	Bülent Ecevit	Ticari ilanlar için gazete ve mecmualara kontenjan tesbitinden sonra verilen ilan miktarında azalma veya çoğalma olup olmadığı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
12	Ankara	Bülent Ecevit	Ticari müesseselerce verilecek ilânların miktarı tahminlerin altına düşerse gazete ve mecmualar için tesbit edilen kontenjanların nasıl doldurulacağı	Başvekil	Devlet Vekili Emin Kalafat	24.11.1958	2	1	45
13	Ankara	Bülent Ecevit	Gazianteb hadisesi ile ilgili olarak bazı gazetelerde yayınlanan yazılar dolayısıyla bir işlem yapılmasının düşünüldüğü düşünülmediği	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	31.1.1958	1	1	32
14	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetinin Ağvanis, İpsile ve Yavu nahiyelerinde boş bulunan hâkim kadroları	Adliye Vekili					
15	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Cer Atelyesi işçi ve memurlarından bir kısmının nakil ve tasfiyelerine teşebbüs edildiğinin doğru olup olmadığı	Çalışma Vekili					
16	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Kürkçüler köyünün selden korunması için yapılacak seddin inşasına ne zaman başlanacağı	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.12.1958	6	2	19
17	Ankara	Hıfzı Oğuz Bekata	Ankara, İstanbul ve İzmir'deki gecekondu evler	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1958	1	1	21
18	Gazianteb	Süleyman Kuranel	Ankara ve İstanbul belediyelerince 1957 yılında kaç inşaat veya tamirat ruhsatı verildiği	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	22.11.1958	2	1	43
19	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Vilayeti Emniyet teşkilatından bazı memurların başka yerlere nakil ve tayinlerine teşebbüs edildiğinin doğru olup olmadığı	Dahiliye Vekili					
20	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilayetine bağlı bazı köylerde meydana gelen cinayetler	Dahiliye Vekili					
21	Ankara	Übeyde Elli	Ankara vilayetinde öğretmenini bulunmayan okulların hangi köylerde olduğu	Maarif Vekili					
22	Ankara	Übeyde Elli	Anakara vilayetine bağlı köy okulları ve vilayet dahilindeki yetiştirme yurtları	Maarif Vekili					
23	Ankara	Übeyde Elli	Ankara'nın hangi köylerinde okul bulunduğu	Maarif Vekili					
24	Ankara	Übeyde Elli	Ankara'nın hangi köylerinde öğretmen okulu bulunduğu ve köy öğretmenleri için mesken konusu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	17.11.1958	2	1	39

25	Malatya	Tevfik Ünsalan	1950 yılından itibaren ortaokul yaptırma derneklerine Bakanlıkça yapılan yardımlar	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
26	Malatya	Tevfik Ünsalan	Hekimhan Ortaokulu ikinci inşaatının ne zaman tamamlanacağı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
27	Malatya	Tevfik Ünsalan	Liselerin her birindeki öğrenci mevcudu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
28	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ortaokulların her birindeki öğretmen mevcudu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
29	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ortaokul ve liselere her yıl ne kadar öğretmen alındığı ve bunların ne kadarının ayrıldığı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	26.3.1958	3	1	51
30	Ankara	Selim Soley	14 Mayıs 1950 tarihinden beri Vasıtalı ve Vasıtasız vergilerle bâzı maddelere ne kadar zam yapıldığı	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	6.6.1958	4	1	77
31	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilayetinde bazı ilkokul öğretmenlerinin başka taraflara nakil ve tayinlerine teşebbüs edildiğinin doğru olup olmadığı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	27.12.1957	1	1	20
32	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilayetindeki orta ve ilkokullardan bazılarında eksik olan öğretmen kadrolarının tamamlanması	Maarif Vekili					
33	Adana	Kemal Satır	1950 senesinden beri armatörler tarafından ne kadar döviz sağlandığı	Maliye Vekili	Maliye Bakanı Hasan Polatkan	26.11.1958	5	2	7
34	Gümüşane	Hüsrev Polat	Gülhane Tıp Akademisinin bina tadilatı ve ilaveleri için harcanan para miktarı	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	12.11.1958	2	1	37
35	Adana	Kemal Satır	1950 Haziranından beri armatörlere gemi almak için tahsis edilen döviz miktarı	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	24.1.1958	1	1	29
36	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilayet yollarının etüd, proje ve toprak tesviyesi işleri	Nafia Vekili	Nafia Vekili Etem Menderes	6.1.1958	1	1	21
37	Ankara	Hasan Tez	Ankara, Bursa, Eskişehir ve İstanbul vilayetlerinde 1957 senesi içinde tahsis olunan Karabük ürünü demirden ne kadarının büyük sanayi müesseselerine ve küçük sanat erbabına dağıtıldığı	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	31.3.1958	3	1	53
38	Ankara	Hasan Tez	Ankara, Bursa, Eskişehir ve İstanbul vilayetlerine 1957 senesi içinde tahsis olduğu bildirilen Karabük ürünü demirden ne kadarının sevk edildiği	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	31.3.1958	3	1	53

39	Ankara	Hasan Tez	Ankara, Bursa, Eskişehir ve İstanbul vilayetlerine 1957 senesi kontenjanı olarak kaç ton Karabük ürünü demir tahsis edildiği	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	31.3.1958	3	1	53
40	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale ve Haymana kazaları kok kömürü ihtiyacının temini	Sanayi Vekili	Ticaret Vekili ve Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	24.11.1958	2	1	45
41	Malatya	Tevfik Ünsalan	1950 yılından beri temeli atılan ve tamamlanan Bakanlığa bağlı hastane sayısı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
42	Malatya	Tevfik Ünsalan	1950 senesinden sonra ikmal edilen hastanelerin yatak sayısı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
43	Malatya	Tevfik Ünsalan	1950 yılında Devlete ve hususi muhasebeye bağlı hastanelerin ve bunların yatak adedlerinin miktarı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
44	Malatya	Tevfik Ünsalan	Halkevlerinden istifade edilerek hastane ve sağlık merkezi yapıp yapılmadığı, yapılmışsa miktarı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
45	Malatya	Tevfik Ünsalan	Hastanelerdeki yatak sayısı ile nüfus sayısına düşen yatak sayısı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
46	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya Devlet Hastanesinin ilâve kısmının temelini ne zaman atıldığı ve ne zaman ikmal edileceği	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
47	Malatya	Tevfik Ünsalan	Sağlık merkezlerinin yapımına Vekâletçe ve halk tarafından ne kadar yardım yapıldığı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
48	Malatya	Tevfik Ünsalan	Şimdiye kadar nerelerde ve ne miktar Kan Bankası açıldığı	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili	Sıhhat ve İktisadi Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	12.11.1958	2	1	37
49	Gaziantep	Süleyman Kuranel	Ziraat Bankası Umum Müdürlüğünce ücreti bankaca verilerek okutulan öğrencilerin olup olmadığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	10.11.1958	2	1	36
50	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunca hayvancılık mevzuunda bir teşebbüse geçilip geçirmediği	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
51	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunun mali durumu	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
52	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunun kasaplık hayvan ihtiyacını nasıl ve ne nispette karşıladığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
53	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunun koyun ve sığır etlerini kaçta mal ettiği	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
54	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunun hukuki statüsü ile tesisleri	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50

55	Sivas	Süleyman Özsever	Et ve Balık Kurumunun tesisindeki maksat ve gayenin istihsal edilip edilmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
56	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta çiftçi ihtiyaçlarının karşılanması ve çiftçinin motorlu vasıtaya teşviki	Ziraat Vekili					
57	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetindeki hayvan hastalıklarının önlenmesi	Ziraat Vekili					
58	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetinde sulama tesislerinin yapılması ve kavakçılığın inkişafı hususunda ne gibi tedbirler alındığı	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	6.1.1958	1	1	21
59	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetindeki Üskünlüç suyu yatağının temizlenmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığı	Ziraat Vekili					
60	Ankara	Bülent Ecevit	Kredi Anlaşmaları için 1957 yılında Sovyetler Birliğine giden heyetlerimize ve sağlanan kredi miktarına dair	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	13.6.1958	4	1	80
61	Ankara	Bülent Ecevit	Kurulacak fabrikalar için memleketimize gelmiş veya gelecek olan Sovyet teknisyenlerinin miktarı	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	13.6.1958	4	1	80
62	Ankara	Bülent Ecevit	Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki kredi ve teknik yardım anlaşmalarının iptaline ve yeni yardımlar için yapılan müzakerelerin durdurulmasına karar verilip verilmediği	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	13.6.1958	4	1	80
63	Ankara	Bülent Ecevit	Sovyetler Birliği ile yapılan ticari temasların neticeleri, kredi ve teknik yardımla kurulacak fabrikalar	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	13.6.1958	4	1	80
64	Ankara	Bülent Ecevit	Sovyet yardımıyla kurulması tasarlanan fabrikaların dolar veya EPU bölgelerinden sağlanabilecek kredilerle yapılması için teşebbüste bulunulup bulunulmadığı	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	13.6.1958	4	1	80
65	Malatya	Nurettin Akyurt	Malatya'nın Yeşilyurt kazasında işçi sigortaları tarafından bir hastane yapılmasının mümkün olup olmadığı	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	24.3.1958	3	1	50
66	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazası elektrik tesislerinin ne zaman faaliyete geçirileceği	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.3.1958	3	1	51
67	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu,	Keskin kazası su tesislerinin ne zaman ikmal edileceği	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	28.3.1958	3	1	52
68	Çankırı	Kâmil Tabak	Çankırı içme suyu tesislerinin ikmali	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	28.4.1958	3	1	61

69	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Milli Korunma Kanunu gereğince azami fiyatları tesbit edilen maddeler	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	10.11.1958	2	1	36
70	Ankara	Mustafa Yeşil	6273 sayılı Kanunun tatbikatında hakları normal şekilde verilmeyen öğretmenler için kadro temini	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
71	Gaziantep	Süleyman Kuranel	Ziraat Bankası hesabına Ankara Maarif Kolejinde okuyan öğrenciler	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
72	Malatya	Nurettin Akyurt	Malatya'nın Yeşilyurt kazası ortaokulunun ne zaman açılacağı	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.6.1958	4	1	80
73	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'daki Anatamir atelye ve depolarının Keskin'e nakli	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	26.11.1958	2	1	47
74	Trabzon	Mahmut Goloğlu	Orduda uzman çavuş olarak vazife görenlerle askerlik şube ve dairelerinde daktiloluk yapmakta olanların memur statüsüne geçirilmeleri	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	19.11.1958	2	1	40
75	Adana	Ahmet Karamüftüoğlu	1923 senesinden 1958 senesine kadar yapılan ve satın alınan demiryolları	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	28.3.1958	3	1	52
76	Kars	Kemal Güven	Horasan - Sarıkamış arasında yapılmakta olan demiryolunun ne zaman ikmal edileceği	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	26.11.1958	2	1	43
77	Kars	Kemal Güven	Kars Hava Meydanının inşasına ne zaman başlanacağı	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.11.1958	2	1	47
78	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ortaokulların her birindeki öğrenci mevcudu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50
79	Ankara	Selim Soley	Şeker fabrikalarının kuruluş ve maliyetleri ile 1957 yılı üretim durumları	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Abdullah Aker	21.11.1958	2	1	42
80	Çankırı	Kâmil Tabak	Çatalağzı'ndan elde edilen elektrik enerjisinden Eskipazar, Çerkeş, Atkaracalar, Kurşunlu ve Çankırı belediyelerinin de istifade etmeleri	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
81	Malatya	Nurettin Akyurt	Derme Hidro-Elektrik santralinin tam randımanla çalışmasını temin için Derme suyunun takviyesi	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
82	Niğde	Asım Eren	Bor kazasında Hazineye ait arazinin bazı şahıslar tarafından kullanıldığının doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.4.1960	13	3	60
83	Malatya	Ahmet Fırat	Tahsis ve tevzie tâbi ihtiyaç maddelerinin cins ve nevelerine ve bu maddelerden Malatya vilâyetine ne miktar ayrıldığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	24.3.1958	3	1	50
84	Ankara	İsmail İnan	Devlet sektöründe çalışan işçilere yapılan ilâve tediye zamanında ödenip ödenmediği	Başvekil	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	25.6.1958	4	1	85

85	Kars	Kemal Güven	Kars'ın Kağızman ve Tuzluca kazalarında ceza ve tevkif evi inşasının düşünülüp düşünülmediği	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	4.4.1958	3	1	55
86	Tokad	Faruk Ayanoglu	İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul Şube Müdürlüğünün ne için lağvedildiğine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	28.5.1958	4	1	73
87	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazası içme suyu memba ve tesislerinin onarılması için belediyeye yardım yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	14.5.1958	4	1	68
88	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Genç, Solhan, Karlıova ve Kiğı kazalarında memur evleri yapılmasının düşünülüp düşünülmediği	Dahiliye Vekili					
89	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Solhan ve Karlıova kazaları Hükümet konakları inşaatının 1958 senesinde ikmal edilip edilmeyeceği	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.6.1958	4	1	75
90	Gümüşane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	1939-1953 kira rayiçlerinin takdiri maksadıyla 1954 - 1957 yılları arasında İstanbul ve Ankara belediyelerine yapılan müracaatların miktarına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	7.5.1958	4	1	65
91	Malatya	Kâmil Sürenkök	Darende kazasının Kulancak nahiye merkezinde pazar yeri yaptırılmak maksadıyla istimlak edilen mahalde satılan dükkân yerlerine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	28.4.1958	3	1	61
92	Van	Sait Erdinç	Erciş belediyesine mahalle olarak bağlı bulunan Pülür ve Kasımbağı'nın köy olmaları hakkında alınan kararın mevzuata uygun olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	7.5.1958	4	1	65
93	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetindeki bazı köy isimlerinin değiştirilmesi hususunda ne düşünülmesine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	7.5.1958	4	1	65
94	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Beypazarı kazasına bağlı bazı köylerde halka toprak tevziinin düşünülüp düşünülmediği	Devlet Vekili	Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoglu	30.4.1958	3	1	62
95	Kars	Behram Öcal	Kars vilâyetinde İsa Çayırı adıyla anılan arazinin kamulaştırılarak tevzii hususunun düşünülüp düşünülmediği	Devlet Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	14.11.1958	5	2	2
96	Kars	Kemal Güven	Tuzluca ve Digor kazalarında ortaokul açılmasının düşünülüp düşünülmediği	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celal Yardımcı	30.4.1958	3	1	62
97	Kayseri	Osman Kavuncu	İlkokul kanunu lâyihasının hazırlanıp hazırlanmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.5.1958	4	1	74

98	Burdur	Âlim Sipahi	Adapazarı'nda mevcut matbaalardan her birine 1956 - 1958 yıllarında tahakkuk ettirilen Gelir veya Esnaf Vergisi miktarına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	28.5.1958	4	1	73
99	Malatya	Kâmil Sürenkök	Darende kazasına bağlı Kulancak nahiye merkezindeki bölge okulu binasının durumuna dair	Maliye Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.6.1958	4	1	80
100	Malatya	Kâmil Sürenkök	Darende kazasına bağlı Kulancak nahiye merkezindeki bölge okuluna ait araziye dair	Maliye Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.6.1958	4	1	80
101	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Artova Ortaokulu öğretmen kadrolarının tamamlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.5.1958	4	1	74
102	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Tokad vilâyeti dahilindeki köy okullarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	26.1.1959 (yazılı cevap)	6	2	29
103	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Genç, Solhan, Karlıova ve Kiği kazalarında 1958 senesinde birer askerlik şubesi binası yaptırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	21.11.1958	5	2	5
104	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Solhan İstasyonunun eşya ve hayvan naklini de temin edecek bir hale getirilmesinin 1958 yılında mümkün olup olamayacağına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	31.3.1958	3	1	53
105	Çankırı	Kâmil Tabak	Çankırı otomatik telefon santralinin ne zaman tamamlanacağına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	14.4.1958	3	1	59
106	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Kiği'ye bağlı Haçatur köyü ile Kadıköyü'nün bozulan su tesislerinin tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.6.1958	4	1	85
107	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Solhan kazasını Solhan İstasyonuna bağlayan yolun Devlet Karayollarınca yapılmasının mümkün olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
108	Kars	Behram Öcal	Aras nehri tahribatını önlemek için yaptırılmakta olan mahmuzların bir an evvel ikmalî hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
109	Kars	Behram Öcal	İğdir kazası ova kısmının Aras nehri taşkınından korunması için ne gibi tedbirler alındığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
110	Malatya	Ahmet Fırat	Akçadağ kazası sulama suyu işinin ne safhada olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
111	Malatya	Kamil Sürenkök	Darende kazasının Sultanlı köyünün bulunduğu arazinin heyelan durumunun tesbit edilip edilmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.6.1958	4	1	75

112	Kars	Kemal Güven	Kars'ın Kağızman ve Tuzluca kazalarındaki sağlık merkezi binalarının inşaatına yeniden ne vakit başlanacağı	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.4.1958	3	1	60
113	Tokad	Faruk Ayanoğlu	1950-1958 yılları arasında Tokad vilâyeti dâhilinde hangi köylere içme suyu getirildiğine ve bunun için kaç lira sarf edildiğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
114	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Tokad'ın köy içme sularına ve çeşmelerine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
115	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Tokad vilâyeti dâhilindeki köy yollarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
116	Adana	Ahmet Karamüftüoğlu	1923 senesinden 1958 senesine kadar yapılan ve satın alınan demiryollarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	7/82			
116	Malatya	Nurettin Akyurt	Malatya – Yeşilyurt, Çelikan - Adıyaman yolunun Devlet Karayolları 1958 yılı programına dâhil olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	7.4.1958	3	1	56
117	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Seyhan Hidro - Elektrik Santralinden Ceyhan kazasına elektrik cereyanı verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sıtkı Yırcalı	7/114			
118	Burdur	Alim Sipahi	Adapazarı'ndaki matbaaların adedine, faaliyet durumlarına ve 1956 -1958 yıllarında bu matbaalara tahsis edilen kâğıt miktarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
119	Kayseri	Ali Rıza Kılıçkale	Elektrolit bakır sanayi hakkında	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	14.4.1958	3	1	59
120	Bingöl	Mustafa Nuri Okcuoğlu	Kiği kazasında yapılmış kararlaştırılmış olan sıhhi merkezin tesisinden vazgeçilip, geçilmediği	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	2.4.1958	3	1	54
121	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale ve Çubuk kazalarına şimdiye kadar gönderilen otomobil lâstığının miktarına ve hangi esaslara göre tevzi edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	2.6.1958	4	1	75
122	Ankara	Selim Soley	1956 ve 1957 senelerinde tevzie tâbi tutulan her nevi mal ve vasıtanın Ankara kazalarına tahsis olunan miktarı ile ne şekilde dağıtıldığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	13.6.1958 24.12.1958	46	12	801 9
123	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Tomruk ve kereste fiyatlarının kontrolü ve dondurulması hususunda ne gibi tedbirler alındığı	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	25.6.1958	4	1	85
124	Çankırı	Kâmil Tabak	Çankırı vilâyetine şimdiye kadar ne miktar otomobil ve motorsiklet lâstığı gönderildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	7.4.1958	3	1	56

125	Kars	Behram Öcal	Posof kazasının ucuz ekmeklik mıntkasına dâhil edilmesi hakkında ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	30.5.1958	4	1	74
126	Konya	Ali Saim Kaymak	Tevzie tâbi mallardan 1.1.1957 den 31.3.1958'e kadar ne kadar ithalât yapıldığına ve bunların nasıl tevzi edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	30.5.1958	4	1	74
127	Tokad	Faruk Ayanoglu	Reşadiye ve Almus kazalarının ucuz ekmeklik mıntkasına dâhil edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	30.5.1958	4	1	74
128	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetine 1956 yılında tahsis edilen maddelerin cins ve miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	31.3.1958	3	1	53
129	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetine 1957 yılında tahsis edilen maddelerin cins ve miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	31.3.1958	3	1	53
130	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Çiftçilere gaz ve mazot temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.4.1958	3	1	60
131	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Haymana, Koçhisar, Balâ ve Kalecik kazalarında koyun yetiştirenlere kredi açılması hususunun düşünülmüş olup düşünülmediği hakkında	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	14.11.1958	5	2	2
132	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasında tiftik keçisi yetiştirmek isteyenlere kredi açılması hususunun düşünülmüş olup düşünülmediğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	14.11.1958	5	2	2
133	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale ve Keskin kazalarına bağlı bâzı köylerde daha bol üzüm, meyva ve sebze yetiştirilmesi için zirai kredi yardımı yapılması hususunun düşünülmüş olup düşünülmediği hakkında	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.4.1958	3	1	60
134	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Traktörlerin tamiri ve traktör sahiplerine lâstik tevziinin düşünülmüş olup düşünülmediğine dair	Ziraat Vekili					
135	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Kereste ve yakacak ihtiyacının, dahili imkânlarla karşılanıp karşılanmadığına ve bir senede yetiştirilen ağaç miktarına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.1.1959	6	2	25
136	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Tomruk ve kereste fiyatlarının yükselmesi muvacehesinde ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	9.2.1959	7	2	35
137	Malatya	Tevfik Ünsalan	Liselerin her birindeki öğretmen mevcudu	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	24.3.1958	3	1	50

138	Van	Sait Erdiñ	Erciş Toprak Mahsulleri Ofisi Ajansının kapanma sebebi	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	7.4.1958	3	1	56
139	Ankara	Recep Dengin	300 000 kilo kahvenin İnhisarlar İdaresi tarafından Kızılay Cemiyetine devredildiğinin doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	17.11.1958	5	2	3
140	Tokad	Mustafa Lâtifoglu	Tokad'da mebusların bazı partililerle lokantada yemek yemelerine valilikçe mümanaat edildiğii hakkındaki şikâyet üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	19.1.1959	6	2	26
141	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Çankırı Şeker Fabrikasının inşasına ne zaman başlanacağına dair	Başvekil	Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı	17.11.1958	5	2	3
142	Gümüşane	Hüsrev Polat	Haydarpaşa Silosu bedelinin tamamıyla ödenip ödenmediğine dair	Başvekil	Ticaret Vekili Abdullah Aker	14.11.1958	5	2	2
143	Kars	Mehmet Hazer	Gerze yangınından zarar görenler için toplanan teberru miktarı ile bunun hangi esaslara göre dağıtıldığına dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.11.1958	5	2	5
144	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Sağlık müesseseleri ve yatak adedinin ihtiyaca, kâfi gelip gelmediğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	1.12.1958	6	2	9
145	Adana	Hamdi Öner	Nihat Kurtça'nın, cezasının infaz edilip edilmediğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	14.11.1958	5	2	2
146	Ankara	Recep Dengin	Trafik kazalarının ve bu yüzden ölen ve yaralananların miktarına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	14.11.1958	5	2	2
147	Hatay	İhsan Ada	6334 sayılı Kanunun meriyetinden sonra basınla ilgili olarak haklarında takibat yapılan şahıslara dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	24.11.1958	5	2	6
148	Sivas	Süleyman Özsever	Sivas vilâyetinin bazı nahiyelerindeki sulh mahkemelerinin ne sebeple ilga edildiğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	11.6.1958	4	1	79
149	Sivas	Turhan Feyzioğlu	1949, 1950, 1956, 1957 ve 1958 yıllarında mahkemeler tarafından verilmiş olan yayın yasağı kararlarına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	17.11.1958	5	2	3
150	Tokad	Faruk Ayanoglu	1950 senesinden sonra haklarında adli takibat yapılan basın mensuplarına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	26.11.1958	5	2	7
151	Tokad	Faruk Ayanoglu	Millî Korunma Kanununun tadiline dair 6731 sayılı Kanuna tevfikân bugüne kadar kaç kişinin ne gibi cezalarla tecziye edildiğii hakkında	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	28.11.1958	5	2	8

152	Tokad	Reşid Önder	Erbaa'da tütün deposunu yakanlar ve yakıtanlar hakkında ne muamele yapıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoglu	14.11.1958	5	2	2
153	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara kapalı spor sarayının çökmesi muvacehesinde alâkalı mühendis ve mütaahhitler hakkında ne gibi muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
154	Ankara	Recep Dengin	Ankara Vilâyeti Trafik Müdürlüğüne kayıtlı bulunan otomobil, kamyon ve otobüslerin miktarı ile jant ebat ve numaralarına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	19.11.1958	5	2	4
155	Ankara	Recep Dengin	İstanbul ve İzmir vilâyetleri Trafik Müdürlüklerinde kayıtlı bulunan otomobil, kamyon ve otobüslerin miktarı ile jant ebad ve numaralarına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	19.11.1958	5	2	4
156	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı bazı köylerin Çatalağzı elektrik enerjisinden istifadesi hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı	17.11.1958	5	2	3
157	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Kılıçlar köyünün sulama ve içme suyu tesislerinin tamirinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
158	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur'un Yeşilova kazası Aşağıkırkl köyü muhtarı hakkında vâkı şikâyetler üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
159	Kars	Mehmet Hazer	Çorlu Belediyesine ait bir gayrimenkulün ucuz bedelle mahallî Demokrat Parti teşkilatına verildiğinin doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	16.6.1958	4	1	81
160	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin vilâyetine bağlı bazı köy muhtarlarının işten menedilmeleri sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
161	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat'ın Derizbin ve Nusaybin'in Sideri köyleri muhtarlarının vazifelerinden uzaklaştırılmaları sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik ve İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	19.11.19582. 2.1959	57	22	432
162	Sivas	Nazmi Yaraş	Sel felâketine uğramış olan Yıldızeli kazasının Bayat, Seren ve Mentеше köylerine ne gibi yardım yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik ve İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	24.12.19587/ 202	6	2	19

163	Sivas	Süleyman Özsever	Sivas'ın Koyulhisar kazasının hidro-elektrik tesisleri için lüzumlu olan türbin ve teferruatının transfer muamelesinin yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.5.1958	4	1	71
164	Tokad	Bekir Şeyhoğlu	Belediye reisliğini vekâleten ifa etmekte olan Turhal Kaymakamının aldığı vekâlet maaşına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
165	Tokad	Faruk Ayanoglu	Münhal belediye reisliklerine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.6.1958	4	1	84
166	Uşak	Adnan Çalıkoğlu	Uşak vilâyetinde işten el çektirilen muhtarlara dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
167	Malatya	Mehmet Kartal	Malatya'nın Kale nahiyesine bağlı Bürüstün köyü arazisinin mâruz bulunduğu heyelan hâdisesi dolayısıyla yaptırılan tetkik neticesine dair	Devlet Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	4.6.1958	4	1	76
168	Tokad	Mustafa Lâtifoğlu	Tokad vilâyetinde çayın serbest olarak satışının mümkün olup olmadığına dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	20.6.1958	4	1	83
169	Gümüşane	Hüsrev Polat	İzmir'deki NATO Karargâhında bulunan Yunan personel ve ailelerinin Yunanistan'a nakillerinden NATO'nun haberi olup olmadığına dair	Hariciye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.11.1958	5	2	7
170	Malatya	Mehmet Delikaya	Besni kazası Hidro-Elektrik santralinin ne zaman işletmeye açılacağına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	14.11.1958	5	2	2
171	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetindeki Toprak Tevzi Komisyonunun 1951-1957 senelerinde hangi köylerde kaç aileye ne miktar arazi verdiğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	14.11.1958	5	2	2
172	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetindeki Toprak Tevzi Komisyonunun 1951-1957 senelerindeki masrafların miktarına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	14.11.1958	5	2	2
173	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetindeki Toprak Tevzi Komisyonunun çalışma programına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	14.11.1958	5	2	2
174	Adana	Hamza Eroğlu	İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanına Japonya, Kore ve Çin seyahatleri için izin verilip verilmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3
175	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara Kapalı Spor Sarayının çökmesi muvacehesinde alâkalı mühendis ve mütaahhitler hakkında ne gibi muamele yapıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3

176	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin İmam-Hatip Okulu binasının ikmali için yeniden yardım yapılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3
177	Gaziantep	Süleyman Kuranel	Gaziantep müzesine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3
178	Malatya	Tevfik Ünsalan	İstanbul ve Ankara üniversitelerinin Tıp Fakültesi kliniklerinde ne kadar fahri asistan, asli asistan ve yatak mevcut olduğuna dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	1.12.1958	6	2	9
179	Malatya	Tevfik Ünsalan	Üniversite kliniklerinde 1950 senesinden beri çekilen filimlerin miktarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3
180	Niğde	Rifat Gürsoy	Aksaray kazası Ortaokulunun liseye dönüştürülmesi hakkında ne düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.6.1958	4	1	80
181	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Hangi vilâyet ve kazalarda lise mevcut olduğuna ve münhal öğretmen kadrolarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	17.11.1958	5	2	3
182	Trabzon	Fikri Karanis	Trabzon'un 500 ncü fetih yılı dönümünün tesjidi hususunda ne düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
183	Van	Sait Erdinç	Köy okulları yapımı için bütçeye konulan tahsisatın hangi esaslara göre vilâyetlere tevzi edildiğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.5.1958	4	1	74
184	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetine bağlı Muradiye kazasındaki ortaokulda önümüzdeki yıl tedrisata başlanıp başlanmayacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	13.6.1958	4	1	80
185	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetine bağlı Muradiye kazasında okul yaptırmaya teşebbüs etmiş olan derneğe bu yıl ne kadar yardım yapılacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	11.6.1958	4	1	79
186	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Askeri tababet ve eczacılığa intisabı teşvik ve istifaları önlemek hususlarında ne gibi tedbirler düşünülüp düşünülmediğine dair	Millî Müdafaa Vekili	Yazılı soruya çevrildi				
187	Nevşehir	Münib Hayri Ürgüblü	Söğütlü yatı ve aynı durum da bulunan gemilerin hurda olarak tasfiyesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekil Vekili Muzaffer Kurbanoglu	25.6.1958	4	1	85
188	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad PTT merkez binasının inşasına ne zaman başlanacağına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	18.6.1958	4	1	82

189	Trabzon	Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Bir Gemi İnşaiye Endüstrisi kurulması hususunda ne düşünüldüğüne ve inşasına başlanmış olan yüzer havuza dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Fevzi Uçaner	6.6.1958	4	1	77
190	Ankara	Osman Alişiroğlu	Şereflikoçhisar arazisinin sulanması için ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
191	Ankara	Osman Alişiroğlu	Şereflikoçhisar'da Peçenek barajının inşası için bir tasavvur mevcut olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
192	Ankara	Selim Soley	Güdül kazasındaki Uruş köprüsü ile Güdül Çeltikçi Kazanköy yolunun yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	21.11.1958	5	2	5
193	Burdur	Alim Sipahi	Yeşilova kazası Gebrem köyünün içme suyunun ne zaman temin edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.6.1958	4	1	85
194	Gaziantep	Süleyman Kuranel	Gaziantep-Karkamış demiryoluna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
195	Malatya	Mehmet Delikaya	Besni kazası sağlık merkezinin ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	5	2	2
196	Malatya	Mehmet Delikaya	Besni-Gaziantep yolunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	21.11.1958	5	2	5
197	Malatya	Mehmet Kartal	Malatya-Pötürge yolunun Devlet yolları meyanına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
198	Malatya	Mehmet Kartal	Pötürge kazası merkezinin sulama suyu ihtiyacının temini hususunda yapılan tetkikatın neticesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.6.1958	4	1	80
199	Malatya	Mehmet Kartal	Pötürge kazasının Keferdiz nahiyesi merkezi ile Ağvan köyü arazisinin sulanması için hazırlanan projenin uygulanmasından vazgeçilip geçilmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
200	Malatya	Tevfik Ünsalan	Besni-Anteb şosesinin ne zaman ikmal olunacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	21.11.1958	5	2	5
201	Malatya	Tevfik Ünsalan	Besni hidro-elektrik santralinin ne zaman hizmete açılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
202	Maraş	Emin Soysal	Maraş vilâyeti köy içme suyu tesislerine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	19.11.1958	5	2	4
203	Niğde	Ali Gürün	Aksaray kazasındaki Karasaz bataklığı kurutma ameliyesinin ne zaman ikmal olunacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.6.1958	4	1	85

204	Niğde	İsmail Güven	Pozanti-Çamardı yolunun Karayolları Umum Müdürlüğüne tamamlanmasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	21.11.1958	5	2	5
205	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla'daki Kanakçayı üzerine yapılması kararlaştırılmış olan barajın inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
206	Sivas	Hasan Değer	Divriği'nin Mursal köyü köprüsü inşaatına ne zaman başlanabileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
207	Tokad	Şahap Kitapçı	Erbaa ovası sulama işine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
208	Tokad	Şahap Kitapçı	Kazova sol sahil sulaması çalışmalarının ne safhada olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
209	Tokad	Şahap Kitapçı	Niksar kazası önündeki ovanın sulama işine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
210	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad şehri içinden geçmekte olan Behzat deresi mecrasının temizlenmesi ve yan duvarlarıyla köprülerinin yapılması işinin ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
211	Van	Sait Erdinç	Başkale Hidro-elektrik tesisatının kasabayı ne zaman aydınlatacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	5	2	2
212	Van	Sait Erdinç	Karayolları bütçesinin vilâyet ve köy yolları yapımına yardım maddesindeki tahsisatın vilâyetlere hangi esaslara göre dağıtıldığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	17.11.1958	5	2	3
213	Van	Sait Erdinç	Tortum şelâlesinden faydalanılarak yapılan Hidro-Elektrik santrali inşaatının ne safhada olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	5	2	2
214	Van	Sait Erdinç	Van hava meydanı noksanlarının ikmali hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.11.1958	5	2	2
215	Erzincan Mebusu	Hüseyin Şahin	Tercan kaymakamı hakkında vâki şikâyetler üzerine kanuni ve idari bir muamele yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	22.12.1958	6	2	18
216	Ankara	Recep Dengin	Mehmet Ali Karasahin ve Rasim Yönelmi adlarında iki vatandaş tarafından müşterek imzalı bir şikâyet dilekçesi verilip verilmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı	17.11.1958	5	2	3
217	Bolu	İhsan Gülez	Bolu Briket Fabrikası inşaatının ne zaman ikmal olunacağına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	15.12.1958	6	2	15

218	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Sümerbank Umum Müdürlüğünde Müfettiş Dr. Reşat Tuncel'e dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı	17.11.1958	5	2	3
219	Tokad	Şahap Kitapçı	1953 ve 1954 senelerinden sonra manifaturacılıkla iştigale başlamış olanların da Sümerbank mamullerinin toptan satışlarından istifade etmeleri hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekaleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
220	Van	Sait Erdiñ	Van gölündeki sodadan faydalanma hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı	17.11.1958	5	2	3
221	Van	Sait Erdiñ	Van vilâyetinde yem fabrikası kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili					
222	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazası Çelebi nahiyesine bir ebe tayininin düşünülüp düşünülmediğine dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	14.11.1958	5	2	2
223	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasında bir sanatoryum inşasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	16.6.1958	4	1	81
224	Burdur	Âlim Sipahi	Yeşilova Sağlık Merkezine dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	21.11.1958	5	2	5
225	Malatya	Mehmet Delikaya	Besni kazasının sağlık merkezinin dahili akşam ile sihi ve fenni tesisat işlerinin ihaleye çıkarılıp çıkarılmadığına dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	14.11.1958	5	2	2
226	Malatya	Mehmet Delikaya	Besni Sağlık merkezi binasının ne zaman ikmal edileceğine dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	14.11.1958	5	2	2
227	Malatya	Tevfik Ünsalan	Kızılay tarafından yaptırılıp Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâletine devredilen hastane ve sağlık merkezleri mevcut olup olmadığına dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	23.6.1958	4	1	84
228	Adana	Hamza Eroğlu	1955-1957 yıllarında ne kadar yedek parça, yardımcı madde, işletme malzemesi ve hammadde ithal edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.5.1959	9	2	66
229	Adana	Hamza Eroğlu	1955-1957 yılları yedek parça, yardımcı madde, işletme malzemesi ve hammadde ihtiyacı tutarının Türk lirası veya dolar olarak ne kadar olduğuna dair	Ticaret Vekili					
230	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Ankara vilâyeti emrine tahsis olunan motorlu taşıt iç ve dış lastiklerinin kimlere ve hangi esasa göre tevzi edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	7/164			

231	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Çiftçinin akar yakıt ihtiyacını temin hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	14.11.1958	5	2	2
232	Ankara	Recep Dengin	İstanbul ve İzmir vilâyetlerinde trafik müdürlüklerinde kayıtlı bulunan otomobillere tevzi edilmek üzere kaç tane iç ve dış lastik verildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.11.1958	5	2	3
233	Ankara	Recep Dengin	Nevşehir avukatlarından Dilâver Özay imzalı bir şikâyet telgrafının gelip gelmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	20.6.1958	4	1	83
234	Ankara	Recep Dengin	Trafik kazalarından dolayı alâkalı vasıta sahiplerine sigorta şirketlerince ödenen paranın miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	21.11.1958	5	2	5
235	Ankara	Recep Dengin	Ürgüç'ün Ortahisar Belediyesine elektrik şebekesinin ihyası için bakır levha tahsis edilip edilmediğine dair	Başvekili	Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoglu	21.11.1958	5	2	5
236	Çankırı	Kâmil Tabak	Akaryakıt ihtiyacımızın senelik miktarına dair	Ticaret Vekili					
237	Çankırı	Kâmil Tabak	Memleketimizde mevcut yabancı akaryakıt şirketlerine borcumuz olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	14.11.1958	5	2	2
238	Malatya	Mehmet Delikaya	Adıyaman'a 1958 yılında tahsis edilen kamyon ile iç ve dış lastiklerin kimlere verildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.11.1958	5	2	3
239	Sivas	Süleyman Özsever	1957 yılı başından 1958 yılı Mart ayı sonuna kadar kaç adet otomobil, kamyonet ve kamyon ithal edildiğine ve bunların tevzi şekline dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	7/149			
240	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Çorum ve Sivas'ta istihsal edilen çimentoların maliyet fiyatları arasındaki farkın sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	21.11.1958	5	2	5
241	Tokad	Mustafa Latifoğlu	Tokad vilâyetine zeytinyağı temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	21.11.1958	5	2	5
242	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyetine 1950 senesinden beri ne kadar kamyon tahsis edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.11.1958	5	2	3
243	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyetine 1950 senesinden beri tahsis olunan kamyon ve otomobil iç ve dış lastiklerinin miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.11.1958	5	2	3
244	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyeti emrine 1950 yılından beri verilen kamyon ve otomobil iç ve dış lastiklerinin tevziatına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	17.11.1958	5	2	3

245	Van	Sait Erdinç	1957 mebus seçiminde Muradiye ve Erciş D. P. teşkilâtı emrinde çalıştırılan iki jeep hakkında	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	2.2.1959	7	2	32
246	Van	Sait Erdinç	Van vilâyetinde yem fabrikası kurulmasının düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Abdullah Aker	14.11.1958	5	2	2
247	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Ankara vilâyetinde kaç tane motorlu, motorsuz ziraat makina ve aleti mevcut olduğuna ve bunlar için tahsis olunan iç ve dış lastiklerin miktarı ile hangi esaslara göre tevzi edildiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	30.5.1958	4	1	74
248	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara ve Kırşehir'in bazı köylerindeki koyun ve keçilerde görülen çiçek ve ağrı hastalıklarının önlenmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.6.1958	4	1	80
249	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Çiçekdağ kazasıyla Kaman köylerinde mahsule arız olan süne haşeresi ile mücadele hususunda ne gibi tedbir alındığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.6.1958	4	1	81
250	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Koşum hayvanı kredisinin artırılmasının düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	14.11.1958	5	2	2
251	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla'nın Yapahtun köyündeki küçük sulama bendinin ne zaman ikmal edileceğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	20.6.1958	4	1	83
252	Sivas	Süleyman Özsever	Sivas vilâyetinin Suşehri kazası Orman Bölge Şefinin Anamur'a naklinin sebebine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	14.11.1958	5	2	2
253	Sivas	Süleyman Özsever	27 Ekim 1957 tarihinden sonra Orman Umum Müdürlüğünde kaç kişinin memuriyet mahallerinin tahvil edildiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	14.11.1958	5	2	2
254	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyetine 1950 senesinden beri tahsis edilen traktörlerle akümülatör ve iç, dış lastiklerinin miktarına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	30.5.1958	4	1	74
255	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Traktörlerin tamiri ve sahiplerine lastik tevziinin düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	16.5.1958	4	1	69
256	Kayseri	Ali Rıza Kılıçkale	Elektrolit bakır sanayi hakkında	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sıtkı Yırcalı	13.6.1958	4	1	80

257	Bolu	İhsan Gülez	Kömür fiyatlarındaki artışların kiraya inikası miktarının tesbit edilip edilmediğine dair	Başvekil	Sanayi Vekâleti Vekili Sebatî Ataman	5.1.1959	6	2	20
258	Burdur	Fethi Çelikbaş	Son kredi ve hibe paralarından kredilere ait faiz nispeti ile tediye vâdelerine dair	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	24.12.1958	6	2	19
259	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	1958 yılı içinde vekillere ne kadar harcırah ödendiğine dair	Başvekil					
260	Hatay	İhsan Ada	Kredi anlaşmaları ile ilgili bildirinin ne zaman yayınlanacağına dair	Başvekil					
261	Tokad	Faruk Ayanoglu	Tokad'ın Almus Barajı sahasına giren köylerin kadastro yapıp istisnâları cihetine gidilip gidilmediğine dair	Başvekil	Devlet Vekili Muzaffer Kurbanoglu	17.11.1958	5	2	3
262	Ankara	Selim Soley	6375 sayılı Kanunun kabulünden bugüne kadar Türkiye'deki Amerikan kuvvetlerinin sivil ve askeri personeli tarafından işlenen suçlara dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoglu	3.12.1958	6	2	10
263	Tokad	Kerametdin Gençler	Reşadiye ilçesi adliye kadrosunun takviyesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoglu	21.11.1958	5	2	5
264	Adana	Suphi Baykam	Basının şehirlerarası telefon konuşmalarındaki tercih hakkının daraltılması karşısında ne düşünüldüğüne dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekili	Basın - Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu	23.1.1959	6	2	28
265	Ankara	Halil Sezai Erkut	İstanbul Atatürk bulvarındaki İşçi Sigortalarına ait blok apartman katlarının kimlere, ne şekilde kiralandığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	17.11.1958	5	2	3
266	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam'da temeli atılan turistik otel inşaatına ne için devam edilmediğine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	12.12.1958	6	2	14
267	Malatya	Tevfik Ünsalan	İşçi Sigortaları Kurumu ile Devlet İktisadi Teşekkülleri tarafından 1958 yılına kadar yapılan ve yıl sonuna kadar yaptırılacak olan işçi meskenlerinin miktarına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	21.11.1958	5	2	5
268	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya'da asgari ücretin tatbikine ne zaman başlanacağına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	17.11.1958	5	2	3
269	Malatya	Tevfik Ünsalan	Sümerbank fabrikasında dokuma ve ihzarat sınıflarında çalışan işçilerin yevmiyelerine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	14.11.1958	5	2	2

270	Malatya	Tevfik Ünsalan	Yeraltında çalışan, işçilerden 1957 yılına ait ikramiyelerini alamayanların mevcut olup olmadığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	14.11.1958	5	2	2
271	Ankara	Halil Sezai Erkut	Florya'daki belediye evlerinin kimlere, ne şekilde kiralandığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	17.11.1958	5	2	3
272	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'da yakacak odun ihtiyacının ne suretle karşılanacağına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.12.1958	6	2	19
273	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kasabası içme suyu tesisatının ikmali için temin edilmesi gereken borunun mütaahhidine bir an evvel teslimi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.11.1958	5	2	6
274	Diyarbakır	Sezai Demiray	Diyarbakır'da tarihî kıymeti haiz surların tahribattan korunması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	22.12.1958	6	2	18
275	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta 1958 senesi içerisinde vukubulan Hayvan hırsızlıklarına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.1.1959	6	2	22
276	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetinde hayvan sürülerini teca-vüzden korumak maksadıyla kaç vatan-daşın silâh taşıma ruhsatnamesi istediğine ve bu hususta ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.1.1959	6	2	22
277	Urfa	Atalay Akan	Münhal bulunan Siverek kazası kayma-kamlığı ile nahiye müdürlüklerine ne za-man tâyin yapılacağına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.1.1959	6	2	22
278	Urfa	Osman Ağa	Urfa valisinin bir vatandaşı hapsedtiğinin doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.2.1959	7	2	33
279	Ankara	Mehmet Hazer	Sigara ve tütüne yapılan son zamların tütün müstahsılına intikal ve inikası husu-sunda ne düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hâdi Hüsman	5.1.1959	6	2	20
280	Ankara	Avni Doğan	16 Aralık 1959 günü ile mütaakip günlerde tevkif edilen bazı şahısların durumuna dair	Başvekil					
281	Ankara	Nuri Ciritoğlu	Türkiye Emlâk Kredi Bankasınca kredileri kesilen inşaat sahiplerinin durumunu ıslah için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	12.1.1959	6	2	23
282	Erzincan	Rauf Bayındır	Erzincan Belediyesince yıktırılan dükkânlar için bir tazminat ödenip ödenmeyeceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	15.12.1958	6	2	15

283	Tokad	Keramettin Gençler	Türkiye Emlak Kredi Bankası'na kredileri kesilen inşaat sahiplerinin durumuna dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	12.1.1959	6	2	23
284	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	6273 sayılı Kanuna müsteniden kaç öğretmen'in intibakının yapıldığına, Devlet Şurasına ve Arzuhal Encümenine müracaat eden öğretmenlerin adedine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
285	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	6273 sayılı Kanunla verilen hakları yerine getirilmeyen öğretmenlerin miktarına ve mağduriyetlerinin telâfisi için ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
286	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas kazalarında mevcut ortaokullardaki öğretmen adedine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	22.12.1958	6	2	18
287	Tokad	Keramettin Gençler	Elmacık köyü ilkokulu inşasından vazgeçildiğinin doğru olup olmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
288	Diyarbakır	Sezai Demiray	Maden ve Batman kazalarında oksijen tüplerini dolduran ve satan müesseselerden Muamele Vergisi alınıp alınmadığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	5.1.1959	6	2	20
289	Adana	Suphi Baykam	Basının telefon konuşmalarındaki tercih hakkını kaldıran bir tamimin telefon başmüdürlüklerine gönderilip gönderilmediğine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	12.12.1958	6	2	14
290	Diyarbakır	Sezai Demiray	Diyarbakır'da telefon santralini büyültmek ve şehirlerarası konuşmaları kolaylaştırmak hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	17.12.1958	6	2	16
291	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyeti dahilindeki hububat ve bakliyatın Ofis merkezlerine trenle nakledilip edilmediğine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	14.1.1959	6	2	24
292	Ankara	Halil Sezai Erkut	Ankara vilâyeti kazası, nahiye ve köy yollarından hangilerinin 1958 Bütçe yılında yapılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	28.11.1958	5	2	8
293	Ankara	Halil Sezai Erkut	Çorum-İskilip şosesi üzerindeki köprülere dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	22.12.1958	6	2	18
294	Ankara	Halil Sezai Erkut	İskilip kazasını Ankara ve İstanbul yollarına bağlayacak olan yolların yapılmasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.12.1958	6	2	14

295	Ankara	Halil Sezai Erkut	Kırşehir vilâyeti kaza ve köylerinden hangilerinin yollarının 1958 yılında yeniden veya ikmalen yapılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	28.11.1958	5	2	8
296	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam'ın Çeltikçi nahiyesinde inşasına başlanılan sağlık merkezi binasının yarıda bırakılması sebebine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	22.12.1958	6	2	18
297	Tokad	Kerametdin Gençler	Reşadiye ilçesini Devlet şosesine bağlayan Kelkit üzerindeki ahşap köprüye dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.12.1958	6	2	14
298	Tokad	Rıza Ulusoy	Zile kazası Ağcağaçlı köyü içme suyu tesisinin ikmalinden vazgeçildiğinin doğru olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.1.1959	6	2	25
299	Diyarbakır	Sezai Demiray	Petrolde ayrılarak çıkan havagazından istifade edilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	15.12.1958	6	2	15
300	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ağır işlerde çalışan işçilere süt ve yıpranma zammı verilip verilmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
301	Malatya	Tevfik Ünsalan	Devlet sektöründe 15-20 sene çalışan işçilerden doktor raporu ile işten çıkarılanların mevcut olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
302	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya Sümerbank Fabrikası ilâve kısmının ne zaman ikmal edildiğine ve fabrikanın ne zaman faaliyete geçeceğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
303	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Muhtelif fabrikalardan elde edilen şekerin maliyet fiyatları arasındaki farkın sebeplerine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	21.11.1958	5	2	5
304	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam'da temeli atılan otelin inşaatının ne durumda olduğu	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen	10.11.1958	2	1	36
305	Malatya	Tevfik Ünsalan	1950 senesinden sonra temeli atılarak ikmal olunan hastanelerin yatak miktarına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	17.11.1958	5	2	3
306	Ankara	Hasan Tez	İstanbul'da İşçi Sigortaları Kurumunun belediyeden satın aldığı blok apartmanların dairelerinde kimlerin oturduğuna dair	Başvekil					
307	Kars	Fevzi Aktaş	Mutfaklık tereyağı ile eritilmiş yemeklik yağ için ayrı fiyat tesbitinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	15.12.1958	6	2	15

308	Maraş	Kemali Bayazıt	Tesbit edilen pirinç fiyatlarının yeni mahsule raci olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	5.12.1958	6	2	11
309	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta tavuk hastalığının giderilmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	1.12.1958	6	2	9
310	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Haymana, Koçhisar, Balâ ve Kalecik kazalarında koyun yetiştirenlere kredi açılması hususunun düşünülüp düşünülmediği hakkındaki	Ziraat Vekili					
311	Ankara	Recep Dengin	Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü tarafından 1956 yılında hurda maden ve malzeme satışı yapıp yapılmadığına dair	Başvekil	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	26.1.1959	6	2	29
312	Ankara	Recep Dengin	Hurda madenlerin beynelmilel piyasadaki 1956 yılı fiyatlarına dair	Başvekil	Sanayi Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
313	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin hissedarlarına ve hisse miktarlarına dair	Başvekil	Sanayi Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
314	Ankara	Selim Soley	Elmadag nahiyesinin Deliler köyü halkına toprak tevzi edildiği hakkındaki radyo haberinin doğru olup olmadığına dair	Başvekil	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
315	Ankara	Selim Soley	Şereflikoçhisar kazasında Selçuklar devrinden kalma tarihi caminin ne zaman tamir edileceğine dair	Başvekil	Devlet Vekili Abdullah Aker	11.2.1959	7	2	36
316	Hatay	Ahsen Aral	İskenderun ve civarında yabancıların ikametlerine ne zaman müsaade olunacağına dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	30.11.1959	10	3	8
317	Hatay	İhsan Ada	1951 - 1958 yıllarında Türkiye'de yayınlanan gazetelerden her birine kaçır liralık resmi ilân verildiğine dair	Başvekil	Devlet Vekili ve Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Abdullah Aker	23.3.1959	8	2	51
318	Niğde	İsmail Güven	Niğde vilâyet merkezinde inşasına karar verilen iş hanı binasının ne zaman ikmal edileceğine dair	Başvekil	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	30.1.1959	6	2	31
319	Van	Ferid Melen	Resmi daire ve müesseselere karşı taahhüde girişmiş olan mütaahhitlere ithalât dövizlerine tatbik olunan prim dolayısıyla fiyat farkı verilmesi hususunda bir karar mevcud olup olmadığına dair	Başvekil					
320	Van	Sait Erdinç	1958 yılı başından beri hangi belediyelere kaç tane motorlu nakil vasıtası tahsis edildiği-ne dair	Başvekil	Koordinasyon Vekili Sebati Ataman	30.3.1959	8	2	54

321	Van	Sait Erdinç	Van'ın Çatak kazası halkına Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından ucuz fiyatla buğday satılmasının düşünüldüğüne dair	Başvekil	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.2.1959	7	2	36
322	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Mağara kazasında asliye mahkemesi teşkilinin düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	14.1.1959	6	2	24
323	Ankara	Bülent Ecevit	Dünya gazetesinde tefrika edileceği bildirilen «Tekelonya Cumhuriyeti» adlı romanın neşrine İstanbul Müddeiumumiliğince ne sebeple mâni olduğuna dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	20.2.1959	7	2	40
324	Uşak	Ali Rıza Akbıykoğlu	1 Mart 1958 tarihinden beri ne kadar hâkim ve cumhuriyet müddeiumumisinin istifası için ne istifaları önlemek için ne düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	9.1.1959	6	2	22
325	Maraş	Halil Gürün	Maraş'ın Afşin ve Göksun kazaları adliye kadrolarının ne zaman ikmal edileceğine dair	Adliye	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	2.2.1959	7	2	32
326	Van	Sait Erdinç	1958 yılı içinde nerelerde hangi mahkemelerin lâğvedildiğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	5.1.1959	6	2	M20
327	Van	Sait Erdinç	Vilâyet, kaza ve nahiyelerde mevcut mahkemelerle sorgu hâkimlerinin miktar ve kadrolarına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	9.1.1959	6	2	22
328	Tokad	Faruk Ayanoglu	İç turizmi temin ve teşvik maksadıyla ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Basın- Yayın ve Turizm Vekili	Devlet Vekili ve Basın -Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Abdullah Aker	15.7.1959	9	2	81
329	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Köprü köyüne Burcular mevkiindeki suyun getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	DahiliyeVekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.2.1959	7	2	34
330	Kars	Sırrı Atalay	Sarıkamış'a bağlı Karakurt nahiyesinin kaza veya tam teşekküllü nahiye haline getirilmesi hususunun düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	19.1.1959	6	2	26
331	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	1957 mebus seçimlerinden beri hangi vilâyet ve kazaların belediye hudutları içine hangi köylerin ithal edildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.2.1959	7	2	35
332	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Diyarbakır Bağlar semtinin şehir ile irtibatının temini için bir yol inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.2.1959	7	2	35

333	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Diyarbakır emniyet memurlarından Hayrettin Yakıt'ın vekâlet emrine alınması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.1.1959	6	2	29
334	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Nusaybin ve Gercüş'te bazı muhtarların işten menedilmeleri sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
335	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	İstihsal edilen çayların kurutulması ve işlenmesi için yeni fabrika ve atelyeler kurulmasının düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	20.2.1959	7	2	40
336	Ankara	Recep Dengin	1. 1.1956 tarihinden 1.6.1957 tarihine kadar kaç ton hurda madenin hangi firmalar tarafından nerelere ihrac edildiğine dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman	16.2.1959	7	2	38
337	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin Belediye binası inşaatının tamamlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	2.3.1959	8	2	49
338	Niğde	İsmail Güven	Çamardı kazası su tesisatının ne zaman ikmal edileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	30.1.1959	6	2	31
339	Tokad	Faruk Ayanoglu	Türkiye Emlâk Kredi Bankası tarafından Levent'te inşa edilen binalara dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	2.3.1959	8	2	49
340	Tokad	Şahap Kitapçı	Emlâk Kredi Bankası'na kesilen inşaat kredilerinin yeniden açılmasının düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	2.3.1959	8	2	49
341	Van	Sait Erdinç	Başkale Hidro-Elektrik tesisatının ikmali hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
342	Elazığ	Mustafa Altundoğan	Elazığ'da mevcut matbaalardan her birine 1957-1958 yılında tahsis edilen kâğıt miktarına ve tahsisteki kıstasa dair	Koordinasyon Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	6.2.1959	7	2	34
343	Adana	Mehmet Geçioğlu	İmam-Hatip kursları ile okullarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	19.1.1959	6	2	26
344	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin'e bağlı bazı köylerdeki okul binalarının tamirinin düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
345	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Çelebi nahiyesindeki ilkokula sıra temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
346	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale, Kalecik, Bâla ve Keskin kazalarına bağlı köylerdeki okulların tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51

347	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Yahşihan köyünde inşasına başlanılan okul binasının ikmali için yeniden yardım yapılmasının düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
348	Çorum	Fevzi Hacirecepoglu	İmam-Hatip Okulu mezunlarının yüksek tahsil yapmalarını temin hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	19.1.1959	6	2	26
349	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ankara'nın Altındağ kazası Maarif Memuru Rüştü Güngör hakkında yapılan tahkikatın neticesine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	15.4.1959	8	2	57
350	Maraş	Halil Gürün	Maraş'ın Afşin kazası Ortaokulu öğretmen kadrosuna dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	19.1.1959	6	2	26
351	Maraş	Halil Gürün	Maraş Kız Muallim Mektebi ihtiyacı için bir bina yaptırılmasının düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	19.1.1959	6	2	26
352	Niğde	Vedat Mengi	Niğde'nin Çamardı kazasıyla Altınhisar nahiyesinde yapılmakta olan ortaokullarda ne zaman tedrisata başlanabileceğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
353	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyet merkezindeki lise ve ortaokullarda çift tedrisat yapılmasının sebebine ve bu usule son verilmesinin düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	5.1.1959	6	2	20
354	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad'daki okullarda münhal bulunan öğretmenliklere dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	19.1.1959	6	2	26
355	Adana	Kemal Satır	Armatörlerimiz tarafından 1950 -1957 senelerinde sağlanan dövizlere dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	6.2.1959	7	2	34
356	Adana	Turgut Yeğenağa	Hediye otomobiller için verilen bedelsiz ithal müsaadelerine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.4.1959	8	2	57
357	Ankara	Recep Dengin	1.1.1956 – 1.6.1957 tarihleri arasında ihracedilen maden hurdalarından ne kadar döviz sağlandığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	4.2.1959	7	2	33
358	Ankara	Recep Dengin	Brüksel Fuarına iştirak için ne kadar döviz tahsis olunduğuna dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.4.1959	8	2	57
359	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Emekli aidatı olarak memurlardan ve Hazine'den tahsil edilen paranın miktarına ve ne suretle kullanıldığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	8.6.1959	9	2	78
360	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Meskene muhtaç memurlara Emekli Sandığına kredi temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.7.1959	9	2	81

361	Ankara	Selim Soley	Ankara Dördüncü Kademe Tamirhanesi-nin doktor kadrosuna dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	30.1.1959	6	2	31
362	Çorum	Fevzi Hacırecepoglu	Çorum'da açılması kararlaştırılan askerî okulun inşaatına hangi tarihte başlanacağına dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	30.1.1959	6	2	31
363	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Mağara kazası posta nakliyatının motorlu vasıtalarla yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	23.1.1959	6	2	28
364	Ordu	Ferda Güley	Ordu vilâyeti Gököy kazasının civar şehir ve kasabalarla telefon konuşmasının ne zaman imkân dâhiline sokulacağına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	2.3.1959	8	2	49
365	Ankara	Ahmet Üstün	Polatlı kazasından geçen Gümüşlü deresinin ıslahı işine ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	29.4.1959	8	2	62
366	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin-Çerikli yolunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	20.2.1959	7	2	40
367	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin-Kırşehir yolunun bir an evvel ikmalî hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	30.1.1959	6	2	31
368	Ankara	Recep Dengin	Karayolları Umum Müdürlüğünün, Makina Yedek Parça T. A. Şirketinden 1956 yılında greyder bıçakları satın alıp almadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	19.1.1959	6	2	26
369	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde-Çamardı yolunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.4.1959	8	2	56
370	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde vilâyetindeki Dabakhane ve Gümüşler derelerinin ıslahına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	9.2.1959	7	2	35
371	Tokad	Sıtkı Eken	Turhal kazasıyla Zile arasındaki yolun Devlet yolları arasına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	28.1.1959	6	2	30
372	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyetinde resmî ve hususî sektör için ayrı fabrikalardan çimento tahsis edilmesinin sebebine ve bu farkın kaldırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	19.1.1959	6	2	26
373	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin'e tahsis olunan kok kömürü kontenjanının artırılmasının düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	28.1.1959	6	2	30

374	Kars	Kemal Güven	Sümerbank mağazalarından mal alan tüccar müşterilere verilen pamuklu mensucata dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	3.4.1959	8	2	56
375	Niğde	Rifat Gürsoy	Ulukışla kazasındaki simli kurşun madeninin yeniden işletilmesine ne zaman başlanacağına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	13.2.1959	7	2	37
376	Tokad	Şahap Kitapçı	Şeker fiyatlarına yapılan zammın pancar müstahsilına inikasının düşünüülüp düşünülmeyeceğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	28.1.1959	6	2	30
377	Ankara	Ahmet Üstün	Polatlı sağlık merkezinin noksanlarının tamamlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	19.1.1959	6	2	26
378	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Delice nahiyesine bir ebe tayininin düşünüülüp düşünülmeyeceğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	19.1.1959	6	2	26
379	Elazığ	Mustafa Altınoğlu	Elâzığ Cüzam Hastanesindeki mahkûm hastalara sıhhi bir oda tahsisinin düşünüülüp düşünülmeyeceğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	23.1.1959	6	2	28
380	Elazığ	Mustafa Altınoğlu	Elâzığ Cüzam Hastanesinin başka bir yere naklinin düşünüülüp düşünülmeyeceğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	4.2.1959	7	2	33
381	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya vilâyetinin bazı kazalarında ne zaman sağlık merkezi yapılacağına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	17.12.1958	6	2	16
382	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Mağara kazası Belediyesine bir kamyon verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	12.1.1959	6	2	23
383	Elazığ	Nazım Öztürk	Elâzığ Petrol Ofis Acentalığının 1950 senesinden beri kimlere verildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	30.1.1959	6	2	31
384	Tokad	Faruk Ayanoglu	Pancar fiyatlarına ne vakit ne kadar zam yapılacağına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	12.1.1959	6	2	23
385	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin'e bağlı Çelebi nahiyesi Ziraî Kredi Kooperatifine tahsis olunan plâsmanın artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	19.1.1959	6	2	26
386	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin Ziraî Kredi Kooperatifine ayrılan plasmanın artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	19.1.1959	6	2	26
387	Maraş	Halil Gürün	Hayvan hastalıkları ile mücadele hususunda neler düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	26.1.1959	6	2	29

388	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale için tahsis olunan kok kömürü kontenjanının artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	28.1.1959	6	2	30
389	Maraş	Halil Gürün	İller Bankasına borcu olan belediyelere dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	30.1.1959	6	2	31
390	Ankara	Recep Dengin	Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğüne Maden Hurdacılığı T. A. Şirketine 23. V. 1956 tarihinden 1. I 1959 tarihine kadar kaç ton metal, princi, bakır ve çelik talaş satıldığına dair	Başvekil	Münakalat Vekâleti Vekili Muzafer Kurbanoglu	30.3.1959	8	2	54
391	Adana	Suphi Baykam	Gençlik teşekküllerinin mali sıkıntılarının giderilmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	30.1.1959	6	2	31
392	Ordu	Atıf Topaloğlu	Ünye'nin 1959 yılında vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
393	Ordu	Hüsrev Yürür	Ünye'nin 1959 yılında vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
394	Ordu	Muammer Tekin	Ünye'nin 1959 yılında vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
395	Ordu	Zeki Kumrulu	Ünye'nin 1959 yılında vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
396	Tunceli	Arslan Bora	Hozat kazasının Deşt nahiyesinde bulunan kışlaların asrî hâpishane haline getirilmesi hususundaki faaliyetin neticesine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	27.3.1959	8	2	53
397	Tunceli	Arslan Bora	Nazimiye kazası Asliye Mahkemesi teşkilâtının ne sebeple kaldırıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	2.3.1959	8	2	49
398	Kars	Kemal Güven	Kars'ın Kağızman kazasında Hükümet konağı inşasının düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	2.3.1959	8	2	49
399	Malatya	Mehmet Kartal	Hatay'ın Hassa kazasında Ergünes ailesinin istimlak edilen arazileri dolayısıyla zararlarının tazmini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	15.4.1959	8	2	57
400	Urfa	Abdullah Köksel	Halfeti ilcesine bağlı Algrı köyü muhtarının işten el çektilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekil Vekili ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	20.4.1959	8	2	59

401	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Üreticiden satın alınacak çay fiyatlarının artırılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Gümrük ve İhisarlar Vekili	Gümrük ve İhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	20.2.1959	7	2	40
402	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Kadirli kazası su tesislerinin ne zaman ikmal edileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
403	Erzurum	Abdülkadir Eryurt	Erzurum'un şehir haritası ile imar planının ikmal edilip edilmediğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
404	Erzurum	Abdülkadir Eryurt	Tortum elektrik santralinin ne zaman ikmal edileceğine ve tesislerin şehrin istifadesi için elektrik şebekesinin yenilenmesi hususunda ne düşünülüp düşünülmediğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
405	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde Erkek Lisesi binasındaki çöküntü dolayısıyla ne gibi tedbirler düşünülüp düşünülmediğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	15.4.1959	8	2	57
406	Maraş	Hilmi Soydan	İzmir'in Konak mevkiindeki Sarıkışla'nın yıktırılması sebebine dair	Milli Müdafaa Vekili	Müdafaa Vekili Etem Menderes	28.2.1959	7	2	48
407	Erzurum	Abdülkadir Eryurt	Erzurum çevre yolları hakkında	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.4.1959	8	2	56
408	Mardin	Selim Telliagaoglu	Mazıdağı -Akgevi yolunun biran evvel ikmal hususunda ne gibi tedbirler düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
409	Tunceli	Arslan Bora	Elazığ'ı Erzurum Devlet yoluna bağlayacak olan yolun etüd ve projelerinin yapıp yapılmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
410	Tunceli	Arslan Bora	Karasu üzerindeki Sansa köprüsünün etüd ve projelerinin yapıp yapılmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	1.4.1959	8	2	55
411	Tunceli	Arslan Bora	Kemaliye -Çemişkezek - Hozat - Erzurum - Elazığ yolunun 1959 mali yılı içinde programa alınmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
412	Tunceli	Arslan Bora	Munzur vadisini takiben Tunceli merkezine kadar sahil yolu yapılması hususunda ne düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
413	Tunceli	Arslan Bora	Ovacık kazasını Erzincan'a bağlayacak olan yolun yapılması hususunda ne düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
414	Tunceli	Arslan Bora	Ovacık kazası yolunun Hozat'tan itibaren Devlet Karayolları bakımına alınması hususunda ne düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53

415	Tunceli	Arslan Bora	Pülümür ile Muti arasındaki dağdan geçen Devlet yolu üzerinde bir tünel yapılmasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.3.1959	8	2	53
416	Tunceli	Arslan Bora	Sorpiyen - Mazgirt - Muhundu yolunun Devlet Karayolları bakımına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1959	8	2	57
417	Adana	Suphi Baykam	Yüksek tahsil talebesinin okuma ve yaşama şartlarının kolaylaştırılması için negibi hazırlıklar yapıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili	30.1.1959	6	2	31
418	Tokad	Faruk Ayanoglu	Pancar fiyatlarına zam yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili ve Koordinasyon Vekili Sebatî Ataman	20.4.1959	8	2	59
419	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Kadirli kazasındaki hastane yapılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	İçtimai Muavenet Vekili	İçtimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	24.2.1959	7	2	44
420	Adana	Hamdi Öner	Ziraat Bankasının Turizm Bankasına açtığı krediye dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	24.2.1959	7	2	44
421	Burdur	Fethi Çelikbaş	Dahili Nizamnamede yapılan son tadillerden sonra mebuslara verilen cezalara dair	Büyük Millet Meclisi Riyaseti	Reisvekili Mahmut Goloğlu	17.4.1959	8	2	58
422	Adana	Hamza Eroğlu	24 Mart 1959 tarihli Dünya gazetesinde intişar eden haberdeki resmî iş adamına dair	Başvekil					
423	Ankara	Hasan Tez	Türkiye Halk Bankasının küçük esnafa yardım imkânlarını temin için belediyelerle hususi idareler mevduatının mezkûr bankada toplatılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	25.5.1959	9	2	72
424	Burdur	Alim Sipahi	Irak – Ürdün Federal Arap Devletinin kurulmasının Bağdad Paktının âza devletlere yüklediği mükellefiyetlerde ne gibi bir fark husule getireceğine dair	Başvekil	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	16.11.1959	10	3	2
425	Kars	Kemal Güven	Vakıflar Umum Müdürlüğüne 1950-1959 mali yıllarında hangi şehir ve kasaba camileri için yardım yapıldığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.11.1959	10	3	6
426	Kars	Kemal Güven	Vakıflar Umum Müdürlüğünün 1950 yılından beri nerelerde ne gibi tesisler kurduğuna dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.11.1959	10	3	6
427	Tokad	Sıtkı Eken	Pancar fiyatlarının tesbit ve ilânı hakkında ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Sanayi Vekâleti Vekili Sebatî Ataman	6.5.1959	9	2	64

428	Tunceli	Fethi Ülkü	Tunceli Devlet Hastanesinin, tayin edilen hekimlerin vazifeye başlamadan istifası yüzünden bir seneden beri hizmete açılmaması karşısında ne gibi çareler düşünüldüğüne dair	Başvekil	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	15.6.1959	9	2	81
429	Zonguldak	Necati Diken	Bartın'ın vilâyet haline getirilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.4.1959	8	2	60
430	Elazığ	Nâzım Öztürk	Elâzığ vilâyeti çevresinde muhtelif suçlardan maznun olup haklarında tevkif müzekkeresi kesilenlerden ve ceza evinden firariler mevcut olup olmadığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	1.6.1959	9	2	75
431	Ordu	Muammer Tekin	1957 yılı mebus seçimlerinde seçim ve sandık kurullarında vazifelenenlerin istihkaklarının ne zaman verileceğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	27.4.1959	8	2	61
432	Van	Sait Erdinç	Erciş'e bir sulh hâkimi ile bir sorgu hâkimi tayini ve Muradiye Sulh Mahkemesinin asliye mahkemesi haline getirilmesi hususlarının düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	20.5.1959	9	2	70
433	Kars	Kemal Güven	İşçi Sigortaları Umum Müdürlüğünün 1950 yılından beri nerelerde ne gibi tesisler kurduğuna veya kurmak için hazırlığa geçtiğine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	12.6.1959	9	2	80
434	Ankara	Nuri Ciritoglu	Kalecik kazası belediye binası inşaatının ne zaman tamamlanacağına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	25.5.1959	9	2	72
435	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur'un merkez kazasına bağlı Çine köyü muhtarına vazifeden el çektilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	25.5.1959	9	2	72
436	Hatay	İhsan Ada	Hatay'ın Altınözü ilçesine bağlı bazı köylerde kurulmakta olan pazarların kaldırılması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	5.6.1959	9	2	77
437	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	İskilip'in Doğangir köyü muhtar seçiminin yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	25.5.1959	9	2	72
438	Niğde	Vedat Mengi	Yeni bir arazi ve bina tahriri yapılmasının düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.5.1959	9	2	63
439	Ordu	Muammer Tekin	Ordu vilâyetinin Akkuş kazasına bağlı Kuz köyünün ne zaman nahiye haline getirilebileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.5.1959	9	2	63

440	Sivas	Edip İmer	Sivas vilâyetinde 1.IX.1958 tarihinden beri kaç muhtar hakkında idari tahkikat açıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.11.1959	10	3	4
441	Sivas	Süleyman Özsever	Sivas'ın Susehri kazasına bağlı Naipü nahiyesi merkezinin tekrar ede köyüne nakli hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.5.1959	9	2	63
442	Ankara	Mustafa Yeşil	1954 yılından itibaren hangi mebusların memleketine binek otomobili getirdiklerine dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	16.11.1959	10	3	2
443	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin'in içme suyu tesisatının bir an evvel ikmalî hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	22.5.1959	9	2	71
444	Kars	Sırrı Atalay	Kars'ın hangi köylerine 1950 tarihinden beri içme suyu getirildiğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	20.5.1959	9	2	70
445	Maraş	Halil Gürün	Maraş Belediyesi şehir su şebekesinin tevzii işine ne zaman başlanabileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
446	Maraş	Halil Gürün	Maraş elektrik şebekesinin ıslahı için vâki müracaatların is'afî hususunda bir muamele yapıp yapılmadığına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
447	Maraş	Halil Gürün	Maraş'ın Afşin kazasına bağlı köylerdeki topraksız halkın vaziyetini ıslah için ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
448	Van	Sait Erdinç	Tortum Hidro -Elektrik santralinden Erzurum'a ne zaman enerji verilebileceğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	29.4.1959	8	2	62
449	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Ceyhan kazasına bağlı bâzı köylerdeki ilkokul binalarının tamir veya yeniden inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	16.11.1959	10	3	2
450	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazası Ortaokulundaki münhallere bir an evvel asıl öğretmen tayini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	29.4.1959	8	2	62
451	Kars	Sırrı Atalay	Kars vilâyetinin hangi köylerinde tedrisat yapılmakta olan ilkokul mevcut olduğuna dair	Maarif Vekili	Maarif Vekil Vekili Tevfik İler	16.11.1959	10	3	2
452	Van	Sait Erdinç	Her vilâyette ilkokulu olan ve olmayan köy adedi ile okuryazar nispetine ve ilköğretim çağında olup okula devam etmeyen çocuk sayısına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	27.4.1959	8	2	61

453	Adana	Hamdi Öner	Ankara Bahçelievler'deki Tapu ve Sicil Muhafızlığına bir mutemet veya tahsildar tayini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	8.5.1959	9	2	65
454	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin 1957 senesinde ihracettiği maden hurdalarından temin ettiği dövizlere dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	10.6.1959	9	2	79
455	Kırşehir	Hayri Çopuroğlu	Kaman kazasındaki ilk ve ortaokul binalarının inşasına ne sebeple ara verildiğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	23.3.1959	8	2	51
456	Tunceli	Fethi Ülkü	Tunceli'nin Mazgirt ve Çemişgezek kazalarında bu sene hükümet binaları yaptırılıp yaptırılmayacağına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	27.4.1959	8	2	61
457	Ankara	Hasan Tez	Rize vilâyeti Çayeli kazasına bağlı Musadağı köyü C.H.P. ocak binasını tahrib edenler hakkında ne muamele yapıldığına dair	Başvekil					
458	Kars	Kemal Güven	Sultanhisar Çimento Fabrikası birinci kısım inşaatında askerî personel ile askerî nakliye ve hafriyat vasıtalarının kullanılması sebebine dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	4.4.1960	13	3	52
459	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın Keskin kazasına bağlı Ceritmümünlül köyü içerisinde geçen dere üzerinde bir köprü inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.5.1959	9	2	67
460	Ankara	Nuri Ciritoğlu	Kalcık kazasının Çengeller mevkiindeki artezyen çalışmalarından ne netice alındığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
461	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Yeniyan köyü yakınından geçen Delice ırmağı üzerinde bir köprü inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	13.5.1959	9	2	67
462	Burdur	Alim Sipahi	Karamanlı - Korkuteli yolunun ne zaman stablize edileceğine ve bu yol üzerindeki Karaçay ve Bozçay köprülerinin inşasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
463	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur'un merkez kazasına bağlı Düğer köyünün Hacılar köyüne giden yol ile içme suyu isale tesisatının 1959 yılı zarfında ikmal edilip edilmeyeceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81

464	Hatay	Ahsen Aral	İskenderun limanı inşaatının tevsi için istimlakine karar verilen gayrimenkuller hakkında	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	27.4.1959	8	2	61
465	Kars	Kemal Güven	Bir kısım mütahhitlere fiyat farkı ödenmediğinin doğru olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	29.5.1959	9	2	74
466	Kars	Sırrı Atalay	Kars vilâyetindeki köy yollarının yapımı için 1950 tarihinden beri ne kadar para sarf edildiğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.11.1959	10	3	2
467	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siird - Erüh - Şırnak ve Siird -Pervari yollarının Devlet Karayolları şebekesine alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
468	Mardin	Selim Telliagaoglu	Mazıdağı kazasının bazı köylerine içme suyu getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.11.1959	10	3	2
469	Niğde	Şefik Refik Soyer	Malzeme fiyatlarının artması dolayısıyla zararlı duruma düşmüş olan mütahhitlerin durumunu ıslah için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1959	8	2	57
470	Niğde	Vedat Mengi	1950 - 1958 yıllarında Devlet tarafından yapılan bütün inşaata ne kadar demir ve çimento tahsis edilerek sarf edildiğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	11.5.1959	9	2	66
471	Sivas	Edip İmer	Sivas'ın Hafik kazasına bağlı bazı köylerin su işine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.11.1959	10	3	2
472	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Nafia Müdürlüğüne 1959 senesi içerisinde yapılması programa alınan ne gibi işler mevcut olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	20.7.1959	9	2	83
473	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta baraj, göl, bent, sulama kanalı gibi nafia işlerinden hangilerinin 1959 senesi için programa alındığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
474	Tokad	Reşit Önder	Erbaa İska suyu kanallarının ne zaman hizmete açılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.11.1959	10	3	2
475	Tokad	Reşit Önder	Tokad ile Niksar arasındaki yolun dere içerisinden geçirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.6.1959	9	2	80
476	Ankara	Hasan Tez	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi Umum Müdürlüğünde 1952 – 1953'te yaptırılmasına başlanan teftişin neticesine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	15.7.1959	9	2	81

477	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketi ile Eastern Trades London Firması arasında yapılan mukavele hükümleri mucibince ihracı gereken maden hurdalarının tam olarak ihraç edilmemesi sebebine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	10.6.1959	9	2	79
478	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketi memurları tarafından gönderilen ihbar mektubu dolâıyla ne gibi muamele yapıldığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	20.5.1959	9	2	70
479	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin ihraç etmiş olduğu hurda madene mukabil elde ettiği dövizle Tuzla Jeep Fabrikasına ne kadar otomobil malzemesi ithal edildiğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	10.6.1959	9	2	79
480	Ankara	Recep Dengin	Makina Yedek Parçaları T.A. Şirketinin 1956 mali yılında Karayolları Umum Müdürlüğüne kaç ton greyder bıçağı sattığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	20.5.1959	9	2	70
481	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Bolu Briket Fabrikasının inşasından vazgeçildiğinin doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	20.5.1959	9	2	70
482	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Suni Tahta fabrikaları T. A.Ş. Umum Müdürlüğünün kuruluş ve fesih tarihleri ile faaliyetlerine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	10.6.1959	9	2	79
483	Elazığ	Nazım Öztürk	Elazığ Şeker Fabrikası tarafından 1958 yılı kampanyasında mubayaa edilen pancar miktarına ve bedelinin tamamen ödenip ödenmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	23.3.1959	8	2	51
484	Tokad	Bekir Şeyhoğlu	1958 yılında mubayaa edilen pancar bedellerinin ne zaman ödeneceğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.5.1959	9	2	64
485	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Şeker fiyatına yapılan zammın pancar fiyatına inikasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	20.5.1959	9	2	70
486	Adana	Kemal Sanibrahimoğlu	Ceyhan'daki sağlık yurdunun hastane haline getirilmesi hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	29.4.1959	8	2	62
487	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Refahiye kazasının bazı köylerinde çiçek hastalığı salgını baş gösterdiğinin doğru olup olmadığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	3.4.1959	8	2	56

488	Tunceli	Hızır Aydın	Nazimiye Sağlık Merkezi ile doktor evinin noksanlarının ikmali için 1959 yılı bütçesinden tahsisat verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	29.4.1959	8	2	62
489	Tunceli	Hızır Aydın	Tunceli vilâyetinin Ovacık ve Pülümür kazalarında 1959 yılı içinde birer sağlık merkezi inşasına başlanıp başlanmayacağına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	29.4.1959	8	2	62
490	Adana	Hamdi Öner	Ziraat Bankasının Turizm Bankasına açtığı krediye dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	1.6.1959	9	2	75
491	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin ihraç etmiş olduğu hurda demir ve çeliğe mukabil elde ettiği ve Verdi Limitet Ortaklığına devrettiği dövizle neler ithal edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	27.4.1959	8	2	61
492	Hatay	İhsan Ada	Çukobirliğin müstahsil ortaklarından satın aldığı pamukların bugüne kadar ödenmeyen bedelinin miktarına ve ne zaman	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	13.5.1959	9	2	67
493	Kars	Sırrı Atalay	Kars'ın merkez kazası ile diğer kazalarına 1948 - 1958 yılları arasında açılan zirai kredilerin miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	25.5.1959	9	2	72
494	Van	Sait Erdinç	Erciş'te Toprak Mahsulleri Ofisi Ajansının açılmaması sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	15.4.1959	8	2	57
495	Maraş	Emin Soysal	Maraş Orman İşletmesi için İstanbul'dan alınan su malzemesinin nereye sarf edildiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	25.5.1959	9	2	72
496	Maraş	Halil Gürün	Maraş'ın Afşin kazasına bağlı bazı köylerin zirai sulama işlerine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	15.4.1959	8	2	57
497	Maraş	Hilmi Soydan	Maraş'ın Göksun kazası ormanlarından 1957 senesinden beri kaç metre mikâbı ağaç kesmek için emir verildiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	11.5.1959	9	2	66
498	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Dar gelirliilerin geçim şartlarının düzeltilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.7.1959	9	2	81
499	Maraş	Hilmi Soydan	Elbistan şosesi ile Sürgü suyu üzerindeki Kapıdere köprülerinin bugüne kadar bitirilmemesi sebebine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	6.5.1959	9	2	64

500	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazasının bazı köylerine su getirmek için para toplanıp toplanmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	24.12.1958	6	2	19
501	Ankara	Hasan Tez	1957 senesi Eylül ayında Ankara'da vukubulan sel felâketinden zarar görenlere yardım için toplanmış olan paranın ne şekilde kullanıldığına dair	Başvekil	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	5.6.1959	9	2	77
502	Ankara	Hıfzı Oğuz Bekata	Dar ve sabit gelirli vatandaşların geçim durumları hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.7.1959	9	2	81
503	Kars	Mehmet Hazer	Koordinasyon ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâletlerinin yaptığı masrafların ne suretle temin olunduğuna dair	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.7.1959	9	2	81
504	Tokad	Faruk Ayanoglu	Emekli memurların da fiilen hizmet eden memurlar gibi Devlet tarafından tedavi ettirilmeleri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Maliye Bakanı Hasan Polatkan	18.11.1959	10	3	3
505	Tokad	Reşit Önder	Bankalarla İktisadi Devlet Teşekkülleri idare Meclisi reis ve azası olabilmek için ne gibi şartlar arandığına dair	Başvekil	Maliye Vekil Vekili Medeni Berk	18.11.1959	10	3	3
506	Tokad	Fethi Ülkü	Şehir ve kasabaların itfaiye teşkilât ve teçhizatına dair	Başvekil	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.11.1959	10	3	3
507	Ankara	Mustafa Yeşil	Kızılcahamam'ın Pazar nahiyesindeki Sulh Hâkimliğinin kaldırılması sebebine dair	Adalet Vekili	Adalet Vekili Esat Budakoğlu	20.5.1959	9	2	70
508	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Hacılar köyünün sel felâketinden korunması için icabeden şeddin bir an evvel yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.11.1959	10	3	3
509	Ankara	Hasan Tez	Altındağ kazasında Gençlik Parkının bir benzerinin yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İskân Vekili Medeni Berk	18.11.1959	10	3	3
510	Ankara	Hasan Tez	Akköprü semtinde göçmenler için yaptırılan evlerin ne sebeple başkalarına verildiğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	3.6.1959	9	2	76
511	Adana	Kemal Satır	Atatürk'ün büyük nutkunun tekrar tabettirilmesinin düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri	8.6.1959	9	2	78
512	Adana	Mehmet Geçioğlu	İmam -Hatip okulları mezunları için bir yüksek okul açılmasının düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri	20.7.1959	9	2	83

513	Ankara	Hasan Tez	Ankara'da mevcut yurtlardaki öğrenci miktarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekâleti Vekili Tevfik İleri	18.11.1959	10	3	3
514	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın Elmadağ nahiyesine bağlı bazı köylerdeki okul binalarının tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri	20.7.1959	9	2	83
515	Ankara	Selim Soley	Bâzı nahiye merkezlerindeki ilkokullarda oturacak sıra mevcut olup olmadığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Celâl Yardımcı	20.7.1959	9	2	83
516	Ankara	Selim Soley	Öğretmen kıfayetsizliği ve bina darlığı bakımından ortaokullarda bu ders yılı için Vekâletçe ne gibi tedbir alındığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Tevfik İleri	20.11.1959	10	3	4
517	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın Keskin kazasında PTT binası inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekâleti Vekili	Münakalât Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu	5.6.1959	9	2	77
518	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Haydardede köy yolunun vilâyet nafia yolları bakımına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik ileri	16.11.1959	10	3	2
519	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyeti Nafia Müdürlüğü emrinde ne kadar motorlu vasıta mevcut olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik ileri	18.11.1959	10	3	3
520	Adana	Rıza Tekeli	Sadıkzade Ruşenoğulları firmasına ait Ruşen gemisiyle İskenderun'dan ihracedilen demir cevheri için ödenen navlun miktarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	18.11.1959	10	3	3
521	Ankara	İsmail İnan	Demokrat Parti İdare Heyetinde faal vazife alanlardan Devlete ait şirketlerin idare meclislerinde vazife görenler mevcut olup olmadığına dair	Başvekil					
522	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'da yapılan D.P. balosu için muhtelif müesseseler tarafından bilet bedeli olarak kaçır lira verildiğine dair	Başvekil					
523	Niğde	Vedat Mengi	1940 -1950 - 1958 yıllarında ithal ve istihsal edilen demir ve çimento miktarına dair	Başvekil	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	6.5.1959	9	2	64
524	Zonguldak	Mustafa Saraç	Maden İşletmelerinin yeraltında çalışanlarına 1957 yılına ait ilâve tediyeinin yapılp yapılmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	18.11.1959	10	3	3
525	Ankara	Hasan Tez	Altındağ kazasında tam teşkilâtli bir hastane açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütüfî Kırdar	1.6.1959	9	2	75

526	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasının Çelebi nahiyesine tayin edilmiş olan ebenin vazifesine ne zaman başlayacağına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütüf Kırdar	13.5.1959	9	2	67
527	Sivas	Ahmet Yılmaz	Buğday fiyatının artırılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	18.11.1959	10	3	3
528	Ankara	İsmail İnan	Zonguldak'ın Acılık semtinde işletilmeyen kömür kuyularının doldurulmamasından meydana gelen zararlara dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	15.7.1959	9	2	81
529	Ordu	Eşref Ayhan	Mesudiye kazası bir kısım halkının muvakkat muhaceretini önlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili...	3.6.1959	9	2	76
530	Urfa	Abdurrahman Oda-başı	Urfa vilâyetinde 1958 yılında istihsal olunan yağın miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	25.5.1959	9	2	72
533	Urfa	Abdurrahman Oda-başı	Urfa yağı 1958 yılı fiyatının tesbitinde hangi esasların göz önünde tutulduğuna dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	25.5.1959	9	2	72
531	Malatya	Tevfik Ünsalan	Pazar günleri devamlı olarak mecburi çalışmanın hangi fabrikalarda tatbik edildiğine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	8.5.1959	9	2	65
532	Ankara	Hasan Tez	Üniversite talebelerine verilmekte olan burslara dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
533	Van	Ferid Melen	Paramızın dış değerinde değişiklik yapılacağı hakkındaki söylentilerin doğru olup olmadığı	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	1.6.1959	9	2	75
534	Ankara	Halil Sezai Erkut	Son zamlar muvacehesinde değişmez gelirli vatandaşların durumlarının ıslahı hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	8.6.1959	9	2	78
535	Tokad	Reşit Önder	Tütün için tesbit edilen primin bu seneki mahsule de teşmili hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	29.5.1959	9	2	74
536	Urfa	Abdullah Köksel	Urfa'da 1958 yılında imar için istimlak edilip yıktırılan gayrimenkullerin miktarına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	3.6.1959	9	2	76
537	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat ve Kızıltepe kazalarının elektrik tesislerine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	3.6.1959	9	2	76
538	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat ve Kızıltepe kazalarının içme suyu inşaat ve tesisatına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	3.6.1959	9	2	76
539	Adana	Nevzat Arman	İhtiyarlık sigortası Kanununa göre toplanmış olan primlere dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	5.6.1959	9	2	77

540	Niğde	Şefik Refik Soyer	Kasaba ve köylerin içme suyu borularının tahsis ve tevziinin hangi esaslara göre yapıldığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	5.6.1959	9	2	77
541	Elazığ	İsmail Hakkı Talay	Keban'la Baskil arasında karayolu inşası hususunda ne düşünüldüğü	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	5.6.1959	9	2	77
542	Ordu	Atıf Topaloğlu	Ankara Maarif Kolejinin tedrisat durumuna ve idaresine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Tevfik İleri	8.6.1959	9	2	78
543	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Başvekil ile temas için İstanbul'a giden vekillerin harcırah alıp almadıkları hakkında	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	8.6.1959	9	2	78
544	Ankara	Selim Soley	Çukurhisar Çimento Fabrikasının yaptığı bir kısım çimentonun bozuk olduğunun doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	10.6.1959	9	2	79
545	Adana	Nevzat Arman	Hastalık ve analık sigortası Kanununa göre toplanmış olan primlere dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	10.6.1959	9	2	79
546	Elazığ	İsmail Hakkı Talay	Baskil kazası sağlık binasının 1959 yılı içinde yapılp yapılmayacağına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	10.6.1959	9	2	79
547	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	İlaç fiyatlarının düşürülmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	10.6.1959	9	2	79
548	Adana	Melih Kemal Küçüktepepınar	Mebuslara verilmekte olan yıllık seyahat dövizleri hakkında	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	10.6.1959	9	2	79
549	Erzincan	Rauf Bayındır	Erzincan'a tahsis edilen kömürün artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	10.6.1959	9	2	79
550	Maraş	Hilmi Soydan	Hurman, Ceyhan, Söğütlü ve Göksu nehirleri üzerinde sulama teşkilâtına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.6.1959	9	2	80
551	Ordu	Ferda Güley	1957 senesinde yapılan milletvekili seçiminde seçim kurullarında çalışanlardan bir kısmına ödenmeyen yevmiyelerin ne zaman verileceğine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.7.1959	9	2	81
552	Ankara	İsmail İnönü	Kapatılan sendikalar birliği ve federasyon bulunup bulunmadığına dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	15.7.1959	9	2	81
553	Malatya	Nüvit Yetkin	Nahiye Müdürü Hilmi Savcı hakkındaki hükmün neden infaz edilmediğine dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	15.7.1959	9	2	81
554	Ankara	Halil Sezai Erkuş	Mensucat ve madenî eşya sanayii iş kollarında işten çıkarılan işçi bulunup bulunmadığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	15.7.1959	9	2	81

555	Ankara	Halil Sezai Erkut	Maden İşletmelerinin yeraltında çalışan işçilerine 1957 yılına ait ikinci ilâve tediyeinin yapılp yapılmadığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekâleti Vekili Halûk Şaman	15.7.1959	9	2	81
556	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas Devlet Hava Meydanının tamirine ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
557	Sivas	Halim Ateşalp	Erzurum şosesinin Sivas şehri içerisinde geçen kısmının ve Hükümet meydanının ne zaman asfaltlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.7.1959	9	2	81
558	Ankara	Hasan Tez	Ankara'da 1957 senesi Eylül ayında vukubulan sel felâketinden zarar görenler için inşa edilecek binaların ne zaman ikmal edileceğine dair	Başvekil	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	15.7.1959	9	2	81
559	Adana	Ali Menteşoğlu	Adana Devlet Hastanesinin inşasına ne zaman başlanacağına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	10.2.1960	11	3	35
560	Adana	Ali Menteşoğlu	Adana köylerinin kaçında ilkökul mevcut olduğuna ve bunlara devam eden öğrencilerin miktarına dair	Başvekil	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	25.1.1960	11	3	28
561	Adana	Ali Menteşoğlu	Adana Şeker Fabrikasının ne zaman ikmal edilerek işletmeye açılacağına dair	Başvekil	Sanayi Vekili Sebati Ataman	13.1.1960	11	3	23
562	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Çukurova'nın Karataş kazasında Ziraat Bankası şubesinin ne zaman açılacağına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	21.12.1959	10	3	17
563	Adana	Turgut Yeğenağa	İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların iştirakiyle tesis olunan bîlûmum şirketler hakkında	Başvekil	Maliye Vekili Hasan Polatkan	12.2.1960	11	3	36
564	Ankara	İsmail İnan	İşsizliğin önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Başvekil	Çalışma Vekili Haluk Şaman	18.1.1960	11	3	25
565	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın Keskin kazasında inşasına başlanılan İmam- Hatip Okulu binasının ikmali için yardım yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	14.12.1959	10	3	14
566	Ankara	Recep Dengin	Basın suçlarının affı hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Başvekil					
567	Ankara	Recep Dengin	Şeker ihracı için kimlerle mukavele yapıldığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.1.1960	11	3	28
568	Malatya	Tevfik Ünsalan	Malatya Devlet Hastanesi ilâve kısmı inşaatının ne için yardıma bırakıldığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfi Kırdar	29.4.1959	8	2	62
569	Burdur	Alim Sipahi	Zirai ortaklık yapmak suretiyle geçimini temin edenler hakkında	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	23.2.1960	12	3	45

570	Burdur	Fethi Çelikbaş	Zürih ve Londra'da cereyan eden Kıbrıs müzakerelerine kimlerin iştirak etmiş olduğuna dair	Başvekil	Hariciye Vekil Vekili Namık Gedik	18.1.1960	11	3	25
571	Kars	Osman Yeltekin	1958 mali yılında Kars vilâyeti dahilindeki camiler için tahsis edilen paranın miktarına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.4.1960	13	3	52
572	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Defterdar, maarif, nafia, sağlık, veteriner ve ziraat müdürleri bulunmayan vilâyetler mevcut olup olmadığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	18.1.1960	11	3	25
573	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kızıltepe ve Hasankeyf bölgelerinde bütün istihlal ve satış kooperatiflerinin tesisi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	18.1.1960	11	3	25
573	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Başveketin ve kendisine bağlı idare ve teşekküllerin Ankara'da kira ile işgal ettikleri binalara dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	8.2.1960	11	3	34
574	Ordu	Kahraman Sağra	Fındık ihraç dolarının artırılmasının düşünüldüğüne dair	Başvekil	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	4.1.1960	11	3	19
575	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ın köy ve kaza merkezlerinde hangi cami yaptırma derneklerine ne kadar para yardımı yapılacağına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.4.1960	13	3	52
576	Sivas	Yalçın Kocabay	Gürün kazası elektrik işine dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.4.1960	13	3	52
577	Tokad	Şahap Kitapçı	"Büyük Doğu" mecmuası sahibine para yardımı yapıldığının doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	20.1.1960	11	3	26
578	Van	Sait Erdinç	Erzurum, Van, Bitlis ve Muş'ta inşa veya tamir ettirilecek hayrata yardım için 1957 - 1959 yıllarında ne kadar tahsisat verildiğine dair	Başvekil					
578	Ankara	Ahmet Üstün	Kalecik kazası Ceza Evinin yeniden yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	7.12.1959	10	3	11
579	Burdur	Alim Sipahi	Burdur'un Yeşilova kazası Köyler Birliğindeki suiistimal davasının ne safhada olduğuna dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	13.1.1960	11	3	23
580	Malatya	Kâmil Sürenikök	Darende kazası merkezi ile Yeniköy ve Karıncalık köyünde paraya tamaan adam öldürenler hakkında ne muamele yapıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	13.1.1960	11	3	23
581	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	21. IX. 1959 tarihinde Cizre'nin Silip dağında vukubulan katil hâdisesi dolayısıyla yapılan tahkikat safahatına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	21.12.1959	10	3	17

582	Ordu	Ferda Güley	Basın Kanununun tadilinden sonra kaç neşir yasağı kararı verildiğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	4.4.1960	13	3	52
583	Ordu	Ferda Güley	Ratip Tahir Burak'ın ceza evinden tahliye ediliş şekline dair	Adalet Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	18.1.1960	11	3	25
584	Zonguldak	Mustafa Saraç	Kadrosuzluk sebebiyle terfi edemeyen hâkim, hâkim muavini, C. Savcısı ve C. Savcı muavinlerinin miktarına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	23.12.1959	10	3	18
585	Adana	Hamdi Öner	Florya plaj tesislerinin ne gibi şartlarla kullanıldığına dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili	Basın-Yayın ve Turizm Vekili Haluk Şaman	18.1.1960	11	3	25
586	Ordu	Ferda Güley	Behcet Kemal Çağlar'ın İstanbul Radyosundaki işinden çıkarılması sebebine dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili	Çalışma Vekili ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Haluk Şaman	14.12.1959	10	3	14
587	Tokad	Şahap Kitapçı	Bedii Faik'in "Ay Bizimdir" isimli romanının tefrika edileceğine dair olan ilânının İstanbul ve Ankara Radyo idareleri tarafından kabul edilmediğinin doğru olup olmadığına dair	Basın-Yayın ve Turizm Vekili	Çalışma Vekili ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Haluk Şaman	14.12.1959	10	3	14
588	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Metal Sanayii Anonim Şirketinin işçilerine imzalatmakta olduğu taahhütnameye dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	24.2.1960	12	3	46
589	Adana	Suphi Baykam	Türkiye Petrol İşçileri Sendikası İzmit Şubesi Başkanının ne sebeple Sendika Başkanlığından uzaklaştırıldığına dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	16.12.1959	10	3	15
590	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Çalışma Vekâletinin ve kendisine bağlı idare ve teşekküllerin Ankara'da kira ile işgal ettikleri binalara dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	13.1.1960	11	3	23
591	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Adana'nın yeni kurulan Küçük Yarımcı köyünde muhtar ve ihtiyar meclisi seçiminin ne zaman yapılacağına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.1.1960	11	3	25
592	Ankara	Ahmet Üstün	Ankara kazalarından hangilerinin vilâyet haline getirileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
593	Ankara	Ahmet Üstün	Polatlı kazasının da vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
594	Ankara	İsmail İnan	Zonguldak vilâyeti kazalarında 1958- 1959 yıllarında vukubulan katil, kadın - kız kaçırma ve samanlık yakma hâdiseleri failleri hakkında ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.1.1960	11	3	23

595	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Ahıllı köyündeki hamama ait su tesisatının tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
596	Ankara	Recep Dengin	İstanbul'da hurdaya çıkarılan veya iptal edilen tramvay raylarının kimlere satıldığına veya devredildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.1.1960	11	3	23
597	Ankara	Selim Soley	Güvem - Çerkeş yolunun inşası dolayısıyla işgal olunan tarlalarla imha olunan ağaçların bedellerinin verilmemesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	8.4.1960	13	3	54
598	Bingöl	Mustafa Nuri Okçuoğlu	Bingöl'ün Kiği kazasına bağlı Holhol, Çerme ve Hösnek nahiyelerinin ne zaman tam teşkilatlı hale getirileceklerine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
599	Bingöl	Mustafa Nuri Okçuoğlu	Kiği kazasının vilâyet haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
600	Burdur	Âlim Sipahi	Burdur'un Yeşilova kazasının Akçaköy muhtarı hakkında vâki şikâyetler dolayısıyla yapılan muamelenin neticesine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.1.1960	11	3	25
601	Burdur	Fethi Çelikbaş	27 Ocak 1958 tarihinde Amerikan Sefarethanesi ile Amerikan Kütüphanesi binasının yakınlarında vukubulan infilâk hâdiselerinin tahkik ve takibi işinden ne netice alındığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	25.4.1960	13	3	60
602	Kars	Mehmet Hazer	Halen kaç belediye başkanlığının vekâletle idare edildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
603	Malatya	Kâmil Sürenkök	Kuluncak nahiyesinin kaza ve Ayvalı köyünün nahiye haline getirilmeleri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
604	Malatya	Mehmet Kartal	Tavşanlı kazası C.H.P. Gençlik teşkilâtı tarafından verilmek istenen temsile ne sebeple mâni olunduğuna dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
605	Maraş	Halil Gürün	Maraş'a bağlı hangi kaza ve nahiye idare amirliklerinin ne zamandan beri vekâletle idare edildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
606	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazasında vukubulan katil hâdiselerinin önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	22.1.1960	11	3	27

607	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Gediz kazasına asaleten bir kaymakam tayininin düşünülüp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.12.1959	10	3	17
608	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Hani Belediye Reisi hakkında vâki şikâyetler üzerine ne gibi bir muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
609	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kütahya'nın bazı köylerinde muhtar seçimlerinin yapılmaması sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.1.1960	11	3	25
610	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kütahya'nın Hacıkebir köyü muhtar seçimine vâki itiraz üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.12.1959	10	3	18
611	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'in kazalarında jandarmanın takviyesi ve kaza jandarma komutanlıklarına subay tayini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	16.12.1959	10	3	15
612	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat'ta baba, oğul ve kardeşin Maarif memuru, tahrirat kâtibi ve ziraat memuru olarak kaza idare heyetinde içtima etiklerinin doğru olup olmadığı hakkında	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
613	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Dahiliye Vekâletinin ve kendisine bağlı idare ve teşekküllerin Ankara'da kira ile işgal ettikleri binalara dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
614	Niğde	Asım Eren	Bor kazasında hırsızlık zannıyla iki vatanışa karakolda yapılan muamele dolayısıyla müsebbipleri hakkında bir takibat yapıp yapılmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	11.12.1959	10	3	13
615	Niğde	Vedat Mengi	Ulukışla'nın Alihoca köyü yolunun yapılması için para tahsis edilip edilmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.1.1960	11	3	25
616	Sivas	Halim Ateşalp	Ulusal bayramlar haricinde kurulan taklar hakkında	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	3.2.1960	11	3	32
617	Tokad	Bekir Şeyhoğlu	Turhal Belediye Reisinin seçilmemesi sebebine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	18.12.1959	10	3	16
618	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad vilâyet merkezi ile kazalarında 1958-1959 yıllarında kimlere silâh taşıma vesikası verildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.1.1960	11	3	23
619	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Siverek kazasının Dağbaşı nahiyesine bağlı bazı köylerde C.H. P. teşkilâtının elliye yakın şahsı silâhlendirdiğine dair bir ihbar yapıp yapılmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.1.1960	11	3	23

620	Van	Sait Erdiç	Fethiye, Oltu, Hınıs, Erciş, Doğubayazıt ve Malazgirt kazalarının da vilâyet haline getirilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
621	Kars	Sırrı Atalay	1.III.1950 tarihinden 1. XI. 1959 tarihine kadar Kars vilâyeti dahilindeki camilerin tamir ve inşasına yardım için her yıl ne kadar tahsisat ayrıldığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.4.1960	13	3	52
622	Malatya	Mehmet Kartal	Tütün müstahsılından kesilen (% 5) lerin tutarına ve Tütüncüler Bankasına dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	6.1.1960	11	3	20
623	Ankara	İsmail İnan	Milletlerarası İktisadi İşbirliği kanalı ile 1954 yılında Amerika'ya gönderilmesi kararlaştırılan altı sendikacının bugüne kadar gönderilmemesi sebebine dair	Hariciye Vekili	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	16.11.1959	10	3	2
624	Ordu	Münir Ekşi	NATO üyesi devletlerden hangilerinin birbirleri nezdindeki vazifelerinin işledikleri suçlarla ilgili ek anlaşmalar imzalandıklarına dair	Hariciye Vekili					
625	Ankara	Muammer Akpınar	Meydan ve Akçay derelerinin İskilip kazası merkezinde yaptığı tahribat dolayısıyla halka yardım yapılıp yapılmadığına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	23.12.1959	10	3	18
626	Kars	Osman Yeltekin	Erzurum'un Hınıs kazasında vukubulan zelzelede zarar görenlere ne gibi yardımlar yapıldığına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	13.1.1960	11	3	23
627	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Gercüş'ün Hasankeyf nahiyesinin mesken durumuna dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	23.12.1959	10	3	18
628	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin kalesinden kaya düşmesi ihtimali dolayısıyla tahliyesi düşünülen Gül ve Medrese mahalleleri sakinlerine yardım yapılması hususunda ne düşünüldüğü	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	23.12.1959	10	3	18
629	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin şehrinin su ve elektrik sıkıntısının bertaraf edilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	7.12.1959	10	3	11
630	Niğde	Vedat Mengi	Ulukışla'nın Horoz köyünün daha müsait bir sahaya naklinin düşünülüp düşünülmediğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	23.12.1959	10	3	18

631	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetinde heyelan ve seylâp tehlikesine maruz bulunduğu tesbit edilen köyler hakkında	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekil Vekili Hayrettin Erkmen	18.1.1960	11	3	25
632	Urfa	Atalay Akan	Urfa'nın imar plânına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	7.12.1959	10	3	11
633	Van	Sait Erdinç	Ahlat Hidro - Elektrik tesisatı inşaatının ne safhada olduğuna dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	7.12.1959	10	3	11
634	Van	Sait Erdinç	1956 -1959 yıllarında gelen göçmenlerin miktarı, ile nerelere yerleştirildiklerine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	11.12.1959	10	3	13
635	Van	Sait Erdinç	Muş ve Bitlis'teki toprak tevzi komisyonlarının faaliyetine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	11.12.1959	10	3	13
636	Van	Sait Erdinç	Van ve kazalarının hangi köylerine hangi tarihlerde içme suyu getirildiğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekili Medeni Berk	7.12.1959	10	3	11
637	Adana	Ali Menteşoğlu	Adana vilâyetindeki ortaokulların adediyi le tedrisat durumuna ve öğretmen sayısına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
638	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Ankara Hukuk Fakültesine kayıt için müracaatta bulunup kabul edilmeyen talebelerin durumu dolayısıyla ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	25.1.1960	11	3	28
639	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Adana'nın Ceyhan kazasına bağlı bazı köylerindeki ilkökul binalarının tamir veya yeniden inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
640	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Köy enstitülerinin fayda ve lüzumuna inanan öğretmenlerin tesbit ve tecziyesi zımında ilgililere tamim yollandığının doğru olup olmadığı hakkında	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
641	Adana	Mehmet Geçioğlu	İslâm İlahiyat Enstitüsüne kayıt için müracaat eden öğrencilerin miktar ve durumuna dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
642	Ankara	İsmail İnan	Zonguldak'ın Çaycuma kazasına bağlı Başat köyü okulu inşaatına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	25.1.1960	11	3	28
643	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın Güdül kazasına bağlı Çağa köyündeki okul binasının çatısına dair	Maarif Vekili					
644	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ayaş kazasına bağlı Bayram köyündeki okul binasının tamirinin düşünülp düşünülmeyeceğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20

645	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Cabatobası köyündeki ilkokulda 1959 - 1960 senesinde tedrisata başlanmasının düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	4.4.1960	13	3	52
646	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasındaki ilkokulda 1959 - 1960 senesinde tedrisata başlanmasının düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	25.1.1960	11	3	28
647	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kızılcahamam'ın Pazar nahiyesinde mevcut Sanat Okulunun tekrar tedrisata açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
648	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Balâ'nın Bıyıkkebir köyündeki okul binasının tamiri	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
649	Burdur	Âlim Sipahi	Denizli vilâyet merkezine bağlı Alikurt köyünde ilkokul binası inşaatına ne zaman başlanacağına dair	Maarif Vekili					
650	Çankırı	A.Kemal Barlas	Ankara Anafartalar Ortaokulu Müdürünün siyasi toplantılara iştirak ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Maarif Vekili					
651	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Devlet Tiyatrosu Umum Müdürü Muhsin Ertuğrul'un ne sebeple vazifeden uzaklaştırıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Vekili Tevfik İleri	20.11.1959	10	3	4
652	Gümüşhane	Necati Alp	Bayburt'ta ortaokuldan 1958-1959 ders yılında ne kadar talebe mezun olduğuna ve ne zaman bir lise açılacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
653	Malatya	Kâmil Sürenkök	1950 yılında kaç köy enstitüsü ve kaç tane öğretmen okulu mevcut olduğuna ve mezkûr yıldan sonra kaç öğretmen okulu açıldığına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
654	Malatya	Kâmil Sürenkök	Malatya'nın Darende kazasında yeni ortaokul binasının ne zaman yapılacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
655	Malatya	Kâmil Sürenkök	Malatya'ya tahsis edilen süt tozundan kaza merkezlerindeki ilkokul öğrencilerinin de faydalanıp faydalanmadıklarına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
656	Maraş	Halil Gürün	Maraş'da mevcut lise, kız öğretmen okulu ve ortaokulların öğretmen kadrolarındaki münhallere dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	25.1.1960	11	3	28
657	Muş	Şemsi Ağaoğlu	Muş'ta lise binasının yapılmasına bu sene başlanıp başlanmayacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20

658	Niğde	Asım Eren	Bor Ortaokulundan başka okullara nakilleri tebliğ edilen 2 öğretmenin tاینlerinin yerine getirilmemesi sebebine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
659	Niğde	İsmail Güven	Niğde'nin Edikli köyü ilkokul binasının tevsii için yapılan inşaatın durdurulması sebebine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	6.1.1960	11	3	20
660	Tokad	Faruk Ayanoglu	Tokad'ın kaza ve köylerindeki okullara dair	Maarif Vekili	Maarif Vekâleti Vekili Tefvik İleri	25.1.1960	11	3	28
661	Van	Sait Erdinç	Van'ın Muradiye kazasında 1959 - 1960 ders yılında ortaokul açılıp açılmayacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekâleti Vekili Tefvik İleri	6.1.1960	11	3	20
662	Van	Sait Erdinç	1959-1960 ders yılında nelerde Akşam Kız Sanat Okulu açılacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekâleti Vekili Tefvik İleri	30.11.1959	10	3	8
663	Ankara	Recep Dengin	İktisadi Devlet Teşekkülleri zararlarının hangi kaynaklardan karşılandığına dair	Maliye Vekili					
664	Ankara	Recep Dengin	Yabancı bir firmaya kiralanın İstanbul yolcu gemisinin ne kadar döviz sağladığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	4.1.1960	11	3	19
665	Burdur	Fethi Çelikbaş	"Türk parası kıymetini koruma hakkında 15 sayılı Karar"ın 1 nci maddesiyle tesis olunan kambiyo karşılık fonunda teraküm eden meblâğın miktarına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	15.4.1960	13	3	57
666	Malatya	Kâmil Sürenkök	Darende kazası Hükümet konağının ne zaman yapılacağına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	21.12.1959	10	3	17
667	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Kızıltepe'de Hazineye aidolup esnafa kiralanmış olan arazinin bu şahıslar tarafından köylüye fahiş bedelle icara verildiğinin doğru olup olmadığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	21.12.1959	10	3	17
668	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Şırnak kazasında inşa edilmekte olan Hükümet konağı ve memur evlerinin bir an önce bitirilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	21.12.1959	10	3	17
669	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Maliye Vekâletinin ve kendisine bağlı idare ve teşekküllerin Ankara'da kira ile işgal ettikleri binalara dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	18.1.1960	11	3	25
670	Niğde	Vedat Mengi	Çekirge âfetinden zarar gören Ulukışla'nın Kolsuz köyü halkının tohumluk borçlarının tecilinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	4.4.1960	13	3	52

671	Sivas	Süleyman Özsever	1957 - 1959 yıllarında siyasi ve kültürel maksatlar dışında kaç kişiye döviz verildiğine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	12.2.1960	11	3	36
672	Tokad	Reşit Önder	Tütün için tanınan primin artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekil Vekili Medeni Berk	16.11.1959	10	3	2
673	Tokad	Şahap Kitapçı	İktisadi Devlet Teşekküllerinin vergi borcu olup olmadığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	6.1.1960	11	3	20
674	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Urfa bölgesi çiftçilerinin borçlarının uzun vâde ve az faizle taksitle bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	6.1.1960	11	3	20
675	Ankara	Muammer Akpınar	Eskişehir Birinci Kuvvetler Kumandanlığı Eğitim Kor'una bağlı birliklerin subay ve astsubaylarına tayin bedellerinin ödenmesi sebebine dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	9.12.1959	10	3	12
676	Ankara	Muammer Akpınar	Hava Harb Okulu Pilotu öğrencilerine iki aydan beri uçuş tazminatı verilmemesinin sebebine dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	18.12.1959	10	3	16
677	Ankara	Selim Soley	Gemi getirmek üzere yabancı memleketlere gönderilen personele verilmesi icabeden paraların ne zaman ödeneceğine dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	30.11.1959	10	3	8
678	Burdur	Fethi Çelikbaş	Askerî eğitim merkezlerinde devamlı vazife görenlerin lojmanları hakkında bir tedbir düşünüldüğüne dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	16.12.1959	10	3	15
679	Gümüşhane	Hüsrev Polat	Gülhane Tip Akademisinde yapılan bazı tayin ve terfilere dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	11.12.1959	10	3	13
680	Ordu	Münir Ekşi	NATO Teşkilâtında vazifeli olarak yabancı memleketlerde bulunan personelimizden orada suç işleyenler mevcud olup olmadığına dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	11.12.1959	10	3	13
681	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Askerî tababet ve eczacılığa intisabı teşvik ve istifaları önlemek hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	16.11.1959	10	3	2
682	Ankara	Ahmet Üstün	1958 - 1959 yılları içinde PTT ücretlerine ne nispette zam yapıldığına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Muzafer Kurbanoglu	30.11.1959	10	3	8
683	Kars	Sırrı Atalay	DDY. İşletmesi için mubayaaya teşebbüs edilen 90 tane dizel lokomotifine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	18.1.1960	11	3	25

684	Kars	Sırrı Atalay	Düşüp parçalanmış sev uçğunun Türk Havayollarına kaç liraya mal olduğuna dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	7/666			
685	Ordu	Ferda Güley	Ordu vilâyetindeki bâzı nahiyelerin PTT işlerine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	25.1.1960	11	3	28
686	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ın Kalın-Yapı istasyonları arasında vukubulan tren çarpmasına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	13.1.1960	11	3	23
687	Tokad	Faruk Ayanoglu	Meşelidüz, Çukurbük ve Kavak arasından Samsun'a odun nakli için müracaatta bulu- nan Mehmet Altıntaş isimli şahsa vagon tahsis edilmemesinin sebebine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	4.1.1960	11	3	19
688	Urfa	Esat Mahmut Karakurt	İstanbul deniz ve kara nakil vasıtalarının kifayetsizliği karşısında ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Münakalât Ve- kili	Münakalât Vekili Semi Ergin	23.12.1959	10	3	18
689	Van	Sait Erdinç	Van Gölüne indirilen 2 Nisan gemisinin ne zaman sefere başlatılacağına dair	Münakalât Ve- kili	Münakalât Vekili Semi Ergin	6.1.1960	11	3	20
690	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Mağara-Saimbeyli- Feke-Kozan yolunun ıslahı hususunun düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	4.12.1959	10	3	10
691	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Çubuk kazasından Esenboğa Hava Alanına kadar olan şosenin asfaltlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.12.1959	10	3	14
692	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kalecik kazasıyla Sulakyurt nahiyesini birbirine bağlayan Kızılırmak üzerindeki taş köprüünün tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.2.1960	11	3	32
693	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Çongar köyü içme suyu tesislerinin ikmal edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
694	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı bâzı köylere yeniden su getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
695	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale - Keskin şosesinin asfaltlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	14.12.1959	10	3	14
696	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Yenimahalle kazasına bağlı Zır nahiyesindeki tahta köprüünün tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	6.1.1960	11	3	20
697	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Kurşunlu ile Orta kazalarını birleştirecek olan Köprülülü köprüsünün ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	9.12.1959	10	3	12

698	Diyarbakır	Halil Turgut	Dicle - Hani, Hani - Lice, Lice - Kulp, Kulp - Muş yollarının yapımının ne durumda olduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	16.12.1959	10	3	15
699	Hatay	Ömer Fevzi Reşa	Dörtöyol - Erzin arasındaki eski yolun ne zaman tamir edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	18.12.1959	10	3	16
700	Kars	İbrahim Us	Erzurum, Ağrı, Kars, Erzincan ve Artvin vilayetlerinin karayolları, köy yolları ve içme suları için 1950 yılından 1959 yılına kadar verilen para miktarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.2.1960	11	3	36
701	Kars	Sırrı Atalay	1.III.1950 tarihinden 1.XI.1959 tarihine kadar her yıl Kars Vilayeti köy içme suları için ne kadar tahsisat ayrıldığına dair	Nafia Vekili					
702	Kırşehir	Fazıl Yalçın	Antalya'nın Kaş kazasıyla Kalkan nahiye merkezi ve Kalkan nahiyesi ile Elmalı kazası arasındaki karayollarının inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.1.1960	11	3	28
703	Kırşehir	Fazıl Yalçın	Kırşehir vilayetinin Hırfanlı'dan elektrifikasyonu işinin ihale edilip edilmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	4.12.1959	10	3	10
704	Malatya	Kamil Sürenkok	Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni binasının tamamlanması için ne kadar paraya ihtiyaç olduğuna ve bu binaya ne zaman taşınacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	18.12.1959	10	3	16
705	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde'nin Uluğaç, Kışağaç ve Ovacık köyleri sulama suyu sızıntısının önlenmesi işinin ne zaman yapılabileceğine dair	Nafia Vekili					
706	Ordu	Muammer Tekin	Ordu vilayetinin Tekkiraz-Kumru yolu güzergâhında bulunan Cevizdere Irmağı üzerindeki köprüünün 1960 yılında yapılıp yapılmayacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	4.1.1960	11	3	19
707	Sivas	Halim Ateşalp	Hafik kazasında Kuru ırmağı üzerindeki köprüünün yeniden inşasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	18.1.1960	11	3	25
708	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta Tecer ırmağı üzerindeki köprüünün yeniden inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	7/660			
709	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta Yıldız ırmağı üzerinde yapılmasına başlanan köprüünün ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.2.1960	11	3	32

710	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Tokad ve kazalarının köy içme sularına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.5.1960	13	3	8
711	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Tokad ve kazalarının köy yollarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.4.1960	13	3	60
712	Tokad	Şahap Kitapçı	1949 yılında Tokad'da vukubulan sel münasebetiyle zarar gören küçük esnafa yapılan nakdî yardımların da terkinin hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	4.12.1959	10	3	10
713	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad'a bağlı Artova kazasından Ağmusa, Deveci ve Kargın köyleri istikametine giden yolun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	6.1.1960	11	3	20
714	Van	Sait Erdinç	Diyadin -Erciş - Doğubayazıt - Çaldıran yolunun Karayolları İdaresi tarafından yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	4.1.1960	11	3	19
715	Van	Sait Erdinç	Van Hava Meydanını asfaltlamak için Batman'dan getirilen asfalta dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.2.1960	11	3	32
716	Van	Sait Erdinç	Van ve kazalarının köy yollarının yapımı için tahsis edilen para miktarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
717	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Sanayi Vekâleti eski Müsteşarına kart vahit ve döküm piki fiyatı üzerinden pik boru ve malzeme verildiğinin doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	4.1.1960	11	3	19
718	Ankara	Ahmet Üstün	Çatalağzı elektrik hattından Kalecik kazasına cereyan verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	30.11.1959	10	3	8
719	Ankara	Hasan Tez	Şeker Fabrikaları A. Ş. Umum Müdürlüğündeki suiistimaller dolayısıyla yapılan takibata dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	13.1.1960	11	3	23
720	Ankara	Recep Dengin	Çimento ihracı için kimlerle mukavele yapıldığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	4.1.1960	11	3	19
721	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinde yapılan teftiş neticesine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	13.1.1960	11	3	23
722	Ankara	Selim Soley	Sümerbank Ankara Mağazalar Müdürü ile Müdür Muavini ve Muhasebe Müdür Muavinine kasa tazminatı verildiğinin doğru olup olmadığı hakkında	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	13.1.1960	11	3	23
723	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	Çankırı Şeker Fabrikası etütlerinin ikmal edilip edilmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	18.11.1959	10	3	3

724	Elazığ	Nâzım Öztürk	Şark Kromları Guleman Müessesesinin 1959 yılı iş programına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman	18.11.1959	10	3	3
725	Kars	İbrahim Us	Sümerbankça yeniden seramik fabrikaları, kurulmasına neden lüzum görüldüğüne dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	29.1.1960	11	3	30
726	Sivas	Süleyman Özsever	Şeker Şirketinde vukubulan suüstimalle alâkalı şahıslar hakkında	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	4.1.1960	11	3	19
727	Tokad	Faruk Ayanoglu	Mudanya civarında temeli atılan Jüt Fabrikası inşaatının ne safhada olduğuna dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	4.1.1960	11	3	19
728	Sivas	Halim Ateşalp	Memleketimizde ne kadar frengili mevcut olduğuna ve bu hastalıkla mücadele için ne gibi tedbirler alındığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	6.1.1960	11	3	20
729	Van	Sait Erdinç	Erçiş Sağlık Merkezi inşaatının ne zaman biteceğine dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar	9.12.1959	10	3	12
730	Ankara	Hasan Tez	Bankalarca kredilerin kesilmesi sebebine ve bu yüzden hâsıl olan duruma dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	21.12.1959	10	3	17
731	Ankara	İsmail İnan	1958 - 1959 yıllarında Et ve Balık Kurumundan kredi alanlardan borcunu ödemeyenlerin mevcut olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	2.12.1959	10	3	9
732	Ankara	Recep Dengin	Balık ve sünger ihracında ithalatçı firmaların ihrac kıymetinin % 10 unu Et ve Balık Kurumu lehine bırakıp bırakmadıklarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	18.12.1959	10	3	16
733	Ankara	Recep Dengin	1.1.1955 tarihinden 1.1.1959 tarihine kadar hangi ihracatçı firmalara hurda demir, çelik ve talaş ihrac lisansı verildiğine ve mukabilinde ne gibi malların ithaline müsaade olunduğuna dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	23.12.1959	10	3	18
734	Burdur	Alim Sipahi	Küçük el dokuma sanayii ile meşgul olan vatandaşların durumu hakkında ne düşünüldüğüne dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	14.12.1959	10	3	14
735	Burdur	Alim Sipahi	Sarayköy pamuk müstahsili alacaklarının ne zaman ödeneceğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	7.12.1959	10	3	11
736	Kars	İbrahim Us	Erzurum, Ağrı, Kars, Erzincan ve Artvin vilâyetlerine 1950 yılından 1959 yılına kadar Ziraat Bankası tarafından verilmiş olan kredi miktarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	4.1.1960	11	3	19
737	Malatya	Mehmet Kartal	İhracedilen mallardan hangilerine kademeli prim usulünün tatbik edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	6.1.1960	11	3	20

738	Ordu	Arif Hikmet Onat	4 Ağustos kararlarıyla tatbik mevkiine konulan kambiyo prim sisteminin neticesi olarak ihracedilen tütün, üzüm, incir ve fındık mahsullerinden elde edilen döviz miktarına dair	Ticaret Vekili						
739	Sivas	Ahmet Yılmaz	Buğday fiyatının artırılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	7/571				
740	Sivas	Nüzhet Çubukçu	Yanar filimlerin yurda sokulmasına neden müsaade edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	25.11.1959	10	3	6	
741	Sivas	Süleyman Özsever	Bedelsiz İthalât Kararnamesine istinaden 30. IX. 1959 tarihine kadar kaç firmanın beyanname verip bilâhare iptal ettirdiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	4.12.1959	10	3	10	
742	Van	Ferid Melen	Doğu -Anadolu'da hayvan alım satımında husule gelen durgunluğun giderilmesi için bir tedbir düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	30.11.1959	10	3	8	
743	Van	Ferid Melen	Kaman -Van arasında kilo başına 32 kuruş nakliye ücreti tahakkuk ettirilmesi sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	4.1.1960	11	3	19	
744	Ankara	Ahmet Üstün	Devlet haralarından merinos koç ve koyunlarının tanesi 50 liradan satıldığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.1.1960	11	3	23	
745	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Koşum hayvanı kredilerinin mahalli pazar fiyatlarına göre verilmesi hususunda ne düşünülmesine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	4.1.1960	11	3	19	
746	Burdur	Fethi Çelikbaş	At yarışları hakkındaki Kanuna ek Kanunla Ziraat Vekâleti emriyle kullanılmak üzere ihdas olunan hususi fonda toplanan paranın miktarıyla nerelere sarf olduğuna dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.1.1960	11	3	23	
747	Çankırı	A.Kemal Barlas	Çankırı deresinin Kızılırmak'a karıştığı yerde yapılmış plan regülâtörün yeniden inşası hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	9.12.1959	10	3	12	
748	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Kilis Orman Başmüdürlüğüne bağlı, vasıtaların zaman zaman Maraş D. P. emrinde kullanıldığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	12.2.1960	11	3	36	

749	Maraş	Hilmi Soydan	Maraş yerine Kilis'te Orman Başmüdürlüğü teşkilâtının kurulmasının sebebine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	13.1.1960	11	3	23
750	Mardin	Mehmet Kâmil Boran	Ziraat Vekâletinin ve kendisine bağlı idare ve teşekküllerin Ankara'da kira ile işgal ettikleri binalara dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	6.1.1960	11	3	20
751	Niğde	Vedat Mengi	Çekirge âfetinden zarar gören Ulukışla'nın Kolsuz köyüne bir yardım yapıp yapılmayacağına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	4.1.1960	11	3	19
752	Niğde	İsmail Güven	Kayseri Ağır Ceza Mahkemesi Reisinin Niğde D. P. il kongresine iştirak ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Adalet Vekili	Adalet Vekili Esat Budakoğlu	21.12.1959	10	3	17
753	Ankara	Bülent Ecevit	Bâzı yayın yasaklarının kanuni usullere uyulmaksızın muvazaalı olarak hazırlandığı hakkındaki söylentiler üzerine tahkikat açılmasının düşünüldüğüne dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.4.1960	13	3	60
754	Ankara	Hasan Tez	1950 senesinden beri sermayesinin tamamı veya bir kısmı Devlete ait müesseselerle bankalar, iktisadi Devlet Teşekkülleri ve şirketlerde İdare Meclisi Reis ve âzalıklarına tayin edilenler arasında eski ve yeni mebuslardan kimlerin mevcud olduğuna dair	Başvekil					
755	Ankara	Hasan Tez	İktisadi Devlet Teşekkülleri ile müesseseler, şirketler ve derneklere vazife alan mebus mevcud olup olmadığına dair	Başvekil					
756	Ankara	Hıfzı Oğuz Bekata	Üniversite mensuplarının tazminatlarının artırılmasının düşünüldüğüne dair	Başvekil	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
757	Ankara	İsmail İnan	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna âza olmak için yaptığı müracaata dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	11.4.1960	13	3	55
758	Ankara	Recep Dengin	Yeni Sabah Gazetesi sahip ve İdare Meclisi Reisine tecavüz edenlerin yakalanması için ne gibi tedbirler alındığına dair	Başvekil					

759	Burdur	Alim Sipahi	Ziraat arazisi haline getirilen tarlaların tapu senetlerinin verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	26.2.1960	12	3	48
760	Kars	Sırrı Atalay	Sev uçağının Londra'ya gidiş ve dönüşü için tahmin edilen paranın miktarına dair	Başvekil	Münakalat Vekili Semi Ergin	6.1.1960	11	3	20
761	Mardin	Vahap Dizdaroglu	Mardin vilâyetine 1959 senesinde ne kadar buğday ve arpa tahsisi yapıldığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	11.4.1960	13	3	55
762	Tokad	Faruk Ayanoglu	İstanbul'da Harbiye'deki eski Harb Okulu önünden kaldırılan Atatürk heykelinin başka bir mahalle rekzi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil					
763	Tokad	Reşit Önder	Bu seneki bütün alımı ve satımlarında prim ve fiyat artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil					
764	Tokad	Şahap Kitapçı	Muhalefet partilerinden istifa edenlere yazılan mektup ve çekilen telgraf ücretlerinin hangi fasıldan ödendiğine dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.1.1960	11	3	28
765	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad'da Vakıf İş Hanının inşasına başlanılmamasının sebebine dair	Başvekil					
766	Van	Sait Erdinç	1957 Mebus seçiminde Muradiye ve Erciş D.P. teşkilâtı emrinde çalıştırılan iki jeep hakkındaki tahriri suali dolayısıyla Riyasetçe yapılan muameleye dair	Büyük Millet Meclisi Reisi	Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekili İlhan Sipahioğlu	13.1.1960	11	3	23
767	Ankara	Bülent Ecevit	Milletlerarası Basın Enstitüsünün basın rejimimizle ilgili tebliğine neşir yasağı konması sebebine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	23.2.1960	12	3	45
768	Hatay	İhsan Adanalı	14 Mayıs 1958-31 Aralık 1959 tarihleri arasında basın suçlarından dolayı verilen kararlara dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	2.5.1960	13	3	63
769	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazasında asliye teşkilâtının yeniden ihdasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	12.2.1960	11	3	36
770	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'in Derik ve Gercüş kazalarında Asliye teşkilâtının yeniden tesisi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	5.2.1960	11	3	33
771	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat kazasında mürettep ağır ceza mahkemesi teşkili hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	20.2.1960	12	3	42

772	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Çiftlik nahiyesi muhtarı hakkında yapılmakta olan kanuni takibat sebeplerine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	4.4.1960	13	3	52
773	Niğde	Asım Eren	Niğde'nin Çiftlik nahiyesi muhtarının muhakemesi esnasında maznun lehine adaletle tesir etmek isteyenlerin mevcut olup olmadığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	4.4.1960	13	3	52
774	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Ceyhan Irmağı üzerindeki Karatepe harabelerinin turistik bakımdan cazip hale getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekili	Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Halûk Şaman	4.4.1960	13	3	52
775	Ankara	İsmail İnan	İşçi Sigortaları Kurumu tarafından 1957-1959 yıllarında kimlere ne kadar yardım yapıldığına dair	Çalışma Vekili					
776	Adana	Mehmet Geçioğlu	Adana'nın Karaisalı kazasına bağlı «Durak» namıyla bir nahiye ne zaman kurulacağına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.2.1960	12	3	43
777	Adana	Saim Karaömerlioğlu	Kozan kazasına bağlı İmamoglu nahiyesine müdür ve memur tayininin düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.2.1960	12	3	46
778	Ankara	Hasan Tez	Eskişehir Belediyesi tarafından son günlerde satın alınan otobüslere dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.2.1960	12	3	46
779	Ankara	İbrahim İmirzalıoğlu	14 Mayıs 1950 tarihinden beri hangi belediye reisleri hakkında politika yaptığı için tahkikat açma veya işten el çekirme kararı alındığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	3.2.1960	11	3	32
780	Ankara	İbrahim İmirzalıoğlu	Semerözü havalisinde telefonlu bir asayiş karakolu tesisinin düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	15.4.1960	13	3	57
781	Ankara	Mehmet Ali Geritoğlu	Ankara'nın bazı semtlerindeki su sıkıntısının bertaraf edilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.4.1960	13	3	56
782	Ankara	Mehmet Ali Geritoğlu	1950 yılından beri kaç belediyenin teftiş ettirildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	25.1.1960	11	3	28
783	Ankara	Mehmet Ali Geritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Delice nahiyesi yerine Çerikli'nin kaza haline ifrağı hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	8.2.1960	11	3	34
784	Ankara	Nuri Ciritoglu	Ankara şehri su ihtiyacının Sakarya nehrinden temini hususunda ne yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	13.4.1960	13	3	56

785	Ankara	Recep Dengin	Motor ve şasi numaraları yazılı Willis Jeep markalı otomobillerin Trafik müdürlüklerinde kimlerin namına kayıtlı olduğuna dair	Ticaret Vekili					
786	Gümüşane	Necati Alp	Bayburt kazasının vilâyet haline getirilmesinden niçin vazgeçildiğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
787	Gümüşane	Necati Alp	Bayburt vilâyeti teşkili hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	6.1.1960	11	3	20
788	Kars	Kemal Güven	Tuzluca kazasının Pemavut ve Sarıkamış kazasının Karakurt nahiyelerinin kaza haline getirilmeleri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	21.2.1960	12	3	43
789	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş Belediyesi tarafından halka satılan arsalarla dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.2.1960	12	3	46
790	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Derik kazasında kimlerin tabanca ruhsatnamelerinin geri alındığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.2.1960	12	3	46
791	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Diyarbakır'ın Hani kazasına kaymakam tayininin düşünülp düşünülmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
792	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin vilâyetinde münhal bulunan kaymakamlıklara dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
793	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat, Kızıltepe ve İdil'in bazı köylerinde su kuyusu açılması ve mevcut kuyuların ıslahı hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	12.2.1960	11	3	36
794	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Savur ve Gercüş'ün bazı köylerinde çeşme yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	12.2.1960	11	3	36
795	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Siird vilâyetinde münhal bulunan kaymakamlıklara dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
796	Niğde	Asım Eren	Gediz kazasına bağlı Şaphane nahiyesinin İnceğiz mahallesinde müstakil muhtarlık teşkiline dair kararın bozulması sebebi	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
797	Niğde	Asım Eren	Meriç kazası kaymakamı hakkında iki şahıs tarafından vâki şikâyet üzerine Edirne Valiliğince ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
798	Ordu	Muammer Tekin	Ünye kazasında yeniden yaptırılmakta veya tamir edilmekte olan köy okulları inşaatında bazı suiistimallerin vuku bulduğunun doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	3.2.1960	11	3	32

799	Sivas	Halim Ateşalp	1959 senesinde yapılan muhtar seçimlerinden kaçının Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kazanıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
800	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyeti nahiyyelerinden hangilerinin 1960 - 1961 senelerinde kaza haline getirileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.2.1960	12	3	48
801	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyetinin hangi köy ve kazalarında mera, yaylak, kışlak, otlak ve sulak ihtilâfı mevcut olduğuna dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.2.1960	12	3	42
802	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad'ın Artova ve Almus kazalarının elektriğe kavuşturulması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	24.2.1960	12	3	46
803	Kırşehir	Osman Canatan	Kaman kazasına bağlı Akpınar nahiyesindeki mahkeme teşkilâtının lağvı sebebine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	16.2.1959	7	2	38
804	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Siverek'in vilâyet haline getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	3.2.1960	11	3	32
805	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Urfa'nın Hilvan ve Bozova kazalarına ne vakit kaymakam tayin edileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	20.1.1960	11	3	26
806	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Şaraplık üzümün Tekel İdaresince kıymetlendirilmesi hususunda bir tedbir düşünüldüğüne dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	4.4.1960	13	3	52
807	Ankara	Hıfzı Oğuz Bekata	Ankara, İstanbul ve İzmir'de mevcut gecekonduklara dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	25.4.1960	13	3	60
808	Kars	Behram Öcal	Tuzluca ve Kağızman kazalarına birer toprak tevzi komisyonu gönderilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
809	Kars	Kemal Güven	Kağızman kazası içme suyuna dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
810	Kars	Kemal Güven	Kağızman ve Tuzluca kazalarında heyelana mâruz köylere ne gibi yardım yapıldığına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
811	Kars	Kemal Güven	Kars'ın Tuzluca kazası belediyesine elektrik işi için ek tahsisat verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekil Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
812	Maraş	Halil Gürün	Maraş merkez kazasına bağlı Şuur köyünün başka bir mahalle naklinin düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekil Vekili Hayrettin Erkmen	29.2.1960	12	3	51
813	Maraş	Halil Gürün	Maraş merkez kazasının su ve elektrik şebekelerine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekil Vekili Hayrettin Erkmen	3.2.1960	11	3	32

814	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat kazası elektrik tesisatının bir an önce ikmali hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekil Vekili Hayrettin Erkmen	20.2.1960	12	3	42
815	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde'nin Bor kazasına bağlı Badak köyünün başka yere nakli hususunda vâki müracaatın tetkik edilip edilmediğine dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
816	Urfa	İbrahim Etem Karakapıcı	Fethiye'de vukubulan zelzeleler dolayısıyla yapılan teberrurlara dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	21.2.1960	12	3	43
817	Van	Sait Erdinç	Van, Ağrı, Muş ve Bitlis vilâyetlerinde Türkiye Emlâk Kredi Bankasının şube açması hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
818	Adana	Mehmet Geçioğlu	İlk, orta ve İmam - hatip okullarında okutulan din dersleri programlarına dair	Maarif Vekili					
819	Ankara	Hasan Tez	Paris Kültür Ataşeliğine tâyin edilen şahıs hakkında	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	26.2.1960	12	3	48
820	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Balâ kazasına bağlı bazı köylerde inşasına başlanılan okul binalarının ikmali hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
821	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Çubuk kazasına bağlı Revlî'nin Kızık köyü okuluna öğretmen tayininin düşünülp düşünülmendiğine dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
822	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kaman kazasına bağlı Karkın Selimağa köyünde inşasına başlanan okul binasının ikmali hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
823	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı bazı köylerdeki okul binalarının tamirinin düşünülp düşünülmendiğine dair	Maarif Vekili					
824	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı bazı köylerdeki okulların tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
825	Ankara	Mustafa Yeşil	Kızılcahamam'ın Pazar ve Çeltikçi Nahiyyelerine bağlı bazı köylerde yeniden ilkokul binası yapılması veya eski okul binalarının tamiri hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
826	Ankara	Selim Soley	Keskin kazasının Çelebi nahiyesindeki ilkokula tâyin edilen öğretmenin durumuna dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54

827	Kars	Behram Öcal	İğdır kazasında bir lise binası inşası için yardım yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
828	Kars	Behram Öcal	Tuzluca kazasında inşa edilmekte olan orta-okul binasının ikmali için yardım yapıp yapılmayacağına dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
829	Kars	İbrahim Us	Yunus Emre İlk Öğretmen Okulunda talebelerin bakımsız olduklarının doğru olup olmadığına dair	Maarif Vekili					
830	Maraş	Halil Gürün	İstanbul Diş Hekimliği Okuluna dair	Maarif Vekili					
831	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Süird'in Erüh kazasının ilkokulu bulunmayan köylerinde okul inşası hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
832	Sivas	Ahmet Yılmaz	Köy okullarının da bütümün masraflarının Devlet bütçesinden ödenmesinin düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
833	Ankara	Halil Sezai Erküt	Ulus meydanında inşa edilen iş hanındaki dükkanların kimlere ve hangi ölçüye dayanarak kiraya verildiğine dair	Maarif Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	29.2.1960	12	3	51
834	Burdur	Fethi Çelikbaş	Cip ithaline müsaade edilmesi sebebine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	8.2.1960	11	3	34
835	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mıdyat Maliyesinde aralarında akrabalık bulunan bazı memurların çalıştırılmalarının doğru olup olmadığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	29.1.1960	11	3	30
836	Mardin	Selim Telliagaoglu	Mazıdağı'nda Hükümet konağı inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	29.1.1960	11	3	30
837	Van	Ferid Melen	Resmî daire ve müesseselere karşı taahhüde girişmiş olan mütaahhitlere ithalât dövizlerine tatbik olunan prim dolayısıyla fiyat farkı verilmesi hususunda bir karar mevcut olup olmadığına dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	18.1.1960	11	3	25
838	Ankara	Selim Soley	İzmir Belediye Reisinin askerlik durumuna dair	Millî Müdafaa Vekili					
839	Elazığ	Nazmi Öztürk	Elâzığ'ın Palu ilçesinden Abdullah Yılmaz'ın askerlik ve halihazır durumu hakkında	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	12.2.1960	11	3	36

840	Ordu	Münir Ekşi	NATO üyesi devletlerden hangilerinin diğerleri nezdinde kendi vazifelerinin işledikleri suçları muhakeme edecek teşkilât kurduklarına ve bu vazifelerinin Türkiye’de işledikleri suçlara dair	Millî Müdafaa Vekili	Millî Müdafaa Vekili Etem Menderes	12.2.1960	11	3	36
841	Ankara	Halil Sezai Erkut	PTT İdaresinin sabit tesisler kira ücreti namı altında almakta olduğu paralara dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	25.1.1960	11	3	28
842	Elazığ	Nâzım Öztürk	Elâzığ’ın Maden kazasıyla Gezin İstasyonu arasında üçüncü mevki yolcu ücretlerine yapılan zammın sebebine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	12.2.1960	11	3	36
843	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Ceyhan’ın bazı köyleri ile mahallelerindeki arazinin selden ve taşkından korunması hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
844	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Ceyhan nehri civarındaki ovaların taşkından korunması için ne gibi tedbirler alındığına dair	Nafia Vekili					
845	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Kadirli ve Kozan kazaları arazisinin selden korunması ve bu kazaların elektrik enerjisinden faydalandırılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Nafia Vekili					
846	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Yumurtalık kazası ile bu kazaya bağlı bazı köylerin içme sularına dair	Nafia Vekili					
847	Ankara	İbrahim İmirzalıoğlu	Kızılcahamam’daki Egerlidere çayı üzerinde yapılmaya başlanan köprünün ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
848	Ankara	İbrahim İmirzalıoğlu	Kızılcahamam’ın bazı köyleri arasındaki yolların ne zaman yapılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
849	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Bâlâ kazasına bağlı Bezirhane köyü içme suyunun temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
850	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Bâlâ kazasına bağlı Traş ve Akvıran köylerinin içme suyunun	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
851	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Beypazarı kazasına bağlı Gırbaşı nahiyesi yakınından geçen Kıymir çayı üzerinde yeniden inşa edilen tahta köprüye dair	Nafia Vekili					

852	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Armutlu köyü içerisinde geçen dere üzerinde bir köprü inşasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
853	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı bazı köylerin yakınından geçen dereler üzerinde birer köprü inşasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
854	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı bazı köy yollarının tesviyesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
855	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Ceritkale köyü içerisinde geçen dere üzerinde bir köprü inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
856	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Kayalak köyündeki su yolu hafriyatının ikmali hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.5.1960	13	3	68
857	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı bazı köylerin içme suyuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
858	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Büyükyazlı köyü içme suyu yolu için çimento, demir ve pik boru verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
859	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Karaçalı köyünün içme suyu tesislerinin ikmali için ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
860	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale'nin Ahıllı köyü içme suyuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
861	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Hacca gitmek isteyenlere döviz verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil					
862	Kars	Kemal Güven	Horasan-Kağızman yoluna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
863	Ankara	Mustafa Yeşil	Çamlıdere kazası ile Peçenek nahiyesi arasındaki yolun ne zaman yapılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
864	Ankara	Mustafa Yeşil	Kızılcahamam'ın Pazar nahiyesine bağlı Kınık köyü içme suyuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
865	Burdur	Fethi Çelikbaş	Denizli vilâyetinde Çivril, Çal ve Baklan ovalarının sulanması için bir proje mevcut olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
866	Kars	Behram Öcal	Aras nehri civarındaki köylerin taşkından korunması hususundaki çalışmaların ne sebepten durdurulduğuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63

867	Kars	Behram Öcal	İğdır kabasında DSİ tarafından idare binası ve lojman inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
868	Kars	Behram Öcal	İğdır ovası köylerinin içme suyunu dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
869	Kars	Kemal Güven	İğdır, Kağızman ve Tuzluca kazalarına bağlı köylerin yollarına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.4.1960	13	3	60
870	Kars	Kemal Güven	Kağızman - Ahtalar - Ağrı yoluna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
871	Kars	Kemal Güven	Kars' ta Kağızman deresi üzerinde baraj inşasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	25.1.1960	11	3	28
872	Kars	Kemal Güven	Kağızman, Tuzluca ve İğdır kazalarına bağlı köylerin içme suyunu dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.5.1960	13	3	68
873	Kars	Kemal Güven	Kağızman ve Tuzluca kazaları sağlık merkezleri inşaatının bir an evvel ikmali hususunda ne düşünülmesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.2.1960	11	3	34
874	Kars	Kemal Güven	Tuzluca kazası Kağın köyü yakınındaki köprünün bir an önce yapılması hususunda ne düşünülmesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	9.5.1960	13	3	66
875	Maraş	Hilmi Soydan	Maraş vilayeti dahilindeki bazı köprü ve yolların ne zaman yapılacağına ve Afşin, Elbistan ve Göksün ovalarını sulamak için baraj yapılması hususunda bir plan mevcut olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.2.1960	11	3	34
876	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Gercüş ve Midyat'ın bazı köylerinin içme suyu hususunda ne gibi tedbirler düşünülmesine dair	Nafia Vekili					
877	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin'de bazı yolların inşası ve ikmali hususunda ne gibi tedbirler düşünülmesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
878	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat'ın bazı köylerinin Papiş suyunun temini hususunda ne gibi tedbirler düşünülmesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
879	Mardin	Selim Telliagaoglu	Derik - Mazıdağı yolu inşaatının bir an evvel ikmali ve Devlet Karayolları programına alınması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
880	Niğde	Asım Eren	Meriç nehrinin taşmasından meydana gelen tahribatın önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünülmesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	6.5.1960	13	3	65

881	Tokad	Faruk Ayanoglu	Almus barajının inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
882	Tokad	Mustafa Lâtifoğlu	Reşadiye'nin Tozanlı mıntkasındaki yolların yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
883	Tokad	Şahap Kitapçı	Tokad-Niksar şosesinin Dönekse mevkiindeki kısmın ıslahı hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	3.2.1960	11	3	32
884	Urfa	İbrahim Etem Karakapıcı	Urfa vilâyetinin Akçakale bölgesindeki artezyen kuyularına dair	Nafia Vekili					
885	Van	Sait Erdinç	Van ve kazalarının hangi köylerine içme suyu getirildiğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.5.1960	13	3	68
886	Ankara	Halil Sezai Erkut	Elektrik sarfiyat ücretleri dışında alınmakta olan maktu paralara dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	12.2.1960	11	3	36
887	Ankara	Hasan Tez	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi Umum Müdürlüğünde vukubulan suiistimal suçlarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	29.1.1960	11	3	30
888	Ankara	Recep Dengin	İktisadi Devlet Teşekkülleri müesseselerinden bazıların neden zarar ettiklerine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	24.2.1960	12	3	46
889	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin 1 Nisan 1956 tarihinden 28 Şubat 1957 tarihine kadar hangi, müessese ve firmalara kaç ton hurda (Bakır, sarı ve alüminyum) sattığına ve her birinden ne kadar para aldığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	29.1.1960	11	3	30
890	Burdur	Alim Sipahi	Denizli'nin Buldan kazasındaki «Boya ve Apre Santrali» nin ne zaman faaliyete geçirileceğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	29.1.1960	11	3	30
891	Elazığ	Nâzım Öztürk	Keban Barajı hakkında	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	23.2.1960	12	3	45
892	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş'ta istihlâk edilen elektrik enerjisinin miktarına ve daha ucuz fiyatla halka elektrik temininin düşünülüp düşünülmediğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	12.2.1960	11	3	36
893	Niğde	Asım Eren	İstanbul Belediye ve Umumi Meclis azasının Kütahya Azot Sanayii ve Garp Linyitleri İşletmeleriyle Tunçbilek Santralini görmek üzere yaptıkları seyahate dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	12.2.1960	11	3	36

894	Niğde	Vedat Mengi	Niğde Çimento Fabrikasına sonradan eklenen elektrik santrali ve tesislerine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatî Ataman	23.2.1960	12	3	45
895	Zonguldak	Mustafa Saraç	Yerleri değiştirilen kömür işletmesi işçileri hakkında	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatî Ataman	23.2.1960	12	3	45
896	Kars	Kemal Güven	Tuzluca ve Kağızman kazalarının doktor, sağlık memuru ve ebe ihtiyacını temin hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfî Kırdar	4.4.1960	13	3	52
897	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta Difteri hastalığının salgın halinde devam ettiğinin doğru olup olmadığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfî Kırdar	20.2.1960	12	3	42
898	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Pamuk fiyatları devamlı bir artış gösterirken Çukobirlik mallarının ucuz fiyatla elden çıkarılmasının sebebine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	20.4.1960	13	3	59
899	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Üzüm fiyatlarının beynelmîl seviyeye çıkarılması için ne gibi tedbirler alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
900	Ankara	İsmail İnan	Merkezi İstanbul'da bulunan Kredi Yapı Sandığı A. Ş. nin ev yapacağı taahhüdü ile birçok kimseden aldığı paralara dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	24.2.1960	12	3	46
901	Malatya	Tevfik Ünsalan	Seçim zamanında Demokrat Partiye verilen jeeplere dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	1.2.1960	11	3	31
902	Niğde	Asım Eren	Afyon mubayaasında yapılan hilelerin önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	29.1.1960	11	3	30
903	Niğde	Asım Eren	Belediyelerce fiyatları serbest bırakılan unlu gıda maddeleri ile şekerden mamul maddelerin kaliteleriyle fiyatlarının ve vezinlerinin kontrolü hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	10.2.1960	11	3	35
904	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Osmaniye'nin Yeniköy ve Ceyhan'ın Mustafabeyli meralarının numune mera haline getirilmesi için yapılan tetkiklerin ne netice verdiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	8.4.1960	13	3	54
905	Ankara	Mustafa Yeşil	Bâzı orman işletmelerinden kimlerin ne kadar gayrimamul kereste aldığına ve bunun için kaç lira ödendiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	12.2.1960	11	3	36
906	Kars	Behram Öcal	Kars'ın Tuzluca kazası merkez sulama suyu eski kanallarının ıslahı hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	4.4.1960	13	3	52

907	Kars	Kemal Güven	Kağızman kazasında meyvacılığı teşvik için bir fidanlık tesisinin düşünülüp düşünülmediğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	4.4.1960	13	3	52
908	Maraş	Halil Gürün	Maraş'ın Pazarcık kazası hudutları dahilindeki ormanlara dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	12.2.1960	11	3	36
909	Niğde	Asım Eren	Sındırgı Orman İşletmesi Müdürünün Simav'daki tomruk nakli işinde Sındırgılı kamyonculara iş vermesi dolayısıyla vâki şikâyetler üzerine ne muamele yapıldığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	12.2.1960	11	3	36
910	Niğde	Vedat Mengi	Koças Teknik Ziraat Okulunda kaç talebe mevcud olduğuna dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	29.2.1960	12	3	51
911	Urfa	Abdurrahman Odabaşı	Muhtaç çiftçilere tevzi edilmek üzere 1959 yılında Siverek kazasına tahsis edilen tohumluk buğday ve arpanın miktarına ve hangi esaslara göre tevzi edildiğine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	8.4.1960	13	3	54
912	Kars	Sırrı Atalay	Sev uçağının Londra civarında düşüp parçalanması dolayısıyla yapılması gereken tahkikat neticesine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Şemi Ergin	29.1.1960	11	3	30
913	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta Tacer ırmağı üzerindeki köprü'nün yeniden inşasına ne zaman başlanacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	12.2.1960	11	3	36
914	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Tokad'dan Ankara'ya gelirken çarpışma neticesinde hasara uğrayan resmi plâkalı nakil vasıtasının Tokad Orman İşletmesine aid olduğunun doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	4.4.1960	13	3	52
915	Burdur	Âlim Sipahi	Burdur'un Çavdar nahiyesindeki Sorkun Çiftliğinde zirai ortakçılık yapmakta iken çiftlikten uzaklaştırılanların vâki müracaatları üzerine ne muamele yapıldığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	26.2.1960	12	3	48
916	Gümüşhane	Nihat Sargınalp	Gümüşhane'nin Torul kazasına ne zaman müddeiumumi tâyin edileceğine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Esat Budakoğlu	4.4.1960	13	3	52
917	Hatay	İhsan Ada	İşçi Sigortaları Kurumunun İstanbul'da Atatürk bulvarındaki apartmanlarının kira bedellerine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	6.4.1960	13	3	53
918	Zonguldak	Necati Diken	Zonguldak Kömür işçilerinin ücretlerinde asgari seviyelerin tesbit edilip edilmeyeceğine dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Haluk Şaman	26.2.1960	12	3	48

919	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Yumurtalık kaymakam vekili hakkında vâki şikâyetler dolayısıyla ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
920	Gümüşhane	Nihat Sargınalp	Gümüşhane'nin Torul kazasına bağlı Kürtün nahiyesine ne zaman müdür tayin edileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
921	Gümüşhane	Nihat Sargınalp	Gümüşhane'nin Torul kazasına ne zaman kaymakam tayin edileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
922	Sivas	Cemil Özcan	Gemerek Belediye Meclisinin toplanma nisabına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
923	Sivas	Halim Ateşalp	Düğünlerde Meni İsrifat Kanununun tatbik edilip edilmediğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.2.1960	12	3	48
924	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ın hangi kazalarının vilâyet haline getirileceğine veya başka vilâyete ilhak edileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	26.2.1960	12	3	48
925	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyeti köylerinden hangilerinin 1960 - 1961 senelerinde nahiye haline getirileceğine dair	Dahiliye Vekili					
926	Van	Sait Erdinç	Bütçeleri 50 bin liradan az olan belediyelerin kamyon almalarının kanuna uygun olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	8.4.1960	13	3	54
927	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Tarım kredi kooperatiflerinin Ege'de tütün müstahsilına verdiği krediye dair	Gümrük ve İnhisarlar Vekili	Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsmen	4.4.1960	13	3	52
928	Kars	Sırrı Atalay	Sev uçağının Londra'ya gidiş ve dönüşü için tahmin edilen paranın miktarına dair	Hariciye Vekili	Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu	29.2.1960	12	3	51
929	Ankara	Ahmet Üstün	Yenimahalle kazasına bağlı Zir nahiyesinin başka bir yere nakli hususunda ne düşünüldüğüne dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	4.4.1960	13	3	52
930	Van	Sait Erdinç	Erciş kazası içme suyu tesisinin ihale bedeline dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	25.4.1960	13	3	60
931	Van	Sait Erdinç	İller Bankası tarafından belediyelere ikraz yoluyla verilen paranın miktarına dair	İmar ve İskân Vekili	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	15.4.1960	13	3	57
932	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Demirci kazasındaki ilkokullara dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
933	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara'nın kaza ve köylerindeki okullara dair	Maarif Vekili					
934	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Balâ kazası Ortaokulu öğretmen kadrosunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Maarif Vekili					

935	Sivas	Edip İmer	Atatürk'ün Büyük Nutkunun tam metin olarak basılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili	Maarif Vekili Atuf Benderlioğlu	8.4.1960	13	3	54
936	Uşak	Rıza Salıcı	Emet kazası Düşücek köyü okulu öğretmenin başka yere nakli ile okulun kapatılması sebeplerine dair	Maarif Vekili					
937	Tokad	Arslan Bora	Ovacık kazası Maliye teşkilâtında çalışan iki memurun başka yerlere nakledilmeleri sebebine dair	Maliye Vekili	Maliye Vekili Hasan Polatkan	4.4.1960	13	3	52
938	Ankara	İsmail İnan	Makina Kimya Endüstrisi Kurumu işçileriyle askeri iş yerleri işçileri için tahsis edilen mesken kredilerinin artırılmasının düşünüldüğüne dair	Milli Müdafaa Vekili	Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes	4.4.1960	13	3	52
939	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T.A. Şirketine satılan Dışkapı semtindeki telsiz direklerine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	4.4.1960	13	3	52
940	Ankara	Ahmet Üstün	Polatlı kazasının Etrek köyü su arkının bu sene ikmal edilip edilmeyeceğine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
941	Ankara	Ahmet Üstün	Polatlı kazasının Hisarlıkaya köyü yolunun ne zaman yapılacağına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54
942	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Ankara ve kazalarına bağlı köylerin yollarını stabilize olarak yapmak için bir program mevcut olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
943	Ankara	İbrahim İmirzaloğlu	Ankara köylerinin içime suyuna kavuşturulması için bir program mevcut olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
944	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Karafaklı köyünün içme suyuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
945	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin kazasına bağlı Turhanlı köyü içme suyuna dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	15.4.1960	13	3	57
946	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kırıkkale kazasına bağlı Derekişla köyünden geçen dere üzerinde bir köprü inşasının düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
947	Elazığ	Nazım Öztürk	Elâzığ vilâyetinde yeraltı sularından istifade edilmek üzere girişilen ameliyenin neticesine dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
948	Kars	Behram Öcal	İğdır ovasının Aras nehri taşkınlarından korunması hususundaki çalışmalara dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63

949	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş'ın Nedirli ve Kürtül mıntkalarındaki arazinin sulanması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
950	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş'ın Pazarcık kazasına bağlı Karagöl ve Kelles köylerinin su ihtiyacına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	2.5.1960	13	3	63
951	Sivas	Edip İmer	Sivas vilâyeti köylerinin içme suyuna dair	Nafia Vekili					
952	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin 1 Mart 1957 tarihinden 31 Aralık 1959 tarihine kadar hangi şahıs veya firmalara kaç ton hurda (Bakır, sarı ve alüminyum) sattığına ve ton başına ne kadar para aldığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	20.4.1960	13	3	59
953	Ankara	Recep Dengin	Maden Hurdacılığı T. A. Şirketinin 30 Mart 1956 tarihinden 31 Mart 1959 tarihine kadar Milli Emlâk Umum Müdürlüğünden ve diğer müesseselerden kaç tane yolcu vapuru, şilep veya harb gemisi satın aldığına ve bunlar için ne kadar para ödendiğine dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebati Ataman	20.4.1960	13	3	59
954	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Ceyhan Sağlık Merkezindeki röntgen makinasını çalıştırmak için müttehassıs gönderilmesinin düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfi Kırdar	4.4.1960	13	3	52
955	Elazığ	Nazım Öztürk	Elazığ Petrol Ofisi Acentalığını yapan. Sanel Kolektif Şirketine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	29.2.1960	12	3	51
956	Malatya	Ahmet Fırat	Malatya bölgesi pancar ekicilerinin alacaklarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	26.2.1960	12	3	48
957	Uşak	Adnan Çalıkoğlu	Uşak mıntıkası müstahsillerinin alacaklarına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	26.2.1960	12	3	48
958	Ankara	Ahmet Üstün	Kastamonu'nun Taşköprü kazasındaki orman nakliye işine dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	4.4.1960	13	3	52
959	Ankara	Hasan Tez	Şeker fabrikalarında İdare Meclisi âzası olan mebuslara ne gibi hediyeler verildiğine dair	Başvekil					
960	Ankara	Recep Dengin	PTT İdaresi ile ERİCSON Firması arasında yapılan mukaveleye dair	Başvekil					

961	Ankara	Recep Dengin	PTT Umum Müdürlüğünde ve Telefon Müdürlüğündeki dahili telefon hatlarına ses kayıt cihazları bağlanmak suretiyle telefon konuşmalarının tesbit edilip edilmediğine dair	Başvekil						
962	Ankara	Selim Soley	Türkiye'nin NATO memleketlerindeki ve NATO'ya dâhil devletlerin Türkiye'deki askerî personeli tarafından işlenen trafik suçlarına dair	Başvekil						
963	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur Belediyesine 1959 yılında verilen borcun yardım yapılmak suretiyle mahsub edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Başvekil						
964	Erzincan	Rauf Bayındır	Bankalar ve İktisadi Devlet Teşekkülleriyle kısmen veya tamamen Devlet sermayesiyle işleyen müesseselerin idare meclisi azalıklarına tâyin edilenler hakkında	Başvekil						
965	Kars	Ali Yeniaras	Kars'ın Ardahan, Göle, Çıldır ve Sarıkamış kazalarında hayvan yemi darlığının önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Başvekil						
966	Maraş	Emin Soysal	Amerika'dan başka bâzı yabancı memleketlerden her nevi kitap, dergi ve gazete getirilmesinin yasak edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Başvekil	Devlet Vekili İzzet Akçal	25.4.1960	13	3	60	
967	Maraş	Halil Gürün	Ege bölgesinde mülteci ve göçmenlerden yurttaşlığa kabul edilmiyenlerle nüfusa kaydedilmiyenlerin mevcut olup olmadığına dair	Başvekil						
968	Maraş	Halil Gürün	İzmir vilâyeti Belediye hudutları dahilindeki gecekonduların arsalarına dair	Başvekil						
969	Maraş	Nusret Durakbaşı	Tekniker öğrencilerinin yaptığı sessiz yürüyüş hakkında	Başvekil						
970	Ordu	Muammer Tekin	Ordu Soya Sanayi Anonim Şirketine ait Soya Fabrikasının ne zaman ve nerede yapılacağına dair	Başvekil						
971	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Barajlardan elde edilen elektrik cereyanından faydalanan köylerin sayısına dair	Başvekil						

972	Uşak	Adnan Çalıkoglu	Yünlü ve pamuklu mensucatla şeker ve çimentonun hangi memleketlere ne miktar ihracedildiğine dair	Başvekil					
973	Ankara	Hasan Tez	Bolu' da bir şahsın ölümüne sebebiyet veren şoför Nurettin hakkındaki hükmün infaz edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Celâl Yardımcı	6.5.1960	13	3	65
974	Ankara	Hasan Tez	Orman kaçakçılığı yaptığı iddia olunan bir şahıs hakkında vâki şikâyet üzerine ne muamele yapıldığına dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Celâl Yardımcı	6.5.1960	13	3	65
975	Ankara	İsmail İnan	1954 yılından beri acılan iş dâvalarına dair	Adliye Vekili					
976	Kars	İbrahim Us	Ardahan C. Müddeiumumisinin Muş'a tâyin edilmesinin sebebine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Celâl Yardımcı	15.4.1960	13	3	57
977	Kars	Kemal Güven	Konya'da münteşir Özdemokrat gazetesinin bir yazısı dolayısıyla mesulleri hakkında dâva açılması için vâki müracaatın neticesine dair	Adliye Vekili					
978	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas'ta Niyazi Ecevit adındaki bir şahsın bir aylık hapis cezasının infaz edilmemesinin sebebine dair	Adliye Vekili	Adliye Vekili Celâl Yardımcı	9.5.1960	13	3	66
979	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Cumhuriyetin kuruluşundan beri Cumhurreisine hakaretten kaç kişi hakkında adli takibat yapıldığına dair	Adliye Vekili					
980	Tokad	Faruk Ayanoğlu	Cumhuriyetin kuruluşundan beri kaç neşir yasağı konulduğuna dair	Adliye Vekili					
981	Tokad	Faruk Ayanoğlu	14 Mayıs 1958 tarihinden beri basın mensuplarından kaç hakkında adli takibat yapıldığına dair	Adliye Vekili					
982	Ankara	Hasan Tez	Basın ataşesi olmak için ne gibi şartlar arandığına dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti	Çalışma Vekili ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Halûk Şaman	2.5.1960	13	3	63
983	Ankara	Hasan Tez	«Kim» dergisine kâğıt verilmeyişinin sebebine dair	Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti					
984	Ankara	İsmail İnan	İşçi ücretlerine umumi bir zam yapılmasının düşünüldüğüne dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Halûk Şaman	23.5.1960	13	3	68
985	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Elmadag ve Kırıkkale fabrikalarında çalışan işçilere mesken yaptırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Çalışma Vekili					

986	Hatay	İhsan Ada	Lâstik ve kauçuk fabrikalarının sezon tatillerinin kaldırılması hakkında ne düşünüldüğüne dair	Çalışma Vekili	Çalışma Vekili Halûk Şaman	25.4.1960	13	3	60
987	Hatay	İhsan Ada	İşçi Sigortaları Kurumunun kimlerden ne kadar arsa satın aldığına dair	Çalışma Vekili					
988	Malatya	Tevfik Ünsalan	İşçi Sigortaları Kurumu tarafından 1950 senesinden beri yaptırılıp işçiye tevzi edilen evlerin miktarına dair	Çalışma Vekili					
989	Adana	Hamdi Öner	Adana C. H. P. istiklâl ilçesi Başkanının 6/7 Şubat gecesi karakola götürülerek dövülmesi dolayısıyla vâki şikâyet üzerine ne muamele yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
990	Adana	Kemal Sarıbrahimoğlu	Çukurova Mensucat ve Çırçır İşçileri Sendikası Başkanının karakolda dövüldüğünün doğru olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.5.1960	13	3	68
991	Ankara	Hasan Tez	Ankara'nın Altındağ mıntıkası ile diğer gecekondular bölgelelerinde oturan halkın yol ve çeşme gibi zaruri ihtiyaçlarının temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili					
992	Ankara	Hasan Tez	Vatan Cephesi ocaklarının açılmasına müsaade edilmesi sebebine dair	Dahiliye Vekili					
993	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kaza haline getirilecek olan Elmadag, Delice ve Sulakyurt nahiyyelerinde 1960 senesinde Hükümet konağı inşasının düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	9.5.1960	13	3	66
994	Burdur	Fethi Çelikbaş	Denizli vilâyeti Bozkurt nahiyyesinin kaza haline getirilmesinin düşünüldüğüne dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	23.5.1960	13	3	68
995	Çankırı	Dursun Akçaoğlu	İzmir Belediye Reisi Faruk Tunca'nın sıhhi durumu dolayısıyla vazifesini yapmasının mahzurlu olup olmadığına dair	Dahiliye Vekili					
996	Hatay	İhsan Ada	9 Ocak 1960 günü polis İstanbul Üniversitesine girmesinin üniversite muhtariyetini ihlâl edip etmediğine dair	Dahiliye Vekili					

997	Hatay	İhsan Ada	İskenderun'da 31 Mart 1960 gecesi yağan yağmurun sebep olduğu sellerden zarar görenlere ne gibi yardımlar yapıldığına dair	Dahiliye Vekili					
998	Maraş	Nusret Durakbaşı	Maraş'ın kurtuluş yıldönümü münasebetiyle halktan toplanan paralara dair	Dahiliye Vekili					
999	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde Valiliğince kapatılmış bulunan Gölcük köy kahvelerinin mühürlerinin hangi tarihte kaldırıldığına dair	Dahiliye Vekili					
1000	Sivas	Halim Ateşalp	Sivas vilâyeti köylerinden hangilerinin 1960 - 1961 senelerinde nahiye haline getirileceğine dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
1001	Urfa	Abdullah Köksel	Urfa'nın Mecrahan Nahiye Müdürlüğünün sıhhi durumuna dair	Dahiliye Vekili	Dahiliye Vekili Namık Gedik	4.4.1960	13	3	52
1002	Van	Sait Erdinç	Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumuna tabanca almak için yapılan müracaatların miktarına dair	Dahiliye Vekili					
1003	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Çoruh şilebinin İskenderun'da yapılan gümrük muayenesinde kaçak eşyanın bulunamayışının sebebine dair	Gümrük ve İhbarlar Vekili					
1004	Maraş	Halil Gürin	Ege bölgesindeki bütün fiyatına dair	Gümrük ve İhbarlar Vekili					
1005	Ankara	İsmail İnan	Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu işçilerine ait kooperatif evlerinin ikmal edilmemesi sebebine dair	İmar ve İskân Vekili					
1006	Niğde	İsmail Güven	Niğde vilâyetinin Eski ve Yeni Gümüş köylerinin uğradığı sel felâketi münasebetiyle verilmesi kararlaştırılan krediye dair	Başvekil	İmar ve İskân Vekâleti Vekili Hayrettin Erkmen	23.5.1960	13	3	68
1007	Ankara	İsmail İnan	Orta-Doğu Üniversitesi binası inşaatına dair	Maarif Vekili					
1008	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Keskin'deki ilkokulda en kısa zamanda tedrisata başlanması için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
1008	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Köylerde yapılacak okulların tesbitinde ne gibi tercih sebepleri arandığına dair	Maarif Vekili					
1009	Burdur	Alim Sipahi	Burdur'un Karamanlı nahiyesindeki Cumhuriyet İlkokulu ile Devrim İlkokulundaki hademe kadrolarının kaldırılması sebebine dair	Maarif Vekili					

1010	Burdur	Osman Eroğlu	Burdur'un Bucak kazasındaki İlk ve Ortaokul Yaptırma Derneğine verilen paraya dair	Maarif Vekili					
1011	Elazığ	Nazım Öztürk	Elazığ vilâyetindeki okullara ve öğretmen kadrolarına dair	Maarif Vekili					
1012	Gümüşhane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	Gümüşhane'de lise binası inşaatının 1960 malî yılı içinde yeniden ihalesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
1013	Gümüşhane	Sabahattin Kadirbeyoğlu	Gümüşhane öğretmen Okulu binası inşaatının 1960 malî yılı içinde yeniden ihalesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
1014	Kars	Kemal Güven	Kars'ın Kağızman, Tuzluca ve Iğdır kazalarının ilkokullarına dair	Maarif Vekili					
1015	Maraş	Nusret Durakbaşı	Almanya'daki talebelerimize dair	Maarif Vekili					
1016	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Gercüş, Ömerli ve Mazıdağ'da birer ortaokul açılması hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
1017	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Lisesindeki münhal öğretmenliklere dair	Maarif Vekili					
1018	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat, Kızıltepe ve Derik kazalarında birer ortaokul binası inşası ile Cizre Ortaokulu inşaatının tamamlanması hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Maarif Vekili					
1019	Malatya	Tevfik Ünsalan	Hekimhan Ortaokulu öğretmen kadrosuna dair	Maarif Vekili					
1020	Sivas	Edip İmer	Sivas vilâyetinin köy okullarına dair	Maarif Vekili					
1021	Tokad	Reşit Önder	Maarif Vekâleti merkez ve taşra teşkilâtında görevli olup ek görev alan kaç kişi mevcut olduğuna dair	Maarif Vekili					
1022	Adana	Turgut Yeğenağa	İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların iştirakiyle kurulmuş bulunan anonim şirketlerin murakıplerine dair	Maliye Vekili					
1023	Ankara	İsmail İnönü	1959 malî yılında götürü vergiye tâbi mükellefler ile bunlardan alınan vergi miktarına dair	Maliye Vekili					
1024	Ankara	İsmail İnönü	Götürü vergiye tâbi dar gelirli vatandaşların ödedikleri vergilere yapılan ilâveye dair	Maliye Vekili					

1025	Maraş	Nusret Durakbaşı	Eskişehir'de inşa edilen Porsuk Palasın maliyet bedeline ve ne şekilde idare edildiğine dair	Maliye Vekili					
1026	Tokad	Reşit Önder	Bedelleri 60 - 70 bin lira olan kamyon sahiplerinin tutmaya mecbur oldukları defterlere ve Gelir Vergisi Kanununun tatbikatından doğan bazı aksaksıkların tashihi için ne düşünüldüğüne dair	Maliye Vekili					
1027	Ankara	Selim Soley	Adana Belediye Reisi Ali Sepici'nin askerlik durumuna dair	Millî Müdafaa Vekili					
1027	Ankara	Selim Soley	İzmir Belediye Reisinin kardeşi Orhan Tunca'nın askerlik durumuna dair	Millî Müdafaa Vekili					
1028	Ordu	Ferda Güley	Saidi Nursi tarafından yazılan kitap ve risalelerin askerî liselerle Harb okullarına sokulduğunun doğru olup olmadığına dair	Millî Müdafaa Vekili					
1029	Ankara	Recep Dengin	PTT Umum Müdürlüğüne veya telefon müdürlüklerince ithal edilen veya satın alınan ses kayıt cihazlarına dair	Münakalât Vekili					
1030	Burdur	Alim Sipahi	Devlet Demiryolları Harekât Dairesinin sabit ve katarlarda vazife gören personelinin ücretlerine dair	Münakalât Vekili					
1031	Erzincan	Nusret Safa Coşkun	Türk Havayollarının memleket içi yaz programına Erzincan şehrinin ithal edilip edilmediğine dair	Münakalât Vekili					
1032	Kars	Kemal Güven	Kars'ın İğdır, Tuzluca ve Kağızman kazaları telefon şebekelerinin ıslahı hususunda ne düşünüldüğüne dair	Münakalât Vekili					
1033	Maraş	Nusret Durakbaşı	Maraş Otomatik Telefon Şebekesinin ne vakit faaliyete geçirileceğine dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	11.5.1960	13	3	67
1034	Sivas	Halim Ateşalp	Cenup-Doğu Ekspresinin 2 Nisan günü Kalkancık istasyonunda üç buçuk saat bekletilmesi sebebine dair	Münakalât Vekili					
1035	Sivas	Şinasi Moran	PTT Umum Müdürlüğüne ait otomobillerden birinin mevzuata aykırı olarak Ankara-Sivas arasında kullanılıp kullanılmadığına dair	Münakalât Vekili	Münakalât Vekili Semi Ergin	11.5.1960	13	3	67

1036	Sivas	Yalçın Kocabay	Sivas'ta inşasına başlanılan DDY. 4 ncü İşletme Müdüriyeti binasının temel kısmında kullanılmak üzere mütahhidi tarafından aynı işletme yol atelyesi deposundan ödünç demir alınıp alınmadığına dair	Münakalat Vekili	Münakalat Vekili Semi Ergin	23.5.1960	13	3	68
1037	Ankara	Mustafa Yeşil	Çeltikçi - Gündül yolu inşaatı esnasında mağdur olan vatandaşlara tarla bedellerinin ödenmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
1038	Ankara	Mustafa Yeşil	Çubuk kazasının Ravlı nahiyesi ile Budiz köyünün su taşkınlardan korunması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
1039	Ankara	Selim Soley	Kızılcahamam'ın Akdoğan köyü su ihtiyacının temini hususunda ne düşünüldüğünü dair	Nafia Vekili					
1040	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur'un Ağlasun kazasına bağlı Mamak köyünün içme suyu ihtiyacına dair	Nafia Vekili					
1041	Burdur	Fethi Çelikbaş	Burdur'un Bucak kazasına bağlı Boğazköy içme suyuna dair	Nafia Vekili					
1042	Burdur	Osman Eroğlu	Burdur'daki Kızılsu deresinin ıslahı ve civarındaki arazinin suların istilasından korunması hususunda bir çalışma mevcud olup olmadığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	23.5.1960	13	3	68
1043	Burdur	Osman Eroğlu	Göhlisar kazası Hükümet konağı inşasının geri bırakılması sebebine dair	Nafia Vekili					
1044	Burdur	Osman Eroğlu	Kestel gölünün kurulması ve Arvalı çayından sulama işlerinde faydalanılması için bir bent yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	11.5.1960	13	3	67
1045	Gümüşhane	Nihat Sargınalp	Ordu - Samsun arasındaki yolun 3 kilometrelik kısmının inşaatına dair	Nafia Vekili					
1046	Gümüşhane	Nihat Sargınalp	Ünye - Fatsa arasındaki Devlet yoluna dair	Nafia Vekili					
1047	Adana	Turgut Yeğenağa	İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların iştirakiyle kurulmuş olan anonim şirketlerin idare meclisi azasının vasıflarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatı Ataman	6.5.1960	13	3	65

1048	Ankara	İsmail İnan	Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu işçilerinin ücretlerine zam yapılmasının düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili					
1049	Burdur	Alim Sipahi	Pancar müstahsili alacaklarının bir an evvel verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili					
1050	Burdur	Alim Sipahi	Burdur vilâyetinin bazı kısımlarında pancar ekimi sahasının tahdid edildiğinin doğru olup olmadığına dair	Sanayi Vekili					
1051	Burdur	Osman Eroğlu	Burdur pancar ekicileri alacaklarının bir an önce ödenmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sanayi Vekili					
1052	Elazığ	Nâzım Öztürk	Şark Kromları Guleman Müessesesinde 1957 - 1958 yıllarında çalıştırılan işçi adedi ile istihsal edilen krom miktarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatî Ataman	6.5.1960	13	3	65
1053	Malatya	Tevfik Ünsalan	İktisadi Devlet Teşekkülleri tarafından 1950 senesinden beri yapılan evlerin miktarına dair	Sanayi Vekili					
1054	Maraş	Nusret Durakbaşı	Almanya'da Sümerbankla ilgili olarak halılarımızı teşhir etmek ve satmak için bir temsilcimiz mevcud olup olmadığına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatî Ataman	6.5.1960	13	3	65
1055	Sivas	Ahmet Yılmaz	Bugüne kadar kok kömürü verilmemiş olanların kömür alma hakkına ne zaman sahip olacaklarına dair	Sanayi Vekili	Sanayi Vekili Sebatî Ataman	6.5.1960	13	3	65
1056	Bingöl	Mustafa Nuri Okçuoğlu	Bingöl'ün Kığı kazasına bağlı Hösnek nahiyesinde zuhur eden hastalığın önüne geçilmesi hususunda bir tedbir alınıp alınmadığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	6.5.1960	13	3	65
1057	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin Devlet Hastanesine bir röntgen mütehassısı ile kadın ve doğum mütehassısı tayini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	6.5.1960	13	3	65
1058	Sivas	Halim Ateşalp	Niyazi Ecevit adındaki bir şahsın bir aylık hapis cezasının, hastaneden rapor verilmek suretiyle infazına mâni olduğunun doğru olup olmadığına dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	6.5.1960	13	3	65
1059	Tokad	Faruk Ayanoglu	Erbaa kazasına yeniden bir Sağlık Merkezi inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lûtfî Kırdar	6.5.1960	13	3	65

1060	Tokad	Faruk Ayanoglu	Tokad'da dogumevi inşasının ne zaman programa alınacağına dair	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili	Sihhat ve İctimai Muavenet Vekili Lutfi Kırdar	6.5.1960	13	3	65
1061	Maraş	Nusret Durakbaşı	Maraş'ın Dereli ve Kelles köyleri su ihtiyacının ne zaman temin edileceğine dair	Nafia Vekili					
1062	Maraş	Nusret Durakbaşı	Seyhan Barajı Hidro - Elektrik tesislerine dair	Nafia Vekili					
1063	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Mardin vilâyetindeki bazı yolların inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
1064	Mardin	Mehmet Ali Arıkan	Midyat - Gercüş - Hasankeyf - Batman yolunun ikmalî hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
1065	Niğde	Asım Eren	Niğde - Çamardı yolunun ne zaman ikmal edileceğine dair	Nafia Vekili					
1066	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla kazası Ağcakışla nahiyesi yolunun yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tefik İleri	9.5.1960	13	3	66
1067	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla kazası Cemal köyündeki Kanak boğazı çayı üzerinde bir baraj inşası için ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili					
1068	Sivas	Ahmet Yılmaz	Şarkışla kazası Çayırşeyhi köyünün ve arazisinin sel taşkınından korunması işinin bu sene yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tefik İleri	23.5.1960	13	3	68
1069	Ankara	Mehmet Ali Ceritoğlu	Kaza haline getirilecek olan Elmadağ, Delice ve Sulakyurt nahiyelerinde Ziraat Bankası şubesi açılması hususunda	Ticaret Vekili					
1070	Ankara	Selim Soley	Et ve Balık Kurumu Ankara kombinasında Personel ve Sosyal İşler Şefi tarafından işçilere verilen şifahi talimata dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.5.1960	13	3	67
1071	Elazığ	Nâzım Öztürk	Elâzığ'da inşa edilmekte olan Et Kombinasyonunun ne zaman faaliyete geçirildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.5.1960	13	3	67
1072	Erzincan	Rauf Bayındır	Çiftçi kredi ihtiyaçlarının ne zaman karşılanacağına dair	Ticaret Vekili					
1073	Hatay	Ömer Fevzi Reşat	Reyhanlı Ziraat Bankası Şubesi emrine gönderilen paranın tevzi şekline dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	23.5.1960	13	3	68
1074	Malatya	Tevfik Ünsalan	Ziraat Bankasının İzmir - Kuruçeşme'de kurulmuş olan Yapı Kooperatifine kredi açığının doğru olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.5.1960	13	3	67

1075	Maraş	Nusret Durakbaşı	Çukurova Elektrik Türk Anonim Ortaklığı İdare Meclisi Reisinin şirkette hissedar olup olmadığına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.5.1960	13	3	67
1076	Sivas	Halim Ateşalp	Şeker pancarının gününde alınması ve bedelinin hemen verilmesi hususunda bir tedbir düşünülüp düşünülmediğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	11.4.1960	13	3	55
1077	Tokad	Faruk Ayanoglu	Milli Korunma Kanununun ne zaman kaldırılacağına dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	6.5.1960	13	3	65
1078	Tokad	Reşit Önder	Sanayi Nakliyat Şirketi ismini taşıyan firmanın elindeki kamyonların ne suretle ithal edildiğine dair	Ticaret Vekili	Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen	2.5.1960	13	3	63
1079	Burdur	Alim Sipahi	Burdur'un Eğneş, Mürseller ve Bademli köylerinin yakacak odun ihtiyaçlarına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	6.5.1960	13	3	65
1080	Burdur	Osman Eroğlu	Burdur'daki Sinap gölünün kurutulmasıyla kazanılarak arazinin ziraat sahası haline getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	6.5.1960	13	3	65
1081	Burdur	Osman Eroğlu	Kadriye Cımbarcı isimli bir şahsa araba ve koşum satımı için Ziraat Bankası'na kredi açıldığının doğru olup olmadığına dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	9.5.1960	13	3	66
1082	Burdur	Osman Eroğlu	Kestel gölü sahasının yeniden göl haline gelmesi dolayısıyla zarar gören çiftçilere yardım yapılmasının düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	20.4.1960	13	3	59
1083	Bursa	Hüseyin Bayrı	Zirai mücadelenin daha müessir olmasını sağlamak için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili					
1084	Maraş	Halil Gürün	Orman işletmelerinden bir kısmının nakliye borçlarının ödenmesi için emir verilip verilmediğine dair	Ziraat Vekili					
1085	Maraş	Hasan Fehmi Evliya	Maraş'ın Göksun kazasında Orman İdaresince köylere yaptırılan yola dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	23.5.1960	13	3	68
1086	Niğde	Şefik Refik Soyer	Niğde'nin Bor kazasına bağlı Ulukışla köyünde koyunlara arız olan hastalığa karşı Bradzo aşısı tatbik edilmemesinin neticelerine dair	Ziraat Vekili					
1087	Sivas	Ahmet Yılmaz	Köylü ve çiftçilere koşum hayvanları ile traktörlerin ve çift aletlerinin ucuz fiyatla temini hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	9.5.1960	13	3	66

1088	Tunceli	Fethi Ülkü	Orman muhafaza memurlarının da çocuk ve yakacak zammından faydalanmalarını temin hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili	Ziraat Vekili Nedim Ökmen	2.5.1960	13	3	63
1089	Tunceli	Hızır Aydın	Tunceli vilâyetinin orman içi, orman kenarı ve orman dışı köyleri ile ormanlarına ve odun istihsal tutarının % 100 ünün istihsal yapan köylülere verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair	Ziraat Vekili					
1090	Kars	Sırrı Atalay	1.III.1950 tarihinden 1.XI.1959 tarihine kadar her yıl Kars Vilâyeti köy yolları için ne kadar tahsisat ayrıldığına dair	Nafia Vekili	Nafia Vekili Tevfik İleri	8.4.1960	13	3	54

1.1.3 Bazı Sözlü ve Yazılı Soru Önergeleri

Dönemin parlamento gündemine ve bir anlamda siyasi tartışmalarına ışık tutmak amacıyla, soru önergelerinden bir kısmına yer vermek gerekmektedir. Burada geniş kesimleri ilgilendiren ve bugün de bir ölçüde devam eden tartışmalara ilişkin konular seçilmiştir.

a. Son Milletvekili Seçiminde Aday Olup Seçilemeyen Memurlar:

Çankırı milletvekili Dursun Akçaoğlu, 1957 son genel seçimlerde aday olup da seçilemeyen memurlara dair aşağıdaki soruyu Başbakanın sözlü olarak cevaplamasını talep etmiştir:

“1. — 1957 mebus seçimlerinde adaylıklarını koyup da seçilememiş Devlet memurlarının (İktisadi Devlet Teşekkülleri, katma bütçeli dairelerle belediyeler dâhil) sayısı nedir?

2. — Bunların ne kadarı D. P. den ne kadarı muhalif partilerden adaylıklarını koymuşlardır?

3. — Kazanamayanlardan ne kadarının tâyinleri yapılmıştır? Tâyini yapılanların kaç tanesi D. P. nin, kaç tanesi muhalif partilerin adaylarıdır? Tâyini yapılamayanlar hakkında Hükümet neler düşünmektedir?”³

Başbakan adına soruyu cevaplamak üzere kürsüye gelen Devlet Bakanı Muzaffer Kurbanoglu şunları söylemiştir:

“Çankırı Mebusu muhterem Dursun Akçaoğlu'nun, sözlü sorusuna Başvekil adına cevap veriyorum.

1. 1957 mebus seçimlerinde adaylıklarını koyup da seçilememiş Devlet memurlarının sayısı 196'dan ibarettir.

2. Bunlardan 143 ü Demokrat Partiden, 7 si müstakil ve 46 sı da muhalefet partilerinden adaylıklarını koymuşlardır.

3. Seçimi kazanamayan işbu 196 memurdan 146 sı tekrar vazife almak üzere müracaatta bulunmuşlar, 50 si ise halen bir vazife talebinde bulunmamışlardır.

İstitraden şunu da arz edeyim ki, bu 50 arkadaşın 33 ü Demokrat Parti'den, 17 si de muhalif partilerden adaylıklarını koymuş bulunuyorlardı.

Vazife talebinde bulunan 146 eski memurdan 116 sı Demokrat Parti adayı ve 5 i de muhalif parti adaylarından olmak üzere 121 kişiye yeniden iş verilmiş bulunmaktadır.

4. İş talebinde bulunup da halen tâyinleri yapılamayan 10 tanesi Demokrat Parti'den ve 15 tanesi de muhalif partilerden

³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:32, (31.1.1958), s.596.

adaylığını koymuş ceman 25 kişinin de bir kısmının tâyinlerinin derdest olup, bir kısmına da tâyinlerinin bir an evvel yapılması için imkânlar aranmakta olduğunu arz ederim.”⁴

Daha sonra söz alan soru sahibi Dursun Akçaoğlu, bu soruyu muhalefet yapmak maksadıyla sormadığını, sadece milletvekili adayı olduğu için mağdur olan kişilerin durumunu Meclis’e duyurmak ve haklara eşit ve tarafsız olarak riayet edildiğini kamuoyuna göstermek suretiyle vatandaşların Meclise olan itimat ve teveccühünü artırmak maksadıyla bu soruyu sorduğunu ifade etmiştir. Akçaoğlu, 1954 seçimlerinden sonra Demokrat Partiden aday olup da kazanamayan memurların ya eski görevlerine döndüğü ya da daha üst görevlere terfi ettirildiğini söyleyince oturma başkanının uyarısıyla karşılaşmıştır. Bu uyarıya “Efendim, maziden bahsedilmeyince hal iyi anlaşılmaz” şeklinde cevap veren Akçaoğlu’na oturma başkanı, bunun umumi bir kaide olduğunu, ancak İçtüzük gereğince metne sadık kalmak suretiyle konuşmak zorunda olduğunu hatırlatmıştır. Buna rağmen, soru sahibi, muhalefet partilerinden aday olan ancak seçilemeyen memurlara farklı muamele yapıldığını, bunlardan bir kısmının memuriyete derece ve sınıf tenzili yapılarak iade edildiğini belirtmiştir. Bunun üzerine de oturma başkanı ilk ihtarını vermiştir.

Soru sahibi Akçaoğlu, bu ihtar üzerine konuşmasını şu şekilde sürdürmüştür:

“Arkadaşlar, Hükümet cevabından da anlaşılıyor ki, Demokrat Partiden adaylığını koyan memurlardan kazanamayanlar kolaycacık işlerine iade edildikleri veya daha iyi yerlere tâyin edildikleri halde muhalif partilerden adaylığını koyanların henüz hiçbir yere yerleştirilmedikleri anlaşılmaktadır. (Soldan, gürültüler.)

Arkadaşlarım, her şeyden önce memurların da birer vatandaş olduğunu unutmamak icabeder. Bir memur da her hangi bir vatandaş gibi seçimlere gerek seçmen, gerekse aday olarak hiçbir korku ve endişesi olmadan girebilmelidir. Anayasanın ve Seçim Kanununun teminatına dayanarak ve bu hakka sığınarak, muhalefetten seçime giren bir memura, iktidar tarafından güçlük çıkarıldığı takdirde bu adaletsizlik, hukukan sarsıntı tevhlideder. Seçimde adaylığını koyan bir memur, ister iktidardan, ister muhalefetten koysun, seçimi kazanamayınca eski memuriyetine döneceğinden, zerre kadar endişeli olmamalıdır. Aksi halde memurların muhalif partiden aday olmaları güçleşmiş ve bu sebeple

⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:32, (31.1.1958), ss.596-597.

de gerek Anayasa gerekse Seçim Kanununun teminatı çığnenmiş olur.

(...) Bir kısım vatandaşların mağduriyetine sebeb olan bu tarafgirlik, düşünme ve vicdan hürriyetine aykırı olduğu kadar hak ve adalet prensiplerine de uygun düşmez.”⁵

b. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun, Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna Üye Olmasına İzin Verilmemesi:

Ankara milletvekili İsmail İnân, Çalışma Vekiline sözlü olarak cevaplandırmak üzere şu soruyu yöneltmiştir: “Türk sendikacılığını en yüksek derecede temsil etmekte olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun, (Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları) konfederasyonuna âza olması için lüzumlu müsaadenin verilmemesinde ne gibi fayda düşünülmektedir?”

Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen bu soruyu şöyle cevaplamıştır:

“Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu 1952 yılında İzmir’de yaptığı Kongrede Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonuna iltihaka karar vermiş ve iltihak hususunda Sendikalar Kanununun 5 inci maddesinin gerektirdiği Vekiller Heyeti kararı istihsal edilmek üzere müracaatta bulunmuştur.

Vekâletçe kararda görülen şekil noksanının adı geçen teşekküle bildirilmesini mütaakip 1953 yılında İstanbul’da akdedilen Türk - İş Kongresi iltihak kararını yenilemiştir.

Diğer taraftan aynı kongrede hazır bulunan Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu mümessiline de bu konfederasyonun gündeminde yer almış bulunan Kıbrıs meselesinin gündemden çıkarılması hususu Türk - İş’in iltihakının şartı olarak bildirilmiştir. Bu talep mezkûr konfederasyonca bugüne kadar nazarı itibara alınmamıştır.

Türk - İş’in yukarda bahis mevzuu Milletlerarası Konfederasyona iltihak talebi hakkında alınacak karar iki teşekkül arasında zuhur eden ve Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonunun sebebiyet verdiği aşikâr olan ihtilâfin halline intizaren talik edilmiştir.”⁶

Soru sahibi İsmail İnân, bu cevaptan tatmin olmamıştır. İnân’a göre, soruya mevzu teşkil eden husus, bir sendikanın diğer bir teşekküle katılması meselesinin ötesinde, milli davalarımızdan birini de yakından ilgilendirmektedir.

⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:32, (31.1.1958), s.597.

⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:35, (7.11.1958), ss.31-32.

Türk-İş, söz konusu kongresinde Hür İşçi Konfederasyonu'na şarta bağlı olarak katılma kararı almamıştır. Kararda sadece üye olduğunda Kıbrıs davasının aleyhimize işlememesi ve Konfederasyon gündeminden çıkarılması için faaliyette bulunulacağı hususu açıklığa kavuşturulmuştur. İnan, üyelik konusundaki çekingenliğin yol açabileceği sakıncaları da şu cümlelerle açıklamıştır:

“Bir Kıbrıs dâvası Yunanlılar tarafından ortaya atılıyor ve bütün milletlerarası teşekküllerde dâvalarını vatandaşları vasıtasıyla temsil ettirmenin çare ve imkânlarını katiyen ihmal etmiyorlar. Bizde ise, üzülerek arz edeyim, aksine bir tezahürat vardır.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun arzu ettiği teşkilâta katılma imkânı eğer 1955 yılına kadar verilmiş olsaydı, Yunan işçileri kendi dâvalarını istedikleri gibi, tek taraflı mütalâa ile bütün demokrat memleketlerden toplanıp gelen delegelere lanse edemez, benimsetemez ve karşısında bir kuvvet bulabilirdi. (Soldan, bravo sesleri) Bir misal arz edeyim; 1951 yılında hür dünya teşkilâtı Milano'da bir kongre aktediyor. Müşahit olarak iki temsilcimiz de buna iştirak ediyor. Yunan delegesi Kıbrıs meselesini ortaya koyunca, müşahit olan rey ve söz hakkı dahi bulunmayan müşahitlerimiz müdahale ediyorlar ve gündeme alınmasına mâni oluyorlar. Bu fiilen sabittir, Vekil Beyefendi de bunu bilirler.

1953 senesi 23 Nisan'ında Atina'da Yunan İşçi Konfederasyonu bir içtima yapıyor biz de bir davet alıyoruz. Bendeniz Konfederasyonumuzun Başkanı olarak iştirak ettim. Orada da Yunan delegelerinin Kıbrıs meselesini aynı vaziyette bir alâyiş haline getirdiklerini gördüm. Kongreyi protesto ettim, döndüm, geldim. Vekil Beyi ziyaret ettiğim zaman bana şu tarzda iltifatta bulundular: Gazanız mübarek olsun.

(...)

Şimdi arkadaşlar, ortada görülen bir hakikat vardır. Vatandaşın ve vatandaşların meydana getirdiği teşekküllerden birtakım şüphelere kapılmış olmak suretiyle onlara vazife vermemek, onların fonksiyonlarını icra etmelerine imkân vermemek, onlardan memlekete temin edilmesi lâzımgelen faydaları, bilerek veya bilmiyerek, tepmek memleket menfaatlerini müspet mânada temsil etmek demek değildir. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)”⁷

⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:35, (7.11.1958), s.32.

Çalışma Vekili Erkmen, bu sözler üzerine söz alarak, Türk-İş'in Hür Sendikalar Konfederasyonu'na katılım için şart koştuğunu, bunun da belge ile sabit olduğunu belirtmiştir. Erkmen, Türk-İş tarafından Hür Dünya Sendikaları genel Sekreterine çekilen 5 Eylül 1957 tarihli telgrafi okumuştur. Bu telgraf metni şu şekildedir:

“Sayın Genel Sekreter,

Milletlerarası Hür Sendikalar Konferansının Tunus'ta yaptığı toplantıda Kıbrıs hakkında ittihaz ettiği karar Türk işçilerinin kalplerinde derin bir elem ve infial yaratmıştır.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun teşekkülünüze iltihak etmesinin, Kıbrıs meselesinin gündeminizden çıkarılması şartına bağlı bırakılmış olduğunu hatırlatmak isteriz. Türk-İş'in ittifakla vermiş olduğu bu Karar Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonunca nazarı itibara alınmamış ve memleketimizin işçilerinin, bu meşru arzusuna şimdiye kadar hiçbir cevap verilmemiş, neticede Konfederasyonunuza katılmak üzere Vekiller Heyeti kararı istihsal edebilmek için Türk - İş'in Hükümetimize karşı müşkül durumda kalmıştır. Esefle müşahade etmekteyiz ki, Kıbrıs için vermiş olduğunuz kararlar hakikatta Yunanlıların ve tethişçilerin âmaline hizmet etmektedir. Kıbrıs üzerindeki, hakların ve sulhun muhafaza edilmesi bakımından Türk Milleti ve onun Hükümeti yegâne çarenin taksimden ibaret olduğunu mülâhaza etmektedir. Bu fedakârlığı iyi karşılayacak ve âdil bir hal çaresi arayacak yerde teşekkülünüz Kıbrıs'ta yaşayan binlerce Türkü ve Türk işçisini kaale almaksızın haksız bir yol tutmuştur.

Bu şerait dâhilinde:

Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonunun durumu karşısında Türk işçilerinin necip hislerinin rencide olduğunu beyan ediyoruz. Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu çalışma mevzularıyla iştigal edecek yerde taraf tutmak, bâtil ve sübjektif fikirleri desteklemek suretiyle Milletlerarası ihtilaflı mevzularda aşırı derecede ileri gitmektedir.

Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonunun Kıbrıs mevzuundaki beşinci kongresinde almış olduğu kararları memleketimizin bütün işçileri protesto etmektedir.

Saygılarımızla,

İmzalar: Türkiye İşçi Konfederasyonu Genel Sekreteri
İsmail İnan. Soru sahibi. (Soldan, gülüşmeler) Diğer imza:

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Nuri Beşer,
tarih 5 Eylül 1957.”⁸

Bu telgraf metnini okuduktan sonra Erkmen, soru sahibinin ya inanmadığı bir hususa imza koyduğu ya da burada inanmadığı bir hususu siyaseten savunduğunu ileri sürmüştür. Erkmen, ayrıca, söz konusu telgrafta Milletlerarası Sendikalar Komisyonunun çalışma konuları ile uğraşması ve milletlerarası ihtilaflı konulara karışmaması gerektiğine dikkat çekildiğini hatırlatmaktadır.⁹

Ankara Milletvekili İsmail İnan, telgrafın önceki Çalışma Vekili tarafından bizzat kaleme alındığı ve kendilerine dikte ettirildiğini, kendisinin imza etmemek için direndiğini ancak bizzat Vekil tarafından bazı tehditlerle imzalamak zorunda kaldığını ve bunu teşkilatın selâmeti için yaptığını belirtmiştir. “Eğer bundan dolayı mahcubiyet tevlimeden bir cihet varsa”, İnan’a göre, “o bana ait değil, Bakanlık otoritesini kullanmak suretiyle baskı yaparak bu telgrafi imza ettirendedir.”¹⁰

İnan, diğer yandan, Hür Dünya İşçileri Teşkilâtına üye olmamaktan dolayı ülkemiz aleyhine propagandalar yapıldığını belirtmiştir. Bu Teşkilât, Tunus’ta yapılan bir genel toplantıda Türkiye’de dernek kurma hakkının karma karışık bir kanuni metinler şebekesi ile tanzim edildiğini, bu nedenle Hükümetin sendikal faaliyetleri sınırlama faaliyetlerini kanuni imiş gibi gösterebildiğini belirten bir karar almıştır. Dolayısıyla, memleketin milli menfaatleri, Türk-İş’in bu teşkilata katılmaması ve milli meseleleri diğer demokratik ülkelerden gelen delegelerle tartışamaması memleketin hayrına değildir.¹¹

Çalışma Vekili, tekrar söz alarak, şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım; sual sahibi bu telgrafın kendisine dikte edildiğini ifade edecek kadar mebusluğu hakikaten rencide edici bir beyanda bulundu. (Soldan bravo sesleri) (Sağdan gürültüler)

O telgraf eğer kendisine dikte edilmiş, empoze edilmiş idiyse bir hata işlemiştir. Şu mülâhaza ile, bu mülâhaza ile imza etmiştir. Bu hatadan ders alıp bugün kendisine dikte edilen konuşmayı yapmamalıydı. İkinci defa dikteye ram olmuş görünüyor. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), ss.32-33.

⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), s.33.

¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), s.34.

¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), s.34.

Şimdi soru sahibi bana tevcih ettiği sualde, buraya iltihaka müsaade etmemekte ne gibi faydalar görüyorsunuz diyor. Soru sahibi buraya çıkıp da iltihakta şu faydalar görmekteyiz diyeceğine yalnız Kıbrıs dâvasının halline hizmet etmek arzusunda olduğunu ifade ile yetiniyor. Yalnız Kıbrıs için mütalâa ve münazara yapacakmış, Kıbrıs dâvasının halline hizmet etmek arzusu imiş. (Sağdan öyle değil sesleri)

1953 senesinde, Stokholm'de 4 Temmuzdan 11 Temmuza kadar devam eden kongrede, Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu Kıbrıs hakkında Self Determination, yani kendi kendisinin mukadderatını tâyin etme hakkı tanınmasını kabul etmiştir. Kongre, Genel Sekreteri bu kararını takip ve tatbika memur etmiştir.

Şimdi vaziyet ne olmuş? Bizimkiler, istim sonradan gelecek kabilinden bilâhara iltihak kararıyla bununla mücadele edecekler. Halbuki mücadelenin bu çerçeve içinde caiz olmadığını kendileri telgraflarında kabul ediyor, biz de bu kanaate iştirak ediyoruz. Çünkü Hür Dünya Sendikaları Konfederasyonu, (Non gouvernemental) yani gayriresmî teşekküldür. Milletlerarası Hukukta bu teşekkülün statüsü gayri-siyasi olmak vafındadır. Bu vasıfla milletlerarası ihtilâflarda hakemlik veya oralarda alınacak kararlarda prensipler ittihaz etmek bu teşekkülün vezaifi cümlesinden olmamak lâzımdır. Esasen bizde sendikaların iç ve dış politika ile iştigali de memnudur.

Şu halde kanunen iştigalden memnu olduğu hususlarda konfederasyon temsilcileri zaten vazife görecektir. Nitekim kendileri de Atina'daki toplantıyı terk etmişlerdir. Bunu geldi, bana söyledi, gazanız mübarek olsun dedim, iyi yaptın terk ettiğine dedim. Kendisinin o zamanki inancı şu idi: Kıbrıs'ın konuşulduğu bir toplantıda, resmî sıfatı haiz olmadan bulunmak caiz değildir.

Gayri resmî bu Kıbrıs meselesinin hallinde, 1953 yılında bu konfederasyon Kıbrıs hakkında bir başka karar daha alıyor: 15 Temmuz 1957'de. Aldığı bu kararında; ayrıca bizi de hükümet olarak takbih ediyor. Diyor ki; Türk Hükümeti 4 - 5 seneden beri bu memleketin serbest sendikalarını hür sendikalara iltihaktan alıkoymaktadır. Böyle bir şey yoktur. Bu teşekkül cihanşümul olduğunu söylediği kongresinde Kıbrıs halkının mukadderatına hükmetmek hususunda karar alıyor. 1957 Martında EOKA yı Kıbrısın millî hürriyet teşkilâtı ilân ediyor. Yani bir tethiş

teşkilâtını hürriyet teşkilâtı olarak kabul etmekten çekinmiyor, işte katılmadan fayda umdukları teşekkülün vasıfları bunlardır.”¹²

Soru sahibi, Çalışma Bakanının bir anlamda dikteyi kabul ettiğini, sendika mensuplarının en az Bakan kadar milliyetperver olduklarını, EOKA’nın hürriyetçi teşkilat olarak ilân edilmesinde asıl sorumluluğun Türk delegelerini bu milletlerarası teşkilata göndermeyenlerde olduğunu ileri sürmüştür. İnan’a göre eğer bu kişiler “Türk sendika temsilcilerini karşılarında bulsalar, lâyük oldukları cevapları her yerde olduğu gibi burada da alacaklar ve Türk tezi bugünkü ölü duruma düşmemiş olacaktı.”¹³

Çalışma Vekili de, Türk işçisinin milliyetperver olduğundan hiç şüphesi olmadığını, bunun aksini hiçbir zaman söylemediğini, esasen Türk sendikalarının milli vasfıyla önemli sosyal görevler ifa eden teşekküller olduğunu belirtmiştir. Hür Sendikalar Konfederasyonunun Kıbrıs konusundaki tutumunu bir kez daha hatırlatan Çalışma Vekili Erkmen, “bugün Türk işçi sendikaları idarecilerinden, İsmail İnan hariç, hemen hemen hiçbiri bu teşekküle katılmak arzusunda değildir” diyerek sözlerini tamamlamıştır.¹⁴

Son söz soru sahibine verilmiştir. Ankara Milletvekili İsmail İnan sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Muhterem arkadaşlar, şu elimdeki nizamname ile 62 demokrat memleketin 50 küsur milyon işçisi bu teşkilâta âzadır, istiyen arkadaşla takdim edebilirim. Madem ki demokratız, demokratların iltihak ettiği kurum ve teşekküllerden kaçınmamız doğru değildir. Bunun adını koymak lâzımdır.

Vekil Bey, kendileri bana İsmail İnan olarak hitabettiler. Bu tarzda mukabil bir hitap yapmayı ben kendime yakıştırmıyorum. (Sağdan alkışlar)

Kendileri buyurdular ki; «İsmail İnan hariç, Türkiye’de bu teşkilâta katılmayı arzu eden tek işçi yoktur.» (Soldan, doğru sesleri) Müsaade buyurun... Bundan bir ve belki bir buçuk ay kadar evveldi - tarihte ufak bir hata olursa, mazur görsünler - Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu İdare Heyetinin, toplu olarak kendilerini ziyaret ettikleri ve ısrarla hür dünya teşkilâtına katılmayı istedikleri günü unutacak kadar aradan zaman mı geçti! (Sağdan alkışlar) İsrarla istediler ve talebettiler. Yine aynı müphem ifadeler, aynı oyalayıcı karşılamalar.

¹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), ss.34-35.

¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), s. 35.

¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), s. 36.

Evvelâ bu teşkilâta girip girmemenin prensibini vaz'etmek lâzımdır. Bu teşkilâtla aramızda prensip itibariyle her hangi bir ihtilâf olabilir. Hür dünya teşkilâtı demokrat memleketlere ait işçi teşekkülleri bünyesinde bulunduruyor ve biz de fiilen ve şeklen demokrat isek oraya girmemiz iktiza eder. Diğer meseleler bunu ref'etmez. Kaldı ki, şimdiye kadar vekâlete bu yolda vâki olan müracaatlara yazılı olarak, yani kendilerini muhatap hissederek cevap verilmemiştir. Bütün beyan ve cevaplar sözle oluyor. Netice itibariyle tutum bir oyalama silsilesinin devamından ibarettir. Şu halde biraz evvel arz ettiğim bu teşkilât yanlış bir karar alabilir. Aksini iddia edemiyoruz, ama yanlış kararın alınması bizim prensip bakımından onlarla olan ilgimizi kesmez. Biz eğer oraya girersek, temsilcimiz memleketin menfaatlerini daha iyi ve daha mükemmel müdafaa edecektir.

(...)

Türk işçisi memleket menfaatlerinin korunabileceği her vasıta ve imkânın lehinde bulunma azim ve kararındadır. Ona bu imkânı vermek lâzımdır.

REİS — Bir dakikanız kaldı, İsmail Bey.

İSMAİL İNAN (Devamlı) — Ama kendisine imkân verilmezse, mazur görsünler, kendisinden şüphe ediliyorsa o takdirde bu müsadenin verilip verilmeyeceğini vazıhan ifade edecek kelimeye ihtiyaç vardır. Verilecek mi, verilmeyecek mi? Aynı şüphe devam edecek mi, etmiyecek mi? (Sağdan alkışlar)”¹⁵

Soru sahibinin bu son sorusu cevapsız kalmıştır. Oturum başkanı “sual cevaplandırılmıştır” ve “sual için ayrılan bir saatlik mehil de dolmuş”tur sözleriyle gündemin diğer maddelerine geçmiştir.

c. Ankara'nın Köylerinde Öğretmensiz Okullar:

Ankara milletvekili Selim Soley, Ankara'nın köylerinde okul binası olduğu halde eğitim yapılamayan okullara öğretmen temin etmek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusunun Milli Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı tarafından sözlü olarak cevaplanmasını talep etmiştir.

Celâl Yardımcı'nın cevabı şu şekildedir:

“Ankara okullarında, bina mevcudolduğu halde öğretmeni bulunmayan okullardan birinin öğretmeni vefat etmiştir, diğer bir okulun öğretmeni de istifa etmek suretiyle ayrılmıştır. Halen on iki

¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:35, (7.11.1958), ss. 36-37

okulun binası var, öğretmeni yoktur. Bu on iki okula, kadroları mevcudolduğu halde öğretmen vekili bulunamamıştır, bu sebeple öğretmensiz kalmaktadır.

Okulların öğretmene kavuşturulması, takdir buyurulacağı gibi öğretmen Okullarının adedlerinin çoğaltılmasına ve mevcut Öğretmen okulları talebe miktarının artırılmasına bağlıdır. Hükümet bu iki yolda da vazifesini bihakkin yapmaktadır. Bugün 47 öğretmen okulu vardır. Bu sene daha bir ay dahi olmadan öğretmen okulları Umum Müdürünün Anadolumuzda geniş bir tetkik ve teftiş seyahatine çıkması neticesinde bu sene yeni öğretmen okulları ilâve olunacak, aynı zamanda da mevcut öğretmen okullarımızın talebe adedinin de artırılması üzerinde tedbirler alınmış ve yeni ders yılında bunların miktarı artırılmak suretiyle öğretmenler çoğaltılarak öğretmensiz okul bırakılmamasına gayret edilecektir.”¹⁶

Soru sahibi Selim Soley, söz alarak şunları söylemiştir:

“Sayın Maarif Vekili bize demin «yaya kalırsınız» dedi. Şayet millet kendisinden 12 numaralı arabayı alırsa o da yaya kalacaktır (Soldan : Ya, ya... öyle, lâfa bak. Ne espri, ne espri? sesleri) (Sağdan, alkışlar)

Bu suali soruşumun birkaç sebebi vardır, öğretmensizlik yüzünden boş kalan okullarımızın bende tevliedettiği ıstırabı sizlere duyurmak ve hepinizi demagojik maariften realite maarife götürmek birinci arzumdur.

İlköğretimin kapısını köylere kadar açık tutmak üzere aziz Türk milleti, hattâ takati üstündeki maddi fedakârlıklara gönül rızasıyla katlanmış ve son senelerde Maarif Vekâleti emrine 2 534 000 000 lira gibi muazzam bir para vermiş ve daha fazlasına razı olduğunu da her haliyle ihsas etmiştir. Hal böyle iken son sekiz senelik iktidarın, köylerimizin ilk tahsile kavuşturulmasındaki rolü sadece başarısızlık olmuş, icraatı bu kelimedenden daha ileri gidememiştir.

Arkadaşlarım; ilköğretimde, bina vücut ise, öğretmen de ruhtur. Ve önem bakımından bu ruh, daima bedene tefevvuk eder. Bugün yeni yeni binalar peşinde koşarken köylerimizdeki birçok mekteplerimizin senelerden beri öğretmensizlik yüzünden boş durduğunu, köylerine bir öğretmen bulmak ümidiyle Maarif

¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), s. 77.

Müdürlüğünün veya Vekâletin kapısını aşındıranların müspet bir netice sağlamadıkları bir vakıadır.

Ankara köylerinden birinden bir heyetin öğretmen bulmak ümidiyle geldiği Vekâlet kapısından eliboş dönerken; yolda dert yandığı bir amele, amele yevmiyeciyi köye öğretmen olarak götürdüğü Yüksek Heyetinizin malûmu olmasa bile, her halde Sayın Vekilin ıttılâlanndan uzak kalamamıştır.

Bir amele, yevmiye ile köyde öğretmenlik yapmayı tabiatıyla tercih eder. Bu onun için bir maceradır. Fakat medeni âleme karşı, bunu duyacak herkese karşı bizim için yeni bir utanma vesilesidir.

20 nci asır. Modern Türkiye ve sokakta bulunmuş bir ameleden tutulmuş yevmiyeli öğretmen.

İşte Sayın Yardımcı'nın zamanında, yardımcısız maarifimizin hali.

Köylerinde okul binası olduğu halde öğretmensizlik yüzünden senelerden beri boş kalmış ve böylece de harabiyetlerine zemin hazırlanmış, göz yumulmuş ve hattâ teşvik olunmuş köy okullarımızın sayısı yalnız Ankara'da yüze yakındır. Altı tanesi yalnız Kızılcahamam'dadır. Üçü de Elmadağ'da. Bunların sayısını isterlerse kendilerine verebilirim. Rakama dikkat buyurun... Bu seneki bütçe tahminlerine göre beheri 50 bin lira kıymetinde 100 okul binası, yani 5 milyon lira öğretmensizlik yüzünden haraboluyor, israf oluyor, ziyan oluyor. Buna rağmen Sayın Yardımcı'nın maarif politikası, istatistiğe kolay gelir diye mitinglerde ve seçim broşürlerinde işe yarar diye bina yapmaya önem verir ve öğretmeni yani ruhu ihmal eder görünüyor.”

(...)

Size dünyanın en iptidai bir okulunu tasvir edeyim: 5 sınıflı bir köy okulu. Talebe sayısı 137, öğretmen sayısı tek. Dershane sayısı tek öğleden evvel 3 sınıf bir arada bu tek öğretmenden 5 ders okuyor. Bir saat dinlenebilen öğretmen öğleden sonra aynı dershanede diğer iki sınıfı okutuyor. Bu okul Hint'te, Çin'de, Patagonya veya Paflagonya'da değil, Sayın Yardımcı'nın Maarif Vekili bulunduğu Türkiye'dedir. Ankara'dadır, Bâlâ'nın bir köyündedir. Hayır arkadaşlar bu okullarda ders okunmuyor, Maarif Vekilinin ihmali veya ademiiktidarı yüzünden orada maarifin canına okunuyor. (Soldan, gürültüler)...”¹⁷

¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss. 77-78.

Maarif Vekili Celâl Yardımcı'nın bu sözlere cevabı sert olmuştur. Yardımcı, soru sahibinin "demagoji" yaptığını, asıl derdinin kendisi olduğunu, ancak tüm çabalarına rağmen Demokrat Parti iktidarını yıkamayacaklarını ifade etmiştir. Yardımcı, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

"Çok muhterem arkadaşlar, buraya gelen soru sahibinin, demagogik maarıftan ayrılıpta ciddî maarife teveccüh edilmesini ifade eden bu zatın, kendi hüviyetiyle, beyaniyle, bilgisiyle demagojinin nasıl tipik bir misali olduğunu ispat ettiğini gördünüz.

Hakikaten bilmediğiniz tarafları vardı. Onu da kendisinden öğrenmiş olduk.

Meğerse arkadaşın dâvası ve sorusu Maarifin dâvası değil, dağı derun diye ciğerine çöken Yardımcı'nın dâvası imiş. (Soldan, alkışlar) 12 numaralı arabanın dâvası imiş. Keyflerinde ve zevklerinde kullandıkları, yıllarca kullandıkları ve şimdi tekrar o şekilde kullanmak hasretiyle yandıkları ve kullanamadıkları, o hasrete kavuşmamanın dâvası imiş. (Soldan, şiddetli, alkışlar)

Yardımcı'nın politikası neye bu kadar yüreğine dağı derun olmuş, efendimize? Çünkü Yardımcı, Demokrat Parti iktidarının her mebusu, her vekili gibi şerefiyle, namusiyle, haysiyetiyle dağı gibi karşısında bulunduğu içindir. Bu iktidarı yıkamayacaksınız. Her türlü tezvir ve iftiralarınıza rağmen yıkamayacaksınız. (Soldan, bravo sesleri, ve alkışlar) Demokrat Parti iktidarını ve şahısların türlü türlü sebeplerle seçim propagandasından tutun toprak altı hareketlerine kadar devirmeye çalıştınız, fakat yıkamayacaksınız. (Sağdan, mevzu içinde konuş, sesleri)

(...)

Netice olarak sözümü şu cümle ile bağlıyorum: Vekâletten ciddî mesai isteyenlerin vekâleti abes işlerle meşgul etmemelerini tavsiye ederim. (Soldan: Alkışlar, bravo, sesleri; sağdan: Gürültüler)"¹⁸

Soru sahibi Soley, esasen toprak dağıtımını dolayısıyla kendisine toprak verilen birisinin "bizi toprağa kavuşturdunuz, Allah sizi de toprağa kavuştursun" şeklinde bir telgraf çekmiş olması etrafında bir hâdisenin yaratıldığını, Maarif Vekilinin haksızlığı hak, plansızlığı plan, prensipsizliği prensip, başarısızlığı icraat olarak gösterdiğini, mugâlâta yaptığını, metotsuz olduğunu, bol sayıda öğretmensiz okul meselesine çare bulamadığını, öğretmen okullarının da çözüm

¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss. 78-79.

olamayacağını, zira öğretmenlerin maddi durumlarının, muhit ve mekanlarının kötü durumda olduğunu belirtmiştir.¹⁹

Maarif Vekili Celâl Yardımcının soru sahibine yönelik son sözleri şunlar olmuştur:

“Arkadaşlar, Ankara'da mevcudolan 661 okuldan 14 tanesinde öğretmen bulunmaması mevzuu il o ve öğretmensiz okullara öğretmen bulmak için Hükümetin ne tedbir aldığını sorma bahanesile, bu mebusun ne maksatla bu kürsüye geldiğini hepiniz ve Türk umumi efkârı bildiği için, ben mesudum, o betbahttır.

Yalnız diline bir noktayı çok doladı, hakikaten ikinci defa kürsüye geldiği zamanda da tekrar etti, mütemadiyen iktidar ve ademiiktidar sözlerini tekrar edip durdu. Böylece bu arkadaşın iktidar, ademiiktidar sahasında haylice tecrübe sahibi olduğunu görmekteyiz. (Soldan, şiddetli alkışlar) Maarif Vekâletinin, Maarif Vekilinin iktidarı veya ademiiktidarı olup olmadığının anlaşılması için çok rica ederim, çalışma sahası ibraz etsinler, kendisine bunu isbat edelim. (Soldan, şiddetli alkışlar), (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Politikaya gelince: Orada. (Sağdan, gürültüler, bu, bir Maarif Vekiline yakışmaz, sesleri)

...
Hükümetin maarif politikası, Hükümetin bütçeleri, Hükümetin faaliyetleri ve Maarif Vekâletinin çalışmalarıyla aşikârdır. Allah'a hamdederiz ki, Allah'a şükrederiz ki; bu politika zulüm ile okul yaptırmak politikası, cebir ile, dayak ile ve nihayet zorla okul yaptırıp üç gün sonra harabolan okulların karşısına geçip de eza duymadan bakmak politikası değildir. (Soldan, bravo, sesleri, alkışlar) İşte benim bu soru sahibine son cevabım bundan ibarettir. Bugünkü konuşmasıyla kendisini millete bir kere daha tanıtan ve Allah'a havale eden bu mebusa söyliycek başka sözüm yoktur. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) (Sağdan, gülüşmeler, gürültüler)”²⁰

Oturum Başkanı, soru sınırları içinde kalmak ve şahsiyat yapmamak şartıyla soru sahibine bir kez daha söz vermiştir. Ankara milletvekili Selim Soley, sözlerini şöyle tamamlamıştır:

“Muhterem arkadaşlarım, çok muhterem Celâl Yardımcı arkadaşımıza gereken cevabı vermek gerekti. Fakat muhterem

¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss. 79-80.

²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss. 79-80.

Reisin yüksek ikazlarına mutavaat göstererek yine sualimin içinde kalacağım. Vekil Bey kendi vicdanlarında benim neler söyleyeceğimi gayet iyi bilirler. (Sağdan, gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlarım, öğretmen durumu ortaokullarda büsbütün fecidir. Mevcut ortaokullardan 21 tanesinde bir tek öğretmen, 65 tanesinde de bir çift öğretmen vardır.

Size daha garip bir şey söyleyeceğim: Hiç öğretmeni olmayan orta mektebimiz de vardır. Bir seçim günü hemen ilkokula bir 6 ncı sınıf eklenmiş ve ilkokul öğretmenlerinin uhdesine teslim olunarak bir ortaokul yaratılmıştır. Öğretmensizlik yüzünden bir müdürün aldığı şu tedbire bakın. Bunu düşünen müdürü takdir etmemenin imkânı yoktur. İngilizce hocası bulunmadığı için derste hademeye bir gramafonda, lingafon çalıştırılıyor ve çocuklara dinletilerek İngilizce öğrenmeleri için uğraşıyor.

Arkadaşlar, Maarifin kararını gazetelerde okumuşunuzdur. Öğretmeni bulunmayan derslerden talebe imtihan olmadan sınıf geçecektir. Bir ortaokulda vasatı 15 ders okunduğuna göre, sadece birinden imtihan verip sınıf geçmek ne kolay. Fakat buna orta mektep değil, (Ortada kalmış mektep) denir. Bu bir teşkilât işi midir? Bu bir kadro işi midir? Bu bir para işi midir? Orasını alâkalılar düşünedursun, ben ilâve edeyim ki; bu iş ademiicraatı ile bugünün Türkiye'sine en iptidai maarif sistemini getirenlerin işi değildir.”²¹

d. Meclis'te Dinleyiciler Hakkında Çıkarılan Güçlüklerin Sebebi:

Malatya milletvekili Nüvit Yetkin, TBMM Başkanlığı adına sözlü olarak cevaplandırılması talebiyle şu soruyu sormuştur: “Vatandaşların Büyük Millet Meclisi aleni müzakerelerini takibetmelerine Riyaset Divanınca son günlerde çıkarılan güçlüklerin sebebi nedir?”

Soruyu Meclis Başkanlığı adına İdare Amiri Nüzhet Akın cevaplandırmıştır. Akın şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, bu mevzu Büyük Millet Meclisinin bütçesi müzakere edildiği sırada bahis konusu olmuş ve o bütçenin görüşülmesi sırasında söz aldığım zaman zannedirim Heyetinizi tatmin edici cevap arz etmiştim. Arkadaşlarım şimdi diyorlar ki; «Dinleyicilere güçlük çıkarılmasının sebebi nedir?»

²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss. 81. 136

Arkadaşlar, biz güçlük çıkarmıyoruz, böyle bir şey asla mevzuubahis değildir. Mebus arkadaşlarımız hakikaten biraz güçlüğü mâruz kalıyorlar. Bunun sebebi de istedikleri kadar davetiye kartı verememek. Ancak, bütçe müzakereleri sırasında da arz ettiğim gibi, yer darlığı dolayısıyla tedbir almak zorunda kaldık. 600 kûsur Mebus arkadaş var. Her arkadaş bir davetiye kartı verse 600 kişinin Büyük Millet Meclisi bahçesinde içeri girebilmek için sıralanması ve saatlerce beklemesi icabeder. Biz dinleyicileri böyle bir müşkilâta mâruz bırakmamak için günde bütün arkadaşlarımızdan gelen talepleri yerin kifayetine göre karşılamakta ve dinleyiciler de, zannederim en ufak bir müşkilâta mâruz kalmadan müzakereleri takibetmektedirler.”²²

Soru sahibi Nûvit Yetkin, bu cevap üzerine söz alarak, öncelikle soru tarihi ile cevap tarihi arasındaki uzun süreye dikkat çekmiş, bu gecikmeye yeni İçtüzük hükümlerinin neden olduğunu, soruların haftada bir gün ve bir saatle sınırlandırılmasının sakıncalarının ortaya çıkmaya başladığını belirtmiştir. Yetkin konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“B. M. Meclisi aleni müzakerelerinin vatandaşlar tarafından serbestçe dinlenmesi Anayasa hükmüdür. Anayasanın 20 nci maddesi (Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur) demektedir. Filhakika İçtüzük müzakerelerinde muhalefet gruplarının belirttiği gibi bu maddenin harfiyen neşrolunur, hükmünün bir hayli zedelenmesinden sonra aleni müzakerelerin vatandaşlar tarafından dinlenmesi ve takibedilmesi imkânlarının da Riyasetin bu tasarrufu ile kayıtlandırıldığı kanaatindeyim. Aslında Meclis müzakerelerinin, aynen mahkemelerin aleni celselerinin takibedilmesi gibi, sadece tahsis edilen yerin imkânı nispetinde, vatandaşlara açık bulundurulması lâzımdır. Umumiyetle Meclis binaları loca ve balkonlarının kifayetsizliği sebebiyle milletvekillerinin şahsan davet ettikleri vatandaşların tercihan içeriye alınması ve bunun için davetiye veya duhuliyeler verilmesi sadece bu zarureten doğmuştur.

Şimdi milletvekillerinin bu duhuliyelerine bir de ayrıca vize makamı gösterilmesi, İdareci Üye arkadaşlarımızın imza koyması ikinci bir takyittir. Vatandaşların Büyük Millet Meclisi müzakerelerini takibetmelerine ciddî bir engeldir. Bunun iki mânası vardır, birisi, Riyaset ve Riyasetin vazifelendirdiği idareci

²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:69, (16.5.1958), ss. 152-153.

üyeler içeriye girecek olan vatandaşları bir kontrolden geçiriyorlar ve bu takdirde kendilerinin tensib ettiği kimseleri içeriye alıyorlar demektir. Bu da müzakerelerin aleniliği prensibini külliye ihlâl eder.

Yüksek malumlarınızdır ki, mahkemelerde gizli celselerde zabıt kâtibi, mübaşir ve gardiyan bulunur. Eğer suçlu mevkuf ise görevli jandarma da bulunur. Ama bunların mevcudiyeti gizliliği ihlâl etmez. Mahkeme yine gizlidir, çünkü onlar vazifelidir.

Bu takdirde Riyaset Makamının veya Riyaset Makamınca kendilerine yetki verilen İdareci Üyelerin tayin ve tensibettikleri insanlardan mürekkep samiin locası, kendileri tarafından kontrol edilmiş insanlardan mürekkebolduğu için, aleniyet prensibi ihlâl edilmiş olur. Kaldı ki, Nüzhet Bey arkadaşımızın söylediği gibi, hakikaten hiçbir Milletvekilinin getirdiği davetiye İdareci Üye arkadaşlarımız geri çevirmemişlerdir. Ama bu imza, kendilerinin de burada itiraf ettikleri gibi, Milletvekillerine çıkarılmış bir müşkülât mahiyetini arz eder. Milletvekillerine karşı ve vatandaşın Meclis müzakerelerini dinlemeye devam etmeleri hakkına karşı bir tecavüz ve saygısızlık gibi gelir bendenize.

Sonra muhterem arkadaşlar; buhusus İçtüzüğümüzde de İdareci Üyelere böyle bir yetki tanınmış değildir. Meclis müzakerelerini takib edecek vatandaşları kontrol etmek, onlara verilecek davetiyeleri vize etmek gibi salâhiyetleri mevcut değildir. Binaenaleyh hiçbir bakımdan Anayasa ve Meclis aleniyeti prensiplerine uygun düşmiyen ve bir faydası da olmiyan bir sakat yolun terk edilmesini temenni ve rica ediyorum.”²³

Meclis İdare Amiri Nüzhet Akın, soru sahibinin yönelttiği eleştirilerin gerçeklikle bağdaşmadığını, bu sözlerin söylendiği anda dinleyiciler locasına bakılmasının bile bunu anlamak için yeterli olacağını, vatandaşların bilhassa sözlü soruları izlemek için yoğun ilgi gösterdiklerini söylemiştir. Akın, milletvekillerinin davetiyelerinin Meclis idarecilerince imzalanmasına dair uygulamanın da yer yetersizliği nedeniyle zorunlu olduğunu, Meclise girecek kişilerin kontrolle içeri alınmasının anlaşılabilir bir durum olduğunu zira “belki muhterem vatandaşlarımız arasında istisnai olarak, o günün şartlarına göre B. M. Meclisinde müzakeratı takibetmemesi icabeden bir kimse” olabileceğini ve davetiye kartlarına imza atmakla esasen milletvekillerinin tasarruflarının yerine getirilmesini temin ettiklerini ifade etmiştir.²⁴

²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:69, (16.5.1958), ss. 153-154.

²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:69, (16.5.1958), s.154.

Soru sahibine göre, milletvekillerinin davetiyeleri idare amirine ayrıca vize ettirmesinin hiçbir anlamı yoktur. Zaten imza edilen davetiye sayısı, içeri alınacak izleyici sayısını her zaman geçmektedir. Meclisin inzibatı ile görevli olan kişiler de içeri girecek olan kişilerin hüviyetini kontrol ederek, Meclisin istiap kabiliyetine uygun sayıda dinleyiciyi içeri almaktadır. Konuşması sırasında iktidar sıralarından vize uygulamasının “ne mahzuru var” sesleri gelince, soru sahibi Yetkin konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: “Haklarımız üzerinde böyle basit ve masumane görülen takyitlere müsamaha ederseniz birgün kendinizi tamamen vesayet altına girmiş olarak görürsünüz.”²⁵

e. C.H.P. İstanbul Teşkilatının Parti İçi Çalışma ve Toplantılarına Engel Olunması:

Ordu milletvekili Ferda Güley, bu konuda Dahiliye Vekiline sözlü olarak cevaplanması talebiyle iki soru yöneltmiştir. Birinci sorusu şu şekildedir: “İstanbul Valiliğince İstanbul C.H.P. teşkilâtının parti içi çalışma ve toplantılarına niçin ve hangi kanuna müsteniden mâni olunmaktadır?”. Bu sorunun görüşüldüğü oturumda Dahiliye Vekili, sorunun İçtüzük hükümlerinin gerektirdiği açıklığa sahip olmadığını, sorunun “sarih ve muayyen” bir hususu ihtiva edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu yöndeki usul tartışmasının ardından oturum başkanı soruyu açıklığa kavuşturması için soru sahibine iade etmiştir.²⁶

Bunun üzerine Güley sorusunu yeniden tanzim ederek ikinci kez Meclis Başkanlığına sunmuştur. Meclis’in 23.5.1958 tarihli birleşiminde görüşülen soru şu şekli almıştır: “16 . II. 1958 Pazar günü Kadıköy C.H.P. ilçesi lokalinde yapılmak istenilen Kadıköy İlçesi C. H. P. Gençlik Kolunun tertiplediği kapalı yer toplantısına hangi kanuna müsteniden mâni olunmuştur?”

İçişleri Bakanı Namık Gedik, söz konusu toplantının engellendiğini ve bunun da kanun gereği olduğunu belirterek kararı şu şekilde savunmuştur:

“Fılvaki 16.11.1958 tarihinde Kadıköy C.H.P. İlçe Merkezinde yapılmak istenen toplantının menedildiği bir vakıadır. Bu toplantının yapılacağı evvelden alâkalı mercilere haber verilmemiştir. Gerçi partilerin İçtüzüklerine göre yapacakları toplantıların ihbara tâbi olacağına dair bir kayıt olmadığı gibi, bunun aksine de bir hüküm mevcut değildir. Vilâyetin, İl İdaresi Kanununun 11 inci maddesinin (C) fıkrası hükmüne dayanarak aldığı ve ilân ettiği tedbirler meyanında partilerin mûtat toplantılarını da mütalâa etmiş olmasındaki sebep, gerek âmme nizamını temin, gerekse toplantıların huzur ve

²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:69, (16.5.1958), s.155.

²⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:66, (9.5.1958), ss.81-83.

emniyet içinde cereyanını sağlamakla mükellef bulunan idare ve zabıtanın, İstanbul gibi geniş bir merkezde vâki toplantıların günlük taaddüdü muvacehesinde tedbir almasında imkân sağlayabilmek maksadına matuftur.”²⁷

Soru sahibi valilerin İl İdaresi Kanununa dayanarak toplantıları engellemesinin yanlış olduğunu, DP iktidarı döneminde çıkarılan 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiğini, bu Kanunun amir hükümlerinin toplantı için önceden haber verilmesini gerektirmediğini, kaldı ki söz konusu toplantı için altı gün evvel vilayete haber verildiğini ileri sürmüştür. Güleay konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Muhalefete mensubolmaktan başka hiçbir günahı olmayan bir kısım vatandaşları baskı altında tutarak, tazyik altında bulundurarak vatandaşı mensup bulunduğu siyasi bir partinin faaliyetlerine, cemiyetlerin faaliyetlerine karşı bigâne bir hale getirerek bütün toplumu tahaccür ettirmek, taşlaştırmak değil midir? Bunun başka mânası olabilir mi?

Muhterem Dahiliye Vekili arkadaşşıma son söz olarak söylüyorum: Bir siyasi iktidarın partisinin teressümünde en mühim boyayı Adliye Vekili ile Dahiliye Vekilinin fırçaları vurur. Muhterem Dahiliye Vekilinden rica ediyorum tarih önünde Türk Milleti önünde bu partinin zamanla insani hatlardan mahrum bir hale gelmemesi için bundan sonra olsun dikkat etsinler ve ettirsinler. Aksi takdirde bu portre farkına varılmadan bir gün Dorian Grey'in portresi haline gelebilir. (Sağdan; bravo sesleri, alkışlar)”²⁸

Dahiliye Vekili, soru sahibinin bahsettiği haber verme başvurusunun Kadıköy değil Beyoğlu toplantısı için yapıldığını, C.H.P'nin sadece 1957 yılı içinde 1653 toplantı yaptığını, bu toplantıların bazılarında Hükümete hakaretler yönetildiğini ve böyle konuşmalar devam ettiği müddetçe de toplantılara kanun dairesinde engel olacağını ifade etmiştir. Dahiliye Vekili, konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Demokrasinin müsamaha rejimi olduğunu söylerler, fakat unutmamak lâzımdır ki, demokrasi her şeyden evvel bir fazilet, nezahet ve ahlâk rejimidir. Buna riayetkar olunuz. Bütün kongreleriniz açıktır.”²⁹

²⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.172.

²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.173.

²⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.174.

Soru sahibi, bu sözler karşısında toplantıyla ilgili girişimlerini detaylı bir şekilde anlatmış ve sonuç olarak toplantının kanuna aykırı bir şekilde engellendiğini savunmuştur. Güley, Hükümetçe yapılan bu engellemelerin “ne idari tasarrufla, ne hikmeti Hükümetle, ne de mevzu kanunlarla bir münasebeti”nin bulunmadığını ve “bunda sadece bu millete reva görülmüş kıt kanaat hürriyetleri de bu millete çok görme anlayışı”nın mevcut olduğunu söylemiştir.³⁰ Soru sahibi, Dahiliye Vekilinin C.H.P. kongrelerinde yapılan konuşmalarla ilgili sözlerine de şu şekilde karşılık vermiştir:

“Dahiliye Vekili; (Siz toplantılarda böyle konuşursanız ben her şeye rağmen mâni olacağım), diyor. Diyor ama bugün olmazsa yarın kanun, bunu diyenin yakasından tutar, hesap sorar ve hesap soracaktır. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Eğer demokrasi rejiminde isek, haklar, haysiyetler ve hürriyetler kısıntı halinde bile olsa Türk Milletine bırakılmışsa bunu olsun Türk Milletine çok görmeyiniz. (Soldan; şiddetli protesto bağırışmaları, gürültüler)”³¹

Görüşmenin sonlarına doğru tartışma, soru sahibinin Anayasa üzerine yemin etmiş bir milletvekili olarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin bir üyesini, Dahiliye Vekilini tanıyıp tanımadığı meselesi üzerinde odaklanmıştır. Dahiliye Vekili, sert bir üslupla kimsenin Hükümetin bir üyesini tanımama hakkı olmadığını söylemiştir. Gedik şöyle konuşmuştur:

“Şu kürsüden, T. B. M. M. Kürsüsünden Anayasa icaplarına göre yemin etmiş bir insan buraya gelip diyor ki, «Ben D. P. Hükümetinin Dahiliye Vekilini tanımıyorum.» (Soldan «biz diyor» sesleri) Ben, biz sözünü kabul etmiyorum, sözleriyle yalnız kendisini ilzam ediyorum, ve ben kendilerine diyorum ki: D.P. Hükümetinin Dahiliye Vekilini ve elinde tatbik edilen kanun hükümlerini; Ferda Güley Efendi, tanımaya mecbursun! Tanımazsan tanıtmaya mecburuz, biz sana! (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Ortaya meşruiyet ve ademimeşruiyet dâvasını atacak kadar burada kelâmını idare edemiyen bir insan içine girdiği zifirî lâbrentten, büyük çıkmazdan nasıl çıkacak, içinde bulunduğu badireden kendisini nasıl kurtaracaktır?”³²

³⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.175.

³¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.176.

³² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.177.

Oturum Başkanının soru sahibinden “Dahiliye Vekilini tanımıyorum” sözlerine açıklık getirmesini istemesi üzerine Ferda Güley şunları söylemiştir:

“Ben Demokrat Parti Dahiliye Vekilini tanımıyorum demedim. Bilâkis Demokrat Parti Dahiliye Vekilini tanımıyorum dedim. Binaenaleyh istedikleri oldu. (Sağdan, alkışlar)

REİS — Beyefendi, müsaade buyurursanız bunun mefhumu muhalifi vardır.

FERDA GÜLEY (Devamla) — Arz edeceğim efendim.

“Sayın Vekil burada Anayasa üzerine yemin etmiş bir milletvekili olarak benim Türk milletinin Hükümetinin azasını saymamak suretiyle Anayasayı çiğnemiş olduğumu söylediler. Beni Anayasayı çiğnemiş olmakla itham ettiler. Bir defa bu yemini sadece mütevazî arkadaşınız Ferda Güley yapmamıştır, hepimiz beraber yaptık. Sayın Dahiliye Vekili Beyefendi de yaptılar. Kendileri bu yemine rağmen kanunları ve Anayasayı biraz evvel sarîh olarak pervasızca ifade buyurdıkları veçhile pöstekî gibi çiğnemek hakkını kendilerinde nasıl ve nereden buluyorlar? (Sağdan, alkışlar) (Soldan, şiddetli gürültüler)”.³³

Oturum Başkanı, soru sahibinin bu açıklamalarını yeterli bulmamış, tersine “Demokrat Partinin Dahiliye Vekili» ve «Kendisini Dahiliye Vekili olarak kabul etmiyorum» sözlerinin açıklığa kavuşturulmadığını ve bu tutumun Hükûmete yönelik bir hareket olduğunu belirtmiştir. İçtüzüğün 188 inci maddesi gereğince Ferda Güley’in üç oturum Meclis’ten çıkarılma önerisi oylanarak kabul edilmiştir.³⁴

f. Profesör Hüseyin Naili Kubalı’nın Maarif Bakanlığı Emrine Alınması

İstanbul Üniversitesi’nde Anayasa Hukuku Profesörü olarak görev yapan Hüseyin Naili Kubalı’nın Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınmasına dair Maarif Vekiline dört sözlü soru yöneltilmiştir. Bu sorular sırasıyla şu şekildedir:

(a) Sivas milletvekili Turhan Feyzioğlu’nun Maarif Vekili’nin sözlü olarak cevaplaması talebiyle sorduğu soru: “Vekâlet emrine alınmış olan Esas Teşkilât Hukuku Profesörü Dr. Hüseyin Naili Kubalı hakkında 6435 sayılı Kanunun ikinci maddesi gereğince İstanbul Üniversitesi Senatosunun verdiği mütalâaname nedir?”.

³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), ss.177-178.

³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:71, (23.5.1958), s.178.

(b) Kırşehir milletvekili Osman Canatan'ın Maarif Vekili'nin sözlü olarak cevaplaması talebiyle sorduğu soru: "İstanbul Üniversitesi Teşkilâtı Esasiye Hukuku Profesörü Dr. Hüseyin Naili Kubalı'nın Meclis İçtüzüğünde yapılan tadilat vesilesiyle gazetelerde intişar eden demecinin Vekâlet emrine alınmasını icabettirecek mahiyette bulunmadığına dair İstanbul Üniversitesi Senatosunca alınan karara rağmen Vekâlet emrine alınmasını haklı gösterecek sebep nedir?"

(c) Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş'ın Maarif Vekili'nin sözlü olarak cevaplaması talebiyle sorduğu soru: "13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun halen yürürlükte bulunan 3 üncü maddesinin öğretim üyelerine yüklediği «Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymak» vazifesinin, Vekâlet emrine alınmak müeyyidesi altında, ancak bir defaya mahsus olmak üzere mi yerine getirilebileceği kanatını taşıyorsunuz?"

(d) Tokat milletvekili Faruk Ayanoğlu'nun Başvekil'in sözlü olarak cevaplandırması talebiyle sorduğu soru "Prof. H. Nail Kübalı'nın vekâlet emrine alınması hasebiyle 318 Hukuk Fakültesi talebesi tarafından Maarif Vekiline tel çekildiği doğru mudur, bu telin çekilip çekilmediği hususu tahkik edilmiş midir, telin çekildiği doğru ise talebeler tarafından çekilmediğini ilân etme lüzumu neden duyulmuştur?"³⁵

Maarif Vekili Celal Yardımcı, aynı meseleyle ilgili oldukları için bu sorulara birlikte cevap vermek istediğini belirterek Meclis Genel Kurulunun bunu temin etmesini talep etmiştir. Oturum başkanı, bu yönde zaten yerleşik teamül oluşunu, ayrıca bir karar alınmasına gerek olmadığını, sadece Vekilin konuşmasından sonra her soru sahibinin beşer dakika konuşma hakkı bulunduğunu hatırlatmıştır.³⁶

Maarif Vekili, sorulara şu sözlerle cevap vermiştir:

"Muhterem arkadaşların suallerine sırası ile arzı cevapta bulunuyorum:

Önce Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın sualine cevabım şudur: Profesör Hüseyin Nailî Kubalı'nın vekâlet emrine alınmasının düşünüldüğünden bahisle İstanbul Üniversitesine ya-

³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.169-170.

³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), s.169.

zılan yazıya gelen mütalâada, (Hüseyin Nailî Kubalı'nın tetkik mevzuu olan yazılarının siyasi olmadığı, Üniversite Kanununun üçüncü maddesinin (E) bendinin mesaj verdiği yayınlarda bulunduğu, Hüseyin Nailî Kubalı'nın bu yazıdan maksadının da siyasi olmayıp bu şekilde Türk toplumunun fikrî ve ilmî seviyesini yükseltmeye matuf bulunduğu) ifade olunmuştur. Binaenaleyh 21 azadan mürekkep Üniversite Senatosunun ittifakla verdiği bu mütalâanamesinden sonra anlaşılmıştır ki, Kubalı'nın yazısı siyasi mahiyette değildir. Vekâlet bu yazı ile kendisini mukayyet saymamıştır.

Muhterem Osman Canatan Beyefendi arkadaşımızın sualine cevap olarak diyeceğim ki; Senatonun mütalâası vekâlet noktai nazarına göre, vekâletin bu yazı ile, bu mütalâa ile kendisini mukayyet sayması gibi bir neticeye varmadığından, yazılan yazı ve beyan ise Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (D) fıkrasının menettiği ahvalden bulunmakla Hüseyin Nailî Kubalı arkadaşımız vekâlet emrine alınmıştır.

Fethi Çelikbaş arkadaşımızın sualine arzı cevap ediyorum:

Vekâlet emri müessesesi 6 aylık bir müddetle mukayyettir. Vekâlet emrine alınan Devlet memuru veya profesör bu 6 ay zarfında ya vazifesine iade olunur, (bir tedbiri ihtiyatidir, bu tedbiri ihtiyati bir müddet devam ettirilir, kâfi görülürse vazifesine iade edilir.) veyahut da bir başka vazife teklif olunur, bu teklif olunan başka vazifeyi kabul etmediği veyahut 6 aylık müddetin hitamında vazifesine iade olunmadığı veya yeni bir vazife teklif olunmadığı takdirde emekliye sevk edilme muamelesi icra kılınır. Vekâlet emri müessesesi bir defaya mahsus olmak üzere vekâlet emrine alınmasını istilzam eden e'alin zuhuru ile tekevvün edebilir. Kanaatimiz budur.

Faruk Ayanoğlu arkadaşımızın sualine arzı cevapta bulunuyorum:

Hüseyin Nailî Kübalı arkadaşımızın vekâlet emrine alınması üzerine, Ayanoğlu arkadaşımızın da bildiği gibi, (Üniversiteliler) imzası ile bir telgraf çekildi. Bu, ertesi gün de gazetelerde, 318 üniversite öğrencisinin mevzuubahis telgrafı çektiğinden bahsedilince meselenin mahiyeti tahkik edilmiş ve yapılan bu tahkikte, 318 imza ile çekildiği bildirilen bu telgrafın hiç de 318 imza ile çekilmediği ve (Üniversiteliler) imzası altında postâhaneye tevdi edildikten sonra bunun bilâhara 318 öğrenciye mal olunduğu anlaşılmış ve bu suretle telgrafın aslı ve Vekâlete

gelen sureti üzerinde tetkikat yapılarak, 318 imza ile üniversiteli gençlere izafe edilen bu telgrafın sadece (Üniversiteliler) kaydıyla çekildiği ve böyle, telgrafhaneye verilen telgrafın aslında 318 imza mevcudolmadığı tesbit edilmiş ve mesele de bu şekilde tavzih ve kısmen de tehzibedilmiştir.

Şimdilik cevabım ve maruzatım bu kadardır.”³⁷

Sivas milletvekili Turhan Feyzioğlu, kürsüye gelerek İstanbul Senatosunun söz konusu kararının bir iftihar kaynağı ve “millî fikir tarihimizde övünülecek bir vesika” olduğunu söylemiştir. Feyzioğlu, Maarif Vekili’nin bu Senato kararına rağmen, 6435 sayılı Kanuna dayanarak Profesör Kubalı’yı bakanlık emrine aldıklarına dair cevabını da tatmin edici bulmamıştır. Feyzioğlu, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Muhterem arkadaşlar, 6435 sayılı Kanunda öğretim üyelerinin siyasi yayın veya beyanda bulunamayacağına dair bir hüküm mevcut değildir. Üniversite öğretim üyelerinin siyasi yayın ve beyanları ile ilgili hüküm, hepinizin malûmu olduğu üzere, Büyük Meclis tarafından 1953 senesinde Üniversiteler Kanununda yapılan tâdille 46 ncı maddenin D bendinde yer almış bulunmaktadır. Sözü geçen D bendine Büyük Meclisin ne mâna verdiğini ve ne maksatla tadili yaptığını daha iyi tebarüz ettirmek için, müsaade ederseniz, o zaman tasarıyı müdafaa eden muhterem meslekdaşım Rıfkı Salim Burçak’ın izahatından bir parça okuyayım:

O devrin Maarif Vekili Sayın Burçak, şöyle diyordu: «Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesinin E bendi, profesörlere Türk toplumunun genel seviyesini yükseltecek bilim verilerini söz ve yazı ile halka yaymak vazifesini vermiştir.

Bir profesörün faaliyeti sadece üniversite duvarları arasında kalmamalıdır. Her hoca kendi ihtisası dâhlindeki meseleler hakkında halk efkârını fırsat düştükçe tenvir etmelidir. Bu aydınlatmanın her türlü ihtisas sahalarında yapılması caizdir. Hattâ elzemdir. Bir tıp profesörü, bir veteriner profesör, bir yüksek mimar profesör nasıl kendi ihtisas sahalarında halka faydalı olabilirlerse, bir hukuk profesörü de günün mevzularını teşkil eden siyasi meseleler dikkat buyurulsun, Maarif Vekili açıkça söylüyor: Siyasi meseleler üzerinde dahi fikir serdedebilir.

Fıkra eklediğimiz fiil ve hareketlerde bulunan profesörler hakkında karar almak yetkisi doğrudan doğruya üniversite

³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.170-171.

organlarının takdirine bırakılmıştır. Siyasi yayınlarda ve beyanlarda bulunanları cezalandırmak üniversitenin yetkileri arasındadır. Senatonun takdirine terkedilmiştir. Bunların bir suç teşkil edip etmediğini bizzat Senato takdir edecektir»

Siyasi mahiyette de olsa, ilmî ölçülere giren tenkidi yazıların, mütalâa ve beyanların yasak edilmesi bahis konusu olmadığı, gerekçede de belirtilmiştir.

Yine zamanın Maarif Vekili, 1953 deki tadil münasebetiyle diyordu ki; «Karar yetkisi Senatonun olduğu ve hükümetin hiçbir yetkisi bahis mevzuu bulunmadığına göre, hükümetin muhtariyeti zedelediği yolundaki iddia külliye esassızdır.»

...

Muhterem arkadaşlarım, 6435 sayılı Kanuna gelince; bu kanunun esbabı mucibesinden, encümen raporlarından, hattâ teklif sahibi Pertev Arat'ın bu kürsüde verdiği izahlardan anlaşılacağı üzere, güttüğü maksat şu idi: Âtıl, çalışmayan, tembel, işe yaramaz, bürokrasi çarkını işlemez hale getiren Devlet memurlarının tasfiyesi!...

Siyasi yayın ve beyanlarda bulunanlarla ilgili hüküm, 4936 sayılı Kanunun 46 ncı maddesidir, 6435 sayılı Kanun değildir. Siyasi yayın ve beyanların ilmî olup olmadığını bir Maarif Vekilinin takdirine bırakmak doğru mudur? Bir anayasa hukuku meselesinde kanaatini söyleyen ihtisas adamına, belki veteriner, belki mühendis bir Maarif Vekili nasıl olur da «Hayır efendim, bu sözünüz ilmî değildir» der!... Nasıl olur da, 1953 te Hükümet adına bizzat Maarif Vekilinin verdiği izahlar karşısında bugün başka bir Maarif Vekili çıkar, «yazı ve beyanların siyasi mi, ilmî mi olduğunu takdir yetkisi, Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (D) bendi mucibince Senatoya değil Maarif Vekiline verilmiştir» der.

Muhterem arkadaşlar, işitiyoruz ki, Sayın Profesör Kübalı vazifesine iade edilecekmiş. Hattâ, Hukuk Fakültesi Dekanı, bu iadenin yarın, 5 Nisanda yapılacağını bildirmiş bulunuyor. Gerek iktidarı, gerek bütün memleketi üzen bir hâdise bu şekilde tamir edilir, çok kıymetli bir ilim adamı lâayık olduğu kürsüsüne dönerse, hiç şüphesiz buna muhalifi, muvafıkı ve tarafsız ile bütün millet sevinecektir.”³⁸

İkinci sorunun sahibi Kırşehir milletvekili Osman Canatan da, benzer şekilde, 6435 sayılı Kanunla verilen yetkinin hükümet tarafından kötüye

³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.171-172.

kullanıldığını, bu kanunla verilen üniversiteden uzaklaştırma yetkisinin “ahlâkı, fazileti ve ilmi ile tanınan bir profesörün vazifesinden uzaklaştırılmasını temin maksadına matuf” olamayacağını, böyle bir kanunun Yüksek Meclis’ten çıkmasının da mümkün olmadığını ve kanunlara Vekil de olsa herkesin uyması gerektiğini belirtmiştir. Canatan, konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Sayın Maarif Vekili yapmış oldukları beyanda diyorlar ki; «Vekâlet kendisini mukayyet saymamıştır.» Arkadaşlar, kanun huzurunda kendisini mukayyet saymıyan, Senatonun verdiği karara rağmen kendisini bu kararla mukayyet görmiyen ve bunu takdir etmiyen vekâletin bu takdirine bir mâna verilemez.

Kanunun kendisini mukayyet saymıyan Sayın Maarif Vekilimize 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin, yine 6185 sayılı Kanunla değişik «D» fıkrasını okuyacağım:

«Üniversite öğretim meslekinden çıkarma:

Üniversite öğretim mesleğinde kalmasına yer bırakmıyacak kadar şeref ve haysiyet kırıcı bir suç işliyenlerle, siyasi teşekküllerde fiilî vazife alanlar veya üçüncü maddenin (E) bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda veya beyanlarda bulunanlar üniversite öğretim meslekinden çıkarılır.

Bu gibilerin akâdemik unvanlarını taşıyıp taşıyamıyacakları üniversite senatolarınca ayrıca karar altına alınır.»

Senatoca karara bağlandıktan sonra, Maarif Vekili bu kararı kabul etmezse veya bu kararın uygun olmadığına kanaat getirirse Üniversitelerarası Kurula bu kararı tevdi etmesi icabeder. 48 ncı maddede ise Üniversitelerarası Kurulun kararının katî olduğu ve hiçbir suretle itirazda bulunulamayacağı musarrahtır. Bu yolların hiçbirisi Maarif Vekâletince uygulanmamıştır. Doğrudan doğruya, «Kanaatimiz budur, bu karar bizi bağliyamaz» diyerek Sayın Profesör Hüseyin Naili Kübalı Vekâlet emrine alınmış bulunmaktadır.

...

Üniversitelerin başlıca vazifelerinden biri : «yükseltici bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymaktır. Bu vazifesini bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak vazifesiyle mükellef profesörleri ve diğer öğretim üyeleri vasıtasıyla yerine getirir.» Halkın ilim seviyesini yükseltmekle vazifeli ilim otoriteleri ise kendilerine tevdi edilen bu ödevi lâyikiyle yapabilmeleri için, elbette mazinin ışığı altında hali ve istikbaldeki yolu halka göstereceklerdir. Her olayın iyi ve kötü taraflarını bilgilerinin süzgecinden geçirip inceliyeceklerdir. Kendisine doğruyu hiçbir

tesir altında kalmaksızın anlatacak ve hakikati gösterecek elemanları bulamıyan cemiyetler çökmeye mahkûmdur.

Bu mevzu içerisinde şayet esas teşkilât hukuku profesörü böyle bir konuşma yapmayıp da tıp profesörü bu konuşmayı yapmış olsaydı elbette günün siyasi hadiseleriyle meşgul olmuştur, derdik. Yahut Teşkilâtı Esasiyenin içtüzükle mukayesesini böyle bir çatışma arasında ve o münasebetle olmayıp da lâalettâyın zamanda olsaydı siyasi bir konuşma olurdu. Sayın profesör maddi duygu ve korkuların üzerine çıkarak ilmî vazifesini yaptığı için millet nazarında en kıymetli mevkiini almış ve millet kendisine lâyük olduğu şeref payını ayırmıştır.”³⁹

Üçüncü soru sahibi Burdur milletvekili Fethi Çelikbaş, yaptığı konuşmada, Maarif Vekilinin Üniversite Senatosunun oybirliğiyle aldığı kararı dikkate almayarak keyfi davrandığını, meseleyi başkanı olduğu üniversitelerarası kurula getirmeden yıldırım hızıyla karar verdiğini ve Profesör Kubalı altı ay içinde göreve iade edilse bile bu yolla üniversite öğretim üyelerine gözdağı verildiğini belirtmiştir. Çelikbaş, devamla, şunları söylemiştir:

“Eğer üniversite için yaptığınız masrafın karşılığını almak istiyorsanız, eğer üniversitelerden lâyikiyle istifade etmek kararında iseniz bu çeşit keyfi tasarrufları kökünden kurutmıya mecburuz. Bunu ben, bir Kübalı meselesi telâkki etmiyorum. Çünkü, Hüseyin Naili Kübalı arkadaşımızı şahsan tanırım, Vekil Bey de tanıyorlar, doğru bildiği fikirleri savunmaktan asla geri kalacak bir arkadaş değildir. Öğretim üyelerinden niçin fedakârlık hattâ fedailik bekliyelim. Vekil Bey 6 ay sonra bir başka hâdiseden, yeni bir beyandan, aynı mevzudan değil tabii, yeni bir beyandan dolayı vekâlet emrine alacaktır. Ve siz bu müesseselere üniversite diyeceksiniz. Hayır arkadaşlar, bunlara üniversiteler denmez... Genç arkadaşlarıma hitabediyorum. Bu memlekette ilmi otoritesiyle tanınan Sıddık Sami Beyin kanun hazırlanırken verdiği bir raporu vardır. Totaliter rejimler bir yana bırakılmış, diğer memleketlerin üniversiteleri incelenmiş, biz de memlekette üniversitelerin muhtariyete kavuşturulması mücadeleleri yaparken niçin başka memleketlerin vaziyetiyle alâkalanmıyoruz. Maarif vekillerinin kendi keyfî anlayışları içinde tasarruflarda

³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.172-173.

bulunmaları sizin murakabenizi tesirsiz hale getirir. Vekilin tasarrufu tamamen keyfidir.”⁴⁰

Son soru sahibi Tokad Milletvekili Faruk Ayanoğlu da, Profesör Kubalı'nın keyfi şekilde üniversiteden uzaklaştırılması üzerine 318 öğrencinin Maarif Vekaletine telgraf çektiğini ve telgrafın büyük postaneden çekilmesine izin verilmediği için altında 318 imzanın bulunmadığını belirtmiştir. Ayanoğlu, şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım; Cumhuriyet Gazetesinde, «İçtüzükle basın hürriyeti tahdidedilebilir mi?» şeklindeki suale; «Edilemez, zira İçtüzük kanun değildir, karar mahiyetindedir. Kararlar Anayasa ve kanunların tanıdığı hakları ortadan kaldıramaz.» şeklinde beyanda bulunan İstanbul Üniversitesi Anayasa Profesörü Hüseyin Naili Kubalı'nın bu beyanının siyasi mahiyet taşıyıp taşımadığı hususunda Maarif Vekili Celâl Yardımcı tarafından İstanbul Üniversitesi Senatosuna fikir sorulmuştu. Senato işi bir ilim heyetine havale etti ve ilim heyeti tarafından, Vekil Beyin biraz evvel beyan ettiği şekilde, tamamen ilmî mahiyette olduğu ve siyasi mahiyet taşımadığı bildirildi. Buna rağmen, Hüseyin Naili Kubalı'nın vekâlet emrine alınması memlekette büyük bir infial uyandırmış bulunmakta idi. Bu infial ve haksız muameleye kendilerinden ders ve ilim almış üniversite talebeleri de elbette iştirak etmiş bulunmaktadır. Bu haksız tasarruf karşısında Hukuk Fakültesi talebeleri 3 Şubat günü toplanarak aralarında 318 imza topluyorlar ve bir telgraf çekiyorlar. Bu telgrafın metni şudur:

«Sayın Celâl Yardımcı
Maarif Vekili
Ankara

Kıymetli hocamız Kubalı'yı vekâlet emrine almanızdan dolayı sonsuz teessür içindeyiz. Ondan feyz almış kimseler olarak aynı ideal uğrunda daima mücadele edeceğimizden zerre kadar şüpheniz olmasın. Fakültemizden ancak Hüseyin Naili Kubalı gibi medeni cesaret sahibi kimselerin yetiştiğini bildiğiniz kanaatinde idik. Aynı fikirleri benimsiyen biz talebeleri de hocamızla beraber lütfen vekâlet emrine alınız. Hürmetlerimizle.

318 üniversiteli»⁴¹

⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.173-174.

⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), s.174.

Soru sahiplerinin konuşmalarından sonra, Maarif Vekili Celal Yardımcı tekrar söz alarak, şöyle konuşmuştur:

“Arkadaşlar, Profesör Kübalı hakkında ittihaz olunan bir kararı Meclis kürsüsüne getirdiklerinden dolayı soru sahiplerine minnettar ve müteşekkirim. (Soldan, bravo, sesleri)

Çünkü bu karar münasebetiyle muhalif partilerin kopardıkları fırtınalar, bazı muhalif matbuattan yaptıkları hücumlar hepinizin malûmudur. Liderler demiyeyim ama, muhalefete mensup sözcülerin kaleminden çıkan ve bir nevi beyanname mahiyetinde olan makalelerle bu işe nasıl hücum edildiği aşikârdır. Hattâ bu kararların karşılığını ilân ve ispat sadedinde şahsımı istihdaf ederek tatbikatı tâ avukatlığım zamanında başlıyan, semtine dahi yanaşmadığım bir dâvayı, bir profesörün öldürülmesi dâvasını güya canü gönülden tekabbül ederek o günden beri üniversite ile aramın ne derece açıldığı, uydurma neşriyatı hafızalarda tazeliğini muhafaza etse gerektir. (Soldan, bravo, sesleri) Bu hâdise öylesine istismar edildi ki, üniversiteyi Hükümetin aleyhine tahrik, Hükümetin üniversiteye düşman olduğu hattâ üniversitede seri halinde istifalar vukua gelmekte bulunduğu yolunda heyecanlı haberler yaymaya kadar gidildi, arkadaşlar. Biz bütün bunlara karşı susmayı tercih ettik ve «biz sadece kanuni salâhiyetimizi kullandık» demekle iktifa ettik. Çünkü kanaatimiz odur ki, Hükümetin temkini, vakarı, azmi, hukuki inancı ve basireti bu hücumlara aynı silâhlarla, aynı sahalarda cevap vermeye mesağ vermez. (Soldan, bravo, sesleri)

Biz şuna inanıyoruz ki, bu üniversite kararlarının muhasebe sahnesi ve yeri Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Onun için biz metanetle ve itidalle bekledik. Allah bugünü bize gösterdi, şimdi huzurunuzdayız. (Soldan, alkışlar)

(...)

Bu itibarla evvelâ şunu söyliyeyim ki, hücum, tenkid, tariz, ne olursa olsun Hükümetle üniversite arasında hiçbir mesele yoktur. Meselelerimiz, Hükümetle üniversite arasına girmek isteyenlerledir. (Soldan: Bravo sesleri, alkışlar) Biz, üniversitelerimizin muvaffakiyetini ve ilmin inkişafını istiyoruz. Bu uğurda çalıştık ve çalışacağız da.

(...)

Üniversitelerimizin inkişaf ettiğini görmek istiyoruz. İlmin memlekete feyiz ve nur saçması, hattâ memleket hudutları dışına aşması hasretimizdir. Ama hakkaniyet ve adaletten ayrılmamak, kanuna itaat etmek ve ettirmek, memleket nizamının bekçiliğini imanla yapmak da şaşmaz vazifelerimizdir.

İşte Hükümet olarak Hüseyin Naili Kubalı hakkındaki icraatımızın mesnedi bu vazife anlayışıdır ve bir kanun hükmünü yerine getirmek ve kanuna itaat etmek gayesine matuftur. (Soldan, bravo sesleri)

Arkadaşlar; Hüseyin Naili Kübalı arkadaşımız uzun zamandan beri neşriyat ve beyanlariyle Üniversite Kanununun 46 ncı maddesinin (D) bendini ihlâl etmeyi itiyadedinmiştir. (Sağdan, «A a a» sesleri) Bekleyin efendim; sabredin efendim, bakınız ne gelecek arkasından.

Vekâlet, kendisini vekâlet emrine aldı. Bunun hiç kimseyi mağdur etmeyi, rızka mâni olmayı ilmin serbestisine engel olmayı, hiç kimseyi tehdidetmeyi düşünmeden, kasdetmeden, samimiyetle ve kanun hükmünü yerine getirmek için bir mesuliyet hissiyle alınmış bir karar olduğunu şimdi huzurunuzda ispat edeceğim.

Arkadaşlar, Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesinin E bendi, üniversitelerin Türk toplumunun genel seviyesini yükseltecek bilim verilerini söz ve yazı ile halka yaymasını kabul etmiştir, bunda müttetikiz. Fakat bunu ilmin tarafsızlığı içinde yapmak mecburiyetindedir. Bir üniversite mensubunun ilmin objektif mutaları dışında günlük politika meselelerine ve hele demagojiye dayanır bir tarzda, karışmaya kalkarsa kanunu da, ilmi de karşısında bulur arkadaşlar. Evvelâ Üniversiteler Kanununu karşısında bulur. Bildiğiniz gibi arkadaşlar - Sayın Feyzioğlu kanunu iki safhaya ayıra dursun - kanun bu memlekette kanundur. (Sağdan, gülüşmeler, alkışlar) Kanuna itaata hepimiz mecburuz.

Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesi öğretim üyelerinin siyasi mahiyette beyanat ve neşriyatta bulunmalarını menetmektedir. Sonra, Memurin Kanununun 9 uncu maddesi memurların siyasi beyanat ve neşriyatta bulunmasını menetmektedir.

Kanunun bu iki hükmüne göre siyasi beyanat ve neşriyatta bulunanlar üniversite meslekinden ihraç olunur. Ondan sonra demiştim ki, ilmin bizzat kendisi bunu meneder...

Evvelâ meseleyi üniversiteye arz ettik. Ankara Üniversitesinin 3. X. 1957 gün ve 515 sayılı Kararı aynen şöyledir:

«Üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversite durumunun aydınlatılması hususu zaruri görülmüş ve neticede üniversite öğretim üyelerinin siyasi teşekküllerde fiilen vazife almamaları ve Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesinin E bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda bulunmamaları hususuna ittifakla karar verildi.»

Demek ki, üniversite mensupları, Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesinin E bendinin mesağ vermediği siyasi beyanlarda bulunmuşlardır ki, Ankara Üniversitesi Senatosu bu kararı ittihaz etmek mecburiyetinde ve mükellefiyetinde kalmıştır.

(...)

Bu bizim üniversitenin görüşü. Dünya üniversiteleri ne demiş acaba? Bunu da bilmek mecburiyetindeyiz. Bunu da bileceğiz. Bahusus aziz soru sahipleri, muhalefete mensup arkadaşlar, şu kürsüye geldikleri zaman evvelâ ilme ve tercihan Garp ilmine dayanıyorlar. Himmet buyursunlar da biraz biz de oradan nasibimizi alalım, arkadaşlar. Acaba Avrupa ve Amerika üniversiteleri nasıl düşünmüş?

Ordinaryüs Profesör Hirsch - bütçede de söylemişim - Aziz Feyzioğlu'nun feyiz kaynağı olmuştur. (Dünya üniversiteleri ve Türkiye'de üniversitenin gelişmesi) isimli eserde yer alan ve İngiliz ve Amerikan üniversitelerinin muhtariyeti üzerinde yapmış olduğu tetkiklerde Hirsch şöyle diyor : «Profesörün hürriyeti, meslekinin disipliniyle mahduttur. Hoca bu disipline tâbi olmayacaksa, siyaset yaparsa bu meslekten ayrılıp gazeteci veya politikacı olmalıdır.» Bir kısmının olduğu gibi. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Kembriç Üniversitesi profesörlerinden Ernest Baker «Üniversite profesörü ilim için ilim yapar, kürsüde ilmi siyasete karıştırmaz ve dışarda politikanın fevkinde kalmasını bilirse akademik hürriyetine dünyanın hiçbir yerinde müdahale edilemez.» diyor.

Yine Hirsch Amerika ve Avrupa üniversitelerinin tarihî inkişafını izah ederken, bir zamanlar Avrupa ve Amerika'da üniversiteler içine politika cereyanlarının girmesi mahzurlarını şöyle anlatıyor:

«Bazı partilerin talebe ve profesör grupları arasına soktukları siyasi tahrikler ve hafiyelik sistemi üniversitelerde çok fecî hâdiselerin hudusüne sebeb olmuştur.»

Bu hakikati anlamak için Avrupa'ya, Amerika'ya kadar uzanmaya hiç lüzum yoktur. Hâdiseler gözümüzün önünde

cereyan etmiyor mu? (Soldan, «bravo Yardımcı» sesleri) Görüyorsunuz ki, üniversite çatısı altında ilmin siyasete karışmasının muhassalası hayır değil, şerdir!

Meselenin geniş şekilde hukuki ve ilmî esaslarını böylece vaz'ettikten sonra şimdi Kubalı'nın yazılarına geleceğim.

Arkadaşlar, Kubalı arkadaşımızın yazılarının günlük politika mahiyetinde bulunduğunu ve Üniversiteler Kanununun üçüncü maddesinin (E) bendinin mesağ verdiği yayın ve beyanlarla hiçbir alâkası bulunmadığını arz ve izaha çalışacağım.

Huzurunuzda biraz evvel «Kanunu tatbik vazifemdir» demiştim, ihmalinden mesulüm ama hiçbir zaman vazife ve salâhiyetim olan kanunu gelişigüzel tatbik salâhiyetinde bulunduğumu iddia etmedim ve edemem. Aksine bu kanun hükmünün hüsnü suretle, hakkaniyetle ve vicdan rahatlığı ile tatbik edilmiş olduğunu huzurunuzda ispat edeceğim.

Arkadaşlar, Kubalı arkadaşımız hakkında alınan kararın Senato mütalâasına uygun düşmediği için isabetsizliğine temas edilmiş ve bunun dışında üniversite muhtariyetinin ihlâl edildiği iddia olunmuştur. Yalnız söz buraya gelmişken içimden gelen bir görüşü burada açıklamaktan kendimi menedemiyeceğim: Senatonun mütalâası şayanı hürmet görülmüştür. Hükümetçe bu mütalâadan ne kırgınlık, ne küskünlük, duyulmuştur. (Sağdan, gürültüler)

Kanaatim odur ki, bu mütalâa ilmî muhtariyetin, hür fikrin, açık kanaatin bu memlekette bütün kemali ile cari ve hâkim bulunduğunun en mütakâmil bir örneğidir. (Soldan alkışlar) Zira bu memlekette iddia ettikleri gibi, üniversite muhtariyeti üzerinde bir baskı, tenkidden ürkme, ışıktan korkma gibi vehimler hükümrân olsaydı her şeyden evvel Kubalı hakkında yaptığımız bu işler ve verdiğimiz karar münasebetiyle büyük bir haksızlık içinde olduğumuzdan bahsedilerek tenkid edilirdik. (Soldan, alkışlar) Eski iktidar icraatında ve tatbikatında bulunanlar bunu pek iyi bilirler. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Şimdi arkadaşlar, bu gelen ilk mütalâa değildir. Çünkü bendenizin ve benden sonra gelmiş Maarif Vekili arkadaşlarımızın zamanında da bu nevi mütalâalar başka işlerden dolayı, gelmiştir. Bu mütalâaların bir kısmı ile mukayyet kalınmış, bir kısmı varit görülmemiştir. Bunu burada tafsil etmeye ve arkadaşlarımızı birer birer ilân ve teşhir etmeye mahal yoktur. Hepimiz ve hepiniz bunu bilmekteyiz.

Bu sefer gelen mütalâanın da mukayyet kalınması icabeden bir mütalâa olmadığı neticesine varılmış ve bildiğiniz karar ittihaz olunmuştur.

Şimdi arkadaşlar, bizim Hükümet olarak yalnız profesörün lehinde gelen mütalâa ve karara yüz çevirmekle itham edilmemiz sadece vebaldır. Biz leh ve aleyhte diye bir şey tanımıyoruz. Kanun muhterem Üniversite hocalarının lehinde ise lehinde, aleyhinde ise aleyhinde tatbik edilir. Bu kanun hükümleri beyan ve yazı itibarıyla Hüseyin Nailî Kubalı aleyhinde karar almaya bizi mecbur kılmıştır. Fakat başka bir öğretim üyesi hakkında bu kanunun lehinde tatbik edilmesi hususuyla bizi mükellef kıldı:

Hepinizin bildiği gibi Âdile Ayda Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (D) fıkrası hükümleri dâhilinde üniversiteden ihracedildi ve ilmî unvanı, üzerinden alındı. Biz bu kararı, vâzı kanunun maksadına uygun bulmadık, Âdile Ayda'nın kürsüsünde kalmasını müdafaa ettik.

Arkadaşlar, ne yapmıştı Âdile Ayda? (Üniversiteler Kanunu değiştirilmelidir.) diye bir yazı yazmıştı. Bu yazı kendisinin üniversiteden atılması ile neticelendi. Filvaki bu yazıda Üniversitedeki arkadaşlarına târizkâr cümleler vardı, fakat 46 ncı maddenin (D) fıkrasının tatbikini icabettirecek şeref ve haysiyeti muhil bir suçu Âdile Ayda işlemiş değildi. Fakat vazifeden çıkarılmıştı. Biz onun hakkını müdafaa ettik.

Bir başka misal: Tarık Artel doçentlik hakkını kazanmıştı. Şûrayı Devlet kararına ve Meclis kararına rağmen vazifeye alınmadı. Hükümet olarak bu arkadaşın da hakkını almasını, kürsüsüne geçmesini müdafaa ettik.

Görülüyor ki, kanun kimin lehindeyse lehte, kimin aleyhinde ise aleyhte tatbik ediliyor. (Sağdan gürültüler) Buradaki arzım kimseye tariz değil, sadece bir hakikati hatırlatmadır.

Arkadaşlarım, şimdi üniversitenin mütalâasına geliyorum. Sizden nihan hiçbir şey yoktur. İzahat istendiği için her şeyi arz edeceğim. Bir arkadaşım buraya gelip, mühendis, bir başka meslek sahibi, filân gibi bazı tefrikler yaptı. Bendeniz bu tefriki yapmam. Mühendis olsun, doktor olsun, sanatkâr olsun herkesin memleket kanunları ve memleket kültürü hakkında kâfi derecede bilgisi vardır. Binaenaleyh, ben bu tefriki yapmadan maruzatta bulunacağım, sorulduğu için de ayrıca arz etmek mecburiyetindeyim. Evvelâ Senatoyu takdim edeyim. Arkadaşlar, Senatoyu teşkil eden bu 21 arkadaşımız bir Rektör, bir önceki rektör, ordinaryüs profesör veya profesörlerden terekkeb eder.

Rektör arkadaşımız iktisadi coğrafya profesörüdür, önceki rektör Orman Fakültesi profesörüdür, üç tanesi Tıp Fakültesi profesörüdür. Üç hukuk profesörü, üç Edebiyat Fakültesi profesörü, üç Fen Fakültesi profesörü, üç İktisat Fakültesi profesörü, iki de Orman Fakültesi profesörü... (Sağdan; «Reis Bey, müddet ne oldu?» sesleri) Cümlemi bitireyim. Sureti terkiibini arz ettiğim İstanbul Üniversitesinin Muhterem Senatosu hulâsa olarak şu mütalâada bulunmaktadır...”⁴²

Maarif Vekili’nin senatonun mütalaasını oku(ya)maması, soru sahiplerinden Sivas milletvekili Turhan Feyzioğlu’nun eleştirisine konu olmuştur. Feyzioğlu, Yardımcı’nın “Vakit yok” cevabına karşılık, Kubalı’ya “hücum etmek” için vakit bulunduğu halde, Senato mütalaasının okunmasına vakit bulunamadığını, Vekilin kürsüye gelerek bu mütalaayı aynen okuması gerektiğini, zira bu mütalaanın sonuna kadar okunmasından sonra herkesin yapılan işin hakkaniyete aykırı olduğuna kâni olacağını söylemiştir. Feyzioğlu, ayrıca, Kubalı’nın siyasetle uğraşmayı değil, “her devirde hak bellediği yolda yürümeyi” alışkanlık haline getirdiğini, 1949 yılında açıkladığı bir görüşten dolayı onun hakkında kendi gazetesinde “Erkek adam” diye başyazı yayınlamış kişinin bugün iktidar saflarında oturduğunu belirtmiştir. Feyzioğlu, Maarif Vekili’nin gönderme yaptığı Ankara Üniversitesi senatosunun kararıyla ilgili olarak da şunları söylemiştir:

“Vekil arkadaşımız dediler ki; «Ankara Üniversitesi Senatosunun 1951 senesinde vermiş olduğu karar mucibince, üniversite hocalarının siyasetle uğraşmasını menetmek hakkımızdır.» Fakat o karar, senatonun kullanacağı yetki hakkındadır. Ne karar, ne de o kararı öne sürerek çıkarılan 1953 kanunu Vekile yetki vermez. Senatoya hak tanır.

Ayrıca, kendilerine şunu sormak isterim: Ankara Üniversitesi Senatosunun vermiş olduğu eski bir kararı, her üniversite meselesi konuşulduğunda bir hüccet gibi, şaşmaz bir ilâm gibi gelip bu kürsüde okurlar da neden İstanbul Üniversitesi Senatosunun aynı derecede kıymetli olan, üstelik ittifakla verilmiş bir kararını elin tersiyle itiliverecek kıymetsiz bir vesika gibi görürler. (Sağdan, alkışlar) Senato kararlarına hakikaten bu derece değer veriyor ve hürmet ediyorlarsa, bahis mevzuu senato kararını aldıktan sonra, bir iki gün olsun üzerinde düşünüp inceleme yapmadan, neden mütalâa ellerine ulaşır ulaşmaz derhal

⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.175-178.

karar vermişlerdir? Daha doğrusu, önceden verilmiş kararı ilân etmişlerdir.”⁴³

Feyzioğlu, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

Arkadaşlar, Vekil Bey Profesör Hirsch'ten de bahsettiler. Daha evvel de arz etmiştim. Profesör Hirsch bir diktatörlük idaresinin kendisini kürsüsünden koparmasından sonra memleketimize sığınmış ve bütün ömrünce üniversite hürriyetinin ve muhtariyetinin müdafaasını yapmış olan bir insandır. Profesör Hirsch'in, Maarif Vekilinin ve siyasi kuvvetlerin üniversite hocalarının kariyerine ve meslekî kaderine yapacakları müdahalelerin ilim ve fikir hürriyetini kökünden yıkacağına dair pek sarıh beyanları vardır. Hattâ diktatörlüğün çökmesiyle vatanına ve kürsüsüne yeniden döndükten sonra üniversite hakkında yazdığı son kitabını da kendilerine takdim edebilirim. Hattâ son zamanlarda Türkiye'de üniversiteye reva görülen muameleler dolayısıyla gönderdiği mütalâalarını da takdim edeyim. Profesör Hirsch bu mevzuda nasıl düşünüyor, görsünler.

Avrupa ve Amerika'da da Kubalı gibi yazan hocalar ceza görür, dediler.

Arkadaşlar; Avrupa'da, Amerika Birleşik Devletlerinde, bütün hür memleketlerde Hüseyin Naili Kubalı'nın yazdığı yazıya benzer, onunla kıyas edilemeyecek kadar siyasi polemik mahiyeti taşıyan; iç ve dış politikayı değil, harb politikasını bile korkusuzca tenkid eden yazıları profesörler her gün yazıyor. Süveyş harekâtı sebebiyle kendi başvekiline emperyalist başvekil diye hitabeden tümen tümen profesör, 214 imza ile «atom denemelerini durdurun» diye telgraf çeken profesörler ceza görmemişlerdir. Her hangi bir muameleye mâruz kalmamışlardır. Hakikatle ilgisi olmiyan mukayeseleri bir tarafa bırakalım arkadaşlar.

Biz, Türk milleti olarak, vatanın dışa karşı müdafaası bahsinde, profesörü ile işçisi ile yekvücut bir kütle oluruz. İktidar, muhalefet demez, harici tehlikeye karşı aynı vatan duygusu ile hareket etmeyi biliriz. Ama lütfetsinler bir anayasa profesörü, Anayasa mevzuunda konuşur ve en tabîî vazifesini yaparken, bunu bile çizmeden yukarı çıkmak diye tavsif etmesinler.”⁴⁴

⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), s.178.

⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.178-179.

Sorunun cevaplandırılması için İçtüzükte  ng r len azami bir saatlik süre tamamlanınca, konuşmaların tamamlanması için Meclis’de oylama yapılarak karar alınmıştır. Bunun  zerine soru sahiplerinden Kırşehir Milletvekili söz alarak şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, Sayın Vekilin sözlerinin samimiyet derecesini ölçmek için size D. P. programının 11 inci maddesini okuyorum: «Devlet memurlarının iştirak dışında hiçbir siyasi faaliyette bulunmamaları ve siyasi partilere girmemeleri lüzumuna kaaniiz. Yalnız, yüksek  ğretim mensupları, mesleklerinin mahiyeti itibariyle, bundan müstesnadır.»

Muhterem arkadaşlar, şu son fıkraya göre Demokrat Parti programının 11 inci maddesi ile yüksek  ğretim mensuplarının bundan müstesna kılınmak suretiyle siyasetle meşgul olabilecekleri açıkça kabul etmiş bulunmaktadır.

Sayın Maarif Vekili Demokrat Parti kurulduğu ve programı hazırlandığı zaman bunları hazırlayanlar arasında bulunmasına gerek, bulunsa da şu 11 inci maddenin son fıkrasını keşke buraya konmamış olsaydı ve samimiyetine buradaki sözleriyle bizleri inandırmış bulunsaydı. Maalesef inandıramamıştır. Gayriinsanî olduklarına misal vermek suretiyle ispat etmek niyetindeyim.

Nihat Reşat Belger Demokrat Parti İstanbul İl İdare heyetinde vazife görmekte iken aynı zamanda üniversitede profesör olarak görevli idi, ikisini birden yapmakta idi. Demokrat Parti 11 inci madde mucibince ikisini telif edebiliyordu.

Eski Maarif Vekili Ahmed  zel Bey Demokrat Partiye fiilen kayıtlı bir  za idi ve bir profesör olarak vazife görmekte idi.

Diğ r bir misal vereceğim; Fuzuli’nin 400 üncü yıl dönümünde Dil ve Tarih - Coğrafiya Fakültesinde bir profesör arkadaş iktidarın kalkınma programına alkış tutarken hakkında hiçbir tahkikat açılmamış ve Senato’ca bir karar verilmek suretiyle muameleye tevessül edilmemiştir.

Görülüyor ki, muhterem arkadaşlarım, bütün bu verdiğim misaller Demokrat Parti, yüksek  ğretim üyelerinin siyasi hayata atılmalarını açıkça kabul etmiş ve bunu fiilen tatbik etmiştir.

Arkadaşlar, burada sarf edilen sözler ne bir şahsın himayesi içindir, ne de başka bir gayeye matuftur. Biz burada profesörlere

arsa temin etmekten ziyade üniversitelere hakiki muhtariyetin tanınmasını istemekteyiz”.⁴⁵

Soru sahiplerinden Burdur Milletvekili Çelikbaş, bir soru üzerine müzakere devam ederken ikinci defa kürsüye gelen Bakanın birinci şifahi mütalâasına ilaveten yazılı beyanda bulunduğunu, bunun parlamento tarihinde emsaline rastlanmayan bir olay olduğunu, bu yolla bir anlamda yapılan haksızlığın fiilen kabul edildiğini belirtmiştir. Çelikbaş’a göre, Maarif Vekili konuşmasının satır aralarında yapılan işlemin ne kadar keyfi olduğunu itiraf etmiştir. Profesör Kubalı’nın siyasetle uğraşmayı itiyat edindiğinin söylenmesi, onun söylediklerinin sürekli takip edildiğini ve verilen kararın Kubalı’nın muayyen bir beyanı neticesinde değil önceden alındığını, Senato kararının lehta ya da aleyhte olmasının hiçbir öneminin olmadığını, bunun bir formaliteden ibaret olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Kubalı’nın yazısını 21 profesörden oluşan bir heyet “ilmi objektiflik” içinde gördüğü halde, “sabah akşam hayatı politikanın dağdaasında geçen bir insan” ilmi değil, siyasi olarak değerlendirmiştir.⁴⁶ Çelikbaş konuşmasının devamında şunları söylemiştir:

“Arkadaşım Garp memleketlerinden, Profesör Hırş’ten bahsettiler. Hırş’in bazı sözlerini naklettiler. Profesör Hırş bu müzakerelere şahid olmuş olsaydı eminim ki, çok üzülürdü. Zira bir profesör sözlerinin başka mânada anlaşılmasına üzülür.

Şimdi bakınız İngiltere’de tatbikat nasıldır. Profesör Boveriç İkinci Dünya Harbinden sonra bir içtimai emniyet plânı hazırlamakla vazifelendiriliyor. Mesul Bakan Profesör Boveriç’e şöyle yazıyor: “Heyetinizde memurlar da bulunmaktadır; bunların bakanlıklarının takibettikleri siyasete zıt mütalâaları olacaktır, memurların hukuku âmme bakımından bu mütalâaları serd etmeleri doğru değildir, bunun mesuliyetini siz üzerinize alınız.” Profesör Boveriç tabîî kabul ediyoruz. Bakınız arkadaşlar; İngiltere’de profesörü diğer memurlardan nasıl ayırdediyorlar. Beyanları vekilin yaptığı şekilde okumak kolay, bir cümlesini kesersiniz, bir cümlesini atarsınız bambaşka bir şey meydana çıkar. Bunları bir tarafa bırakalım arkadaşlar. Kabul etmek lâzımdır ki; Vekil Beyefendi beş dakika içinde bu tasarrufun her cephesini tahlil etmeye imkânı yoktur. Keyfilik içinde kalmıştır.

⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.179-180.

⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), s.180.

Bizler onu mahkûm edelim, etmiyelim, amma Türk efkârı umumiyesi kendisini mahkûm etmiştir, arkadaşlar. (Sağdan; alkışlar)“⁴⁷

Tokat Milletvekili Faruk Ayanoglu da, üniversite talebeleri tarafından çekilen telgrafın Maarif Vekâleti müsteşarı tarafından imzasız olduğu ve bazı tahrikçiler tarafından çekildiği şeklinde tekzip edilmesi üzerine bazı talebelerin savcılığa başvurarak tekzibin tekzibini istediklerini, ancak İstanbul Savcısının görevini yerine getirmediğini belirtmiştir. Ayanoglu sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Muhterem arkadaşlar; Demokrat Parti programının 11 inci maddesine göre üniversite öğretim üyelerinin mesleklerinin mahiyeti icabı siyaset yapabilecekleri ve siyasi partilere girebilecekleri beyan ve taahhüdedilmiştir. Bununla milletin karşısına çıkıp, reylerini alan ve böylece iktidara gelen bir partinin yapacağı iş siyaset yapmadığı ilim komisyonu ve senatoca kabul edilen bir kimseyi vekâlet emrine almak değildir. Demokrat Parti programına sadık kalmalı, millete verdiği sözü, şeref sözü telâkki etmelidir. Zira bu bir ahlâk borcudur.

1924 senesinde daha 20 yaşında iken:

Allah'a kul olduk kalûbelâda,

Yalnız bu yolda ikrarımız var,

Üç günlük ömür için kahpe dünyada,

Kula kul olmamak kararımız var.

diyen Kübalı ve onun gibi düşünenlerin Sayın Yardımcı'ya kul olmaları artık öğrenilmeli ve bu suretle de dünya efkârına karşı Türk demokrasisi küçük düşürülmemelidir.”⁴⁸

Maarif Vekili Celâl Yardımcı, soru sahiplerinin sözlerine cevap vermek için yeniden kürsüye gelerek, kendisinin daha önce bazı fikirleri araştırıp yazılı hale getirmesinin normal olduğunu, Çelikbaş'ın ne diyeceğini bildiğini ve savunmasını onların silahlarıyla yaptığını, çekildiği ileri sürülen telgrafın aslının Ayanoglu'nun cebinden çıkmasının da “tahrikin emsalsiz birer örneği” olduğunu belirtmiştir. Yardımcı, bu sözleri takiben İstanbul Üniversitesi Senatosunun mütalâasından ve Profesör Kubalı'nın Vekâlet emrine alınmasına sebep olan yazısından bölümler okuyarak yapılan işlemin doğru olduğunu savunmuştur. Yardımcı şöyle konuşmuştur:

⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.180-181.

⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.181-182.

“Hüseyin Nailî Kubalı bu sözleri İçtüzük tadilatı mevzuu-
bahis olduğu zaman söylüyor: «Gazetelerden okuduğuma göre,
İçtüzüğün tadili ekseriyet partisi vasıtasıyla icranın Meclis ve
muhalafet karşısında asgari murakabe ve âzami rahatlık içinde
üstünlük teminine matuftur.»

Siz buna idare ilmi diyeceksiniz değil mi? (Sağdan, evet
sesleri)

Bir cümle daha : «Bu tüzük tadili ile ekseriyet partisi
vasıtasıyla Meclisteki bazı partilere varlık tanınmamaktadır.»
deniyor. Bu da ilim mi? (Sağdan, evet sesleri, gürültüler)

Bir misal daha : «Bu tüzük tadili aleniyet prensibini
zedelemiştir.» Bu sözler de siyasi değildir arkadaşlarımıza göre
ve Senatoya göre. (Sağdan, hayır sesleri) «Bu tüzük tadili demok-
rasimizi çok yanlış ve zararlı istikamete sürükliyerek mevcut
rejim buhranını vahim şekilde artırmak istidadındadır.» Bu da
ilimdir öyle mi?... (Sağdan, evet sesleri, gürültüler)

Hayır, arkadaşlar, bunlardan hiçbirinin ilimle alâkası
yoktur, politikadır. Günlük politikadır, muhalafetin siyasi
çekişmelere girdiği, siyasi demagojilere girdiği, siyasi polemîği
davet eder bir beyanıdır. Ve Üniversiteler Kanununa göre
memnudur.

(...)

Bakınız ne yapıyor: Demokrat Partinin kongresi olur, sırf
siyasi tesanüt, parti tesanüdü mülâhazasıyla birkaç delege bir
takrir verirler. Bu takrir sadece Genel kurulda, kongrede gö-
rüşülür. Ne Meclisin Heyeti Umumiyesine ve ne de Demokrat
Parti Meclis Grubuna gelir. Yani hukuki bir tasarrufa mevzu
olacak mahiyette değildir. Derhal Hüseyin Nailî Kubalı bir fikri
beyana varmıştır, çünkü siyaset yapacak; «Anayasada böyle bir
tadil yapılmaya kalkılırsa Büyük Millet Meclisi parti
kuklalarından mürekkep bir çete haline getirilmiş ve teşriî istiklâl
baltalanmış olur »der. Bu, bir siyasettir arkadaşlar. 9 Kasım 1955
tarihinde yazdığı bir makaledir bu.

Başka bir misal, siyasi hâdiselerin seyri icabı, günün
birinde Üçüncü Menderes Kabinesi istifa etmiş bulunur. 2 Aralık
1955 te Hüseyin Naili Kubalı yine karşımızdadır. Bu hususta.
Türk umumi efkârını tenvire salahiyyetli bir tek otorite sıfatıyla
ortaya çıkar ve Cumhuriyet Gazetesinde hazırlanan suallere cevap

vererek şöyle der: «Bugünkü hükümet buhranının doğurduğu hazin durum karşısında bütün Kabine istifa etmiş iken grubun sadece Başbakana itimat vermesi açık bir tenakuzdur. Akla, siyasi ahlâka, siyasi temayüllere aykırıdır.» demeye başlar.

Aradan on gün geçmiş bu mevzuu 12 Aralık 1955'te tekrar ele alır ve uzun bir makale yazar: «Demokrat Partinin tesis ettiği imtiyazlı itimat usulünün sebeb olduğu çeşitli aykırılıklara temas edilmekte, böyle bir telâkkinin mahsulü olan bu antidemokratik itimat usulünün gayrimeşru olduğu» ifadesiyle parti Grubuna hücum eder. Bu siyaset değil midir? (Sağdan değil ya sesleri)

Bir tane daha: Büyük Meclis üniversite mensupları dâhil bütün Devlet memurlarına şâmil bir vekâlet emrine alma kanunu çıkarır. Kubalı gene karşımızda; bakın ne diyor; Zafere çatıyor, dikkat nazarınızı arz ederim. «Bu iktidar organının kendi bindiği dalı kesen bir insan gafletiyile kayıtsız şartsız emri altında bulunduğu zihniyete pek uygun ve fakat memleketin yüksek menfaatlerine aykırı olarak tehditten çekinmemektedir.» «Tavsiye edeceğimiz şey çok geniş münevverler umumi efkâriyle iktidar arasında Türkiye'de ilk defa olmak üzere bir zamandan beri müşahade edilen ve gittikçe uçurumlaştığı esefle görülen aykırılığın kaldırılmasıdır. Yoksa ilmin çanlarına ot tıkamak, gören, düşünen ve serbestçe hüküm veren beyinleri felce uğratmak yani münevverler kütlesini bertaraf etmek değildir.»

Bu da siyaset değil?.

En sonu :

«Siyasi tarihimizde misli görülmemiş ümit ve heyecanlarla işbaşına getirilmiş olduğu halde bugün birçok ağır hataların ve yine misli görülmemiş bir millî ye'sin müsebbibi ve mesulü vaziyetine düşürülmüş olan Demokrat Partinin de hayati menfaatlerinin emrettiği bir nefis muhasebesine davet ederim.» diyor. Bu da ilim.

Ve nihayet İçtüzük mevzuubahsolurken biraz evvel huzurunuzda okuduğum mütalâalar.

Arkadaşlar; biz şu kanaatteyiz ki; bu yazı ve beyanların Üniversiteler Kanununun 3 üncü maddesinin tecviz ettiği ilmî yayın ve beyanlarla hiçbir alâkası mevcut değildir. Ve devam eden, arz ettiğim silsile yazılar siyasi maksatla hareket edildiğini ispat etmiş bulunmaktadır.

(...)

Netice olarak, sözümü bitirmek istiyorum, bütün gaye ve hedefimiz, ilmin ilim için çalışması ve siyasetin, ilmin çatısında yuvarlanmamasıdır. Bir senato mütalâasına izafe edilen itibar kadar millî menfaatler uğruna kanunları ve nizamları tatbik mevkiinde bulunan bir Hükümetin, Grubu ile, vekâlet teşkilâtı ile, arşiv ve kütüphanesiyle, hulâsa en az senatonun haiz olduğu kadar geniş imkânlarla mücehhez ve geniş bir müşavir kadrosu ile verdiği karara aynı itibarı göstermiyen zihniyetleri tarihin affedeceğini zannetmiyorum.”⁴⁹

Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu, Demokrat Partinin kurucularından Profesör Fuat Köprülü’nün akademik özgürlük üzerine yazdıklarından hareketle Maarif Vekiline cevap vermiştir. Feyzioğlu şunları söylemiştir:

“Mademki, «Garp ilmi» ne tariz ediyorlar, ecnebi profesörlerin beyanlarından ima ile bahsediyorlar; biz de bir başka profesörün Demokrat Partinin dört kurucusundan biri olarak bu memleketin siyasi hayatında yer almış bir profesörün bu mevzudaki düşüncesini okuyalım. Profesör Köprülü, bakınız bu mevzuda vaktiyle ne diyordu?:

(Her düşünce ve serbest tenkid tam bir hürriyet içinde inkişaf edebilir... Objektif ölçüler, müstakil ilim adamları tarafından tatbik edilebilir. Bunların tatbiki, tesadüf şevkiyle iktidar mevkiine geçmiş siyaset adamlarının eline bırakıldığı zaman,... ilim iktidar mevkiinin âdi bir vasıtası olur.

Hayatı ve istikbali her hangi bir Maarif Vekilinin iki dudağı arasından çıkacak bir ilim adamının, ilmin yüksek haysiyetini muhafaza edebileceğine inanmak için akıl ve izandan tamamiyle mahrum olmak icabeder.) 1946 da Sayın Kurucu işte böyle diyordu. (Sağdan, alkışlar.) Devam ediyordu, kurucu profesör: «Azilleri ve terfileri Maarif Vekillerinin elinde olan profesörlerin ilmî ve vicdani kanaatlerini izhar ve müdafaa etmelerine asla imkân yoktur.», «Siyasi ve idari otoriteler ancak ilmi ve ihtisası bir yalancı şahidolarak kullanmak istedikleri takdirde, üniversite hocasını azlederler.» diyordu.

Arkadaşlar, Kubalı şöyle demiş, şunu, bunu... Memleketimizde bir rejim buhranı var, demiş. Anayasa profesörü olarak böyle görmüş. Bence pek doğru görmüş. Siz aksi fikirde olabilirsiniz, ama demokraside kanaatlere hürmet şarttır. Rejim buhranı var, diyen mütehassıs profesöre bunu yakıştıramazsınız

⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnkat:55, (4.4.1958), ss.183-184.

da, Başvekil Adnan Menderes için ;«peri padişahı» gibi bir tâbir kullanan profesöre bu sözü nasıl yakıştırırsınız? Tek taraflı ölçü ile kanun hâkimiyeti kurulmaz. Demokrat Parti kongrelerinde delege olarak bulunan doçent hakkında ne muamele yapıldı, arkadaşlar. Ben siyasete, istifa edip üniversiteden tamamen ayrıldıktan altı ay sonra vatandaşlık vazifemi düşünerek ve en tabii vatandaşlık hakkımı kullanarak atıldım. Vazifemi, bir partiye girmekte gördüm ve girdim. Ama beni Vekâlet emrine alan Vekil, kendisi Teknik Üniversitede Profesör iken, Rektör iken Taksim Demokrat Parti Ocağına kayıtlı olduğunu bu kürsüde itirafa mecbur oldu.

Ankara Üniversitesi Rektörü İzzet Birant Demokrat Parti adayı olarak seçimlerde Ankara'da karşıma çıkmadı mı? Kendisiyle karşılaştık ve pek tatlı bir seçim mücadelesi geçirdik.

Sivas'da, sabık Vekil ve bugünkü Erzurum Rektörü Profesör Özel ile karşı karşıya idik. Ne benim onu niçin siyasetle uğraşıyorsun diye muaheze etmeye hakkım var, ne de memlekete üniversitede hizmet etmeme imkân verilmeyince bu yoldan hizmete gayret sarf ettiğim için hiç kimsenin beni yermeye salâhiyeti vardır.....

Kubalı'nın üniversiteye iadesi bir mesele olarak ortada durmaktadır. Kubalı'yı iade ederlerse büyük bir haksızlık tamir edilmiş olur. Bir profesör, âşık olduğunda şüphe etmediğim mesleğine; üniversitemiz de çok değerli ve faziletli bir mensubuna kavuşur. Fakat Kubalı'nın iadesi sadece ârazm tedavisidir. Asıl derdi, Kubalı'ya bu muameleyi yaptıran zihniyeti ortadan kaldırmak lâzımdır. Kubalı'sız üniversite olur, Celâl Yardımcı'sız üniversite olur, ama hürriyetsiz üniversite, asla olamaz arkadaşlar... (Sağdan, alkışlar)''⁵⁰

Feyzioğlu'ndan sonra diğer soru sahipleri de söz alarak, yapılan işlemin yanlış olduğunu, üniversitede hürriyetin esas olduğunu, vekile daha uzun süre konuşma hakkı veren müzakere usulünün vekil lehine sonuç doğurduğunu, tek amacın hürriyet nizamının tesisi olduğunu, seçim bölgelerinde vatandaş tarafından Kubalı'nın durumunun sorulduğunu ve nihayet Maarif Vekilinin istifa etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁵¹

⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.185-186.

⁵¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.186-187.

Maarif Vekili, bu konuşmalara cevap vermek üzere tekrar kürsüye gelerek, iddialarla ilgili açıklamalar yapmıştır. Yardımcı, “hürriyetsiz üniversite olamayacağı” konusunda Feyzioğlu’na katıldığını belirterek şunları söylemiştir:

“Bu memleket Kubalı’sız da olur, Yardımcı’sız da olur. (Soldan, Feyzioğlu’suz da olur sesleri) Fakat, bu memleket hiç şüphesiz ki, hürriyetsiz olmaz. Üniversite de hürriyetsiz olmaz. Ama üniversitesiyle, bütün kültür müesseseleriyle bütün milletin hürriyete sahip olduğunun bizatihi bürhanı da memleketin kendisidir.”⁵²

g. Irak Hariciye Vekilinin, Ürdün’e saldırı durumunda Türkiye’nin otomatik olarak müdahale edeceğine dair demeci

Ankara Milletvekili Bülent Ecevit, Hariciye Vekili’ne sözlü olarak cevaplaması için şu soruyu yöneltmiştir:

“Ürdün’e bir tecavüz vukuunda Türkiye’nin otomatik olarak müdahale edeceğine, Türk Devlet adamlarının da bunu prensip olarak kabul ettiklerine dair Irak Hariciye Vekili Fazıl Cemali tarafından bir Türk gazetecisine verilen demeç hakkında ne düşünüldüğünü, Türkiye’nin Ürdün için böyle bir taahhüt altına girip girmediğini, girmişse bu taahhüdün hangi anlaşmaya dayandığını Hariciye Vekilinin sözlü olarak cevaplandırması için tavassutunuzu saygılarımla rica ederim.”⁵³

Meclis’in 22 Ocak 1960 tarihli 27 nci birleşiminde soru sahibi hazır bulunmadığı için, soru yazılıya dönüştürülmüştür. Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, bir yıl önce Burdur Milletvekili Alim Sipahi’nin de aynı konuda yazılı soru yönelttiğini, sorunun cevapsız kalmaması için Sipahi’ye verilen cevabın tekrarlandığını belirtmiştir. Zorlu’nun cevabı şu şekildedir:

“Irak ile Ürdün arasında bir birlik kurulduğu ve bu vaziyet karşısında, Bağdad Paktı hükümlerinin Ürdün’e de teşmil edilip edilmeyeceği meselesinin münakaşa mevzuu olduğu bir sırada verilmiş bulunan bu sual takriri ile aynı mahiyette olmak üzere geçen sene Burdur Mebusu Âlim Sipahi tarafından verilen bir yazılı soru önergesi tahrirî olarak cevaplandırılmıştı.

⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:55, (4.4.1958), ss.188-189.

⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:34, (8.2.1960), s.596.

Bülent Ecevit'in takriri tarihinden beri cereyan eden hâdiseler, meselenin artık tamamıyla akademik bir mahiyet iktisabetmesini intac etmiş bulunuyor. Bununla beraber, bahis konusu sual takririnin cevapsız bırakılmış olmaması için, Âlim Sipahi'nin önergesine evvelce verilen yazılı cevap aşağıda tekrarlanmıştır:

“Malûm olduğu üzere, Irak ile Ürdün arasında 14 Şubat 1958 de Federal bir Birlik kurulduğu zaman, her iki memleketin, birleşmeden önce mevcut Milletlerarası taahhütlerinde bir değişiklik olmayacağı tasrih olunmuştu. Binaenaleyh, bu birleşme neticesinde ne Ürdün'ün Bağdad Paktına ne de Bağdad Paktı âzalarının Ürdün'e karşı olan mesuliyetlerinde her hangi bir değişiklik mevzuubahs olamazdı.

Diğer taraftan, Irak Hükümeti, 14 Temmuz 1958 ihtilâlini mütaakıp, Irak -Ürdün Federal Birliğinden çekilmiş olduğu gibi, 24 Mart 1959 tarihinde Bağdad Paktından da ayrıldığını ilân etmiştir.

Bu itibarla, şimdi ismi değişmiş ve Merkez Andlaşması Teşkilâtı ismini almış olan Pakt âzalarının anılan bu iki memlekete karşı her hangi bir vecibeleri yoktur.”⁵⁴

h. Dünya Gazetesinde yayınlanacak “Tekelonya Cumhuriyeti” isimli Roman

Adana Mebusu Hamdi Öner, Adalet Vekili'ne sözlü olarak cevaplandırması talebiyle şu soruyu sormuştur: “İstanbul C. Müddeiumumisi, 10.V.1958 gecesi Dünya Gazetesi sahiplerinden Bedii Faik'i makamına davet ederek ertesi gün neşredilecek Tekelonya namındaki eserini neşretmekten menetmiş midir?”

Adalet Vekili Esat Budakoğlu, aynı sorunun daha önce başka bir milletvekili tarafından da sorulduğunu ve yazılı olarak cevaplandırıldığını hatırlatmıştır.⁵⁵ Budakoğlu'nun sözlü cevabında Cumhuriyet Başsavcısının bu girişimini doğrulamış, ancak bunun tasvip edilmediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tekelonya Cumhuriyeti adlı romanın Dünya Gazetesinde tefrika olunacağı o tarihlerde muhtelif gazetelerde ilân edilmekte ve reklâmı yapılmakta idi.

⁵⁴ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:34, (8.2.1960), s.597.

⁵⁵ Ankara Milletvekili Bülent Ecevit'in aynı konudaki sorusu, 20 Şubat 1959 tarihli 40 ıncı oturumda yazılı olarak cevaplandırılmıştır.

İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumisi reklâm olarak gazetelerde intişar eden bu ilânların muhtevalarından bu romanın suç olabilecek bazı pasajları ihtiva edebileceği düşüncesiyle evvelinden ikaz için roman yazariyle gazete mesul müdürünü makamına davet etmiş ve kendilerini bu mevzuda ikaz etmiştir. Eserin neşri menedilmiş değildir.

Bununla beraber Cumhuriyet m ddeiumumilerinin, neşir ile tekevvün edebilecek suçlar hakkında evvelinden her hangi bir muameleye velev ikaz mahiyetinde dahi olsa tevessül etmeye kanuni hakları yoktur. Bu itibarla İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumisinin bu hareketi Vek letimizce tasvibedilmemiş ve hakkında Hâkimler Kanununun 87 nci maddesi tatbik edilerek tecziyesi cihetine gidilmiştir.”⁵⁶

Soru sahibi, Adalet Vekilinin cevabında savcının önceden gazeteyi ikaz ettiğinin belirtildiği, ancak bunun ikazdan ibaret olmadığını, meselenin daha vahim boyutlarda olduğunu ifade etmiştir. Hamdi  ner olayı şu şekilde anlatmıştır:

“9 Mayıs 1958 gecesı saat 23,30 da İstanbul Müddeiumumisi telefonla Hürriyet Tepesi'nde yatağında yatmakta olan Bedii Faik'i uyandırır. Kendisine der ki : «Hemen kalk, giyin, adliyeye gel. Ben de şimdi oraya geleceğim ve sizinle konuşacağım.» Bedii Faik, «Neyi konuşacaksın?» diyor. Müddeiumumi: «Mevzu mühim, hayati, gel. Beni de yatağımdan kaldırdılar. Yalnız, Yazı İşleri Müdürünü de yanına al.» diyor.

Bedii Faik kalkıyor, Avukatını ve Yazı İşleri Müdürünü de yanına alıyor, gece yarısı Adliyeye geliyorlar. Biraz sonra İstanbul Müddeiumumisi de Moda'daki evinden kalkıyor adliyeye geliyor. Geldikten sonra Bedii Faik'i içeri alıyor, diyor ki: «Tekelonya Romanından bahsediliyor, bu nedir?» Yazar diyor ki; bana bunu soramazsınız... Bunun mahiyeti nedir, arkadaşça soruyorum, diyor. O zaman Bedii Faik diyor ki, Cenubi Amerika'daki bir idarenin yolsuzluklarını teşrih ediyorum, diyor. Cumhuriyet Müddeiumumisi, «Böyle bir isim haritai âlemde var mıdır?» diye soruyor. «  nk  Tekel Türkiye'de vardır. Tekelonya'da Türkiye'dedir, onun başka bir şekli, muharref ismidir.» diyor.

Sonra bir Vekil için, prostat s, diyorsunuz. Bu kimdir? Sağlık Vekili kasdedilerek prostat ameliyatı geçirdiği için

⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:30, (29.1.1960), s.404.

söylenmiştir, bundan da Türkiye'yi kasdettiğiniz anlaşılıyor, diyor. Müddeiumumi devamla soruyor, kurşun kalem yapamıyan sanayi memleketi burasıdır, Türkiye'dir, buna ne diyorsunuz? Bedii Faik Türkiye'de kurşun kalem yapıyor, cevabını veriyor. Sonra turisti olmıyan, turist gelmiyen turizm cenneti diye vasıflandırılıyorsunuz. Bu ülke Türkiye'dir, demesi üzerine Bedii Faik; Türkiye olamaz, siz bu suretle Türkiye'ye hakaret etmiş oluyorsunuz, diyor. Bunun üzerine Müddeiumumi Yazı İşleri Müdürünü çağırıyor. Bu romanı neşretmiyeceksiniz. Neşreder-seniz, bundan siz şahsan zarar göreceksiniz gibi, hattâ yatağında yatmakta olan Falih Rıfkı ve çocuklarınız da yanar, diyor. Bedii Faik buna rağmen ben neşredeceğim, diyor. Müddeiumumi, bunu neşreder-sen için çok vahim neticeler doğar, diyor. İlân yaptık okuyuculara ne diyelim, demesi üzerine, Müddeiumumilik menetti, dersiniz, cevabını veriyor. O sırada telefon çalıyor, Müddeiumumiyi Adalet Müsteşarının istediğini söylüyorlar. Müddeiumumi telefona gidiyor, kapı açık kaldığından muhavere işitiliyor. Müddeiumumi; «Bedii Faik yanımdadır, kendisiyle görüşüyorum, meseleyi halledeceğim» cevabını veriyor. Gelip oturduktan bir dakika sonra.....

Vali telefon ediyor. Konuşma devam ediyor. Bedii Faik, pekâlâ, mademki, menediyorsanız, Hükümetin emriyle menedildiğini yazarım, diyor. Müddeiumumi; hayır benim emrimle menedildiğini yazınız, diyor. Peki diyor, siz menediyorsanız, Hükümetin emri ile menedildiğini yazayım... Yok diyor, benim emrimle menedildiğini yazın. Çıkıyor gidiyor. O gün çıkacak gazeteye roman basılacak. Milliyet Gazetesinden Dinçer Güner ve başka gazetecilerin orada hazır bulunduğu bir anda, bu sahne cereyan ediyor. Adliyeden çıktıktan sonra, matbaanın önü motorlu zabıta vasıtalarıyla kapanmış olduğunu görüyor. Eğer «Tekelonya» neşredilirse biz bunu derhal toplarız ve yazı hiçbir kimsenin eline geçmez, diyorlar. Sabah saat 4 e kadar bekliyorlar. İlk nüshayı gördükten sonra bırakıp gidiyorlar.

Şimdi Sayın Adliye Vekilinden soruyorum. Sadece ikaz dedikleri bu mudur? Hakikaten Müddeiumumilik vasıtasıyla bu hususta kalem erbabının kanaatlerine, fikirlerine müdahale ve nüfuz etme teşebbüsünde bulunmuşlar mıdır? Bulunmuşlarsa, bunu açıklasınlar. (Sağdan, bravo sesleri)⁵⁷

⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:30, (29.1.1960), s.405.

Adalet Vekili, bu sözler üzerine, savcı ile bazı idareciler arasında vuku bulduğu ileri sürülen konuşmalardan haberlerinin olmadığını vurgulayarak şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, hâdisenin, hangi mahiyette olursa olsun, cereyan tarzını ve şeklini tasvibetmediğimizi beyan etmiştim. (Sağdan, bravo sesleri) Fakat bizim tamamen meçhulümüz olan birtakım muhavereleri, ki biz, şu anda sıhhat bakımından en ufak bir bilgiye sahip değiliz, beyan etmeleri tamamen kendilerine ait bir malûmat olarak telâkki etmekteyim. Daha evvelki mâruzâtımda da ifade ettiğim gibi neşir yolunda tekevvün eden suç hakkında müddeiumumilikçe ikaz mahiyetinde de olsa daha evvelden bu kabîl hareketi tecviz etmedik ve gene arz ettiğim gibi Hâkimler Kanununa göre takibat yapıpıp tecziye edildi. (Sağdan alkışlar)”⁵⁸

Ancak bu sözler soru sahibini tatmin etmemiştir. Hamdi Öner, savcılığın girişimini “ikaz” olarak nitelendirmenin hukuken mümkün olmadığını, bu tür bir olayın Abdülhamit döneminde bile gerçekleşmediğini belirtmiştir. Öner, eleştirilerini şöyle açıklamıştır:

“Arkadaşlar, arz ettiğim hâdisenin Adliye Vekili tarafından sadece ikaz olarak tavsif edilmesi bir hukukçu olarak beni hakikaten müteessir etmiştir. Arkadaşlar, meseleyi teşrihten niye kaçınalım. İstipdat devri dediğimiz Sultan Hamit devrinde sansür vardı. Fakat sansür matbuata verilen yazılarda idarenin yolsuzluklarına kelime ve satırlar çıkarılırdı. Kalem erbabının, fikir erbabının düşüncelerine bu şekilde takaddüm etmeyi, o zamanki baskıcılar bilmiyorlardı. Sultan Hamit zamanından itibaren, düşüncelere, kanaatlere polis vasıtasıyla müdahale yapılmadığı gibi, yayınlanacak bir eserin, durdurulması o zaman vâki değildir. Böyle bir şey zamanın polisi tarafından bile yapılmış ve buna ictisar edilmiş değildir. Yayınlanmıyan fikirler suç değildir. Fikirler ve düşünceler daima nizamın dışında ve polis müdahalesinin üstünde kalmıştır. Düşüncelere tasallut günahların en büyüğüdür, (soldan gürültüler) (sağdan alkışlar) en fenasından en iyisine kadar her düşünce kayıtsız şartsız haktır. Düşüncelere

⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:30, (29.1.1960), s.405.

her hangi bir suretle müdahale suçtur. Ben şahsan adalet cihazını değil, icraya hâkim olan zihniyeti tenkide esas tutuyorum. Dünyanın her yerinde, tarihin her devrinde hâkim, düşünce ve fikirlere el koymamıştır.

En büyük merkezlerden birisinin müddeiumumisi ve tanınmış bir yazarı gece yarısı evinden kaldırıp Adliye Sarayına götüren düşünce ve tasarruflarından vazgeçirme tehditlerine adaleti vasıta kılan zihniyet korkunçtur. Polislerle matbaayı çevirip bir yazının neşredilmesini men etmek hadisesi medeni âlemde tecviz edilmeyecek bir harekettir, arkadaşlar. Bu olayın mağduru Bedîî Faik değildir, doğrudan doğruya adalet cihazıdır.

Şimdi Adalet Vekilinden soruyorum: Sansürü kelimelere inhisar ettiren devre istipdat, diyoruz. Adaleti, zabıta, kanaat ve fikirleri neşredilmekten meni konusunda vazifelendiren, hoyrat icraatı zabitanın gözü önünde mal ve can emniyetine vâki tecavüzlerin millete duyurulmasını yasaklamayı itiyat ve anane haline getiren rejime ne denir? Ne denir, bilemem. Fakat hukukan olsun sayın Vekil de takdir ve teslim ederler ki, böyle idareye demokrasi denmez. (Sağdan alkışlar)”⁵⁹

Oturum Başkanının “Sual cevaplandırılmıştır” sözüyle birlikte bu konudaki müzakere de sona ermiştir.

i. “Radyo İstasyonlarından Ajans Haberlerini ve Partizan Neşriyatı Dinlemiyenler Derneği” nin Kapatılması

Ankara Milletvekili İbrahim Saffet Omay, Dahiliye Vekili Namık Gedik’e yazılı olarak cevaplaması talebiyle şu soruyu sormuştur: “İstanbul’da kurulan (Radyo İstasyonlarından Ajans Haberlerini ve Partizan Neşriyatı Dinlemiyenler Derneği) valilikçe, hangi kanunun hangi maddesine istinaden kapatılmıştır?”

Dahiliye Vekilinin yazılı cevabı şu şekildedir:

“Radyo İstasyonlarından Ajans Haberlerini ve Partizan Neşriyatı Dinlemiyenler Derneğinin İstanbul Valiliğince hangi kanunun hangi maddesine istinaden kapatılmış olduğu hakkında Ankara Mebusu İbrahim Saffet Omay tarafından verilen yazılı sual takrirı üzerine keyfiyet tetkik olundu.

Mezkûr Derneğin 1. XII. 1958 tarihinde İstanbul Valiliğine tevdi etmiş olduğu nizamnamenin 2 nci maddesinde ister partizan

⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:30, (29.1.1960), s.406.

isterse partizan olmıyan ajans haberlerini dinlememek üzere taahhütte bulunan kimselerin bir araya gelerek fikir ve mesailerini sarf edecekleri, bu hususta tıbbî ve psikolojik yardımda bulunacakları, ilmî tetkik ve tavsiyeler yapacakları ve bu gaye etrafında birleşecekleri yazılıdır.

Devletin resmî organı ve binaenaleyh bir âmme müessesesi hukuki durumunda bulunan radyo vasıtasıyla yapılan neşriyatın dinlenmemesini teşvik ve taahhüt altına almaya mâtuf bulunduğunu yukarıya aynen alınan nizamnamelerinin 2 nci maddesiyle açıkça izhar eden bu cemiyetin şahsiyete bağlı tabii hak ve hürriyetlerden olan radyo dinleme serbestisini takyit ve men'e müteveccih olan gayesinin hürriyetleri umumi selâmet şartlarına muvazi âmme nizamı noktasından tanzim eden Cemiyetler Kanununa aykırı menfi maksat ve istikâmeti bedahat halindedir. Nitekim İstanbul Birinci Sulh Ceza Hâkimliğinin 3. XII. 1958 tarih ve 58/201 sayılı Kararı da «Bu şekilde bir gaye, derneğin Devletin resmi organı olan ve ezcümle kanuni birtakım tedbirleri duyurmakta bir vasıta olarak kabul edilen ve radyo vasıtasıyla verilen ajans haberlerini dinlememek üzere cemiyet kurulması ve bu uğurda telkinde bulunulması alâkalılarını bu hususta imza ve senet vermeğe sevk ve mecbur ettirmesi, binnetice derneğin Cemiyetler Kanununun 1 inci maddesinin son fıkrasında derpiş edildiği üzere kanuna aykırı bir gaye güttüğü neticesine varılmış olduğundan» suretindeki mucip sebeplere dayanan faaliyetten men'e mütedair kararı yukarıdaki mütalâalarımızı teyideder mahiyettedir.

Kanun, tüzük, yönetmenliklerinin uygulanması mevzuunda gereken tedbirleri İl İdaresi Kanununun âmir hükmüne göre almakla yetkili bulunan valinin kanunsuz bir kuruluşun âmme nizamını bozmaya müteveccih olan suçluluk durumunu izale maksadiyle cemiyetin faaliyetini men etmiş olmasında mevzuat bakımından bir aykırılık bahse mevzu değildir.”⁶⁰

j. Urfa Valisinin bir vatandaşı hürriyetinden mahrum bırakması

Urfa Milletvekili Osman Ağan, yazılı olarak cevaplaması talebiyle Dahiliye Vekiline şu soruyu yöneltmiştir: Urfa Valisi Kadri Erogan, 18 Temmuz 1958 tarihinde Siverek'te Halit Gürpınar adındaki vatandaşı vazife salâhiyetini suiistimal etmek suretiyle saatlerce hapsedtirip hürriyetini tahdidettiği öğrenilmiştir. Vali hakkında bu fiilinden dolayı ne gibi muamele yapılmıştır?”

⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:33, (4.2.1959), s.40.

Bu soruya Dahiliye Vekili şu yazılı cevabı vermiştir:

“Filhal 18.VII.1958 tarihinde vazifesi icabı olarak Siverek'e giden Urfa Valisi Kadri Eroğın'ın vatandaş dileklerini dinlediğı sırada, bu meyanda kendisine şifahi müracaatte bulunan Kazani köyünden Eyüp Çakmak isminde yaşlı bir vatandaşın, Şekerli nahiyesine bağı Gışderi köyünde bulunan arazisine aynı köyden Halit Gürpınar'ın tecavüz ettiğini, halen mahkemede bulunduklarını, 5917 sayılı Kanun gereğince kendisine teslim edilen bir kısım araziye sözü geçen Halit Gürpınar'ın kendisini öldürme korkusundan gidemediğini, Halit Gürpınar'ın babası Maslup Şeyh Said'in müritlerinden bulunduğunu ve idam edilmiş olduğunu, bunun da babasının yolunda yürüyen bir şahıs olarak binlerce müridi bulunduğunu, müritleri arasında aşırının ve aranmakta olan kaatillerin bulunduğunu ve şu anda köyüne gidildiğı takdirde hepsinin ele geçirilebileceğı yolundaki ihbarı üzerine o sırada kaza merkezinde bulunan Halit Gürpınar daireye celbedilmiş ve vicahta ihbar ve şikâyeti reddetmekle beraber ehemmiyet arz eden bir ihbar karşısında bulunan valinin kaza merkezine çok yakın bulunan köyde yapılacak olan arama sonuna kadar bir tedbir olarak Halit Gürpınar'ı dairede alıkoymuştur.

Bir, iki saate inhisar eden ve tedbir mahiyetinde olan dairede alıkonmadan mütevellid olarak vali hakkında takibe değır bir cihet görülememiştir.”⁶¹

k. Kütahya'nın Gediz Kasabasındaki Bir Caminin Kapısına Asılmış Olan Demokrat Parti Levhası

Niğde Mebusu Asım Eren, Başbakanın sözlü olarak cevaplaması talebiyle şu soruyu sormuştur:

“10.VII.1959 günü Gediz kasabasının Salur Camii Şerifinin kapısında (Demokrat Parti Ocak levhası) görülmüştür.

Öteden beri aynı yerde asılı bulunan bu siyasi parti levhasının Camii Şerifle ne alâkası vardır? Niçin Camii Şerifte siyasi parti ocağına yer verilmiştir? Bu gibi hâdiselerin te-kerrürüne mâni olunacak tedbirler alınacak mıdır? Lütfen izahı.”

Başbakan adına soruyu cevaplandıran Devlet Vekili İzzet Akçal şunları söylemiştir:

⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:33, (4.2.1959), s.41.

“Gediz’de Salur Camii ve müştemilâtı 15 Teşrinisani 1935 tarih ve 2233 numaralı Kanunla kadro haricine çıkarılmış bir ibadethanedir. Halen mahallî cemaat tarafından idare edilmekte ve ibadethane olarak kullanılmaktadır. İbadethane olarak kullanılan bu bina, iki katlıdır, birinci katında iki oda vardır, ikinci katı cami olarak kullanılmaktadır. Alt katındaki odalardan birisi tabutluk, diğer oda ise namazdan evvel gelen cemaatin toplanma yeri olarak yapılmış olup maksadı tahsise uygun şekilde inşa tarihinden tasfiye tarihine kadar kullanılmakta ilken, Halk Fırkası, mütaakiben Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 1946 senesinden 1950 senesine kadar ocak olarak işgal edilmiş ve kullanılmıştır. 1950 senesinde bu mahallede C. H. Partisinin infisahı dolayısıyla Demokrat Parti ocak teşkilâtı bu odayı işgal etmiş ve bir müddet bu odada ocak teşkilâtı çalışmıştır. Ahiren halkın arzusuna uyularak ocak olarak kullanılan bu oda tahliye edilmiş ve maksadı tahsisine uygun bir şekilde halen kullanılmaktadır. Yani ocak teşkilâtı buradan çıkmıştır. Birçok vilâyetlerimizde, kazalarımızda, nahiye merkezlerinde, kasabalarımızda cami müştemilâtı bilhassa C. H. Partisinin ocağı olarak kullanılmaktadır. Bunların da tahliyesi için Vakıflar İdaresi gerekli teşebbüste bulunmuştur. Birçok misaller vermek mümkündür. Arkadaşımın suali, nerelerde parti ocağı vardır diye, teşmili olmadığı için buna cevap vermiyorum.”⁶²

Soru sahibi Asım Eren, öncelikle Devlet Vekilinin bu soruya cevabı Hicretin yıldönümü gibi mukaddes bir günde verdiği için kendisine müteşekkir olduğunu, soruya konu olan camide İstiklal Harbine katılmış genç ve gönüllü bir teğmen olarak askerlerini yatırdığını, dolayısıyla mukaddes hatıraları olan bu caminin bugüne kadar Demokrat Parti ocağı olarak kullanılmasının üzüntü verici olduğunu ve nihayet Vekil’in caminin alt katında 1946-1950 yılları arasında CHP’nin ocağı olduğuna dair sözlerinin gerçeğe aykırı olduğunu belirtmiştir.⁶³

Devlet Vekili Akçal ise, hükümete mensup ve sorumluluk sahibi bir kişinin mesnetsiz konuşmayacağını kabul edilmesi gerektiğini, söz konusu bilginin valilikten alındığını ve mahalli Vakıflar Müdürlüğüne teyit ettirildiğini ifade etmiştir. Akçal, 1935 yılında çıkarılan 2845 sayılı Kanunla, ibadethanelerin tasfiye edildiğini, bir çok cami ve mescidin ibadethane vasfının kaldırıldığını, bunlardan bin kadarının satıldığını ve satın alan vatandaşlarca mesken, ticarethane veya depo olarak kullanıldığını, sekiz yüz kadarının da satılmayıp hizmet dışı bırakıldığını, 1950 yılından sonra ibadethanelerin satışının durdurulduğunu ve

⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), s.688.

⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), ss.688-689.

müsait olanların tamir edildiğini, bu ibadethanelerin bazılarının müstemilatında CHP'nin ocaklarının bulunduğunu, 30 kadar olan bu işgalleri önleyip tahliye edemediklerini, ancak nerede bir ibadethane varsa onu onarıp halkın hizmetine açmaya gayret ettiklerini vurgulamıştır.⁶⁴

Asım Eren tekrar söz alarak şunları söylemiştir:

“Arkadaşlar camilerle oynamıyalım. Salur camiinin kapısına asılan levhayı indirdiğinden dolayı Hükümete teşekkür ediyorum. Halkın yıllardan beri Mimar Sinan'dan kalan bu camii maksadı aslisinde kullanmaya devam etmektedirler. Bundan dolayı minnettarım. Temenni ederim ki tamirini de yapsınlar. Ve bundan sonra Türkiye'nin hiçbir tarafında cami denen mukaddes varlığı sadece Allahı anmak suretiyle insanların ruhunu tasfiye etmek için inşa edilen, 1374'den itibaren kiblesi Kâbeye çevrildiği Hicret yılında 5 vakit namazın farz olduğu zamandan itibaren mukaddes bir varlığı olan yer olarak kabul ediyoruz. Camileri zaman zaman harbte yaralılarımızın sığındığı, savaşta mübarek ordumuzun beslenmesini temin eden yiyecek ve silâhların muhafaza edildiği yer olarak kullanılan bu mukaddes müesseseleri hiçbir zaman siyasi ayırıcı olarak kullanmıyalım. Çünkü Dünya Gazetesinde Büyük Çekmece'de bir camiin orada vilâyet daimî encümeni âzası olan zatın eşya deposu olarak kullandığını yazmaktadır. (Gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım, bu zat meyhane işletmekte ve meyhanenin malzemesini de orada saklamaktadır. Hâdise vâkıdır ve tahkikata da geçilmiştir. Dinî müesseseleri, dinî işlerde kullanalım, çünkü oralar Müslüman cemaatinin toplanıp ibadet etmesi için tesis edilmiştir. Biz zamanımızda camilerimizi hayırlı maksatlarda kullandık. (Soldan; Ahır yaptınız, sesleri)

EMİN TOPALER (Kütahya) - Camileri ahır yaptınız.

ASİM EREN (Devamla) – Emin Topaler arkadaşımıza cevap vermek isterim.

Bizim zamanımızda ne bir cami ahır yapılmıştır ve ne de bir camie hayvan bağlanmıştır. Eğer aksini ispat ederlerse mebusluktan derhal istifa ederim. (Soldan; öyle ise derhal istifanameni hazırla, sesleri) Gölköy'de, Simav'da bizim aleyhimizde konuşan Emin Topaler arkadaşımıza cevap vermek isterim. Ne cami ahır yapılmıştır, ne de camie hayvan

⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), s.689.

bağlanmıştı. Bunun aksini iddia ederlerse mebusluktan istifa etmeye hazırım.”⁶⁵

Devlet Vekili İzzet Akçal'da, vatan sathında tamir edilmedik tek bir cami, mescit ve medrese bırakmayacaklarını, bunu ecdadla rabıtaı muhafaza ettirmek için yapmak zorunda olduklarını, 1960 sonuna kadar önemli birçok caminin tamir ettirileceğini, Salur Camiine de gereken ilginin gösterileceğini, daha önce satılan cami ve mescitlerin geri alınmasını mümkün kılacak bir yasal düzenlemenin Meclise sevk edildiğini belirtmiştir. Akçal, sözlerini şöyle devam ettirmiştir:

“1935 senesinde kabul edilen ve 1950 senesine kadar tatbik edilmek suretiyle tasfiyeleri yapılan, yani ibadethane vasfı kaybettirilmek suretiyle kısmen satışa arz edilen, kısmen de ibadethane olarak kullanılmasından sarfınazar etme salâhiyetini veren kanun yaşamış olduğu halde, 1950'den sonra tek bir mâbet gösteremezler ki, biz kadro dışı yapalım ve ibadethane vasfını kaybettirmiş olalım. O zaman bu kanun şu veya bu sebeple çıkarılmış olabilir. Tatbikatı kötü olmuştur. Bunu, o zamanın idarecileri olarak vazife görenler pek iyi bilirler. Kadro dışı yapılan mâbetlerin han olarak, misafîrhane olarak, imalâthane olarak kullanılmamıştır diye, burada bir iddiada bulunmak, aynı hayatın içinden yetişip gelmiş şahıslar karşısında, cesurane bir iddiadır. Bir tanesini, en yakın olan bir misalini vereyim:

Ankara'da Samanpazarı'ndaki bir mescit, Ermeni bir vatandaşa satılmıştır. 1950 senesinde bu mescidin altında hayvan bağlandığından dolayı Müslüman vatandaşlar ayaklandılar, Vakıflar İdaresine müracaat ettiler ve Vakıflar İdaresi de bu istimal tarzına müdahale etmek mecburiyetinde kaldı. Vukuu melhuz hadise, böylece önlendi. (Soldan, bravo sesleri)”⁶⁶

Son sözü alan soru sahibi Asım Eren, D.P. iktidarı döneminde tamiri yapılmayan camilerin bulunduğunu ve Bor'da dedelerinin ve babasının yıllarca hitabet ve imametini yaptığı tarihi Ortamahalle Camiinin bunlardan birisi olduğunu söylemiştir. Eren konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Muhterem arkadaşlar, tekrar ediyorum, Allahın, Peygamber Efendimize inzal buyurduğu Kur'anı Kerimin meselâ Ankebut sûresinin 45 inci âyetinde de... (Soldan alkışlar ve bravo sesleri) namazın sırf, insanların tesanüt ve yardımlaşmadan ibaret

⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), s.690.

⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), s.690.

bir insani maksat etrafında toplanarak ruhlarını temizlemeleri ve Allanın ismini anmaları için farz kılındığı ve Allahı anmanın ibadetlerin en büyüğü olduğu emir buyurulmuştur.

Şimdi, iş böyle olunca camilerin şu veya bu maksada tahsisi için, geçmiş, bâtil misallere dayanmak parti ocağı yapmak keyfiyetini mazur göstermeye çalışmak ifadesini, doğru bulmadım ve bütün camileri tamir edeceğini iade buyuran ve bizi sevindiren Hükümet iradesi ile yanyana getirince «Parti ocağı» bahanesini Hükümete yakıştıramadım. Mümkünse beyanlarından «Parti ocağı olarak onlar da kullandılar; o sebeple biz de kullandık» şeklindeki kısmın çıkarılması, hattâ zabıttan çıkarılması daha iyi olur...⁶⁷

Eren sözlerini tamamlarken, bir vakıf malı olan Salur Camiine yıllardır tamir eli uzatılmadığını, Hükümetin bu camiye ocak açmakla yetinmeyip, Gediz-Emet yolundaki baraj sebebiyle sekiz köyün tarlasına bedelsiz olarak istimlak yoluyla el koyduğunu, bunun kul hakkı olduğunu, özellikle Kütahya mebuslarının, köylerde “İsmet Paşa sahtekârdır, harpten kaçmış ve samanlığa saklanmış” gibi iftira ve yalanları yaymak yerine, Kütahya Vakıfları ve kul hakkıyla milletin yararına uğraşmaları gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸

1.2 GENSORU (İSTİZAH) ÖNERGELERİ

Parlamente sistemlerde parlamentonun hükümeti denetleme yollarından biri olan gensoru (istizah), anayasal sistemimizde 1876 Kanun-i Esasisinden beri farklı şekillerde de olsa uygulanagelmıştır. Kanun-i Esasisinin 38. maddesine göre “İstizahı madde için Vükelâdan birinin huzuruna Meclisi Mebusanda ekseriyetle karar verilerek davet olunmakta ya bizzat bulunarak veyahut maiyetindeki rüesayı memurinden birini göndererek irad olunacak suallere cevap verecek veyahut lüzum görür ise mesuliyetini üzerine alarak cevabını tehir etmek selâhiyetini haiz olacaktır.” 1909 değişikliklerinde anayasanın bu maddesi de değişmiş ve gensoru daha ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Anayasanın 38. maddesine gensorunun sonucunu açıklayan şu cümleler eklenmiştir: “Neticei istizahta Heyet-i Mebusanın ekseriyeti arası ile hakkında ademi itimat beyan olunan nazır sakıt olur. Reisi vükelâ hakkında ademi itimat beyan olduğu halde Heyeti Vükelâ hep birden sukut eder.”

Bu maddelerin yürürlükte olduğu dönemde uygulanan 13 Mayıs 1877 tarihli Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dahilisinin değişik 117. maddesi istizahı “hükümete hareket ve icraatının esbabı veya gayesini sormak” şeklinde tanımlamıştır. Aynı maddeye göre istizah önergeleri en az yirmi milletvekili

⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), s.691.

⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:36, (12.2.1960), ss.691-692.

tarafından verilebilir.⁶⁹ Bu hükmün bugünkü gensoruyla paralel bir düzenleme olduğu görülmektedir.

Ancak 1924 Anayasası döneminde, gensoru önergelerinin verilebilmesi için asgari milletvekili sayısı aranmamıştır. 2 Mayıs 1927 tarihli TBMM İçtüzüğü'nün 15. Babı (madde 157-168) gensoruya ayrılmıştır.⁷⁰ Buna göre, gensoru (istizah), milletvekillerinin Başbakan'dan veya Bakanlardan bir konunun açıklanması talebiyle Meclis Başkanlığına önerge vermeleriyle gündeme gelir. Gensoru önergesi, Meclis Genel Kurulunda okunduktan sonra kabul veya reddi hakkında müzakeresiz işaret oylamasına sunulur. Hakkında gensoru verilen vekilin, müzakere günü Meclise bizzat gelmesi veya maiyetindekilerden birini göndermesi için, Meclis Başkanlığına vekile davetname yazılır (m. 157)

Davet olunan vekil belirlenen günde bizzat veya görevlendirdiği kişi vasıtasıyla Meclise açıklamada bulunur. Bu açıklamayı takiben, önerge sahibi veyahut sahipleri lehte ve aleyhte söz söyleyebilirler. Bu müzakereler sonunda hiçbir önerge verilmezse gündemin diğer maddelerine geçilir (m. 160-161) Milletvekilleri gensorunun sonucuna etki edecek önergeleri açık oylamaya sunulur. Ancak on beş milletvekilinin talebiyle gizli oylamaya da başvurulabilir (m. 168)

1957-1960 döneminde Meclise toplam beş istizah önergesi sunulmuştur. Bunların dördü Başvekilden biri de Adliye Vekilinden istizah olunmasını talep etmiştir. Tamamı oylanarak reddedilen bu istizah önergeleri şunlardır:

1.2.1 Vatandaşların Tâbi Tutulduğu Farklı Muamelelerin Önlenmesi

Malatya Mebusu Nüvit Yetkin, Erzincan Milletvekili Adil Sağıroğlu ve Hatay Milletvekili Ahmet Sırrı Hocaoglu'nun 1957 mebus seçimlerinden sonra çeşitli işlerde vatandaşların tâbi tutulduğu farklı muamelelerin önlenmesi ve sebeplerinin ortadan kaldırılması hususunda ne düşünüldüğünün Başvekilden istizah olunmasına dair takrirleri şu şekildedir:

“Bilhassa 1957 Milletvekilleri seçimini takriben yeni Hükümetin teşekkülünden sonra gittikçe mütekâsif bir halde Hükümet icraatında, her vekâlette ve hattâ her mevzuda vatandaşlar arasında parti farklarına veya iktidar partisine yakınlık derecesine göre ayrı muamele yapıldığı, muhalefet partisine mensup ve hattâ mütemayil görülenleri her türlü âmme

⁶⁹ Şeref İba (der.), *Osmanlı'dan Günümüze Meclis İçtüzük Metinleri*, (Ankara: TBMM Basımevi, 2007), s.324.

⁷⁰ İba (der.), *Meclis İçtüzük Metinleri*, ss.276-277.

hizmetlerinden ve nimetlerinden mahrum etmek gayret ve temayülü müşahede edilmektedir.

Hazineye ait arazinin tevzi ve icara verilmesinden, köylerin su, yol ve okul ihtiyaçlarının giderilmesine, Devlet eliyle tevzi olunan alet ve nakil vasıtası veya malzemenin tevzi ve tahsisinden belediye hizmetlerine ve belediyelere yapılan yardımlara varıncaya kadar bütün âmmе hizmetlerinin ifasında iktidar partisine mensubiyetin bir imtiyaz ve öncelik sebebi sayıldığı görülmektedir.

İdare Meclisi Reis ve âzalıklarından Petrol Ofis ve Deniz Yolları acantalıklarına hattâ Devlet fabrika ve işletmelerinde işçiliklere kadar hizmet ve vazife tevcihinde kabiliyetin ve müktesebatın değil, Demokrat Partiye mensubiyetin ölçü olarak kullanıldığı, muhalefet mensuplarının elinde bulunan belediye meclis ve reisliklerinin feshedilme ve işten el çekirme tehditlerine mâruz bulunduğu, muhalif muhtarların haksız ve kanunsuz olarak mühürlerinin alındığı, hayır cemiyetleri ve Tarım kooperatifleri seçim faaliyetlerinin bile bir parti mücadelesine sahne yapıldığı ve mülki taksimatta yapılan değişikliklere varıncaya kadar bütün Hükümet tasarruflarında dar ve mutaassıp bir partizan zihniyetin hâkim olduğuna dair yüzlerce misal ve şikâyetе muttali bulunmaktayız.

Bu maksadı temin için bütün Devlet memurlarının salâhiyetlerini ve vazifelerini iktidar partisinin amaline ve menfaatine kullanmaya zorlandığı ve buna boyun eğmediklerinden veya bu yolda teşkilât mensuplarının şikâyetine hedef olduklarından her vekâlete mensup yüzlerce memurun Valilere ve Umum Müdürlere kadar haksız ve sebepsiz tahvil, nakil, teşkilât emrine alma veya işten çıkarma yolları ile mağdur edildikleri, böylece âdeta Devlet mekanizmasının gayrimesul parti teşkilâtının emir ve murakabesine tâbi kılındığı umumi bir kanaat haline gelmiş bulunmaktadır.

Böyle bir zihniyet ve tutumun; kanun nazarında ve Devlet hizmetlerinde vatandaşların müsavi olduğu yolundaki Anayasanın bir temel prensibini ihlâlden başka millî birliği zedeliyeceği ve memlekette huzuru ve muhalefette emniyeti ihlâl edeceği izahtan vârestedir.

Böyle bir halin milletçe ve millet hâkimiyetinin mümessili ve Anayasanın bekçisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisince tervicedilmiyeceği aşikâr olduğundan Yüksek Meclisin murakabesine imkân vermek üzere bu şikâyetlerin önlenmesi ve sebeplerinin ortadan kaldırılması hususunda ne düşünüldüğünün

İçtüzüğün 157 nci maddesine tevfikân Başvekilden istihzah olunmasını saygı ile rica ederiz. 16 Mayıs 1958”⁷¹

1.2.2 Bazı Cumhuriyet Savcılarının Kanunsuz Fiil ve Hareketleri

Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt, Uşak Milletvekili Ali Rıza Akbıyıkoglu, Urfa Milletvekili Atalay Akan ve Ankara Milletvekili Bülent Ecevit, yetkilerini kötüye kullanan bazı Cumhuriyet Başsavcılarının kanunsuz fiil ve hareketlerinin Adliye Vekilinden istizah olunmasına dair bir önerge vermişlerdir. 21 Mayıs 1958 tarihli bu gensoru önergesi şöyledir:

“Bazı Cumhuriyet Müddeiumumilerinin yetkilerini kötüye kullanarak, matbuat üzerindeki tazyiklerini artırdıkları görülmektedir. Ezcümle:

1. Anayasanın sarahaten menettiği sansür, dolambaçlı yollarla fiilen tatbika başlanmıştır.

2. Yine Anayasa ve diğer mevzuatımızla menedilmiş olmasına rağmen matbuatın neşir ve tevziinden evvel toplattırıldığı sık sık görülmektedir.

3. Basın Kanununun tekzip hususunda müddeiumumilere tanıdığı salâhiyet, Basın Kanunu ve basın hürriyeti ile telifi mümkün olmayan bir tarzda iktidar lehine istimal edilmektedir.

4. Açıkça suç teşkil eden yazıları ihtiva eden iktidar sözcülüğünü yapan veya iktidar tarafını tutan gazeteler hakkında takibat yapılması ihmal olunmaktadır.

Cumhuriyet müddeiumumileri icranın kaza mercilerinde temsilcisi olmakla beraber, bunun üstünde adalet cihazının bir unsurudurlar. Buna rağmen bazı C. Müddeiumumilerinin vazifelerini hiçe sayarak korumakla mükellef bulundukları kanun hükümlerini ve insan hak ve hürriyetlerini ihlâl ettikleri müşahede edilmektedir. Bu gibi kanunsuz hareketler tekerrür ve tevali ettiği halde Adliye Vekilinin bu kanunsuz fiil ve hareketi yapan C. Müddeiumumileri hakkında kanuni muameleye tevessül ettiğine maalesef rastlanmamıştır.

Anayasamızın ve mevzuatımızın birçok hükümlerini ihlâl eden bu hallerin Büyük Meclisçe de tasvip edilmemesi gerekir. Bu itibarla Büyük Millet Meclisinde Adliye Vekili hakkında bu yönden gensoru açılmasını arz ve talep ederiz.”⁷²

⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnkat:84, (23.6.1958), ss.578-589.

⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnkat:84, (23.6.1958), s.579.

1.2.3 Hayat Pahalılığı, Mal Darlığı ve Yokluğunun Önlenmesi

Ankara Mebusu Hıfzı Oğuz Bekata'nın hayat pahalılığı, mal darlığı ve yokluğunun önlenmesi hususunda ne düşünüldüğünün Başvekilden istizah olunmasına dair, 23 Mayıs 1958 tarihli önergesi şu şekildedir:

“Bilhassa birkaç senedir devamlı surette artan hayat pahalılığı ile gittikçe daha fazla hissedilen mal darlığı ve yokluğu yüzünden memlekette umumi bir yaşama ve geçim sıkıntısı hüküm sürmektedir.

Halkımız üzerinde ekonomik ve sosyal tesirlerini bütün ağırlığı ile gösteren ve memleket ölçüsünde bir ıztırap şeklini alan bu hâdiseyi, Hükümetin ciddî ve müessir tedbirler bularak önliyemediği de bir vakiydir.

Başvurulan çareler ve girilen tatbikat ise, gayriiktisadi karakter taşıdığı ve meselelerin esasları değil, tezahürleri ele alınarak hareket edildiği cihetle, geçici ve palyatif kalmakta ve işler daha da içinden çıkılmaz bir mecraya sürüklenmektedir.

Görünürde hayatın ucuzlatılacağına ve pahalılığın durdurulacağına, vatandaşların zaruri ihtiyaç maddelerinin temin edileceğine ve bollastırılacağına inandırıcı yakın - uzak bir ümit ışığı da yoktur.

Büyük Meclisin bu duruma kayıtsız kalması bahismevzuu olamayacağından, millî murakabenin tabîi icabına uyularak: Milletçe çekilen bu ekonomik ve sosyal ıztırağa karşı pahalılığın, mal darlığı ve yokluğunun önlenerek memlekette hayatın tabîi hale girmesi için Hükümetçe neler düşünüldüğüne ve neler yapılacağına dair izahat verilmesi ve milletin müşterek bir derdi olan bu meselede Meclisin tatmin edilmesi lâzımdır.

Mevzuun, topyekûn Hükümet idaresini ve umumi hayatı yakından alakalandırması dolâısıyla, Başvekilden istizah olunmasına delâlet buyurulmasını saygı ile rica ederim.”⁷³

1.2.4 Kâğıt, Malzeme ve İlân Tahsisi ve Tevzii

Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata ve yedi arkadaşının⁷⁴, kâğıt, malzeme ve ilân tahsisi ve tevzii konularının, nasıl ve hangi ölçülerle düzenlendiğinin Başvekilden istizah olunmasına dair önergeleri şu şekildedir:

⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:84, (23.6.1958), ss.579-580.

⁷⁴ Gensoru önergesinde imzası bulunan diğer milletvekilleri şunlardır: Ankara Milletvekili Bülent Ecevit, Adana Milletvekili Suphi Baykam, Adana Milletvekili Melih Kemal Küçüktepepınar, Hatay Milletvekili İhsan Ada, Ordu Milletvekili Münir Ekşi, Maraş Milletvekili Emin Soysal, Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt.

“Bugün Türk basını hiçbir demokratik memlekette rastlanamayacak kadar ağır ceza tehditleri altındadır. Siyasi gazete ve dergiler ödevlerini yerine getirirken büyük tehlikeler göze almaktadırlar.

Anayasanın kesin olarak yasak ettiği sansür, türlü yollardan tatbika başlanmıştır.

Bütün bunların üstüne, kâğıt ve ilân dağıtımını da Devlet tekeline alınmış ve Hükümetin takdir ölçülerine bırakılmıştır.

İlân dağıtımını Hükümet şimdilik dilediği gibi düzenliylememekle beraber, bu konuda Hükümetin kendi kendine tanıdığı yetkiler, basın üzerinde olduğu gibi, ticari müesseseler üzerinde de devamlı bir tehdit vasıtası olarak kalmaktadır.

Kâğıt dağıtımını kontrolü altında tutmakla ise Hükümet, gazete ve dergilerin tirajlarını dilediği gibi kısılabilmekte, iktidarı destekliyen gazete ve dergilerden birçoğu kâğıt sıkıntısı çekmezken, muhalif veya bağımsız gazete ve dergiler tirajlarını çok kısmak zorunda bırakılmakta ve talepleri karşılayamamaktadırlar.

Kitaplar için kâğıt tahsisinde takibedilen usul yüzünden ise bütün fikir hayatımız da sıkı bir Hükümet kontrolüne tâbi tutulmuş olmaktadır. Bu kontrolün de dolayısıyla bir nevi sansür olduğu açıktır.

Ayrıca matbaalar için gerekli teknik malzemenin ithal müsaadeleri de objektif ölçülere göre değil, iktidarın partizan ölçülerine göre verilmektedir.

Bütün bu şartlar göz önünde tutulacak olursa, Demokrat Parti iktidarının basın ve yayın konusundaki siyasetinin tamamıyla Anayasa ve hukuk dışı bir mahiyet aldığı görülür.

Bu durumda, Türk basını ve fikir hayatı üzerinde ağır bir baskı teşkil eden kâğıt, malzeme ve ilân tahsisi ve tevzii konularının nasıl ve hangi ölçülerle düzenlendiğinin Başvekiliden istizah olunmasına delâlet buyurulmasını saygılarımızla arz ederiz.”⁷⁵

⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:84, (23.6.1958), s. 580.

1.2.5 Hükümetin İktisadi Politikası

Ankara Mebusu Faik Ahmed Barutçu ve yedi arkadaşının,⁷⁶ Hükümetin iktisadi politikasının Başvekilden istizah olunmasına dair, 18.6.1958 tarihli takriri şu şekildedir:

“Zamanında iyi niyetle yapılan tenkid ve ikazlara rağmen, Menderes hükümetlerince takibinde ısrar edilen hatalı iktisadi ve malî politika yüzünden, memleketin adım adım tam bir iktisadi buhran içine sürüklendiği bir vakiadır.

Bugün geniş ölçüde basiretsizliğin, hesapsızlığın ve israfın mukadder bir neticesi olarak, milletçe karşılaştığımız iktisadi güçlükler, mütevazî imkânlı geniş vatandaş kitlelerinin katlanmak zorunda kaldığı sıkıntı ve mahrumiyetler had bir hale gelmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan çekilen sıkıntı ve mahrumiyetlerin eşit olarak paylaşılmaması, adalet hissini rencide etmekte, vatandaşların ıstırabını bir kat daha artırmakta ve sosyal bakımdan ciddî bir tehlike teşkil etmektedir.

Birbirini takibeden Menderes hükümetleri hükümet programlarında ve resmî beyanlarında alenen yaptıkları vaat ve taahhütlere rağmen hatalı yoldan dönme basiretini bir türlü gösterememişler, iktisadi ve malî sahada emniyet, istikrar ve huzur sağlayacak lüzumlu ciddî ve cezrî tedbirler yerine, bir taraftan kesif bir propaganda edebiyatıyla ve diğer taraftan günlük ve palyatif tertiplerle ümitsizlik içinde bocalıyan vatandaşları avutmayı ve oyalamayı, itiyat haline getirmişlerdir. Nitekim sadece Millî Koruma Kanununda yapılan tadiller ve ağır ceza müeyyideleriyle iktisadi ve malî hayatta emniyet ve istikrar sağlanmasına bağlanan ümitlerin ve bu yolda zamanında yapılan büyük iddiaların hazin akıbeti meydandadır.

Büyük vatandaş kitleleri için artık devamlı bir endişe ve ıstırap konusu halini alan hayat pahalılığı ve geçim darlığı evvelce verilen bütün teminatların tam zıddına olarak son günlerde bizzat Hükümetin önyak olduğu seri halindeki zamlarla bir kat daha ağırlaştırılmıştır.

Devletin elinde bulunan ve bellibaşlı ihtiyaç ve istihsal maddelerini teşkil eden demire, kömüre, yiyecek maddelerine, giyecek maddelerine, hava, deniz ve demiryolu nakliye

⁷⁶ Gensoru önergesinde imzası bulunan diğer milletvekilleri şunlardır: Sivas Mebusu Turhan Feyzioğlu, Van Mebusu Ferid Melen, Adana Mebusu Hamza Eroğlu, Ankara Mebusu İsmail Rüştü Aksal, Adana Mebusu Suphi Baykam, Ankara Mebusu Hıfzı Oğuz Bekata, Maraş Mebusu Emin Soysal.

ücretlerine birbiri ardınca yapılan büyük ölçüdeki zamlar istihsal maliyetleri yoluyla ve zincirleme tesirlerle umumi fiyat seviyesini yeniden körükleyecektir. Bu zamların hayat pahalılığı ve geçim darlığı altında bunalmış olan geniş vatandaş kitlelerini bir kat daha ıstırap ve çaresizliğe sürükleyeceği aşîkârdır.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin gitgide artan açıklarını kapatmak ve bozulan iktisadi düzenin ıslahı için alınması gereken asıl iktisadi ve malî tedbirler ihmal edilerek kolay görünen zam yoluna sapılması esef vericidir.

Hayat pahalılığının, zaruri maddelerdeki yokluğun ve iktisadi hayatımızdaki teşevvüşün ana sebeplerinden olan plânsız ve programsız politika bütün hızıyla devam etmektedir. İsrâf ve gösteriş temayülünden vazgeçildiğini gösteren hiçbir emare görülememektedir.

Meclis içinde ve dışında tenkid ve murakabe imkânlarının aşırı şekilde kısılması çekilen sıkıntıların belli başlı sebebidir.

Bu durum karşısında Meclis murakabesini tesirli kılabilmek maksadiyle memleketi günden güne vehameti artan bir iktisadi buhrana ve vatandaşları tahammül edilmez ıstıraplara sürüklemekte olan Hükümetin iktisadi politikası üzerinde Başbakanın gensoru açılmasına delâletinizi saygı ile rica ederiz.”⁷⁷

Diğerleri gibi, bu gensoru önergesi de Genel Kurul tarafından reddedilmiştir.

1.3 MECLİS TAHKİKATI (SORUŞTURMASI) ÖNERGELERİ

1924 Anayasası’nın 22. maddesi, soru ve gensoru gibi, Meclis soruşturmasını da Meclis’in denetim yetkileri arasında saymış, ancak bu yetkinin nasıl kullanılacağı hususunun İçtüzük tarafından düzenleneceğini belirtmiştir. Meclis İçtüzüğü’nün on altıncı babı (m. 169 - m. 177) Meclis tahkikatına ayrılmıştı.

Milletvekilleri, bir gensoru üzerine, bütçe müzakeresi sırasında ya da sonunda veya re’sen, Anayasanın 46. maddesi çerçevesinde⁷⁸ Hükümetin genel

⁷⁷ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:4, İnikat:84, (23.6.1958), s. 581.

⁷⁸ 1924 Anayasası’nın 46. maddesi Bakanlar Kurulunun ve bakanların sorumluluğunu düzenlemekteydi. Bu madde şu şekildeydi: “İcra Vekilleri Heyeti Hükümetin umumi siyasetinden müştereken mesuldür. Vekillerden herbiri kendi salâhiyeti dairesindeki icraattan ve maiyetinin efal ve muamelâtından ve siyasetinin umumî istikametinden münferiden mesuldür.”

siyasetinden ve bakanlıkların yerine getirmekle yükümlü oldukları görevlerden dolayı, cezai veya mali sorumluluğu gerektiren fiillerin varlığı iddiasıyla Meclis Başkanlığına soruşturma önergesi verebilirlerdi. Önerge Meclis Başkanı tarafından Meclise sunulur, ilgili bakan veya bakanlar da durumdan haberdar edilirdi. Diğer yandan, adli makamlarca bir işin takibi esnasında bir bakanının göreviyle ilgili bir husustan dolayı karar alınıp Meclise başvurulduğunda, Meclis Genel Kurulu Meclis soruşturmasına gerek olup olmadığını belirlemek için beş kişilik bir ön komisyon oluştururdu. Bu komisyonun hazırlayacağı mazbata Meclise arz edilirdi (m. 170) Meclis, ilgili bakanı, soruşturma önergesini verenleri veya mazbatayı hazırlayan komisyonu dinledikten sonra önergenin veya mazbatanın dikkate alınıp alınmaması hakkında karar verirdi. Eğer, ilgili bakan milletvekili değilse belli bir süre içerisinde sadece yazılı savunması alınırdı (m. 171) Meclis soruşturmaya karar verirse, bunun icrasını ya Anayasa ve Adliye komisyonlarından oluşan Karma Komisyona ya da beş ila on beş üyeden oluşan bir özel komisyona havale ederdi (m. 172)

Genel Kurul kararında, soruşturmaya yürütecek komisyonun görev süresi ve görev sırasında başka yere gidip gitmeyeceği tesbit edilirdi. Soruşturma komisyonu, geniş yetkilere sahipti. Komisyon, Hükümetin tüm araçlarından yararlanabilir, istediği bilgi ve belgeyi alabilir, bakanları ve ilgili herkesi Komisyona çağırıp dinleyebilirdi. Davet edilen tanıkların Komisyona gelmeleri zorunluydu; gelmeyenler hakkında Ceza Usul kuralları uygulanırdı (m. 173-174)

Soruşturma komisyonunun nihai raporu, ilgili bakan(lar) hakkında cezai ve malî sorumluluğu gerektiren bir durumdan bahsediyorsa, bu durumda soruşturma dosyası en geç on beş gün içinde Meclis tarafından oluşturulacak Yüce Divan'a⁷⁹ tevdi olunurdu (m. 176)

İçtüzüğün 177. maddesi ise, Meclis tahkikatı babında olmakla birlikte, esasen Meclisin bilgi edinme faaliyetleri kapsamında bugünkü Meclis araştırmasını düzenlemekteydi. Bu maddeye göre, “Meclis, bir madde hakkında re’sen malûmat edinmek isterse bir Tahkikat Encümeni teşkil edilir veyahut mevcut encümenlerden biri bu vazife ile mükellef olur”du. Bu tür soruşturmanın yapılmasını bizzat milletvekilleri veya herhangi bir komisyon teklif edebilirdi.

11. Devrede, bakanların cezai ve mali sorumluluğu kapsamında meclis soruşturması açılmamış, dolayısıyla da Yüce Divan kurulmamıştır. Muhalefete

⁷⁹ 1924 Anayasası’na göre, Yüce Divan “Bakanları, Danıştay ve Yargıtay başkanları ve üyelerini ve Cumhuriyet Başsavcısını görevlerinden doğacak işlerden dolayı yargılamak” üzere kurulurdu. Yüce Divanın toplam 21 üyesi vardı. Bunlardan on biri Yargıtay, onu da Danıştay başkanları ve üyeleri arasından ve kendi Genel Kurulları tarafından seçilirdi. Bu üyelerden üçü Yargıtay ve üçü de Danıştay’dan olmak üzere toplam altısı kura ile yedek üye olarak ayrılırdı. Yüce Divan bir başkan ve on dört üye ile toplanır ve kararlarını salt çoğunlukla alırdı. Yüce Divanda savcılık görevini Başsavcılık yürütürdü. Kararları nihai olan Yüce Divan, gerekli görüldüğünde TBMM kararıyla kurulurdu. (Anayasa, m. 61-67)

mensup milletvekillerinin Başbakan ve bazı bakanlar hakkında verdikleri tahkikat önermeleri uzun ve şiddetli tartışmaların ardından reddedilmiştir. Buna karşılık, Meclis araştırması yapmak üzere bir çok komisyon kurulmuştur. Ayrıca, 1960 yılında CHP'nin "yıkıcı, gayri meşru ve kanun dışı faaliyetleri"ni incelemek üzere kurulan Tahkikat Komisyonu, 27 Mayıs askeri müdahalesinin en önemli gerekçelerinden biri olarak kullanılmıştır.⁸⁰

1.3.1 Van (Özalp)'da 32 Vatandaşın Muhakemesiz Öldürülmesi Olayı

Meclis'in 13 Aralık 1957 tarihli birleşimindeki ilk gündem maddesi, Van'ın Özalp kazasında otuz iki vatandaşın yargısız bir şekilde öldürülmesi hadisesini araştırmak üzere oluşturulan karma komisyonun görev süresinin uzatılmasına ilişkin tezkereydi. Anayasa ve Adliye komisyonlarından oluşan Karma Soruşturma Komisyonu'nun 11.12.1957 tarihli ve 12 nolu tezkeresi durumu şu şekilde özetlemişti:

“Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Van vilâyetinin Özalp kazasından 32 vatandaşın bilâmuhakeme öldürülmesi hâdisesinde dahli olanların suç derecelerini tesbit etmek ve bu suçların mahiyetine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için tahkikat yapmak ve üç ay zarfında işini bitirmek üzere 15 Ağustos 1956 tarihli ve 2027 sayılı Kararla teşkil olunan ve 16 Kasım 1956 tarihli ve 2030 sayılı ve keza 15 Mayıs 1957 tarih ve 2071 sayılı kararlarla vazife müddeti 1 Aralık 1957 tarihine kadar temdidedilmiş bulunan Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümenin vazife müddeti 1 Aralık 1957 tarihinde bitmiş bulunmaktadır.

Yüksek Meclisin kararı dairesinde yapılmakta olan tahkikatın araya milletvekili seçimlerinin girmiş olması ve Tahkikat Tâli Encümenine seçilen bazı mebusların yeniden mebus seçilememiş bulunmaları gibi sebepler dolayısıyla bitirilememiş olması muvacehesinde tahkikat müddetinin bittiği 1 Aralık 1957 tarihinden itibaren altı ay daha uzatılması hususunun Büyük Millet Meclisine arz edilmesine delâlet buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

⁸⁰ Bu Komisyonla ilgili tartışmalar, çalışmamızın 1. cildinde yer aldığı için burada tekrarlanmayacaktır. Bkz. Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi (1957-1960)*, Cilt 1: Yasama Faaliyetleri, Beşinci Bölüm.

Teşkilâtı Esasiye ve Ad. En. mürekkep Muhtelit Tah. En.
Reisi Namına Sözcü
Bursa (Mebusu) Müfit Erkuyumcu”⁸¹

Karma Komisyon’un süre talebine ilişkin tezkeresi hakkında konuşmak üzere ilk sözü Rize Milletvekili İzzet Akçal almıştır. Akçal, bu konunun 1951 yılından beri sürekli tartışıldığını ve konuyu araştırmakla görevlendirilen komisyonların da yıllardır tahkikatı tamamlamadıkları gerekçesiyle süre uzattıklarını, oysa bu tür hassas konuların incelemesinin bir an önce tamamlanması gerektiğini belirtmiştir. Akçal, şöyle konuşmuştur:

“Aziz arkadaşlarım; Özalp kazasında 32 vatandaşımız, mahkeme kararı olmaksızın, ifna edilmiş bulunmaktadırlar. Bu hâdise 1951 senesinde Meclisi Âlide mevzuubahsedildi. Onu takibeden senelerde de, mütemadiyen bahsedilmektedir. Hâdisenin teferruatıyla tesbitine lüzum yoktur. Müruruzaman varsa müruruzaman yönünden elbette ki, yapılacak bir muamele olamaz. Dosyayı muameleden kaldırmak lâzımdır. Yoksa faillerinin kimlerden ibaret bulunduğunu, ne şekilde hâdisenin vukua geldiğini tesbit etmek lâzımdır. Bu iş için kurulan tahkik heyeti yıllardan beri üzerinde çalışmakta ve «tahkikatı henüz ikmal etmedim» diyerek birkaç defa da müddeti uzatmış bulunmaktadır. Bu gibi hâdiselerin fazla uzatılmaya tahammülü yoktur. Bir kişi, beş kişi değil, 32 kişi, iddiaya göre, hiçbir hüküm olmaksızın, merkezden verilen bir emirle imha edilmişlerdir.

REİS — İzzet Beyefendi; yalnız, talebedilen mehil üzerinde konuşmanızı, esasa girmemenizi rica edeceğim.

İZZET AKÇAL (Devamla) —Bu mehil birkaç defa temdidedildi. Kanaatimce, ceza hukuku ile meşgul olan arkadaşlar bilirler, müruruzamanın tesbit edilmesi için, cürmü işliyen şahısların sıfatları, yani o zaman masuniyetten istifade ediyorlar mı, etmiyorlar mı; bu ciheti tesbit etmek gayet basittir, ondan sonra suçun işlendiği müddeti, tarihi tesbit etmek kâfidir. O da uzun bir mesaiye ihtiyaç göstermez. Görüyoruz ki, 6 ay gibi uzun bir müddet istenilmektedir. Halbuki bunu 2 - 3 günlük bir çalışma ile tesbit edebilirler. Komisyon Başkanından rica ederim, bu 6 ay uzatma talebinin neye istinadettiğini bize izah etsinler de ona göre

⁸¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), s. 141.

reylerimizi serbestçe, kendimizi tatmin edecek şekilde kullanabilelim. Mâruzâtım bundan ibarettir.”⁸²

Karma Tahkikat Komisyonu sözcüsü Müfit Erkuyumcu, Akçal’a verdiği cevapta, konuyla ilgili görevlendirilen tâli komisyonun çalışmalarını sürdürdüğünü, araya milletvekili seçiminin girmesi ve eski komisyon üyelerinden bazılarının yeniden mebus seçilememesi gibi zaruri nedenlerden dolayı tahkikatın geciktiğini, meselenin önemli olduğunu, dosyaların kabarık ve dinlenmesi gereken yüzlerce tanık bulunduğunu, böylesine “geniş, muazzam bir dosyanın” en az altı ay içinde incelenerek tamamlanabileceğini belirtmiştir.⁸³

Rize Milletvekili İzzet Akçal, tekrar söz alarak, 30 kadar dosyanın incelenmesinin çok zaman almayacağını, bu meselede uzun uzun şahitleri dinlemeye de gerek olmadığını, incelemenin üç günde tamamlanabileceğini, bazı vatandaşların zan altında bırakıldığı için tahkikatın bir an önce tamamlanması ve bu nedenle üç aylık “son ve kati müddetle” bu konunun karara bağlanması gerektiğini ileri sürmüştür.⁸⁴

Komisyon sözcüsü Erkuyumcu ise, önlerindeki işin sadece inceleme değil, aynı zamanda tahkikatı gerektirdiğini, ülkenin farklı yerlerindeki vatandaşların şahit olarak dinlenmesini gerektirdiğini ifade ederek görev süresinin altı ay uzatılmasını talep etmiştir. Erkuyumcu milletvekillerine şöyle seslenmiştir:

“Muhterem arkadaşlarımı, takdir Büyük Meclise aittir. Müddet üç ay veya altı ay olsun; bunda ısrar etmiyoruz. Yalnız İzzet Akçal arkadaşımın konuşmalarında ifade ettikleri bir hususun yersiz olduğunu arz etmek isterim :

Arkadaşımız «Nihayet dosyaların tetkiki bahis mevzuudur.» buyurdular. Halbuki bu iş yalnız tetkik vaziyeti değildir, tahkikat da yapılmaktadır. Komisyon, yurdun muhtelif yerlerine dağılmış ve aradan uzunca bir zaman geçmiş olması dolayısıyla ikametgâhlarının tesbiti güçleşmiş birçok vatandaşları şahidolarak dinlemek durumundadır. Kendileri de takdir ederler ki, böyle bir durumda bunların ifadelerini almak, öyle bir iki günde yapılacak bir iş değildir. Dosyalar tetkik edilmekle beraber tahkikat da tekemmül ettirilecektir. Bu bakımdan biz asgari 6 aylık müddeti rica ediyoruz. Eğer üç aylık bir müddet verilecek olursa, belki bu

⁸² **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), ss. 141-142.

⁸³ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), s.142.

⁸⁴ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), s.142.

müddet içinde yine bitirilemeyecektir. O zaman yine bir temdit talebiyle huzurunuzda gelmiş olacağız. Böylece bu altı aylık müddetin kabul edilmesini rica ediyoruz. Eğer Komisyon imkân bulacak olursa, bir an evvel bu tahkikatı bitirecek ve altı aylık müddet bitmeden derhal tahkikatın neticesini bir raporla Yüksek Meclise arz edecektir. Mâruzâtım bundan ibarettir.”⁸⁵

Komisyon sözcüsünün bu konuşmasına rağmen, altı aylık uzatma süresinin üç aya indirilmesine dair önerge oylanarak kabul edilmiştir.⁸⁶

Ancak, zaman Komisyon sözcüsü Erkuyumcu’yu haklı çıkarmış ve üç aylık uzatmanın ardından Karma Tahkikat Komisyonu yeni bir uzatma talebini Meclis Genel Kurulu’na sunmuştur. Komisyonun 28 Mart 1958 tarihli ve 17 nolu kararında uzatma talebi şu şekilde gerekçelendirilmiştir: “1 Mart 1958 tarihinde hitama eren bu müddeti takiben Büyük Meclisin tatile de girmiş olması dolayısıyla Tâli Encümenin ikmal eylemiş bulunduğu tahkikatının Muhtelit Encümenince de gerekli tetkikten geçirilerek karara raptı ve Yüksek Meclis Umumi Heyetine arzı için yeniden iki aylık bir mehlin istenilmesi Muhtelit Tahkikat Encümenince kararlaştırılmış bulunmaktadır.”⁸⁷ Tezkere üzerinde hiç kimse söz almayınca, oylamaya geçilmiş ve Karma Tahkikat Komisyonuna 1 Mart 1958 tarihinden itibaren iki ay daha süre verilmesi kabul edilmiştir.⁸⁸

Karma Komisyon çalışmasını verilen süre içinde tamamlayarak Genel Kurula sunmuştur. Komisyon mazbatası (5/1), 25 Haziran 1958 tarihli birleşimde Meclis gündemine alınmıştır.⁸⁹ Ancak bu mazbata, 11. dönem Meclisinde görüşülememiştir.

1.3.2 Karaköprü’de Öldürülen Vatandaşlar

Önceki dönemden kalan tahkikat dosyalarından biri de 1937 yılında Karaköprü’de öldürülen vatandaşlar hakkındaydı. Bu konuda oluşturulan komisyon işi neticelendiremediği için İctüzüğün 170. maddesi uyarınca beş kişilik yeni bir komisyon teşkil edilmiştir. Yapılan oylama sonucunda şu milletvekilleri komisyona seçilmişlerdir: Hüseyin Fırat (İçel), Hamdi Sancar (Denizli), Sami Soylu (Konya), Mehmet Kartal (Malatya) ve H. Hayati Ülkün

⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), ss. 142-143 .

⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:1, İnikat:14, (13.12.1957), s.143 .

⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:3, İnikat:52, (28.3.1958), s.104.

⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:3, İnikat:52, (28.3.1958), s.104.

⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:4, İnikat:85, (25.6.1958), s.629.

(Nevşehir)⁹⁰ Ne var ki, tutanaklar incelenmesi sonucunda, teşkil edilen bu Komisyonun tahkikatı tamamladığına ve mazbatasını Meclis'e sunduğuna dair bir bilgiye rastlanamamıştır.

1.3.3 Nüvit Yetkin ve 124 Arkadaşının Tahkikat Önergesi

Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin ve 124 arkadaşı, Cumhuriyet Halk Partili bazı milletvekillerinin Ege gezisi sırasında meydana gelen hâdiseler dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair önerge vermişlerdi. Tahkikat önergesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

C.H.P. Genel Başkanı Malatya Mebusu İsmet İnönü ve arkadaşlarının Uşak, Manisa, İzmir’de kendi partilerinin kongrelerinde bulunmak ve siyasi vazifelerini yapmak üzere 29 Nisan 1959 tarihinde başlayan gezileri sırasında, Hükümet merkezinden tertiplenen ve hususi talimatla gönderilmiş vazifeli memurlar marifetiyle yürütülen ve İnönü’yü hedef tutan mükerrer suikast teşebbüsleri vâki olmuştur.

Mütaaddit yerlerde tertiplenen suikast teşebbüsleri hep aynı karakteri arz etmiş ve bu arada bir kısım zabıta kuvvetlerine İnönü’yü suikastçıların ortasına müdafaasız olarak sevk etmek ve mütecavizleri himaye altına almak vazifesinin verildiği dehşetle müşahede ve tesbit edilmiştir.

Ezcümle:

a) Uşak’ta; önceden hususi surette sarhoş edilen göğsü D.P. rozetli bir kütle 1 Mayıs 1959 tarihinde sabahın erken saatlerinde istasyona sokularak zabıta himayesinde Halk Partili milletvekillerine, tarafsız gazetecilere, nihayet İnönü’ye tecavüz ettirilmiş ve mütecavizler zabıtaca himaye edilmiştir. Bu himaye altında İnönü atılan bir taşla başından yaralanmıştır.

b) Aynı neticeyi almak için Turgutlu’da hazırlanmış olan suikast halkın ve bazı vatanperver idarecilerin mümanaatı ile akim kalmıştır.

ç) Akhisar’da, halkı dağıtmak maksadiyle jandarmalar tarafından havaya mütaaddit defa ateş edilmiş ve bir mebusun vurulması için emniyet âmiri polis kuvvetlerine emir vermiştir.

d) İzmir’de Belkahve’de zabıta kuvvetleriyle İnönü ve mebuslarla gazetecilerin önüne geçen Bornova Kaymakamı tarafından zabıta kuvvetlerine ateş emri verilmiş ve emir verdiği

⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:58, (11.4.1958), s.245-258.

kuvvetlerin ateş etmemesi sayesinde kanlı bir teşebbüs akim kalmıştır.

e) İzmir – Bayraklı’da, İnönü ve arkadaşlarının dönüş yolunda yine sarhoş ve D.P. rozetli bir kalabalık tarafından hazırlanan suikast teşebbüsü İnönü ve arkadaşlarının deniz yoluyla dönmesi üzerine neticesiz kalmıştır.

f) İnönü ve arkadaşlarının İstanbul'a varış günü olan 4 Mayıs 195’ da, Topkapı surları dışında, trafik arabaları tarafından yolu kasden ve musirren kapatılarak zabıta kuvvetleri himayesi altında olarak hazırlanmış göğsü D.P. rozetli bir grup, ellerinde çirkin dövizlerle, taş ve sopalarla, İnönü'nün otomobiline saldırarak arabanın camlarını kırmışlar, otomobilin üzerine çıkmışlar ve otomobilin kapılarını açmaya zorlayarak evvelce akim kalan suikast teşebbüslerini bir defa daha tekrar etmişlerdir.

Bu teşebbüs de hâdisе mahallinde vaktinde yetişen memleketsever vatandaşlar tarafından önlenmiştir.

Ayrıca, her türlü parti faaliyetleri ve bu arada siyasi partilerin nizami kongreleri Dahiliye Vekâletinin şifreli emriyle kanun dışına çıkılarak menedilmiştir.

Bu tertipli tecavüzlerle, Anayasa ve kanunlar tarafından korunan ve teminat altında bulunan insan hak ve hürriyetleri çiğnenmiştir. Yollar kesilerek ölüm tehditleriyle İnönü ve beraberinde bulunan milletvekilleri gazeteciler ve vatandaşların seyahat hürriyetine mâni olunmuştur.

Vatandaşın millî örf ve ananemize uygun olan masum karşılama arzuları coplarla ve dipçiklerle önlenmeye çalışılmıştır.

Bu tertiplerde, kanuni vazifesi mal ve can emniyetini korumak olan emniyet ve zabıta kuvvetleri, mütecavizleri teşvik ve himaye eder bir duruma sokulmuşlardır.

Bütün bu hâdiselerin cereyanı sırasında tertiplerin içyüzünü ve hususiyle suçluları umumi efkârın öğrenmesine mani olmak maksadiyle, Büyük Millet Meclisinin teşriî faaliyetlerine varıncaya kadar neşir yasakları teşmil edilmiş, gazeteler toplattırılmış ve matbaalar sabahın erken saatinden polis kuvvetiyle işgal edilerek ve gazete kalıplarındaki harfler ve cümleler kazıtılarak fiilî sansür vaz'edilmiştir. Bununla da iktifa olunmıyarak, İzmir'de iktidara muhalif Demokrat İzmir gazetesinin binası yaktırılmış, makina ve malzemesi tahribedilmiştir.

Milletvekilleri hâdiselerin içyüzünü aydınlatmak gayretiyle C.H.P. Grubu tarafından dağıtılan vesaik örnekleri posta müraselâtının kanuni emniyeti selbedilerek toplattırılmıştır.

Bütün bu tertiplerde mesuliyetin en yüksek mevkileri işgal edenlere kadar uzandığı müşahade edilmiştir.

Kanun hâkimiyeti kabul edilen bir memlekette, kanunlar çiğnenerek fiilî bir tethiş havası içinde vatandaşın can ve mal emniyetine karşı Başvekil Adnan Menderes ve Dahiliye Vekili Namık Gedik'in ve diğer ilgililerin yukardan beri izah olunan bu tertiplerindeki mesuliyetleri tesbit ve daha vahim hâdiselerin zuhuruna mâni olunmak üzere, İçtüzüğü'nün 169 uncu maddesine tevfikân haklarında Meclis tahkikatı açılmasını talep ve istirham ederiz.”⁹¹

Nüvit Yetkin ve arkadaşlarının bu önergesi Meclis Genel Kurulu'nda yaklaşık on saat tartışılmıştır. Önergedeki iddiaları cevaplamak üzere ilk sözü Dahiliye Vekili Namık Gedik almıştır. Gedik, önergedeki “son derece hasmane ve hakikatleri tamamen tersine göstermeye çalışan ağır isnat ve iddiaları” reddettiğini belirterek konuşmasına başlamıştır. Gedik, siyasi partilerin ve milletvekillerinin memleket içinde siyasi faaliyetlerde bulunmalarının anayasal bir hak olduğunu, ancak bu hakkın kanunlarla sınırlandırıldığını, ülkenin düzen ve huzurunu bozacak hareketlerden, asayiş koruyan Hükümet görevlilerine mukavemet etme ve kanunları fiilen işlemez hale getirme gibi davranışlardan mutlak surette kaçınılması gerektiğini, milletvekillerinin bu bakımdan vatandaşlara örnek olmakla yükümlü olduğunu, halbuki Cumhuriyet Halk Partisi'nin “büyük Ege taarruzunu velvele ve tantana ile ilân ettiği”ni ileri sürmüştür.⁹²

Dahiliye Vekiline göre, Meclis çalışmaları devam ettiği sırada, başlarında “başkumandanları” olmak üzere dokunulmazlık zırhına sahip kırk kadar milletvekili, yasama vazifelerini bırakarak adını bizzat koydukları “Ege büyük taarruzu”na çıkmışlardı. Bunlar “1957 seçimleri mağlubiyetinden bu yana, başvurulmak için fırsat gözlenen zorlama hareketlerinin aşikâr örneklerini teşkil etmekte”ydi.⁹³ “Büyük Taarruz”un ilk hedefi Uşak'tı. Kurtuluş Savaşı'nda düşman ordularının yenilgisine başlangıç ve sahne olan Uşak'a bu sefer hangi düşmanı imha etmek için gelindiğini düşünmek gerekirdi. Bu saldırının 1950'den beri halk oyu ile iktidarda bulunan Demokrat Partiye ve onun hükümetine yönelik olduğunda kuşku yoktu. İşte muhalefetin giriştiği bu “ilânı harb”ın vatandaşlar arasında yarattığı haklı endişe ve infiallerin neden olabileceği olayları önlemek için derhal gereken tedbirler alınmıştı. Bu çerçevede, Hükümet ilk tedbir olarak başlarında bir Bakan ve bir de milletvekili

⁹¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss. 804-805 .

⁹² **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss. 806-807 .

⁹³ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s. 807 .

olan heyeti acele bir şekilde bölgeye göndermişti. Bu heyet, Uşaklılara herhangi bir karşılıkta bulunmamalarını telkinle görevlendirildi. Sonuçta bu heyet görevini başarıyla yerine getirmişti. Ne var ki, bu heyeti olayların tertipçisi olarak gösteren nutuklar ve makaleler, bu olayla ilgili “çirkin isnat ve iftiraların ilk örneğini teşkil etmekte”ydi.⁹⁴

Gedik, Uşak ve diğer yerlerde muhalefetin sebep olduğu hâdiselerin esasen 1950 yılından bu yana takip edilen “yıkıcı, inkârcı muhalefet politikası”nın bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Gedik, bu konuda şunları söylemiştir:

“Halk Partisi idarecileri, daha 1950’de, ters bir görüşle başladıkları, yıkıcı, inkarcı muhalefet politikasından bugüne kadar hiçbir şey kazanmamışlar, muhalefete düştükleri ilk anlardan itibaren memleket hayrına en ufak müspet bir gayret sarf etmeden, daima ve sadece kendilerini memnun ve bahtiyar edecek meşum temenni ve tahminlerle avunmuşlar, umdukları ve bekledikleri felâketlerden hiçbirisi çok şükür bu vatanda tahakkuk etmemiş...

1950’den sonra iki defa yenilenen seçimlerde kadirşinas Türk Milleti, kendisine hizmet eden ve edecek olan iktidarı isabetle seçmesini yine bilmiş. Ona karşı üç, hattâ dört defa yenilediği itimat, her türlü fesat ve nifak hareketlerine rağmen sarsılmamış, aksine daha da geniş bir ölçüde, nifak ve fesat cephesinden küteler halinde vatan cephesine iltihak ederek iktidarını kuvvetlendirmekten geri kalmamış.

Millet ve Hükümet olarak müşterek gayret ve örneklerin mahsulü eserler birbirini takibederek, yeni baştan inşa edilen vatanın sağlam alt yapısına alın terini, emeğini ve servetini katmış ve millet olarak teveccüh ettiğimiz mesut istikbale ümit ve emniyetle bağlanmış ve bütün bunların arasında on yıldan beri durmadan devam eden inkarcı, yıkıcı bir muhalefet mücadelesinden ve onu yine durmadan körükliyen ve sevkü idare edenlerden de artık bıkmış usanmış.

İktisadi yıkıntı, iflâs, yokluk, hürriyetsizlik, dışta itibarsızlık içte itimatsızlık teranelerinin, şom ağızların boş iddia ve temennileri olmaktan ileri gidemediği hakikatini kendi günlük hayatında ve toplu olarak millet hayatında elle tutulur, gözle görülür bir şekilde tesbit etmiş ve bütün bunların karşısında başladığı noktadan, on yılda iyi niyet ve hakikat sahasına bir adım dahi atmamayı kendi mevcudiyetinin, bekasının tek mesnedi sayan muhalefet idarecilerine karşı kararını vermiş.

⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s. 807 .

Halk Partisi idarecileri 1950'den beri kendisini iktidara getirecek yolu, memleketi felâkete sürükliyecek yol olarak kabul ettiği için, daima felâketleri temenni ve ümideden bir ruh haletinden kendisini kurtaramamıştı.

İşte bu haliyle iflâs etmiş iddialar, bu iddiaların tahakkukuna bağlanmış sönen ümitler ve 1957 seçimlerinin hemen akabinde girişilen zorlama ve yıkma hareketlerinin, her sahada akim kalmasına rağmen, taraftarlarına üç ay sonra, en karamsar bir görüşle nihayet 6 ay sonra iktidarın seçimsiz, hangi yoldan ve nasıldır, bilinmez, el değiştireceği şeklindeki kurumuş vaitler karşısında çökmüş bir mazi olan partiye yeni bir canlılık, hakikati biraz geç de olsa anlıyarak büyük ölçüde bu partiyi terk etmekte olanları önlemek maksadiyle geride kalanlara yeni bir ümit vermek lüzumu hissedilmiş ve ilk girdikleri, ters yoldan harekete gayeye vâsıl olabilecekleri vahim hayali ile büyük taarruz plânı ele alınarak harekete geçilmişti. O zaman duymuştuk, parti gruplarında bu fikir ortaya atıldığında bu hareketin asla doğru olmayacağı, meseleleri Meclis içinde halletmek meşru yolu terk edilerek, siyasi mücadeleleri seçimlerin dışında memleket sathına ve vatandaş arasına intikal ettirmenin partiyi ileride müşkül durumlara düşüreceği fikrini samimiyetle ileri sürenler olmuş, fakat buna mukabil işlerin, maksatlı hatalı tutumları yüzünden partileri hesabına gittikçe kötüye ve iflâsa gitmekte olduğunu görenler, bu içine düştükleri ümitsizlik çemberini yarmak ve mutlaka bir şeyler yapmak lüzumuna şiddette kaani bulundukları için bu fikrin aksini müdafaa ederek kabul ettirmişlerdi.

Bir şeyler yapmak... Bu zümreye göre yapılacak şey, velveleli, tantanalı bir taarruz, yer yerinden oynasın Halk Partisi yavaş yavaş unutulmaya başlıyan mevcudiyetinden milleti bu şekilde haberdar etsin... Nasıl olsa Başkumandanları henüz başlarında. Onun bakiye şöhretinden faydalanarak, etrafı yeniden karıştırmak memleketin altını üstüne getirmek... Onu, bulunması lâzımgeldiği tarih köşesinden indirip sokağa çıkararak bu taarruzun ön siperlerinde döğüştürmek ve ne pahasına olursa olsun bu son hareketten nihai bir neticeye ulaşmak icabediordu.

Evet, vaitler iflâs etmiş, ümitler sönmüş, iktidar onlar için artık ufukta gittikçe uzaklaşan bir hayal veya ihtiraslar çölünde bir serabolmuş. Şu halde mutlaka paşayı ve onun bakiye ne kalmışsa şiddetini, prestijini bozdurup harcamak lâzımdı.

Bu fikir, bu tez hâkim olmuştu ve taarruz başlayacaktı...⁹⁵

⁹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), 192

Dahiliye Vekili, konuşmasının devamında meydana gelen hadiseleri detaylı bir şekilde anlatmıştır. Gedik, CHP'lilerin gittikleri yerlerde işlerin çığrından çıkmasında İsmet İnönü'nün büyük payı olduğunu ileri sürmüştür. Gedik'in muhalefet lideri İnönü'yü hedef alan sözleri şöyleydi:

“Muzaffer bir kumandan edası ile, nizamsız, kanunsuz kalabalığı yüzündeki mesut tebessümlerle selâmlıyarak trenden inen bu zat on sene evvel Devletin başı “Ondan evvel de Atatürk'ün sonndan bir evvelki Başvekili” eski ordu kumandanı ve bugünkü muhalefet lideri Malatya Mebusu İsmet İnönü idi.

Başvekil olduğu senelerde Hükümet idare mesuliyetinin olduğunu bilmesi mefruz olan, Devlet ve âmme nizamı ve vatan emniyeti adına türlü tedip ve tenkil hareketlerine emri kumanda eden, Devlet Reisi olduktan sonra da bu memlekette mutlak bir istibdadı yeniden tesis ederek her türlü vatandaş hak ve hürriyetlerini ortadan kaldıran, mal ve can emniyetini hiçe sayan, 1946' nın seçim faciaları içinde seçilmeden Devlet Reisliği yapan, bugün de hürriyet havarisi, vatan kurtaran ihtiyar kumandan, diye millete yeniden takdim edilmeye çalışılan hepimizin bildiği bir mazi, İsmet Paşa...”⁹⁶

Gedik'e göre, muhalefetin bu “büyük taarruzu”nun dış politikayla da ilgisi vardı. Kıbrıs meselesinin halline yönelik anlaşmayı müteakip, Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in Türkiye'ye ziyaretinin öncesinde muhalefetin bu “taarruzu” planlaması manidardı. CHP lideri, “Trikopis'in kılıcını eline alarak” sadece Uşaklıları tahrik etmekle kalmıyor, aynı zamanda “eski kinleri, garzleri, gayızları tahrik ve Türk-Yunan münasebetlerini tahribetmeye yelteniyor”du.⁹⁷

Gedik, konuşmasının devamında, Uşak'ta ikinci gün DP'lilerin ilk gün kendilerine saldıran muhalefete olaylı bir uğurlama yaptıklarını, ancak bunun “Uşak hadisesi” diye nitelendirilerek suikast girişimlerinin başlangıcı olarak gösterilmesinin hakikate aykırı olduğunu, birinci günün saldırıları olmasaydı ikinci günün olaylarının olmayacağını, neticede “rüzgar ekenin fırtına biçeceğini” düşünmesi gerektiğini, İnönü'nün başına isabet eden bir taş sonucu yaralanmasının abartıldığını, bizzat doktorunun ifadesiyle bu taşın “ciltde bir milimetre derinlik, bir buçuk milimetre uzunluğunda bir sıyrık” oluşturduğunu,

ss. 808-809.

⁹⁶ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.810.

⁹⁷ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s. 811 .

ancak CHP liderinin seyahatine devam edebildiğini, kısacası bu tür “gülünç” ve “hazin” durumların ortaya çıktığını söylemiştir. Gedik, bu olaylardan sonra muhalefetin geri dönmesi gerekirken maalesef “taarruz”a devam ettiğini ve bu nedenle de olayların zincirleme bir şekilde birbirini takip ettiğini, önce Turgutlu’da ardından İzmir’de muhalefetin kanunsuz eylemlerini sürdürdüğünü ve buna kendileri ne ad verirse versin Türk halkının “anarşi ve siyasi zorbalık” dediğini, bu taarruzun hedefinin 1950’de kaybedilen iktidarı seçimsiz bir şekilde yeniden ele geçirme olduğunu ifade etmiştir.⁹⁸

Dahiliye Vekili Gedik, konuşmasının son kısmında, muhalefetin “yıkıcı” ve “tehditkâr” tavrına vurgu yaparak, memlekette huzur ve güvenin bozulmasına izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Gedik, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Hâdiseler durmuyor arkadaşlar... Maalesef muhalefetin bu yıkıcı tutumu değişmedikçe bu memlekette kanunlara karşı saygısızlık, iktidara karşı düşmanlık hisleri ortadan kalkmadıkça, çatışmalar, Büyük Millet Meclisinin içinde kalmıyacak, bütün memlekette vatandaşlar düşman iki karargâha bağlı kuvvetler olarak birbirleriyle her fırsatta çarpıştırılmak istenecektir. Bugünkü yıkıcı muhalefet metotları ile seçim yolundan iktidara gelemeyeceğini anlıyanlar kimbilir daha nelere, nelere başvurmaya kalkacaklar?

...Âlemleri başımıza yıkarlarmış, bu hangi âlem, nasıl yıkacaksınız?... Kararları varmış... Ne imiş bu kararlarınız... Ne yapacaksınız? İktidarlara devrinde hesabı verilmemiş birtakım sabıkaların, bizim devrimizde umumi affa mazhar olmasından alınan cesaretle bugün ötede beride söylenen bu sözler, millî hayatımızı yakından tehdideden tehlikeler haline bir anda gelebilir... Bunun üzerine Meclis ve millet olarak eğilmek mecburiyetindeyiz. Bu yıkıcı, nifakçı, muhalefet zihniyetinin devam ettiği bir memlekette, âmme huzur ve emniyetini kemaliyle her zaman ve her yerde korumak çok zor olur. Bir Uşak hâdisesini bir Konya, Konya'yı bir Eskişehir takibedeabilir.

Biz bütün hesaplarımızı buna göre yapacak ve bu memleketin huzurunu ne zaman ve nerede olursa olsun bozmaya cüret edecek olanları bulduğumuz yerde ve noktada mutlak tedip ve karanlık emellerine onları hüsrana uğratacağız. (Soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar)”⁹⁹

⁹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss. 812-814.

⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.816-817.

Dahiliye Vekilinden sonra kürsüye gelen Ankara Milletvekili İbrahim Saffet Omay, Gedik'in bir savcı edasıyla, miting meydanlarında bir ocak başkanı gibi konuştuğunu, CHP liderini hedef alarak işi şahsiyata dökmek istediğini ve gerçekleri yüzde yüz tahrif ettiğini belirterek konuşmasına başlamıştır.¹⁰⁰ Omay'a göre, CHP lideri İnönü, Uşak'ta toplantı sona erdikten sonra Milli Mücadelede karargah olarak kullanılan evi ziyaret etmek istemiş, ancak Vali olaylar çıkabileceği gerekçesiyle buna izin verilemeyeceğini belirtmiş, buna rağmen eve giden İnönü'ye ateş edilmesini emretmiş, fakat güvenlik güçleri bu emri yerine getirmemiş, Vali de daha sonra durumu Dahiliye Vekiline bildirmişti. Aynı günün akşamı beraberindeki bir heyetle Uşak'a gelen Emniyet Genel Müdürü'nün yolda topladığı işçiler ve masum insanlar sarhoş edilmiş, bu insanlar her türlü tecavüzde bulunmuşlar, milletvekillerine saldırmışlar, gazetecileri dövüp fotoğraf makinelerini kırmışlardı. Bütün bunlar olurken ortalıkta zabıta kuvvetlerinden tek bir kişi bulunmamakta, ekipbaşı Cemal Göktan istasyon binasının penceresinden olayları seyretmekteydi. Üstelik, Ankara'dan gelen bu heyet emir ve kumandayı mahalli zabitanın elinden almışlardı. Dahiliye Vekili de kendisine telgraflarla başvuruda bulunarak asayişin temin için tedbir almasını isteyen milletvekillerine "tahriki yapan sizsiniz" diyerek, telgrafları işleme koymamıştı. Ayrıca, olaylar sırasında CHP'nin ve onun liderlerinin beyanatlarına yayın yasağı konurken, iktidara yakın gazeteler gece gündüz yayın yaparak muhalefetin asayişin bozduğunu, kanuna aykırı hareket ettiğini yazıyordu. Dahiliye Vekilinin açıklamaları ajans haberlerinde radyoda sürekli olarak okunuyordu.¹⁰¹

Omay, Uşak'ta İnönü'yü karşılamak üzere kendiliğinden toplanan kişilerin Gösteri Yürüyüşleri Kanununu ihlâl etmediğini, nitekim bu olaydan önce Zile'de muhalefet liderini karşılamaya dönük toplantıyı Temyiz Mahkemesinin kanun çerçevesinde gördüğünü, İnönü'nün karşılanması sırasında CHP'lilerin zerrece suçu olmadığını, bu konuda verilen beraat kararlarının da bunu ispat ettiğini, ortada tahrik değil bir tertip olduğunu, bu tertibin de bizzat "mahalli Hükümet" tarafından yapıldığını, geziden önce civar illerden çok sayıda güvenlik görevlisinin Uşak'a getirilmesi ve zabıta izinlerinin kaldırılması suretiyle ortamın hazırlandığını ileri sürmüştür.¹⁰² Omay, konuşmasının devamında, İzmir'de İnönü şerefine düzenlenecek olan balonun Vali tarafından "siyasi toplantı" olarak değerlendirilip, şehrin emniyetini

¹⁰⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.817-818.

¹⁰¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.818-820.

¹⁰² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.822-823.

korumak amacıyla iptal edildiğini, yapılması önceden kararlaştırılan ve İnönü'nün konuşacağı kongrelerin kanunsuz bir şekilde yasaklandığını ve Demokrat İzmir Gazetesi Matbaasının DP il başkanı ve belediye reisinin tahrikiyle 200-300 kişilik bir grup tarafından tahrip edildiğini ve ateşe verildiğini anlatmıştır.¹⁰³

Omay, konuşmasının sonunda, yaşanan hâdiselerin içinden gelen biri olarak konuştuğunu vurgulamıştır. Omay, konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Muhalefete mensup milletvekili olarak siyasi vazife görmek kanuni ve meşru bir haktır. Hürriyetlerin tahdidedildiği, vatandaşların can ve mal emniyetinin münselibolduğu bir memlekette ne rejim, hattâ ne de istiklâl payidar olabilir. Bir Dahiliye Vekili ki, ağır itham altındadır, tahkikatla ithamın neticesi bir an evvel alınmalıdır ve kendisi de tahkikatı kolaylaştırmak için üzerine düşeni yapmalıdır.

Pek muhterem arkadaşlar; Büyük Türk Milletinin hizmetinde müşterek vazifeli olduğumuza inandığımız siz kıymetli milletvekili arkadaşlarımla huzurunda bütün bir samimiyetle konuştum. Vicdanlarınıza, vazife ve adalet duygularınıza hitap ve hattâ dehalet ederken tamamen garazsız ve ivazsız konuştum. Sadakatle mâruzâtta bulunmaya çalıştım. Çünkü ben aynı zamanda hâdiselerin içinden gelmiş bir arkadaşınızm. Gözleri önünde coplar sallansın, silâh tehdidi altına alınmak istenen, Uşak İstasyonunda İnönü'nün yanına gidememekliğimiz için diğer arkadaşlarımla gibi bir küme ağzı salyalı sarhoş tarafından bir köşede tecrid edilip kollarından sıkılan bir arkadaşınız olarak konuştum.

Ben Alaşehir Kaymakamının «ben ne yapabilirim, Dahiliye Vekili emir verdi» dediğini istasyonda onun ağzından işiten, «müşkül durumdayız, tazyik altındayız, içimiz paralanıyor, fakat ne yapalım emir aldık» diye gözleri yaşaran idarecilerin karşısında mephut kalanlardan birisi olarak konuştum.

Ben; tel örgüler arkasında, duvarlar gerilerinde, yol kavşaklarında, dağ geçitlerinde süngü, cop ve silâhla tutulan Türk vatandaşlarının aksi sadalar halinde «hürriyet, hürriyet» diye feryat ettiklerini kulaklariyle duyan, hazin tabloları ıslak gözlerle seyretmek betbahtlığına uğrıyan bir milletvekili olarak konuştum. Ben şehir ve kasabalardan kilometrelerce uzaklarda vasıtalar muhtelif vesile ve bahanelerle seferden alıkonulduğu için uzun

¹⁰³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.824-826.

mesafeleri patikalardan koşarak kat etmeye çalışanları görmüş olarak konuştum.

Ben, hâdiselerin ortasında kendisinden meded umulduğu zaman «hiçbir şeye mülktedir değilim, aciz içindeyim» diyen gözleri yaşlı müddeiumumi görmüş olarak konuştum. (Sağdan bravo sesleri)

Ben; satılmış, kurulmuş, kafaları alkol ile döndürülmüş bedbahtları milletvekillerine musallat ettikten sonra pencere kenarına, duvar arkalarına gizlenmeye çalışarak yarattıkları facia sahnelerini zevkle seyreden resmî otoritelerin seviyesiz hal ve edalarını dehşetle görmüş bir milletvekili olarak konuştum.

Aylardan beri huzursuzluk içinde sabırsızlıkla bekliyen Türk milletinin masum intizarının temiz vicdanlarınızda mâkes bulacağı ümidiyle Muhterem Heyetinizi selâmlıyarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Sağdan, alkışlar)”¹⁰⁴

Bu konuşmadan sonra, Meclis Başkanı konuyla ilgili konuşmak isteyen çok sayıda mebus olduğunu, bu nedenle İçtüzüğün 85. maddesi gereğince bir lehte, bir de aleyhte olarak konuşulması hakkındaki önerenin oya sunulacağını ifade etmiştir. Yapılan oylama sonucunda önerge ittifakla kabul edilmiştir.¹⁰⁵

Sakarya Milletvekili Nusret Kirişçiöğlü, daha önce konuşan Dahiliye Vekilinin meseleyi siyasi açıdan ele alarak, adli makamların yetki alanlarına müdahale etmemeye azami özen gösterdiğini, buna karşılık önerge sahiplerinden İbrahim Saffet Omay’ın valilerin, emniyet müdürlerinin ve belediye başkanlarının fiillerini “adli mercilerin salâhiyetlerine hududuna tecavüz etmek suretiyle lime lime ettiğini” ileri sürmüştür.¹⁰⁶ Kirişçiöğlü, önerge sahiplerine yönelik olarak şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, evvelâ tahrir sahibi arkadaşlarıma iki hususu hatırlatmak isterim. Türkiye Büyük Millet Meclisi bir mahkeme değildir. Burada ne vali, ne hazır bulunmayan, hazır bulunsa dahi müdahale etmesi mümkün olmıyan Emniyet Umum Müdürü ve emniyet müdürleri, ne belediye reisleri ve ne de ocak başkanları muhakeme edilir. Bunu böylece bilmesi lâzımdır. Saniyen, Meclis kürsüsünde veya 19 Mayıs Stadyumunda çekilen nutuklarla mahkeme kararına istikamet vermek devri, C. H. P. iktidarı ile birlikte ve bir daha geri gelmemek üzere tarihin

¹⁰⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.826-827.

¹⁰⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.827.

¹⁰⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.827-828.

karanlıklarına gömülmüştür. Bunu da unutmamaları lâzımdır.
(Sağdan, gürültüler)

REİS — Müdahale etmeyin efendim.

NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, ikinci husus olarak, hâdiseleri Büyük Millet Meclisine getiriş tarzına temas etmek istiyorum. Sonradan yapılan tashihata rağmen dahi verilen takriri bir tahkikat önergesi olarak kabul etmek mümkün değildir. Çünkü, bu bir talep değil, bir ittiham mahiyetindedir. En ağır isnatlar, sanki tahkikata muhtaç hâdiseler değilmiş de, tesbit edilmiş sabit vakalarmış gibi burada zikredilmiştir. Beyanlardaki bu ithamlar tarih muvacehesinde sahiplerinin malı olarak kalmaya mahkûmdur. Çünkü kem söz sahibinindir.”¹⁰⁷

Kirişcioğlu da, Dahiliye Vekili gibi, muhalefetin “büyük taarruzu”nun zamanlamasına dikkat çekmiş, o dönemde (a) ekonomik olarak istikrar tedbirlerinin sonuçlarının alınmaya başlandığını, (b) Kıbrıs meselesinin ümit veren bir şekilde halledildiğini ve (c) kısa bir süre önce elim Londra kazasının olduğunu ve bu kazanın duygusal olarak iktidarı ve muhalefetiyle milleti birleştirdiğini hatırlatmıştır. Kirişcioğlu’na göre, işte böyle bir ortamda partilerinin dağıl-masından ciddi şekilde korkanlar olayları başlatmış ve kendilerini “mağdur” olarak göstermeye çalışmışlardır.¹⁰⁸ Kirişcioğlu, sözlerinin devamında, yaşanan hâdiselerin detaylarını anlatmış, bir suikast emrinin sokak ortasında verildiği iddiasına aklı başında hiç kimsenin inanmayacağını, bunun gülünç bir iddia olduğunu, ayrıca İnönü’ye taş atıldığı hikayesinin tam bir yalan olduğunu, bunun ertesi gün gazetelerde yer alan çelişkili haberlerden de anlaşılabilirdiğini, İnönü’nün hayatına kesinlikle kastedilmediğini, insanların sorgusuz sualsiz kurşuna dizildikleri dönemin, İnönü’nün “Muğlalıdır, o her şeyi yapar” dediği dönem olduğunu, bu devri yaşatanların şimdi Demokratları suikastçı olarak göstermeye çalıştıklarını ileri sürmüştür.¹⁰⁹

Kirişcioğlu konuşmasının sonuna doğru muhalafetin başlattığı “büyük taarruz”un gerçek sebeplerinden birinin ihtilal arayışı olduğunu, bunun İsmet İnönü’nün önceki konuşmalarından da anlaşılabilceğini iddia etmiştir. Kirişcioğlu şöyle konuşmuştur:

“Bahar taarruzlarında hâkim olan hakiki niyetleri teşhis ve tesbit edebilmek için Cumhuriyet Halk Partisi Liderinin daha

¹⁰⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.828.

¹⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.829-830.

¹⁰⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.831-835.

evvelki konuşmalarından bazı cümleler okumama müsaadenizi istirham edeceğim :

İşte bunlardan birkaçı: «Şikâyet bu kadar genişleyince vatandaş için müşterek şuur haline gelmiş demektir, artık çare bulunması lâzımdır.» «Vatanı dişiyile, tırnağıyle müdafaa eden Türklerin insan ve millet öz haklarını feda edip köle gibi yaşıyacaklarına ihtimal vermek sadece vahim bir gaflettir.» «İktidar ne kendisi rahat içindedir, ne de millete rahat vermektedir, bu katmerli rahatsızlıklardan kurtulmanın çareleri vardır.» (Soldan, doğru sesleri)

Şimdi muhterem arkadaşlarım, demin söyledim «doğru» dediler. Şimdi tekrar «doğru» diyorlar. Ben de şimdi soracağım; o tarihte seçim yapılmasına daha üç sene bulunduğuna göre çare nedir?

Seçime daha üç sene bulunduğuna göre bunun çaresi nedir?

KEMAL SATIR (Adana) — Dürüst hareket etmek...

NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Devamla) — Görüyor muşunuz?... (Devam, devam sesleri)

Muhterem arkadaşlarım, seçime üç sene varken bu söz söyleniyor.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Serbest seçim, oraya gelecek misiniz?

NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Devamla) — Çare, çare yine seçim deniyor. Üç sene sonraki çareden o gün bahsedilmez. Bu çare burada açıkça söylenemediği gibi, dışarıda da açıktan açığa söylenemez. Ama bu çare kulaklara fısılanır ima edilir bu çare işte. Öylesine meşum bir çaredir. (Sağdan, nedir o sesleri)

RECEP DENGİN (Ankara) — Böyle şey düşünen yok bizde.

NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Devamla) — Ona da geleceğim.

«Türk Milletinin sabır ve tahammülü ne kadar hesapsız derecede ise tepkisi ve karşı koyması başladığı zaman hareketleri de o kadar tesirli olacağına bütün tarih şahittir.

Bir ima:

«Türk Milletinin tarihinde, bir Nuri Sait hâdisesi misaline, bir Pakistan misaline gitmek çok tehlikelidir. (Sağdan, doğru doğru sesleri) Ve bir açıklama:

«Biz bir ihtilâl rejiminden geldik. Türk Milletinin basiretine ve dirayetine güvendiğim için burada aynen tekrarlamakta beis görmediğim bu sözleri dinledikten sonra gayri ihtiyari olarak akla bir sual geliyor: O halde emriniz paşam? (Soldan, gülüşmeler)

Çok muhterem arkadaşlarım bir an dedikleri gibi farz edelim ki, Recep Dengin'in şimdi söylediği gibi ihtilâl kimsenin aklından geçmemiş; İnönü'nün de aklından geçmemiş olsun. Ama İnönü Başvekillik yapmış, Reiscumhurluk yapmış bir tarihi şahsiyet. Bu sözlerin efkâr üzerinde bırakacağı tesirleri hesaplaması ve bizim içte ve dışta mevcut menfur, hain düşmanlarımızın bu sözlerden istifade etmesi ihtimalini de akla getirmemeli mi idi? (Soldan, bravo sesleri) Düşünmedi, ama düşünebilecekleri düşünmek lâzımdı. İşte muhterem arkadaşlarım, bu bahsin Halk Partililer tarafından en az gülünebilecek kısmı bu kısımdır. İşte bahar taarruzları bu vahim sözlerle gelinmiştir. Bu sözlerin ifade edildiği zamanlarda ayrıca 1) O tarihte beynelmilel komünizmin bütün faaliyetini Orta-Doğu'ya teksif etmiş olduğunu, 2) Komşumuz Irak'ın hâlâ kanı dinmeyen bir ihtilâlinin o tarihlerde vuku bulduğunu, 3) O tarihlerde yeni bir seçimin yapılmasına 3 seneden fazla bir zaman bulunduğunu 4) Aynı İnönü'nün şu kürsüden gözümüze baka baka «Beni kızdırırsanız yapamayacağım şey yoktur.» diyecek kadar işleri ileri götürdüğünü unutmamak lâzımdır.”¹¹⁰

Tahkikat önergesinin lehinde konuşmak üzere söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu ise konuşmasına ülkenin toptan huzur ve asayişine kastedenlerin “Bütün iftiralarını kemali nefretle kendilerine reddederim” diyerek başlamıştır. Feyzioğlu, vahim tertiplerin arkasında CHP'nin Ege halkının desteğini alarak iktidara geleceğine dair korkunun bulunduğunu ve bunu “Cumhuriyet tarihinin en vehimli Dahiliye Vekili” olan Namık Gedik'in konuşmasında farkında olmadan dile getirdiğini belirtmiştir.¹¹¹ Feyzioğlu, ayrıca, İstanbul'da Topkapı'da polislin olayları önlemediğini, tam tersine mütecaviz bindirilmiş kıtaları himaye ederek olay yerine taşıdığını, bu kişilerin ellerinde “Sahte Paşa, geri dön geri, yoksa öleceksin bugün emi” yazan dövizlerin bulunduğunu, döviz sopalarından birinin “vurunca öldürsün diye” demir kaplandığını, Uşak'ta ise atılanın bir taş değil, “taş yağmuru” olduğunu, kendisinin bizzat buna şahit olduğunu anlatmıştır.¹¹²

Feyzioğlu, “büyük Ege taarruzu” tabirini kendisinin ve parti yetkililerinin kullanmadığını, gazetelerin de kendilerini bağlamadığını söylemiştir. Feyzioğlu konuşmasına şöyle devam etmiştir:

¹¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.836.

¹¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.837-838.

¹¹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.839-840.

“Muhterem arkadaşlar «Büyük Ege Taarruzu» tâbirini hiçbirimiz kullanmadık. İsmet Paşa kullanmadı, Genel Sekreter kullanmadı, bu partinin mesul insanlarından bir tek arkadaş kullanmadı, burada gördüğünüz mebuslardan hiçbirisi kullanmadı... (Soldan; Gazetelerde yazılanlar neydi sesleri)

Gazetelerin yazdığı bizi ilzam etmez. İstedığı adı verir bir siyasi vazife gezisine!...

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Gazeteler doğru yazar. Şimdi sen söyledin.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) —Gazeteler her halde Demokrat Partinin sahte Vatan Cephesine olsa olsa taarruz edilir diye bu ismi yakıştırmıştır. (Sağdan; Bravo sesleri) (Soldan; Bunun ne alâkası var sesleri)

REİS — Arkadaşlar, hatibe bir noktayı tavzih ettireceğim. Sözünü geri almadığı takdirde reyinize müracaat edeceğim.

Hatip kürsüde konuşurken daima nezih bir şekilde ve lisan nezahetine uygun bir şekilde konuşması ve kimseye tecavüzde bulunmaması esastır. Şimdi bu «Sahte» sözünü ne maksatla söylediniz, izah ediniz. İzah etmediğiniz takdirde sözünüzü keseceğim.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Hiçbir arkadaşına müteveccih bir hakaret bahis konusu değildir. Hakikatlerin meydana çıkması ve konuşmaya devam etmek imkânını bulabilmek için, bu noktayı tavzih edeceğim.

Reis Beyin de, Büyük Meclise arz edeceğim vesikalara ve delillere Meclisin muttali olmasını temin edecek bir yol ihtiyar edeceğinden eminim. Bendeniz de, kendilerinin vazifelerini kolaylaştırmak için sahte kelimesi ile Demokrat Partiyi kasdetmediğimi tavzih edeyim. Demokrat Parti diye bir parti var, biliyoruz. Diğer taraftan son zamanda Demokrat Partiye dönen vatandaşlarla güya bir vatan cephesi teşkil ediliyor. Hakikaten böyle D.P. ye dönen gerçek vatandaşlar varsa, hele bunların şahıslarını hiç kasdetmedim. Ancak, bu vatan içinde, vatandaşları ikiye ayırarak bir kısmına Vatan Cephesi, bir kısmına Ehli Salip diyen ayırıcı ve sakat zihniyete taraftar olmadığımı arz etmek için bu sözü söyledim. «Sahte» kelimesi daha evvel çok geçmiştir. Dahiliye Vekilinin partimize karşı vâki ağır beyanları ile bunu mukayese edince, bizim sözümüz aynı ağırlıkla olmamakla beraber, bu sözü kullanılmamış farz etmenizi rica ederim. Tâ ki konuşmama devam edebileyim. Tâ ki, hakikatler söylenebilsin.

Muhterem arkadaşlar; bu «Ege taarruzu» sözünü hiçbir C.H.P. mesulü kullanmadı ama, Demokrat Partinin bütün mesul başları kullandılar...

Biz bu tâbiri hiçbir zaman kullanmadık, ama iktidar Dahiliye Vekilini resmî tebliğinde kullandı, radyo da kullandı Anadolu Ajansı bülteninde kullandı!... Başvekil bu tâbiri resmî demeçlerinde kullandı!... Çünkü yapılan tertipler, iktidarın itina ile kullandığı bu sözün üzerine bina edilmek isteniyordu. Basına C.H.P. olarak verdiğimiz bültenler meydana... Bu bültenlerde, «Ege taarruzu» sözü yoktur; İnönü ve kırk arkadaşı Ege'de vazife gezisine çıkacaktır diye bülten vermişizdir.”¹¹³

Feyzioğlu'na göre, toplantı hürriyeti DP'lilerin muhalefetteyken kullanıp, iktidara geldiklerinde kaldırdıkları bir hürriyetti. Bunun sayısız örnekleri vardı. Evet genç demokrasimiz, Dahiliye Vekilinin de ifade ettiği gibi, talihsizdi. Ancak bu talihsizlik “Demokrat Partinin Dahiliye Vekili olarak” Gedik'i bulmuş olmasıydı. Bu talihsizlik, “basın hürriyetini, toplantı hürriyetini, radyo konuşmalarını basamak yaparak, hürriyet merdivenlerini tırmanarak iktidara geçen insanların ardımızdan başkası geçmesin diye, basamakları birer birer kırmak ve merdiveni yukarı çekmek istemelerinden doğmuştu”.¹¹⁴

Diğer yandan, Feyzioğlu'na göre, Uşak Valisinin güvenlik güçlerine “vur emri” verdiği, bizzat emniyet müdürünün ifadeleri ve diğer belgelerle sabitti. Dahası bu emrin kaynağında bizzat Dahiliye Vekili vardı. Feyzioğlu, bu görüşünü temellendirmek için “gizli ve şahsa özel” bazı belgelerden bahsetmiştir. Feyzioğlu şöyle konuşmuştur:

“Şimdi, Uşakta olup bitenlerin Dahiliye Vekiliyle irtibatı nedir? Bunu da tesbit etmek lâzımdır. Aksi takdirde Yüksek Heyetiniz karar vermekte güçlük çekebilir. Size bir vesika okuyacağım. Validen Dahiliye Vekiline gönderilen 18 Mayıs 1959 tarihli, «Zata mahsus ve gizli» yazısının 5 inci maddesinin 7 nci sahifedeki fıkrasında...

SABRİ DİLEK (Trabzon) — Gizli mi bu yazı? (Gürültüler)
Nereden aldınız?...

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Bugüne kadar gizli idi... Ama T.B.M.M. den ve milletten gizli kalmamalıdır.

¹¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.840-841.

¹¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.841-843.

HAMDİ ÖNER (Adana) — Bu suçtur. Suç gizli tutulur mu? (Gürültüler)

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Nereden aldığımız meselesine gelince; tahkikat açarsanız söyleriz. (Sağdan, gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar) Vesikalar bizim Meclis Grubumuza gelir. Vatandaşlar ulaştırır... Mesele orada değil. Dahiliye Vekili çıkıp da böyle bir yazı yok diyebiliyor mu? Diyemez. Bu yazı yazılmıştır.

Şimdi, fıkrayı okuyorum :

«Yüksek direktifleri gereğince - Vali yazıyor - 6761 sayılı Kanunun maddei mahsusasına dayanılarak verilen emirler, yukarda ismini arz ettiğim zabıta amirleri tarafından icra edilmediği gibi, akabinde de karşı tarafa ulaştırıldığı bir hakikattir.»

Yani, «Bu gizli ve zata mahsus» işaretli yazıda vali diyor ki: «Ben emir verdim; yüksek direktiflerinize uyararak vurun dedim; ama zabıta âmirleri itaat etmediler; ve üstelik her şeyi karşı tarafa da bildirdiler» diyor. «Tarafsız» vali, «Karşı taraf» tan bahsediyor.

İşte adliye zabıtlarını ve 2 şerefli subayla bir emniyet müdürünün şahadetini teyideden zata mahsus yazı!... (Sağdan, şiddetli alkışlar)

Arkadaşlarım, size bir vesika daha okuyacağım: Tarihi 8 Temmuz 1958 Uşak Valisi İlhan Engin'den Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik'e gönderilen şifreli yazı: «Telefon emirlerinize tamamen riayet edilmiş ve âzami itina gösterilmiş bulunmasına rağmen» ... Tekrar ediyorum «Telefon emirlerinize tamamen riayet edilmiş ve âzami itina gösterilmiş olmasına rağmen, 18 Mayıs 1959 günü vilâyet kaleminden zata mahsus yazılan mahrem yazının 5 inci maddesinin yedinci sayfasındaki fıkrasında arz edildiği üzere Emniyet Müdürü Adnan Çakmak, Abbas Yavuzdemir ve Binbaşı Ali Kurma, tarafımdan önce verilen ve hâdise sırasında bizzat verdiğim şifahi emirleri medeni cesaret göstererek yapmakta aciz ve ihmal göstermeleri şahsımı müşkül duruma düşürmüş bulunmaktadır.» İşte size vesika. (Sağdan, bravo sesleri ve alkışlar)

Şimdi soruyorum muhterem arkadaşlarım, Meclis tahkikatı açılması için mutlaka bir mesul vekili, gece yarısı bir muhalefet liderinin evinin penceresinde tabanca tutarken mi yakalamak lâzımdır? Meclis tahkikatı açmak için kâfi delil varsa, Meclis tahkikatı açılır. Deliller tahlil edilir. Hakikat meydana çıkar. Bakalım daha sizin de bilmediğiniz, bizim de bilmediğimiz, ama

Dahiliye Vekilinin bildiği ne gibi hakikatler var? (Sağdan, alkışlar)”¹¹⁵

Feyzioğlu, Dahiliye Vekili’nin Türk-Yunan dostluğu konusunda İnönü’yü ithamda bulunacak en son kişi olduğunu, bu dostluğun Atatürk ve Venizelos tarafından kurulduğunda bu dostluğun mimarlarından İnönü’nün Başbakanlık koltuğunda oturduğunu, oysa bu dostluğa en kötü günleri yaşatan 6-7 Eylül olayları sırasında Gedik’in İçişleri Bakanı olduğunu, esasen eldeki delillere göre Dr. Gedik’in yerinin “Yüce Divan’da maznun sandalyası” olduğunu söylemiştir.¹¹⁶

Feyzioğlu’dan sonra Dahiliye Vekili tekrar söz alarak muhalefete mensup milletvekillerinin iddialarını cevaplamıştır. Gedik, yaptığı konuşmada, Uşak’ta kesinlikle İsmet İnönü’ye yönelik “vur emri” verilmediğini, bunun dönemin İl Emniyet Müdürünün ve İl Jandarma Komutanının ifadeleriyle sabit olduğunu, muhalefetin bilahare aynı Emniyet Müdürüne siyasi ikbal ve maddi menfaat teklifinde bulunduğunu, ancak bu tekliflerinin kabul görmediğini anlatmıştır.¹¹⁷ Ayrıca, Dahiliye Vekili, muhalefetin Ege gezisine “büyük taarruz” adını verdiğini, bunun isim babasının bizzat Feyzioğlu olduğuna dair duyumlar bulunduğunu,¹¹⁸ muhalefete yakın gazeteci Falih Rıfkı Atay’ın “büyük taarruz” manşetini açıklarken bu tabirin muhalefetten geldiğini açıkça söylediğini ileri sürmüştür.¹¹⁹

Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar da, muhalefetin iddialarının dayanaksız olduğunu, meclis tahkikatı kurumunun rasgele kullanılmaması gerektiğini savunmuştur. Kayalar, meclis tahkikatının ve sonuçlarının ne kadar önemli olduğunu şu sözlerle anlatmıştır:

“Muhterem arkadaşlarım, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz ve Dahilî Nizamname teşriî ve icrai kuvvetleri nefsinde toplan Türkiye Büyük Millet Meclisine muhtelif murakabe salâhiyetleri tanınmıştır. Bunlardan bir tanesi de Meclis tahkikatıdır. Bu salâhiyet her hangi bir mebusun, bir mebus zümresinin veya

¹¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.846.

¹¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.852-853.

¹¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.854-857.

¹¹⁸ Dahiliye Vekili’nin bu sözlerine Turhan Feyzioğlu anında sert tepki göstermiş ve şunları söylemiştir: “Yalan, yalan. Kim söylemişse yalan söylemiş. Size hangi namussuz söylemişse yalan söylemiş.” T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.860.

¹¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.860-861.

kendisini parlamentoda temsil ettirmekte bulunan bir muhalefet partisinin propaganda vesilesi teşkil edemez. Bir salâhiyet ne kadar büyük ve kudret ne kadar muazzam olursa bunu elinde bulunduranların kullanmakta o derece itina ve teenni göstermesi lâzımdır. Dahilî Nizamnamenin 169 uncu maddesine ilişkin tahkikat önergelerinin birinci hedefi muhatabı olan vekilleri işten uzaklaştırmak, malî ve zecrî cezalara çarptırmaktır. Sırf malûmat edinmeye taallûk edenler 177 nci maddeye göre verilmiş olan takrirlerdir. Bir muhalefet grubunun, vekilin şahsında ekseriyet partisini yıpratmaya çalışması belki bir dereceye kadar tabîî ve meşrudur. Fakat olur olmaz bahanelerle Meclis tahkikatı gibi, neticeleri pek ağır bir salâhiyeti tahrik etmek, hukukan ve vicdanen tasvibedilemeyeceği gibi bizzat bu tahkikat müessesesinin ve memleketin menfaatlerine de aykırıdır. Zira bu yolun suiistimali, onun dejenere edilmesini ve ciddî vakıalar karşısında da hafife alınmasını intaceder. Diğer taraftan bir kimseyi cezai mesuliyetle itham etmek kanunlarımızda o kadar serbest bırakılmamış, hakaret suçundan başlayıp cürüm tasnii, iftira gibi müeyyidelere tâbi tutulmuştur. Fakat bu hal umumi mahkemelere vâki olacak müracaatler içindir. Mebuslar Meclis müzakeresinin aksamadan cereyanı için en küçük bir müeyyide ve takyide bağlanmamıştır. Fakat yine bu hal, onların itina ve teemmül mecburiyetlerini artıran mânevi ve moral bir bağ teşkil eder. Yoksa sorumsuzluk havası içinde alabildiğine ittiham ve iftira için kimseye hak bahsedemez.

Devlet ve millet menfaatleri; birinci derecede, onun yüksek kademede hadimlerinin haysiyetlerini korumayı âmiridir. Cumhuriyet tarihimizde bu yolda birer heyecan anında alınmış kararlara dair misaller ve hatalar mevcuttur.

Bir müdafaa vekili olarak bütün safahatını takibettiğim, son Yüce Divanı daima ibretle ve elemle hatırlarım. Şahsı ile, ailesiyle muhterem, şerefli bir vekil kendi partisi içindeki rakiplerinin tahrikatı ile Yüce Divana sevk edildi ve beraet etti. Beraet kararları bütün zararları telâfi etmekten, takdir edersiniz ki, çok uzaktır. Binaenaleyh işi, mekanizmanın tahriki anında ciddiye almak gerektir.”¹²⁰

Kayalar, konuşmasının kalan kısmında, Meclis gündemine getirilen tahkikat önergesinin tamamen gerçeklere aykırı ve dayanaksız olduğunu ayrıntılı

¹²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.862-863.

bir şekilde anlatmıştır.¹²¹ Konuşmasının sonunda İnönü'nün taşlanması olayına değinen Kayalar, İnönü'ye taş atılmadığını, bunun bir edebiyat olduğunu, ancak İnönü'nün etrafını saran kalabalığa “siz kimin köpeklerisiniz” demesi üzerine, “başları değil, fakat ruhları yaralıyan bir tükürük yağmuruna tutulduğunu belirtmiştir.¹²² Kayalar, İnönü'ye suikast düzenlendiği, hayatına kastedildiği şeklindeki iddialara da “Dünyanın neresinde suikast tertiplerinin sokak ortasında, halk içinde bağıra bağıra verilmiş olan emirlerle yapıldığı görülmüştür?” diyerek tepki göstermiş ve bu iddiaları “komik” olarak nitelendirmiştir.¹²³

Kayalar'ın konuşmasından sonra oturum Başkanı, Dahiliye Vekili'nin dinlendiğini, iki lehte iki de aleyhde konuşma yapıldığını, kifayet önergesi verildiğini, ancak tahammülleri varsa devam edilebileceğini ifade etmiştir. Müzakerelerin yeterli olduğuna dair önerge önce kabul edilmiş, ancak daha sonra itirazlar ve müzakereye devam taleplerinin artması üzerine yeniden oylanarak reddedilmiştir.¹²⁴

Sırrı Atalay'ın konuşma sırasını kendisine verdiği Feyzioğlu, dahiliye Vekili Gedik'in ve iktidar partisi mebusu Kirişçioğlu'nun konuşmalarının radyodan yayımlandığını, ancak muhalif milletvekillerinin konuşmalarının radyodan verilmediğini, radyonun milletin organı olmaktan çıkarılıp “parti aleti” haline getirildiğini, bunun hakikatleri millettten saklamaya çalışmanın delili olduğunu ifade etmiştir.¹²⁵ Feyzioğlu, Uşak'la birlikte başlayan gezilerde İnönü'ye suikast girişimleri olduğu iddiasını tekrarlamış, gerçeklerin ortaya çıkması için mutlaka Meclis tahkikatı açılması gerektiğini ileri sürmüştür.¹²⁶ Feyzioğlu, Menderes'in bir sözüne atıf yapmak suretiyle konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Arkadaşlar, mâruzâtıma Adnan Menderes'in sözleriyle son vereyim:

«Tahkikat hakikati meydana çıkarmak demektir. Neden korkuyorlar!... İşlerini kanun dairesinde yapmışlarsa tahkikattan kaçmak için ne sebep vardır?»

Biz de soruyoruz: Tahkikattan bu kadar kaçınmak için ne sebep vardır? Hele Dahiliye Vekili, herkesten evvel çıkıp Büyük

¹²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.863-872.

¹²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.872.

¹²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.872.

¹²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.873-876.

¹²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.876.

¹²⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.876.

Meclis'ten kendisi hakkında tahkikat açılmasını istemeliydi. Mâruzâtım bu kadardır. (Sağdan, sürekli alkışlar)”¹²⁷

Zonguldak Milletvekili Sebati Ataman da söz alarak, Feyzioğlu'na “yalancı” demediğini, ancak konuşmasında gerçek olmayan şeyleri gerçekmiş gibi sunduğunu, bu ikisi arasında fark olduğunu, aynı şekilde Feyzioğlu'nun devlete ait bir “gizli” belgeyi Genel Kurul'da okuduğunu, bu belgenin muhtemelen çalındığını, ancak kendisine “hırsız” demediğini belirtmiştir.¹²⁸

Son olarak, Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoglu söz alarak, siyasi iktidarların görevinin asayiş ve huzuru sağlamak olduğunu, önerge konusu olayda Başbakan ve İçişleri Bakanının herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığını, tersine memleketi karmaşaya sürüklenme niyet ve kararlılığında bulunan muhalefetin “tarihi ve manevi mesuliyeti”nin ortaya çıktığını, günah ve kusurun muhalefette olduğunu ileri sürmüştür.¹²⁹

Kurbanoglu'nun konuşmasının ardından kifayet takriri verilmiş ve yapılan oylamada kabul edilmiştir. Muhalefetin, Uşak ve devamı olaylarda Dahiliye Vekili ve Başbakanın sorumlu olduğu gerekçesiyle verdiği tahkikat önergesi reddedilmiştir.¹³⁰

1.3.4 Fethi Çelikbaş ve Fazıl Yalçın'ın Tahkikat Önergesi

Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş ve Kırşehir Milletvekili Fazıl Yalçın, Zile hâdiseleri hakkında Meclis soruşturması açılması için önerge vermişlerdir. Çelikbaş'ın, 20 Ekim 1958 tarihli tahkikat önergesi şu şekildedir:

“Bir muhalefet partisine mensup milletvekillerinin ve bir muhalefet partisi Meclis Grubu Başkanının 17 Ekim 1958'de Zile'den geçişi esnasında vatandaşların sokağa çıkmaktan menedilmesi, üzerlerine su sıkılması ve gaz bombası atılması, ateşli silâh kullanılması emri verilmesi gibi vahim hâdiselerin cereyanı üzerine vatandaşa reva görülen bu muamelenin Büyük Millet Meclisi önünde mesulü bulunan Dahiliye Vekili bu mesuliyetini hatırlatan milletvekillerine şu şekilde cevap vermiş bulunmaktadır :

«Hesap ve sual sormak değil, hesap vermek mecburiyetinde bulunduğunuzu sizlere öğreteceğiz.»

Türk Anayasasının millî iradeye müstenit rejimini hiçe sayan, huzurunda mesul bulunduğu insanları sorguya çekeceğini

¹²⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.876.

¹²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.886.

¹²⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.886-888.

¹³⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.888.

söylemekten çekinmeyen bir Vekilin, kendisine mevdu icra vazifesini gereken mesuliyet hissiyle yerine getirmeyeceği aşikârdır. Diğer taraftan 1955 senesi 6-7 Eylülünde cereyan eden hâdiselerle de Dr. Namık Gedik'in Dahiliye Vekili bulunduğu hatırlanacak olursa bu çeşit müessif hâdiselerin vatandaşlar arasında tekerrür etmiyeceğine dair zihinlerde ve vicdanlarda bir emniyet de duyulamamaktadır.

Bu sebeplerle icra salâhiyetlerini de elinde bulunduran Yüksek Meclisin Zile hâdiselerine bizzat el koyarak hakikati aydınlatabilmesi için Dahilî Nizamnamenin 177 nci maddesine göre bir Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif eylerim.”¹³¹

Kırşehir Mebusu Fâzıl Yalçın da, 15 Şubat 1960 tarihli önergesiyle, Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş'ın, Zile hâdiseleri nedeniyle Dahiliye Vekili hakkında tahkikat açılmasını talep eden önergesine iştirak etmiştir.¹³²

İlk sözü alan Dahiliye Vekili Namık Gedik, tahkikat önergelerinin hangi konuda ve ne maksatla verildiğinin önerge metinlerinden anlaşılamadığını, CHP liderinin Zile'ye gidişi sırasında meydana gelen olaylarla ilgili olarak zamanında idari ve adli makamlarca gerekli tahkikatın yapıldığını, ayrıca önerge sahibinin Burdur mebusu olduğunu, halbuki olaya şahit olanların ve büyük bir ihtimalle kendisine tehdid içeren telgraf çekenlerin Tokat Mebusu olduklarını, dolayısıyla Çelikbaş'ın “fuzuli müdahil veya hiç değilse gönüllü davâcı” olduğunu belirtmiştir.¹³³ Gedik, konuşmasına kendi zaviyesinden bir “Fethi Çelikbaş portresi” çizerek devam etmiş ve bu meyanda şunları söylemiştir:

“Fethi Çelikbaş gayet entranas bir insandır: Kendine has hiçbir sağlam kanaat ve imanı olmadığı halde, intisabettiği her topluluğun birbirine zıt fikir ve kanaatlerini, yine birbirlerine karşı ve kendi diliyle aynı talâkat ve belâgatle müdafaa eder. Bu hakikaten herkeste bulunmayan ince bir hünerdir. Meselâ 10 sene evvel bir gecede demokrat olmuş ve bizim saflarımıza mebus olarak katıldıktan sonra 1945'in, 1946'nın partililerinden çok ateşin demokrat kesilmiş, bu partinin Liderine ve Başvekiline hiçbirimizin şimdiye kadar daha çoğuna lâyık olduğuna inanmış olduğumuz halde söyleyemediğimiz güzel ve büyük sözler söylemiş, partinin ve Hükümetin hizmet kademelerinde hayalinden geçiremeyeceği en mutena yerleri almış ve fakat sonra geminin batmakta olduğuna, havanın puslandığına inandığı bir sırada, eline

¹³¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.888.

¹³² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.888.

¹³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.889.

bir ispat flaması olarak ve birçok malûm arkadaşlarımızın siyasi bakımdan kanına girerek büyük iddialarla bir parti kurmuş. Kurmuş ama, kısa bir zaman bu partide ikametden sonra da çatıyı altında bıraktıklarının başına yıkarak beraberlerindekiyle beraber bir başka kapının tokmağına elini atmış. Bizde iken Halk Partisine karşı herkesten çok fazla ileri ateşin hücumlar yapmış, sonra, Hürriyet Partisi kurucusu olunca bu defa, dönüp daha çok bize, daha az onlara atıp tutmaya başlamış...

1957 seçimlerinden evvel biraz uzun süren kuvvetleri birleştirme iktidara bu yoldan gelme yaz rüyalarının medyumı, tefsircisi olmuş... Nihayet, «hürriyet» çadırını yıkarak, Halk Partisi içine duhul etmiş... Orada da her dâvayı tersine, düzüne isterse liyakat ve maharetle müdafaa ettiği müsellemler bulunan bu zat, kısa bir zaman sonra bu partinin sözcüsü, grup sözcüsü ve nihayet Grup Başvekili dahi olabilmiş...

Siyasi hayatının şu kısaca arz ettiğim seyri içinde Fethi Çelikbaş daima mesut bir adam rolündedir. Kendisine ne söylerseniz söyleyin o daima güler... Bu da bir hüner...”¹³⁴

Gedik, konuşmasının sonunda, ülkenin her tarafında kanuna aykırı davranışların olabileceğini, ancak buna maruz kalanların hele mebus iseler Hükümetin bir üyesini “Hesap ve sual sormak değil, hesap vermek mecburiyetinde bulunduğunuzu sizlere öğreteceğiz” şeklindeki ifadelerle tehdit edemeyeceklerini, ettikleri takdirde gerekli cevaba müstehak olacaklarını, nihayet kararın Yüksek Heyete ait olduğunu vurgulamıştır.¹³⁵

Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş ise, 6/7 Eylül olaylarının ömrü boyunca Dahiliye Vekili Gedik’i mahkum etmeye yeterli olduğunu, kendisinin kanunsuz hareketlerinin mebusların oylarıyla kanuni hale gelemeyeceğini, suçun her zaman suç olduğunu, bunun da ancak kazai yetkilere sahip bir tahkikat komisyonu sayesinde ortaya çıkarılacağını, ancak DP liderlerinin parlamentonun bu yetkisini kullanmasına engel olduklarını ifade etmiştir.¹³⁶ Çelikbaş şöyle devam etmiştir:

“Eğer zannediyorsanız, burada biz karar verdik, bu kapandı. Ne mutlu arkadaşlar. Dünyanın hangi parlamentosunda böyle bir şey gördünüz? Arkadaşlarının bir kısmı farkında bile değil, parlamentoların bu kabil çalışmaları kazaidir. Burada hâkimler

¹³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.889.

¹³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.890.

¹³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.890-891.

gibi delillere bakacağız, deliller değil hattâ karineler varsa bir tahkikat encümeni teşkil edeceğiz. Bu encümen vekili isticvabedecek. Dahiliye Vekilini bir odaya çağıracaklar ve orada onu karşılarna alacaklar o da sorulan suallere cevap verecek. Şahitler istima edecek ve şahitler gelmezse Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre zorla getirtilecek, Tahkikat Encümeni Hükümetin elindeki bütün vesikalara vaz'iyet edecek. Tahkikat Encümeni budur. Bu encümenin kurulmasından kaçtığınız müddetçe kendinizi sanık mevkiinden kurtaramazsınız, Dahiliye Vekili Namık Bey. (Sağdan; bravo, sesleri) «Bu bir allerjik haldir, psikolojik bir vaziyettir.» Hayır beyler, bu bir hukuki meseledir. Hukuki yollardan gidip, memleketin içinde bulunduğu huzursuzluğa son verelim, istiyoruz. Ben burada kendisini itham edecek bir madde ile gelmedim. Bunları da arz edeceğim. Maalesef Türkiye'de, Demokrat Parti liderleri parlamentonun kazai çalışmalarını siyasi çalışma istikametine götürmek kararındadırlar.”¹³⁷

Çelikbaş'a göre, milletvekillerinin Dahiliye Vekili'ne gönderdikleri telgrafta tehdit unsuru yoktu. Milletvekilleri telgrafta kanunlara uyulmasını ve yaşanan hadiselerden dolayı hesap verilmesini istiyorlardı. Üstelik mebusun elinde memuru veya Vekili tehdit edebilecek icra yetkisi yoktu. Tersine bu yetki Vekillerde bulunmaktaydı ve Dahiliye Vekili bunu defalarca kullanmıştı. Gedik, dokunulmazlık kurumunun kaynağını, sebep-i hikmetini de bilmiyordu. Yasama dokunulmazlığı, milletvekillerine “kanunları bilâperva çiğniyen zorba Devlet adamlarına karşı milletin haklarını korumak maksadiyle verilmiş bir zırhtı”.¹³⁸ Diğer yandan, Zile hâdiselerinin yargı makamlarınca halledilen kısmı başka, Meclis tarafından halledilmesi gereken kısmı başkaydı. Üzerinde konuşulan önerge, bu mevzuda Bakanlar Kurulu üyelerinin sorumluluğunun olup olmadığını ortaya koymaya yönelik bir girişimdi. Nitekim, yapılan müzakerelerden, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun arkasına sığınan Dahiliye Vekilinin sorumlu olduğu anlaşılmaktaydı. Tekrar eden olaylar göstermiştir ki, bu kişi ülkenin asayiş ve emniyet işlerini kemaliyle yürütecek Dahiliye Vekili değildi. Bu nedenle, eğer Gedik DP tarafından çok seviliyorsa bir tahkikat soruşturması açılmalı, beraat etmeli ve Dahiliye Vekilliğine bir başka bakan gelmeliydi.¹³⁹

¹³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.891.

¹³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.892.

¹³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.893-894.

Çelikbaş, konuşmasının devamında önergeyle ne tür bir tahkikat istediğini de şu şekilde açıklamıştır:

“Şimdi huzurunuzdan ayrılırken rica ediyorum; benim tahkikat önergem, vekili bu önerge münderecatına göre itham eden bir tahkikat talebi değildir. Ya nedir?... Eski İçtüzükte var; eski tüzük «Mesuliyet dışında tahkikat» diyor. Eski harflerle yazılı olan Dahilî Nizamnamenin matlabında var. «Mesuliyet dışı tahkikat» Ben vekilin mesuliyetini hedef tutmıyan fakat Büyük Millet Meclisinin el koyması suretiyle millete ve Meclis azasına ışık tutması lâzımgelen bir tahkikat istiyorum arkadaşlar. Bu tahkikatın dahi tarafınızdan reddedilmesi karşısında hangi tahkikatın kabul edilebileceği vatandaş vicdanında, vatandaş zihninde istifham olarak belirecektir. Bunda hiç şüphe yok...

Şimdi vereceğiniz kararlar ya Yüksek Meclisin, icabında Hükümetin vesikalarına ve evrakına vaziyet ederek, vekili bulunduğu Türk milletine Hükümet üzerinde mutlak hakimi olduğunu gösterecek yahut da arkadaşlar, Grubunuzun ekseriyeti Meclisin ekseriyeti olduğuna göre, Hükümet ne isterse biz onu tasvibederiz diye millete bir hüküm verdireceksiniz.”¹⁴⁰

Nevşehir Milletvekili Necmeddin Önder ise yaptığı konuşmada, Zile olayının Uşak hâdiselerinden önce “Ege Taarruzunun ufak çaptaki bir tatbikatı ve manevrası” olduğunu, muhalefetin bu olaylara ilişkin iddialarla emniyet ve asayiş zedelemeye çalıştığını, bu nedenle olayların kendisinden ziyade burada muhalefetin izlediği politikanın incelemeye değer olduğunu belirtmiştir.¹⁴¹ Önder’e göre, çeyrek asırdan fazla tek başına iktidar olan CHP, 1950 yılında iktidarı kaybettikten sonra kanun dışı yollarla iktidarı yeniden ele geçirme hayreti içinde olmuştu. Nitekim daha 1950’de muhalefet, dahili ve harici emniyet “muhtel olmuştur” gerekçesiyle gensoru önergesi vermişti. Önceleri basın toplantıları yoluyla yapılan eleştiriler sonuç vermeyince, büsbütün eriyeceğini düşünen muhalefet son bir gayretle “Ege taarruzu”na girişmişti. Bunun da manevraları, Trakya gezisinde ve Tokad toplantısında başlamıştı. İşte, önerge konusu olan Zile olayları, ilerideki Ege taarruzunun “keşif kolu” olarak ortaya çıkmıştı.¹⁴² İsmet Paşa, partisinin Tokad İl Kongresinde Dahiliye

¹⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.895-896.

¹⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.896.

¹⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.896-898.

Vekilinden “Kütük Bakanı” olarak söz etmiş, Tokad Valisine de ağır hakaretlerde bulunmuştu. Ayrıca, programda olmadığı halde Zile’ye uğranmış ve burada mülki amirin açık talimatlarına rağmen karşılama merasimi düzenlenmiş ve böylece bazı olaylara sebebiyet verilmişti. Zabıta ile ziyaretçi kafilesi arasında bazı olaylar çıkmış, kaymakama ağır hakaretler yapılmış, zabitanın resmi elbisesi tahrib edilmiş, İnönü’nün talimatıyla olduğu söylenerek Tokad mebusları adına Dahiliye Vekiline çok ağır bir telgraf çekilmişti.¹⁴³

Önder, tüm bu olaylarda İsmet Paşa’nın yeni konumunu kabullene-memesinin büyük payı olduğunu ileri sürmüştür. Önder şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlar, İsmet Paşa bir idare âmirinin orada aldığı tedbirleri almasından tehevvüre kapılıp bililtizam oraya gitmesi hakikaten üzerinde önemle durulacak bir noktadır. Şu bakımdan önemlidir; İsmet Paşa hâlâ kendisini insan üstü bir kuvvet telâkki etmektedir. Hâlâ eski millî şefin kuvvet ve kudretine sahibolduğu kanaatindedir. Milletin önünde serfûrû edeceği kanaatindedir. Şimdi burada bu vesileyle bazı şeyler ifade edildi. İsmet Paşanın birtakım kıymetlerinden, meziyetlerinden bahsedildi. İsmet Paşanın tarihte bir envestismanı olabilir. Fakat onun bugün hiçbir vatandaştan, hiçbir mebustan farkı asla yoktur. Kendisi her vatandaşın tâbi olduğu şartlara tâbidir. Geçmişteki hizmeti kendisini putlaştırmaya kâfi değildir. Türk milleti 30 küsur senedir bu daima tekrar edilen hizmetlerini vatandaş eda etmeye çalışmıştır. Millet başvekillik vererek bu borcu ödemeye çalışmıştır. Millet Devlet Başkanlığı vererek, tek parti tek şef olarak despot bir idarenin başı olarak millete reva gördüğü çeşitli zulüm ve itisafa sabır ve tevekkülle karşılık vererek bu borcu eda etmeye çalışmıştır. Senirkent, Aslanköy, Özalp, Karaköprü hâdiselerini bu borca mahsubederek ödemeye çalışmıştır. Hiçbir memlekette bir millet hizmetinin bu kadar pahalı ödetildiği görülmemiştir. Memleketine ve hür dünya milletlerine büyük hizmeti olan, yakın tarihin, insanları da vardır. Mongomeriler var, Çörçiller var. Bunlar da vatanlarına, hür dünya milletlerine büyük hizmetler ifa etmişlerdir. Ne kendileri, ne de vatandaşları kendileri için bu şekilde bir şey düşünmüşlerdir. Bu zihniyeti herkes kafasına yerleştirmelidir. Hele bir mareşal Peten misali var ki, muzır bir yarlık haline gelince millet kendisini tasfiye etmiştir.

Fevzioğlu arkadaşımız paşanın hizmetleri itibariyle, tarihî şahsiyeti itibariyle hürmete şayan olduğunu burada izaha çalıştı. İsmet İnönü’nün beyaz saçlarından bahsetti. Muhterem arkadaşlar;

¹⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.898.

Türk milleti yalnız İnönü için değil, yaşlı ve beyaz saçlı olan herkese hürmet eder. Maraşal Peten'in de beyaz saçları vardı. Fakat zamanı geldiği anda milletin nasıl bir hükmüne muhatabolduğu cümlelerin malûmudur. Ben İsmet Paşanın bu seviyeye düşeceğini kasdetmek istemiyorum. Ama esefle söylemek istiyorum ki, bazı muhteris politikacıların kendisini o yola doğru sürüklemekte olduklarını esefle müşahade etmekteyim. Kendilerinin bu yoldan uzaklaşmalarını temenniye şayan görürüm.”¹⁴⁴

Önder, konuşmasının devamında, CHP'li Milletvekillerinin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu Anayasaya aykırı bulan yaklaşımlarını eleştirmiştir. Önder'e göre, bir kanunun anayasallığına nihai olarak karar verme yetkisi şu veya bu siyasi teşekküle değil, Meclis'e aitti. Önder, bu görüşünü, Recep Peker ile İsmet İnönü'nün iktidardayken yaptıkları konuşmalarla desteklemiştir. Önder, bu konuda şunları söylemiştir:

“Bir kanunun Anayasa'ya uygun olup olmadığı şu veya bu şahsın, bir siyasi teşekkülün indî görüşüyle hükme bağlanamaz. Bunun mercii sadece Büyük Millet Meclisidir. Böyle indî hükümlerle ve mülâhazalarla bir emniyet ve asayiş kanununun karşısına çıkıp onu tekmelemek ve yumruklamaya çalışmak az vahim hallerde anarşi ve daha ileri gidilmesi halinde de isyan ve ihtilâl mahiyeti taşır. Hükümetin, iktidarın vazifesi ise buna asla meydan vermemektir.

Fethi Çelikbaş burada bir çeteden bahsetti. Bir siyasi parti faaliyetini kanun dışında sevk ve idare ederse çete ile siyasi parti arasında fark kalmaz. Nasıl izah etmek mümkündür aradaki farkı? Siyasi parti, faaliyetlerini kanun çerçevesi içinde yürüten bir siyasi teşekküldür. Çete ise, siyasi çete veya her nevi şekaveti icraya müsaidolan çete ise hiçbir zaman kanun ve nizam tanımayan bir toplumdur, bir teşekküldür, işte ikisi arasındaki fark budur. Bunun cevabını kendilerinin Başvekili Recep Peker gayet güzel vermiş, 1946 yılındaki Hükümet Beyannamesinde diyor ki: «Kanunun durduğu yerde evvelâ sokakta sonra dağ başlarında şekavet başlar. Kanunlara aykırı gürültülü istekler ne kadar zorlayıcı istekler olarak görünürse görünsün gözümüzü kırpmadan vazifemizi yapacağız.» Biz de bu fikirdeyiz. Kanun dışında hareket etmesini itiyat edinmiş veya bu temayülü bırakmamış olanlar için iktidara

¹⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.898-899.

düşen vazife gözünü kırpmadan onları kanun yoluna irca ve kanun içine sokmanın tedbirlerini ve çarelerini mutlak surette almaktır.

Bir kanunun Anayasaya uygun olup olmadığının ne suretle ele alınabileceği gayet güzel halledilmiştir. Bunu şahsi mütalâam olarak arz edecek olsam, muhalefet mebusu arkadaşlarım iltifat etmezler. Bunun hükmünü Sayın liderlerine bırakalım. 10 Mayıs 1950 İsmet Paşa İstanbul'da konuşuyor: Bir kanunun Anayasaya uygun olup olmadığını Devlet Reisi şöyle mütalâa ediyor: «Bir kanunun Anayasaya uygun olup olmadığına hüküm vermek hakkı yalnız Büyük Millet Meclisine verilmiştir.» Turhan Feyzioğlu, Mehmet Hazer ve Sırrı Atalay'a, hattâ Halk Partisine verilmemiştir. Hiçbir teşekküle değil, Büyük Millet Meclisine aittir. «Bizim Anayasamıza göre bu müessese Büyük Millet Meclisi», diyor İsmet Paşa. «Bu suretle Büyük Millet Meclisinin Anayasaya muvafık kabul ettiği kanunun bu vasfın bütün kuvvetini taşır.» Demek oluyor ki, Turhan Feyzioğlu, Mehmet Hazer ve Sırrı Atalay arkadaşlarımızın evvelâ Sayın liderleriyle mutabakata varmalarına ihtiyaçları vardır. Burada birbirleriyle istişare etsinler aksi takdirde iktidarda iken bir kanunun Anayasaya uygun olup olmadığını bu şekilde mütalâa edip muhalefette iken bugüne kadar tesbit ve teşhis ettiğimiz tutumları ve hareket ve faaliyetleri istikametinde yürütmek, diğer kanunlar hakkındaki hükümleri tatbik kabiliyeti olup olmadığı gibi birtakım indî mülâhazalara tâbi tutmak samimiyetle asla kabili telif değildir. Ve şimdiye kadar her hâdisede ispat etmiş oldukları gibi kavilleriyle fiillerinin birbirine uymadığının bu suretle en tipik bir misalini tesbit etmiş oluyoruz.”¹⁴⁵

Önder, son olarak, muhalefetin kanun dışı davranışlarının memleketi ciddi bir huzursuzluğa sürüklediğini, bunun daha vahim boyutlara ulaşmasını engellemek için Hükümetin harekete geçmesi gerektiğini, Hükümetten Zile ve Uşak olaylarının değil, “bugüne kadar sabit olan anarşist ve ihtilâlcî bir metodla siyasi faaliyetinin istikametini apaçık ortaya koyan muhalefetin neden kanunun çerçevesi içine sokulmadığı hususu”nun sorulması gerektiğini, kendisinin de bu konuda Meclise bir önerge takdim edeceğini belirtmiştir.¹⁴⁶

Önder'den sonra, Fethi Çelikbaş'ın şahsına sataştığı gerekçesiyle söz alan Burdur Milletvekili Behcet Kayaalp, Çelikbaş'ın daha önceleri İnönü aleyhine ağır sözler söylediği halde bugün onun partisinde olduğunu, kendisinin

¹⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.899-900.

¹⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.900.

Çelikbaş sayesinde değil Burdur halkının teveccühüyle mebus seçildiğini ve önümüzdeki seçimlerde de bunun ortaya çıkacağını söylemiştir.¹⁴⁷

Tokad Milletvekili Şahap Kitapçı ise iktidarın Zile hâdiselerini ve telgraf olayını yanlış yansıttığını, Zile'nin daha sonraki Uşak ve Topkapı olaylarının başlangıcı olduğunu, "Zile'de kanunu hiçe sayanlar vatandaş hürriyetini tehdidederek göz yaşartıcı bombalar atanlar, dövenler, yaralıyanlar Namık Gedik tarafından himaye gördüğü içindir ki bir Uşak hâdisesi, bir Geyikli hâdisesi"nin meydana geldiğini ileri sürmüştür.¹⁴⁸ Kitapçı, ayrıca, Zile olaylarından sonra "gayretkeş kaymakam"ın onlarca vatandaşı mahkemeye sevk ettiğini, bunların tamamı hakkında ya beraat ya da takipsizlik kararı verildiğini hatırlatmıştır.¹⁴⁹

Kitapçı, Zile olaylarıyla Dahiliye Vekili'nin irtibatı bulunduğunu şu sözlerle ileri sürmüştür:

"Orada insanlar dövüldüğü, orada insanlara sövüldüğü ve oradaki insanlar yaralandığı, göz yaşartıcı bombalar atıldığı halde idari makamlar harekete geçmiyor.

Dahiliye Vekili bu işi o kadar benimsemiş ki, bizzat kendisi, Başvekil'e yanlış malûmat veriyor. Başvekil iki gün sonra Uşak'ta söylediği nutukta Zile hâdiselerinden, Zile'de birtakım insanların kanunları çiğnediğinden, bombaların atıldığından bahsediyor. Bunu fırsat gibi ele geçiren Menderes, «Fakat öğrendik ki, diyor göz yaşartıcı bombalar onların iktidarı zamanında Zile'ye gönderilmiştir.» Bunu bir an için kabul ediyorum. Bizim iktidarımız zamanında belki bir eşkıyaya, belki bir soysuza karşı kullanılmak için gönderildi. Ama bir gün atılmadı. Sırf bir millî kahramanı görmek, elini öpmek için gelen masum vatandaşlara atılmadı arkadaşlar. Biz göndermiş olsak bile siz kötü maksadınız için kullandınız. Fakat arkadaşlar, Namık Gedik'in huyu budur. Buraya çıkar, seçimlerin hemen akabinde 5 inci Menderes Kabinesinin programının müzakeresi sırasında Gaziantep'i benden sorunuz, diye buraya fırladığı gibi fırlar. Mahkemelerin ne söyleyeceğini beklemeden konuşur. Ne oldu, hepsi beraet ettiler, işte bu itibarla, bu hâdisi ile de, Namık Gedik yakından alâkalıdır."¹⁵⁰

¹⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.900-901.

¹⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.901-902.

¹⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.905-906.

¹⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.906.

Dahiliye Vekili Gedik, eleştirilere cevap vermek üzere yaptığı konuşmada, özellikle göz yaşartıcı bomba meselesine değinmiş, bunların CHP iktidarı döneminde gönderildiğini, kendileri muhalefetteyken kanunsuz gösteri yapmadıkları için kullanılmadığını ve esasen bunların etkisiz fişekler olduğunu söylemiştir. Gedik şöyle konuşmuştur:

“O gün Tokad'dan büyük kabile halinde geliş. Zaten Tokad'a büyük kabile halinde gidilmiştir, ilâveler kasabanın içine girildiği zaman olmuş. Her hangi bir toplantı birdenbire tekevvün eder, müdahale zarureti hâsıl olur diye daha evvelden toplantı yapılmaması hususunda tedbir almış, içeriye klaksonlar çalarak bu kabile Zile'ye giriyor. Zabıta tedbirini almış. Toplantı yaptırmıyacak. Bu sırada zabıta ile mebuslar arasında bazı nahoş hâdiseler oluyor. Bir komiserin apuleti göğsündeki arması kopuyor. Mütâaddit ihtarlar yapılıyor. Dağılsınlar, ayrılınsınlar diye o sırada bomba bomba dedikleri umumiyetle bizim polisin elinde göz yaşartıcı fişek şeklinde kullanılan, demin işaret ettikleri gibi çok daha evvelerden Zile'ye gönderilmiş bulunan bir fişek silâh kullanmak ihtiyacını hissetmemek ve zora müracaat etmemek için istimal ediliyor. O da miyadı çok geçmiş olduğu için atıldığı yerde patlıyor fakat tesirini yapmıyor. Şimdi der ki, Şahap Kitapçı arkadaşımız Dahiliye Vekili Başvekile yanlış malûmat veriyor. Hayır doğru veriyorum, kendisi de kabul etti istimal edilen fişeğin zabıt varakasında 1950 senesinden evvel gönderildiği sabit. Bundan netice çıkarıyorlar, güzel ama biz bunu göndermişiz istimal edilmemiş. Çok şükür biz, Zile'de demek ki, muhalefette iken hiçbir şey yapmamışız ve siz de bunu kullanmak lüzumunu hissetmemişsiniz? Yoksa İzmir kordonlarında Demokrat Parti Genel Başkanının ve bugünkü Başvekilin ve diğer birçok mebusların bulunduğu bir toplantıda orada kurşunlar yağmur gibi havalarda patladı ve polis atları toplanan vatandaşların üstünden rüzgâr gibi geçirildiği sırada, eğer bizim de Zile'de bir kanunsuz hareketimiz olsaydı 30 defa o fişekler patlatılmış olurdu.”¹⁵¹

Tahkikat önergesi üzerine son konuşmayı Kayseri Milletvekili Hakkı Kurmel yapmıştır. Kurmel, Meclis gündemine taşınan bu hâdiselerin genç demokrasimizin rahatsızlıkları olduğunu, demokrasinin bu tasallutlardan kurtarılması gerektiğini, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun bir milli

¹⁵¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.909-910.

ihtiyacın ürünü olarak hazırlandığını, seçimlerden sonra sokaklara dökülerek DP'nin çoğunluğu kaybettiğini söylemenin “milli iradeye karşı pervasızlık” olduğunu, muhtelif yerlerde hâdiseler çıkarmak suretiyle siyasi menfaat devşirmeye çalışmanın da “demokratik ahlâk”la bağdaşmadığını ileri sürmüştür.¹⁵²

Kurmel, konuşmasını kanunun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramlarına vurgu yaparak şöyle tamamlamıştır:

“Demokraside kanun üstü insan yoktur. Hiç kimsenin bir rüçhaniyet ve imtiyazı bahismevzu olamaz. Her vatandaş hareketlerini kanun hududu içerisinde tanzim edecektir.

Vatan hizmetinin politikada istismar mevzuu yapmak hacil harekettir.

Kuruluş devrinde hasbelkader bir işbaşında bulunmak kimseye üstün hak bahsetmez.

Samimî kanaatim şudur ki, ömrü boyunca demokratik mücadele ile ahzi mevkii etmemiş, hakiki seçimle işbaşına gelmemiş, eski şeflik devrinin itiyatlarına bağlı, daima millete tepeden bakmış, bir zatın muhalefetin başında bulunması demokrasimiz için talihsizliktir. Zile'de, Uşak'ta veya başka bir yerde, nerede olursa olsun, kanunu ihlâl matuf zorlamaların neticesi hüsrandır.

Hukuk Devletiyiz, binaenaleyh hükümler olan kanundur. Mesuliyet mevkiinde bulunan bir vekilin kanunun tatbikinde hassas olması lâzımdır. Millî menfaatlerin nigeşbanı olan T.B.M.M.'nin kabul ettiği kanunların tatbikatını da murakabe edecektir.

Yurdun bir köşesinde emniyet ve asayiş muhil hâdisenin cereyan ettiği yerde kanunun icabı olan hassasiyeti gösteren vekile idare âmirlerine ve zabıta memurlarına B.M. Meclisinin ancak takdir ve tebriki olabilir.”¹⁵³

Kurmel'in konuşmasından sonra müzakerelerin yeterli olduğuna dair verilen önerge kabul edilmiştir. Zile hâdiseleri dolayısıyla Dahiliye Vekili hakkında verilen tahkikat önergesi de oylama sonucunda reddedilmiştir.¹⁵⁴

¹⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.910-911.

¹⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), s.912.

¹⁵⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:37, (15.2.1960), ss.912-913.

1.3.5 Nüvit Yetkin'in 1957 Seçimleri Hakkında Tahkikat Önergesi

Malatya Mebusu Nüvit Yetkin'in, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan Milletvekilleri Seçimi dolayısıyla cezai, malî ve siyasi mesuliyetleri görülenler hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair önergesi, Meclis Genel Kurulunda 16 Şubat 1960 günü görüşülmüştür. Yetkin'in 5 Mart 1958 tarihli önergesi şu şekildeydi:

“27 Ekim 1957 tarihinde yapılan Milletvekilleri seçimi dolayısıyla aşağıda yazılı ve cezai, malî ve siyasi mesuliyetleri gerektiren hususlardan dolayı o tarihteki alâkalı Devlet Bakanı, Dahiliye ve Adliye bakanları ile diğer mesuller hakkında Anayasanın 46 ncı ve Meclis İçtüzüğü'nün 169 uncu maddeleri gereğince Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif eyleriz. Şöyle ki:

1. Devlet Radyosu seçim kampanyası müddetince seçim ve ceza kanunları ile diğer mevzuata aykırı olarak partizan bir gaye ile Demokrat Partinin propagandası için kullanılmıştır.

2. Milletvekilleri Seçimi Kanununun 134 üncü maddesinin koyduğu sarîh yasağa ve cezai müeyyidelere rağmen seçim günü oy verme devam ederken seçim neticeleri namı altındaki birtakım kanuni olmıyan haberleri peyderpey radyo ile yayınlamak suretiyle seçmenin tam serbestlikle oy verme prensibi ihlâl edilmiştir.

Seçim günü Devlet Radyosu ile yapılan bu yayınların seçmeni mânevî baskı altında bırakmak için kanunen yasak edilen propagandadan ibaret olduğu Yüksek Seçim Kurulu Kararı ile de teyid edilmiştir.

Seçmenin oy verme serbestisini ihlâl eden bu partizan neşriyat için Dahiliye Bakanlığının Seçim Kanununda yazılı olmıyan yollardan topladığı haberler malzeme olarak kullanılmıştır.

3. Devlete ait motorlu nakil vasıtaları Demokrat Partinin istifadesine tahsis ettirilmiştir.

4. Seçmen kütükleri ve bilhassa seçmen listeleri, yurdun hemen her tarafında sistemli bir surette karışık, eksik ve türlü şekillerde muharref olarak hazırlanmış ve bu yüzden birçok vatandaşlar oy haklarını kullanamamışlardır. Diğer taraftan, seçmen hakkını haiz olmıyanlara ise, yine kütükler üzerindeki türlü muamelelerle oy kullandırılmıştır.

5. Oy verme gününe takaddüm eden tarihte, Adalet Bakanlığınca telgrafla yapılan ve kanunlara aykırı tatbikatı intaceden bir tamimle, mahkemelerin vazife ve salâhiyetlerine

müdahale edilmiş ve bu suretle seçim düzen ve emniyetine tesir icra edilmiştir.

Yukarda yazılı ve her biri alâkalı vekillerin mesuliyetini mucip efal ve hareket sebebiyle, Meclis tahkikatının açılmasına karar verilmesini saygılarımızla arz ve teklif eyleriz.”¹⁵⁵

Önergede adı geçen dönemin Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk, halen mevcut olmadığı için savunmasını yazılı olarak göndermiş, savunma Meclis Genel Kurulunda okunmuştur. Savunmaya göre, önergede oy verme gününe takaddüm ettiği ve telgrafla yapıldığı ileri sürülen tamim, Adalet Bakanlığı seçim bürosunca seçimden tam 36 gün evvel hazırlanarak, seçim kurullarına telgrafla değil, tahriratla gönderilmiştir. Önergede adı geçen telgraf ise bu tamimin uygulanmasına ilişkindir. Milletvekilleri Seçimi Kanununun 23. maddesine¹⁵⁶ tamamen uygun olan bu tamim ve telgraf, 1950 ve 1954 seçimlerinin uygulamasına da paralel mahiyettedir. Maksat, Seçim Kanununun uygulaması bakımından ortaya çıkabilecek tereddütleri izale etmek ve tatbikatta uyum ve beraberlik sağlamaktır. 1950 ve 1954 seçimlerinde bu yönde yapılanlara hiçbir itiraz yöneltilmediği halde, 1957 seçimlerinde aynen tekrar edilen kanun hükmünün uygulaması Meclis tahkikatına konu olabiliyordu. Halbuki, tamim yapılırken siyasi parti gözetilmediği gibi, kütüğe ithal için mahkemelere başvuracak olanların hangi partiye oy vereceklerinin peşinen bilinemeyeceği de açıktı. Kısaca, önergeye konu edilen tamimin gayesi seçmenlerin oy verme haklarını korumaktan ibaretti.¹⁵⁷

Hakkında Meclis soruşturması açılması istenen Hariciye Vekili (sabık Devlet Vekili) Fatin Rüştü Zorlu da, görevli olarak yurt dışında bulunduğu için yazılı savunma göndermiştir. Meclis’te oylanarak okutulmasına karar verilen bu savunmada, seçim sırasında Devlet radyosunun kanuna aykırı kullanıldığı, oy verme işlemi devam ederken seçim sonuçlarının peyderpey açıklanmaya başlandığı şeklindeki iddialara cevaplar verilmiştir. Zorlu, savunmasında, Devlet radyosunun devlet icraatlarını millete sunmasından daha doğal bir şey olamayacağını, seçim süresince de bunun devam etmesini engelleyen herhangi

¹⁵⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.918.

¹⁵⁶ Milletvekilleri Seçimi Kanununun 23 üncü maddesinin son fıkrası şu hükmü içermekteydi: «Kütükler milletvekili seçimlerinde muteberdir. 25 inci maddede tasrih edilen yoklama zamanına kadar bir mahkeme ilâmı olmadıkça, bunlar üzerinde hiçbir değişiklik yapılamaz. Bu cihetten nüfus müdür ve memurları sorumludurlar.» T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.919.

¹⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.919-920.

bir kanun hükmü bulunmadığını, ayrıca bu yayınların suç ya da parti propagandası olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmiştir.¹⁵⁸

Zorlu, Devlet radyosunun seçim günü oy verme işlemi devam ederken saat 14.30'dan itibaren yarım saatlık aralıklarla bazı illere ait seçim sonuçlarını gerçeğe uygun şekilde vermesinin de seçim sonuçlarını etkilemeye yönelik olmadığını, dolayısıyla kanuna aykırılık durumunun bulunmadığını ileri sürmüştür. Zorlu bu görüşünü desteklemek maksadıyla, Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin 18.11.1957 tarihli takipsizlik kararını Genel Kurulda okumuştur. Hürriyet Partisi Genel İdare Heyeti Başkanı Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu'nun söz konusu yayının derhal durdurulması talebiyle yaptığı başvuru üzerine "sözü edilen neşriyatın seçmen üzerinde tesir yapma gaye ve maksadına makrun olmayıp ancak neticeleri büyük bir merakla bekliyen umumi efkâra, hakikate uygun ve partilerin leh ve aleyhlerinde tecelli eden malûmatı ve haberleri vermekten ibaret bir keyfiyet bulunup fiilde propaganda kasıt ve gayesi olduğunu gösterir hiçbir delil ve emare de bulunmadığından binnetice kavli mücerrette kalan iddia ve ihbar sebebiyle ortada suç teşkil eden bir cihet görülmendiğinden vâki iddia ve ihbarlardan ötürü takibat ifa ve âmme dâvasının açılmasına mahal olmadığına C. M. U. K'nın 163 üncü maddesi uyarınca karar verildi."¹⁵⁹ Zorlu'ya göre, aynı şekilde radyonun sözkonusu yayınlarının seçime etki ettiği gerekçesiyle bazı yerlerdeki seçimlerin iptal edilmesine ilişkin başvurular da seçim kurulları ve Yüksek Seçim Kurulu tarafından reddedilmişti.¹⁶⁰

Zorlu, savunmasında şikayete konu olan radyo yayınlarının 1950 ve 1954 seçimlerinde de yapıldığını, ancak o dönemde bir itiraz olmadığını, yayınlarda hukuki bir sakınca olmadığı halde muhalefet partisi genel başkanının son seçimlerde kendisini arayarak radyonun oy verme işlemi bitinceye kadar seçim sonuçlarını yayınlamamasını istediğini belirtmiştir. Savunmada bu konular şu şekilde ifade edilmiştir:

"Şimdi muhterem arkadaşlar; görüyorsunuz ki, hukuki bakımdan bir suçla karşı karşıya bulunmuyoruz. Sadece radyonun Cumhuriyet Müddeiumumisinin kararında da bildirildiği gibi kendisine düşen bir vazifeyi ifa etmiş olması ile karşı karşıya bulunuyoruz. Şimdi müsaadenizle bir an için 1950'den bu yana radyomuzun seçimlerdeki işleyiş tarzını göz önüne getirelim. O zamandan bu yana aynı seçim kanunun mer'i olduğuna göre acaba radyo kendilerinin iktidarda bulunduğu 1950 senesinde nasıl

¹⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.920-921.

¹⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.922.

¹⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.922.

çalışmış? Aynen 27 Ekim 1957'de olduğu gibi... Yalnız şu farkla, seçimleri kaybettikleri anlaşılınca ve ancak o zaman faaliyetini tatil etmiş, 1954'te de radyomuz yine seçim neticelerini bildirmiş ve kendileri o zaman buna itirazı akıllarına getirmemişlerdir. Tabî 1957'nin hâtıraları daha hafızalarda pek taze, her halde onun için, fakat 27 Ekim 1957 gününe gelelim bütün samimiyetimle söylüyorum ki, hükümet olarak biz radyoda seçimlerin ilânı ile ancak sayın İnönü'nün saat 13 raddelerinde bana vâki bir telefonu ile ilgilenmeye başladık, o saatte İnönü bana telefon ederek seçim neticelerini, radyoda bütün neticeleri alınıncaya kadar ilân edilmemesini talebetti. Ben kendilerine derhal şu suali sordum:

Radyoda neşriyat yapılacağını nereden biliyorsunuz?

Sevgili arkadaşlarım; o zaman henüz radyo neşriyata başlayacağını dahi ilân etmiş değildi. Bildiğiniz gibi bu ilân saat 13,15'te yapılmıştır. Binaenaleyh benim bu سوالim gayet yerinde idi.

Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı buna cevaben bunu yapabileceğimizi düşündüklerini ve yapmamamızı rica ettiklerini söyledi ve kanuna muhaliftir dedi.

Bunun üzerine kendilerine sordum, hangi maddesine dedim.

Bir an durdular, yanlarında olması lâzımgelen zevata hangi maddesi diye sorduklarını duydum.

Kâğıt karışıklıkları oldu, başka bir zat telefona geldi, 134 üncü maddesi dedi, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı tekrar telefonu aldılar, ben kendilerine 134 üncü maddenin böyle bir memnuiyeti vaz'etmediğini söyledim.

Kendileri bunu yapmayınız rica ederim dedi.

Ben kendilerine niçin istemiyorsunuz diye sordum.

Fena netice veriyor, bittetcrübe biliyorum diye cevap verdi. Müşarünileyhe hangi tecrübeniz dedim.

Doğrudan doğruya cevap vermediler, tekrar fena oluyor deyince «öyle ise paşam seçim kuruluna müracaat ediniz» dedim. Çünkü görüşlerimiz ayrıdır. Ve radyonun seçimleri ilânına dair bir teamül olduğuna göre bunu değiştirmeye bir lüzum ve mâna görmüyorum dedim.

Şimdi arkadaşlar, ancak bundan sonraki ben vaziyeti verdiğim cevaplarla birlikte Hükümete arz ettim. Fakat size şunu da söyleyeyim ki biz bu muhavere den sonra öğrendik ki, Cumhuriyet Halk Partisi filhakika Ankara Seçim Kuruluna

müracaat etmiştir ve ondan radyonun durdurulmasını istemiştir. Seçim kurulu da bu kararı reddetmiştir.”¹⁶¹

Zorlu, radyonun kanunlara ve 1950’den itibaren oluşan teamüle göre görevini yerine getirdiğini ve ortada suç teşkil edecek bir durum bulunmadığı için tahkikat açılmasına yönelik iddiaların reddedilmesi gerektiğini ifade ederek savunmasını tamamlamıştır.¹⁶²

Dahiliye Vekili Namık Gedik de yaptığı kısa konuşmada seçim işlerinin, inzibat ve asayişe dair meseleler dışında, idarenin görev alanı dışında ve tamamen adli mekanizma içinde yürütüldüğünü, seçim neticelerinin süratle Hükümete tevdi edilmesi işinin Dahiliye Vekâletini, yayınlanması işinin de Basın-Yayın Vekâletini ilgilendirdiğini ifade etmiştir.¹⁶³

Önerge sahibi Nüvit Yetkin ise, bir bütün olarak değerlendirildiğinde 1957 seçimlerinde milli iradenin tam olarak tecellisinin engellendiğini, her yerde birbirine benzer karışıklıklar, tertipler ve yolsuzlukların olduğunu, sundukları tahkikat önergesinin amacının herhangi bir ilin seçiminin iptali değil, seçim emniyetinin tesisi olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁴ Yetkin, seçimlerde yapılan “yolsuzluklar”ı şu şekilde özetlemiştir:

“Vatandaşın seçmek hakkının âmili olan seçmen kütükleri bütün Türkiye’de şimdiye kadarkilerle kıyas edilmeyecek surette noksan ve karışık bir şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca bu noksanlıklar birtakım ifsat edici seçim kurulu ve mahkeme kararları ile, seçmen kütüğünün emniyeti ortadan kaldırılmıştır. Devlet vasıtaları, kuvvetleri, nüfuzu, bir siyasi partinin muvaffakiyeti uğruna kanunsuz ve haksız olarak suiistimal edilmiş, idarenin partizan tazyiki vatandaşın seçme ve oy verme iradesi üzerinde ağır ve haksız bir baskı haline getirilmiştir. Devletin tarafsız ağız ve dili olması lâzımgelen ve demin Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu’nun yazılı beyanında Türkiye’deki vukuatı tam bir tarafsızlık içinde millete bildirmekle vazifeli olduğunu söylediği Devlet Radyosu bütün seçim kampanyası sırasında propagandanın yasak olduğu günlerde ve seçim gününde kanunları tatbikle, korumakla mükellef olan icra uzuvlarının tasaddileriyle, tasallutlariyle vatandaşın inançlarına, kanaatlerine

¹⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.923-924.

¹⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.925.

¹⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.925-926.

¹⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.926.

saldıran durdurulmaz, cevap verilmez ve önlenemez bir propaganda silâhı haline getirilmiştir.”¹⁶⁵

Yetkin’e göre, seçim sırasında radyo vasıtasıyla iki tür suç işlenmişti. Birincisi, Devlet radyosunun, sahip olması gereken tarafsız ve objektif yayın anlayışı bir kenara bırakılarak, vatandaşların şeref ve haysiyetlerini zedeleyecek boyutta siyasi propagandaya alet edilmesi idi. İkincisi de, propagandanın yasak olduğu ve oy verme işleminin devam ettiği seçim gününde vatandaşın kanaatine tesir etmeye yönelik yayınların yapılması idi.¹⁶⁶ Yetkin, konuşmasının sonunda, “içte ve dışta meşru bir iktidar olmanın tek şartının emniyetli ve vatandaşın vicdanında en ufak şüphe bırakmayan bir seçim olduğu”nu, bunu temin için seçim kanununun ihlallerinin önlenmesi, dolayısıyla önerilen tahkikat önergelerinin kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁶⁷

Yetkin’den sonra Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı söz alarak önergede belirtilen iddia ve ithamların geçerli olmadığı, hukuk ve hakikatler ışığında tahkikat açılmasına gerek olmadığı görüşünü savunmuştur.¹⁶⁸ Bu arada, bütçe müzakereleri başlayacağı gerekçesiyle tahkikat önergeleri üzerindeki konuşmaların yarımşar saatle sınırlanmasına dair önerge sunulmuştur. Önerge, yapılan tartışmalardan sonra oylanarak kabul edilmiştir.¹⁶⁹

Önergenin kabul edilmesinin ardından Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata, Gaziantep Milletvekili Bahadır Dülger ve Malatya Milletvekili Nurettin Akyurt söz alarak tahkikat önergesi hakkındaki görüşlerini açıklamışlardır.¹⁷⁰ Bu konuşmalardan sonra müzakerelerin yeterli olduğuna dair kifayet takriri uzun tartışmalardan sonra kabul edilmiştir. Ardından da, 1957 seçimi dolayısıyla cezai, mali ve siyasi mesuliyetleri görülenler hakkında Meclis Tahkikatı açılmasına dair önerge reddedilmiştir.¹⁷¹

1.3.6 Sırrı Atalay ve Dört Arkadaşının Radyo Yayınları Üzerine Önergesi

Kars Milletvekili Sırrı Atalay ve arkadaşlarının radyonun bazı neşriyatı dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair 15 Aralık 1959 tarihli önergesi şu şekildedir:

¹⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.926.

¹⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.936.

¹⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.939.

¹⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.939-945.

¹⁶⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.949.

¹⁷⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss. 950-959.

¹⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.961.

“1. Devlet Radyosu uzun müddetten beri açıkça suç teşkil eden neşriyat yapmaktadır. Kuruluş Kanununa göre Cumhuriyet ve Demokrasi esaslarını yaymakla mükellef olan Devlet Radyosu partizan zihniyetin en iptidai sembolü haline gelmiştir. (Neşir yoluyla ve radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkında kanun) başlığını taşıyan ve 6732 sayılı Kanunla değiştirilen 6334 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinde aynen «1 inci ve 3 üncü maddelerde yazılı cürümlerin radyo ile işlenmesi veya nakledilmesi hallerinde failler hakkında bu kanun hükümleri tatbik edilir» denmektedir. 6334 sayılı Kanunun 1 inci ve 3 üncü maddelerine göre, radyo vasıtasıyla namus, şeref, itibar veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması, itibar kırarak veya şöhret veya mesleğe zarar verebilecek bir hususun isnadedilmesi gibi haller bir yıldan başlayan ve dört yıl altı aya kadar uzayan hapis ve ağır hapis cezası ile müeyyide altına alınmıştır. Buna rağmen, Devlet Radyosu milletin yarısından fazlasını teşkil eden muhalif vatandaşların şeref, itibar ve haysiyetine durmadan tecavüz etmektedir. Devlet Radyosu vatandaşa karşı bir sövme ve iftira vasıtası olarak kullanılmaktadır. Yalan neşriyat ile muhalif partilerin hükmi şahsiyet olarak şeref ve itibarını kırmaya çalışmaktadır. Muhalefete mensup milletvekilleri aleyhinde itibar kırmaya matuf hilafı hakikat neşriyat yapmaktadır.

Devlet Radyosunun objektif olması ve hakikatlere sadık kalması lüzumu hiçe sayılarak, radyo neşriyatının inandırıcılığı ortadan kaldırılmış, bu suretle mühim bir Devlet Müessesesinin itibarı da tehlikeli surette sarsılmış bulunmaktadır.

Bütün bu haller 6732 sayılı Kanunla değiştirilen 6334 sayılı Kanuna ve umumi hükümlere göre açıkça suç teşkil eder. İlgililer hakkında cezai takibat yapılmasını gerektirir.

2. Münhasıran âme hizmetine tahsis edilmesi gereken millet malı radyo, bir siyasi teşekkülün başındaki küçük zümrenin maksat ve menfaatlerine hizmet eden alelâde bir propaganda vasıtası haline getirilmiştir.

Devlet Radyosunun partizan suiistimaline son verileceği yolunda mesul şahısların muhtelif zamanlarda yaptıkları resmî taahhütler de yerine getirilememiştir. Devlet tarafından âme hizmeti görmek üzere kurulan ve bütün masrafı Devlet Hazinesinden çıkan umuma ait bir vasıtanın şahıs hususi ve zümrevi menfaatler uğrunda pervasızca istismar edilmesi T.C. Kanununun 240 ıncı maddesine göre de ayrıca cezalandırılması icabeden bir vazife suiistimali teşkil eder.

3. Radyonun partizanca suiistimali, ilgilerin cezai mesuliyetinden ayrı olarak, malî mesuliyetlerini de muciptir. Gerçekten millet hizmetinde ve memleket hayrına kullanılması gereken bir Devlet vasıtasını, tek taraflı bir propaganda ve suç aleti halinde bir zümrenin emrine meccanen tahsis etmek suretiyle Devlet Hazinesine malî zarar iras edildiği aşikârdır. Bu zararın radyo mesulleri tarafından tazmini icap eder.

4. Yukarda arz edilen sebeplere ve Basın-Yayın ve Turizm Vekili ile birlikte diğer vekillerin çoğunun değişmiş olmasına rağmen radyodaki tutumun aynı kalmasına ve Basın-Yayın ve Turizm Vekili mütevaffa Server Somuncuoğlu'nun, geçen yıl Bütçe Encümeninde zikri geçen radyo yayınlarını önlemenin kendi iktidarında olmadığına mütedair açık beyanına göre, bu husustaki mesuliyetin, Başvekil Adnan Menderes'e teveccüh ettiği sarahaten görülmektedir. Bu itibarla, Başvekil Adnan Menderes ve suç teşkil eden radyo yayınları ile ilgili diğer müşterek mesuller hakkında Anayasanın 46 ncı ve İçtüzüğü'nün 169 uncu maddelerine göre Meclis Tahkikatı açılmasını ve suç işliyenlerin Yüce Divana sevkini arz ve teklif ederiz.”¹⁷²

Tahkikat önergesi okunduktan sonra, Çalışma Vekili ve Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Haluk Şaman söz alarak önergede ileri sürülen iddiaların tamamen asılsız olduğunu, bu iddiaların “1950’den bu yana adeta milli iradeye de cephe almış durumda” olan CHP’nin politik taktikleri gereği ortaya atıldığını, bu partinin gayesinin kamuoyunu huzursuz hale getirmek, zihinleri bulandırmak, şüpheler ve tereddütler uyandırmak, yapılan hizmetleri inkar etmek, her iyiyi kötü, her olumluyu olumsuz göstermek olduğunu belirtmiştir.¹⁷³

Şaman, Devlet radyosunun dışarıda ülkeyi tanıtmak, içeride de Cumhuriyet esaslarını ve Türk demokrasisinin gelişmelerini anlatma görevini layıkıyla yerine getirdiğini ileri sürmüştür.¹⁷⁴ Şaman konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Radyoların neşriyatından şikâyet edenler, emellerine nail olamamanın korku ve endişeleri ile, kendi işlemekte oldukları suçları başkalarına maletmek isteyenlerdir. Şeref ve haysiyetlerle oynayanlardır. Memleket huzurunu, memleket nizamını, memleket asayişini bozmaya, ihlâl etmeye teşebbüs edenlerdir. Hakikatlerin

¹⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.962-963.

¹⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.963.

¹⁷⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.964.

öğrenilmesinden memnun kalmıyanlardır. İşlenen günâhların millet tarafından duyulmasından hoşlanmıyanlardır. Bundan titriyenlerdir. Böyle bir hastalıkla malûl olanlara, katî olarak söylemek isteriz ki, millet ve memleket saadetiyle, demokratik rejimin bekâsiyle alâkalı her menfi hareket karşısında, Devlet radyoları kendisine kanunla verilen vazifeleri ifa etmekte bir an tereddüdetmiyecektir. Binaenaleyh hakikatin sesini duyuran ve duyuracak olan Devlet radyolarının neşriyatında suç aramak gafletine kapılmış olanların bu iddialarını şiddetle reddederim.

Devlet radyoları memleket ve millet hizmetinde olmanın şeref ve gururunu daima taşıyacak ve bunu muhafaza edecektir. (Soldan, alkışlar, bravo sesleri)”¹⁷⁵

Erzincan Milletvekili Adil Sağıroğlu ise, Vekil’in “bugünkü radyonun ağzı ile konuştu”ğunu, ve “aşağılık meta olan şey”in radyonun mevcut hali olduğunu belirterek sözlerine başlamıştır.¹⁷⁶ Sağıroğlu’na göre, demokratik ülkelerin devlet vasıtalarını da kanun ve nizamlar dahilinde demokratik bir zihniyetle kullanma zorunlulukları bulunmaktaydı. Muhalefetteyken bu esasları savunan Demokrat Parti, CHP iktidarının çıkardığı kanun sayesinde 1950 seçimlerinde radyoyu geniş bir hürriyet içinde kullanma imkanı bulmuştu. Ancak 1954 seçimlerinden sonra DP iktidarı radyoyu demokratik esaslara doğru götüreceği halde mevcut hazin düzeye indirmişti. Bunun yegane sorumlusu da “Devlet benim” zihniyetini Türkiye’ye taşıyan Adnan Menderes’ti. Nitekim, geçen yıl Bütçe Komisyonunda rahmetli Server Somuncuoğlu radyo konusundaki tutumun bir Hükümet politikası olduğunu açıkça söylemişti. DP iktidarında da Hükümet siyaseti “Adnan Menderes siyaseti” anlamına gelmekteydi. 1954 yılından sonra radyoda muhalefetin sesi kısılmış, radyo DP iktidarının propaganda ve suç aletine dönüştürülmüştü. Milletın parası ile kurulan radyo “partizan kuvvetler tarafından işgal olunmuştu”. Bunun sonucu olarak, yayınlarına duyduğu tepki nedeniyle Türk milleti radyoyu dinleyemez hale gelmişti.¹⁷⁷

Sağıroğlu’dan sonra, Denizli Milletvekili Hamdi Sancar, Kars Milletvekili Sırrı Atalay, Çalışma Vekili ve Basın-Yayın Vekâleti Vekili Haluk Şaman, Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özçoban, Yozgat Milletvekili Sefer Eronat tahkikat önergesi, ardından da bir çok milletvekili sunulan kifayet

¹⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.965-966.

¹⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.966.

¹⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.966-967.

önergesi hakkında görüşlerini açıklamışlardır. Konuşmaların sonunda tahkikat önergesi oylanarak reddedilmiştir.¹⁷⁸

Bu arada, Sırrı Atalay'ın tavrından önce görüşülen Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve beş arkadaşının radyonun bazı neşriyatı dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair tavrı geri çekilmiştir. Feyzioğlu, önergenin geri çekilmesi gerekçesini şöyle açıklamıştır:

“Muhterem arkadaşlar, imzama taşıyan bu tavrı Merhum Server Somuncuoğlu, Devlet Vekili ve Basın - Yayın Vekili Server Somuncuoğlu'nun radyoda yaptırdığı neşriyat dolayısıyla hakkında Meclis Tahkikatı açılmasına dairdir.

Kendisi Hakkın rahmetine kavuşmuş, Allah'ın rahmetine kavuşmuş bulunmakta, artık Yüksek Mahkemeye sevki mümkün değildir. (Soldan, ayıp ayıp sesleri) Kendisi en yüksek hâkimin huzurundadır. Bu itibarla tavrımı geri alıyorum, efendim. (Soldan, ayıp ayıp sesleri)”¹⁷⁹

Oturum Başkanı, “En yüksek hâkim huzurunda kimin mazlum, kimin haklı olduğunu bugünden tesbite imkân yoktur” sözleriyle Feyzioğlu'na tepki göstermiş ve önergenin geri alındığını belirtmiştir.¹⁸⁰

1.3.7 Avni Doğan ve 54 Arkadaşının Basın Konusunda Tahkikat Önergesi

Ankara Mebusu Avni Doğan ve arkadaşlarının basın konusunda Meclis tahkikatı açılmasına dair 17 Ocak 1960 tarihli önergeleri şu şekildeydi:

“Hükümetin ve idari makamların, basına karşı tutumu basınla ilgili kanunların ağırlığı ve birçok noktalarda hukuk prensiplerine aykırılığı; bu kanunların tatbikindeki ve basın mensuplarına verilen cezaların infazındaki bazı aksaklık ve eşitsizlikler, Türk basını ve Türk Milleti için derin bir huzursuzluk kaynağı haline gelmiş, hattâ son zamanlarda milletlerarası taahhütlerimiz bakımından memleketimizi güç bir duruma düşürmüş bulunmaktadır.

Kanunun kesin olarak sınırlandırdığı yayın yasağı yetkisinden; Anayasa dahi ihlâl edilmek suretiyle, fiilî bir sansür

¹⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.970-982.

¹⁷⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.962.

¹⁸⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), s.962.

rejimi yaratmak için istifade edildiğini gösteren örnekler çoğalmaktadır.

Yayın yasağı yoluyla, adli makamlar, Büyük Millet Meclisinin çalışma ve yetkilerine kadar tecavüz etmektedirler. Bu arada, Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunun bir tahkikat önergesine ve bazı bildirilerine yayın yasağı konulmuş ve tahkikat önergesiyle ilgili yayın yasağına uymadığı için bir gazete mahkûm edilmiştir.

Basının, yayından önce kontrolü; gazete ve dergilere daha matbaada iken el konulması gibi hareketler, Anayasa ile yasak edildiği halde, tekrarlanmaktadır.

Son olarak, Milletlerarası Basın Enstitüsünün Türkiye'deki basın rejimini protesto eden ve Türkiye'de dâva veya tahkikat konusu olmasına imkân bulunmayan bir bildirisine de keza yayın yasağı konulmak suretiyle, memleketimizdeki sansür, dış âlemi doğrudan doğruya ilgilendiren bir şümül ve mahiyet almış ve böylece haberleşme hürriyeti konusunda Milletlerarası taahhütlerimizle bağdaşması imkânsız bir durum yaratılmıştır.

Bütün bunlardan daha da vahim olarak, yayın yasağı kararlarının veriliş ve tebliğ şekillerinde, yalnız kanunlarla değil, dürüst bir idare ile de bağdaşamıyacak bazı usulsüzlüklere ve muvazaalı yollara sapıldığı şüphesi vatandaş zihninde yer etmiştir.

Ayrıca, Basın Kanununda 1956'da yapılan değişikliklerden sonra cevap ve tekzip hakkı hususundaki takdir yetkisinin titizlikle kullanılmaması, hukuk prensiplerine aykırı ve tatbikatta gazetelerin doğru haber verme ve gazetecilik ödevlerini yerine getirme imkânlarını kısan bir hale sebebiyet vermiştir.

Kâğıt ve ilân dağıtımı, itihal tahdit ve imtiyazları yoluyla basın üzerinde idarenin keyfi tasarrufları, ağırlığı her gün biraz daha artarak devam etmektedir.

Bu itibarla basın hürriyetini zedeleyen mevzuat ve yukarda izah olunan adli ve idari muamelelerin durumu hakkında Yüksek Meclisin bilgi edinebilmesini sağlamak, suretiyle demokratik rejimin, basın hürriyetinin, memleket menfaatlerinin gerekli kıldığı tedbirlerin alınabilmesi için, İçtüzüğün 177 nci maddesi gereğince Meclis tahkikatı açılmasını saygı ile arz ederiz.”¹⁸¹

Önergenin okunmasının ardından, Oturum Başkanı tahkikat talebinin İçtüzüğün 177. maddesi kapsamında verilmesi nedeniyle Hükümetin isterse

¹⁸¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:38, (16.2.1960), ss.982-983.

konuşacağını, bir mecburiyetinin bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁸² İlk olarak, önerge sahiplerinden Ankara Milletvekili Bülent Ecevit konuşmuştur. Ecevit, tahkikat önergesini herhangi bir siyaset adamını itham etmek için değil, milli dava haline gelen basın rejimi konusunda iktidar ve muhalefetin görüş birliğine varmalarını sağlamak için verdiklerini söyleyerek sözlerine başlamıştır.¹⁸³ Ecevit, basın suçlarına verilen cezaların orantısız bir şekilde ağır olduğunu, gazete kapatmanın demokrasiyle bağdaşmadığını, tekzip ve cevap hakkı konusunda yetkilerin Adalet Bakanlığı emrindeki savcılara verilmesinin sakıncalı olduğunu, tekzip ve cevap hakkını kötüye kullanan iktidarın gazetelere neredeyse her istediğini zorla yazdırdığını, bunun dışında kâğıt ve ilân yolu ile muhalif basının baskı altında tutulduğunu, kanun ve uygulama yoluyla basın hürriyetinin sınırlandırıldığını ve DP iktidarının Türk basını için bir “manevi gerileme devri” olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴

Ecevit’e göre, en vahimi Türkiye’de Anayasa ve kanunlara aykırı şekilde sansürün işlemesiydi. Bazı durumlar için tanınan yayın yasağı koyma yetkisi, siyasi amaçlarla kötüye kullanılmakta ve uygulamada sansüre dönüşmekteydi. Demokrasilerde sansüre yer yoktu. Ancak, bizdeki bunun da ötesine geçen bir “ön sansür” niteliğindeydi. Bu, “düşünce, hayal ve ihtimallerin, henüz demec haline gelmemiş, yani söylenmemiş sözlerin sansürü”ydü.¹⁸⁵

Adliye Vekili Esat Budakoğlu ise tekzip ve cevap hakkının nasıl kullanılacağını kanunda gösterildiğini, buradan kaynaklanan meselelerin yargı organlarına ele alındığını, ancak yargı kararlarının Meclis’te müzakere konusu edilmesinin mümkün olmadığını, ülkede sansürün bulunmadığını, yayın yasağının hakim kararıyla verilebildiğini ve temyizinin mümkün olduğunu, yayın yasağının aslında çok fazla olmadığını, 1956 yılından itibaren siyasi mahiyette yayın yasağı sayısının 11’i geçmediğini, neticede adalet kurumunun kanunlar ve vicdanın emrettiği sınırlar içinde işlediğini belirtmiştir.¹⁸⁶

Budakoğlu’dan sonra Edirne Milletvekili Mükerrer Sarol ve Ankara Milletvekili Avni Doğan tahkikat önergesi üzerinde konuşmuşlardır.¹⁸⁷ Bu konuşmaların ardından Avni Doğan ve arkadaşlarının tahkikat önergesi oylanarak reddedilmiştir.¹⁸⁸

¹⁸² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), s.983.

¹⁸³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), s.983.

¹⁸⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), ss.983-985.

¹⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), s.986.

¹⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), ss.989-991..

¹⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), ss.991-1002.

¹⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnkat:38, (16.2.1960), s.1003.

1.3.8 Diğer Tahkikat Önergeleri

11. Dönem TBMM’de verilen diğer tahkikat önergeleri şunlardır:

- Adana Mebusu Suphi Baykam ve 6 arkadaşının, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletme Umum Müdürlüğünce satın alınan selüloz odunu ile graft selüloz ihale işleri dolayısıyla eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında Meclis Tahkikatı açılmasına dair takriri.¹⁸⁹
- Ankara Mebusu İlyas Seçkin ve Adana Mebusu Muslihittin Yılmaz Mete'nin, Kromit Limitet Şirketi ile bu şirketin kurucusuna Ziraat Bankası tarafından açılan kredi dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri. (Tahkikat açılmasına 17 Şubat 1960 tarihinde karar verilmiştir.)¹⁹⁰
- Sivas Mebusu Turhan Feyzioğlu ve 5 arkadaşının, Et ve Balık Kurumu tarafından açılan bir kredi muamelesi dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri.¹⁹¹
- Adana Mebusu Suphi Baykam ve 6 arkadaşının, Demokrat Parti Gençlik Bürosu tarafından talebe ve gençlik teşekküllerine vâki müdahale dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri.¹⁹²
- Malatya Mebusu Nüvit Yetkin ve 6 arkadaşının, istimlâk yolsuzlukları dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri.¹⁹³

¹⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:39, (17.2.1960), s. 1012-1041,1050-1087.

¹⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:39, (17.2.1960), s. 1087-1104.

¹⁹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:40, (18.2.1960), s. 1112-1151.

¹⁹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:40, (18.2.1960), s. 1151-1 159.

¹⁹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:11, İnikat:40, (18.2.1960), s. 1159-1183.

2. BÜTÇE KANUNLARI

11. Dönem Meclisindeki bütçe görüşmelerinde, iktisadi ve mali konulardaki tartışmaların yanı sıra siyasi nitelikli tartışmalara da sıkça rastlanmıştır. Muhalefet milletvekillerinin en çok rejim buhranı, demokrasi eksikliği, basın hürriyeti, parlamento denetiminin işlevsiz hale getirilmesi gibi konular üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, muhalefet Başbakan Adnan Menderes'in bütçe görüşmeleri sırasında Meclis'e gelmemesini de yoğun bir şekilde eleştiri konusu yapmıştır. Örneğin Sivas Milletvekili Kâmil Kırıkoğlu, Başbakan Menderes'in bu tutumunun demokrasiden uzaklaşmanın göstergesi olduğunu ve diktatörlüğe yönelen Osmanlı Padişahlarının kafes arkasından divanı yönetmelerine benzediğini söylemiştir.¹⁹⁴

Bu bölümde 1958, 1959 ve 1960 bütçeleri, bütçelerin gelir ve gider rakamları, bütçenin geneli üzerindeki müzakereler aktarılacaktır. Ayrıca, kurum bütçelerinden Diyanet İşleri Reisliği ile Milli Savunma Vekâletinin bütçeleri üzerindeki tartışmalara da yer verilecektir. Bu kurumların bütçeleri tartışılırken din-siyaset, sivil-asker ilişkileri, dinin ve askerin siyasete karıştırılması gibi konularda önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bu nedenle, laiklik ve sivil-asker ilişkileri konusunda dönemin gündemini ve farklı yaklaşımları yansıtan bu tartışmaların aktarılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

2.1 1958 YILI BÜTÇESİ

2.1.1 Bütçenin Geneli

DP Hükümeti, 1957 yılına ait Bütçe kanunu tasarısını 30 Kasım 1957 tarihinde Meclis'e sunmuştur. Oldukça detaylı hazırlanan gerekçe dört ana kısımdan oluşmuştur. Gerekçenin “Bütçelerimize hâkim prensip” başlığı altındaki birinci kısmı şu hususlara yer vermiştir:

“1958 malî yılı Muvazenei Umumiye kanunu lâyihası ve merbutu cetveller, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun tâyin ettiği müddet içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tetkikine arz edilmiştir.

1958 malî yılı bütçesi, Demokrat Parti iktidarının sekizinci, üçüncü hizmet devresinin de ilk bütçesi olarak Yüksek Meclisin huzuruna gelmektedir.

Bu bütçe yedi yıldır takibedilen yapıcı, iktisadi ve malî politikada yeni bir merhale teşkil edecektir.

¹⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.241.

Filhakika geçen yedi yıllık faaliyet devresinde, Demokrat Parti programında derpiş edilen esaslara tamamiyle uygun olarak;

1. Bütün sahalarda istihsal hayatını teşvik edecek ve besliyecek canlı bir talebe müstenit modern bir pazar yaratmaya çalışılmış ve bu maksatla zirai nüfusun, işçinin ve esnafın ikdar olunmasına metodlu gayretler sarf edilmiştir. Bunun hayırlı neticeleri günlük hayatımızda daima müşahede edilmektedir.

2. Hususi teşebbüsün ve yabancı sermayenin kifayetli bir sanayi kurabilmesi için yollar, limanlar, enerji santralleri gibi lüzumlu temel tesisler, hukuki ve idari esaslar sağlanmıştır.

3. Türk müteşebbis, lüzumlu ve faydalı hallerde yabancı müteşebbis ile de iş birliği yaparak, Demokrat Parti iktidarının memlekete getirdiği teşvik iklimi içinde sanayiimizin başlıca kollarını kurmuştur.

4. Sermaye yatırımlarımızın dış finansman bakımından da emniyet altına alınması için yeraltı ve yerüstü kaynaklarımızın en rantabl usullerle işletilmesine başlanmıştır. Madencilik, petrol, ormancılık, balıkçılık sahasında alınan müspet neticeler bu cümledendir.

Bu çalışmalar her türlü müşkülâta rağmen semerelerini vermekte gecikmemiş, gayrisâfi millî hâsıla bir mislini mütecaviz bir artış kaydetmiştir. Ancak hemen şunu da kaydetmek lâzımdır ki, demiryolları, denizyolları, limanlar, sulama tesisleri ve bilhassa büyük enerji santralleri ve karayolları gibi büyük temel yatırımları ile halkımızın birinci derecedeki ihtiyaçlarına tekabül eden veya şümüllü inşaat ve imar faaliyetlerimizin ilk maddelerini teşkil eden demir, çelik, çimento, mensucat, kâğıt, gıda, şeker ve deri gibi maddeler sanayiinin ve madenciliğin memleketimize temin ettiği kudret, bir misli mütecaviz gayrisâfi hasıla artışından ibaret değildir.

Yurdumuzun iktisadi potansiyeli, yeni mal ve hizmet yaratma kabiliyeti, temel yatırımlarımızın besliyebileceği yeni sanayi hacmi, millî hâsıla rakamlarının çok üstünde artışlar kaydetmiştir.

Arka arkaya kaydolunan üç gayrimüsait hasat yılına rağmen millî istihsalin dünyanın ileri memleketlerindeki istihsal artışları ile boy ölçüşebilecek bir seviye ve tempo muhafaza edişi, âmme maliyemizin gelirlerini üç misli, bankacılığımızın mevduat kaynaklarını altı misli artırmıştır. Âmme gelirlerimizdeki artış, memleketimizin hususiyetleri, halkımızın

çalışma ve yaşama şartları göz önünde tutularak yürütülen mutedil vergi politikasına rağmen elde olunmuştur.

İktisadi ve malî kudretimizdeki bu müsbet neticelere muvazi olarak teknik imkânlarımızda da büyük bir inkişaf kaydolunmuştur. Hususi ve resmî müesseselerin inşaat ve işletmecilik sahasında vardığı seviye, Demokrat Parti hükümetlerinin yapıcı teşebbüslerini süratle tahakkuk ettirmektedir. Bilfiil iş yerlerinde ve şantiyeler başında kazanılan teknik bilgiler ve tecrübeler, milletimizin güvenle baktığı ayrı bir mânevi yatırım sahası olmuştur.

Elde ettiğimiz istihsal seviyesi halkımızın hayat standardını da aynı nispette yükseltmiş bulunmaktadır. Fakat üzerinde bilhassa durulacak olan cihet, halen varılmış bulunan hayat seviyesi değil, bugünkü istihsalin çok önünde olan iktisadi kapasitemizin, halkımıza yarın sağlayacağı yüksek hayat seviyesidir, işte bu cihettir ki, Demokrat Parti iktidarının üçüncü hizmet devresine ait birinci bütçesi ile başlayan yeni merhalenin gayesini teşkil edecektir.”¹⁹⁵

Bütçe kanunu gerekçesinin ikinci kısmı, dünya iktisadiyatının seyri ve ardından da Türkiye ekonomisinin durumuna ayrılmıştır. Özellikle 1950 yılından itibaren farklı ülkelerin ziraat ve sanayi ürünlerinin üretiminde meydana gelen gelişmeler tablolar yardımıyla gösterilmiştir. Aynı şekilde, dünya ticaretinin takip ettiği seyir, fiyat ve ücretlerdeki artış, ödemeler dengesi, ekonomik alanda ülkeler arasındaki işbirliği girişimleri gibi konular üzerinde durulmuştur.¹⁹⁶

Bu karşılaştırmalı değerlendirmeyi, Türkiye’nin ekonomik manzarasını tahlil eden bölüm takip etmiştir. Gerekçenin bu bölümünde, barajlar, su işleri, elektrik enerjisi, kömür ve petrol tesisleri, madencilik, tarım, hayvancılık, sanayi, ulaşım yatırımları, para ve kredi politikaları, mevduat hacmi, fiyat hareketleri ve ödemeler dengesi gibi konular ele alınarak ayrıntılı açıklamalarda bulunulmuştur.¹⁹⁷ Gerekçenin üçüncü bölümünde 1957 yılı bütçesinin uygulamasına yer verilmiş; gelirlerin tahsilatı, devlet dairelerine tahsis edilen paranın kullanılması, hazine işlemleri ve devlet borçları bakımından durum

¹⁹⁵ 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/17), 31 S. Sayılı basmayazı, ss.1-2 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

¹⁹⁶ 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/17), 31 S. Sayılı basmayazı, ss.2-6. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

¹⁹⁷ 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/17), 31 S. Sayılı basmayazı, ss. 6-40. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

karşılaştırmalı verilerle analiz edilmiştir.¹⁹⁸ Bütçe gerekçesinin dördüncü bölümünde 1958 yılı bütçesinin gider ve gelir açısından tetkik ve tahlili yapılmıştır.¹⁹⁹

Bütçe Komisyonu, Hükümetin Bütçe tasarısını görüşerek 10.2.1958 tarihinde bazı küçük değişikliklerle kabul etmiştir. Komisyon raporunda da genel ekonomik durum, milli gelir nüfus ilişkisi, ziraat, hayvancılık, ormancılık, sanayi, ulaşım, bankacılık, dış ticaret, kamu harcamaları ve nihayet bütçe üzerine değerlendirmeler yer almıştır. Bu değerlendirmelerden sonra Bütçe Komisyonu “1958 bütçesi encümenimizce iktisadi kalkınma ve gelişme hamlemizin vasıl olduğu yeni merhalenin icaplarına uygun ve denk olarak kabul edilmiş bulunmaktadır” diyerek kanunu Meclis Genel Kurulunun onayına sunmuştur.²⁰⁰

Devlet bütçesine giren kurumların 1958 bütçe yılı yatırımlar dışında kalan giderleri (A-1 Cetveli) hükümet tarafından 2 980 758 221 lira olarak önerilmiş, ancak Bütçe Komisyonu bu rakamı azaltarak 2 976 864 564 liraya çekmiştir. Kurumların yatırım giderleri (A-2 Cetveli) konusunda ise tam tersi bir durum yaşanmıştır. Hükümet yatırım giderleri için toplam 1 466 684 179 lira ayırdığı halde, Bütçe Komisyonu bunu artırarak 1 492 677 836 lira olarak belirlemiştir.

1958 yılı bütçesinde, yatırım dışı ve yatırım giderlerinin kurumlar arasındaki dağılımını gösteren A1 ve A2 cetvelleri aşağıdaki gibi olmuştur.²⁰¹

¹⁹⁸ 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/17), 31 S. Sayılı basmayazı, ss. 40-48. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

¹⁹⁹ 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Layihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/17), 31 S. Sayılı basmayazı, ss. 48-268. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

²⁰⁰ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/17, Karar No. 28, 31 S. Sayılı basmayazı, ss. 329-373. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

²⁰¹ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/17, Karar No. 28, 31 S. Sayılı basmayazı, A1 ve A 2 Cetvelleri. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

A1- CETVELİ (YATIRIM DIŞI GİDERLER)

DAİRELER	Hükümetçe Teklif Edilen Lira	Bütçe Encümenince Kabul Edilen Lira
Büyük Millet Meclisi	26 810 946	26 485 713
Riyaseti Cumhur	1 961 400	1 961 400
Divanı Muhasebat Reisliği	4 662 958	4 662 958
Başvekâlet	5 964 350	5 964 350
Şûrayı Devlet Reisliği	1 811 819	1 811 819
İstatistik Umum Müdürlüğü	4 259 615	4 339 615
Diyanet İşleri Reisliği	23 232 635	23 231 136
Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü	33 543 012	33 548 012
Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü	16 113 061	16 113 061
Adliye Vekâleti	110 586 720	110 591 720
Millî Müdafaa Vekâleti	873 811 656	873 811 656
Dahiliye Vekâleti	41 696 258	41 696 258
Emniyet Umum Müdürlüğü	88 722 506	88 822 506
Jandarma Umum Kumandanlığı	105 555 323	105 563 323
Hariciye Vekâleti	30 130 249	30 430 248
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	1 214 390	1 214 390
Maliye Vekâleti	420 586 219	416 671 594
Devlet Borçları	331 413 504	331 413 504
Maarif Vekâleti	476 223 458	476 344 258
Nafia Vekâleti	10 074 314	10 084 314
Ticaret Vekâleti	7 281 914	7 302 414
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti	186 902 948	185 576 149
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	21 477 378	21 477 378
Ziraat Vekâleti	109 250 811	110 250 811

Devlet Meteoroloji İşleri		
Umum Müdürlüğü	6 828 445	3 828 445
Münakalât Vekâleti	4 410 701	4 410 701
Çalışma Vekâleti	4 074 086	4 087 286
Sanayi Vekâleti	16 623 385	16 635 385
Basın - Yayın ve Turizm		
Vekâleti (U. M.)	15 534 160	15 534 160
İmar Vekâleti	—	—
YEKÛN	2 980 758 221	2 976 864 564

A2 - CETVELİ (YATIRIM GİDERLERİ)

	Hükümetçe Teklif Edilen Lira	Bütçe Encümenince Kabul Edilen Lira
DAİRELER		
Büyük Millet		
Meclisi	1 382 000	1 425 860
Riyaseti Cumhur	20 001	20 001
Divanı Muhasebat Reisliği	25 000	25 000
Başvekâlet	1 140 000	620 000
Şûrayı Devlet Reisliği	—	—
İstatistik Umum		
Müdürlüğü	70 000	70 000
Diyanet İşleri Reisliği	—	—
Tapu ve Kadastro Umum		
Müdürlüğü	20 000	20 000
Toprak ve İskân İşleri		
Umum Müdürlüğü	2 943 244	2943 244
Adliye Vekâleti	531 500	531 500
Millî Müdafaa Vekâleti	90 933 500	82 433 500
Dahiliye Vekâleti	—	—
Emniyet Umum		
Müdürlüğü	2 500 001	1 900 001
Jandarma Umum		
Kumandanlığı	8 424 000	7 324 000

Hariciye Vekâleti	1 607 000	1 575 000
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	—	—
Maliye Vekâleti	975 659 053	985 340 850
Devlet Borçları	—	—
Maarif Vekâleti	46 345 386	63 345 386
Nafia Vekâleti	294 893 737	307 323 737
Ticaret Vekâleti	6 250	6 250
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti	2 645 896	2 545 896
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	1 609 500	609 500
Ziraat Vekâleti	25 609 160	24 609 160
Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü	324 600	309 600
Münakalât Vekâleti	252 001	122 001
Çalışma Vekâleti	—	—
Sanayi Vekâleti	5 627 000	5 627 000
Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti (U. M.)	4 115 350	3 950 350
İmar Vekâleti	—	—
YEKÛN	1 466 684 179	1 492 677 836

1958 yılına ait Devlet Borçları Bütçesi, bir önceki yılın bütçesine nazaran 9 886 452 lira fazlasıyla 331 413 504 lira olarak tanzimedilmiştir. Bu miktarın 161 404 706 lirası dul ve yetim ayıkları, geri kalan kısmı da iç ve dış borçların 1958 yılında ödenecek taksitlerinden oluşmaktadır.²⁰²

1958 yılı gelir bütçesi incelendiğinde, gelirlerin 1957 yılına oranla yüzde 11 arttığı görülmektedir. 1958 yılı için Hükümetçe teklif edilen gelir tahmini 4 447 442 400 liradır. Bütçe Encümeni gelir tahminini biraz daha yukarı çekerek, 4 469 542 400 lira olarak öngörmüştür. Bütçe Encümeni Başkanlığına sunulan raporda, 1958 yılında Devlet gelirleri tahmininde 1950'ye nazaran % 242,10

²⁰² Masraf Bütçesi, s. 251. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958).

oranında bir artış elde edildiği vurgulanmıştır. 1958 yılı gelir bütçesinin gelir kalemlerine göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

B- CETVELİ (GELİR BÜTÇESİ)²⁰³

Gelirin Çeşidi	1957 Yılı Tahminleri (Lira)	1958 YILI	
		Hükümetçe Tahmin Edilen (Lira)	Encümence Tahmin Edilen (Lira)
I- Vergiler			
<i>A) İrat ve Servet Vergileri</i>			
Gelir Vergisi	960 000 000	1 150 000 000	1 150 000 000
Kurumlar Vergisi	132 000 000	145 000 000	145 000 000
Binalardan alınan			
Savunma Vergisi	30 500 000	31 000 000	31 000 000
Hayvanlar Vergisi	27 000 000	26 000 000	27 400 000
Veraset ve İntikal			
Vergisi	42 000 000	35 000 000	35 000 000
Hususi Otomobil			
Vergisi	9 000 000	10 000 000	10 000 000
Mülga İrat ve			
Servet Vergileri			
artıkları	5 000 000	5 000 000	5 000 000
Fasıllar yekûnu	1 191 000 000	1 391 000 000	1 391 000 000

²⁰³ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/17, Karar No. 28, 31 S. Sayılı basmayazı, B- Cetveli Varidat Bütçesi, ss.545-549. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958).

B) Gider Vergileri, Gümrük Vergisi,

İstihlâk Vergisi

İstihsal Vergisi

İthalatından alınan

İstihsal Vergisi

250 000 000

210 000 000

210 000 000

Dâhilde alınan

İstihsal Vergisi

370 000 000

470 000 000

470 000 000

Akar yakıtlardan

alınan İstihsal

Vergisi

130 000 000

140 000 000

145 000 000

Fasıl yekûnu

750 000 000

820 000 000

825 000 000

Gümrük Vergisi

220 000 000

190 000 000

200 000 000

Şeker İstihlâk Vergisi

250 000 000

250 000 000

250 000 000

Tekel maddelerinden

alınan Savunma Vergisi

199 500 000

281 000 000

258 450 300

Mülga Vasıtalı Vergiler

artıkları

5 000 000

10 000 000

10 000 000

C) Diğer Vergiler Varidatı (Resim ve harclar)

Resimler

Sefineler Vergisi

500 000

500 000

500 000

Damga Resmi

170 000 000

175 000 000

175 000 000

Tayyare Resmi

4 000 000

4 500 000

6 500 000

Gümrüklerde kâğıtlara

yapıştırılan Savunma

Pulu

300 000

400 000

400 000

Hayvan sağlık zabıta

Resmi

80 000

50 000

50 000

Trafik resimleri

10 000 000

16 000 000

16 000 000

Fasıl yekûnu

184 880 000

196 450 000

198 450 000

Harclar

Tapu harcları

50 000 000

72 000 000

72 000 000

Mahkeme harcları

33 000 000

33 000 000

32 000 000

Noter harcları

7 000 000

10 000 000

10 000 000

Pasaport ve kançılary

harcları

4 000 000

4 000 000

3 500 000

Diğer harclar

1 900 000

2 000 000

2 000 000

Trafik harcları

40 000

100 000

100 000

Fasıl yekûnu

95 940 000

121 100 000

119 600 000

Birinci Kısım yekûnu

3 097 320 000

3 479 550 000

3 472 500 300

**II- Devletçe idare
edilen kurumlar
hâsılatı ve Devlet
payları**

Devletçe idare
edilen kurumlar
hâsılatı

Darphane ve

Damga Basımevi	150 000	250 000	250 000

Resmi basımevleri	300 000	300 000	300 000

Resmi okullar	200 000	200 000	200 000

Diğer kurumlar	1 250 000	4 000 000	3 000 000

Tekel İdaresi sâfi

hasılatı	254 017 859	324 867 400	353 417 100

Radyo varidatı	10 000 000	11 000 000	11 000 000

Milli Piyango

Varidatı	17 750 000	20 000 000	21 600 000

Fasıl yekûnu	283 667 859	360 617 400	389 767 100

Devlet payları

Mükerrer sigorta

şirketlerinden alınan	1 000 000	1 000 000	1 000 000

Sözleşmesi gereğince

Musul petrollerinden

alınacak	100 000 000	100 000 000	100 000 000

Petrol Devlet hakkı	830 000	1 450 000	1 450 000

Petrol Devlet hissesi	2 000 000	2 200 000	2 200 000

Madenlerden Devlet

hakkı	7 000 000	7 000 000	7 000 000

Oyun kâğıdı varidatı	1 000 000	1 500 000	1 500 000

Dövizler dolayısıyla

alınacak hazine hissesi	380 000 000	350 000 000	350 000 000

Fasıl yekûnu	491 830 000	463 150 000	463 150 000

Muayyen masraflar

karşılığı varidatlar

Kambiyo karşılığı

Merkez Bankasından

alınan	125 000	125 000	125 000

Teftiş karşılığı

şirketlerden alınan	80 000	100 000	100 000

Fasıl yekûnu	205 000	225 000	225 000

İkinci kısım yekûnu	775 702 859	823 992 400	853 142 100

**III- Devlet emvali
varidatı**Gayrimenkullerden
alınan

Peşin para ile satılan

gayrimenkul satış
bedeli

30 000 000

15 000 000

15 000 000

Taksitle satılan
gayrimenkul satış
bedeli

1 250 000

1 000 000

1 000 000

Borçlanma taksit
bedelleri

1 000 000

1 000 000

1 000 000

Kiralar

3 300 000

4 000 000

4 000 000

Ecrimisiller

800 000

800 000

800 000

Gümrük ardiye ücreti

50 000

50 000

50 000

Fasıl yekûnu

36 400 000

21 850 000

21 850 000

Menkul mallar satış
bedeli

8 000 000

15 000 000

15 000 000

Menkul kıymetler
varidatıHazine portföyü ve
iştirâkleri varidatı

8 000 000

9 300 000

9 300 000

Faizler

6 500 000

9 000 000

9 000 000

Fasıl yekûnu

14 500 000

18 300 000

18 300 000

Kıymetli kâğıtlar

750 000

750 000

750 000

Üçüncü Kısım

yekûnu

59 650 000

55 900 000

55 900 000

**IV- Çeşitli varidat
ve cezalar**Tavizlerden ve
ikrazlardan geri
alınanlar

12 000 000

25 000 000

25 000 000

Cezalar

Para cezaları

7 500 000

7 500 000

7 500 000

Vergi ve zam
cezaları

14 000 000

15 000 000

15 000 000

Trafik cezaları

500 000

500 000

500 000

Fasıl yekûnu

22 000 000

23 000 000

23 000 000

Müteferrik varidat

40 000 000

40 000 000

40 000 000

Dördüncü Kısım

yekûnu

74 000 000

88 000 000

88 000 000

TOPLAM

Birinci kısım yekûnu	3 097 320 000	3 479 550 000	3 472 500 300
İkinci kısım yekûnu	775 702 859	823 992 400	853 142 100
Üçüncü kısım yekûnu	59 650 000	55 900 000	55 900 000
Dördüncü kısım yekûnu	74 000 000	88 000 000	88 000 000
GENEL TOPLAM	4 006 672 859	4 447 442 400	4 469 542 400

Meclis Genel Kurulunda Bütçe Kanunu üzerinde görüşmeler, 19 Şubat 1958 günü başladı. İlk olarak bütçeyi takdim etmek üzere Maliye Bakanı Hasan Polatkan söz aldı. Polatkan konuşmasını, birisi genel iktisadi ve mali açıklamalar, diğeri de 1957 ve 1958 bütçe analizleri olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Önce dünya iktisadiyatının genel durumu hakkında bilgi veren Polatkan, 1957 yılında hemen hemen tüm ülkeleri meşgul eden olayın iktisadi yatırımlar olduğunu belirtmiştir. Maliye Vekiline göre, gelişmiş milletler gitgide artan ve çeşitlenen tüketim taleplerini karşılayabilmek, geri kalmış milletler de siyasi bekalarını ve toplumsal huzurlarını sağlayabilmek için yatırımlarını artırmaya çalışmışlardır.²⁰⁴ 1957 yılında dünyada yaşanan ve ülkemizi de yakından ilgilendiren en önemli ekonomik gelişmelerden birisi de, Avrupa milletlerinin ekonomik alanda almakta oldukları ortak kararlardır. Polatkan, Avrupa ortak pazarının kurulması ve gümrük birliği konusunda adımlar atılmasına dair açıklamalarına şöyle devam etmiştir:

“Filhakika, Birleşik Amerika Devletleri, Sovyetler blokuna dâhil memleketler ve Britanya milletler camiası gibi büyük topluluklar karşısında, Garbi-Avrupa gibi iktisadi faaliyetleri son derece kesif olan ve fakat nispeten küçük bir sahada, sayısı 20 ye yaklaşan milletin, yüksek gümrük duvarları ile çevrilmiş memleketlerde ayrı ayrı malî, hukuki ve idari rejimler içerisinde istihsalde ve mübadelede bulunmalarını artık iktisadi olmaktan çıkan siyasi, içtimai ve askerlik bakımından dahi bir zaaf teşkil eden ve bundan böyle idamesi tecviz edilmemek lâzımgelen bir sistem hüviyetinde olduğu anlaşılmaya başlanmıştır.

Bu anlayış, bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra doğmuş, Avrupa Tediye Birliği ve Kömür Çelik Birliği gibi müesseselerin verdiği cesaretle neşvünema bulmuş ve nihayet Avrupa milletlerini «müşterek pazar» müessesesine kadar getirmiştir. 1955 yılında ilk adımını atan müşterek pazar fikrinin, 2,5 sene içinde ortak milletlerin parlamentolarından geçerek 1 Ocak

²⁰⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.151.

1958 de meriyete girmiş olmasında müşterek mesuliyet fikri kadar, biraz önce temas ettiğim fiyat ve maliyet münasebetlerinde, milletlerin refahına hadim müspet bir âmil yaratmak gayretinin de hissesi vardır. Müşterek pazara dâhil milletlerin aralarındaki gümrük ve ithalât tahditlerini kaldırmak ve dış piyasalara bir tek gümrük tarifesi tatbik etmek için verdikleri kararlar ile, bu kararların muvaffakiyetini sağlayacak olan para politikasından, Avrupa içi ve Avrupa dışı yatırımlara kadar, çeşitli iktisadi, malî, hukuki ve içtimai kararlar (ki, bu kararlar bölge dâhilinde mal, hizmet, insan ve sermaye hareketlerinin serbestisini derpiş etmektedir.), daha geniş pazar için, daha ucuza istihsal etmek gayesiyle de izah edilebilir.”²⁰⁵

Polatkan, konuşmasının devamında ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi sanayi ülkelerinin ekonomik durumları hakkında bilgiler vermiş, bu ülkelerde genel olarak sanai üretimin artmaya devam ettiğini, ancak zirai üretimin aynı artış eğilimini takip etmediğini belirtmiştir. Geri kalmış ülkelerin ise durumu çok fazla değişmemiş, üretim artışları gözlenmesine karşın fiyat seviyeleri yükselmiş, yatırım malzemelerine ve dış kaynaklara olan ihtiyaç varlığını devam ettirmiştir. Bu ülkeler arasında gerek demirperde ülkelerinden gerekse hür dünyadan kredi temin etmeye çalışanlar vardır.²⁰⁶

Polatkan, dünya ekonomisine dair bilgilerden sonra, Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafi konuma dikkat çekerek değerlendirmelerine devam etmiştir. Maliye Bakanı, Hükümetlerinin kalkınma politikasının dayandığı sosyolojik, coğrafi ve kültürel zemini şu sözlerle açıklamıştır:

“Türkiyemiz, birçok memleketlere kıyasla, daha ehemmiyetli iktisadi ve malî mükellefiyetleri olan bir memlekettir. Coğrafi bakımdan, hür dünya ile demirperde memleketlerinin hem-hudut oldukları bir bölgede bulunmakta, zaman bakımından da iktisaden geri kalmış memleketlerle müterakki sanayici memleketler arasında bir inkişaf ve intikal devresini yaşamak-tadır.

Türkiye’nin bu coğrafi durumu, ağır müdafaa masrafları iktiham etmesine, mühim rakamlara balığ olan iş gücünü ordu saflarında tutmasına sebeb olmakta, içinde bulunduğu inkişaf devresi de hem müterakki milletlere has, çeşitli istihlâk maddeleri arzını temine, hem de geri kalmış milletler gibi temel yatırımlarını ve ilk hat sanayiini kurmaya, müesseselerini tesise

²⁰⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.152.

²⁰⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.154.

kendisini icbar etmektedir. Zira memleketimiz, geliştirilmemiş kaynak ve imkânlarla, Garp kültürünün vasıflı icaplarını benimsemiş, hareketli bir halk kütesinin ihtiyaçları arasındaki tezdâ karşılamak mevkiinde bulunmaktadır.

İktidarımızın kalkınma dâvasını ön plâna alışının saikini burada aramak lâzımdır.

Türkiyemiz bir Avrupa memleketi olarak, hür ve müterakki milletlerle birlikte yaşayabilmek ve aynı zamanda Orta-Doğu bölgesindeki mesuliyetlerini taşıyabilmek için, en kısa zamanda, her sahada istihsalini ve millî gelirini artırmak, pazarlarımızda mal ve hizmet arzını çoğaltmak, bir kelime ile halkımızın yaşama şartlarını mümkün olduğu kadar yükseltmek zaruretiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu zaruret bugünkü şartlar altında bizim beka şartımız haline gelmiştir. Filhakika bir taraftan ileri memleketlerdeki fikir hareketlerinin cümlesine sahibolan, diğer taraftan da köylerinde henüz en iptidai içme suları bile olmıyan, asırlarca ihmal edilmiş ve hele son yirmi beş senesi tamamen dondurulmuş bulunan bir memlekette demokratik inkılâbı yenileştirmek ve tahakkuk ettirebilmek ve buna göre halka muayyen bir yaşama seviyesi temin etmek mecburiyetinde idik. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Bu mecburiyetlerdir ki, bir bakıma iktisadi değil gibi görünen yahut da iktisadi verimi nispeten uzun zaman sonra tahakkuk edecek olan mevzulara imkânlarımızın büyük bir kısmını harcamak durumunda kalmış bulunuyoruz.

Bu sebeplerledir ki, hükümetleriniz kalkınma politikasını her türlü güçlüklerle rağmen büyük bir azim ile bir iktisadi istiklâl dâvası olarak zaferle tetvicetmeye çalışmaktadır. (Soldan alkışlar)

İşte bu zaruretlerin çizdiği hedefler, bütün cepheleriyle partimizin programında yer almış ve 1950 yılında millî idare haline inkılâbederek, tatbikat sahasına intikal etmiştir.”²⁰⁷

Polatkan, DP hükümetlerinin iktidara geldikleri andan itibaren takip ettikleri ekonomik ve mali politikaların dört ana istikametinin bulunduğunu söylemiştir. Bunlar, (1) tüm alanlarda üretimi teşvik edecek ileri ve gerçek bir pazar yaratmak, (2) özel teşebbüsün ve yabancı sermayenin yeterli bir sanayi kurabilmesi için gereken tüm tesisleri kurmak ve hukuki, idari esasları tesis etmek, (3) bu imkanlardan yararlanarak sanayimizin başlıca kollarını kurmak ve (4) yer altı ve yer üstü kaynaklarının en rantabl yöntemlerle işletilmesini temin

²⁰⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.155.

etmektedir.²⁰⁸ Konuşmanın devamında, bu dört ana istikamet doğrultusunda 1950 yılından beri takip edilen iktisadi politikalar ve bunların uygulanmasıyla ortaya çıkan durum karşılaştırmalı olarak anlatılmıştır.

Polatkan, 1958 yılı bütçesine geçmeden, önceki yılın bütçe uygulaması hakkında bilgi vermiştir. Polatkan'a göre, 1957 bütçesinin gelirler toplamı olan 4 006 672 859 liradan, ilk 11 aylık dönemde 3 453 554 833 lira fiilen toplanmıştır. Bu miktar, önceki yıllarla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Bu miktar, örneğin 1956 yılının aynı dönemine kıyasla % 25, 78 ve 1950 yılına nazaran ise % 188, 66 oranında daha fazladır. Bu fazlalık, özellikle Gelir Vergisi, İstihsal Vergisi, akar yakıtlardan alınan vergiler, banka ve sigorta muameleleri vergisi, tekel maddelerinden alınan Savunma Vergisi, Damga Resmi ve tapu harcları gibi vergi ve resimlerdeki gelişmelerden kaynaklanmıştır. Devlet gelirlerindeki “bu muntazam ve süratli artışta, yapılan çeşitli ıslahat neticesinde, vergi sistemimizin konjunktörü ve milli gelirin yükseliş seyrini yakından takip edebilir bir hale getirilmiş olmasının büyük rolü bulunduğu aşikardır.”²⁰⁹ Gelirlerdeki bu artış sayesinde, kamu hizmetlerinin daha iyi bir şekilde görülmesi, ülkenin kalkınması ve refahının yükseltilmesi için daha çok harcama yapılması mümkün olabilmıştır.²¹⁰

Maliye Bakanı, 1958 yılı bütçesi ile ilgili olarak da şu genel bilgileri vermiştir:

“Huzurunuzda bulunan 1958 bütçe lâyihaları ile, umumi muvazeneye dâhil daireler için, katma bütçeli idarelere yapılan Hazine yardımları dâhil olmak üzere, 4 469 542 400 liralık bir tahsisat teklif olunmaktadır.

Bu tahsisat, 1957 yılı bütçesiyle kabul buyurulan tahsisat yekûnuna nazaran % 11,5 nispetinde 462 869 541 lira, 1950 yılı tahsisatına nazaran ise % 200,5 nispetinde 2 982 333 837 lira fazla bulunmaktadır.

Adedleri 14'e varan mülhak bütçeli dairelerimiz için ceman 1 137 949 902 liralık bir tahsisat talebolunmuştur. Bu tahsisatın 151 333 251 lirası idarelerin özel kaynakları ile mütebaki 986 616 651 lirası Hazine yardımları ile karşılanmaktadır.

Umumi ve mülhak bütçeler bir arada mütalâa edildiği takdirde % 66,8 nispetinde 3 087 343 161 lirası cari, % 33,2 nispetinde 1 533 532 490 lirası yatırım olmak üzere, istenilen tahsisat yekûnunun 4 620 875 651 liraya baliğ olduğu görülür.

²⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.155.

²⁰⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.168.

²¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.168.

Câri masraflar, 1957 ye nazaran % 8,8 nispetinde, 1950 ye nazaran ise % 142 nispetinde bir artış göstermektedir.

Yatırımlar için tefrik olunan tahsisata gelince, 1950 yılından beri kalkınma mevzuunda hükümetleriniz tarafından sarf olunan gayretlerle elde olunan neticeler hakkında evvelce malûmat arz etmiştim. Millet olarak her sahada kalkınmayı hedef tutan faaliyetlerin, bütçelerin yatırımlara ait tahsisatlarında da ehemmiyetli artışları gerektireceği tabiidir. Nitekim 1950 yılında bütçeler yekûnunun % 17,9'unu teşkil eden yatırım tahsisatı süratle artırılarak 1957 yılında yüzde 31,5' e, 1958 bütçe teklifi ile de 1950 dekinin bir misline yakın bir artışla % 33'e yükseltilmiş bulunmaktadır.

Filhakika, hükümetleriniz, 1950 yılından buyana, memleketin her sahada terakki ve tealisi için, bütçelerden yatırımlara her yıl artan miktarda tahsisat tefrikine âzami dikkat ve ihtimam göstermiştir. 1950-1957 devresinde bu maksatla tefrik olunan tahsisat yekûnu, 5 milyar 84 milyon lirayı bulmuştur ki, bu meblağ eski iktidarın 7 yılda yani, 1944 - 1950 devresinde, bütçe-lerden tefrik edebildiği yatırım tahsisatından % 343 nispetinde, 3 936 000 000 lira fazla bulunmaktadır.

Mustahsıl kuvvetleri süratle harekete geçirebilmek, Türk Vatanını mamur bir ülke, Türk halkını müreffeh bir millet seviyesine ulaştırabilmek için 8 yıldan beri takibedegeldiğimiz politikanın devamı olmak üzere bu yılda, bütçelerin % 33,2 sine tekabül eden 1 533 532 490 liralık bir yatırım tahsisatı teklifi ile huzurunuzda gelmiş bulunduğumuzu memnuniyetle ifade etmek isterim.”²¹¹

Polatkan, 1958 yılı bütçesi hakkında bu genel bilgileri verdikten sonra, gider ve gelir bütçesinin detayları üzerinde durmuştur. Konuşmanın sonunda ise yatırımın siyasi ve ekonomik geleceğimiz bakımından ne derece önemli olduğu vurgulanmıştır. Maliye Bakanı bütçe konuşmasını şu şekilde sona erdirmiştir:

“Bu maruzatımla, içinde bulunduğumuz iktisadi ve mali şartları, dünden bugüne ve idealimiz olan yarına vâsıl olabilmek için sarf ettiğimiz ve etmekte bulunduğumuz gayretleri, başardığımız işleri ve vâsıl olduğumuz merhaleyi, mümkün olduğu kadar kısa ve teferruattan içtinabederek anlatmaya çalıştım.

²¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), ss.168-169.

Tesisat ve teçhizatını ikmal etmiş, muayyen bir yaşama seviyesine erişmiş memleketlerle kıyaslanamayacak derecede çok yatırım yapmak ihtiyacını, sadece hayat seviyemizin yükseltilmesi ve refahımızın artırılması saikiyle duymakta değiliz.

Envestisman, bizim için, beka ve mevcudiyetimizin bir teminatı olduğu kadar yarın için müreffeh bir hayata vusulün şartı, kendimizi daha emniyetle müdafaa edebilmenin, daha müstakar bir siyasi ve sosyal hayata ermenin tek yoludur.

Asırlarca ihmal ve türlü musibetlere mâruz kalmış, çeyrek asırdan beri hemen hemen bütün kaynakları âtıl bırakılmış tehlikelerle muhat aziz vatanımızı siyasi ve içtimai istikrara kavuşturmak, daha elverişli hayat şartlarına erişebilmek, yurdumuzun ve istiklâlimizin içde ve dışta müdafasını daha emniyetli bir hale getirmek bizim için hayati dâvadır. (Soldan, bravo sesleri)

İlk bakışta iktihamı gayrikabil gibi görünen birçok zorlukları göze alarak bu memleketi bir orta çağ geriliğinden, bugünkü dünya içerisinde kendisine tevcih ve terettübeden tehlike ve mesuliyetleri kifayetle karşılayabilecek bir hale getirmek elbetteki, millî beka ve mevcudiyetimizin en esaslı unsurunu teşkil eder. (Soldan, alkışlar)

Dünyanın her gün biraz daha şiddetle hissettiğimiz süratli gidişine daha büyük bir azimle katılarak medeni memleketlerle aramızdaki, asırlardan müntakıl büyük mesafeyi kapamak gibi çetin, fakat zaruretinden asla şüphe edilmeyecek bir işi tahakkuk ettirmek için sözde ihtiyat ve dirayet eseri olan ağır bir tempo ile hareketin, olanla ve hattâ kolayca olanla iktifa etmek gibi, bu milleti atalet ve betaete mahkûm kılan telâkkilerin kurbanı olmayı bir an için bile düşünemeyiz, düşünmemeliyiz ve düşünmedik.

Bekası, emniyet ve istiklâli teminat altına alınmış, müreffeh ve mesut bir Türkiye yolunda yaptığımız çalışmalar ve elde edilen muazzam neticelerin Türk milletine mal olmuş bulunduğunu görmekle bahtiyarız.

Huzurunuzda bulunan bütçenin, bu yoldaki çalışmalarımızın kabul ve tasvibinize arz edilmiş vesikalarından birisi olmak vasfını taşımakta bulunduğuna inanıyoruz. Memleketimiz ve milletimiz için hayırlı ve başarılı olmasını diliyoruz. (Soldan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)”²¹²

²¹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.177.

Bütçe üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini Ankara Milletvekili İsmail Rüştü Aksal dile getirmiştir. Bu arada Maraş Milletvekili Emin Soysal bir önerge vererek, “Maliye Bakanının konuşmasında olduğu gibi muhalefet sözcüsünün konuşmasının da radyo vasıtasıyla yayınlanmasını” istemiştir. Ancak, Meclis Başkanı bunun icraya ilişkin bir önerge olduğunu, dolayısıyla İçtüzük gereğince oylamaya sunulamayacağını söylemiştir.²¹³ İsmail Rüştü Aksal, konuşmasına “Reis Bey, bizim sözlerimiz de radyo ile verilecek mi? Şimdi Radyo işliyor mu” sorusuyla başlayınca, Zonguldak Milletvekili Sebati Ataman “İşliyor, işliyor. Şu anda 25 milyon Türk sizi dinliyor beyefendi” diyerek karşılık vermiştir. Meclis Başkanı da “İcraya taallük eden hususatı Riyasetten sormayın” sözleriyle radyo tartışmasını sonlandırmıştır.²¹⁴

CHP sözcüsü Aksal, öncelikle Maliye Bakanının biraz önce inşa edilmiş pistlerin uzunluğu veya bir yılda dağıtılan fidanların adedine kadar bilgi verdiğini, ancak medeni ülkelerin bütçe görüşmelerinde şahsen böyle bir şeye şahit olmadığını belirtmiştir. Aksal’a göre, yapılan kıyaslamalarda 1923’ten 1950’ye nasıl geliştiğini ortaya koymamış, dolayısıyla ülkenin ekonomik ve mali meseleleri tek taraflı olarak anlatılmıştır. Bu tek taraflı mukayeseden artık gına gelmiştir ve bundan vazgeçilmelidir. Cumhurbaşkanı 1933 yılında İktisat Vekili sıfatıyla radyodan yaptığı konuşmada, 1923’te bankalarda mevcut mevduatın sadece üç milyon lira olduğunu söylemiştir. Üç milyondan 1950 yılında bir milyar iki yüz milyona gelmiştir. 1923’te şeker sanayi ve birçok sanayi yoktu. Hangi şartlar içinden geçildiği, başlangıçta “yarı kül halinde bir memleket” devralındığı, Türk köylüsünün kendi ülkesinde ırgat gibi çalışıyor olduğu unutulmamalıydı. Kısacası, hadiseler ortaya konulurken iki taraflı mukayeselere başvurulmalıydı.²¹⁵

Aksal, 1952 yılından beri denk bütçe iddialarının dile getirildiğini, ancak bunların doğru olmadığını ileri sürmüştür. Aksal’a göre, 1954, 1955 ve 1956 bütçelerinde tahmin edilen gelirlerle tahsil edilen gelirler arasında sırasıyla 104, 206 ve 381 milyon lira açık ortaya çıkmıştır. Bütçe 1957 yılında da açık vermeye devam etmiştir.²¹⁶ Açık olduğu bilinen bütçelerin denk olarak sunulmasının mali bünye için asıl zararı, propaganda amacıyla ve “umumi efkârı bir müddet avlamak ve oyalamak pahasına ihtiyar edilen bu gayrisamimî ve sakat yolun bir neticesi olarak, nihai bütçe açıklarının Hazine imkânları yani Merkez Bankası banknotları ile kapatılmasıdır.”²¹⁷ Aksal bütçe açıklarının Merkez Bankası emisyonu ile kapatılmasının sakıncalarını, Adnan Menderes’in 1950 bütçesini eleştirirken yaptığı konuşmaya atıf yapmak suretiyle açıklamıştır. Aksal şunları söylemiştir:

²¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.179.

²¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.180.

²¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.180.

²¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.181, 183.

²¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.182.

“Bütçe açıklarının Merkez Bankası emisyonuyla kapatılmasının malî ve iktisadi sahada sebebiyet verdiği büyük zararlar ve vahim neticeler hepimizce malûm olmakla beraber, bu hususta bir defada Sayın Menderes’in fikirlerine müracaat etmek öyle sanıyoruz ki bu tehlikeli yolun yolcularını ikaz bakımından yerinde bir hareket olur. Filhakika Sayın Menderes, muhalefet sözcüsü sıfatıyla 1950 bütçesi üzerinde yaptığı tenkidlerde, hem de eski yıllardaki tatbikata işaret ederek, bütçe açıklarının emisyonla kapatılmasındaki vahim neticeleri aynen şu şekilde ifade edi-yordu: «Bütçe açığını emisyonla kapatmak yolu ise asla hatıra getirilmemelidir. Bir taraftan tasarrufa riayet etmek diğer taraftan normal gelir kaynaklarıyla iktifa etmeye çalışmak yolu tutulacağına vaktiyle en kolay fakat çok hatalı bir politika olarak bütçe açıklarının emisyonla kapatılması pek zararlı olmuştur. Bu yüzden hayat pahalılığı artarak büyük halk kütleleri içinde ıstıraplar doğurmuş, maliyetlerimiz alabildiğine yükselerek dünya pazarlarıyla münasebetlerimiz güçleşmiştir. Türk parasına olan itimat ve malî istikrar büsbütün sarsılmak tehlikesine mâruz kalmıştır. Bunların önüne geçmek için emisyonun katî surette durdurulması icabettiğine sanırız ki, hepimiz kanaat getirmiş bulunuyoruz.» Pek muhterem arkadaşlarım, iktisadi ve malî sahada adım adım içine sürüklendiğimiz bugünkü durumu gözden geçirirken Sayın Menderes’in vaktiyle ileri sürdüğü mütalâaların ve yaptığı nasihatlerin isabetine sanırız ki, hepimiz bir defa daha kanaat getirmiş bulunmaktayız.”²¹⁸

Diğer yandan, bütçe rakamlarının gitgide yükselmesinin Türk parasının değer kaybından kaynaklandığı, görünürdeki artışın gerçek artışın çok gerisinde kaldığı vurgulanmıştır. Bütçe kanunu gerekçesinde 1958 yılı bütçesinin 1950 bütçesine nazaran % 199 oranında artmış olduğu iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Zira enflasyon oranı dikkate alındığında 1957 yılı bütçesi 1950 yılına nazaran 757 milyon lira yani % 50 artış göstermiştir. Hatta bu açıdan bakıldığında, 1955, 1956 ve 1957 yılı bütçeleri reel olarak aynı kalmış, hatta azalmıştır. Bu gerçeklik, enflasyonun fâsit dairesi içine girildiğinde malî bünyenin zorlandığını ve vatandaşlara yeni külfetler yüklediğini göstermiş olması bakımından ibret vericidir. Görünürdeki şişkinliğini enflasyona borçlu olan bütçe politikalarının en büyük mağduru da Devlet memur ve müstahdemleri olmuştur. Geçim derdine düşmüş yüzbinlerce memur, emekli, dul ve yetimin durumu, hem

²¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.182.

kamu hizmetlerinin görülmesini olumsuz yönde etkilemiş, hem de acilen ele alınıp halledilmesi gereken bir sosyal probleme dönüşmüştür.²¹⁹

Aksal, konuşmasının devamında, milli gelirin son üç yılda çok az artış gösterdiğini ve kişi başına düşen milli gelirin henüz 1953 seviyesine ulaşmadığını, 1953 yılından sonra fiyatların aşırı yükseldiğini belirtmiştir. Aksal'a göre, 1948-1953 döneminde toptan eşya fiyatlarındaki artış % 7 olduğu halde, 1953-1957 döneminde bu artış % 61 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, 1950-1953 arasında % 24 artan altın fiyatları, 1954-1957 döneminde üç misline yakın bir artış göstermiştir. Oysa aynı dönemde yabancı ülkelerdeki fiyat hareketleri tam aksi bir istikamet izlemiştir.²²⁰

Para ve kredi politikası, dış ticaret, ödemeler dengesi, devlet borçları, zirai ve sınai üretim konularında detaylı açıklamalarda bulunarak Hükümet politikalarını eleştiren Aksal, konuşmasının sonunda ekonomik bunalımla rejim bunalımı arasında irtibat kurmuştur. Aksal ekonomik ve mali konularda açıklamalarla başlayan konuşmasını siyasi uyarılarla tamamlamıştır. Aksal, Menderes hükümetlerine CHP Grubunun itimadı olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, şimdiye kadar yapılan bütün tenkid ve ikazlara kıymet ve ehemmiyet vermemekte ısrar eden Menderes hükümetleri, son defa Hükümet programında, bizce meçhul sebeplerle takibinde ısrar ettikleri iktisadi ve malî politikalarına yeni bir istikamet vermek ihtiyacını nihayet hissetmiş görünmektedir. Nitekim Beşinci Menderes Hükümeti, programında iktisadi ve sosyal bünyemizi sarsan, bizi iktisadi sahada başarısızlığa mahkûm eden hastalığın, yani enflasyonun adını koymaksızın, bundan iki yıl evvel olduğu gibi, enflasyoncu gidişi durdurmak, yatırımları nihayet bir plân ve programa bağlamak hususu da dâhil olmak üzere iktisadi ve malî sahada istikrar ve emniyet sağlamayı hedef tutan birtakım çare ve tedbirlere başvuracağını yeniden vait ve taahhüdettmektedir. Şimdi alınacağından bahsedilen bu tedbirler, aslında C.H.P. Grubu olarak, yıllardan beri alınmasını tavsiye ettiğimiz tedbirlerden, umumi hatları itibariyle farklı değildir.

... Birtakım tedbirler manzumesini, programına alan bir Hükümetin her şeyden evvel bu tedbirleri ne şekilde, hangi yollardan ve ne gibi vasıtalarla tahakkuk ettirileceği hususunda sarıh bir görüş ve karara sahibolması zaruridir. Aksi halde bu tedbirlerin de bundan iki yıl evvel olduğu gibi, politik zaruretlerle vadedilen ve kâğıt üstünde unutulmaya mahkûm birtakım

²¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), s.186.

²²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:40, (19.2.1958), ss.187-188.

taahhütlerden ibaret kalacağını kabul etmek zaruridir. Bu sebeptendir ki, Menderes hükümetlerinin iktisadi ve malî politikasına güvenmemekteyiz.

Muhterem arkadaşlarım, iktisadi ve malî sahada karşılaştığımız başarısızlıkların sıkıntı ve mahrumiyetlerin, aslında memleketin adım adım içine sürüklendiği rejim buhraniyle sıkı ve derin irtibatını bu münasebetle bir defa daha belirtmek isteriz. (Sağdan, alkışlar) Filhakika; yorucu ve fakat devamlı muvaffakiyetin başlıca teminatını teşkil eden gerçek demokratik bir idare için ve devamlı murakabe altında çalışmak yerine, Menderes hükümetlerinin, murakabesizliğin ve mesuliyetsizliğin rahatlığı içinde merkeziyetçi, şahsi bir idare sistemine süratle kaymaları elde ettiğimiz geniş imkânlarla, şartlara, millet olarak katlandığımız bunca fedakârlıklara rağmen, bugün iktisadi ve malî sahada karşılaştığımız başarısızlıkların, düzensizliklerin, sıkıntı ve mahrumiyetlerin temel sebebini teşkil etmektedir. (Sağdan, alkışlar) Diğer taraftan, iktisadi ve malî sahada muvaffakiyetsizlik arttıkça, en az 4-5 yıldan beri tekrarlanan refah ve bolluk müjdeleri realitelerle tehzibedildikçe her gün biraz daha artan sıkıntı ve mahrumiyetlerden bunalan vatandaşların şikâyetleri çoğaldıkça hürriyetleri kısmak, demokratik müesseseleri teker teker tahribetmek ve murakabe imkânlarını asgari hadde indirmek, Menderes hükümetlerince tek çıkar yol telâkki edilmiş ve bugün memleketimiz bir rejim buhranı içine sürüklenmiştir. (Sağdan, bravo sesleri alkışlar.) Umumi seçimlerin neticeleri de gösterdiği gibi milletimizin siyasi olgunluğu ve sağduyusu sayesinde, bu yolun yolcularının er geç hüsrana uğrıyacağına eminiz. (Sağdan, bravo sesleri) C.H.P. Meclis Grubu olarak, memleketimize ve milletimize siyasi sahada olduğu gibi iktisadi ve malî sahada da çok pahalıya mal olan bu zararlı ve tehlikeli yoldan derhal dönülmesinin katî bir zaruret olduğuna inanmaktayız. Bu istikamette müspet ve fiilî adımlar atılmadıkça C.H.P. Grubunun (itimadı) Menderes hükümetleriyle birlikte olmayacaktır. (Sağdan, şiddetli ve sürekli bravo sesleri, alkışlar)”²²¹

Bütçe görüşmeleri 22 Şubat 1958 günlü kırk birinci birleşiminde de devam etmiştir. Bu oturumda ilk olarak Zonguldak Milletvekili Sebati Ataman söz almıştır. Bütçe Encümeni adına konuşan Ataman’a göre, CHP Grubu sözcüsünün bütçenin gerçekte denk olmadığına dair sözleri doğru değildir. Bütçe denkliği gelir ve gider tahminlerinin eşit olması anlamına gelmekteydi. Bütçenin

²²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:40, (19.2.1958), s.200.

uygulanmasından sonra ortaya çıkan farklılıklar, bütçenin denk olmadığını göstermezdi, zira bütçe kesin hesap sonuçlarının kuruşu kuruşuna denk çıkması uzak bir ihtimaldi. Kısacası, bütçe denk olarak Meclise sevk edilmişse “denk bütçe”den, ancak uygulamada açık olarak gerçekleşmisse açıklı kapanmış bütçeden bahsedilebilirdi. Ayrıca, 1954, 1955 ve 1956 yıllarında bütçede tahmin edilen gelirlerle tahsil edilen gelirler arasındaki fark (sırasıyla % 4.5, % 7.3 ve % 11.2), Türkiye’nin mali tarihinde kaydedilen en düşük oranlardı. Normalde, 1950’den itibaren Demokrat Parti hükümetlerinin bütçeleri fazla vermekteydi. Hükümet, bu gelir fazlası kadar yatırım yapmış olsa bütçe tamamen denk kapatılmış olacaktı. Halbuki izlenen kalkınma politikasının gereği olarak, gelir fazlasının çok ötesinde yatırım yapılmış, bu da doğal olarak bütçenin açıkla kapanmasına neden olmuştu. Kaldı ki, yapılan yatırımların % 79’u normal gelirlerle, sadece % 9’u hazine kaynaklarından karşılanmıştı. Bu da bilerek, kalkınma politikalarının bir gereği olarak yapılmıştı.²²²

Demokrat Parti Meclis Grubunun bütçe hakkındaki görüşlerini sunmak amacıyla Sinop Milletvekili Server Somuncuoğlu konuşmuştur. Somuncuoğlu, modern iktisat ve maliye ilminde bütçelerin artık basit bir bilanço olmaktan çıktığını, hükümetlerin elinde sosyo-ekonomik alanda ülkeye verilecek biçimin en önemli aracına dönüştüğünü, dolayısıyla bir bütçeyi ekonomik hayata getirdiği imkânlarla değerlendirmek gerektiğini belirtmiştir. Somuncuoğlu’na göre, bu açıdan değerlendirildiğinde bütçeyi ilgilendiren meseleleri, (a) hazırlanan bütçenin ekonomik bünyemize uygunluğu, (b) bütçede tasarrufa uyulup uyulmadığı ve (c) bütçenin denkliği bakımlarından ele almak gerekirdi. Menderes hükümetlerin bütçesi, iktisadi bünyemize uygun, tasarrufa uyan ve denk olarak hazırlanan bütçelerdi.²²³ DP sözcüsü, konuşmasının kalan kısmını, muhalefetin iddiasının aksine, izlenen ekonomi politikalarının doğru olduğunu detaylı bir şekilde izah etmeye ayırmıştır.²²⁴

Somuncuoğlu, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için, iktidarların mutlaka fiyatlarla, işgücü ve yatırımlarla uğraşmak zorunda olduğunu ve ekonomik alanda plânlamanın siyaseten de imkânsız olduğunu belirtmiştir. Ekonomik planlama konusunda şunlar dile getirilmiştir:

“Eğer demokratik hayatımızı muhafazada kararlıysanız, ki kararlıyız, o takdirde partileri mevcut iktisadi görüşlerinde sifıra edip bir plânda birleştirme fikri bu yolla gayrikabili telif bir anlayış olur. Bırakalım iktidarı bir tarafa mevcut üç muhalif siyasi partinin devletçilik ve bunun dışındaki görüşlerini birleştirerek bir nokta birleşmelerini düşünmek cidden muhaldir. Bu

²²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.206-208.

²²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.210-211.

²²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.211-221.

muhal oluşa rağmen farzedelim ki bir plân etrafında birleştik, tabîî demokratik hayatımıza devam edeceğiz. Bu vaziyette iktidar değişikliği bir ekip değişikliğinden ileri gidemiyecektir. Çünkü gelecek iktidarlar kendi anlayışlarına göre o cemiyete birtakım içtimai ve iktisadi veçheler verebilmek imkânından mahrum kalacaklardır. Sebebi: Oraya gelmeden evvel yapılmış olan millî plâna kendilerini bağlamış olmalarıdır. Hattâ böyle bir plân fikri bütün partileri uzun yıllar içinde yapacakları tecrübelerle kendi politikalarını tashih imkânından bile mahrum etmeye kadar gidebilir. O itibarla bu nevi bir plân anlayışa asla kabul edilemez.

Muhterem muarızlarımızın Sovyet Rusya ve peyklerindeki plân gibi bir plân arzu etmedikleri elbette malûmdur. Onu kabul etmediklerine göre yapılabilecek olan plânlar, çok müşahhas birtakım projelerden ibaret kalan projelerin iktisadi ve sosyal bakımdan rantabilitesi elbetteki düşünülmelidir. Bu, Türk Hükümetinin hem plânında ve hem de icraatında mevcuttur. Bütçe kendi sahasına giren işler için bir plândır.”²²⁵

Somuncuoğlu, ülkeye hem milli gelirden hem de sosyal ve ekonomik altyapıda muazzam imkânlar kazandırdığı ispat edilmiş olan mevcut iktisadi politikanın doğru olduğunu, bu nedenle iktidar partisi Meclis Grubu olarak bu politikaya ve onu tatbik eden hükümete güvendiklerini, Bütçe Kanununa beyaz oy vereceklerini ifade ederek konuşmasını tamamlamıştır.²²⁶

Somuncuoğlu’ndan sonra söz alan Adana Milletvekili Kasım Gülek, bütçe üzerinde konuşmasına başlamadan önce muhalefet görüşünün radyodan yayınlanmamasını eleştirmiş, radyonun millete ait olduğunu, milletin yalnızca iktidarın değil muhalefetin de sözlerini duymak istediğini belirtmiştir. Gülek, ayrıca bütçe görüşmelerinde Hükümetin ve Başbakanın da hazır bulunmasından memnuniyet duyduğunu, iki aydır kendilerini Mecliste göremediklerini, çünkü görüşmeler sırasında “yukarda, eski devrin kafes arkasından dinliyen büyükleri gibi dinlemesini üzüntü ile karşılamış” olduklarını ifade etmiştir.²²⁷

Gülek’e göre, ülkeye hizmet için Demokrat Parti iyi niyetle çalışmış, ancak iyi niyetin yeterli olmadığını ortaya çıkan sonuçlar göstermiştir. Kalkınmanın ölçüsü bir takım istatistikî rakamlar değil, vatandaşın geçim şartları, refahı ve sıkıntısıydı. Çarşıya çıkıldığında pahalılığın, kıtlığın ve yokluğun derecesini görmek mümkündü. “Ne ararsan bulamazsın, nereye gidersen kuyruk” sözü halkın dilinde âlem olmuştu. Ayrıca, Türk parasının değeri düşmüş, daha düne kadar Osmanlı Devleti’nin vilayetleri olan ülkelerin parası bile daha değerli

²²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.219.

²²⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.221.

²²⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.221.

hale gelmiş, dolayısıyla yabancı ülkelerde Türk parası “yüzüne bakılmaz” bir para birimine dönüşmüştü. Pratik hayattaki tüm bu olumsuzluklar izlenen ekonomi politikalarının isabetli olmadığını göstermekteydi. Dış memleketlerde mali itibarı yerlerde sürünmekte olan Türkiye’nin adı “Uçan kuşa borcu olan memleket”e çıkmış ve bu ülkeye mal gönderip parasını alamadığı için bir çok işadama iflas etmiştir. Yabancı basın, Türkiye ekonomisini iflasın eşiğinde bir ekonomi olarak nitelendirmişti. Bu ekonomik zorluklara çare bulamayan Hükümet, bu zorlukların ifade edilmesini engellemek için özgürlükleri kısıtlama yoluna gitmiştir. Üstelik tüm bu olaylar, dünyada eşi görülmemiş bir bolluğun yaşandığı bir dönemde cereyan etmekteydi. Savaştan harap ve perişan halde çıkan Almanya ve Japonya’nın mucizeler yarattığı ve daha önce geri saydığımız devletlerin bolluk içinde olduğu bir dünyada ülkemizde sıkıntı ve darlık vardı. Kalkınma sağladık diyenlerin, mevcut durumu izah etmesi imkânsızdı. En zaruri ihtiyaç maddelerinin bulunmadığı, en basit ilaçların, hatta memleketin yetiştirdiği peynirin dahi bulunamadığı bir ülke kalkınmış sayılamazdı.²²⁸

Kasım Gülek, konuşmasının devamında bizim gibi gelişmemiş ülkelerin kalkınabilmesi için mutlaka iktisadi plan ve programlara ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Gülek’e göre, ekonomik alanda yapılacakları içerecek olan bu plânın hazırlanması için mutlaka bağımsız bir dairenin oluşturulması gerekti. Gülek bu konuda şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, plânın yapılması için bir millî plân dairesi lâzımdır. Millî plân dairesi müstakil bir daire olmalıdır. Bu daire Bakanlıkların tesirinden uzak, memleket iktisadiyatını yukardan, yüksekte gören millî bir iktisat dairesi olmalıdır. Millî plân dairesi memleketin iktisadi işlerini devamlı olarak tetkik eder, inceler, envanterini yapar ve neticede yaptığı plânı bu daireye yardımcı olan bir heyete teslim eder.

Muhterem arkadaşlarım, bir millî iktisat plânı yapabilmek için bunun milletçe benimsenmesi şarttır. Bunun için öyle bir heyet lâzımdır ki, parti farkı gözetmeksizin memleketteki ilim erbabı, kim varsa bu heyet çağrılır. (Soldan, gürültüler) İsterseniz yalnız kendiniz yaparsınız, bu sizin bileceğiniz iş. Memlekette bir millî iktisat plânı yapabilmek için ve bu plânın millî olabilmesi için ilim adamlarının, çiftçinin, tüccarın ve sanatkârın bu heyette temsil edilmesi lâzımdır. Bu heyetin iktisadi plân yaparken üniversiteden, ilim âleminde ve dünyanın meydana getirdiği büyük iktisadi teşekküllerden faydalanması şarttır.

Aziz arkadaşlarım, başka memleketlerde bu plân daireleri nasıl yapılmıştır, nasıl işlemektedir... Bunların burada tafsilâtına girecek değiliz. Fakat gelişmemiş, geri kalmış memleketlerde,

²²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.222-223.

kalkınma yolunda olan memleketlerde plân daireleri, plânı hazırlıyan heyetler vardır, böylece millî iktisat plânları hazırlanmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, böyle esaslı plân dairesi olan memleketlerde millet seve seve gerekirse fedakârlığa amadedir. Fedakârlık eder. Bizim memleketimizde de böyle bir plân mevcudolsa ve millet görse ki, şu yıl bu yapılıyor ve ondan sonra da plânda gösterilen tatbik edilmektedir ve edilecektir. Buna inanırsa çektiği sıkıntı ağır gelmez. O vakit kuyruk da yapsa, et de bulamasa, yağ da bulamasa, peynir de bulamasa, beş sene sonra bunlar geçecektir, der ve sıkıntıya seve seve katlanır. Çünkü görecektir ki, hazırlanmış olan plân yıldan yıla tahakkuk etmektedir.”²²⁹

Gülek, ayrıca, kalkınma için büyük yatırımlara, yatırımlar için de kapitale ihtiyaç olduğunu, kapitali temin etmenin bir yolunun halkın tasarrufları, diğerinin de vergiler olduğunu, bunlara ek olarak hızlı kalkınmayı isteyen iktidarları cezbeden bir kaynak olarak enflasyonun bulunduğunu, ancak bunun dozu kaçırıldığında iktisadi hayatı felç edebileceğini, dış kredilerin ve hibelerin de kalkınmanın temel esaslarından olduğunu belirtmiştir. Gülek, özellikle Amerikan yardımlarına minnettar olduğumuzu, ancak bu yardımların artması için daha plânlı bir ekonomi politikasına ihtiyaç olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'de Amerikan yardımının önemi üzerinde durmayı zait addederim. Amerikan yardımının Millî Savunmamızda, millî iktisadiyatımızda oynadığı büyük rol üzerinde durmayı bile lüzumsuz görürüm. Amerika yardımına hakikaten müteşekkiriz, hattâ minnettarız.

Aziz arkadaşlarım günlük ekmeğimizi en âcil ilâcımızı, benzinimizi, gazımızı teminde bize birinci derecede âmil olan Amerikan yardımı elbette memleketimiz için büyük bir hayır olmuştur. Askerî yardım kısmı üzerinde durmıyacağım. İktisadi yardım mevzuunda, Amerikan yardımı bilhassa dünya tarihinde ender tesadüf edilir. Bir memleketin diğer bir memlekete hiçbir karşılık beklemeden ivazsız tavizsiz yardım ettiği çok ehemmiyet arz eder. Türkiye Amerika'dan aldığı yardıma lâyıktır. Çok daha fazlasına lâyıktır, çok daha fazlasını almalıdır ve daha fazlasını da alabilir. Çok daha fazlasını almanın yolu vardır. (Soldan, nedir?

²²⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.225.

sesleri) Plânlı, programlı çalışmadan daha fazla yardım teminine imkân yoktur.

Aziz arkadaşlarım, memleketin umumi iktisadi plânı ile memleketin umumi gidişiyle elbette dostlarımız yakından ilgilidir. İstemesini bilmek, ihtiyaçları göstermek lâzımdır. Hazırlanacak plânın, projenin, Amerika'nın anlayacağı şekilde hazırlanması, onun görebileceği, onun alıştığı şekilde takdim edilmesi elbette lâzımdır.”

HAKKI KURMEL (Kayseri) — Onu yalnız siz mi bilirsiniz'?

KASIM GÜLEK (Devamla)— Muhterem arkadaşlar, zaman, zaman; Amerika bize daha fazla yardım edebilirdi, bunu önliyenler oldu diyenler olmuştur. (Soldan, yalan değil, sesleri) Naçiz adıma büyük kıymet veriyorlar. Benim Amerika'dan gelecek yardımı önliyecek kudretim varsa meğer ben ne müthiş bir adammışım! (Sağdan, alkışlar)

Aziz arkadaşlarım, Amerika'dan gelecek yardımı önlemeye hiçbir kimse kaadir değildir. Amerika'dan gelmesi muhtemel yardımı sağlamakta çok insanın yardımı olabilir. Elbette herkes gücü yettiği derecede bu hizmeti yapmayı vazife bilir. Şurası muhakkaktır ki, Amerika bize yardım etmek için can atıyor. Bu imkânları yaratmak lâzımdır. Sadece istihlâk maddesi yardım olarak geliyor, kalkınmaya faydası olacak maddeler gelmiyor. Bol bol Amerika'nın ziraat fazlası maddeleri geliyor. Daha fazla da gelecek, zira yağa, ete, süte ve ekmeğe muhtacız. Amerika'dan gelen yardımı halka dağıtmak durumuna düşmüşüz. Memlekette kıtlık olacağı, durumuna düşmüşüz. Elbette ki, bundan hiç kimse memnun olmayacaktır. Arz ettiğim yıllar arasında Amerika bize 809 milyon dolar yardım etmiş. Bu serbest kurda 2,5 milyar etrafındadır. Eğer serbest kurdan hesabedersek on milyarı aşar. Türkiye bununla tarihinde görmediği misilsiz bir Türkiye olabildi. Bununla neler yapmışızdır? Yapılacak muhasebe budur. Elimize on milyarın etrafında geçmiş bir para ile neler yapmışızdır? Asıl yapılacak bilanço, muhasebe bu muhasebedir. (Sağdan, alkışlar)”²³⁰

Gülek, DP sözcülerinin 1950 öncesinde yapılanları yok saymaya yönelik tavırlarının yanlış olduğunu ve CHP'nin ülkeyi sıfırdan alıp her türlü olumsuz şartlara rağmen 1950'ye getirdiğini söylemiştir. Gülek, Amerikan yardımlarının

²³⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.228.

Türkiye'ye gelmesinde yaptıkları katkıların inkâr edilemeyeceğini de şöyle vurgulamıştır:

“Şimdi kendinize mal ettiğiniz Amerikan yardımı nasıl doğdu? 1948 yılında Amerika ile yardım anlaşmasını yapan Halk Partisi değil mi idi! 1947 de ilk defa Amerikalıların memleketimizle alâkalandığı devirde buraya ilk defa gelen Amerikalılara memleketi gösteren, tanıtan ve hür dünya için Türkiye'nin ne ifade ettiğini anlatıp kabul ettiren ve nihayet bu anlaşmaların temellerini yaptıktan sonra size 809 milyon dolarlık yardımı sağlayan Cumhuriyet Halk Partisi değil midir? (Sağdan, alkışlar) Bunu niçin inkâr ediyorsunuz . (Sağdan, alkışlar)”²³¹

Gülek'e göre, Dünya Bankasından gelen kredilerin Türkiye'nin kalkınmasında önemli bir yeri vardı. Ancak, ülkenin iktisadi ve mâli durumu bu hale geldiğinde Dünya Bankası para musluklarını kapatmıştı. Sayın Başbakan, aynı zamanda Hollanda'nın eski Maliye Bakanı olan Dünya Bankası temsilcisi, Liftik'i huzurundan çıkardığında bu Bankanın kapıları yüzümüze kapanmıştı. Dışarıdan kredi sağlamak için, sadece NATO müttefiki ve hür dünyanın en güvenilir unsurlarından biri olmak yeterli değildi. Kredi alabilmek için, aynı zamanda memlekette hürriyet havası lâzımdı, çünkü yabancı kurumlar “vatandaşın söz hürriyetinin, basın hürriyetinin, ilim hürriyetinin ve en tabii haklarının nezedildiğini görürse o memlekete kredi açmakta haklı olarak tereddüdeder”di.²³²

Gülek'ten sonra, kürsüye gelen Ankara Milletvekili Hüseyin Balık Demokrat Parti iktidarını ve Başbakan Menderes'i şiddetle eleştirmiş, bugünkü Meclis çoğunluğunun 1946-1950 arası çalışmaların ve 1950-1954 arası hizmetlerin ürünü olduğunu, ancak 1954'ten sonra Hükümetin kaybetmeye başladığını, 1957'den sonra kötüye gidişin hızlandığını söylemiştir.²³³ Balık'a göre, “Eğer üçüncü cihan harb, tehlikesi halledilir ve Marşal yardımı kalkarsa vaziyetimiz suyu çekilmiş değirmene döner”.²³⁴ Bu kötü gidişe dur demek ve gerekli tedbirleri almak iktidarın vazifesidir. Oysa Hükümet bu tedbirleri alacağına, geçmiş dönemleri kötülemekle meşguldü. Balık konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Sonra, bugünkü fenalıkları örtmek için dünü kötülemenin ne faydası vardır? Dügün senin, bayram senin, hizmet senin. Bu milleti dört sene rahat yaşatmaya mecbursun. 1950 de iktidarı

²³¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.229.

²³² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.230.

²³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.232.

²³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.233.

kimsenin burnu kanamadan teslim aldın. 1957 de kan gövdeyi götürdü. 1950 de nasıl aldın? 1957 de nasıl seçim yaptın? Bunun vebali karşısında hiç olmazsa ezilmez misin? (Sağdan, şiddetli alkışlar)

1950 de hangi şartlarla iktidarı teslim aldınız, 1957 de nasıl seçim yaptınız? Bunun hiç olmazsa mânevi baskısı altında ezilmez misiniz? (Sağdan, alkışlar ve «aslansın be» sesleri) Halk Partisi aleyhinde 10 sene konuştum. Çok zordur, kolay bir şey değil. Bunun faydası yok. Bunun bugünkü fenalığı örtmeye faydası yok. Bugün memleket senin. Sen mesulsün. Dügün senin, hizmet senin. Sabaha kadar iki bin misafirin var. Bu düğünde bunları ağırlıyacaksın. Bir kavga gürültü olduğu zaman sabahleyin, senin düğününün iyi olmadığını söylerler. Sen ne yapıyorsun?...

ENVER KAYA (İstanbul) — Adam öldürdünüz.

HÜSEYİN BALIK (Devamla) — Adam öldü, ne oldu? 1950 senesinde böyle mi teslim aldın iktidarı? Burun kanamadı 1950 senesinde. (Soldan, Bütçeyi mi müzakere ediyoruz, neyi müzakere ediyoruz? sesleri)

Muhterem arkadaşlardan bütçe müzakeresini yavaş yavaş öğreneceğiz. Sayın Menderes'in bir sözü vardır, 1946 - 1950 arasında bir söz sarf etti, Millet Partisi kurulmak üzere olduğu zaman, Sayın Celâl Bayar'la karşı karşıya geliyor, konuşuyor. Sayın Bayar'a Sayın Menderes, ne diye üzüntü ediyorsun? diyor, kaybedebiliriz. Fakat biz vazifemizi yaptık, memlekette mütaadit parti hayatını temin için elden geldiği kadar hizmet ettik, ne gam? Bu tâbiri çok kullanırdı, Menderes artık kullanmıyor.

Birinci Kabine beyannamesinde şöyle bir kelimenin olduğunu hatırlıyorum, ufak bir işmizaz, derhal çekilirim, sandalye âşıkı değilim, diyor. Bir defa çekil. Çekilsin bir defa Başbakanlıktan. (Soldan oooo sesleri, gülmeler) Çekildiği günden sonra bir hafta, on beş gün zarfında dolar beş lira düşmezse ben hayatımı veririm. (Sağdan, bravo sesleri) Kendileri parti başkanıdır, partisini yetiştirmek zorundadır, tecrübe etsin arkadaşlarını, Demokrat Partinin bütün gücünü eline almış durumdadır. (Soldan öyle şey yok! sesleri) Demokrat Parti bir kişinin elinde kalmasın bunu bir müessese haline getirsin. (Soldan, gürültüler, bunun bütçe müzakereleri ile ne alâkası var? sesleri)”²³⁵

²³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.235.

Daha sonra Konya Milletvekili Himmet Ölçmen söz alarak, muhalefete mensup milletvekillerinin hükümete yönelik eleştirilerinin insafla bağdaşmadığını, seçim mitinglerinde olduğu gibi topyekûn bir inkâra saptığını, memleketin iktisadi tablosunun bu eleştirilerde çizilenden çok daha farklı ve parlak olduğunu belirtmiştir.²³⁶ Ölçmen, DP hükümetlerinin izledikleri yolun doğru olduğunu, bu nedenle millettten üçüncü defa güven aldıklarını, ne olursa olsun bütçeye beyaz oy vereceklerini söylemiştir.²³⁷

Ölçmen'in ardından eleştirileri cevaplamak amacıyla Başbakan Adnan Menderes söz almıştır. Yoğun tezahurat ve alkışlar arasında kürsüye gelen Menderes öncelikle Kasım Gülek tarafından dile getirilen Dünya Bankası'ndan kredi alınamadığı iddiasına değinmiştir. Menderes şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar;

Muhalefete mensup bir arkadaşın, konuşması sırasında millî menfaatlerimize dokunacak ve bizi üzecek bazı sözler sarf etmiş olması beni huzuruza getirmiş bulunuyor.

Burada, muhalefete mensup o arkadaşın söylediğine göre, Beynelmilel Kalkınma Bankasının Müdürü ile güya kavga olmuş, ben kendisini, filân, falan... Böyle bir şey vâki değildir. Bunun neticesi olarak da, Türkiye'nin Bankadan istikrazda bulunmadığı, Bankanın ikraz kapılarını Türkiye'ye kapadığı iddiası ileri sürülmektedir. Şimdi size okuyacağım vesika ile bunun katiyen vâridolmadığını ispat etmiş olacağım. Böylece geniş mahfillerde akisler yaratabilecek olan bir gayrivâkı iddia da çürütülmüş olacaktır.

Vaziyet şudur:

Beynelmilel Kalkınma Bankası kurulduktan sonra Türkiye ile temasa geçmiş, yapılan müzakereler sonunda vesikalara bağlanmış birtakım neticeler alınmıştır. 1949'da, hattâ 1947 de tesbit edilmiş olan bu netice, bankanın Türkiye'ye 30-40 milyon dolarlık bir ikrazda bulunacağı idi. Biz de bu 40 milyon doları fazlasıyla almış bulunuyoruz. Binaenaleyh arada her hangi bir üzücü hâdisenin geçmiş olduğu iddiası kadar, Kalkınma Bankasından şimdiye kadar para alınmamış olduğu iddiası da tamamiyle gayrivârittir.

İşte vesikayı okuyorum. Bu vesika Washington Büyükelçimizden aldığımız 4.1.1949 tarihli yazının suretidir. Bu vesika ile, eski iktidarın bütün uğraşma ve çalışmalarından sonra Beynelmilel Kalkınma Bankasını Türkiye için tâyin etmiş olduğu

²³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.236.

²³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.239.

limitin ne olduğu, Beynelmilel Kalkınma Bankasının Türkiye için kararının ne merkezde bulunduğu tesebbüdetmiş olacaktır.

Filhakika Banka Müdürü, Büyükelçinin bu yazısında bildirdiğine göre yaptığı konuşmada; «Her şey tetkik ve münakaşalarımızın neticesine bağlıdır. Verilecek parayı 20 ilâ 40 milyon dolar arasında tahmin ediyorum.» demiştir. Bunun üzerine Büyükelçi müdahale etmiş ve; «Eğer 50 milyon dununda bir ikrazda bulunursanız Türkiye'de hayal sukutu olur.» demiştir. Görülüyor ki, Büyükelçinin bütün uğraştığı elli milyon doların altına düşmemektedir. 50 milyon doları temin edebilmenin büyük bir başarı olacağı fikrindedir. Banka Müdürü ise, cevaben, bu hususta şimdiden bir söz vermiyeceğini belirtmiştir.

Bir ikinci vesika daha: Yine Washington Büyükelçimiz yazıyor. Bankanın Umum Müdürünün o tarihlerde Büyükelçimize göndermiş olduğu bir mektubu bildiriyor.

Banka Müdürü, bu mektubunda şöyle demektedir:

«15 Haziran tarihli mektubumda size bildirdiğim gibi, Bankanın Türkiye'ye ikrazda bulunmasını görmek istiyorum ve vakti münasibinde bunu yapabileceğimizi umuyorum. Ancak Türk Hükümetinin üyelerinden her hangi birisi Bankanın Türkiye'ye 50 milyon dolarlık ikrazda bulunmayı şimdiden deruhde eylediğini sanıyorsa, bu yanlış zehabı tashih etmekle beni fevkalâde mütehassis bırakırsınız.»

Şimdi bu iki vesikadan da anlaşılıyor ki, Beynelmilel Kalkınma Bankasınca Türkiye'ye 30 ilâ 40 milyon dolarlık bir ikraz hacmi kabul edilmiştir. Binaenaleyh, Banka ile geçinemediğimiz ve yahut da şöyle bir hâdise oldu da onun için o Bankadan istikraz yapılamıyor iddiaları katiyen varit değildir. Millî menfaatlerimize dokunabilecek ve aynı zamanda geniş mahfillerde akisler yaratabilecek olan gayrivârit bir iddiayı ret ve cerhetmek için bu açıklamayı yapmayı kendim için bir vazife saydım. Çünkü efkârı umumiyenizde yanlış bir zehap, bir rüşup bırakılması memleketimizin hayrına olmaz.”²³⁸

Başbakan Menderes, ikinci olarak, iktisadi plân meselesini ele almış ve bu konuda şu açıklamaları yapmıştır:

“Muhterem arkadaşlar,

Ele alınmak istenen ikinci mesele, plân meselesidir.

²³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.240.

Bu mevzu uzun boylu görüşülmekte, Demokrat iktidar plansızlıkla kötülenmek istenmektedir. Bu suretle, dünyada münasebette bulunduğumuz memleketlerde Türkiye hakkında yanlış zehap uyandırdığımız için, millî menfaatlerle kabili telif bir neticeye de gidilmemektedir. Buna bir nihayet vermek lâzımgeldiği kanaatindeyiz.

Şimdi Cumhuriyet Halk Partisinin plân telâkkisi hakkında bazı vesikalar okuyacağım. Tâki efkârı umumiyyede vaziyet tavazzuh etsin. Bunu zaruri addediyorum.

1948 de, yani eski iktidarın 26 ncı senesinde, plân meselesi bahis mevzuu oluyor. Plân dedikleri de üç beş projeden ibarettir. Bir plân yapılabilir mi, yapılamaz mı, mevzuu ortaya çıkıyor, bunun üzerine muhabere cereyan ediyor.

Hariciye Vekâleti Ticaret ve İktisat dairesinden Washington Büyükelçiliğine 19 Temmuz 1949 tarihinde 45350/186 sayı ile Mr. Garner'e tevdi edilmek üzere bir muhtıra gönderiliyor. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, 26 ncı veya 27 nci iktidar yılında bir plânı olmadığını bakınız nasıl ifade ediyor:

Esasen Türkiye Hükümeti, 1946 da böyle bir teşebbüse geçmiş ve uzun süren bir çalışma sonunda (umumi kalkınma plânı) adı altında Türkiye kaynaklarının tam bir envanterini ihtiva etmemekle beraber bu kaynakların durumunu ve inkişaf ettirilmesi için alınması gereken tedbirleri umumi hatlariyle bir araya toplayan bir plân tasarısı hazırlamıştı. Fakat bir taraftan etüdlerin kifayetsizliği ve daha fazla derinleştirilmesi zarureti, diğer taraftan finansman membalarının mahdudiyeti dolayısıyla bu plân taslağı haline getirilememiş ve tatbik mevkiine konmamıştı. (Soldan bravo sesleri)

Bu vesika 1949 tarihini taşımaktadır ve eski ve mesul bir daire tarafından resmî bir vesika mahiyetinde olarak Washington Büyük Elçiliğimize gönderilmiştir.

Şimdi müsaadenizle plân hakkında daha da maruzatım olacaktır. Buraya Barker Heyeti namı altında bir heyet davet ediliyor, bu heyetten bir plân yapılması isteniyor. Yine 1949 senesinde. O tarihe kadar akla gelmiyor. Barker Heyetinin raporundan parçalar okuyacağım:

«Türkiye için topyekûn bir plânlaştırma, ne mümkün ve ne de arzuya şayandır» (Sayfa 251)

«Elde mevcut malûmatın hata payı ziyadedir ve ileride dayandığımız faraziyeleri hükümsüz bırakabilecek önceden kestirilemeyen birçok haller zuhur edebilir. Ancak beş senelik devre zarfında amme sektörünün ele geçirmeyi ümid edebildiği

mecmu kaynakların muhtemel hacmi tahmin edilmiş ve bu devreye taallûk eden program tesbitinde Hükûmete rehber olabilecek mâkul yatırım tahsislerine dair temennilerde bulunulmuştur.»

«Heyetimiz memleket ekonomisinin hususi sektörü için bir program tesbitine teşebbüs etmemiştir. Zira (tekmil hususi tasarrufların kullanılma şeklini sevk ve idare etmek üzere arzu edilmeyen ve otoriter mahiyette kontroller empoze edilmesi yoluna gidilmedikçe) buna imkân yoktur. Hususi yatırımların mühim bir kısmı memleketin para sisteminin dahi dışında cereyan etmektedir. Bundan artakalanların büyük bir kısmı da kredi müesseseleri dışındaki mecralardan finanse edilmektedir. Bu sebeple devletin hususi tasarrufların kullanılma şeklini kontrol etme, hattâ nüfuz altında bulundurma imkânları son derecede mahtuttur. Esasen hususi yatırımlara dair teferruatlı bir programın yersizliği de aşikârdır. Zira bu, gayrişahsi ve objektif piyasa âmilleri yerine programı formüle edenlerin sübjektif görüşlerinin ikame edilmesine ihtiyaç gösterir.» (252 nci sayfa)

«Cumhuriyet Halk Partisi zamanında gelip Halk Partisi iktidardan uzaklaştıktan sonra da memleketimizde tetkikler yapan Barker Heyetinin iktisadi kalkınmanın bir plâna bağlanması hususundaki tavsiyeleri ve raporuna dercettiği mülâhazalar, işte şimdi arz ettiğim şekildedir. Biz, hususi sektörü bir plâna bağliıyacak bir zihniyete sahip olmadığımızı Birinci Adnan Menderes Kabinesi programında belirtmiş bulunuyoruz. Biz, o programda, Devlet bütçesinden yapılacak yatırımlarla İktisadi Devlet Teşekküllerinin yapacakları yatırımlar bir programa bağlanır demiştik. İşte, bizim program ve plân anlayışımız, budur. Devlet bütçesinden yapılacak yatırımlarla İktisadi Devlet Teşekküllerince yapılacak yatırımlar programa bağlanmıştır. Bunlardan her hangi birinin müstakbel inkişafı hakkında malûmat edinmek istiyen muhterem arkadaşlar, aidoldukları daireye müracaat ederek bu inkişaf programlarının, birer nüshasını elde edebilirler. Sayın İsmail Rüştü Aksal'ın beyanlarının hilâfına olarak, Devlet bütçesinden yapılan yatırımların köklerinin mazide, tatbikatının o senenin içinde, temadisinin de ilerdeki senelere sâri bulunması itibariyle, bütçe komisyonunda uzun uzadıya yapılan tetkikler neticesinde, bunların bir plân ve programa bağlanmış oldukları keyfiyeti, her türlü şüphe ve tereddütten azade bir hakikattir. Esasen Devlet bütçesinden yapılan envestismanların bir programa bağli bulunmadığı hususunda arkadaşlarımızdan hiçbirinin bir iddiası

mevcut değildir. Bu iddiaları Bütçe Komisyonunda dermeyeran etmedikleri gibi burada da sarahatle ifade etmiş değillerdir. Sadece politika icabı, efkârı umumiyede işe yarıyacak tesir istihsali bakımından birtakım yuvarlak ve umumi sözler söylenmesinden ileri, elle tutulur bir hakikat ortaya konulmuş değildir.»²³⁹

Başbakan Menderes, kürsüye gelmişken muhalefet sözcüsü İsmail Rüştü Aksal'ın bütçe eleştirilerine de cevap vermek istediğini belirtmiştir. Menderes, “kendine has olan nezaket ve müeddep üslubu” ile eleştiride bulunduğu için Aksal'a teşekkür ederek sözlerine başlamıştır. Menderes'in Aksal'ın eleştirilerine verdiği cevap şu şekildedir:

“ Kürsüde hasretini çektiğimiz nezaket ve müeddep üslûbun dışına çıkmamak suretiyle bu kürsüye bir anane getirmek hususunda sarf ettiği gayreti hepimiz takdir ederiz. Bilhassa bunu bendeniz teşekkürle takdir etmekteyim.

Muhterem İsmail Rüştü Aksal arkadaşımın beyanlarının, bu kürsüden bütçeyi tenkid eden nutkunun muhtevasına da kısaca temas etmek lüzumunu hissetmekteyim. Benim muhalefette olduğum zamanlar bütçeyi tenkid eden nutuklarımdan aldığı parçalarla bana dostane bir tariz yapmak istemiştir. Ve bütçede samimiyezsizlik esasını ele almayı tazeliyerek nutkuna başlamıştır.

Muhterem arkadaşlarım,

Filhakika ben, 1947-1948 ve 1949 senelerinde muhalefet adına bütçeyi tenkid ederken, bütçelerin samimî olması lüzumu üzerinde ehemmiyetle durdum. Çünkü bu, Meclisin işlere daha iyi nüfuz etmesini sağlar. Ancak benim tenkid ettiğim ve samimiyet bakımından kusurlu bulduğum bütçeler, kendi inisiyal mukabillerine nazaran % 20 civarında fark gösteren bütçelerdir. Bizim bütçelerimiz gibi % 3,5 dan ibaret cüzi farklar göstermiş bütçeler değildir. Eğer onların tarafından tenkid edilmiş olan bütçeleri % 20 yerine % 3,5 ve hattâ 10 gibi bir fark göstermiş olsaydı, bütçede samimiyezsizlik mevcuttur iddiasıyla ortaya çıkmazdım. Onun için İsmail Rüştü Aksal arkadaşımın bilhassa bu onların bütçe farkları ile bizimkiler arasındaki nispeti göz önünde tutarak bana hak vereceğinden eminim.

Muhterem arkadaşlarım,

²³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.241-242.

Mütemadiyen hayat pahalılığı, altın fırlaması, dövizlerin gitmesi, altınlarımızın gitmesi gibi mevzular üzerinde de inat ve ısrarla seneler senesi durulup bize tarizlerde bulunmak istenmektedir. Müsaade buyurursanız birer cümle ile kısa kısa bunlara da temas edeyim.

İsmail Rüştü arkadaşımız diyor ki: «Biz altını 40 ta bıraktık, siz 140'a çıkardınız.» Doğru... Altın o gün 40 idi, bugün 140'tır. Fakat eski iktidar vazifeyi deruhde ettiği zaman altın 7 lira idi. Siz niçin 40 liraya çıkardınız. (Sağdan: 1939 Harbi sesleri) Ona da cevap vereceğim... Sonra, «altınlarımız gitti» diyorlar. Bu söz, uzun yıllar iktidarımız aleyhinde kullanılagelmiş bir silâhtır. Altınlarımız gitti... Altınlarımız nereden geldi? Evvelâ bunu bir tahlil edelim. Sene 1939... Bütün dünya kapanmış... 5 hattâ 7 sene müddetle mal ithali imkânı yok... Ama ihracat emtiasının bir kısmı da yerinde, yani kromda olduğu gibi ya Fethiye limanında veyahut istihsal bölgesinde emanete alınmakta ve parası altın olarak Merkez Bankasına yatırılmakta idi. Maksat bu malın harb bitinceye kadar karşı tarafın eline geçmemesi yani ona satılmaması idi.

Harb içinde ve stratejik gayeler ile yapılmış, bu gibi satışlara kadar, eldeki altın miktarı 20 ton civarında olduğundan buna para karşılığı bir «rezerv» mânası izafe edilemezdi. Ve bu da zaten imparatorluktan devralınmış bulunuyordu. Rezerv sayılmak için bu miktarın 1923'ten 1939'a kadar 200 hattâ 400 ton civarına çıkarılmış olması lâzımgelirdi.

Ben bu sözleri, niye altın istoku yapmadınız diye sarf etmek istemiyorum. Yalnız, Halk Partisinin bugün altın istoku üzerinde fevkalâde ehemmiyetle durması sebebiyle mâruzâtta bulunuyorum.

O zamanlar yapılan bu ihracata mukabil, dışarda birtakım dolar, isterlin, mark teraküm ediyor. Bunların mademki ithali imkânı yok, daha sabit kıymetlere tahvili kararı akıl ve ihtiyatkârlık telâkki olunuyor. Ve Merkez Bankasına emir veriliyor. «Bu dolarları ve isterlinleri altına kalbediniz.» Ve bunlar böylece peyderpey, ceste ceste altına kalbolunuyor. Her partinin mubayaası sonunda Ticaret Vekâleti Merkez Bankasına mektup yazıyor. Meali şu: «Bu altınlar sizin rezerviniz, malınız değildir. Bunlar zaruri olan ithalâtın yapılamamasından teraküm etmiş olan altınlardır, ilk imkân husulünde bu altınların ithalâta tahsis edilmek üzere emre amade bulunması lâzımdır.» Her mubayaa sonunda Ticaret Vekâleti bu şekilde mektup yazmaktadır. Bundan anlaşılan nokta şudur: 1939, 1940, 1941,

1942, 1943 ve 1944'te memleket ithalât yapamıyor. Bu arada birçok şeylere ihtiyaç var. Beze ihtiyaç var, raya ihtiyaç var, makinaya ihtiyaç var, memleketin esasen çok zayıf olan iktisadi cihazlanma vasıtaları bu ithalâtsizlik yüzünden son derece yıpranmış hale gelmiştir. Memleket aynı zamanda cari istihlâk maddelerinin de büyük sıkıntısını çekmektedir. Bu sebeple eski iktidar, haklı olarak, 1945-1946'dan sonra, imalâtçı ve ihracatçı bazı memleketler madde temin edip, vapurlar işletip mal satabilecek hale geldiği zaman, şurada altın, orada isterlin, burada ecnebi her hangi bir para halinde teraküm etmiş olan alacaklarını kullanmaya başlıyor. Bu sebeple altınları eritmek, dövizleri sarf hususu, biz iktidara geldikten sonra başlamış bir hareket tarzı olarak kabul olunamaz. Nitekim 1947'den 1950'ye kadar, çok daha kısa bir zamanda, tam 700 milyon liralık altın ve döviz harcanmıştır. 1945'te 212 ton miktarında olan altın 1950'de, biz iktidara geldiğimiz zaman ancak 127 tondur, ötekiler ne oldu? Eski iktidar zamanında sarf edildi. Hâdise bizim zamanımızda başlamış değildir. O dolarlar ve isterlinler ki, topu topu demin arz ettiğim gibi 700 milyonluk bir dış iştira gücü idi, bu suretle, yani ithal imkânı bulunduğu anda memleketin susuzluktan cayıp cayıp yanma raddesinde maddeye olan ihtiyacını karşılayabilmek için su gibi, ateş karşısında kar gibi eridi gitti. Bu 700 milyon liralık iştira gücünün yanında ayrıca birtakım borçlanmaların da yapılması zarureti hâsıl oldu.

Görülüyor ki, altınlar sarf edildi hikâyesi 1950 de bizimle başlayan bir hikâye değil, memleketin uzun yıllar mahrumiyetlerden ibaret bir hayat yaşamasının, kısır bir iktisadi hayata mahkûm edilmiş bulunmasının bir neticesidir.

Filhakika, Türkiye'de, Garp sanayii teşekkül edip bizim dışardan bol bol ithalât yapmak zorunda kaldığımız tarihlerde başlamak üzere, dış muvazenemiz artık daima açık vermiş ve bir asır boyunca kadınlarımızın boyunlarındaki altınlar da buna eklenerek mütemadi bir fakirleşme seyri içinde, memleketimiz kronik şekilde dış muvazene açıkları veren bir memleket olmuştur.

Eli yettiği müddetçe mevcudunu paraya kalbetti ve ödenen paralara ekledi. Bu da yetmeyince ayağında çarıkla kaldı. Sonra çarık da bulamadı. Buğday büyük bir nimet oldu. Buğday

da bulamadı yarı aç, yarı tok, iptidai bir hayat sürdü iktisadi cihazlanmadan mahrum seviyesine ancak böyle dayanabildi.”²⁴⁰

Menderes, fiyatların yükseldiğinin doğru olduğunu, ancak eski iktidar devrindeki fiyat artışlarıyla karşılaştırıldığında kendi dönemlerinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir. Menderes’in fiyat yükselişlerinin “şampiyonluk devresi”nin eski iktidar dönemi olduğunu belirtmesi üzerine, muhalefet sıralarından “hangi senelerdir?” sesleri yükselmiştir. Menderes bu konuda şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, şimdi fiyatlar yükseldi, sözlerine geliyorum, filhakika yükseldi, (Sağdan, gürültüler) telâş etmeyiniz.

Eski iktidar devrinde üç sene zarfında fiyatlar 4,5 - 5 misline çıktı. Gelirler bunu takibetmedi. Şimdi taş çatlasa % 70’ ten fazladır, diye iddia etmek imkânsızdır. Binaenaleyh, bu fiyat artışının şampiyonluk devresi aranmak lâzımgelirse, o devre onların iktidar devresidir. (Sağdan, hangi senelerdir? sesleri)

Muhterem arkadaşlar, hangi zamanlardır, diye soruyorlar, bendenizin de o partinin mensubu olduğum zamanlardı. Aslını kimse inkâr etmez. Bir arkadaşım, Server Somuncuoğlu burada konuşurken tarizler yapıldı. Ben tahmin ediyorum ki, bugün muhalefet safında bulunan arkadaşlarımızın arasında vaktiyle bizim partide yer almış bazı arkadaşlar da vardır. Binaenaleyh, bu tarizler yapılırken bitişğinde oturan arkadaşı da hissen rencide etmemek ihtiyatkârlığı ile hareket etmek lâzımdır. (Soldan, alkışlar)

Muhterem arkadaşlar, başka mevzularda da mümkün olduğu kadar hiçbir arkadaşı incitmemek için âzami dikkat sarf ettiğime kaaniim. Hiçbir kimseyi üzmemek ve telâşlandırmamak yerinde olur...

AHMET FIRAT (Malatya) - İnşallah böyle devam eder.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) - Hattâ burada konuşulan sözlere, ortaya atılan iddialar mukabelede bulunulduğu zaman, politika adamlarının âdeta her hangi bir mücadelede mağlûbolmuş hissine kapılarak üzülmeleri tabîî olabilir. Ben mümkün olduğu kadar sözlerimi, üzmiyecek şekilde söyleyeceğim. (Sağdan, gülüşmeler)”²⁴¹

²⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss. 242-243.

²⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.243.

Emisyon iddialarını cevaplandırırken de Başbakan şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar; bir de emisyon iddiaları vardır.

Emisyonunda biz, Halk Partisi iktidarı ile yarışabilecek vaziyette değiliz. Çok kısa bir zamanda, biliyorsunuz, iki yüz milyon lira civarında olan tedavüldeki para hacmi birden milyara baliğ oldu. Bu 1950’den sonra başlamış bit’atlardan değildir. Bilâkis, Halk Partisi iktidarı zamanında başlamış ve haddi kısıvasına vâsıl olmuş bir haldir.

Emisyonun, yani tedavüldeki para hacmindeki artışın mâkul ve makbul sebeplere istinadedeni ile cari istihlâk masraflarına, Devletin ve Hükümetin gündelik masraflarına karşı gelebilmek için yapılanı var. Bunların arasındaki fark muazzamdır. İç hacmini takibetmiyen, cari istihlâke sarf edilen, karşılığında memlekete iktisadi bir kıymet konulmıyan emisyonlar... İşte böyle emisyonlardır ki, bednam edilmek lâzımdır.

Bu neviden emisyonları, biz, Halk Partisi zamanında görüyoruz. Yedi senede şu nispette artan emisyon hacmine mukabil 3-4 sene içinde bunun birkaç mislinin Halk Partisi zamanında arttığını kolayca müşahade etmek mümkündür.

Muhterem arkadaşlar, 1950 senesindeki bir milyar liralık bir para hacmi ile 1957, 1958 Türkiye’sinin kabili idare olduğu iddia edilebilir mi? Buna imkân yoktur. Nasıl olabilir ki, 1950’nin ekonomik, malî ebadıyla 1958 Türkiye’sinin malî ve iktisadi ebadı ölçüleri birbiriyle mukayese edilemeyecek raddelerdedir.

Bakınız nasıl: 195’ de bankalardaki mevduat yekûnu 900 milyon lira idi. Bugün arkadaşımızın ifade ettiği gibi, bu miktar 5 milyar 900 milyon küsur liraya baliğ olmuştur. Bu, Eylül sonundaki rakamdır. Bugüne kadar olanı ele alırsak, bu miktar 7 milyara yaklaşmıştır. Bankaların ikraz hacmi da 9 milyar liraya yaklaşmıştı.

1949 fiyatlarına irca etseniz dahi, bu artışı, bir başka ekonominin artık harekette olduğunu inkâr etmek suretiyle izah etmenize imkânı yoktur.

1949 senesinde, Sayın İsmail Rüştü Aksal arkadaşımızın zannederim Maliye Vekilliğini kabul ettiği sene, pek iyi hatırlamıyorum, bankalardaki mevduatın artışı sadece 38 milyon liradır. Bir yıl içinde bütün Türk bankalarına yapılan topyekûn mevduatın miktarı 38 milyon lira. Bu rakamı Türkiye’nin o zamanki ebadını anlatabilmek için arz ediyorum. Türkiye’de

kaydedilen geniş revolüsyonu anlayabilmek için bir defa düşünelim: Çok uzak bir mazi değil, 1948 senesinde bir sene zarfında bankalara yapılan mevduat 38 milyon lira. Bugün yalnız İş Bankasına bir ayda yapılan mevduat 38 milyon lira. Diyeceksiniz ki, bu paralar mahdut zenginlerindir. Hayır, İş Bankasındaki bir buçuk milyara yaklaşan mevduatın bir milyar civarındaki miktarını 500 liradan aşağı küçük tasarruf mevduatı teşkil ediyor. İşte memleketteki fakrû zaruret bu...

Müsaade ederseniz; emisyon arttı, altını harcadınız, fiyatlar yükseldi, gibi tariz ve tenkidlerin heyeti umumiyesini ele alalım. Bunlar vâkidir. Bunlar, eğer bir karşılığı olmaksızın, mukabilinde bir şey elde edilmeksizin yapılmış israf mahiyetinde tasarrufların neticesi vâki olmuş bulunsaydı, elbette şayanı tenkid olurdu. Fakat bütün bunların vücuda getirdiği yekûn, ancak hâsılanın % 10-15 ini teşkil edecek bir hacım ifade ederse, bu memlekette yapılan bunca işlerin mukabilinde çektiğimiz sıkıntı bundan ibaret kalmış diye iktidarı takdir etmek lâzımgelir.”²⁴²

Menderes, ekonominin genel durumunu 1950 öncesi dönemle kıyaslayarak değerlendirmek gerektiğini söylemiştir. Konuşmasının bu bölümünde, önceki iktidar döneminde ülkenin yokluk ve fakirlik içinde olduğunu, kendi iktidarlara döneminde hemen her ürünün üretiminin en az üç dört kat arttığını, ülkenin büyük bir kalkınma hamlesine giriştiğini rakamlarla açıklamıştır. Başbakan Menderes’in konuşmasının bu bölümü şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlar, fiyatlar yüksek, memlekette büyük sıkıntı var, iktisadiyatımız berbat, perişan deniliyor. Evet iddia bu... Şimdi hakikatin ne olduğunu görelim.

Bir memleketin nasıl bir vaziyette olduğunu anlayabilmek için o memleketi mümasil memleketlerle kıyas etmeden önce o memleketi kendi sabık hayatı ile kıyas etmek en doğru miyarı bulmak demektir. Ben soruyorum, Türkiye ne zaman iktisadi refaha sahip, ihtiyaçtan vareste bir memleket olmuştu? Böyle bir zaman yoktu. Böyle bir zaman olamaz. İğneden ipliğine, çimentodan demirine, kiremidine varıncaya kadar bütün ihtiyaç maddelerini dışarıdan getiren bir memlekette iktisadi refah hayal peşinde koşmak olur, hüsrân olur. Böyle bir şey yoktur, dünyada. 1929, 1930, 1931, 1932, 1933 ve 1934 yılları isterseniz daha sayınız. Buğday 3 kuruş, arpa 2 kuruş, mısır şu kadar, et 30 ilâ 70 kuruş. (Sağdan, hafif gürültüler) O zaman Türkiye refah içinde

²⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.244.

miydi? (Soldan, hayır sesleri) Fiyatların bu ölçüde olduğu devir Türkiye için meşum olan bir devirdi. Memleket bir avuç mahsulünü satamaz, tütününü satamazdı. Onun için takasa, kontenjana gidilirdi. Bunları biz icadetmedik. Bu devirleri hepimiz biliyoruz. Şimdi diyorlar ki, bir anne çocuğuna ilaç bulamazsa erkam vız gelir. O devirde buğdayı memleketin nadir yerleri yerdı. Aydın köylüsü buğday yemezdi. Üç kuruşluk buğdayını satıp sırtına bir bez almaya giderdi. Dahası var; o zaman üç köylü, iki köylü bir araya gelirler ve köylü sigarasını, altı kuruşluk köylü sigarasını beraber alırlardı. (Soldan, alkışlar) O zaman sanayimiz, zirai istihsalimiz son derece düşüktü. Fakat buna rağmen sanayiın mamullerini memleket istihlâk edemezdi, üç kuruşluk incirini yiyemezdi. Yerli mallar haftalarını hatırlar mısınız? Yerli malı, Türkün malı, yerli malı kullanmalı... (Gülüşmeler) Bakınız, muhterem arkadaşlarım; bu defa o günkü istihsal seviyemizin düşüklüğüne bakınız. Ve onun memleketin istihlâk edememesi gibi bir vaziyetle kıyas ediniz. Uzağa gitmeye hacet yok. 1950 senesinde çimento istihlâkimiz ve istihsalimiz 375 bin tondur. Nasıl bir memlekette geliyoruz? Nasıl bir mazisi var bu memleketin? Ne konuşuyorsunuz siz? O yok... Bu yok... doğru. Petrol gemisi geriye dönüyormuş. Petrolsüz kaldık mı? (Sağdan, kaldık, kaldık, sesleri, gürültüler)

REİS — İbrahim Bey, size ihtar ediyorum. Sükûneti muhafaza edin. Konuşmak istiyorsanız söz alırsınız, konuşursunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Zararı yok, Reis Bey. Onlar istediklerini söylesinler, ben yine konuşurum. Eğer dinlemeye lüzum görmüyorsanız vaz geçeyim. (Sağdan, söyle, söyle)

Evet arkadaşlar, petrol tedarikinde sıkıntı çektiğimiz oluyor. Eski iktidar devrinde vâsıl olunan en yüksek nokta bu memleketin 15 milyon dolarlık petrol istihlâk etmesiydi. Eğer şimdi Türkiye 15 milyon dolar istihlâk ediyor olsa, ihtiyacın üç mislini, dört mislini kolayca bulacağız. Ama şimdiki Türkiye o Türkiye değil. O Türkiye bugün eşkali ile, tefekkür tarzı ile, hayat tarzı ile büsbütün başka bir Türkiye oldu. (Soldan, şiddetli alkışlar, bravo sesleri) (Sağdan, gürültüler)

REİS — Turgut Bey, hareketleriniz tevali ediyor, ikaz ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 1949'da ithal edilen petrol 15 milyon dolarlık, 1957'de ithal edilen petrol ise 66 milyon dolarlık. Memlekette o zaman istihsal edilen petrol

10 milyon dolar değerinde, şimdi 77 milyon dolar. 15 milyon doların 77 milyon dolara nispeti bu memleketin kat'ettiği mesafeyi gösteriyor. (Soldan, «bravo» sesleri)

Lastik bulunmuyor, doğru. Eğer 1950 senesine nazaran lastik ihtiyacı bugün beş misli yükselmeyip de dört mislinde kalmış olsaydı, bol bol lastik bulacaktınız. Çimento yok, demir yok, cam yok... Niçin yok? Bunu bilelim, bu memleket hepimizindir. Muhalefet olsun, iktidar olsun bilmemiz lâzımdır. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) 1950'de çimento istihsal ve istihlâki 370 bin ton... Bugün Hükümet, Türk milletinin istihlâkine 1 milyon 700 bin ton çimento arz etmektedir. Ama yine kâfi gelmiyor. Eğer inşaat 5 misli değilde 4 misli artmış olsaydı, kâfi gelecekti. Lütfen Ankara Belediyesine gidiniz, kayıtları karış-tırınız. 1923'ten 1950'ye kadar 27 sene zarfında yapılmış olan inşaatın metrekaresi 1950'den bu yana yapılmış olanın mikta-rından çok az. (Sağdan, ne zaman sesleri), (Soldan, ne zaman olursa olsun, sesleri)

İstanbul'a gidiniz; 1923'ten 1950'ye kadar yapılmış olan inşaatla 1950'den bu yana yapılmış olan inşaatı mukayese ediniz. Gidiniz Sivas'a. Memleketin her tarafına gidiniz. 27 sene ile 7 seneyi mukayese ediniz.

Şimdi, efendim, «Sen nasıl memleketsin ki, bir buçuk milyon ton çimento istihlâk edeceksin; 250 bin ton şeker yiyeceksin; ev yapacaksın, senin neyine yetmez mısır darı yemek?

Senin neyine yetmez gecekondularda kalmak? O dar sokaklı şehirlerde yaşamak, senin neyine yetmez? Fabrika senin neyine? Senin neyine yol, senin neyine baraj?... Sen bunlara lâayık değildin mi diyeceğiz? Bu telâkki tarzıdır. Ya o var, ya bu var. Müsaade ederseniz bizce, Türkiye'nin siyasi ehemmiyeti, coğrafi vaziyeti, millet olarak arz ettiği yüksek seviye ve ileri bir medeniyetin vârisi olmak vasfı onun bir an evvel bu iptidailiği, onu mahrumiyete bağlayan kayıtları söküp atmasını gerektirmektedir. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar)

Şeklî bir muvazene neye yarar? Tediye muvazenesi, ticaret muvazenesi, bir sene içinde görülen bilanço. Bunu denk ettiğimiz zaman iktisadi vaziyet mükemmel mi sayılacak?... Hayır.

Muhterem arkadaşlar, ithalâtımızın kısmı küllisini sanayi mamulleri teşkil ederdi. Türkiye'de ithalâta terakki yoktur, diye telaşlananlar var. Terakki olmasın. Bazı rakamlar hakikatin telaşlanmaya müsaidolmadığını göstermektedir. Bilâkis fahrû gururu mucip bir vaziyet mevcudolduğunu anlıyacaksınız. O

rakamlar hangileridir? Arz edeyim. Sanayiimiz 1950'ye nazaran kapasite olarak 7-8 misline fiilî istihsal olarak da 4 misline ulaşmıştır. Sanayiimiz istihsal neticesinde elde edilen mamuller 1950 senesine nazaran 4 misli istihsal yapar ve bu memlekette vatandaşın istihlâkine ve hizmetine arz edilirse, bunlardan yoğunu artık dışardan getirmek külfetinden varestе kalacağımız aşikârdır. Esasen iktisadi kalkınmanın hedefi bu değil midir?

Eskiden 60 bin ton, 30 bin ton, 40 bin ton pamuk ihracederdik. Bu bir defa ihracat rakamlarımızda yer alırdı. Aman bak, ihracat rakamları şunlar. Mukabilinde dünyanın pamuklusu gelirdi hariçten. A!... Türkiye ithalât da yapabilmiş. Bu gelip gidişte hem ihracat rakamlarını çoğaltan, hem ithalât rakamlarını çoğaltan tesiri haiz bir muamele. Bugün bundan eser yok. Bugün Türkiye'de istihsal edilen pamuğu Türk fabrikaları, Türk işçileri işlemekte ve Türk milletinin hizmetine arz etmektedirler. Halbuki bir zamanlar Türk pamuğu buradan İhraç Vergisi verip, başka memleketlerin ithalât vergisine, muamele vergilerine, kazanç vergilerine tâbi olup, başka memleketler amelesinin nafakasını temin ederek mamul hale getirilip, navlun masrafları verilir ve ondan sonra giyilirdi. Artık, bugün böyle bir hâdise yoktur. Artık hariçten çimento getirmiyoruz. Birçok maddeler var ki, memlekette istihsali artmış olmasına rağmen istihlâkin eskisine nispetle çok yüksek bir seviyeye çıkmış olması yüzünden darlığı çekiliyor. Hangi madde bulunmuyorsa, muhterem arkadaşım söylüyorum; eğer o maddenin 1950'ye nazaran 3-4 misli istihlâk edilmekte olmadığı ispat edilirse hakikaten kendilerine özür dilemek mevkiinde olacağım. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Evet istihlâk artışı 3-4 mislini buluyor.

KASIM GÜLEK (Adana) — İlâç. (Sağdan, ilâç ilâç, sesleri)

MEHMET HAZER (Kars) — Kahve kaç misli arttı ?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyuran, beyefendiler, en aşağı beş misli. Telâşlanmayın 170 bin ton istihsal ederken 80 bin tonluk stok vardı, satamıyorduk, yiyemedikten ve istihlâk edemedikten sonra her şeyi bulabilirsiniz. Yol yapmazsınız, hastane yapmazsınız... (Sağdan, biz hiç yapmadık mı sesleri, gürültüler) Size yapmazsınız demiyorum, sözüm umumidir. (Sağdan, alkışlar) Telâşlanıyorsunuz acaba biliyorlar mı, 1949 senesinde şarkın sekiz vilâyetinde bir tek eczane mevcut değildi.

TURGUT GÖLE (Kars) — Vardı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hayır, yoktu. Şarkta sekiz vilâyetimizde eczane yoktu. Yol olmaz, eczane olmaz, cebinde parası olmaz... (Sağdan, gürültüler)

TURGUT GÖLE (Kars) — Bunlar hangi vilâyetti.

REİS — Turgut Bey size ihtar ediyorum, müdahale etmeyin.

TURGUT GÖLE (Kars) — Hangi vilâyet olduğunu sordum.

REİS — Rica ederim, müzakerelerin nezih havasını bir piyon şeklinde bozmamanızı rica ederim. (Sağdan, gürültüler, havasını sen bozuyorsun bir mebusa piyon diyemezsin, sesleri)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, yol olmazsa, nihayet eczane olmazsa, ilâç istihlâki elbette hattı asgaride kalır ve tabiidir ki, bu şartlar altında, o zaman ilâç bulunuyordu demenin bir mânası olmaz.

Muhterem arkadaşlar, benden sordular, ilâcı 1950 seviyesine nazaran istihlâki dört misli artmıyan maddeler arasında zannettiler. Türkiye'de ilâç durumu şöyledir: 1949'da Türkiye'de ilâç istihsalı 13 milyon, ithalâtı 8 milyon olmak üzere 21 milyon liralık bir yekûna mukabil 1957'de memleket dahilindeki istihsal 115 milyon ve ithalât 23 milyon lirayı bulmuştur. Bakınız 1949'daki 13 milyon liralık istihsale mukabil 1957'de 115 milyon liralık istihsal ithalâtla beraber yekûn 138 milyon lira ve 1949 yekûnu ise sadece 21 milyon liradan ibarettir. (Fiyat, sesleri)

SAĞDAN BİR SES — Türk Lirası mı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Efendim müsaade buyurursanız 1958 senesi içinde katî tahminlere göre Türkiye'de 150 milyon liralık ilâç istihsal edilecek 30 milyon liralık ilâç ithal edilecektir. Böylelikle evvelce 21 milyon olan yekûn 180 milyon liraya yükselecektir. Şimdi arz ettiğim, bulunmıyan hangi madde olursa olsun, cam mı, sıhhi malzeme mi, kereste mi, ne ki, akıllarına gelen arkadaşların şu bulunmıyan maddelerden akıllarına ne gelirse söylesinler, halkın istihlâkine üç misli, dört misli, beş misli, hattâ daha fazla miktarlarda arz edilmiş olduğunu kendilerine bildirmekle mübahi olacağım. Sorsunlar söyleyeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, iktisadi kalkınma nedir? İktisadi kalkınma denince pek tabîi olarak her şeyden önce vatandaşın refahı anlaşılır. Fakat 300 bin tonluk çimento ile refah olmaz, memlekette yetiştirdiğimiz pamuğu dışarı gönderip orada imal ettirerek buraya getirmekle refah olmaz. Yol, mektep yapmakla refah olmaz, bunun başka tarafı vardır, iktisadi kalkınma aynı zamanda bir yılın iki yılın işi de değildir. Soruyorum siz bir

memleketin geri bir memleket olmanın güçlüklerini yenmeye mecbur olmadan üç ilâ beş sene zarfında gıpta edilen ileri memleketler seviyesine gelmiş olduğunu nerede gördünüz? Beyefendiler; 1949' da memleketin iktisadi vaziyetini tetkik eden Dünya Bankası mütehasıslar heyetinin raporundan o zaman bu memleketin ne halde olduğunu istihraçdebilmek için bazı satırları okumama müsaade buyurunuz. Türkiye son 25 sene zarfında mühim inkişaf lar göstermişse de bu bir taraflı olmuştur. Ziraat, ormancılık, balıkçılığa nazaran bilhassa Devlet sanayii favorize edilmiş, yollar, demiryolları lehine olarak ihmal edilmiş, Devlet envestismanı sarfiyatının % 90ı Devlet sanayii ve demiryolları ile yabancı şirketlerin mubayaasına tahsis edilmiş ve bunun neticesi olarak da Türk ekonomisi umumiyet itibariyle eski, iptidai mahiyetini muhafaza etmiştir.

Türk millî gelirin ne kadarının envestismana sarf edildiğine dair bir hesap yapılmamıştır. Envestisman gayrisâfi % 7, net olarak ancak % 3 nispetindedir. 1948' de neden envestisman aşağıdaki şekilde hesabedilebilir. Devlet sektörü 175 milyon lira, hususi sektöre 75 milyon lira inşaat dâhil yekûn 250 milyon lira. Umumi tasarruf yekûnları hakkında bir tahmin yok. Enstitüsyonel tasarruflar yani tasarruf ve vadeli mevduat. Devlet tahvilleri mubayaası millî gelirin % 1'ine tekabül etmektedir. Türkiye'nin gayrisâfi ulaştırma vasıtaları başlıca iktisadi müşküllerini teşkil etmektedir. Türk demiryolları şebekesini tetkik etmiş olan Amerika mütehasıslarının kanaatine göre evvelâ mevcut vasıtaların daha iyi teşkilâtlanması ve iyi idare edilmesine ihtiyaç vardır. Türk yol şebekesi çok fenadır. Türk limanları yolları gibi gayrikâfidir. İstanbul limanı Türkiye'nin dış ticaretinde başlıca düğüm noktasını teşkil etmektedir. Ziraat Türkiye Hükümetince ihmal edilmiştir. Son 25 senelik devre zarfında ziraat, Türk bütçesinin ancak yüzde ikisine Devlet envestismanı için vâki sarfiyatın % 5 ilâ 7'sine nail olmuştur. Devlet bütün imkânlarını sanayi ve nafia işlerinde kullandığı için bir şey kalmamıştır. Bunu burada zikretmeye lüzum yok, bu hacımlar malûm çok küçük şeylerdir. Türkiye ihracatında % 90 Türk iktisadiyatının temelini teşkil eden hububat ziraatinin ekonominin diğer sektörlerinde teşebbüs ve inkişaf lar görülmemekte hattâ istihsalin nüfus artışı göz önüne alındığı takdirde harbden evvelkine nazaran azaldığı görülmektedir. Mazide ziraatin ihmal edilmiş olması Türkiye'nin bugünkü iktisadi zafının başlıca sebebidir. Yol, ziraatin en büyük ihtiyacıdır. Bugünkü, deve, araba, eşek gibi vasıtalar bir şevik

buğdayın 35 mile nakli üç liraya malolmaktadır. Kâfi yol ve kamyonla aynı nakliye 45 kuruşa düşer.

Devletin envestisman kaynakları mahuttur. Halen senede 225 milyon lirayı geçmemektedir. Türkiye'de hususi teşebbüsün Devlet rekabeti dolayısıyla önlendiği vakıadır, diğer taraftan hususi teşebbüs yaşama imkânını bulduğu takdirde Devletin himayekâr tarifeleri ve bazı siyaset erkânına sağlamak yolunu arıyacaktır. Bir sanayi ve ihtiyat sermaye olmadığına göre Türkiye'nin sanayi inkişafının Devlet müdahalesi olmaksızın mümkün olamayacağı belki doğrudur. Diğer taraftan hususi teşebbüs Devlet sanayiinin düştüğü envestisman hatalarına düşmiecektir. Devlet sanayii envestisman hatalarına düştü diyor. Mamafih hususi teşebbüsün inkişafı Türkiye'nin malî vaziyeti bakımından mühimdir.

Türk bütçelerinde açık mütattır. 1931 senesinden beri yalnız bir bütçede açık yoktur. Harbe takaddüm eden senelerden açık küçük olmuş, 1948 bütçesi tarihte en büyük açığı ihtiva etmiş ve gerek bankaların ve gerek piyasanın Devlet tahvillerini satın almak istememesi neticesinde finansmanı çok müşkül olmuştur. 1948 bütçesinde açık, umumi ve mülhak bütçeler bir arada aşağıdaki şekilde finanse edilmiştir. 48 milyon liralık halka ve ticari bankalara Devlet tahvili satılmış bunlar bankalara zorla empoze edilmiştir, yalnız sekiz milyonu satılabılmıştır. Diğerleri Merkez Bankasının garantisi ile karşılanmıştır.

201 milyon açığın ancak 49 milyon lirası bankalara zoraki satılan tahviller bakiyesi 160 milyon ise Merkez Bankasının emisyonudur. Türkiye diğer Orta-Şark memleketleri gibi vahim bir iç kredi meselesine mâruzdur. Teşkilâtlandırılmış bir sermaye piyasası yoktur. Menkul kıymetler borsası, iptidai envestisman bankacılığı yoktur. Ticari bankacılık mahduttur. Tasarruf mevcut ise de daha ziyade arazi mal stokları, inşaat ve para ve mal iddiharı yoluna gitmekte, ancak mahdut bir kısmı bankalara intikal etmektedir.

1947 ortasında, 1948 ortasında tasarruf mevdüatındaki artış 38 milyondan ibaret kalmıştır.

İç borçlarda fiilî artış 1948 senesinde 325 milyon liradır. 1948 senesinde Devlet borçlarındaki artış aşağıdaki sebeplerden mütevellit telâkki olunabilir: Umumi bütçedeki açık 181 milyon lira, katma bütçelerdeki açık 95 milyon lira. Hububat mubayaası 74 milyon lira. Devlet İktisadi Teşekkülleri için Hazinece garanti edilen bono 41 milyon lira. 391 milyon lira 400 milyon lira. 1948 senesinde Merkez Bankası tarafından finanse edilen devlet borcu.

Burası çok mühim arkadaşlar. Burası çok mühim beyler. 1948 senesinde Merkez Bankası tarafından finanse edilen Devlet borcu bu miktara müsavi olduğuna göre Devletin envestisman programının tamamı Merkez Bankası tarafından finanse edildiğini açıkça ortaya çıkarır.”²⁴³

Adnan Menderes, konuşmasının son kısmında rejim buhranı iddialarını cevaplamıştır. Menderes’e göre, rejim buhranı iddiaları 1950’de iktidara gelmelerinin hemen ardından muhalefet tarafından başlatılmıştır. Menderes, Türkiye’de çok partili hayata geçerken DP’nin şiddetli bir muhalefet yaptığını, bunun iktidar-muhalefet ilişkisinin sertleşerek devam etmesinde payının olduğunu, ancak partisinin aşırı kanatları tasfiye ettiğini, bugün muhalafetin sertlikten vazgeçmesi gerektiğini, nazik bir üslupla her türlü eleştiriyi yöneltebileceğini vurgulamıştır. Menderes, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Muhterem arkadaşlarım, çok nazik arkadaşım Sayın İsmail Rüştü Aksal diyor ki, 1946’dan evvel ki, işleri bana sormayınız. Ben o zamanın mesuliyetini tekabbül edemem diyor. O zaman çok genç olduğunu partiye 1946’da girdiğini söylüyor. 1946’da partiye girdiği zaman malî, iktisadi vaziyet güllük gülistanlık, rejim buhranı mevcut değildir. Her şey yolundadır öyle mi? Halbuki kendileri Meclise 1946 seçimleri neticesinde teşrif ettiler. (Sağdan, gürültüler 1957’de de yine geldi, sesleri)

Bir de iktisadi zorluklara mâruz kaldıkça güya rejim buhranı yaratıyormuşuz, herkesi susturmak istiyormuşuz. Ben de İsmail Rüştü arkadaşına şunu söyliyeyim. 1946’dan evvel bu memleketin açıkça ifade edilmiş bir siyasi hayat tarzı vardı. Tek parti, tek millet, tek şef. Bu kendi indinde meşrulaşıyordu. Fakat çok partili idare iş başına geldikten sonra 1946 hâdiselerini takibedenler (Sağdan, 1957 sesleri) bugün bizim için bu tarzda konuşması İsmail Rüştü arkadaşım için bu tarzda konuşmaktan kendisini tahzir eder zannederim.

Muhterem arkadaşlar, 1950 senesinin Ekim ayında Erzurum’a gittik. 1950 senesinin Ekim ayında, seçimlerden henüz 4 ay geçmişti. Muhalefet daha o zamandan, «hürriyet yok, matbuat hürriyeti yok, rejim buhranı var, halk huzursuzdur, muhalifler mahkemelerde süründürülmektedir.» gibi iddialarla ortaya çıkmışlardı. 1950 Ekim ayı. Ne yapmışız? Matbuat Kanununu kaldırmışız, bir nevi mesuliyetsizlik rejimi koymuşuz,

²⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.244-248.

Af Kanunu çıkarmışız, ertesi günü muhalefet bütün haklarını istimal ederek haksızlık ve insafsızlık sahasına kadar gitmiş dayanmış, malûm şikâyetlere başlamıştı. Muhalifler mahkeme kapılarında sürün-dürülüyorlarmış! Mahkeme kapılarında sürünebilmek için adalet mekanizmasının bozuk olması lâzım değil midir? Biz mi bozduk? Daha biz iktidara geleli henüz dört ay olmuş. Temyiz Mahkemesi Reisinin bile kim olduğunu öğrenmedik. Biliyorsunuz daha o zamanlardan itibaren diyorlardı ki, halk huzursuzdur, îddia ediyorlardı ki, tapu memurundan en yüksek kumandanına kadar bütün memurlar denklerini yapmışlardır. Vatandaş şöyledir, böyledir, bu edebiyat daha Halk Partisinin iktidardan uzaklaştırıldığı anda başlamıştır. Rejim buhranı, rejim buhranı diye tutturdıkları terane asla yeni bir mevzu değildir. Bu dile kolay, ne rejim buhranı...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Çeken bilir, çeken bilir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 1946'da rejim buhranı yoktu, 1945'te rejim buhranı yoktu, 1930 da rejim buhranı yoktu da, 1957'de rejim buhranı var öyle mi? (Sağdan, var var, sesleri) Beyefendiler var diyecekler, yok diyeceğiz...

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Sen varsın yeter.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Var diyecekler, yok diyeceğiz. İnsaf var diyecekler, yok diyeceğiz.

Şimdi muhterem arkadaşlar, bu memleketin demokrasisinin bir kaderi olarak bu telâkki edilmek lâzımgelir mi? Bilmiyorum, muhalefet dediniz mi, şiddetle tenkid ve şiddetle hücum akla gelmektedir. Gazetelere bakın, falan bey şiddetli bir nutuk söyledi, falan bey sert bir nutuk söyledi, falan bey şiddetle tenkid etti, şiddetli olmayı yok. Zıyk müttesi olur. Galiba uzun seneler tek parti tahakkümü altında yaşıyan memleketin çok partili hayata, hürriyete demiyeyim darılıyorlar. (Soldan, gülüşmeler) Tek partili hayata ve onun icaplarına karşı büyük bir hasret duymuş olmalı ki, onu elde etmek için şiddetli hareket ediyorlar. Haklarını istirdadedebilmek için Demokrat Parti kurulduktan sonra 1946-1947'de sert ve şiddetli mücadeleler oldu. Galiba bir itiyat halinde bu sertlik, bu şiddetliliği bu memlekette kökleştirdi.

Muhterem arkadaşlar, bizim dediğimiz olacak, bizim dediğimizi kabul edeceksiniz, sizin dediğiniz bătıldır. İki taraf karşı karşıya bunu söylerse ve muhalefetin kendi fikirlerinin kabul edilmemesi karşısında iktidarı her türlü isnatların hedefi yapmak yolunda gidecek olursa bu memleketin idaresi kolay olmaz. Biz, 1946'da parti kurulduğu zaman o şiddetin

memlekette kökleşmesindeki zararı takdir ederek kendi partimiz içinde mücadele açmış insanlarız. O zaman Halk Partisi, Demokrat Partiye müfritlerle mutedillerden müteşekkil olarak ikiye ayrılmış bir zümre gözü ile bakardı. Müfritler, mutedilleri Halk Partisi ile muvazaâ yapmış olmakla itham ederlerdi. Yani çok partili hayata geçtikten sonra «Mutlaka benim dediğim dediktir, matlubolan neticeleri şiddetle istihsal edeceğim.» diyenler aramızdaki müfritleri teşkil ediyordu. Mücadele oldu. Ayrıldık, mutedillerle müfritler birbirlerinden ayrıldılar. Parti ikiye bölünürcesine şedidoldu, mücadele. Şimdi bütün bunları geri bırakmış bulunuyoruz. Şiddetten sertlikten ne çıkar. (Sağdan, gürültüler) Ne olacak? Geleceksiniz buraya konuşacaksınız. İsmail Rüştü Aksal gibi konuşunuz. Onun gibi konuşunuz. (Soldan, şiddetli alkışlar) Onun yaptığı gibi, nazik bir tarzda konuşularak muhteva bakımından her şey pekâlâ söylenebilir. (Siz, söylemediniz mi, sesleri) Benim söylediklerim bir şey değil, hazırlanıyoruz, teker teker cevap vereceğiz, kolay değil burada konuşmak. Burada konuşulanların hepsine yazılı, mazbut cevaplar verilecektir.

NAŞİT FIRAT (Çankırı) — Tehdit mi?

REİS — Naşit Bey, mutlaka havayı bozmak mı istiyorsunuz!...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yok, bilâkis sertlik derecesine bakınız arkadaşlar, tenkidlerinize ehemmiyet verilerek, mazbut cevap vereceğiz, dememi dahi tehdit mi diye karşılıyor. Bunları bırakalım, mutlaka tenkid etmek için, mutlaka kötü söylemeye mecbur değilsiniz, böyle bir mecburiyet yoktur, rahat söyleyin, rahat konuşun.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Yani Sebati Bey gibi mi konuşalım?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu kökleşmiş olan sertliği bertaraf etmedikten sonra, memleketi rahatsız etmekten başka hiçbir netice elde edilmez. Buraya gelip de bağırarak, çağırmak, biz de varız, biz de kudretliyiz, şöyleyiz, böyleyiz diye kuvvet gösterisi yapmak bunlar doğru değildir. Bunlardan bir netice çıkmaz. Ne olur bunlardan, kimin nesine. (Sağdan gürültüler)

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Biz sizi dört sene hürmetle dinledik.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım; Fahri Karakaya fazla sinirlendi, ben de sözlerimi bitiriyorum. Daha tertipli, daha münakkah, daha

teferruata kadar giden ve söylenenleri tahlil ve tertibeden cevaplarımız Hükümetçe hazırlanmaktadır.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Sual soracağım.

REİS — Bir dakika efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım; Ben sözlerime bir suitefehhüm yaratacak olan ifadeleri cerhetmek için başladım ve bir nebze de daha evvel konuşulmuş olanlara temas ettim. Hükümet nâmına olan cevap hazırlanmaktadır. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Soldan şiddetli alkışlar)”²⁴⁴

1958 yılı bütçesinin geneli üzerindeki müzakerelere 21 Şubat 1958 Cuma günü devam edilmiştir. Bu oturumda ilk olarak Manisa Milletvekili Hikmet Bayur söz almıştır. Bayur, devletlerin idaresinde bazen maliyeci bazen de iktisatçı zihniyetin hâkim olduğunu, maliyeci zihniyetin daha ziyade 1914 öncesinde gelişmesini tamamlamış ülkelerde uygulandığını, ancak bu zihniyetin gitgide yerini iktisatçı zihniyete bıraktığını, CHP sözcülerinin konuşmasının eski maliyeci bakış açısını yansıttığını, iktidara talip bir muhalefet partisinin üç saat bütçeyi eleştirip de hiçbir görüş ifade etmemesinin gelişmiş ülkelerin parlamentolarında görülemeyeceğini, “Her şey kötüdür, biz gelelim her şey iyi olacaktır” şeklinde bir muhalefet anlayışının yanlış olduğunu belirtmiştir.²⁴⁵

Konuşmasında Amerikan yardımından Rusya tehdidine bir dizi dış politika konusuna da değinen Bayur, esas davanın yatırımlar olduğunu ve bu konuda tıpkı Milli Mücadelede olduğu gibi fedakarlıklar yapılması gerektiğini söylemiştir. Bayur’a göre, memleketin (a) yatırımlarla maddi ilerleme, (b) en büyük orduyu ayakta tutmak ve (c) demokratik esaslardan ayrılmamak gibi üç temel amacı bulunmaktaydı. Bu üç amacın birlikte yürütülmesi son derece zordu. Bunu başarmanın iki yolundan biri bol petrolün çıkması, diğeri de yatırımlar için dış yardımın sağlanmasıydı. Diğer yandan, hem yatırım hem de bu çapta bir ordunun beslenmesi zor olduğu için, ordu masraflarının azaltılması gerekirdi. Türkiye’nin mütefikleriyle yardımlaşması ve diğer bölge ülkelerinin durumu dikkate alındığında bu durum önemli bir sakınca da teşkil etmeyecekti.²⁴⁶

Adana Milletvekili Suphi Baykam, Demokrat Parti iktidarını parti yöneticilerinin muhalefet yıllarında yaptıkları konuşmalardan ve parti programından örnekler vererek eleştirmiştir. Baykam’a göre, programında memurların sendikal haklara sahip olacağını söyleyenler, bugün bırakın memurları gizli emirlerle işçi sendikalarını bile kapatmaya çalışılıyordu.

²⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.248-250.

²⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:42, (21.2.1958), ss.255-256.

²⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.259-261.

Ayrıca, memurlar artan hayat pahalılığı karşısında kirasını ödeyemeyecek hâle gelmişti. Eskiden plân ve programsızlık gerekçesiyle CHP iktidarının bütçelerini eleştirenler bugün bizzat plân fikrine karşı çıkıyorlardı. Ayrıca, eski iktidar döneminde demokratik ve özgürlükçü söylemlere sahip olanlar, bugün bunları terk etmekte, radyo yayınlarının taraflı olması, muhalefetin susturulması, ara seçimlerin yaptırılmaması, Başbakan'ın Meclis müzakerelerini takip etmemesi ve Anayasayı ilgilendiren önemli meselelerde grup kararlarına başvuru-rulması gibi antidemokratik uygulamalara başvurmaktaydılar. Bu antidemokratik uygulamalara yenileri eklendikçe memlekette siyasi huzurun sağlanması ve hükümetin de verimli çalışması imkânsız hâle gelecekti.²⁴⁷

Baykam, muhalefeti düşman gibi gören zihniyetin terk edilmesi, memleketteki sıkıntılı havanın dağıtılması gerektiğini, ancak bunun için bazı şartların iktidarcaya yerine getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Baykam'a göre, bu amaçla iktidar öncelikle 1950'de başladığı noktaya dönerek hürriyetler konusundaki teminatı millete vermeliydi. Seçim Kanunu, hâkim teminatı, üniversite özerkliği ve insan hakları gibi konuların yeniden ele alınması gerekmektedir. İkinci olarak da, 1950'deki seviyeye erişildikten sonra, Türk milletinin arzuları istikametinde Batılı ülkelerin uyguladıkları medenî nizamı memlekete tam olarak hediye etmeliydi. Bunu yapmayan iktidarın tarih önündeki mesuliyeti ağır olacaktı. Demokrat Parti, bunu başaramadığı takdirde, "Türk milletinin iktisadi istiklâl savaşını kazanan parti olarak değil, temelinde yüz binlerce Türk şehidinin kanı bulunan ve Lozan'dan 1950'ye kadar kazanılmış olan iktisadi istiklâlimizi kaybettiren parti olarak tarihe geçecektir."²⁴⁸

Baykam'ın ardından Kars Milletvekili Sırrı Atalay söz alarak iktidarın icraatlarını ve ekonomi politikasını eleştirmiştir. Atalay konuşmasının (a) midelerimizin meselesi ve muhatabı olan yiyecek maddeleri, (b) vicdanlarımızın meselesi ve muhatabı olan kaza organı ve (c) kafalarımızın muhatabı ve meselesi olan gazete kâğıdı olmak üzere üç konuda yoğunlaşacağını beyan etmiştir. Atalay, öncelikle, iktidarın bolluktan bahsettiği bir ülkede yıllık geliri bin lirayı bulmayan milyonlarca aile olduğunu, bir çok yerde ana, baba ve kardeşlerin tek bir yatağı paylaştığını, bölgelere ayrılan harcama paylarının adil olmadığını, Eskişehir, Aydın gibi illere dağıtılan devlet imkânlarının Doğu-Anadolu illerine dağıtılanlarla karşılaştırılamayacak düzeyde olduğunu belirtmiştir. Atalay'a göre, dört kişilik bir ailenin asgari geçim miktarının 405 lira 22 kuruş olduğu halde, bütçeden de anlaşılabileceği üzere eline ancak 150 lira geçen binlerce Devlet memuru bulunmaktaydı. Bir kilo et alabilmek

²⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.261- 270.

²⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.273.

için insanların sabahtan akşama kadar kasap dükkânlarının önünde beklediği bir ülkede rejimin adı “kuyruklu demokrasi” olabilirdi.²⁴⁹

Atalay’a göre, “kafalarımızın meselesi” olan kâğıt konusu da içaçıcı değildi. Nüfus başına düşen yıllık kâğıt miktarı Batı Almanya’da 56 kg, ABD’de 174 kg iken bizde ise 3 kg civarındaydı. Dünyanın hiçbir ülkesinde gazete kâğıdı bizde olduğu gibi hükümetlerin elinde bir ihsan veya baskı ve gazap aracı değildi. İktidar, kendisini destekleyen gazete ve mecmualara istedikleri kadar kâğıt verdiği halde, muhalefet yapanlara kâğıt vermemekteydi. “Nimetler bize, külfetler size” zihniyetini taşıyan çoğunluk idaresinin demokrasiyle ve hukukilikle ilgisi yoktu. Diğer yandan, nüfusu bizim nüfusumuzun beşte biri kadar olan Finlandiya’da yılda 4000 kitap yayınlanırken, bizde yılda basılan kitap sayısı 2000 civarındaydı. Bunun en önemli sebebi kitap çıkarmak isteyenlerin önüne çıkarılan bürokratik engellerdi.²⁵⁰

Atalay konuşmasının son kısmında hâkim teminatı üzerinde durmuştur. Atalay, DP’nin muhalefet döneminde ve iktidarının ilk yıllarında yargı bağımsızlığından bahsettiğini, ancak daha sonra bunu “mahkeme dolaplarının ve duvarlarının istiklâli” olarak savunduğunu, böylece hâkim teminatını hiçe saydığını, Başbakan ve Adalet Bakanının bir çok kez hâkimlere kararlarından dolayı ağır sözler söylediklerini, istenen kararları vermeyen Temyiz Mahkemesinden üyelerin birden emekliye sevkedildiklerini, hâkimlerin kararlarından dolayı farklı yerlere tayin edildiklerini, bunların diğer hâkimlerin gözünü korkutmak için yapıldığını, kısacası mahkemelerin siyasi iktidarın baskısı altında olduğunu ve bu şartlarda demokratik siyasi mücadelenin verilemeyeceğini belirtmiştir.²⁵¹ Atalay, konuşmasını 26.12.1947’de bütçe müzakereleri sırasında Demokrat Parti grubu adına konuşan Adnan Menderes’in, aynen katıldığını ifade ettiği, şu sözlerini okuyarak tamamlamıştır:

“Şayet Meclis olarak, Hükümet olarak bu gidiş şurada, şu tedbirlerle duracaktır, diyemiyorsak, gelecek nesli dahi sıkıntıya mahkûm eden ve istikbali yiyen böyle bir gidişe mutlaka şimdiden dur, demek lâzımdır. Evet durdurmalıyız. Etrafımızdaki gecenin karanlığı ne kadar karanlık olursa olsun nurlu sabahlara kavuşacağız. Biz, vatanperverlik duyguları ile dolu olarak

²⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.274.-275, 280.

²⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.282-283.

²⁵¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.285-287.

muhalefet vazifemizi yaparak bu nurlu sabaha varacağız. Ne yaparsanız yapın, ergeç şafak sökecektir!”²⁵²

Atalay’dan sonra Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı kürsüye gelmiştir. Konuşmasına başlamadan bir önerge vermek suretiyle yapacağı konuşmanın stenograflar tarafından değil, diktafonla tutulmasını talep etmiştir. Meclis Başkanlığı, böyle bir teamül olmadığı ve kendilerinin sözlerinin harfiyen tutulacağı gerekçesiyle Bölükbaşı’nın talebini reddetmiştir. Bölükbaşı, çok hızlı konuştuğu için konuşmasının stenograflar tarafından tam olarak tutulmadığını, 1950 yılından beri konuşmalarının diktafonla tespit edilerek zabta geçirildiğini, dolayısıyla Meclis’te bu yönde bir teamülün bulunduğunu ileri sürmüştür. Oturum Başkanı, herhangi bir milletvekilinin konuşmasının diktafonla tutulmasının söz konusu olmadığını, diktafonun sadece tutulan stenoları kontrol etmek için kullanıldığını, bunun Bölükbaşı veya herhangi bir milletvekilinin konuşmasıyla ilgisinin bulunmadığını, kendilerinin konuşmasının kelimesi kelimesine tutulacağını belirtmiştir.²⁵³

Bölükbaşı, dün Menderes’in kürsüden hitap ederken iktidar ve muhalefetin birbirine yumuşak bir dille hitabetmeleri gerektiğine ve bu yolla yeni bir siyasi bahar havası arzuldıklarına dair konuşmasını hatırlatarak, bunlara prensip olarak katıldığını, ancak bu ülkenin “kısa ömürlü çok siyasi baharlar” gördüğünü, “Ankara Palas salonlarında iktidar ve muhalefet liderlerinin karşılıklı kadeh tokuşturmaları”nın hiçbir işe yaramadığını, hatta bunların milletin ıstıraplarıyla alay etme anlamına geldiğini söylemiştir.²⁵⁴ Diğer yandan, Bölükbaşı’ya göre, suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşmeyen kişileri itham etmeyi, ne vicdan ne de altında Türkiye’nin de imzası bulunan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi kabul ederdi. Aslında siyasi ithamların zaman ve mekana göre değişeceğini, en iyi Mithat Paşaya iadei itibarda bulunan Demokrat Parti bilmeliydi. Bölükbaşı bu konuda şunları söylemiştir:

“Tarihimize bakınız; Mithat Paşa ne yaptı? Bu milletin hak ve hürriyetlerini teminat altına aldirmek için müstebit bir Sultana bir Anayasa kabul ettirdi. Kudretine hudut tanımak istemiyen ve Mithat Paşanın millet tarafından sevilmesinden endişelenen Sultan Abdülhamid onu, bertaraf etmek için Sultan Abdülâziz’in kaatili olmakla itham ve mahkeme adı altında teşkil ettiği bir cellâtlar heyeti vasıtasıyla idama mahkûm ettirdi. Güya bir asalet ve atıfet jesti yapıyor gözükmek için idam cezasını da müebbet küreğe tahvil etti. Nihayet Mithat Paşayı Taif

²⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.290.

²⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.290.

²⁵⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.291.

Zindanında Edirneli berber bir neferin eliyle boğdurdu. Mithat Paşanın mahkûmiyeti üzerine onun nimetleriyle perverde olan insanlar bile çok ağır yazılar yazdılar. Onun şeref ve namusu ile dahi oynadılar. Mithat Paşaya «hain- i din ve devlet» denildi.

Demokrat Parti iktidarı ne yaptı? O, «hain-i din ve devlet» değil «şehid-i hürriyettir.» dediniz ve kemiklerini Taiften getirerek Hürriyeti Ebediye Tepesine tazim ve hürmetle gömdünüz.

Görülüyor ki; siyasi ithamlar, siyasi mahkûmiyetler izafidirler, mânaları zamana ve mekâna göre değişir. Bunun içindir ki, siyasi mahkûmlara ve siyasi mültecilere hususi bir muamele yapılması bir medeniyet kaidesi olarak tanınmıştır.”²⁵⁵

Bölükbaşı’nın konuşmasında üzerinde durduğu konulardan biri de, Başbakan’ın önceki günkü oturumda Demokrat Parti içindeki “müfritleri” uzaklaştırdıklarına dair sözleri olmuştur. Bölükbaşı’ya göre, Türk siyasi hayatında “hakikatleri bir kör kadı gibi cesaretle ve samimiyetle ortaya koyanlara ve müdafaa edenlere, alınlarına sürülecek bir şaibe bulunamadığı zaman müfritler demek bir aded olmuştur”.²⁵⁶ 1946 ve 1950 arasında bazı olayların yaşanması üzerine herkesin hissettiği ıstırapları dile getirme cesareti gösterenler ifratla suçlanmıştır. Aslında Menderes bu sözlerle Halkçılara “sizinle hoş geçinmek uğruna feda ettiğimiz arkadaşlar var” demiştir. Bölükbaşı, Menderes’in muhalefetle bahar havası yaratmak için eski mücadele arkadaşlarını “takbih” etmeye yönelik sözlerini kendisine yakıştıramadığını belirtmiştir.²⁵⁷

İktisadi plan konusunda Bölükbaşı da DP hükümetlerini eleştirmiştir. Hükümet uzun süredir kalkınma planlarını adeta totaliter ülkelere has bir olay olarak sunmaya çalışmıştı. Oysa İkinci Dünya Savaşından itibaren Fransa, İngiltere, Hollanda ve Hindistan gibi demokratik ülkeler kalkınmalarını gerçekleştirmek için genel plânlar hazırlayıp uygulamışlardı. Ayrıca, Başvekilin birkaç yıl önce Bütçe Komisyonunda yapılan eleştirilere cevap olarak söylediği “Planımızın olmadığını iddia edenler, bunu ispat etsinler” sözü de ilginçti. Zira iktisadi plânların, “orduların harekât plânı” ya da “atom bombası sırrı” olmadığına göre, demokratik bir ülkede parlamento ve kamuoyu tarafından bilinmesi gerekirdi. Gerçekte Hükümetin hiçbir plânı yoktu, nitekim bu durum bir süre sonra hükümet yetkilileri tarafından da itiraf edildi.²⁵⁸

²⁵⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.293.

²⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.294.

²⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.294.

²⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.295-296.

Bölükbaşı, Demokrat Parti'nin muhalefetteyken şikayetçi olduğu ve antidemokratik bulduğu kanunları değiştirme ve iktidara gelirken taahhüt ettiği Anayasa değişikliklerini gerçekleştirme yönünde hiçbir çaba göstermediğini, tersine çoğunluk diktatörlüğünü pekiştirecek uygulamalar içinde olduğunu ileri sürmüştür. Bölükbaşı Menderes'in iktidara gelirken verdiği sözleri tutması ve siyasi rejimi normalleştirme gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Menderes! Vaktiyle senin de terennüm ettiğin ve bugün daha da ağırlaştırdığın ıstırapları dindir, hak ve hürriyetleri teminat altına al, Anayasanın ve insan haklarının hudutladığı meşruiyete rücu et. O zaman seninle bir rejim dâvamız kalmıyacaktır. Münasebetler normalleşecektir. İstersen Çiftlik yolunda, istersen Çankaya yolunda buluşalım, muhabbetli olalım, dolaşalım. Ama bugün tuttuğun yolda gidersen, cebinde sehpa da olsa andından dönen nâmerttir. (Sağdan «bravo» sesleri şiddetli alkışlar)”²⁵⁹

Bölükbaşı 1924 Anayasasını, ona hâkim olan güçler birliği anlayışını da şu sözlerle eleştirmiştir:

“Muhterem arkadaşlar,
Çok büyük tarihî ve siyasi vukuatın ertesinde yapılmış olan bugünkü Anayasamız hak ve hürriyet için teşhizatlı ve müesseseli bir demokrasi değil çok basit ve âdeta çıplak denecek kadar sade bir rejim kurmuştur. Vatandaşın ziyade yeni teessüs eden bir Devletin otorite ve merkezîyet ihtiyacını göz önünde tutmuş ve yaşayan nesli mabutlaşan bir Devlet ve ekseriyet fikrine feda etmiştir... Açık ve kapalı yollarla Anayasanın, hak ve hürriyetlerin ihlâlîni ve hattâ iptalini önliyecek hiçbir müessir müeyyide de derpiş olunmamış ve (Teşkilâtı Esasiye Kanununun hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile ihlâl veya tâdil olunamaz. Hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamaz.) gibi plâtonik bir temenni ile iktifa olunmuştur. Hafızalarınızı tazelemek isterim. Hepimizin namusunun, haysiyetinin, şerefînin, hayatının bekçisi ve sığınacağımız son melce olan adalet üzerinde Hükümetin yaptığı baskılardan şikâyet edildiği bir günde kendini ve icraatını mazur göstermek istiyen Adnan Menderes bu kürsüye gelerek «Allah, lillah aşkına hâkimler melek midir? Söyleyin.» demişti. Şimdi ben size soruyorum, Allah, lillah aşkına mebuslar,

²⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.303.

vekilleri, Başvekil ve Reisicumhur melek midir! Şüphesiz ki, melek değildirler. İstedığınız zaman müstebit Sultan Abdülhamid'i dahi aratacak imkânâ hukukan sahipsiniz, demektir. Anayasamızın bu mahiyetine göre iktidara gelen ekseriyet partisini ihtirası yolunda durduracak hiçbir firen ve hukuki müessese mevcut değildir.

Bugünkü Anayasamızın istinadettiği kuvvetler birliği prensibi hakkında fikri sorulan merhum bir Anayasa Hukuku Profesörümüz şu isabetli cevabı vermiştir. (Tevhidi kuvva, Saltanatı ferdiyenin mütekâmil bir şeklidir.)

Muhterem arkadaşlar, ekseriyet partisinin vatandaş hak ve hürriyetlerine ve ekalliyetin insan haklarına el uzatmasını önliyecek müessir bir müeyyide olarak seçim endişesi ileri sürülebilir... Hür ve demokratik bir seçimin şartlarının mevcut olmadığı yani adalet istiklâli, fikir, söz, basın ve toplantı hürriyetlerinin tahribedildiği nispette, seçim, müessir bir firen olmak vasfını kaybeder. Binaenaleyh, hukuki ve fiilî şartları, iktidarın, keyf, ihtiras ve endişelerine göre ayarlanacak bir seçim, hak ve hürriyetlerin teminatı olamaz. Teminatsız bir gidişi asla mazur gösteremez ve demokratik bir rejimin mevcudiyetine de delil sayılamaz. Aksi iddialar ancak maskeli bir rejimi devam ettirmek niyetinin ifadesi olabilir.

... Muhterem arkadaşlarım, seçimlerde parti liderlerinin müessir bir rol oynayacağı tabiidir. Meselâ İnönü'yü ve Bölükbaşı'yı Ankara ceza evinin Hilton koğuşuna tıkarırsanız, Adnan Menderes'in ve Celâl Bayar'ın sözlerinin bir muhasebesini yapıp, ey millet hakikat budur demelerine imkân vermezseniz böylece asırlardan beri baskı altında yaşamış bir halka baştakilere bu yapılsa sizlere neler yapılmaz endişesi ve korkusunu telkin ederseniz seçim var sözü mâna ve değerinden çok şey kaybetmez mi? ... Bölükbaşı'ya rey verdi diye bir vilâyet kaza haline getirilirse serbest seçimden bahsedilebilir mi? Dört yıl boyunca tecavüzlerinizi ve hakikata uymıyan fikirlerinizi tahkik imkânına sahibolmıyan halka radyo ile duyurursanız, hakikati söyleyecek olanların elini kolunu da kanunlarla bağlarsanız demokratik seçimin şartları, vardır denilebilir mi? Bunlar birer hakikat değil midir?

Türk Anayasası her şeyi iktidarın keyfine bırakmıştır. Şahısların keyfine, mizacına günlük haleti ruhiyesine tâbi olan bir memlekette insan kendisini hürriyet içinde emniyet içinde hissedebilir mi? Bu durumun seçimler üzerinde yapacağı tesir inkâr olunabilir mi? Tâbirimi mazur görürseniz bugünkü şartlar

içinde muhalefet kasabın bıçağının altına yatırılmış bir koyun haline getirilmiş durumdadır.

...Fikir, söz, basın, toplantı ve seçim hürriyetlerini, adalet istiklâlini ve üniversite muhtariyetini zedeliyen ve hattâ tahribeden kanunların bir günde çıkabildiği bir memlekette bizzat iktidarın mahkûm ettiği bir Anayasa, mükerrer vaatlere rağmen, sekiz yıldan beri değiştirilmemiş ve memleket huzur, emniyet ve istikrara kavuşturulmamıştır. Hattâ bu mevzuda ciddî ve samimî bir teşebbüs bile yapılmamıştır. Seçimlerden sonra kurulan yeni Hükümetin programında ise, böyle bir meselenin mevcudiyetine bile temas edilmek lüzumu hissedilmemiştir. Mesul Hükümet Reisinden rica ediyorum; beni hiçe sayabilir amma, bu Meclise karşı bir hürmet hissi taşıyorsa gelip bu kürsüye, bu şekildeki hareketlerinin meşru bir mazereti varsa, onu açıklamalıdır. Bunu açıklayamadığı takdirde mânevi mahkûmiyet hükmünden ebediyen kurtulamayacaktır. (Sağdan, bravo sesleri)

Anlaşıyor ki, Demokrat Parti liderleri bir saltanat vasıtası olmakla suçlandıkları Anayasayı ellerinden bırakmak istemiyorlar ve böylelikle tarih bir kere daha tekerrür ediyor.

Sık sık; söze sadakat, ahde vefa ve siyasi ahlâktan bahseden Demokrat Parti liderlerinin Anayasa ve rejim mevzuundaki bu tutumlarını, ciddiyet ve samimiyet derecelerini milletin takdirine bir kere daha arz etmek isteriz.”²⁶⁰

Bölükbaşı, Anayasanın hâkim teminatını güvenceye aldığını, ancak siyasetin yargı üzerinde baskı yapmasını engelleyecek etkili kurumların tesis edilemediğini, Demokrat Parti liderlerinin muhalefetteyken Anayasaya açıkça aykırı olarak gördükleri Hakimler Kanununu sekiz yıldır değiştirme girişiminde bulunmadıklarını ve yargı bağımsızlığının bir efsane haline geldiğini belirtmiştir. Bölükbaşı hukuk devleti ve yargı bağımsızlığı konusunda Hükümeti şu sözlerle eleştirmiştir:

“Hukuk Devleti keyif ve hevesi kanun haline getiren devlet değildir. (Sağdan; alkışlar) Diğer taraftan hoşâ giden kararlardan dolayı hâkimleri taltif hoşâ gitmiyenlerden dolayı onları Meclis kürsüsü, ajans, radyo ve meydan mitingleri yoluyla teşhir ve tehdit iktidarın bir itiyadı haline gelmiştir. Kendimden misal vermeye mecbur olduğum için özür dilerim. Başvekil Elâzığdaki seçim

²⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.303-304, 306.

nutkunda Bölükbaşı'yı tahliye eden Keskin Hâkimi hakkında gece külâhlı gündüz silâhlı tâbirini kullanmıştır. Ne yapmıştır, bu Keskin Hâkimi? Adil Güneşoğlu adında bir asliye hâkimi tarafsız gazetecilerin önünde; «Peygamber öldü ümmeti yaşıyor, Atatürk, öldü milleti yaşıyor, Bölükbaşı tevkif edilse ne çıkar.» demiş ve reddedildiği halde tevkif kararını tasdik etmiştir. Keskin Mahkemesi bitaraf olmadığı sözleri ve hareketleriyle sabit olan bu hâkim hakkındaki ret talebini kabul etmiştir. Bu suretle tekemmül etmediği sabit olan bir tevkif kararıyle vatandaşın hürriyeti tahdidedilemez demiş ve Bölükbaşı'yı tahliye etmiştir. Anlaşılan 48 saatlik hürriyetimiz bazılarına 48 bin yıllık bir azap çekirmiş olacak ki, derhal toplantılar tertibedilmiş sabaha karşı Çankaya'dan çıkan Adliye Vekili Keskin Hâkimini teşhir ve tehdideden bir beyanat vermiştir. Bu da Devlet radyolariyle millete duyurulmuştur. Ne imiş Keskin Hâkiminin suçu? 1946'da Halk Partisi aday yoklamasına girmesi imiş. İşin hazini bizzat Adliye Vekili de vaktiyle Halk Partisinden adaylık istemiş olmasıdır. Demokrat Partide milletvekilliği yapmış olan bazı zevat da benim veya Kasım Gülek hakkında verilecek mahkûmiyet kararlarını tetkik edecek Temyiz Mahkemesinde hâkimlik yapmaktadır. Bunu tabî bulan Hüseyin Avni Göktürk bizi tahliye eden hâkime hücum etmek için bir muhalif partinin aday yoklamasına girmiş olmasını kâfi bir itham vesilesi telâkki etmiştir. Soruyorum, sizlere, bugün Bölükbaşı'nın başına gelen yarın sizin başınıza gelmez mi?

Kısaca iktidar evvelce de bir vesileyle ifade etmiş olduğumuz üzere suçu, suçluyu ve verilecek cezayı ben tâyin edecek kadar ileri giden ve icabettiği zaman da; «Teminat hâkimlerin vicdanındadır» diyen samimiyetsiz bir zihniyete sahiptir. Bu kanunlar ve bu zihniyet muvacehesinde adalet müstakildir sözü bir efsaneden ibarettir.”²⁶¹

Bölükbaşı, üniversite konusuna da değinerek, Demokrat Partinin icraatlarını öven profesörleri taltif ettiğini, ancak çıkardığı İktüzüğü Anayasaya aykırı bularak eleştiren bir Anayasa profesörünü Bakanlık emrine alarak cezalandırdığını, Meclis kararlarına yönelik akademik eleştirileri “maskaralık” olarak nitelendirdiğini, bunun “Şef yanılmaz” anlayışını devam ettirmeye çalışan bir zihniyetin tezahürü olduğunu, kısaca hükümetin profesörlere eleştiri

²⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.308.

hürriyetini değil, sadece “kendisini alkış ve tasvip hürriyetini” tanıdığını söylemiştir.²⁶²

Basın hürriyetine de değinen Bölükbaşı, bu hürriyetin demokratik bir düzenin hatta insanca bir yaşamın olmazsa olmazı olduğunu, eleştiri ve uyarının olmadığı bir ülkede işlerin yolunda gidemeyeceğini, lâkin tüm memleketlerde eleştiride bulunanların düşman, dalkavukluk yapanların ise dost sayıldığını, tarihte “kuş kadar beyni olmıyan kifayetsiz bir insanı sen dâhisin, memleketi ancak sen payidar edersin gibi sözlerle zivanadan çıkarıp memleketin başına belâ eden dalkavuklara karşı hiçbir tedbir alınmamış” olduğunu ifade etmiştir.²⁶³ Bölükbaşı, Türkiye’de basın hürriyetinin sadece bir gölgeden ibaret olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Bizde basın hürriyeti var mıdır? Anayasamıza göre vardır. Ama fiiliyatta basın hürriyeti var mıdır, basın hürriyetinin şartları nedir? Hemen ifade edelim ki; bugünkü fiilî ve hukuki şartlar içinde bizde basın hürriyeti bir gölgeden ibarettir. Bilhassa 1956’da 4’ncü Menderes Hükümeti programının, bir tarafa bırakılmasıyla başlayan yeni şiddet hareketi neticesinde çıkarılan bir kanun basın, toplantı ve söz hürriyetlerini çok seyyal suç unsurlarının ve çok ağır cezaların tehdidi altına koymuştur. O zaman da ifade ettiğim üzere bu hürriyetler hedmedilmiştir. Buna rağmen iktidar organlarının ve mensuplarının muhalefete ve mensuplarına tecavüz imtiyazları devam etmiştir. Demokrat memleketlerde benzeri bulunmıyan bu çok seyyal ve tehlikeli hükümlerle «Kanunsuz suç ve ceza olmaz» diyen hukukun temel prensibi de ihlâl edilmiştir. Diğer orta halli vatandaş, hukukçu bir vatandaş bile bu kanundaki suçların hudut ve şumulünü tâyin edememektedir. Bu kanunun tatbikatına ait bir misal arz etmek isteriz: Bursa’da intişar eden «Çivi» adındaki ufak bir gazetede şöyle bir fıkra çıkıyor: Birisi bir gazete bayiine «Hürriyet var mı?» diyor. Tabii Hürriyet gazetesi kastediliyor. Bayi «yok» diyor. Bunun üzerine aynı adam «hayat» var mı? diyor. Bayi cevap veriyor: «Hürriyetin olmadığı yerde hayat olur mu?» Tenkidin bundan masumu ve bundan nezihi olamaz. Bu fıkra memlekette hürriyetlerin kısıldığını ifade ediyor. Bu fıkradan dolayı yazan bir sene hapse ve para cezasına mahkûm ediliyor. Gazetenin sahibi de 100 bin lira para cezasına mahkûm ediliyor. Suç, Devletin siyasi itibarını kırmaktır...

²⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.311.

²⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.311-312.

Sayın İsmet İnönü, geçen yıl söylediği nutukta bu kanunu tenkid etmişti. İstanbul'da tertib ettiği bir basın toplantısıyla kendisine cevap veren Menderes; İngiltere'de bir adamın evvelce mahkûmiyeti bulunduğunu yazan bir kimsenin, mahkemeye tesir etmek kastiyle hareket ettiği kabul edilerek hâkim tarafından cezalandırıldığını söylemiştir. Ama kendisi mahkemenin kararı cebindeymiş gibi Bölükbaşı'nın mutlaka cezalandırılacağını meydanlarda söyleyebiliyor, ona tecavüz edebiliyor. Hangi Başvekil bunu yapıyor? Hâkimi vazifesinden atabilecek olan Başvekil yapıyor. Acaba bu hal adalete baskı değil midir? İspat hakkı bu memlekette yoktur. Adaletin istiklâli bir efsaneden ibarettir. Kısaca basını kımıldayamaz hale sokan hukuki bir atmosfer meydana getirilmiştir.”²⁶⁴

Bölükbaşı, konuşmasının son kısmında 1957 seçimlerinden hemen sonra Meclis İçtüzüğünde yapılan değişikliklere değinmiştir. Bölükbaşı'ya göre, bu değişikliklerin Anayasaya aykırı olduğu Anayasa Komisyonunda görev alan iktidar partisine mensup milletvekillerince de itiraf edilmişti. Tüzük değişikliğiyle Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisinin Meclis grupları kaldırılmış, bu grupların sıraya tâbi olmadan genel kurulda konuşma hakları elinden alınmış, Meclis denetimi ortadan kaldırılmak istenmiş ve “Meclis kürsüsünün masuniyeti ve muhalefetin emniyeti de ihlâl edilmiştir.”²⁶⁵

Osman Bölükbaşı, konuşmasını iktidara yönelik uyarılarda bulunarak tamamlamıştır. Bölükbaşı, siyasi didişme ve kavgaların sonunun iyi olmaya-
cağını, ülkenin huzura kavuşmasının yolunun DP'nin programına, vaatlerine ve meşruiyet ilkelerine dönmesinden geçtiğini vurgulamıştır. Celal Bayar'ın 1949 yılında yaptığı bir konuşmayı hatırlatan Bölükbaşı, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Şartlar bugüne nazaran çok daha müsaid olduğu halde Celâl Bayar 9 Eylül 1949'da İzmir'de söylediği bir nutukta partiniz adına Halk Partisi iktidarına bir ikazda bulunmuştu. Ben bunu sadece hafızalarınızda canlandırmakla iktifa edeceğim. Kendim hiçbir şey ilâve etmiyeceğim.

Celâl Bayar şöyle söylüyordu:

«İktidarın bugünkü gaflet ve dalâleti devam edecek olursa, bu işler bir kardeş kavgasının hududu ölçülemeyecek facialarına kadar gidebilir. Biz bundan katiyetle sakınılması lüzumunu

²⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.312-313.

²⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.319.

iktidara bir kere daha hatırlatmayı bir vatan borcu sayıyoruz. Bu memlekette karşılıklı şüphe ve husumetin değil, bilakis emniyet ve sevginin yerleşip kuvvetlenmesini demokratik inkılâbın ilk şartı saydığımızı tekrar ifade ediyoruz.»

Demek ki, cemiyetin tansiyonu arttıkça, kinler ve husumetler arttıkça işler bir kardeş kavgasının hududu ölçülemeyecek facialarına kadar gidebilirmiş. Bu güzel ve haklı sözleri Celâl Bayar söylüyor.

Muhterem arkadaşlar; memleketin huzura kavuşmasının ve türlü sahalara ait dert ve ızdıraplarının tedavi görmesinin tek şartı, Demokrat Partinin programına, vaitlerine ve Anayasanın sınırladığı meşruiyet prensiplerine avdet etmesidir.

Celâl Bayar'ın duyduğu endişeyi duyarak biz de sizden rica ediyoruz: Gelin bu memleketin mânevi havasını teneffüs edilebilir bir hale getirebilmek için elbirliğiyle müesseseler kuralım, hak ve hürriyetleri teminat altına alalım, vatanın refah ve saadatinin müşterek mimarları olalım.

Hepinizi hürmetle selâmlar, mâruzâtıma nihayet veririm.

(Sağdan; bravo, sesleri, alkışlar)²⁶⁶

Bölükbaşı'nın bütçe konuşması sırasında oldukça renkli diyaloglar da yaşanmıştır. Bölükbaşı, konuşmasında hem iktidara hem de yeri geldikçe anamuhalefet partisine yüklenmiştir. Bazı milletvekillerinin müdahalesi üzerine Bölükbaşı şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, hiç şüphesiz umumi iktisadi plân muhtelif dairelerin kısmi programları ile teknik projelerin bir koleksiyonu değildir. Hükümetin plân diye kabul ettirmeye çalıştığı ve muhtelif dairelere ait bulunan programlar arasında dahi bir ahenk ve koordinasyon mevcut değildir. Dün Başvekil Barker raporunu mukaddes bir nâs gibi bu kürsüde okudu. Müsaade ederseniz ben de başka vesikalar okuyacağım.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Randal'inki, varsa, oku.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İşine geliyor değil mi, halkçı? Allah ne sizi, ne onları bir daha göstermesin. (Gülüşmeler) Bu halkçıların bize olan muhabbetine de güvenilemez. Karısının kendisini hiç sevmediğini bilen bir hoca; «ölürsem arkamdan ağlıyacak kimsem yok» dermiş. Karısı da; «Kocacığım yeter ki, sen öl, bak o zaman gözlerim nasıl ırmak

²⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), s.320.

gibi çağlar» cevabını vermiş. Bunlar da bizi böyle severler. (Gülüşmeler)

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Bölükbaşı vakit geçiyor, devam.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Suat Başol vakit geçiyor diyor. Bilirsiniz şairin sevgilisine söylediğini:

«Nasıl methetmiyeyim hûplar nâsını,

Yazarken vasfını kalem kan ağlar» Sizin yaptığınız işler biter mi söylemekle. (Gülüşmeler)”²⁶⁷

Bölükbaşı’nın konuşması sırasında kürsüden kâğıtların düşmesi üzerine de Zonguldak Milletvekili Suat Başol ile Bölükbaşı arasında şu ilginç diyalog yaşanmıştır:

“SUAT BAŞOL (Zonguldak) — «Düşen notları kasdederek» yaprakların dökülüyor topla, Bölükbaşı.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Dökülsün zararı yok. Benim dökülen yapraklar toplanır ama sizin yapraklarınız bundan sonra toplanmaz. Hazanınız başladı. (Sağdan gülüşmeler)”²⁶⁸

Bölükbaşı’nın, 1957 seçimlerinde iktidarın din propagandası yaptığını ve gece yarısına kadar devam eden mitinglerde bazı partileri kâfir ilân ettiğini söylemesi üzerine, Nevşehir Milletvekili Necmeddin Öner “Yalan söylüyorsun, müstakbel halife” diyerek müdahale etmiştir. Bölükbaşı’nın cevabı şu şekilde olmuştur: “Bende halife olmak niyeti olsa, sizin Menderes gibi, «Halifeyi getirebilirsiniz» derim.”²⁶⁹ Ayrıca, Bölükbaşı’nın 1957 seçimlerinde muhalefet aleyhine olan tüm olumsuz şartlara rağmen, milletin DP’yi azınlıkta bıraktığını söylemesi üzerine şu diyalog yaşanmıştır:

“OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Arkadaşlar, muhalefet aleyhine olan bu kadar menfi şarta rağmen netice ne oldu? Bir tarafta bütün Devlet imkân ve vasıtaları bulunuyor, yıllar boyunca vatandaş, tek taraflı propagandanın baskısı altında tutuluyor. (Soldan; yalan, sesleri) Öbür taraf mahdut imkânlarla derdini vatandaşa anlatmaya çalışıyor. Netice ne oldu? Türk

²⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.296-297.

²⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), s.313.

²⁶⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:41, (20.2.1958), ss.315-316.

milleti sizi reyleri ile ekalliyette bıraktı. (Sağdan; bravo, sesleri, alkışlar, soldan; gürültüler.)

HÜSEYİN BAYRI (Bursa) — Siz ne yaptınız?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ben zindanda iken seçilmek şerefine ulaştım.

REİS — Rica ederim, müdahale etmeyin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Zindanda iken seçilmenin şerefi bana yeter. Taşındığı mâna da size yeter. (Sağdan; Bravo, sesleri alkışlar)

HAMDİ BAŞAK (Sakarya) — Dediklerin gibi olsaydı seçilmezdik.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ha. Öyle ise söyliyeyim. Adnan Menderes, Kırşehir mebusları ile bir vesile ile karşılaştıkları zaman «sizi tebrik ederim, bütün gayretimizi sarf ettik, ama kazanmanıza mâni olamadık» demiştir. Kırşehirli bir kişi gibi kararlı olan insanlara sizin yapacağınız baskı tesir etmez.”²⁷⁰

1958 yılı bütçesinin geneli üzerindeki müzakereler, 22 Şubat 1958 tarihli kırk üçüncü birleşimde yapılan konuşmalarla tamamlanmıştır. İlk olarak İzmir Milletvekili Behzat Bilgin söz almıştır. Bilgin, İsmail Rüştü Aksal dışında daha önce konuşan muhalif milletvekillerinin bütçe konusuna iltifat etmeyerek eleştirilerini siyasi meseleler üzerinde yoğunlaştırdıklarını, bu milletvekillerinin 1946-1950 döneminde görev yapan iktidar mensuplarının sözlerini değil de Adnan Menderes ve Celal Bayar gibi o dönemin muhalefet sözcülerinin görüşlerini sık sık aktarmalarının dikkate değer olduğunu, bugünkü muhalefet ile dün iktidar partisinin savundukları prensiplerin taban tabana tezat oluşturduğu için bu yola gidildiğini, bugün rejim buhranından bahsedenlerin dün unuttuklarını, 1950’den önce “açık oy gizli tasnif” ilkesini benimseyen Seçim Kanununa dönemin iktidarının direndiğini, ancak kamuoyu baskısı sonucunda bu Kanunu çıkarmak zorunda kaldığını, DP’nin iktidara geldikten sonra mecbur olmadığı halde seçim güvencesini sağlamak üzere milletvekillerinin mazbatalarını kabul etme işini Meclisten alarak Yüksek Seçim Kuruluna verdiklerini, bu sayede seçimin tamamen milletin oyuna dayanan ve demokrasinin hakiki güvencesini teşkil eden bir kuruma dönüştüğünü belirtmiştir.²⁷¹

Bilgin’e göre, DP hükümetleri muhalefetin demokratik siyasi hayat bağlamında şikayetçi oldukları tedbirleri isteyerek değil, mecbur bırakıldıkları için almak zorunda kalmışlardı. İktidara geldikleri zaman matbuata dünyanın başka hiçbir yerinde olmadığı kadar hürriyet tanıyan bir basın kanunu çıkarmışlar,

²⁷⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:41, (20.2.1958), ss.316-317.

²⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), ss.326-327.

ancak Türk basını bu hürriyete lâyık olduğunu ispatlamak yerine kötüye kullanmayı tercih etmişti. Aynı şekilde, Atatürk anıtlarına karşı yapılan saldırılar karşısında, memleketin huzurunu ve inkılâpların bütünlüğünü korumak amacıyla Atatürk Kanunu çıkarılmak zorunda kalınmıştı. Cumhuriyet Halk Partisinin bu kanun aleyhinde vaziyet aldığı da unutulmamalıydı. Diğer yandan, Toplantı Kanununda yapılan değişikliklerin sebebi de, yapılan mitinglerde sürekli bir tarafın kötülenmesi ve iftiraya maruz bırakılması suretiyle toplantı hürriyetinin suiistimal edilmesi idi. Bilgin, alınan tedbirlerin demokrasiyi korumaya yönelik olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Şunu hatırlatmak istiyeceğim ki, demokratik hürriyetlerin suiistimaline karşı yine demokratik usullerle tedbirler alınmadığı takdirde bu hürriyetlerin suiistimali demokrasinin tekâmülüne değil, ancak diktatörlüğün vücut bulmasına yarar. (Sağdan, «şimdi olduğu gibi» sesleri) Bunun misalleri tarihte mükerreren görülmüştür.

1848 Fransız İhtilâli bizim Demokrat Parti inkılâbı gibi milletin mukaddes bir hareketi gibi tecelli etmiştir. Fakat demokratik hürriyetlerin sonradan suiistimaline karşı vaktinde tedbir alınmaması ihtilâlin iktidara getirdiği rejimi yaşatmadı, yani ikinci Fransız Cumhuriyeti rejimi lâzımgelen tedbirleri zamanında almadığı için bir sene yaşamadan onun yerine 3'üncü Napolyon'un istibdadı kaim olmuştur.

...
Diğer misal: Almanya'dır. Eğer Birinci Cihan Harbinden sonra oradaki demokratik rejim, demokratik hürriyetlerin, demokrasiye karşı suiistimalini önleyici demokratik bazı tedbirler alsaydı Hitler Almanya'nın tarihine girmez ve hem Alman milletin, hem de dünyanın huzuru için bir felâket unsuru esirgenmiş olurdu.

Muhakkak olan şudur ki, nerede demokratik hürriyetler suiistimale götürülmüş olursa orada demokrasi tehlikeye girmiştir. Binaenaleyh bizim burada almış olduğumuz tedbirler demokrasiye karşı alınmış tedbirler değildir, demokrasiyi korumaya matuftur ve bu maksatla tedvin edilenlerdir. (Sağdan ve soldan; bravo sesleri, soldan; alkışlar)”²⁷²

Behzat Bilgin, siyasi konulardaki açıklamalarını burada tamamlayarak, konuşmasının geri kalan kısmında bütçe konusunda muhalefetin eleştirilerini

²⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.329-330.

cevaplamıştır. Bilgin, Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan fedakarlıkları ve hizmetleri hiçbir şekilde inkâr etmediklerini, Atatürk'ün önce siyasi, sonra da iktisadi bağımsızlığı sağlamak için canla başla çalıştığını, bu dönemde yapılanların CHP'nin değil Atatürk'ün ve yüce Türk milletinin eseri olduğunu, Atatürk'ten sonra Halk Partisi döneminin, İnönü'nün tek parti devrinin başladığını, ancak bu devirde Atatürk tarafından başlatılan hamlelerin devam ettirilemediğini söylemiştir.²⁷³ Diğer yandan, Bilgin'e göre, muhalefetin iddiasının aksine, demokratik hürriyetlerin varlığıyla ekonomik gelişme arasında doğrusal bir ilişki bulunmamaktaydı. "Hürriyet olmazsa, Amerika yardım etmez" anlayışı yanlıştı, zira Portekiz ve Yugoslavya demokratik rejimlere sahip olmadıkları halde Amerikan yardımından pay alıyorlardı. Ayrıca, Hitler rejimi Almanya'yı, imparatorluk rejimi de Japonya'yı iktisaden kalkındırmıştı. Kısaca, siyasi rejimle iktisadi rejim arasında mutlak surette bir ilişki yoktu.²⁷⁴

Bilgin'den sonra, Başbakan Adnan Menderes kürsüye gelerek muhalefetin eleştirilerini cevaplandırdı. Başbakanın konuşması iki konu etrafında yoğunlaştı. Menderes, öncelikle muhalefete mensup milletvekillerinin temel gıda maddelerinin bile bulunmadığı, yokluk ve kuyruklarda somutlaşan ekonomik sıkıntıların hat safhada olduğu eleştirilerine, 1949-1950 yıllarındaki ekonomik duruma dair dönemin gazetelerinden alıntılar yapmak suretiyle cevap vermiştir. Menderes, ikinci olarak, yatırımların etkisini uzun sürede göstereceğini ve milli gelir rakamlarının hayatın gerisinde kaldığını söyleyerek muhalefetin bu konudaki değerlendirmelerine cevap vermiştir. Birinci konuyla ilgili olarak Başbakan Menderes şunları söylemiştir:

"Muhterem arkadaşlar, sadece hesap vermek ve iktidarımız devrine ait icraatı müdafaa etmek maksadıyledir ki, huzuruza gelmiş bulunuyorum. Dünkü konuşmalarda muhalefete mensup arkadaşların öteden beri mütemadiyen tekrar ettikleri mevzulara bir defa daha avdet ederek; yokluktan, madde darlığından, sıkıntıdan, kuyruktan ve saireden bahsettiklerine şahidolduk.

Arkadaşlar, bilhassa et meselesi üzerinde durdular, «Et yok, bizim zamanımızda et de vardı, her şey de vardı» dediler.

Şimdi, 1949'da manzara nasıldı, onu bir gözden geçirelim. Bunu yapmakta muhalif ve muvafık muhterem arkadaşları ve efkârı umumiyeiyi tenvir bakımından lüzum ve fayda görmekteyim. Zira aradan seneler geçmiştir. Bütün bu hücumları yapan arkadaşlar, bütün bu tarizleri, bu iddiaları tertipleyip sıralıyanlar kendilerine müttetik olarak yalnız ve yalnız nisyanı

²⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), s.331.

²⁷⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), s.336.

almışlardır. Beşer hafızasının unutkanlığına sığınarak bu şekilde konuşmaktadırlar. Şimdi vereceğim izahat bu iddiaların mesnetsizliğini ortaya koyacaktır.

Meselâ; et meselesini ele alalım: Onların zamanında, bakalım et var mıydı, yok muydu? 1950'ye nazaran acaba Türkiye kasaplık hayvanların mevcudu bakımından geri mi, yoksa daha ileri mi gitmiştir? Evvelâ, bunu gözden geçirelim.

1950' de kasaplık hayvan mevcudu 51 milyon, 1957'de 66 milyon. Demek ki, 15 milyonluk bir tezayüt var. O halde muhterem arkadaşlar, burada akla iki ihtimal gelir. Ya 1950'de mebzul olan kasaplık hayvanların miktarı takibedilen iktisadi politika dolayısıyla azalmıştır, yahut da vatandaş istihlâkine arz edilecek yerde, şu veya bu sebeple memleket dışına ihracedilmesi yoluna gidilmiştir de sıkıntı oradan doğmaktadır. Kasaplık hayvan miktarı 15 milyonluk, yani yüzde otuzu aşan bir tezayüt kaydettiğine göre, ihraç vaziyetinin ne merkezde olduğuna göz atmak icabeder.

1950'de kasaplık canlı hayvan ihracı 501 bin adedi; 1957'de acaba daha çok mu idi? 1957'de devam eden dış taleplerin büyük miktarda olmasına rağmen iç istihlâkin artışı dolayısıyla ihracettiğimiz hayvan miktarı 68 bin adedde kalmıştır. 1950'nin 501 bin baş ihracatına mukabil, sadece 68 bin baş hayvan ihracetmişiz. Görülüyor ki; kasaplık hayvan miktarında tezayüt var. Ayrıca ihracatımızı onda bir nispetinde düşürdüğümüz halde yine de et sıkıntısı çekmekteyiz. Peki neden çekmekteyiz? Ankara'da 1949'da günlük et istihlâki 18 976 kilodan ibaret idi, yine Ankara'da 1957'de et istihlâki 41 359 kiloya çıkmıştır. Bütün Türkiye'de umumi et istihlâkine gelince, 1949'da 160 bin tonda, 1957'de ise 360 bin tona çıkmıştır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Bu rakamları iyi kaydedin ki; Muhterem Türk efkârı umumiyesi aldatılmasın. Sıkıntı vardır. Sıkıntı var, var ama, bugün 1950'ye nazaran yıllık et istihlâki 200 000 ton gibi yüzde yüzden fazla yüzde 150'ye yakın bir artış göstermiştir. Sıkıntı varsa, kuyruk varsa, kasap dükkânlarının önünde birikmeler görülüyorsa, bunun gerisinde mesut bir hâdise yatmaktadır. (Sağdan, «ooo», sesleri, gülüşmeler) Ne gülüyorsunuz, anlamadınız mı? (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar) Bu mesut hâdise şudur: Evvelce et yiyen insanlar yalnız bir kısım vatandaşlardı. Bugün Türk köylüsü de et yemeye başlamıştır. Başka türlü izah edemezsiniz. Çünkü hesaplar meydandadır (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Hayvan adedi düşmemiş, bilâkis

15 milyon fazlalaşmıştır. İhracat 10 da bire düşmüştür. Bunun başka bir izahı varsa, söyleyiniz. Hesaplar meydandadır. (Sağdan, gürültüler)

REİS — Çok rica ederim, hatibin sözünü kesmeyin. (Gürültüler)

Fahri Karakaya; size birinci ihtar veriyorum.

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Soruyorum, efendim; bana niye ihtar veriyorsunuz?

REİS — Müdahale etmeyin; size ikinci ihtar veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar; Türkiye'de 1949 Nisanında et vaziyeti ne idi? Bir de bunu gözden geçirelim. İşte Vatan gazetesinin 10.IV.1949 tarihli nüshası: «Et fiyatlarının son günlerde yeniden 30-40 kuruş yükselmesi bilhassa koyun et fiyatlarının şehrin semtlerinde 400 kuruşa kadar çıkması gıda maddeleri bakımından halk arasında mevcudolan hoşnutsuzluğu bir kat daha artırmıştır. Ticaret Ofisi Umum Müdürü Mustafa Anıl şunları söyledi: «Önümüzdeki bir aylık devre için yapılacak şey halkın koyun eti yememesidir.» (Soldan, gülüşmeler)

Vatan, 13 Nisan 1949 «Et müdahale satışları iyi netice vermedi.» «Et fiyatı durmadan yükseliyor.» Hem de bu vaziyet Nisanda, Şubatta değil. «İstanbul'da et derdi tekrar günün mevzuu halini almıştır.»

Kömür, ekmek hepsini okuyacağım, 1949'da manzara nasılmış göreceksiniz. Kuyruk, kuyruk... Hafızalarımızı zaman zaman ihya etmek mecburiyetindeyiz. Türk efkârı umumiyesinin yanlış yollara saptırılmaması için bunu biz millî bir vazife telâkki ediyoruz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

1949'da vaziyet işte bu idi. 1957'de daha iyi bir duruma gitmiş bulunuyoruz. Takibedilen iktisadi politikanın efkârı umumiyeye doğru ve isabetli şekilde aksettirilmesi, demokratik rejimlerde büyük ehemmiyet arz eder. Onu şaşırtacak birtakım iddialar dermeyer etmek, bu istikamette neşriyat yapmak, takibedilen isabetli politikanın muvaffakiyeti bakımından zararlı ve mahzurlu bir hâdise teşkil eder. İktisadi politikanın âmme efkârına doğru olarak intikalini önlemek için, devri saadette güya bolluk varmış, madde darlığı yokmuş, bugün bizim takibettiğimiz iktisadi politikanın kötülüğü yüzünden hiçbir şey kalmamış. Bu iddiaların mahiyetini ortaya sermek için 1949'la bugünü her noktadan mukayese edilmesi zaruridir. İşte bu sebeple 1949 üzerinde duracağım. Hâtıralarını ihyada fayda vardır. Okumaya devam ediyorum: «Son 10-15 günden beri fiyatlar devamlı olarak

yükselmekte, et fiyatlarını kasaplar diledikleri gibi tâyine başlamışlardır. Filhakika şehrin birçok semtlerinde koyun ve kuzu eti fiyatları, 4 liraya çıkmış ve bazı yerlerde de bu miktarı aşmış bulunmaktadır. Balık fiyatları da artmaktadır» (Sağdan, gürültüler)

Şimdi Yeni Sabah'tan okuyorum. Vatan'ı beğenmediler. Yeni Sabah; 15 Nisan 1949: «Perakendeci Kasaplar Cemiyeti Başkanı koyunun 500 kuruşa satıldığını bildiriyor. İstanbul Perakendeci Kasapları Himaye Cemiyeti Reisi Nuri Menemenci Ticaret Bakanına hitaben bir açık mektup neşretmiştir. Bu mektubunda koyun etinin 450-500, kuzunun 350-430, sığırın da 220-240 arasında satıldığını, orta halli ailelerin ve başka vatandaşların et yemekten mahrum bulunduklarını kaydıyle Ticaret Ofisinin tanzim satışlarında muvaffak olamadığını bildirmektedir.»

Hürriyet gazetesi: 20 Nisan 1949 : «Pahalılıktan İstanbul'da halk et alamaz oldu. İzmir'de de et buhranı başladı. Balıkesir'den Yunan adalarına kuzu kaçırılmaya başlandı. Et Ofisi de müdahale satışlarına pek az miktarda koyun kesmekle iştirak ettiğinden istenilen randımanı vermemektedir. Alâkadarların verdiği izahata göre piyasaya önleyici tedbirlerle müdahale edilmediği takdirde et fiyatlarının 500 kuruştan aşağı düşmeyeceği anlaşılmaktadır.»

Hürriyet gazetesi 24 Nisan; yani bu yazıdan 4 gün sonra : «Piyasada et buhranını önlemek için düşünülen çarelerden birisi de vesika usulü imiş. Bu güzel buluş hangi kafadan çıktı ise doğrusu şayanı tebriktir. Böyle dâhilere malik olduğumuz için değil midir ki, işlerimiz günden güne beter oluyor ve günden güne batağa gidiyoruz». 20 Nisan 1949 tarihli Hürriyet gazetesinde:

«Belediyenin yaptığı tetkiklere göre fiyatların bu kadar yükselmesi et satışlarını geçen aya nazaran % 67 azaltmıştır. Kilo ile et alanlar pek azalmıştır. Pek çok aileler 250-500 gram arasında et alabilmektedirler.»

Görüyorsunuz ki, muhterem arkadaşlar et meselesi bizim iktidarımız zamanında ortaya çıkmış bir mesele değildir. Eski iktidarın son senesinde dahi memlekette bütün şiddetiyle hükümferma olan bir buhran şeklinde devam edegelmekte idi.

Şimdi bir de kömür meselesine bakalım; bunları bir defa daha hatırlamak yerinde olur.

MEHMET HAZER (Kars) — Bunlar çok okundu.

REİS — Çok okundu, şeklindeki müdahaleniz yersizdir, birinci ihtarı veriyorum.

Devam buyurunuz. (Sağdan, gülüşmeler)
BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hürriyet, 1949... Biraz soğuk oluyor. «Nisanda geri gelen kış ve ileri giden fiyatlar.» (Sağdan, gürültüler)

Dinleyin efendim; madde darlığı ne zaman başlamış söyleyeceğim. Türkiye Tanzimattan beri dış ticaret muvazenesi daima açık vermiş olan bir memleketdir. Bu memleket iktisadi cihazlanmasının birinci devresini ikmâl etmedikçe bu müzmin dertten kurtulması imkânı mevcut değildir. İşte bizim gayretlerimiz de bu maksada matuftur. (Soldan, alkışlar) Bunları izah için hakikatlere olduğu gibi bakmak mecburiyetindeyiz. Yoksa birtakım gürültülü iddialarla beşer hafızanızı şaşırtmakla memleketin işleri düzelmez.

Bakın bakalım, 1949'da kömür var mıymış, 1949'da ekmek durumu nasılmış, 1949'da sair fiyatlar ne haldeymiş? Kör ölü badem gözlü olur. 1949 ve ondan evvelki devir adeta bir altın devri olarak gösteriliyor. Hakikat bu mudur arkadaşlar? (Soldan, «bravo» sesleri, alkışlar)

Öyle değildir arkadaşlar. Hakikatleri olduğu gibi bilelim. Kısaca ifade edilmek lâzımgelecek olursa iki kişinin bir araya gelip bir paket köylü sigarasını alabildiği, sadece Sayım Vergisini ödemek için satılan bir sürü keçinin Sayım Vergisi borcunu ödeyemediği devirleri hatırlıyalım. Bu devri, bize bir altın devri olarak göstermeye imkân yoktur. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) 1949 senesinde bütün bir kışı dirhemle sayılacak kadar hesaplı bir kömür istihkakı ile geçirmeye mecbur olanlar kışın avdeti üzerine ne yapacaklarını şaşırdılar» diyor, Hürriyet gazetesi. Bu, 1950'den sonra bizim devrimiz değil okumaya devam ediyorum: Zira kışın avdeti ile şaşıran millete bir miktar kömür tevzi etmeyi düşünecek, taşınacak memurlarımız olsaydı dünyanın bir bahtiyar milleti olurduk. Sonra geri gelen kışla birden bire artan fiyatlara ne dersiniz? Vaktiniz müsait ise çarşığı, pazarı şöyle bir dolaşınız. Birkaç gün evvelki fiyatların yerinde yeller estiğini sizde göreceksiniz.»

Vatan gazetesi: 26 Nisan 1949 «Mangal kömürü darlığı arttı. Mangal kömürü buhranı son birkaç gün içinde son haddini bulmuştur. Havaaların müsait olmasına rağmen istihsal bölgelerinden kömür getirtilememektedir.»

Yeni Sabah gazetesinden: (Tarih 5.VII.1949)

«Halk kömür derdinden mutlaka kurtarılmalı. Bu sene kömür istihkakı % 25 noksan olarak verilecek ve bu noksanlığı linyit kömürü ile telâfi edeceğiz. Kömür Tevzi Müessesesinin

para toplama yeri olarak beş mahallin kabul edilmesi için tam on yıl geçmesi lâzımgelmıştır. Akıllara durgunluk veren bu zekâ.» (Sağdan, gürültüler, «şimdi verilen nedir» sesleri)

Hürriyet gazetesinden: (Tarih 10.1.1949)

Şimdi biz kömürü iki misli, linyiti de üç misli olarak dağıtıyoruz.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Sual soracağım. (Sağdan, gürültüler, itirazlar)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hep hoş a gidecek şeyler konuşulmaz ya. Dün akşama kadar biz dinledik. Biraz da siz mukabil tarafı dinlemek itiyadını edininiz, ne olur? Bunlar müşterek vatanımızın dâvalarıdır. 1949-1950'den evvel bu memleketin mesut ve müreffeh bir hayatı varmış gibi bâtil ve hakikatten tamamiyle uzak olan bir iddiayı elbette cerhetmek için karşınıza çıkacaklar bulunur. Karşınıza işte ben geldim. (Soldan şiddetli alkışlar)

Devam ediyorum : «Kömür memleketi olduğumuz halde kış geldi mi kapana tutulmuş fareler gibi kıvranıp duruyoruz. Bilgisizlik ve beceriksizlik yüzünden bir türlü şu Zonguldak kömür madenlerinden lâyiki veçhile istifade edemiyoruz. Şimdi bunlar yetmiyormuş gibi kömüre yapılacak zamlardan bahsediliyor. Bugünkü iktisadi şartlar altında kömüre zam yapmak, milleti soğuktan hastalanmaya mahkûm etmek demektir.

Bu sene Anadolu'da geçen kış herkesin malûmudur ve halkımızın bu kış mevsiminde çektiği ıstıbabı göz önüne getirmek kâfidir. Bu güç şartlara bir de kömür fiyatlarını yükseltmek suretiyle malî zorluk ilâve edecek olursak efkârı umumiye nezdinde kendimizi affettiremeyiz.»

İşte o zamanki gazetelerin yazdıkları...

İstitraden arz edeyim, 1950'de Başvekil olduktan sonra İstanbul'a gitmiştim. İhtiyat kömürün ne kadar olduğunu sordum, 48 saatlik olduğunu söylediler. Bütün sanayi ve şehir hayatının ihtiyat kömürü sadece 48 saatlik idi. Biz bu 48 saati 25-30 güne çıkardık. Bugün hiç kimsenin kömür bulamıyacağım diye bir endişesi yoktur. Görülen hizmetlerin kendilerini konuşturalım. Bir yerde bir aksaklık mı var, dile getirdiğimiz sadece odur. Muhalefet şayet hakikatlerden uzaklaşmak prensibine sapacak olursa o zaman hakikaten müşkül vaziyetler hâsıl olur. Bu vaziyette muhalefetteki arkadaşların vicdanlarına hitabederek söylüyorum.

Bir et meselesi, bir kömür meselesi, bir ekmek meselesi bugünün meselesi değildir, fiyat meselesi bugünün meselesi

değildir, Türkiye'nin ezeli ve müzmin bir derdidir, elbirliği ile yenmemiz lâzımgelen bir içtimai felâkettir, bir iktisadi felâkettir. (Soldan, alkışlar)

19 Ocak 1949, çimento fabrikaları kömürsüzlükten durmak tehlikesi karşısında kaldılar. Bir sene evveline nazaran % 10 noksan yapılan tahsisatın birdenbire kısılması fabrikaları kazan ve borularında dolu halinde yarı mamul çimento ile âni olarak durdurulmuştur.

1949'da üç fabrikaya bile kömür yetiştiremiyorduk muhterem arkadaşlar. Yuvarlak laflar, memleketi batırdınız, çıkardınız, şudur, budur, tenkid... Dilin kemiği yoktur, ölçüyü, izanı, insafı bir tarafa bıraktınız mı istediğinizi söylersiniz. Fakat hakikatlerle karşı karşıya geldiğiniz zaman memleket namı hesabına, onun ikbal ve mamuriyeti hesabına teemmül etmemiz ve ölçülerimizi ona göre kullanmamız lâzımgelir.

İşte yine gazetelerden okuyorum: «Kömür sıkıntısı hâd bir safhaya girdi, Şubat 1948.» 1949'da aynı hal devam ediyor. «Şubat 1947, şehir kömürsüz kaldı, resmî, hususi müesseseler, apartmanlar kaloriferlerini söndürdüler. Şehirde kömür sıkıntısı gün geçtikçe artmaktadır. Dünden itibaren birçok han ve apartman sahipleri müşterilerine kaloriferleri tadil etmek mecburiyetinde olduklarını bildirmişlerdir.»

Şimdi ekmek mevzuuna geçiyorum: Hani şu altın devri vardı, cennet devri... Mesut Türkiye, müreffeh Türkiye!... İşte et durumu ve kömür durumundan bahsettim. Bakalım o ekmek meselesi ne halde imiş?

MELİH KEMAL KÜÇÜKTE PEPINAR (Adana) — Hürriyetten bahsedin.

REİS — Hatibin sözünü kesmemenizi rica ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Onu partinizin büyüklerinden sorun. (Soldan, alkışlar)

Evet efendim, ekmek ve sair maddelerin fiyatlarını görelim. Zârı zârı feryadediyoruz. Bir defa Türkiye nereden, nereye geldi? Bunda mutabık kalalım. Bu bizim hepimizin derdimiz. Biz, fakir memleketiz. Zirai istihsalde, sinai cihazlanmada, umumiyetle iktisadi cihazlanmada çok geri kalmış bulunuyoruz. Böyle bir memleket olduğumuz için bu ıstırapları öteden beri çekmekteyiz. Bundan böyle de bir müddet ve bir miktar çekmek mecburiyetindeyiz. Hakikatin tâ kendisi bundan ibarettir.

Bakınız, beyler, kuyruk diyorlar. Kuyruk ne zaman, nerede oldu? (Eline aldığı gazeteyi göstererek) Bakın gece yarısı fırından ekmek almak için kuyruk yapılıyor. (Sağdan, «Şimdi sizde de

var» sesleri) Var, fakat bizim zamanımızda istihlâk 4 misli artmıştır. Geçen gün izah ettiğim gibi, bu bir bahtiyarlıktır, ikisinin arasındaki fark, akla kara kadar muazzamdır. İşte okuyorum:

Ağustos 1948; «Birkaç gecedir, halk gece yarısına kadar fırınların önünde beklemektedir, birbirini itip kakmaktadırlar. Bu manzara karşısında belediyemiz ve devlet adamlarımız kayıtsızdır.»

15 Temmuz 1949, bir yıl sonra; «Yeni tip, bugünkü ekmeğe nazaran daha esmer, kepekli olacaktır. Yeni tip ekmek imali ile francala ortadan kalkacak, sadece makarna fabrikalarına bugünkü unlar verilmeye devam edilecektir.»

İşte kuyruk, gece yarısı fırınların önünde... Şimdi 20 Temmuz 1949, bakınız yeni çıkarılan ekmekten bahsedilirken ne deniliyor: «Allah aratmasın ama, yenilir yutulur gibi değil. Bize doyurucu bir gıda, diye sundukları şey, ekmek değil ki», bunun kötülüğünden bahsederken, (aman Allah aratmasın) diye ne olur, ne olmaz sigortası yapmaya lüzum göreyim. Devam ediyor: «Tatsız, tuzsuz, çirkin, kapkara, yumruk gibi berbat bir şey. Ofisler, teşkilâtlar, hesaplar, kitaplar, randımanlar, unlar, kepekler. Neticede; develere bile yutturulmıyacak kadar kötü bir hamur, hamur değil, çamur.»

EMİN SOYSAL (Maraş) — Şimdi bunu gazeteler yazamaz.

REİS — Sükûneti bozmayınız, ikinci ihtarı verdim. Tevbih cezasına geçeceğim.

EMİN SOYSAL (Maraş) — İsmimi kaydedin, sonunda sual soracağım. Çıkıyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben zaten cevap veriyorum, ne suali soruyorlar? (Soldan, devam devam, sesleri.)

REİS — Arkadaşlarımızın sual sormak haklarıdır. Fakat bu hak bir usul ve nizama tâbidir. Sıraları gelince suallerini soracaklardır, efendim. (Sağdan: Gürültüler.) Devam buyurun, Başvekil Beyefendi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar; sual soracağız, diye birçok muhalif arkadaşlarımız ayağa kalktılar, hattâ bazıları heyecanlanarak salonu terk edip gitti. Bir evvelki gün konuşurken Maliye Vekâleti sizin yaptığınız tenkidleri kıymetlendirecektir, bunlara mektup şekilde cevaplar verecektir, dediğim zaman sağ taraftaki sıralardan sesler yükseldi:«Tehdit mi ediyorsunuz?» Şimdi ben

soruyorum : «Sual soracağız» diye beni tehdit mi ediyorsunuz? (Soldan; bravo, «çok güzel» sesleri, alkışlar.) Nedir bunun mânası? Tehdit mi? Hiçbir tehdidiniz karşısında bir milimetre rücu edecek insanlardan olmadığımızı bilmenizi isterim. (Soldan, şiddetli alkışlar, bravo sesleri) (Sağdan, şiddetli gürültüler)

NİHAT SARGINALP (Gümüşane) — Siz yılmazsanız biz hiç yılmayız. Biz de sizin tehdidinizden korkmuyoruz. (Gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun efendim; sükûneti, ihlâl etmeyin, arkadaşlar lütfen yerlerinize oturunuz. (Şiddetli gürültüler) Efendim; lütfen yerlerinize oturun, Riyaset karar alacaktır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İşinize gelmedi mi konuşmalarım?

Bağırarak ne olacak yani? Ne bağırıyorsunuz? (Şiddetli gürültüler)

Muhterem arkadaşlar; bağırarak haklı çıkmanın imkânı yoktur. Okuduğum hakikatleri bağırarak, çağırarak değiştirmek mümkün değildir. Bunlar zabıtlara geçecek ve Türk efkârı umumiyesine bildirilecektir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Ve Türk efkârı umumiyesi yapılan iddiaları hakikatle alâkası olmadığını öğrenecektir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, gelelim bahsimize, ben devam edeceğim, sonuna kadar devam edeceğim. (Sağdan, gürültüler)

NEVZAT ARMAN (Adana) — Bravo, marifetlerinizi gösterdiniz, hapishaneleri doldurdunuz.

REİS — Ne diyorsunuz Beyefendi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla — Beyler ne diyorsunuz? (Sağdan, gürültüler) Ne kadar söz atarsanız atınız Başvekil konuşacak, Başvekil hakikatleri gösterecek. Dinliyeceksiniz, sıranız gelince siz de konuşacaksınız. Suallerinize cevap vermek sırası gelince cevap verilecektir. Bağırarak, çağırarak mânâ yoktur. Bakınız söylüyeyim sizlere, bir cennet gibi gösterilmek istenen 1950' den evvelki Türkiye'de sebze ve meyva fiyatları ne imiş? Bolluk mu var, darlık mı varmış? Bir de onu görelim.

«Dün yaş sebze halinde taze baklanın, kilosu 360, ıspanak şu... (Sağdan «Bugün 15 lira» sesleri) Lâhananın kilosu 50 kuruş. Perakende olarak bunları % 30 fazlasiyle satmaktadırlar. Şu halde bir baş karnabahar 130, bakla 450 kuruştur.»

Muhterem arkadaşlar, gelelim başka bir mevzua. Hakikatle münasebeti olmıyan iddialar dermeyan edenler kendilerine başka müttetik ve müsait zemin bulduklarına kaanidirler. (Riyaset makamının sağ tarafındaki kapı kısmında şiddetli gürültüler) («Vacit Bey, yapma» sesleri) (Sağdan, «Sarhoştur muayeneye sevkedin» sesleri)

REİS — Rica ederim, lütfen arkadaşlar yerlerinizi alınız.

İdare Âmirleri vazifesini bilir. Lütfen yerlerinize oturunuz, müdahale etmeyiniz.

Devam buyurunuz, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, acaba ne söyledim ki, bu kadar hiddeti muciboluyor? Dün konuşulanlara cevap veriyorum. Ben rakam okuyorum. 1950' den evvelki vaziyetin nasıl olduğunu belirtmek istiyorum. Bu vazifemdir. Bize yapılan bühthan, iftira ve isnatları reddü cerhetmek vazifemdir. Efkârı umumiyyeyi tenvir etmek mecburiyetindeyim ve bunları o zamanki gazetelerden ve resmî vesaikten çıkartarak okumaktayım. Kendilerinin iddialarına uymadığı için böyle bağırıp çağırıyorlar, yalan mı?»²⁷⁵

Başbakan Menderes, konuşmasının ikinci kısmında yatırım konusu üzerinde durmuş, eski dönemden örneklerle yatırımın sonuçlarının uzun vadede alınabileceğini ve tesislerin kapasitesi ile fiili üretimi arasındaki farkın anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Menderes bu konuda şöyle konuşmuştur:

“İkinci müttetik âmil olarak kendilerine müsait bir zemin bulduklarını zannediyorlar, bu da şu: Envestisman devrinin henüz neticelerinin gereği gibi alınmasına başlanmamış olan bir zamanda, bir iktidarı fenersiz yakalamak için orada bastırmaya ve netice almaya çalışıyorlar. Envestisman, yani yatırım dediğimiz şey, hakiki mânada kalkınmaya başladığımızın işaretidir. Yatırımların kısa zamanda semere vermediği malûm bir keyfiyettir. Bunun bir dükkân açmak, bir ticarethane açmak nevinden olmadığı cümlece malûmdur. (Sağdan, gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Büyük Millet Meclisini konuşulmaz hale getirmek istiyorsunuz. Açık söyleyin, nedir bu? (Gürültüler)

²⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), ss.338-343.

REİS — Müsaade buyurun, efendim, müsaade buyurun... Riyaset vazifesini görecek, müsaade buyurun. Lütfen sükûneti bozmayınız. (Gürültüler)

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana) — Altı ayda cennete çevirecektiniz. (Gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun, Kemal Küçüktepepinar arkadaşımız, bu hususta birçok arkadaşlarımıza mütaaddit defalar ihtar edilmesine rağmen, şu andaki hareketleriyle gürültülere sebebiyet vermektedir, içtüzüğün 187 nci maddesinin 3'üncü fıkrası bu ahvalde takbih cezasının verilmesini âmirdir. Takbih cezasının kendisine verilmesini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Takbih cezası ile tecziye edilmiştir.

Buyuran Beyefendi. (Gürültüler) Sükûneti muhafaza etmenizi rica ederim. Herkes yerlerini alsın, efendim, lütfen dinliyelim; buyurun, Beyefendi. (Sağdan, devamlı gürültüler)

Efendim, sükûneti muhafaza etmenizi rica ederim, Riyaset vazifesini görecektir, lütfen yerlerinize oturunuz. Lütfen dinliyelim, efendim. Buyurun, Beyefendi, devam buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, iktisadi vaziyetimizi mütalâa ederken iktidarımız zamanını iki devreye ayırıyorlar, «1953 veya 1954'e kadar iyi idi, ondan sonrası kötüdür.» diyorlar. Bu, muayyen bir maksatla yapılmaktadır. Filhakika bir iktisadi kalkınmanın ânı ve şâmil bir mâna arz ettiği enventismanların muazzam yekûnlara vardığı zamanların birtakım tezahürleri vardır. Biraz evvel dedim ki, bir iktisadi kalkınmayı tahakkuk ettirmek bir bakkal dükkânı açmak gibi değildir. Bugünden yarına netice alınması beklenemez. Bir bakkal dükkânının, bir manifaturacı dükkânının ve her hangi bir ticarethanenin çeşitlerini düzdünüz, kapısını açıp çalışmaya başladınız mı, o günden itibaren neticelerini alırsınız, iktisadi kalkınmada hal ve vaziyet böyle değildir. 1950 de işbaşına geldik, hazırlıklar yaptık, 1951 de yatırımlara başladık. Hemen o günlerde netice alınır mı? Elbette alınmaz. 1951'de bir milyar, 1953'te iki milyar tutan yatırımlar yaptık. 1954'te buna daha ehemmiyetli rakamlarla devam ettik. Yatırım yapmakla cari iktisadi hayatta birtakım kıymetleri alıp donduruyorsunuz. Bunlar bir yekûn teşkil ediyor, seneler geçtikçe bu yekûnlar büyüyor, bu sermayeler henüz nemasını vermeye başlamadığı için iktisadi hayatta tazyik çoğalıyor. Ne zamana kadar? Muayyen bir devreye kadar. O halde iktisadi kalkınmanın, mahiyetine, şümulüne ve ehemmiyetine göre muayyen bir güçlük ve tazyik devresi ve

muayyen safhaları olduğunu kabul etmek lâzımdır, bu başka türlü olmaz. Bunun yine bizim yaptığımız yatırımlar bakımından en canlı ispatı şudur:1956'ya kadar sınai kalkınma elde edilen neticelerin iki misli, 1957'ye geçişte yalnız bir senede elde edilmiştir. Bunun sebebi yapılagelen muayyen envestismanların artık idrak zamanı gelince bunlardaki hâsılanın âdeti bir nispeti hendesiye dâhilinde artışlar getirmesidir. Bu sene envestisman yaparak ertesi sene hemen millî gelirden fazlalık olacağını beklemek ve neden millî gelirden fazlalık olmamıştır diye sormak hakikati görmemenin bir ifadesi olur.

Bu vesile ile millî gelir rakamlarına da temas etmek isterim. Çünkü onlar refahı, millî gelir rakamları gösterir ve iktisadi kalkınma mevcut mu, değil mi, bunu millî gelir rakamlarından anlamak lâzımdır, dediler. Hayır arkadaşlar, millî gelir rakamları hayatı geriden takibeder. Bizim millî gelirimiz ise hakikaten bu sahadaki metotlarımızın henüz tekemmül ettirilmemiş olması sebebiyle iktisadi hayatın seyrini diğer memleketlere nazaran daha da çok geriden takibeder. 1956 millî gelir rakamlarımız elimizde değildir. 1957' de ne olmuş, bilmiyoruz. 1956 rakamları muvakkat rakamlardır 1956 millî gelir rakamlarına daha geçen sene milyarlar ilâve edildi. 1956'nın muvakkat rakamlarına gelecek sene, öbür sene, daha öbür sene birtakım milyarların ilâve edilmeyeceğini ve nispetlerin değişmeyeceğini iddia edebilecek hiç kimse mevcut değildir. Binaenaleyh 1956'da, henüz envestismanların gereği gibi netice vermediği ve envestismanların devam ettiği zamanda; «Servet artışı temposu azalmıştır.» demek, deminden beri izaha çalıştığım maksatlı hareketin bir delilidir.

Nitekim 8 vilâyette yaptığımız sanayi tahriri, kapasitelerin 8 misline, fiilî istihsalin 4 misline yaklaşmış olduğunu göstermektedir. 1949 rakamlarında 900 milyon civarında olan sanayi istihsal gelirlerinizin, sabit fiyatlara irca suretiyle, 3 milyar 640 bin liraya çıktığını 1956 ve 1957 millî gelir rakamlarında göreceksiniz. 1956'daki durumu ancak 1957 ve hattâ 1958 millî gelir rakamlarından anlamak mümkün olacaktır ve o zaman bu gelir rakamlarının nasıl birden bire büyük sıçramalar yaptığını göreceğiz. Çünkü istatistik rakamları hayatı ancak geriden takibeder.”

Şimdi bir noktaya daha temas edeceğim ve ondan sonra sözü Maliye Vekiline bırakacağım. (Sağdan; «Sualler var», sesleri)

REİS — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Öteden beri tesislerimiz kapasitelerinin altında çalışmaktadır. Bu yeni bir hâdise değildir. Böyle olduğu halde bize, «Siz envestisman yapacağınıza, mevcut kapasiteyi kullanınız», diyorlar. Buna da keza millet huzurunda cevap vereceğim:

Muhterem arkadaşlar, bir fabrika bittiği zaman onun muayyen bir kapasitesi vardır ve bu kapasite ile o senenin kayıtlarına geçer. Fakat o fabrika senenin mesalâ on veya on birinci ayında açılmıştır. Tecrübe işletmesi yapılacaktır, henüz yerine oturmamıştır, kalifiye amelesini bulmamıştır, mütedavil sermayesi tamam değildir, şusu, busu eksiktir. Bu sebeplerden dolayı her hangi bir fabrikanın kurulduğu zaman derhal tam kapasitesiyle çalışması mutlaka lâzımdır, demek hakikati hale külliyyen mugayyir bir keyfiyettir. Şimdi, bakınız ben sorayım kendilerine; 1926 'da iki şeker fabrikası yapıldı. Alpulu ve Uşak şeker fabrikası. Bu iki şeker fabrikasının kapasitesi yirmi beşer bin tondan 50 bin tondur. Bu 50 bin ton kapasiteli şeker fabrikaları birinci sene 572 ton, ikinci sene 5 162 ton şeker istihsal ediyor. Yani kapasiteleri 50 bin ton, istihsalleri 5 162 ton. Üçüncü sene 4 270 ton. Nerede kapasite, nerede fiilî istihsal?

1929'da istihsal 7 900 ton, yani tesisinin dördüncü senesinde 50 bin ton kapasiteye mukabil istihsal sadece 7 900 tondur. Şimdi bir de bizim, kurduğumuz her hangi bir şeker fabrikasının istihsali kapasiteyi tutmadı diye uğramış olduğumuz hücumları derhatır buyurun. Devam ediyorum: 1930'da 13 bin ton, 1931'de 22 bin ton, 1932'de 27 bin ton. Yani 1926 'dan 1932'ye kadar 1, 2, 3, 4, 5, 6 sene sonra bu iki fabrika istihsal kapasitesinin ancak yarısı ile çalışıyor. Yalan mı? Yalan deyin.

Bu rakamlar neden böyle olmuş? Neden mi? İşte arz ettiğim bu sebeplerden dolayı: Bakkal dükkânı açmak, manifaturacı dükkânı açmak değil bu, envestisman bu... Bunun plânını yapmak, hazırlığını yapmak, ihalesini yapmak ve önceden hesabedilemeyecek ve görülemeyecek türlü arızaları yenip onu bitirmek, sonra randıman almaya başlamak ve nihayet tam kapasite ile çalışır hale getirmek. Bu kolay iş değil... Karabük ne zaman tam kapasite ile çalıştı? 15-20 sene kapasitesinin yarısı ile çalıştı.

Devam ediyorum; 1934'te iki tane şeker fabrikası ilâve ediliyor. Biri Eskişehir, diğeri Turhal... Kapasite 120 bin tona çıkıyor. Buna mukabil istihsal nedir? 53 bin ton, 65 bin ton... Bir başka sene 51 bin ton... Kapasite 120 bin ton, 130 bin ton olduğu

halde istihsal 1937’de 51 bin ton, 1938’de 42 bin tondan ibaret... 120 bin ton kapasiteye göre tam istihsal nerede kaldı?...

Şimdi görüyorsunuz ki, arkadaşlar, kapasite başka fiili istihsal başkadır. Arz ettiğim sebeplerden dolayı, kapasite ile fiili istihsal arasında farklar olabilir, bu farklar muhik sebeplere de istinadedebilir. Bir iktidar ancak kapasitelerin tam olarak işlememesini muhik sebeplere istinadettiremediği surette tenkidedilebilir.

Size başka bir misal daha vereyim: Çatalağzı santrali. Eski iktidar zamanında 1949’da kapasite 60 bin kilovattı. Termik Çatalağzı santralini 1951’de Sayın Reisicumhurla birlikte ziyarete gittik. Çatalağzı santrali 25 bin kilovatla çalışıyordu, türbinler boştu. Yalan mı? Yalansa, söyleyin. Bunlar yuvarlak lâflarla geçirilecek işler değildir; milletçe üzerinde durup hakikati ortaya çıkarmak mecburiyetindeyiz. Yuvarlak tenkid memleketin hayrına olmaz. Eğer bugün bir sanayi politikası, bir kalkınma politikası tetkik ediliyorsa, mevzuun ciddiyet ve ehemmiyetine uygun bir cesaretle üzerine eğilmek ve tenkidleri ona göre yapmak lâzımdır. Yoksa şuradan buradan tedarik edilmiş yalan yanlış rakamlarla ve umumi tâbirlerle bir politikayı, bir iktisadi politikayı tenkidetmek insaf ile kabili telif değildir.

FERİD MELEN (Van) — Biz de Devlet istatistiklerinden istifade ediyoruz.

REİS — Müdahale etmeyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben kaide olarak ifade ediyorum; yalan yanlış rakamlara istinadederek, yuvarlak lâflarla belirli bir iktisadi politikayı itham altında bulundurmamak memleket hayrına olmaz diyorum. Var mı bunda bir şey? Zonguldak Çatalağzı elektrik santraline, 60 bin kilovatlık ikinci üniteyi 1954 -1955’te bitirdik. Çatalağzı 120 bin kilovat kapasiteye kavuşmuş oldu ve bugün tam kapasite ile çalışıyor. Mühim olan, bu memleketin envanterine bunu kısa zamanda getirebilmektir. İstihlâki beş misli artmış olan bu memlekette bunların kazandırılabilmesini muazzam bir hayır olarak telâkki etmek lâzımdır. Armudun sapı var, üzümün çöpü var diye bunların nimet olduğu inkâr edilebilir mi? Eğer biz tenkidlerimizi sanki bir düşmanı tenkidediyormuş gibi kıyasıya yaparsak bulacağımız sebepler namütenahi çok olabilir. Fakat asıl hüner, hakiki vaziyeti olduğu gibi ortaya çıkarmak yolunda gayretler sarf etmektedir.

Bütçe Encümeninin iki aylık müzakerelerinde ve münakaşalarında muhalefete mensup arkadaşlar hiç de böyle

konuşmadılar. Orada bütçeyi düzeltmek için, yanlış tutulan politikaya başka bir istikamet vermek için ikazlarda bulunduklarına dahi şahidolmadık.

Tasarruftan bahseden muhalefetin, bütçe rakamlarını yükseltmek için 300-400 milyon lira civarında bütçenin rakamlarını artırıcı kanun ve tekliflerle Meclisin huzuruna gelmekte olduklarını bir teemmül edecek olursanız bu hususta tasarruf iddialarıyla büyük bütçe yapmanın zararlı olduğu yolundaki iddiaların samimiyetle telif edilmesine imkân bulunmadığını takdir edersiniz. Benim mâruzâtım bundan ibarettir sevgili arkadaşlarım. (Soldan, şiddetli alkışlar, bravo sesleri)”²⁷⁶

Başbakan Menderes’in açıklamalarından sonra, Maliye Bakanı Hasan Polatkan söz alarak eleştiriler karşısında bütçeyi savunmuştur. Polatkan sözlerine bütçeyi CHP adına eleştiren İsmail Rüştü Aksal’a nezih üslubundan dolayı teşekkür ederek başlamıştır. Ancak, Polatkan’a göre, bu konuşma muhtevası bakımından “birçok haksız ve ağır hükümler” ile hükümete yönelik siyasi “propaganda yayılım ateşi” içermektedir. Muhalefet sözcüsünün ifadesiyle, ileri ülkelerde bu kadar teferruatlı bütçe bilgileri vermediği doğrudur, ne var ki iktidarı buna zorlayan, yine ileri memleketlerde hiçbir şekilde görülmeyen, iktidar tarafından yapılan gayretlerin ve kısa zamanda gerçekleşen hızlı kalkınmanın muhalefetçe topyekûn inkârıydı.²⁷⁷

Polatkan, muhalefet sözcüsünün iktidar tarafından 27 yıllık dönemin hiçe sayıldığı ve bu dönemde yapılanların takdir edilmediği eleştirisine cevap verirken, CHP yönetiminin iktisadi kalkınmayı sağlayacak doğru adımları atmadığını, özellikle 1933’ten itibaren yükselen fiyatlarla mücadele edemediğini ve neticeten bu 27 yıllık dönemin heba edildiğini belirtmiştir.²⁷⁸ Polatkan, bütçe açıkları konusunda da muhalefetin iktidarı takdir etmesi gerekirken tenkit ettiğini, 1951-1956 gelir tahminlerindeki % 2,28 oranındaki hatanın ileri ülkelerdeki oranın çok altında olduğunu, muhalefet sözcüsünün 13 milyar lirayı alıp saysa bu orandan daha fazla hata yapacağını, binbir türlü şartın etkilediği gelir tahminlerinin kuruşu kuruşuna gerçekleştirilmesini istemenin ancak keramet beklentisi olacağını söylemiştir.²⁷⁹ Polatkan, konuşmasının devamında memurların ekonomik durumu, milli gelir meselesi, dış yardım ve dış borçlar, ihracat ve ithalat, plân ve program konularında muhalefetin eleştirilerini cevaplandırmıştır.²⁸⁰ Polatkan’a göre, iktidar döneminde olduğu gibi şimdi de “milletin derdini, ıstırabının hakiki

²⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.343-346.

²⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.348-349.

²⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.348-349.

²⁷⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.353-354.

²⁸⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), ss.354-368.

sebebini ve onun yegâne tedavi çaresini anlayamamış” olan muhalefet, meselenin özüyle değil, tâli sonuçları, geçici ve ârızı zorlukları siyasi amaçlarla istismar etmiş, bu nedenle de sayısız tezatların içine düşmüştür.²⁸¹

1958 yılı bütçesinin geneli üzerinde son olarak Antalya Milletvekili Burhanettin Onat konuşmuştur. Onat, Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin yokluk ve sefalet içinde olduğunu kendi başından geçen olaylarla anlatmış ve 1950’den itibaren her bakımdan büyük bir kalkınmanın yaşandığını ileri sürmüştür. Onat, eski dönemde tahsildar baskısının ayyuka çıktığını, kendi dönemlerinde ise artık köylülerin daha rahat olduğunu söylemiştir. Onat 1930 yılında Serbest Fırka’nın il başkanıyken yaşadığı bir olayı şöyle anlatmıştır:

“Arkadaşlar, 1930’da Serbest Fırka zamanında ben Serbest Fırka Reisi iken Antalya’da yapılan belediye seçimlerinde üstümüze üç piyade taburu sevk ettiler, süngü tak vaziyetinde. Millet dağılmadı, arkadaşlar.

FARUK AYANOĞLU (Tokad) — Ne zaman bu?

BURHANETTİN ONAT (Devamla) — 1930 senesi. Hem bana sormayın, İsmet Paşa hazretleri daha iyi bilirler. (Gürültüler, gülüşmeler) Maksadım o değil. Bizi tıktılar Hükümet bodrumuna, orada üç gün taşlar üzerinde yattık. Evden yatak da getirtmediler. Allah rahmet eylesin muzip bir arkadaşımız vardı, İbrahim Ziver bana hitaben; «Bizi buraya tıkmak için üç piyade taburu getireceğine; elinde çantalı birkaç tahsildar getirseydiler, hepimiz çil yavrusu gibi dağılırdık» dedi. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) O zaman tahsildarlar korkunç bir şeydi. Şimdi ise, köye gittiğimiz zaman köylü, «Bu tahsildarları niçin beslersiniz? Köye geldiği yok, biz kasabaya iniyoruz, tahsildarı ya söğütlü kahvede tavla oynarken veyahut da Çınarlı kahvede nargile içerken buluyoruz. Tahsildarı arayıp bulacağıma doğrudan doğruya maliye veznesine yatırırım» diyor. Bunu söyliyken köylü... (Sağdan, gülüşmeler)»²⁸²

Onat’ın konuşmasını takiben bütçenin heyeti umumiyesi üzerinde yapılan müzakerelerin yeterli olduğuna dair önergeler oylanarak kabul edilmiştir.²⁸³ Ancak, bütçenin kısa süre içerisinde çıkarılması gerektiği için maddelerin müzakeresi sırasında grup sözcülerine onar, diğer milletvekillerine de beşer dakika konuşma süresi verilmesine dair önergeler tartışma yaratmıştır. Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu, bunun yüce Meclisin denetim yetkisini sınırlamaya yönelik bir girişim olduğunu, geçen yıl dört olan parti grubunun

²⁸¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), s.368.

²⁸² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), s.376.

²⁸³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:43, (22.2.1958), s.379.

şimdi yarıya indiğini, bu nedenle hiç değilse grup sözcülerine 40 dakika konuşma süresi verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu önerenin politik bakımdan yanlış olduğunu savunan Feyzioğlu iktidarı şu sözlerle uarmıştır: “Hükümetin ve Demokrat Partinin, kendi icraatını ana muhalefet partisi sözcülerinin kırk dakika, bir saat tahlil ve teşrih etmelerine tahammül edemeyecek kadar endişe içinde bulunduğu fikrini memlekete vermeyiniz.”²⁸⁴ Süreler konusunda üç farklı önerge verilince, oylama sonunda grup sözcülerine yarımşar saat, milletvekillerine ise 10 ar dakika süre veren önerge kabul edilerek bütçenin maddelerine geçilmiştir.²⁸⁵

2.1.2 Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi

Diyanet İşleri Vekâleti'nin bütçesi üzerinde DP Meclis Grubu adına Konya Milletvekili Mustafa Runyun konuşmuştur. Runyun, konuşmasında, bir ülkenin maddi ihtiyaçları karşılanırken manevi ihtiyaçlarına kayıtsız kalmamayacağını, din duygusunun beşeriyetle doğduğunu ve beşeriyet var oldukça yaşamaya devam edeceğini, bu duyguyu başı boş bırakmadan iyi beslemek ve geliştirmek gerektiğini, Türk milletinin dinlerin en mükemmeli olan, medeniyetin, ilmin ve ilerlemenin hâmisî durumundaki bir dine mensup olduğunu, bu din ve maneviyatı sayesinde düşmanlarına karşı koyarak istiklâlîni kazandığını ve bunun son örneğinin Millî Mücadele olduğunu belirtmiştir. DP sözcüsü şöyle devam etmiştir:

“Millî Mücadelede Türkün istiklâlîni kurtaran bugünkü Cumhuriyet nizamını kuran Gazi Mustafa Kemal Paşa mânevi kuvvetten istimdadetmeyi asla ihmal etmemişti. (Bravo, sesleri) Türkün tükenmez kuvvet kaynağı olan dinine sarılmış, Türk Milletinin bu ulvî hislerine tercüman olmuştur. Hattâ âzası olmakla mübahi bulunduğumuz şu Yüksek Meclisin kuruluşunda o ulvî hisler hâkim olmuştu. Eğer o kuruluş ve mânevi kuvvetten istimdat, Türk Milletini, akıbeti tehlikelerle dolu bir felâkete götürmüş olsaydı millet olarak bugünkü varlığımızla iftihar edemezdik, eğer dinden bahsetmek, maneviyata sarılmak, dinî siyasete alet etmek veyahut irticai bir hareket olmuş olsaydı bunu Atatürk'ün yapmaması lâzımgelirdi.

Muhterem arkadaşlar; uzun yılların ihmali, dinî sahada derin boşluklar açmıştır. Bu hakikati kabul etmek mecburiyetindeyiz. Bu memleketin maddi sahada kalkınması için durmadan çalışan dimağlar, işliyen o uğurlu eller zamanı geldikçe dinî sahaya da uzanacaktır. Sayın Başvekilimizin Türk milleti

²⁸⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), s.380.

²⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:43, (22.2.1958), s.381.

müslümandır. Müslüman olarak kalacaktır. Müslümanlığın icapları yapılacaktır. Sözleri bütün milletimizi sevindirmiştir. Diyanet İşlerini maddi mânevi kalkındıracağını Diyanet İşleri Reisine vadetmişlerdir.

Türk milleti bu mutlu günleri bekliyor. Tek kanatla uçulamaz. Tek taraflı da kalkınma olmaz. İnsan isim ve ruh gibi iki varlıktan terekübeder. Bunun birini ele alıp da birini ihmal etmek doğru olamaz. Milletimizin dinî duygularını korumak ve geliştirmek için gereken tedbirlerin alınması lâzımdır. Hakiki din adamlarına şiddetle ihtiyaç vardır.”²⁸⁶

Adana Milletvekili Mehmet Geçioğlu, konuşmasında Kur’andan ayet okuyarak, siyasi liderleri birbirleriyle iyi ilişkiler kurmaya davet etmiştir. Geçioğlu şunları söylemiştir:

“Öyle ise arkadaşlar, size şu hususu şahsım namına rica etmek istiyorum: Estaizübillâh, şu Ayeti Kerime ile; «İnnemel müminine ihvetün», yani müminler birbirleriyle kardeşler, buyuruyor, Cenabı Allah. Bir saat evvel cereyan eden hâdiseler hepimizi müteessir ettiği gibi bütün Türk Milletini de müteessir etmiştir. (Bravo sesleri) Ne olur, muhterem parti başkanlarımız, Muhterem Adnan Menderes ile Muhterem İsmet İnönü bu işi ele alsalar da bu müessif hâdiselere meydan verdirmeyecek iyi münasebetler tesis etseler. Hepinizi hürmetle selâmlarım.”²⁸⁷

Daha sonra söz alan Isparta Milletvekili Tefik Tıgılı, köylerimizde biri öğretmen diğeri de imam olmak üzere toplumsal hayatı derinden etkileyen iki kuvvetli unsurun bulunduğunu, köy öğretmenin ilmi usullerle yetişmekte olmasına rağmen, köy imamının kendi haline bırakıldığını, halbuki “bu muazzam inkılabın mana ve mahiyetinin tetkikinde bu iki mühim unsurun” böylesine tezat içinde olmaması gerektiğini, bunun çaresinin köy din adamının da dinî bilgilerin yanında en azından orta derecede umumi bilgilerle donatılmasından geçtiğini ifade etmiştir.²⁸⁸

Antalya Milletvekili Burhanettin Onat da, tüm dünyaya bir “ahlâk buhranı”nın musallat olduğunu ve bu nedenle din konusunun daha önce hiç olmadığı kadar önem kazandığını vurgulamıştır. Onat şöyle konuşmuştur:

“Birkaç sene evvel buraya İngiliz müverrihi Toyunbe geldi. Bilirsiniz, bu adam yalnız tarihî hâdiseleri kaydeden bir müverrih

²⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:44, (23.2.1958), s.455.

²⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:44, (23.2.1958), s.458.

²⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:44, (23.2.1958), ss.458-459.

değil, tarihin felsefesini de yapmış bir adamdır. Diyor ki: «Beşeriyet, bir ahlâk buhranının şevkiyle uçurumun kenarındadır. Bu tehlikeyi ancak insanların dinleriyle olan alâkasını takviye etmekle önleyebiliriz. Din olarak artık çok eskimiş olan Musevilik, ondan sonra Hristiyanlık, ondan sonra da hepsine nazaran daha müttekâmil, daha pratik bir din olan Müslümanlık vardır.» Yine bir Belçika'lı din ve sosyoloji âlimi, Amerikadaki üniversitelerde kürsüleri vardır, gider, her sene derslerini verir gelir. O da insanlığı kurtarmak için; «Ancak Müslümanlık prensiplerine insanlığın yapışmasını» tavsiye ediyor. «Bakmayın, Müslüman memleketler inhitata uğramıştır, inhitata uğrayan Müslümanlık değil, Müslümanlığı istismar etmek isteyenler onu bu hale getirmişlerdir.» diyor. Ve gidiniz, Müslüman bir Afrika köyünde dahi mutlak bir adalet ruhu ile karşılaşsınız, diyor.”²⁸⁹

Onat, ahlâk konusunda olduğu gibi, dinin dünya politikasında da çok önemli roller oynadığını, hatta yeni bazı devletlerin kurulmasına neden olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Ahlâk mevzuunda böyle olduğu gibi dünya politikasında da din, bugün çok büyük bir rol oynamaktadır. Bakınız, dikkat buyurunuz. Bilhassa Avrupa'daki siyasi teşekküllerin çoğu Hristiyan cemiyetlerine mensuptur. Gazetelerde okursunuz yahut radyolarda dinlersiniz; Hristiyan Demokrat Partisi, Katolik Partisi tarzındaki dinî teşekküllere mensuptur. Ve nihayet burada birkaç defa arz ve beyan ettiğim veçhile İkinci Dünya Harbini mütaakıp şimalden gelen komünizm akınını önliyen, Musolini'nin kara gömleklileri değil arkadaşlar, o kızıl seli bundan 1900 sene evvel çarmıha gerilen adam durdurmuştur. En ücra yerleri dolaşırken görürsünüz, her dağ başında İsa'nın bir sefarethanesi vardır. Bugün bir İsrail Devleti kurulmuştur. Bunun mânası nedir? Bir Devlet hangi şartlarla, hangi sebeplerle kurulur. Çok iyi takdir buyurursunuz ki, İsrail'de bu şartların hiç biri yoktur. Şimalin Cermen ırkına mensup insanla Afrika'nın kavun biçimli kafalı insanları yanyana, muhtelif ırklar, birbirlerinin dillerini anlamıyan insanlar bir araya toplanmış ve bir Devlet kurmuşlardır. Bunun mânası nedir arkadaşlar?

REİS — Bir dakikanız kaldı, efendim.

²⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:44, (23.2.1958), s.459.

BURHANETTİN ONAT (Devamla) — Bunun mânası şudur: Musa ölümünden üç bin sene sonra çölün ortasında bir Devlet kurmuştur. Keza Pakistan'la Hindistan arasındaki fark nedir? Dilleri bir, medeniyetleri bir, ırkları bir, yalnız Pakistan'ı Hindistan'dan ayıran tek fark din mevzuudur. Bu demektir ki, arkadaşlar, Hazreti Muhammed ölümünden 1300 sene sonra Hindistan'da 80 milyonluk bir Devlet kurmuştur.”²⁹⁰

Meclis'in 24 Şubat 1958 tarihli kırk beşinci birleşiminde Diyanet bütçesi üzerindeki müzakerelere devam edilmiştir. İlk sözü alan Kırşehir Milletvekili Hayri Çopuroğlu, toplum hayatı için gerekli iki kurum olan devlet ile din arasındaki ilişkinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Çopuroğlu, laiklik ilkesinin gerektirdiği din-devlet ilişkilerini de şu şekilde açıklamıştır:

“Lâiklik takdir buyurulacağı gibi kötü anlamları hilâfına esas itibariyle devlet ve din münasebetlerini ayarlayan, muayyen noktalarda onunla münasebetlerini tanzim eden bir sistemdir. Anlaşıldığı gibi ne yeni bir dindir, ne de dinsizliktir.

Meselemizin esası bu olduğuna göre, her iki müessesenin maddi intizamı temin eden devletle, vatandaşın mânevi huzur ve sükûnunu temin edecek, yüksek ahlâki prensiplerin yerleşmesini temin edecek olan dinin birbirlerinden ayrı olmaları, birbirine hiçbir suretle müdahale etmemeleri asıl prensibin icabıdır. Hal böyle olunca nasıl ki dinin devlete müdahalesi insanları bazan topyekûn bütün kuvvetleriyle karşı karşıya getirecek kadar ileriye gitmiş, harplere kadar dayanmışsa, devletin de dine lüzumsuz müdahaleleri aynı neticeleri doğurmuştur. Bunu söylediğimiz zaman arz etmek istemiyoruz ki, bunların arasında hiçbir münasebet bulunmayacak. Tabiidir ki, böyle bir şey düşünülemez. Cemiyetin bekası için ikisinin de lüzumlu olduğu bir birlerine muayyen yardımları bulunduğu kabul edilmek lâzımgelir. Yalnız Devletin dine karışması bence ne şekilde olmalıdır? Bunu arz etmek istiyorum. Devlet, dinî müesseselerin kurulması hususunda dine yardım eder. Devlet, halkın intizamını temin ile mükellef olduğundan din maskesi altında halkın intizamını bozacak hareketler yapmaya yeltenenlere mâni olur. Hangi dinler Anayasamız tarafından tâyin edilmiş de kabul edilmemiştir. Böyle bir sarahati bizim kanunlarımızda bulmak mümkün değildir. Servet Sezgin arkadaşımızın işaret ettikleri gibi faaliyeti

²⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnikat:44, (23.2.1958), ss.459-460.

menedilmemiş olan dinler Devletçe tanınmış olan dinlerdir. Siyasi bir organ olan Başvekâletin emrine Diyanet İşleri Reisliğini bağlamak bu prensip esasına aykırı düşmektedir. Çünkü bunlar müstakil olmalıdır. Muhterem arkadaşlarım, bunun bazı tezahürlerine şahid olmadığımızı iddia etmek mümkün değildir. Hükümetin böyle bir arzuyu izhar etmesi dahi din adamlarının kendilerini tâyin eden müesseselere yaranmak gayretiyle Allah'ın kelâmını yeni yeni hükümler çıkarmak suretiyle siyasete alet ettikleri vakıadır. Bu hiçbir zaman olmamalıdır.”²⁹¹

Çopuroğlu, din adamlarının cemiyet içindeki itibarlarını artırmak amacıyla maddi bakımdan tatmin edilmeleri gerektiğini, bütçede özellikle hademei hayrat maaşlarının geçen senekiyle aynı tutulduğunu, bu maaşların artırılması gerektiğini belirterek konuşmasına son vermiştir.²⁹²

Bütçe Encümeni adına konuşan Rize Milletvekili İzzet Akçal ise muhalefete mensup milletvekillerinin cami inşaatına önem verilmesi gerektiğine dair temennilerinin bütçeyi yeterince incelememelerinden kaynaklandığını, geçen sekiz yıl içinde cami tamir ve inşası için 37 344 021 liranın harcandığını, halbuki 1923-1950 arası 27 yıllık dönemde cami tamiri için sadece 6 790 000 liranın sarf edilmiş olduğunu, diğer yandan din adamı yetiştirilmesi konusunda yapılan tenkitlere katıldığını belirtmiştir. İmam-Hatip okullarının durumuyla ilgili olarak da Akçal şunları söylemiştir:

“Aziz arkadaşlarım, maziyi unutmamak lâzımdır. Ben şimdi teessürle 1340 senesinde Darülhilâfe medreselerinin kapatılması sahnesini hatırlamaktayım. O günlerin şartları içinde bu müesseselere daha iyi bir şekil vermek suretiyle elbetteki hayatîyetlerini devam ettirmek lâzımgelirdi. Darülhilâfe medreseleri kapatıldı, imam ve hatip mektepleri açıldı. Sanki bu milletin ihtiyacı yalnız imama, hatibe bağlı idi. Yalnız imam ve hatibe ihtiyacımız varmış gibi, din adamı yetiştirecek müesseseler kapatıldı. Sureta bir İlahiyat Fakültesi açıldı. Bu İlahiyat Fakültesi ancak 3 sene kadar hayatîyetini devam ettirebildi. İlahiyat Fakültesine gelecek talebe bulunmadığı için kendi kendine fakülte sönüverdi. İmam ve hatip mektepleri de 2 sene sonra kapatıldı. Nihayet bu ihtiyaç zamanla anlaşıldı, İlahiyat Fakültesi yeniden kuruldu. Fakat fakülteye gelecek talebe bulmakta cidden zorluk çekilmektedir. İmam - hatip

²⁹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s.464.

²⁹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s.465.

mekteplerinin bugünkü talim kadrosu, (af buyurun komisyon adına değil şahsım adına söyliyeyim) beni tatmin edecek durumda değildir, imam - hatip mektepleri için din dersleri okutacak muallim ve hoca bulmakta zorluk çekmekteyiz. Elbette bu müessese inkişaf edecek, bu müessese hüviyetini değiştirecektir. Bu müesseseden çıkanlar İlahiyat Fakültesine girmek suretiyle tahsillerini ikmal edip memlekette din adamı yetiştirmek hususunda tam hüviyetini kazanacaktır.”²⁹³

Akçal’dan sonra söz alan Adana Milletvekili Kemal Sarıbrahimoğlu, Türk milletinin “Allah’a inanan, dindar ve Müslüman bir millet” olduğunu, tarih boyunca İslamın yayılması için nice şehitler verdiğini, Cumhuriyetle birlikte laiklik ilkesinin benimsendiği ve din-devlet işlerinin birbirinden ayrıldığını, “uyanık fikirli, medeni ölçüler içinde düşünebilen din adamları” yetiştirebilmek için zamanla imam-hatip okulları ve İlahiyat Fakültesi açıldığını vurgulamıştır. Sarıbrahimoğlu’na göre, “beşerin ezeli ve ebedi bir duygusunun, fizik ötesi kuvvetlere inanma ihtiyacının bir tezühürü” olan din karşısında hiçbir siyasi kuruluş ilgisiz kalamamıştır. Toplumun manevi sağlığı bakımından son derece önemli bir yere sahip olan din adamlarının bir yandan maddi durumlarının, diğer yandan da eğitimlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Sarıbrahimoğlu, din adamlarının içinde bulundukları maddi sıkıntıyı şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bugün adedi binleri bulan, hademei hayratın ve köy imamlarının, maaş ve ücretleri çok azdır. Hademei hayratın (İmam, hatip ve müezzin kayyımların) aldıkları maaşın, beş ikramiye de dâhil, vergiler kesilmeden ortalama aylık yekûnu 141 lira 60 kuruştur. Bu para ile, değil beş nüfuslu bir aile, bekâr bir insan dahi, en asgari geçim şartları içinde, yaşayıp barınabilmekte yokluk ve sefaletle karşı sonsuz ve ümitsiz bir mücadele açmak zorundadır.

Köy imamlarının durumu daha kötüdür. Köy bütçelerinden ayrılan veya ayrılabilen para çok cüzidir. Ekseriya 50 -100 lira arasında olan ücretlerini, köylüden, zahire veya para olarak toplamakta, çektiği müşkilât, sıkıntılı hayatını bir kat daha, ağırlaştırmaktadır. Bir din adamı, cemiyetin mânevi değer taşıdığı insan, omuzunda heybe veya çuval, önünde bekçi, muhtar veya köy ileri geleni ile, harman harman, veya ev ev, ücret karşılığı zahire veya para toplamak, hacaletine düşürülmemelidir.

²⁹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s.465.

Bu itibarla köy imamlarının da kadroya alınmalarının, lüzumlu ve zaruri olduğuna inanıyoruz. Hademei hayratın ve köy imamlarının, hiç değilse baremin en alt derecesinden maaş alan bir memur seviyesinde maaş veya ücret alması adaletli ve yerinde olur, düşüncesindeyiz.”²⁹⁴

Sarıbrahimoğlu, köyün ve köylünün manen yükselişi için dini prensipleri doğru bilen imamlara ihtiyaç olduğunu ve bu maksatla imam-hatip okullarının çoğaltılması gerektiğini belirtmiştir. Son olarak, mevlütlerde ve vaazlarda iktidara övgüler yapılmasının yanlışlığına dikkat çeken Sarıbrahimoğlu, bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığını şu sözlerle uyarmıştır.

“Birçokları radyolarda okunan mevlütlerde ve camilerdeki vaazlarda, devletimize milletimize hayır dua okunmakla iktifa edilmek iktiza ederken, ekseriya propaganda maksadiyle kasten yapıldığı intibahı veren, velveleli ve tumturaklı ifadelerle, Demokrat Partiye ve Demokrat Parti iktidarına, methü senalar yağdırılmakta olduğunu duymakta ve dinlemekteyiz.

Günlük siyasetin dışında ve üstünde kalması icabeden, Allah'ın mübarek emirlerini vaaz ve telkine çalışan, gönlümüzde mümtaz bir mânevi mertebeye sahip bulunan, din adamlarının, her halde büyük bir zühul eseri olması lâzımgelen, bu hatayı tekrarda ısrar etmiyeceklerini ümidederiz. Bütün partililer Allah'ın kulu ve elhamdülillah müslümanız. Tefrik yaratıcı ve suizanna sebeb olacak mahiyetteki sözlerin mevlidi şerif gibi dua ve âyinlerin mânevi değer taşıyan kutsi cümleleri arasına sıkıştırılması, velev hataen de olsa, elem verici ve dinî prensiplere de aykırı bir harekettir.

Diyanet İşleri Reisliğinin, bu hususa ehemmiyetle dikkat nazarlarını çekeriz.

Allah hepimizin yardımcısı olsun. (Sağdan, alkışlar)”²⁹⁵

Bu konuşmadan sonra, kifayet önergesi ile Diyanet İşleri bütçesi üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, fasıllara geçilmesi kabul edilmiştir.²⁹⁶

2.1.3 Milli Müdafaa Vekâleti Bütçesi

Milli Savunma Bakanlığı bütçesi hakkında yapılan müzakerelerde özellikle ordunun siyasete karıştırılmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. CHP

²⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s.466.

²⁹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), ss.466-467.

²⁹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s.467.

Grubu adına konuşan Elazığ Milletvekili Celâl Dora, seçimlerde adaylığını koymak isteyen küçük rütbeli subayların istifalarının kabul edilmemesine karşılık, Genelkurmay Başkanından kuvvet komutanlarına kadar üst düzey komutanların iktidar partisinden aday yapıldıklarını, bunun çok tehlikeli sonuçları olacağını belirtmiştir.²⁹⁷ Dora, hükümet tarafından ordunun siyasete âlet edildiğini şu sözlerle ileri sürmüştür:

“Ordunun en basit mevzularda dahi politikaya karıştırılmasını ve bilhassa salâhiyetli Hükümet erkânı refakatinde yüksek rütbeli kumandanların parti kongrelerine götürülmesini çok hatalı bir hareket olarak görmekteyiz. Bu hal tevali ettiği müddetçe bu seçimlerde olduğu gibi askerî jeeplerin şoförleriyle ve askerî uçakların pilotlarıyla siyaset adamlarının emrine verilmiş olduğu ve uzun müddet parti hizmetinde kullanılmış oldukları inkârı kabil olmıyan bir vakiadır.

Ordunun siyasete alet edilmesi halinde iç ve dış emniyetimiz bakımından ondan beklenen ulvi vazifelerin zedeleneyeceğini daima ve hassasiyetle göz önünde tutarak bundan sonra olsun bu gibi hareketlere tevessül edilmemesini ehemmiyetle tavsiye ve rica ederiz.”²⁹⁸

Bilecik Milletvekili Yümnü Üresin, yüksek rütbeli komutanların istifa ederek siyasete girmelerinin yanlış olmadığını, tersine birçok bakımdan isabetli olduğunu savunmuştur. Üresin bu konuda şunları söylemiştir:

“Bir defa bu zevat kendi arzularıyla ayrılmışlar ve teşriî sahada çalışmak istemişlerdir.

İkincisi yine bu kıymetli arkadaşlar yerlerine yeni ve daha genç elemanların getirilmesine imkân ve fırsat vermek suretiyle meslek ve memleketlerine yeni bir hizmet daha yapmışlardır.

Üçüncü bir nokta da orgeneral ve korgeneral rütbesine vâsıl olmuş insanların hizmetlerinin daha bitmemiş olduğu ve diğer sahalarda da kendilerinden istifade edilebileceği ve kendilerine başka bir hizmet sahasının açılmış olduğu fikri ve hissi telkin edilmiştir. Onun için bizim faydalı telâkki ettiğimiz bir mevzuun burada bir tenkid vesilesi addedilmesini hayretle karşıladım.”²⁹⁹

²⁹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), ss.521-522.

²⁹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 523.

²⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 530.

Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı da, elindeki fotoğrafı Genel Kurula göstererek, son milletvekili seçimlerinde Çorum'da bazı Demokrat Partililerin “ellerinde parti bayraklarıyla askeri G. M. C. lere binmiş” olduğunu, fotoğrafın arkasındaki açıklamadan askeri araçların Çorum Valisi tarafından İskilip DP teşkilatı emrine verildiğinin anlaşıldığını, iktidara mensup milletvekillerinin bu fotoğrafa itiraz etmek yerine, Milli Savunma Bakanından olayı araştırmasını ve sorumluları cezalandırmasını istemeleri gerektiğini beyan etmiştir.³⁰⁰

Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes, Bölükbaşı'nın gündeme taşıdığı olayla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

“Seçim propagandası sırasında hiçbir partiye hiçbir vasıta tahsis edilmemiştir. Askerî Ceza Kanununa göre bu gibi hareketler suç teşkil eder.

Seçimden evvel bazı nafıa hizmetleri için valilikler emrine motorlu araç verilmişti. Seçim sırasında inzibat kıtalarının lüzumlu mahallere nakli için vilâyetler emrine motorlu vasıta yardımı yapılmıştı, fotoğrafı gösterilen kamyonun ne maksatla istifade edildiği tetkik ve tahkik ettirilecektir. Hâdisede suç unsuru görüldüğü takdirde mesulleri tecziye edilecektir. Yalnız 24 Ekim günü Çorum Çimento Fabrikasının açılış merasimi münasebetiyle halktan bazılarının vâki ricası üzerine şoför tarafından fabrikadan bindirilerek Çorum'a götürüldüğü Çorum Valisinden öğrenilmiştir. (Sağdan gürültüler)”³⁰¹

Elazığ Milletvekili İsmail Hakkı Talay, ordunun iç politika olaylarına karıştırıldığını söylediğinde şiddetli bir tepkiyle karşılaşmıştı. Talay ve onun sözlerine yönelik tepki Meclis tutanaklarına şu şekilde yansımıştır:

“İSMAİL HAKKI TALAY (Elâzığ) — Aziz arkadaşlarım, benden evvel konuşan parti grup sözcüsü ve diğer arkadaşlarım, Millî Müdafaa Bütçesi üzerindeki umumi görüşlerini sarahatle ifade etmişlerdir. Elbette aynı konular üzerinde durmayacağım. Ben de çok mühim gördüğüm ve memleket müdafaası ile ilgili bulunduğu kaani olduğum silâhlı kuvvetlerimizin politika mücadelelerine karıştırıldığı konusu üzerinde duracağım. Aziz arkadaşlar, 1956 yılı yarısından bu yana, bazı hâdiselerle, iç politika hâdiselerine karıştırıldığı hissedilen silâhlı kuvvetlerimizin seçimde ve seçimden evvel iç politika hâdiselerine karıştırıldığı

³⁰⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 530.

³⁰¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 534.

artık saklanamıyacak bir hakikattir. (Soldan, şiddetli gürültüler, sözünü geri al sesleri)

REİS — Müsaade buyurunuz efendim, İsmail Hakkı Paşanın şanlı ordumuz mensuplarının siyasete karıştırıldığı hususunda delilsiz ve mesnetsiz sözleri yersizdir, haksızdır. Ordunun şeref ve haysiyeti bu gibi ithamlara müsait değildir.

İSMAİL HAKKI TALAY (Devamla) Arz edeceğim efendim.

REİS — İsmail Hakkı Paşa, Yüksek Heyetin huzurunda, Türk milletinin huzurunda ordudan bu şekilde behsetmenize asla müsaade edemem. (Sağdan, gürültüler) (Sıra kapaklarına vurmalar)

İSMAİL HAKKI TALAY (Devamla) —Müsaade buyurun da arz edeyim. (Soldan, şiddetli gürültüler) Anlaşıyor ki huzurunuzda bu mevzuda konuşamayacağım. Kürsüyü terk ediyorum. (Sağdan, alkışlar)”³⁰²

Bu tartışmalar arasında Milli Müdafaa Vekilliğinin bütçesi kabul edildikten sonra Türk Silahlı Kuvvetlerini selamlayan önergeler ittifakla kabul edilmiştir. Bu önergeler şu şekildedir:

“Yüksek Reisliğe

Millî Müdafaa Encümeninin müzakeresi vesilesiyle yurdumuzun ve istiklâlimizin koruyucusu Kahraman Ordumuza Büyük Millet Meclisinin selâm ve muhabbetlerinin iblâğına karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Bursa Mebusu

Konya Mebusu

Halûk Şaman

Himmet Ölçmen

Denizli Mebusu

Baha Akşit

Yüksek Reisliğe

Mazisi kahramanlık menkibeleriyle dolu Şanlı Türk Ordusuna Yüksek Meclisin sevgi hislerinin ulaştırılmasını arz ve teklif ederiz.

İçel Mebusu

Adıyaman Mebusu

Yakup Karabulut

Sırrı Turanlı

İçel Mebusu

Mehmet Dölek

³⁰² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 533.

Yüksek Riyasete
Millî Müdafaa bütçesinin müzakeresi münasebetiyle
Kahraman Ordumuzun bütün mensuplarına, Büyük Millet
Meclisinin selâmlarının muvaffakiyetler dileğiyle Riyasetçe
iblâğını arz ve teklif ederiz.

Sakarya mebusları
Hamza Osman Erkan Tacettin Barış
Selâmi Dinçer Baha Hun
Nusret Kirişçioğlu Nüzhet Akın
Hamdi Başak Rifat Kadızade

Yüksek Reisliğe
Millî Müdafaa bütçesinin görüşülmesi münasebeti
dolayısıyla Şanlı Ordumuza Yüksek Meclisin selâm ve
muhabbetlerinin iblâğının karar altına alınmasını saygılarımla arz
ve teklif ederim.

Yozgad Mebusu
Numan Kurban

Yüksek Riyasete
Millî Müdafaa Vekâleti bütçesinin müzakeresi vesilesiyle
Büyük Millet Meclisinin içten selâm ve muhabbetlerinin
Kahraman Ordumuzun bütün mensuplarına iblâğını arz ve teklif
ederiz.

Bilecik mebusları
Yümnü Üresin Mehmet Erdem
Şevki Hasırcı Ertuğrul Çolak

Yüksek Reisliğe
Milletimizin gözbebeği Kahraman Ordumuzun, kara, hava,
deniz kuvvetlerinin tekmil mensuplarına Yüksek Meclisin güven,
sevgi ve saygısının iletilmesine karar verilmesinin Yüksek Meclis
Umumi Heyetine arzını teklif ederim.

Tokad Mebusu
Şahap Kitapçı

Yüksek Riyasete
Türkiye Büyük Millet Meclisinin Milli Müdafaa Vekâleti
bütçesinin kabulü münasebetiyle Şanlı Türk Ordusuna güven ve
selâmlarının iblâğına karar ittihazını arz ederim.

Elâzığ Mebusu
Celâl Dora³⁰³

³⁰³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:2, İnkat:45, (24.2.1958), s. 548.

2.2 1959 YILI BÜTÇESİ

2.2.1 Bütçenin Geneli

1959 yılına ait bütçe kanunu tasarısı 29 Kasım 1958 tarihinde TBMM başkanlığına sunulmuştur. Gerekçenin “Bütçelerimize hâkim olan prensipler” başlıklı ilk bölümünde şu konulara yer verilmiştir:

“1959 malî yılı Muvazenei Umumiyle kanunu lâyihası ve merbutu cetveller, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun tâyin ettiği müddet içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin yüksek tetkikine arz edilmiş bulunmaktadır.

1959 yılı bütçesi, iktidarımızın üçüncü hizmet devresinin ilk bütçesinin gerekçesinde ifade edilen «Merhale»ye ulaşıldığını tevsik eden bir eser olacaktır. Filhakika 1958 bütçe lâyihasına ait gerekçenin başında «Bu bütçe 7 yıldır takibedilen yapıcı iktisadi ve malî politikada yeni bir merhale teşkil edecektir.» denilmekte idi.

Bu merhale Demokrat Parti iktidarının:

1. Memlekette organik iktisat nizamına müstenit canlı ve müstakar bir talep yaratmak,
2. Bu iktisadi nizamın sağlam temeller üzerinde inkişafını temin etmek gayesiyle enfastrüktür yatırımlarını tamamlamak,
3. Hususi teşebbüsün ve iktisadi âmme müesseselerinin, lüzumlu ve faydalı hallerde yabancı sermayenin de iştiraki ile yeni bir sanayi kurmak hususundaki gayretlerini desteklemek,
4. Bütün bu faaliyetlerin tağdiyesi için zaruri olan dış kaynakları artıracak yeraltı ve yerüstü servetlerini işletmek, gibi 4 ana istikamete tevcih ettiği sistemli ve hummalı faaliyetler neticesinde varılan üstün seviyeye tekabül etmektedir. Bu sayededir ki, Hükümetimiz, bu plâtfom üzerinde kurulacak yeni ve ileri iktisadiyatın «İstikrar politikası» programını 1958 yazında tatbik mevkiine koymak imkânını bulmuştur.

Hükümetin 4. XII. 1957 tarihinde tasvibinize mazhar olan programında istikrar politikasının esasları şu şekilde derpiş ve telhis edilmiş bulunuyordu :

1. «Bütçelerimizin iktisadi bünyemizle uygun, tasarrufa riayetkar ve muvazeneli olarak tanzim ve tatbiki»,
2. «İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseselerinin programlarının sıkıca ve yeniden gözden geçirilerek kendi kendilerini idare edebilir hale getirilmeleri»,
3. «Devlet borçlarının ekonomik nizama menfi tesir yapmıyacak bir şekilde tanzimi»,

4. «Banka kredilerinin spekülâtif maksatlara tahsisini önliyecek murakabenin takviyesi»,

5. «Dış tediye imkânlarımızın artırılması»,

6. «Yabancı kaynaklardan daha fazla istifadeler sağlanması, madde bolluğu teminine gidilmesi».

Bu şümüllü politikayı gerçekleştirmek maksadiyle;

A) 1958 bütçesinin masraf kalemleri gelirlerimizin umumi yekûnunu tecavüz etmemiş ve ayrıca Hazinesin Merkez Bankasına taallûk eden bazı borçlu hesaplarına mahsuben 103 milyon lira ödenmesi için de tahsisat konulması mümkün olmuştur. Buna rağmen bütçelerimize hâkim olan yapıcı vâsıf artan temposu ile muhafaza olunmuştur.

1959 bütçe lâyihası, tatbika konulan istikrar programının akabinde, getirdiği büyük masraf zaruretlerine nağmen tutumlu ve denk olarak hazırlanmak suretiyle malî tarihimiz bakımından da iftiharla, kaydedilecek bir vesika hüviyeti iktisabetmiş bulunmaktadır.

B) İktisadi Devlet Teşekküllerinin işletme zararlarının, emisyonu müncer olmaması veya bütçe yolu ile vergi mükelleflerine; yahut da umumi yatırım giderlerine yük olmaması, mamûllerinden veya hizmetlerinden istifade edenlere akset-tirilmesi hususundaki kararımız tatbik mevkiine konulmuş; Hükümet programında da belirtildiği veçhile, Devlet İktisadi Teşebbüslerinin «Kendi kendilerini idare edebilir hale getirilmeleri» prensipi dikkatle göz önünde tutulmuştur.

Bu müesseselerin, yabancı mütehassıslardan da faydalanmak suretiyle malî ve teknik bünyelerinin gözden geçirilerek umumi idare, muhasebe ve maliyet muhasebelerinin en modern esaslara göre yeniden tesisi maksadiyle gerekli çalışmalara başlanmıştır.

C) 8 yıldır devam eden büyük yatırım faaliyetlerinin tevlit ve teşvik ettiği canlı talep karşısında, banka kredilerinin, ticaret ve iş âlemini istihsale matuf faaliyetler yanında spekülâtif maksatlara da tevcih meyli gösterdiği ve bu halin umumi fiyat seviyesi ile gayrimenkul ve altın fiyatları üzerinde ehemmiyetli bir âmili olarak belirmeye başladığı görülmüş ve kredi mevzuunun daha müessir bir şekilde kontrolü karar alltına alınmıştır.

Bu tedbirin müspet tesirleri görülmeye başlanmıştır.

D) Tediye muvazenemizde en mühim kalemi teşkil eden ihracatın çeşitli prim ve usullerle yürütülmesine nihayet verilmesi, ithalâtın aşırı bir kazanç mevzuu olmaması ve ithal

malları karaborsasına imkân verilmemesi maksadiyle döviz alımlarında ve satışlarında mütecanis bir prim sisteminin tatbikine başlanmıştır.

Primli kur tatbiki hususunda alınan karar, Milletlerarası Para Fonu mütehassısları ile Direktörler Meclisinin tam bir mutabakatı ile ittihaz olunmuştur. Bu sayede memleketimizin iç ve dış iktisadi faaliyetleri için sabit ve müstakar bir kıymet ölçüsü temin edilmiş olmakta ve Hükümet programında derpiş edilen «Mâkûl ve tabîî fiyat nizamı»nın iktisadi şartı tesis edilmiş bulunmaktadır.

E) Hükümet programında işaret edilen diğer büyük ve ehemmiyetli bir mevzu da «Mal bolluğu yaratmak» idi. Bu maksatla 1958 bütçesinin Büyük Millet Meclisince kabulünü mütaakıp dostumuz ve müttefikimiz olan memleketlerle ihzari temaslara geçilmiş, takibetmekte olduğumuz politikanın temin ettiği müsait atmosfer içinde teknik görüşmelere başlanmıştır. Ankara'da ve Paris'te cereyan eden müzakereler sonunda, 4. XII. 1957 tarihinde Büyük Millet Meclisinin tasvibine iktiran eden iktisadi politikamızın teknik esaslarını ihtiva eden «Program - Muhtıra» mız kabul edilerek Türkiye'ye büyük bir mali yardım yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu yardımlar, 359 milyon dolarlık nakdî yardım ile dış borçlarımızın imhali şeklinde derpiş olunmuştur. Bu suretle Türkiye'ye bir yılda 630 milyon dolarlık mal ithali imkânı saklanmıştır. Daha ziyade hammadde, yedek parça ve işletme malzemesi gibi kalemlere tevcih edilmekte bulunan ithalâtımız, sanayiimizin tam kapasite ile istihsale geçmesini mümkün kılmaktadır.

Bu tedbirler manzumesi ve dış yardımların teminat altına aldığı istikrar politikamız sayesinde önümüzdeki yıllarda ulaşacağımız «Merhale» de,

1. Âmme gelirlerinde ve bütçelerimizde ehemmiyetli tezayütler vukubulacak ve binnetice bütçelerimizin yapıcılık vâsîfi daha da artacaktır.

2. Dış ticaretimiz ve bilhassa ihracatımız büyük bir inkişaf gösterecek, çok taraflı, tahditsiz ticaret bölgelerine mallarımızı daha rahat ve emin şekilde plase etmek imkânı doğacaktır.

3. İstihsal ve iç ticaret, sağlanan mal bolluğu sayesinde çok daha büyük bir tezayüt gösterecek, Millî Korunma Kanununun maliyetleri artırıcı ve iç ticareti engelleyici tatbikatına son verilecektir.

4. Bankalardaki tasarruf mevduatı gelişecek ve bankacılık, geçen sene kabul buyurulan Bankalar Kanununun hukuki zeminini hazırladığı yeni bir faaliyet devresine girecektir.

Bütün bunlar millî gayrisâfi hâsılayı reel olarak artıracacağı cihetle yıllık yatırım imkânlarımız mütenasiben yükselecek, iktidarımızın üçüncü hizmet devresinin başında müjdelediği yüksek iktisadi faaliyet seviyesi ihraz olunacaktır.”³⁰⁴

Bütçe kanunu gerekçesinin ikinci bölümünde dünyada ve Türkiye’de son bir yıllık iktisadi durumun genel analizi yapılmıştır. Bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Federal Almanya ve Japonya gibi ülkelerdeki ekonomik gelişmeler incelenmiş ve sonuç olarak 1957 yılının sonundan itibaren dünya ekonomisinin yavaşladığı, hatta bazı ülkelere gelişmenin yerini gerilemeye bıraktığı, gelişmiş ülkelerin resesyona az gelişmiş ülkelerin ise enflasyonla mücadele etmeye çalıştıkları vurgulanmıştır. Başta ABD’de olmak üzere sanayileşmiş ülkelere önümüzdeki yıldan itibaren ekonomik faaliyetlerin normal seyrine gireceği tahmin edilmekteydi. Ancak az gelişmiş ülkelerin durumunun daha az ümit verici olduğu, bu ülkelerin sorunlarını tek başlarına çözmelerinin mümkün olmadığı, nitekim Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankasının Yeni Delhi’de yapılan son toplantısında bu meselenin gündeme geldiği ve az gelişmiş ülkelere daha fazla yardım yapılabilmesi için bu kuruluşların kaynaklarının artırılması kararının alındığı da bilinmekteydi.³⁰⁵

Türkiye ekonomisinin seyri faslında, barajlar-su işleri-elektrik enerjisi, kömür ve petrol tesisleri, madencilik, şeker, çimento, azot sanayii, mensucat, demir-çelik, makine-kimya, inşaat, tahıl, hayvan ürünleri gibi çeşitli üretim sektörlerine ve karayolları, hava meydanları, demiryolları ve deniz ticaret filosu gibi ulaşım alanlarına yapılan yatırımlar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.³⁰⁶ Bu faslın devamında üretim sektörleri itibarıyla cari fiyatlarla milli gelir rakamları 1948-1957 arası dönemi kapsayacak şekilde verilmiş, 1949 yılında 9281 milyon lira olan gayrisafi milli hasılanın 1957 yılında 22 198 milyon lira artışla 31 479 milyon liraya yükseldiği, 1938-1948 yılları arasındaki toplam artışın % 20 civarında olduğu dikkate alındığında, ulaşılan son seviyenin anlam ve öneminin

³⁰⁴ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.1-3. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

³⁰⁵ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.3-6. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

³⁰⁶ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.6-27. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

daha iyi anlaşılacağı vurgulanmıştır.³⁰⁷ Gerekçenin bu kısmında, ayrıca, zirai alandaki üretim artışı, para ve kredi politikası ile ödemeler dengesi gibi konular hakkındaki gelişmeler analiz edilmiştir.³⁰⁸

Bütçe kanunu gerekçesinin üçüncü kısmı bir önceki yılın bütçe uygulamasına ayrılmış, gelirlerin tahsilatı, tahsisatın kullanılması, hazine işlemleri ve devlet borçları bakımından 1958 yılı bütçesinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin bilgiler verilmiştir.³⁰⁹ Gerekçenin dördüncü ve son kısmında ise 1959 yılı bütçesinin tetkik ve tahlili yapılmıştır. Bu bağlamda, hükümet denk olarak hazırlanan 1959 bütçe tasarısıyla kamu hizmetleri için toplam 6 247 603 155 liralık tahsisat talep etmiştir. Bu miktarın 1950 yılındaki tahsisattan % 301.80, 1958 bütçesi tahsisatından da % 35.02 oranında daha fazla olduğu, iktisadi kalkınma ve artan nüfusla orantılı olarak yükselen toplumsal ihtiyaçların ve genişleyen kamu hizmetlerinin bu artışı zorunlu kıldığı belirtilmiştir.³¹⁰ Bu karşılaştırmaları takiben, 1958 yılı bütçesinin (a) umumi muvazene, (b) mülhak bütçeler ve (c) hizmet grupları itibarıyla tetkik ve tahlili yapılmıştır.³¹¹

Bütçe Komisyonu, Hükümetin Bütçe tasarısını 17.12.1958 tarihinden 12.2.1959 tarihine kadar süren müzakereler neticesinde kabul ederek, bazı değişikliklerle Meclis Başkanlığına sunmuştur. Bütçe komisyonu mazbatasında da genel ekonomik durum, milli gelir nüfus ilişkisi, ziraat, hayvancılık, ormancılık, sanayi, ulaşım, bankacılık, dış ticaret, ödemeler dengesi, kamu harcamaları, gelir ve gider bütçesi üzerine detaylı tahlillere yer almıştır. Bu tahlillerden sonra, Bütçe Komisyonu “memleketimizin vâsıl olduğu yüksek kalkınma seviyesinde, iktisadi kalkınmanın istikrar içinde ve kemali emniyetle devamını temin edecek şartlara sıkı sıkıya riyaet esasları dâhilinde muvazeneli olarak hazırlanmış” olan 1959 bütçesini kabul ederek, Genel Kurulun onayına arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe sunmuştur.³¹²

³⁰⁷ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, s.31. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

³⁰⁸ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.31-40. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

³⁰⁹ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.40-48. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

³¹⁰ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, s.49. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

³¹¹ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, ss.50-83. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

³¹² Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/258, Karar No. 51, 41 S. Sayılı basmayazı, ss. 383-432. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959).

Devlet bütçesine giren kurumların 1959 bütçe yılı yatırımlar dışında kalan giderleri (A-1 Cetveli) hükümet tarafından 4 081 092 992 lira olarak önerilmiş, ancak Bütçe Komisyonu bu rakamı azaltarak 4 061 816 796 liraya çekmiştir. Kurumların yatırım masrafları (A-2 Cetveli) konusunda ise, 1958 yılı bütçesinde olduğu gibi, tam tersi bir durum yaşanmıştır. Hükümet yatırım giderleri için toplam 1 916 707 008 lira ayırdığı halde, Bütçe Komisyonu bunu artırarak 1 918 813 204 lira olarak belirlemiştir. 1959 yılı bütçesinde hükümetin 5 997 800 000 lira olarak belirlediği gelir tahmini (B- Cetveli), Bütçe Encümeni tarafından bir miktar aşağı çekilerek 5 980 630 000 lira olarak öngörülmüştü.³¹³

1959 yılı bütçesinde, yatırım dışı ve yatırım giderlerinin kurumlar arasındaki dağılımını gösteren A1 ve A2 cetvelleri aşağıdaki gibi oluşmuştur.³¹⁴

³¹³ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/258, Karar No. 51, 41 S. Sayılı basmayazı, B-Cetveli, Varidat Bütçesi. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

³¹⁴ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/258, Karar No. 51, 41 S. Sayılı basmayazı, A1 ve A 2 Cetvelleri. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

A1- CETVELİ (YATIRIM DIŞI GİDERLER)

	Hükümetçe Teklif Edilen Lira	Bütçe Encümenince kabul Edilen Lira
DAİRELER		
Büyük Millet Meclisi	27 195 602	27 874 750
Riyaseti Cumhur	2 227 259	2 154 329
Divanı Muhasebat Reisliği	4 855 889	4 831 759
Başvekâlet	9 113 443	9 113 443
Şûrayı Devlet Reisliği	1 977 995	1 977 995
İstatistik Umum Müdürlüğü	6 078 876	6 078 876
Diyanet İşleri Reisliği	24 656 631	24 730 381
Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü	38 725 536	38 763 893
Adliye Vekâleti	137 331 536	137 376 536
Millî Müdafaa Vekâleti	1 067 511 656	1 067 511 656
Dahiliye Vekâleti	45 526 429	45 624 429
Emniyet Umum Müdürlüğü	98 730 335	98 730 335
Jandarma Umum Kumandanlığı	150 957 045	151 957 045
Hariciye Vekâleti	102 821 147	107 031 278
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	3 511 081	3 511 081
Maliye Vekâleti	830 002 284	799 678 468
Devlet Borçları	425 965 978	425 965 978
Maarif Vekâleti	536 954 136	540 628 136
Nafia Vekâleti	12 268 261	12 268 261
Ticaret Vekâleti	12 491 480	12 491 480

Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti	249 209 684	249 289 685
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	24 072 483	24 072 483
Ziraat Vekâleti	155 850 311	156 050 311
Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü	7 580 880	7 589 880
Münakalât Vekâleti	8 713 196	8 728 696
Çalışma Vekâleti	4 687 059	4 662 059
Sanayi Vekâleti	32 100 511	32 177 261
Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti (U. M.)	21 677 721	22 677 721
İmar ve İskân Vekâleti	3 532 180	3 502 180
Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü	34 766 411	34 766 411
		4 061 816
UMUMİ YEKÛN	4 081 092 992	796

A2 - CETVELİ (YATIRIM GİDERLERİ)

	Hükümetçe Teklif Edilen Lira	Bütçe Encümenince kabul Edilen Lira
DAİRELER		
Büyük Millet Meclisi	4 991 703	4 195 605
Riyaseti Cumhur	80 000	80 000
Divanı Muhasebat Reisliği	440 000	90 000
Başvekâlet	14 250 500	14 050 500
Şûrayı Devlet Reisliği	—	—
İstatistik Umum Müdürlüğü	370 000	370 000
Diyanet İşleri Reisliği	500 000	—
Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü	395 000	545 000
Adliye Vekâleti	1 518 000	1 393 000

Millî Müdafaa Vekâleti	78 733 500	78 733 500
Dahiliye Vekâleti	1 026 000	—
Emniyet Umum Müdürlüğü	8 465 001	7 365 001
Jandarma Umum Kumandanlığı	12 974 001	11 674 000
Hariciye Vekâleti	5 141 400	1 141 400
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	—	—
Maliye Vekâleti	1 225 621 341	1 230 914 635
Devlet Borçları	—	—
Maarif Vekâleti	68 122 886	69 657 886
Nafia Vekâleti	372 155 738	382 113 739
Ticaret Vekâleti	76 250	76 250
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti	4 650 000	3 000 000
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	3 103 000	1 253 000
Ziraat Vekâleti	46 238 640	42 135 640
Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü	337 001	337 001
Münakalât Vekâleti	396 002	266 002
Çalışma Vekâleti	—	—
Sanayi Vekâleti	8 107 000	8 107 000
Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti (U. M.)	14 466 350	13 416 350
İmar ve İskân Vekâleti	40 252 873	40 102 873
Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü	4 294 822	3 794 822
UMUMİ YEKÛN	1 916 707 008	1 918 813 204

1959 yılı bütçesinde Devlet borçları, bir önceki yıla kıyasla 94 552 474 liralık artışla 425 965 978 lira olarak belirlenmiştir. Maliye grubu raportörlerinin Bütçe Encümeni Reisliğine sundukları raporda, 1950 yılı bütçesinde devlet borçlarının aynı yılın devlet gelirlerine oranı % 176 olduğu halde, 1959 yılı devlet borçlarının toplam gelirlere oranının % 182,7'ye düştüğüne dikkat çekilmiştir. Bu rapora göre, 1950 yılından beri devlet borçlarında gözlenen artış,

milli gelir ve bütçe gelirlerine ilişkin rakamlarla birlikte değerlendirildiğinde, borcun toplamda hafiflemesi anlamına gelmekteydi. Bu sonuç, hükümetin kamu kredisi alanında yürüttüğü politikaların isabetli olduğunu göstermekteydi.³¹⁵

Gelir bütçesi faslında ise, 1959 yılında temin edilecek Devlet geliri 5 997 800 000 lira olarak tahmin edilmiş ve bunun bir önceki yılın gelir tahmininden % 134,01 oranında fazla olduğu vurgulanmıştır.³¹⁶ Ancak, Bütçe Encümeni Devlet geliri tahminini 5 980 630 000 lira olarak belirlemiştir. 1959 yılı gelir bütçesinin gelir kalemlerine göre dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

B- CETVELİ (GELİR BÜTÇESİ)³¹⁷

Gelirin Çeşidi	1958 Yılı Tahminleri (Lira)	1959 YILI	
		Hükümetçe Tahmin Edilen (Lira)	Encümençe Tahmin Edilen (Lira)
I- Vergiler			
<i>A) İrat ve Servet</i>			
<i>Vergileri</i>			
Gelir Vergisi	1 150 000 000	1 500 000 000	1 470 000 000
Kurumlar Vergisi	145 000 000	160 000 000	160 000 000
Binalardan alınan	15 000 000	17 000 000	17 000 000
Savunma Vergisi			
Hayvanlar Vergisi	31 000 000	32 000 000	33 000 000
Veraset ve İntikal			
Vergisi	35 000 000	15 000 000	15 000 000
Hususi Otomobil			
Vergisi	10 000 000	10 000 000	10 000 000
Mülga İrat ve Servet			
Vergileri artıkları	5 000 000	2 000 000	2 000 000
Fasıllar yekûnu	1 391 000 000	1 736 000 000	1 707 000 000

³¹⁵ Masraf Bütçeleri, ss. 205- 209. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

³¹⁶ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, s.83. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

³¹⁷ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/258), 41 S. Sayılı basmayazı, B- Cetveli Varidat Bütçesi, ss.506-510. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959).

*B) Gider Vergileri,
Gümrük Vergisi, İstihlâk
Vergisi*

İstihsal Vergisi

İthalden alınan istihsal

vergisi

210 000 000

780 000 000

780 000 000

Dâhilde alınan istihsal

vergisi

470 000 000

580 000 000

540 000 000

Akar yakıtlardan alınan

istihsal vergisi

145 000 000

150 000 000

150 000 000

Fasıl yekûnu

825 000 000

1 510 000 000

1 470 000 000

Hizmet Vergileri

Banka ve Sigorta

Muameleleri Vergisi

145 000 000

215 000 000

215 000 000

Nakliyat Vergisi

60 000 000

90 000 000

90 000 000

PTT Hizmetleri Vergisi

15 000 000

18 000 000

18 000 000

Fasıl yekûnu

220 000 000

323 000 000

323 000 000

Gümrük Vergisi

200 000 000

700 000 000

700 000 000

Şeker İstihlâk Vergisi

250 000 000

300 000 000

300 000 000

Tekel maddelerinden

alınan Savunma Vergisi

258 450 300

348 000 000

348 000 000

Mülga Vasıtalı Vergiler

artıkları

10 000 000

5 000 000

5 000 000

C) Diğer Vergiler Varidatı (Resim ve harçlar)

Resimler

Sefineler Vergisi

500 000

500 000

500 000

Damga Resmi

175 000 000

215 000 000

215 000 000

Tayyare Resmi

6 500 000

9 000 000

9 000 000

Gümrüklerde kâğıtlara

yapıştırılan Savunma

Pulu

400 000

400 000

400 000

Hayvan sağlık zabıta

Resmi

50 000

40 000

40 000

Trafik resimleri

16 000 000

16 000 000

17 000 000

Fasıl yekûnu

198 450 000

240 940 000

241 940 000

Harclar

Tapu harcları

72 000 000

80 000 000

72 000 000

Mahkeme harcları

32 000 000

33 000 000

35 000 000

Noter harcları

10 000 000

10 000 000

10 000 000

Pasaport ve kançılarya

harcları

3 500 000

5 000 000

5 000 000

Diğer harclar	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Trafik harcları	100 000	30 000	10 000
Fasıl yekûnu	119 600 000	130 030 000	132 010 000
Birinci Kısım yekûnu	3 472 500 300	5 292 970 000	5 226 950 000

II- Devletçe idare edilen kurumlar hâsılatı ve Devlet payları

Devletçe idare edilen kurumlar hâsılatı			
Darphane ve Damga			
Basımevi	250 000	400 000	400 000
Resmî basımevleri	300 000	300 000	300 000
Resmî okullar	200 000	300 000	300 000
Diğer kurumlar	3 000 000	2 500 000	2 500 000
Tekel İdaresi sâfi hasılatı	359 427 100	423 475 000	423 475 000
Radyo varidatı	11 000 000	12 000 000	12 000 000
Millî Piyango Varidatı	21 600 000	25 000 000	27 250 000
Fasıl yekûnu	395 777 100	463 975 000	466 225 000
Devlet payları			
Mükerrer sigorta şirketlerinden alınan	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Sözleşmesi gereğince Musul petrollerinden alınacak	100 000 000	0	0
Petrolden Devlet hakkı	1 450 000	1 800 000	1 800 000
Petrolden Devlet hissesi	2 200 000	2 400 000	3 000 000
Madenlerden Devlet hakkı	7 000 000	8 000 000	8 000 000
Oyun kâğıdı varidatı	1 500 000	1 500 000	1 500 000
Dövizler dolayısıyla alınacak hazine hissesi	350 000 000	100 000 000	140 000 000
Fasıl yekûnu	463 150 000	114 700 000	155 300 000
Muayyen masraflar karşılığı varidatlar			
Kambiyo karşılığı Merkez Bankasından alınan	125 000	125 000	125 000
Teftiş karşılığı şirketlerden alınan	100 000	80 000	80 000
Fasıl yekûnu	225 000	205 000	205 000
İkinci kısım yekûnu	859 152 100	578 880 000	621 730 000

III- Devlet emvali varidatı

Gayrimenkullerden

alınan

Peşin para ile satılan

gayrimenkul satış bedeli	15 000 000	10 000 000	10 000 000

Taksitle satılan

gayrimenkul satış bedeli	1 000 000	1 250 000	1 250 000

Borçlanma taksit

bedelleri	1 000 000	900 000	900 000

Kiralar

	4 000 000	4 000 000	5 000 000

Ecrimisiller

	800 000	1 000 000	1 000 000

Gümrük ardiye ücreti

	50 000	50 000	50 000

Fasıl yekûnu

	21 850 000	17 200 000	18 200 000

Menkul mallar satış

bedeli	15 000 000	8 000 000	8 000 000

Menkul kıymetler

varidatı

Hazine portföyü ve

iştirâkleri varidatı	9 300 000	16 000 000	16 000 000

Faizler

	9 000 000	7 000 000	7 000 000

Fasıl yekûnu

	18 300 000	23 000 000	23 000 000

Kıymetli kâğıtlar

	750 000	750 000	750 000

Üçüncü Kısım yekûnu

	55 900 000	48 950 000	49 950 000

IV- Çeşitli varidat ve cezalar

Tavizlerden ve

ikrazlardan geri

alınanlar	25 000 000	25 000 000	30 000 000

Cezalar

Para cezaları	7 500 000	8 500 000	8 500 000

Vergi ve zam cezaları

	15 000 000	18 000 000	18 000 000

Trafik cezaları

	500 000	500 000	500 000

Fasıl yekûnu

	23 000 000	27 000 000	27 000 000

Müteferrik varidat

	40 000 000	25 000 000	25 000 000

Dördüncü Kısım yekûnu

	88 000 000	77 000 000	82 000 000

TOPLAM

Birinci kısım yekûnu	3 472 500 300	5 292 970 000	5 226 950 000

İkinci kısım yekûnu	859 152 100	578 880 000	621 730 000

Üçüncü kısım yekûnu	55 900 000	48 950 000	49 950 000

Dördüncü kısım yekûnu	88 000 000	77 000 000	82 000 000

GENEL TOPLAM	4 475 552 400	5 997 800 000	5 980 630 000

Meclis Genel Kurulunda 1959 bütçesi üzerindeki müzakereler, Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın konuşması ile başladı. Polatkan konuşmasını üç bölüme ayıracağını, öncelikle bütçenin genel rakamları üzerinde kısaca duracağını, daha sonra bütçenin hazırlandığı dönemdeki iç ve dış iktisadi gelişmeler ile DP hükümetleri döneminde yapılan ekonomik faaliyetleri ele alacağını, son kısımda ise 1959 bütçe tasarısının genel bir analizini yapacağını ifade etmiştir. Maliye Bakanı, bütçenin gelir ve gider rakamları hakkında kısa bilgi verdikten sonra, 1959 bütçesinin tam olarak anlaşılabilmesi için dünyada ve ülkemizde meydana gelen iktisadi gelişmelerin tahliline geçmiştir. Polatkan, konuşmasında geçen yıl içinde dünya ekonomisinde çok önemli olayların ve gelişmelerin yaşandığını, bunların başında Amerika'da aniden başlayıp Avrupa'ya da sirayet eden resesyonun geldiğini, resesyonun ilk olarak talepte daralma ile başladığını, bunun sonucu olarak sınai üretimde ve yatırımlarda düşme, işsizlikte ise artma görüldüğünü, bu durumun 2. Dünya Savaşından bu yana sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerinde görülen inkişafı yavaşlattığı hatta bazı alanlarda gerilettiğini, resesyonun Avrupa ülkelerindeki yansımalarının farklı şekillerde gerçekleştiğini belirtmiştir. Diğer yandan, resesyon hammadde fiyatlarında düşüşe yol açarak, zaten enflasyonla mücadele eden az gelişmiş ülkeleri daha da fazla sıkıntıya sokmuştur. Bu durumda az gelişmiş ülkelerin atıl kaynaklarını devreye sokması ve enflasyonu dizginlemek için ekonomik ve mali alanda istikrar tedbirlerine başvurmaları yegane çözüm yolu olarak görülmüştür. Bununla birlikte, az gelişmiş ülkelerin karşılaştıkları sorunları kendi imkân ve güçleriyle halledemeyeceklerinin anlaşılması, bu durumun Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın yaptıkları toplantılarda tespit edilmiş olması olumlu gelişmeler arasında zikredilmiştir.³¹⁸

Polatkan, dünya ekonomisinin genel manzarasını özetledikten sonra, Türkiye'nin ekonomik sorunları ve DP hükümetlerinin uyguladığı politikaları anlatmaya başlamıştır. Polatkan'a göre, ülkemizdeki hızlı nüfus artışı "iktisadi istiklâl mücadelesi"ni kazanmaya zorlayan faktörlerin başında gelmekteydi. Polatkan bu konuda şöyle konuşmuştu:

"İktisadi kalkınma dâvamızın bir an evvel tahakkukunu zaruri kılan, diğer mühim bir âmil de, nüfusumuzda seneden seneye kaydedilen süratli artıştır. Nüfusumuz her sene % 30 nispetinde artmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından 1958 senesinde neşredilen bir etüde göre, Türkiye'nin nüfusu 1960'da 27,5 milyona, 1965'de 31,3, 1970'de 35,5 milyona çıkacak ve 1975 senesinde, yani 17 sene gibi nispeten kısa bir süre içinde, 40 milyona vâsıl olacaktır. Aynı etüde göre bu müddet zarfında, İngiltere, Fransa gibi büyük Avrupa devletleri nüfusunda muh-

³¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), ss.278-281.

temel artışlar birkaç milyondan ibaret kalmakta, küçük Avrupa memleketlerinde ise artış miktarı bir iki milyona inhisar etmektedir. Görülüyor ki, Türkiye, 17 sene sonra Avrupa'da Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'dan sonra nüfus bakımından beşinci büyük devlet haline gelecektir. Avrupa'da mesaha bakımından en geniş toprağa sahip nüfus bakımından da 40 milyon olarak beşinci gelen bir memleketin iktisaden geri kalmış, istihsal ve hayat seviyesi düşük bir memleket olarak yaşamasındaki güçlük aşîkârdır. Bu itibarla, bir Avrupa memleketi olarak hür ve müterakki milletlerle aynı sırada yaşayabilmek ve aynı zamanda Orta-Doğu bölgesindeki mesuliyetlerimizi taşıyabilmek için, kısa zamanda her sahada istihsalimizi çoğaltmak, millî gelirimizi artırmak, milletimizin hayat seviyesini mümkün olduğu kadar yükseltmek zarureti ile karşışarşıya bulunuyoruz. Bu sebeptendir ki, mutlaka kazanılması lâzımgelen bu iktisadi istiklâl mücadelesine, iktidara geldiğimiz günden beri büyük bir azim ve cesaretle girişmiş bulunuyoruz. Esasen çok gecikmiş olan bu mücadeleyi ihmal ve ihmale yine müstakbel nesillere bırakmaya, ne memleketimizin içinde bulunduğu şartlar ne de dünyanın süratle gelişmek ve değışmekte olan iktisadi ve siyasi bünyesi asla müsait değildir.”³¹⁹

Polatkan, DP hükümetinin 4 Aralık 1957 tarihinde Meclis'in onayına sunduğu çalışma programında izlenecek ekonomik ve mâli politikaların esaslarını belirlediğini, bu esasların başında bütçenin “bünymize uygun, tasarrufa riayetkâr ve muvazeneli olarak tanzim ve tatbiki”nin geldiğini, nitekim 1958 yılı bütçesi gibi 1959 bütçesinin de tasarrufu gözetken denk bütçe olduğunu vurgulamıştır.³²⁰ Polatkan'a göre, hükümetin uyguladığı istikrar programı her alanda olumlu gelişmeler göstermiş, 4 Ağustos 1958 tarihinde ilân edilen ve titizlikle uygulanan ekonomik tedbirler olumlu etkisini para ve kredi alanında hissettirmiş ve yapılan eleştirilerin aksine tüm bu tedbirler kesinlikle deflasyona, para hacminde herhangi bir daralmaya yol açmamıştır. Hükümet bu tedbirleri almak suretiyle şimdiye kadar takip ettiği özel teşebbüsü geliştirme politikasından vazgeçip, devletçiliğe de dönmüş değildir. Hükümetlerin ekonomik şartların gereklerine göre bu tür tedbirleri alması ve kaldırması doğaldır.³²¹ Hükümetin amacı, alınan tedbirlerle “piyasa şartlarını da göz önünde bulundurarak, serbest rekabet ve fiyat mekanizmasının normal şekilde işlemesi imkânını hazırlamaktır.”³²² Polatkan,

³¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), s.281.

³²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), ss.282-283.

³²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), ss.284-286.

³²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), s.287.

“realist ve müspet bir zihniyetten mülhem” olarak nitelediği ödemeler dengesi politikasını da şu şekilde savunmuştur:

“Yüksek Heyetinizce malûm olduğu üzere, Hükümetiniz tediye muvazenesi sahasında dar ve tahditçi bir zihniyetin ifadesi olan suni bir muvazene yerine realist ve müspet bir zihniyetten mülhem olan yüksek seviyeli bir muvazene politikası takibetmiş, başka bir ifade ile, millî ekonomimizin lüzumlu vasıtalarla teşhizi ve âtıl bırakılmış olan tabîî kaynaklarımızın işletilmesi suretiyle istihsal ve ihracatımızın artırılmasını temin etmek için tediye muvazenesinde muvakkat açıkları cesaretle göze almaktan çekinmemiştir.

1950’den bu yana tatbik olunan bu politikanın son bir yıllık devreye ait neticeleri, her sene olduğu gibi bu sene de bütçe gerekçesi ile Yüksek Meclisin tetkiklerine sunulmuş bulunmaktadır.

...

Tediye muvazenesi cetvelinin tetkikinde de görüleceği veçhile, 1 Temmuz 1957 - 30 Haziran 1958 tarihine kadar olan son devre zarfında, dış ticaretimiz 46 milyon liralık bir artış göstererek 1 milyar 920 milyon liraya yükselmiştir. Bu tezayüt, esas itibariyle, ithalâtımızdaki artıştan ileri gelmektedir.

1950’den bu yana bünyesi tamamen değişmiş olan ithalâtımızda, en ehemmiyetli yeri yatırım maddeleri işgal etmektedir. Biraz önce arz olunan son devrede, bu maddelerin umumi ithalâtımıza nispeti % 41, cari istihlâk maddelerinin nispeti ise % 12’dir.

İthalâtımızın % 45’i E.P.U. memleketlerinden, % 30’u dolar bölgesinden, % 6’sı ise anlaşmalı memleketler sahasından yapılmıştır.

İhracatımızda da % 45 ile E.P.U. memleketleri başta gelmekte, bunu % 25 ile dolar sahası takibetmektedir.

Yine bu son devre zarfında ihracatımızdaki % 2 nispetinde bir düşüklüğe mukabil, enfastrüktür ve Off-Shore muameleleri dolayısıyla, ihracat dışında kalan cari muameleler gelirlerinde büyük inkişaf kaydedilmiştir. Bundan başka, Petrol Kanunu ve Yabancı Sermâyeyi Teşvik Kanunu hükümleri dairesinde bu devre zarfında memleketimize, geçen devredekinden % 14 fazlasıyla 44,5 milyon liralık yabancı sermaye girmiştir.

Bu bahiste yeni dış ticaret rejimine de kısaca temas etmek isterim.

Malûm olduğu üzere, 25 Ağustos 1958 tarihinden beri dış ticaretimiz yeni esaslara bağlanmış bulunmaktadır.

Yeni rejim, esas itibariyle takas ve bağlı muamele gibi normal olmayan ticaret şekillerinin bertaraf edilerek dış ticaretin normal esaslara ırcamı, ithalât ve ihracata ait formalitelerin basitleştirilmesini istihdaf etmektedir.

Bu maksatla, ithalâtta umumi kota sistemi kabul edilmiş, tahsis ve transfer kademeleri kaldırılarak kotalar dâhilindeki taleplerin süratle ve muntazaman karşılanması imkânı teminat altına alınmıştır.

Aynı şekilde, ihracata ait esaslar da yeniden gözden geçirilmiş ve ihracatı teşvik etmek maksadiyle mütecanis bir prim sistemi kabul edildiği gibi mevcut formalitelerin de ıslahı ve basite ırcı cihetine gidilmiştir.

...Tediye muvazenesi hakkındaki izahatıma nihayet vermeden önce son defa temin edilmiş olan dış yardım ve kredilere de kısaca temas etmek isterim.

Memleket ekonomisinin hal ve istikbali bakımından büyük bir ehemmiyet taşıyan bu yardımları iki kısımda mütalâa etmek mümkündür.

Birinci kısmı, başta büyük dostumuz ve müttefikimiz Birleşik Amerika olmak üzere Batı Almanya, İngiltere ve Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilâtına âza olan diğer memleketlerden ve nihayet Milletlerarası Para Fonundan temin edilen yardımlar teşkil etmektedir. Bu yardımların yelkûnu 359 milyon dolara balığ olmaktadır.

Bu miktarın 234 milyon doları Amerika Birleşik Devletlerinden bir yıl içinde muhtelif şekil ve tertiplerde alınacak yardımlardır ki, bunun 25 milyon doları Amerika Cumhurreisinin hususi yardım fonundan, 37,5 milyon doları Development Loan Fund'dan, 37,5 milyon doları Eximbank'dan, 15 milyon doları zirai sürplü'den, 75 milyon doları ICA yardımından temin olunmaktadır. Ayrıca 1948, 1949, 1952 yıllarında Amerika'dan alınmış olan kredilerin vâdeleri gelmiş taksitleri ile 1965 yılına kadar ödenmesi gerekecek 44 milyon dolar tutarındaki taksitlerinin tediyesi de 1965'ten sonra başlamak üzere uzun vadeli bir tecile tâbi tutulmuştur.

Yine birinci kısma dâhil olmak üzere, Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilâtından 100 milyon dolar temin olunmuştur.

Milletlerarası Para Fonundan da, statüsüne göre verebileceği azami miktar olan 25 milyon dolarlık bir kredi sağlanmıştır.

...Ahiren 225 milyon liralık bir yardım daha temin edilmiştir. Büyük dostumuz ve müttefikimiz Birleşik Amerika Hükümeti, zirai istihsal fazlalarından yapmış olduğumuz ithalâtın Türk lirası karşılıklarından 225 milyon liralık bir meblâğı Hükümetimize hibe etmiş bulunmaktadır. Keza Amerikan yardımından tekevvün edecek 810 milyon Türk lirasının emrimize tahsisi hususunda da anlaşmaya varılmıştır. Bu meblâğ, tesbit edilecek esaslar dairesinde millî müdafaa ve iktisadi kalkınma ihtiyacı için kullanılacaktır.

Dış tediye gücümüzü arttıracak olan ikinci kategori yardıma gelince; biraz evvel arz ettiğim 359 milyon dolarlık nakdî yardımdan ayrı olarak, E. P. U. memleketlerine karşı gecikmiş ödemelerimizin ve 1962 yılına kadar vâdeleri gelecek olan taksitlerin ileriki yıllara yayılmak suretiyle uzun vadeli bir tediye plânına bağlanması hususunda da bir müddetten beri Paris'te cereyan etmekte olan müzakereler de müspet şekilde neticelenmiştir.

Geçen ay sonunda, O.E.E.C. Konseyinde varılan mutabakata göre, takriben 440 milyon doları bulan transfer borçlarımızın senevi % 3 faizle ve 1959'dan başlamak suretiyle 12 yıl zarfında, tediye imkânlarımız gözönünde tutularak tesbit edilen taksitlerle itfası kararlaştırılmış bulunmaktadır.

Bu suretle, tediye muvazenemiz, ehemmiyetli bir yükten kurtulmuş ve dış tediye imkânlarımız da bu nispette genişlemiş olacaktır.”³²³

Maliye Bakanı Polatkan, konuşmasının devamında, barajlar, elektrik enerjisi, su işleri, kömür ve petrol, madencilik, fabrikalar ve sanayi tesisleri, tarım ve hayvan ürünlerinin değerlendirilmesine ilişkin tesisler, ulaşım hizmetleri ve orman faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler vererek, bu alanlardaki gelişmeleri anlatmıştır.³²⁴

Polatkan, 1959 yılı bütçesini tahlil ederken, sağlık, eğitim, milli savunma, sosyal güvenlik, iktisadi kalkınma, borç ödeme ve genel idare gibi önemli hizmet grupları bakımından durumu değerlendirmiştir.³²⁵ Gelir bütçesi açıklanırken, 1959 yılı tahmini gelirlerin bir önceki yıl tahmininden % 33,62 oranında fazla olduğu, bu artışın üretimde, ticaret hacmi ve kazanç imkânlarında elde edilen gelişmeler ile vergi sisteminde yapılan iyileştirmelerin

³²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.287-288.

³²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.288-303.

³²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.304-307.

sonucu olduğu vurgulanmıştır.³²⁶ Maliye Bakanı, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Asırlardan beri mühmel bırakılmış aziz vatanımızı her sahada teçhiz ederek iktisadi istiklâlimizin daha emniyetli bir hale getirilmesi esas hedefimizi teşkil etmektedir. Bu hedefe doğru ilerleme gayretlerimiz şüphe yok ki sadece bütçe için rakamlarla kabili ifade değildir. Amme sektörünün diğer müesseseleri ve bilhassa gelişmesi için bütün temel tesislerini ve iklimini meydana getirmek üzere büyük emekler sarf ettiğimiz hususi teşebbüs, iktisadi hayatımızın sağlam temeller üzerinde yeniden kurulması ve inkişafı hususunda büyük ve kudretli müessirler haline gelmiştir. Bunların kendi sahalarında ve memleket yararına teşebbüs ve faaliyetleri azimle ve hızla devam etmektedir.

Bütün bu gayretler ve emekler bize tebşir ediyor ki, daha mesut yarınlar ve büyük Türkiye artık uzaklarda değildir.

Halkımız, lâıyk olduğu refah seviyesine, ulaşarak yuvalarında daha mesut yaşama imkânına kavuşmanın arifesindedirler.

1959 bütçesi de, bundan evvelki bütçelerde olduğu gibi, değerli tetkiklerinizle mükemmelleşerek memleket hayrına hizmet edecektir. Buna inanıyor ve şimdiden şükranlarımı arz ediyorum. (Soldan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar.)”³²⁷

Maliye Bakanı’nın konuşmasının ardından, celseye on dakika ara verilmiş, ikinci celsede İsmail Rüştü Aksal, CHP Grubu adına bütçe üzerindeki görüşlerini açıklamıştır. Aksal’a söz verilmeden önce genel kurulda usul tartışmaları yaşanmış, milletvekillerinin konuşma sırası ile geçen yıl bütçe görüşmelerinde olduğu gibi muhalefet sözcüsünün konuşmasının radyodan yayınlanmaması hakkında karşılıklı açıklamalar yapılmıştır.³²⁸ Aksal, konuşmasına 1958 yılından itibaren ekonomik alanda meydana gelen gelişmelerin hükümet tarafından başarı olarak gösterilmesine rağmen, gerçekte yanlış ekonomi politikalarının ülkeye çok pahalıya mal olduğunu vurgulayarak başlamıştır. Aksal bu konuda şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, 1959 bütçesinin Yüksek Heyetinizde tetkik ve müzakeresi, geçmiş yılların bütçelerine

³²⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.308.

³²⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.310.

³²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.311-312.

nazaran tamamen farklı iktisadi ve malî şartlar içinde cereyan etmektedir. Bilindiği gibi, 1958 bütçesinin kabulünden sonra, Ağustos başında gerek yabancı memleketlerle olan malî münasebetlerimizle gerek iktisadi ve malî hayatımızda derin tesir ve tepkiler yaratan ehemmiyetli hâdiseler vukubuldu ve kararlar alındı. Hükümet, bu hâdiseler ve kararları, iktisadi ve malî sahada ulaşılan «yeni merhale» nin mesut neticeleri olarak ilân etmekte ve şimdiye kadar takibedegeldiği politikanın muvaffakiyetine bir delil olarak ileri sürmektedir. Hakikatte ise, bu hâdiseler, yıllardan beri başta C.H. Partisi olmak üzere muhalefet tarafından zamanında yapılan tenkid ve ikazlara rağmen, Demokrat Parti Hükümetlerince ısrarla takibolunan hatalı ve basiretsiz politikanın, sonunda tām bir mahkûmiyetle neticelendiğini, enflasyonu bertaraf ve iktisadi hayatta temelinden sarsılan istikrarı yeniden tesis etmek maksadiyle alınan kararlar ise, mahiyet, muhteva ve hedefleri itibariyle memlekete çok pahalıya ve vatandaşa ağır fedakârlıklara mal olan bir «tasfiye hareketine» girişildiğini bütün acılığı ve açıklığı ile önümüze sermiş bulunmaktadır.

Filhakika 1954 - 1955 yıllarından itibaren «belirli bir hal almaya başlayan enflasyon hareketi, son yıllarda iktisadi hayatımızı ve içtimai bünyemizi, dış memleketlerle olan malî münasebetlerimizi temelinden sarsacak bir hız ve genişlik aldı. İktisadi hayatımız devamlı ve şiddetli enflasyonun, iç fiyatlar ve istihsal üzerinde olduğu kadar, tediye muvazenesi üzerinde de vahim inikâslar yapan kritik bir safhasına geldi. Bu hal, bütün ekonomimizi alt - üst edecek ve gelişme imkânlarını baltalayacak bir tehlike arz etmeye başladı.

Muhterem arkadaşlarım, son 8 yıldan beri elde ettiğimiz geniş dış imkânlarla, çok müsait iç ve dış şartlara rağmen, iktisadi ve malî hayatımız sonunda memlekete çok pahalıya, vatandaşa büyük sıkıntı ve ıstıraplara mal olan enflasyon fasit dairesinin içine nasıl ve niçin sürüklendi? C.H.P. olarak senelerden beri bu kürsüden ifade etmeye çalıştığımız ve son defa alınmak zorunda kalınan kararlarla da sabit olduğu gibi, bunun cevabını her şeyden önce D.P. Hükümetlerince bilhassa 1954 - 1955 yıllarından itibaren takibedilen bütçe politikasında, İktisadi Devlet Teşekküllerinin açıklarının finansmanında ve nihayet son zamanlara kadar, iktisadi kalkınmanın hem sebebi ve hem de

neticesi olarak gösterilmek istenen enflasyonist kredi politikasında aramak lâzımdır.”³²⁹

Aksal, bu sözlerin devamında, 1954 yılından itibaren propaganda amacıyla kamuoyuna denk olarak sunulan bütçelerin gerçekte her yıl büyük açıklar verdiğini, bu açıkların önemli ölçüde Merkez Bankası avanslarından oluşan hazine mevcudu tarafından kapatıldığını, aynı şekilde İktisadi Devlet Teşekkülleri ve benzeri kuruluşların ihtiyaçlarının da önemli ölçüde Merkez Bankası emisyonları ile karşılandığını, hükümetin bunu halktan gizlemek için Merkez Bankası vaziyet cetvellerinde “Diğer ticari senetler” başlığı altındaki miktarları sürekli yükseltme gibi yollara başvurduğunu, ancak Temmuz 1958 başında 5 milyar lira civarına yükselen Merkez Bankasına olan borcun sonuçta enflasyonu doğuran ve körükleyen en önemli faktör olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, İstatistik Genel Müdürlüğünün verilerine göre, fiyatlar özellikle 1953 yılından itibaren hızla artmış, özellikle 1958 yılının birinci ayına nazaran Aralık sonunda artış % 37,8 olarak gerçekleşmiş, son bir yıl içinde fiyatlarda gerçekleşen artış 1948-1953 yıllarını kapsayan dönemdeki artışın üç katını aşmıştır. Fiyat artışını önlemek için Milli Korunma Kanunu çerçevesinde alınmaya çalışılan tedbirler de, maliyetlerin süratle artmasına, karaborsanın gelişmesine ve fiyatların yükselmesine neden olmuştur.³³⁰

Aksal’a göre, DP hükümetlerinin enflasyoncu politikası dış ticaret ve ödemeler dengesi üzerinde de olumsuz etkiler yaratmış, 1958 yılında ihracat 738 milyon lira ile 1950 seviyesine, ithalat ise 882 milyon lira ile 1949 seviyesine düşmüştür.³³¹ Hükümetin “hatalı ve basiretsiz” ekonomi politikalarının en vahim sonuçlarından biri de, yabancı ülkelere olan borçların 1 milyar 100 milyon dolara yaklaşmış olması ve dış borç taksitlerini ödeyemeyecek hale gelmiş olmamızdır. Bu nedenle, son yıllarda ihracattan elde edilen gelirlerin % 40’ı dış borçlara ayrılmak zorundaydı. Dış borçların ödenmesindeki güçlükler sonucunda, alacaklı devletler biraz nefes alma imkânı vermek için borçlarımızı altı ay süreyle ertelediklerini açıklamışlardı. Bunun adı moratoryumdu. Uluslararası ilişkilerde moratoryumun anlamı da açıktı: “Dış ödemeler bakımından çaresiz hale düşmüş bir memlekete karşı bir kurtarma ameliyesi...”³³² Dış borçlar konusundaki bu olumsuz tablonun, izlenen hatalı ekonomik politikaların yanında, iki temel nedeni vardı. Bunlardan birincisi, DP Hükümetlerinin başlangıçta kendilerini sınırsız bir iyimserliğe kaptırmak suretiyle geleceğe yönelik sağlıklı tahminlerde bulunamamış olmasıydı. İkincisi de, hükümetin benimsediği “maceracı dış

³²⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.313.

³³⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.314-315.

³³¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.316.

³³² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.319.

borçlanma politikası” gereğince, sonu düşünülmeden, nereden ve hangi şartlarla olursa olsun alınan dış borçlanma yoluna gidilmesiydi.³³³

Aksal, DP Hükümetlerinin hatalı iktisadi politikalarının millete ağır bedeller ödettiğini, muhalefetin tüm uyarılarına rağmen bu hatalarda ısrar edildiğini ve esasen bunun gerçek manada demokratik denetimin sağlanamamasının sonucu olduğunu ifade etmiştir. Aksal’ın demokratik denetim ve hesap verebilirlik ilkelerinin altını çizdiği sözleri şu şekildedir:

“Aziz arkadaşlarım; Demokrat Parti hükümetlerinin yıllardan beri inat ve ısrarla takibettikleri hatalı ve basiretsiz politika neticesi, vatandaş olarak bugün katlanmak zorunda kaldığımız bu ağır külfetler, bir gerçeği bütün açıklığı ile önümüze sermiş bulunmaktadır. Deflasyoncu gidişe bilhassa hız verildiği 1954-1955 yıllarından itibaren başta C.H.P. olmak üzere muhalefet tarafından bu kürsüden yapılan haklı ikaz ve tavsiyeler nazara alınmış olsaydı, Türk vatandaşı bugün D.P. hükümetlerinin basiretsiz politikasının bedelini bu kadar ağır şekilde ödemeyecekti. Şimdiye kadar çektiği sıkıntı ve mahrumiyetlere inzımamen bugün Türk vatandaşının katlanmak zorunda kaldığı bu ağır külfetler, siyasi murakabesizliğin, sonunda vatandaşa ne kadar pahalıya mal olduğunu açıkça göstermesi bakımından ibret vericidir. İşte C.H.P. olarak yıllardan beri batılı mânasiyle gerçek demokratik nizamın teessüsü ve müessir bir Meclis murakabesinin yerleşmesi hususundaki mücadelemizin asıl sebebi de budur.

Diğer taraftan, demokratik idarenin zaruretlerinden biri ve belki de başta geleni, gerçeklerin asıl mal sahibi olan vatandaşın gizlenmesinde değil, aksine olduğu gibi dosdoğru ifade edilmesindedir. Devlet işlerinde aleniyet, bu rejimin esasıdır. Hataların asgari hadde indirilebilmesi, millet ve hükümet olarak bugün karşılaştığımız ve daha da karşılaşacağımız güçlüklerin yenilebilmesi, ancak böyle bir anlayış ve zihniyet içinde mümkün olabilir. Gerçeklerin propaganda edebiyatı ile ve çeşitli usullerle asıl mal sahibinden gizlenmesinin, hiçbir derdi halletmediğinin, aksine hatada ısrara ve hastalığın daha vahim bir şekilde ilerlemesine sebeb olduğu, son hâdise ve kararlarla bir defa daha sabit olmuştur. Demek ki, hataları asgari hadde indirmek ve bugün karşılaştığımız güçlükleri yenebilmek, sadece bir tedbir

³³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.320-321.

meselesi değil, aynı zamanda ve her şeyden önce bir zihniyet değişikliği meselesidir. D.P. hükümetlerinin zihniyetinde ise, bugün karşılaştığımız acı vakıalara rağmen hâlâ en ufak bir değişiklik olmadığını son hâdise ve kararlarla ilgili olarak yapılan resmî beyanlarda ve propaganda edebiyatında görmek mümkündür. Düne kadar olduğu gibi, bugün de, vatandaşı, oyalamak ve yanıltmak gayretini güden bu zihniyet ve tutumun, memleketi yarın bugünkünden çok daha vahim emrivakilerle karşı karşıya bırakacağından asla şüphe edilmemelidir.”³³⁴

Aksal, konuşmasının devamında, peşpeşe sıraladığı ve “Bir hükümet ki” diye başlayan cümlelerde DP Hükümetlerinin ekonomi politikalarına yönelik muhalefetin eleştirilerini özetlemiştir. Aksal’ın muhalefet sıralarından alkış alan sözleri şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlarım,

Şimdi burada bir an duralım ve insafla mütalâa edeceğinizden emin olarak soralım: Bir hükümet ki, 1954 ten itibaren sırf propaganda maksadiyle bütçelerin denk olduğunu idda eder, halbuki bütçeler yüz milyonlarca lira açıkla kapanır. Bir hükümet ki, bütçe açıklarının kapanması, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve benzer müesseselerin gerek yatırımları, gerek zararları ve gerek sair ihtiyaçlarının karşılanması için Merkez Bankası emisyonlarına müracaat edilmesinin, memleket ekonomisi için bir felâket olduğunu iddia ve bu yollara asla müracaat edilmediğini ve edilmeyeceğini bu kürsüden taahhüdeder, teminat verir, buna rağmen açık ve kapalı usullerle Merkez Bankasından milyarlarca lira alarak enflasyonu alabildiğine körükler. Bir hükümet ki, hayatı ucuzlatma vadiyle iş başına gelir, sekiz yılda fiyatlarda % 100’den fazla ve son bir yıl içinde % 38,8 nispetinde bir artışa meydan verir. Bir hükümet ki, İktisadi Devlet Teşekküllerinin mamullerini pahalıya mal edip, pahalıya satmalarının memleketi ve vatandaşı tazyik eden ağır bir yük teşkil ettiğini iddia eder, bu teşekkül ve müesseselerin mamullerine ve hizmet tarifelerine birbiri ardınca büyük nispetlerde zam yapmakta tereddütmez. Bir hükümet ki, Millî Korunma Kanunu ile fiyatları düşüreceğini ve mal bolluğu yaratacağını resmen ilân eder, 3 yıl sonra, Millî Korunma Kanununun maliyetleri artırdığını ve iç ticareti altüst ettiğini bizzat itiraf etmek durumuna düşer. Bir hükümet ki, dış ticaret

³³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:40, (20.2.1959), ss.323-324.

sahasındaki tahditlerin memlekete getirdiği zararları saymakla bitiremez, buna mukabil dış ticarette memleket ekonomisine zararlı ve fırsatçılara gayrimeşru kazançlar sağlayan yollar ve usuller içinde bocalayıp durur. Bir hükümet ki, ihracat ve ithalâtımızın süratle artmasının, iktisadi kalkınmamızın hem sebebi ve hem de neticesi olarak ilân eder, buna mukabil ithalât ve ihracatımız büyük ölçüde artmak şöyle dursun, 1958 yılında 1950 ve 1949 seviyesine düşer. Bir hükümet ki, paramızın değerinin muhafazası hususunda âzami dikkat ve itina sarf edildiğini yıllardan beri bu kürsüden iddia eder ve para değerinin düşürülmesinin memleket ve vatandaş için ne gibi ıstıraplar doğuracağını bu kürsüden bizzat sayıp döker, sonunda paramızın değerinin % 220 nispetinde düşmesine sebeb olur. Bir hükümet ki, dış borçlarımızın hiçbir suretle endişe verecek durumda olmadığı hususunda umumi efkâra resmen teminat verir; aradan pek kısa bir zaman geçtikten sonra dış borçlarımızın taksitlerini ödiyemez hale düşerek moratoryum istemeye mecbur kalır. Ve nihayet bir hükümet ki, muhalefetin yıllarca bu kürsüden yaptığı ikaz ve tavsiyeleri hiçe sayar; sonra bir dış yardım olmaksızın kurtuluş çaresi bulamayınca, bu yardımı temin için aynı tavsiyeleri kabul etmek zorunda kalır ve bunu memlekete âdeta büyük bir muvaffakiyet gibi ilân eder. Ve bu hükümet hâlâ iş başındadır. (Sağdan; Bravo sesleri ve alkışlar)

İşte bizim C.H.P. olarak yıllardan beri üzerinde durduğumuz ve Meclisin 21 Ağustos fevkalâde toplantısında açıkça ortaya koyduğumuz mesele, bu siyasi mesuliyetsizliğe artık bir son verilmesi zaruretidir.”³³⁵

Aksal, yatırımlar konusunda da hükümetin politikalarını eleştirmiştir. Aksal’a göre özellikle 2. Dünya Savaşından sonra Türkiye yabancı ülkelerden çok önemli miktarlarda yardım ve imkânlar temin etmesine rağmen bunları gerektiği gibi yatırıma dönüştürememiştir. Nitekim, 1954 yılına kadar yatırımların gayri safi milli hasılaya oranı artmış olduğu halde, bu oran 1955 ve 1956 ‘da düşmeye başlamış, 1957 yılında da bu düşüş hız kazanmıştır. 1954’de yatırımların gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 14,4 iken, bu oran 1956’da 13,9’a, 1957 yılında da 11,9’a gerilemiştir. Bu durum, enflasyonla kalkınma olamayacağını bir defa daha göstermiştir.³³⁶

CHP sözcüsü Aksal, bütçe konuşmasının sonunda yeniden demokrasi vurgusu yapmıştır. Aksal, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

³³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.329-330.

³³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), ss.327-328.

“Devlet hayatında hataların asgari hadde indirilebilmesi ve memleket olarak kalkınmamız, millet olarak refah ve huzura kavuşabilmemiz, herşeyden evvel ve herşeyin üstünde demokratik hak ve hürriyetlerin bahşedeceği müessir bir Meclis, basın ve umumi efkâr murakabesi ile mümkün olabilecektir.

Asırların tecrübesiyle meydana çıkan ve modern devlet idaresinin temel kaidesi haline gelen bu gerçek çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmamamızın da başlıca şartıdır.

1959 Türkiyesinde modern devlet idaresinin en basit kaideleri ve tabîi vatandaş hakları uğrunda hâlâ mücadele etmek mecburiyetinde bırakılmamız cidden hazindir ve acıdır. Kaldiki son seçimler uğrunda mücadele ettiğimiz bu dâvaların millet çoğunluğunca da benimsendiğini açıkça meydana koymuştur.

C.H.P. Meclis Grubu olarak, siyasi sahada olduğu gibi iktisadi ve malî sahada da memleketi vahim bir buhrana ve vatandaşı geçim zorluğu ve huzursuzluğa sürükliyen hükümetlerden itimadımızı esirgemeyi; davacısı olduğumuz vatandaş hak ve hürriyetlerine hürmetkar, müessir bir murakabeye dayanan bir idarenin bu memlekette bir an evvel yerleşmesi bakımından büyük milletimize borçlu olduğumuz vazifenin icabı saymaktayız. (Sağdan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)”³³⁷

1959 yılı bütçesi üzerindeki görüşmelere 21 Şubat 1959 Cumartesi günü devam edilmiştir. Meclisin kırkbirinci birleşiminde bütçe hakkında konuşmak üzere ilk sözü alan Muğla Milletvekili Zeyyat Mandalinci, bütçelerin hükümetlerin ve bu hükümetleri oluşturan siyasi partilerin iktisadi, mali ve toplumsal anlayışlarını yansıtan belgeler olduğunu, Demokrat Partinin denk bütçe hazırlayarak ülkede insicamlı bir ekonomik ünite hâli yarattığını, milli geliri artıracak her türlü kaynağı harekete geçirdiğini ve zirai ekonomiden karma ekonomiye geçmek için yatırımlara ağırlık verdiğini belirtmiştir.³³⁸ Mandalinci’ye göre, bütçe denkliği önemli olmakla birlikte mutlak değildi. İktisadi durgunluğun, işsizliğin ve kaynak kıtlığının bulunduğu bir ortamda bütçe açık verebilir, gelişmiş ülkelerde bile görüldüğü üzere, bazı sosyo-ekonomik sebepler bütçede denklik zarureti aşabilirdi.³³⁹

³³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:40, (20.2.1959), s.340.

³³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.352-353.

³³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.353-354.

Mandalinci, iktisadi kalkınma meselesinin Osmanlı döneminden itibaren süreklilik arz ettiğini, benzer meselelerin o dönemde de gündeme geldiğini örneklerle açıklamıştır. Mandalinci şöyle konuşmuştur:

“Arkadaşlar, bir noktayı ifade etmek isterim ki; bizde iktisadi kalkınma gayretleri yalnız bizim tarafımızdan bugün bir ilâhi vahiy neticesi duyulmuş bir şey değildir.

Arkadaşlar; Osmanlı tarihinde daha 1841’den itibaren devletin iktisadi kalkınma yoluna girmemesi takdirinde İmparatorluğun tehlikeye düşeceği hususu gözden kaçmamıştır. Daha o zaman memleketin münevverleri bu mevzu üzerinde endişe duymaya başlamışlardır. Size sırf bu devrin düşünüşünü ifade eden iki rapordan birkaç cümle okuyacağım.

1908 senesinde İktisat ve Nafia Nazırı Gabriel Nurdangiyan veziriazama bir rapor takdim etmiştir. Bu rapor şöyle diyor:

«İktisadi kalkınmanın icabettirdiği faaliyetler her türlü masrafa lâyıktır. Yollar, limanlar ve toprak ıslahı şeklindeki faaliyetlerimiz sanayi kollarımızın kurulmasına müncer olacak ve böylelikle dışardan temin edilen ecnebi maddeler yerine yerli maddeler ikame edilebilecektir.» Arkadaşlar, bizim gayretlerimizin istikametini kısaltacak olursanız bunların büyük çapta yollar, limanlar v.s. ihtiva ettiğini pekâlâ görmek mümkündür. Demek ki, bu mevzu üzerinde bizden evvel de duranlar olmuştur. 1908’de Belçika Konsolosumuz, - maalesef o da bir ecnebi hükümetin talebi üzerine- bir rapor takdim ediyor ve şöyle diyor:

(Memleketimiz müzmin bir fakirliğe doğru gitmektedir. Bu fakirleşmenin devamını önlemek, millî sanayii kurmakla mümkündür. Memleketi, zaruri ihtiyaçlarını temin ettiği ecnebilere muhtac olmaktan kurtarmak lâzımdır. Bu şekilde ihtiyaç içinde kıvranan memleketler peyk durumuna düşmekten kendilerini kurtaramayacakları gibi orduları da ruhsuz ve güçsüz geçit orduları haline düşmeye mahkûmdur. Kaldı ki, bu memleket ticari, sinai ve zirai inkişaf ile bir taraftan refahını, diğer taraftan iktisadi ve siyasi istiklâlini tahkim etmiş olur. (Soldan, bravo sesleri)

İşte arkadaşlar sizlere ifade ettiğim gibi, bizden çok daha evvelde bu ihtiyaçları duyanlar olmuştur, ancak niçin muvaffak olamamışlardır sualini kendi kendimize sormak lâzım gelir. Muvaffak olmamalarının sebebi şu idi; cemiyetimizde ekonomik ve siyasi bir zemin hazırlanmış değildir. Bu fikirler nihayet mahdud bir zümrenin inhisarında kalmış bulunuyordu ve memleketin

idaresini elinde tutan bu şahsiyetler de milletlerinin hakiki hüviyeti ile sosyal ve psikolojik cepheden muhtac oldukları kalkınma hareketlerinin nereden başlamak lâzım geldiğini ve nerede bitirmek lâzım geldiğini tefrik edecek durumda değillerdi, yani memleketlerini mutlak surette tanımamakta idiler.”³⁴⁰

Mandalinci'den sonra Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata konuşmuştur. Bekata, konuşmasına uçak kazası geçiren Başbakan Menderes'e iyi dileklerini sunarak başlamış, bütçeyi ve hükümet icraatını parti programına, hükümet programlarına ve Meclis'te dile getirilen taahhütleri hatırlatmak suretiyle eleştireceğini söylemiştir.³⁴¹ Bekata'ya göre, 4 Ağustos 1958 tarihli ekonomik tedbirler esasen bir devalüasyondur, nitekim Maliye Vekili aynı gün yayınladığı beyanatta Türk parasının değerinin dolar karşısında üçte iki oranında düşürüldüğünü ilan etmiş, Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinin 5 Ağustos 1958 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğinde de dolar rayici resmen yükseltilmişti. Milletlerarası Para Fonu'nun 3 Ağustos 1958 tarihinde yayınlanan bülteninde de yapılan devalüasyon “Yeni sistem, doların karşılığı olan Türk parası 280 kuruşu 900 kuruşa çıkarmak suretiyle ayarlamıştır” cümlesiyle belirtilmiştir.³⁴² Bekata, Türk parasının değerindeki bu düşüşün Hükümet tarafından neden devalüasyon olarak isimlendirildiğini şöyle açıklamıştır:

“Şimdi bu vaziyette bana bir sual sorabilirsiniz; niçin hükümet buna devalüasyon demiyor? Çünkü; devalüasyon, eğer bir hükümetin kusurlarından ileri gelmemiş ve harb gibi bir fevkalâde sebepten neşet etmiş ise, hükümet cesaretle onun adını kor ve bu bir devalüasyondur, der. Fakat devalüasyon hükümetin arkası alınmıyan bir sürü hatalarının neticesi olarak gelmişse, bu ismin zikredilmesinden hükümetler kaçarlar ve meselâ bizde olduğu gibi onun ismine (prim sistemi) derler. Devalüasyon adını ifadededen çekinirler, çünkü bunun mesuliyetleri olduğunu bilirler.”³⁴³

Bu sözlerin devamında Bekata, Hükümetin Türk parasının değerini düşürme yetkisinin bulunmadığını, zira “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu”nun bu yetkiyi vermediğini, gerek kanunun gerekçesinde gerekse komisyon ve genel kurul aşamalarında yapılan konuşmalarda bunun açıkça ifade

³⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.355-356.

³⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.362-363.

³⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.365.

³⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.366.

edildiğini belirtmiştir. Bekata'ya göre, 4 Ağustos'ta alınan devalüasyon kararı, kanuni dayanaktan yoksun olduğu gibi siyasi yetkiden de yoksundur. Bekata, şöyle konuşmuştur:

“Türk parasının kıymetinin korunması hakkındaki Kanun Hükümete para değerini düşürme salâhiyeti vermediği gibi, prim almak salâhiyeti de veremez.

Şimdi arkadaşlar, bu arz ve izahatım, bir neticeye gelir ve orada düğümlenir:

Demek ki, (Hükümet 4 Ağustos kararlarını hiçbir kanunla veya kanuna dayanan Hükümet salâhiyetine istinadetmeden almıştır.) hükmüne varabiliriz. Şimdi, bu hükmün aksinin kabili müdafaa olabilmesi için elbette Hükümetin izahatını biz de bekliyeceğiz. Çünkü, eğer Hükümetin cevabı kanuni mesnetlere dayanmıyorsa ve bu takdirde Büyük Millet Meclisi, tatmin edilmezse, Hükümet kanunsuz tasarruflarıyla vatandaş bir vergi yükü altına sokmuş olacak, Anayasaya, diğer kanunlara aykırı hareket etmiş duruma düşecek, bugüne kadar çıkarılan karar-nameler, kanuni mesnetlerden mahrum olduğu ifade edilmiş bulunacak ve para değerinin salâhiyetsiz düşürülmesi yüzünden çıkacak hukuki bir ihtilâfta Devletin, zarar ve ziyanla mahkûm edilmesi ihtimaliyle de karşı karşıya bulunacaktır. Hükümetin bu ağır durumdan, sarıh kanuni mesnetler bularak cevap vermesini ve kurtulmasını ve bizleri de bu ciddî endişeden kurtarmasını samimî olarak arzuluyorum ve temenni ediyorum.

Şimdi arkadaşlarım, bunun bir de ikinci tarafı var: Hükümete, hukuki tarafını arz ettim, kanunen böyle bir karar veremez ama, acaba siyasi salâhiyeti var mı? Acaba Büyük Millet Meclisi ile bu cins bir mutabakatı var mı?

Şimdi, onu da tamamen Hükümet programına bağlı kalmak üzere kısaca birer cümle ile gözden geçireceğim. Demin okudum bir cümlesini; 3 üncü Hükümet programında: «Para kıymetinin muhafazası mevzuunda katıyetle ifade edeceğimiz kararımız şudur ki; her türlü menfî propagandalar hilâfına para değerinde hiçbir değişiklik asla mevzuubahis değildir.» diye teminat vermiştir.

Yenilerine doğru geliyorum. 1957'de 5 inci Hükümet programından okuyorum:

«Görülüyor ki, para nizamının mâkul ve tabîî hadlerde muhafazası ve paramızın kıymetinin değişmesi hususu bu suretle çok veçheli tedbirlerle temin edilmek yolundadır.»

Şimdi, son Hükümet programını okuyorum:

«Ayrıca alınacak türlü veçheli iktisadi tetbirlerle mâkul ve tabîî para nizamını devam ettirmek ve Türk parasının kıymetini korumak ve hattâ artırmak gayesiyle hareket edeceğiz.»

Hükümetin bu hususdaki en son teminatlarını da arz edeyim:

4 Şubat 1958’de bütçe Komisyonu huzurunda Maliye Vekili şu sözü vermişti: «Paramızın değeri üzerinde bir değişiklik yapılması mevzubahis değildir.»

Hükümet, 27 Şubat 1958’de Büyük Millet Meclisi huzurunda şu taahhütte bulunmuş veya söz vermiştir.

«Ondan sonra bana doların 20 lira olduğunu söylüyorlar, hayır, dolar 20 lira değil, on lira da değil; doların resmî kuru malûmdur, yani 282 kuruştur.»

Görülüyor ki, Hükümetin Türk parasının değeri ile oynamaya siyasi salâhiyeti de yoktur. Tam aksine, para değerini düşürücü hareketlerde bulunmıyacağına dair katî program ve Meclis taahhütleri vardır. Hükümeti bu mevzuun hukuki ve siyasi mesuliyetiyle başbaşa bırakıyorum.

Muhterem arkadaşlar; bir noktayı huzurunuzda tesbit ve tescil etmek mecburiyetindeyim:

Bir Hükümet Büyük Millet Meclisinin karşısında Hükümet programına yazdığı ve ona göre itimat reyini aldığı program taahhüdünün prensiplerini tek başına tadil edemez, değiştiremez, aksini yapamaz. Halbuki bizim Hükümetimiz bütün bu resmî beyanlarına, Meclis huzurundaki teminatlarına. Hükümet programıyla Büyük Millet Meclisine ve millete karşı olan taahhütlerine ve nihayet kanuni salâhiyetsizliğine rağmen kendi hatalarının kefareti olarak Türk parasını bir anda kurban etmekten çekinmemiştir.”³⁴⁴

Bekata, konuşmasının sonunda, en büyük problemin tüm bu yanlışları yapan hükümetin kendisini Meclis denetiminden azade sayması olduğunu belirtmiştir. Bekata sözlerini demokratik rejim vurgusu yaparak şu şekilde tamamlamıştır:

“Muhterem arkadaşlarım; görülüyor ki Hükümet bütün bu icraatından dahi ciddî endişe duymamakta ve kendisini tesirli bir murakabeden azade saymaktadır. Şu halde Türk Milletinin hakiki

³⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.368-369.

mümessili Büyük Millet Meclisinin ağırlığını ve murakabesini Hükümet hissetmiyor demektir. Bütün devlet, millet ve Hükümet işlerinin iyi gitmesi için arzuladığımız ve demokratik rejimin gerçekleşmesinde başta gelen meselemiz işte budur.

Geçenlerde Londra'da toplanan Parlamentolararası Birliği'ne Churchill şu veciz mesajı göndermişti: (Parlamento rejimimiz kendisini Hükümetin değil, fakat milletin sözcüsü yaptığı için hayatta kalabilmiştir.) Türk milletin şerefli mümessili Büyük Millet Meclisi de, Hükümetin değil; fakat ancak milletin sözcüsü olarak hayatta kalacak; bu aziz halkı, yüzyıllardır hasretini çektiği hakiki demokrasi rejimine kavuşturacak ve Hükümet üzerinde millî murakabeyi mutlaka hâkim kılacaktır.

Kendisini demokratik bir zihniyetin dışında gören, Meclis murakabesinin mesuliyeti prensibine bir türlü intibak ettiremeyen, partisinin ve Hükümetin program taahhütlerine bağlı kalmıyan, kanunlara riayetsizlik ve salâhiyetlerini tehlikeli surette tecavüz eden bir Hükümete itimad reyi vermekte mazuruz. Büyük Meclisi hürmetle selamlarım. (Sağdan; bravo, sesleri, alkışlar)”³⁴⁵

Edirne Milletvekili Mükerrer Sarol ise bütçeye hâkim olan prensiplerin 4 Aralık 1957'de Meclis'e sunulan hükümet programındaki esasları yansıttığını söylemiştir.³⁴⁶ Sarol, bugünkü iktisadi politikaların temelini muhalefet yıllarında atıldığını, Menderes'in CHP iktidarının son bütçesini eleştirirken “Bütçesi her bakımdan işba haline gelen, takatten düşmüş ve uzun bir duraklama hayatına sürüklenmiş bir memleket...” tespiti yaptığını hatırlatmıştır. Başol'a göre, DP ile CHP arasında iktisadi zihniyet farkı vardı. Başol bu görüşünü şöyle açıklamıştı:

“Geniş, kifayetli ve memleketi baştanbaşa yeniden kuran ve onu Batılı mânâsında cihazlandırmak için bir yardım politikası takibeden Demokrat iktidarın, son derece asımlı bir iktisadi siyaset takibeden Halk Partisiyle esaslı görüş farkları vardı. Muhterem Menderes'in 1950 bütçe tenkidinde işaret ettiği gibi, Halk Partisi bütçesi hem işba halinde, hem akim, hem de kifayetsizdi. Dikkat edilirse, kifayetsizlik Halk Partisi iktidarının yalnız 1950 bütçesinin vasfı değildi. Kifayetsizlik onun baştan beri devam eden bir za'fı, müzmin ve tedavi kabul etmez bir hastalığı idi.

³⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:41, (21.2.1959), s.369.

³⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:41, (21.2.1959), s.369.

Bir bütçe ki, medeni mânasında, yolların yapılmasına, suların nizamlanmasına, sağlığın korunmasına milletin okumasına, hulâsa yiyeceğimizin, içeceğimizin, giyeceğimizin, barınacağımızın elde edilme şartlarının sağlanmasına imkân vermez... Böyle bir bütçe hattâ mütevazın bile olsa ne ifade eder? Umumi halsizlik ve kifayetsizlik ve hele yatırımların ehemmiyetini lâikiyle idrak edememiş olmak Halk Partisi iktidarını iktidar dışı bırakmakta mühim rol oynamıştır.

...

Halk Partisi bütçeleri niçin yatırım imkânlarından mahrum, ve niçin kifayetsizdi? Demokrat iktidar, milletin önüne birçok hizmet ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, geniş yatırımlara imkân veren kifayetli bir bütçeyi nasıl oluyor da getirebiliyordu? Bunun yüzlerce sebebini bulmak mümkündür. Fakat kanaatimizce en mühim sebep Halk Partisinin millî ekonomide ve para sisteminde kısır bir deflasyon politikasına dayanmış olmasıdır. Ve maalesef bu politika Halk Partisinin bütün iktidar tarihine hâkim olmuştur. Yüksek malûmunuzdur ki, deflasyon, enflasyon kadar, hattâ ondan daha fazla zararlıdır. Deflasyon, bir nevi akametten, bir nevi iktisadi kararsızlıktan gelen bir para ve kredi tıkanıklığıdır. Her çeşit istihsal teşebbüsünün dondurulmasını, müstahsili vasıtasız, müstehlikin ihtiyaçlarını karşılıksız bırakan bir atalet halidir. Millî kaynakları işlenmeden uyutan, milletin ruhu ve iktisadi şevkini hulâsa, millî potansiyeli mefluç bir hale sürükleyen bir uyusukluk halidir.

Halk Partisinin iktidarı boyunca icraat ve zihniyetine hâkim olan, onun âdeti el, ayağını bağlayan, onu hareket imkânından, ve inşa kudretinden alıkoyan, hulâsa onu Demokrat iktidarın dinamizminden mahrum kılan diğer bir farika işte budur.

Bu farika gıdasını Halk Partisi iktidarının bilhassa son devrine damgasını vuran fark kararsızlıktan âdeti bir nevi letarji halinden almıştır. Muhaliflerimiz, millî paraya ve bütçeye daima bir nevi korkma haliyle bakmışlardır. Halbuki bunlar milletin refahı için ve iyi kullanılmak şartıyla mesut neticeler veren vasıtalarlardır.

Bu mevzu ile sıkı sıkıya ilgili diğer bir noktaya da temas etmek isterim: Bu da, paranın devir süratidir.

...Halk Partisi, bütün iktidarı boyunca, paranın devir süratini gerek para, gerek fiyatlar ve gerek kredi sıkıntılılarıyla alabildiğine sıkımıştır. Paranın devir süratının hem enflasyon, hem

de deflasyona karşı, millî ekonomide bir nevi müdafa fonksiyonu olacağını düşünmemiştir.”³⁴⁷

Başol, konuşmasının devamında, kredi politikasına ve İktisadi Devlet Teşekküllerine yönelik eleştirileri cevapladıktan sonra, yeniden DP hükümetlerini 1950 öncesi dönemle kıyaslamıştır. Başol şöyle devam etmiştir:

“Çok kere, 1950’den evvelki devre ile Demokrat İktidar Devresi arasında yapılan rakam mukayeselerine, Halk Partili arkadaşlarımızın sinirlendiklerini görüyoruz.

Vakıa, biz bu rakamları Yüksek Meclise ve büyük milletimize icraatımızın bir hesabını vermek için arz ediyor ve mukayese yapıyoruz. Fakat bu rakam mukayeselerinin, gittikçe mânalarını kaybettiklerini de itiraf etmek lâzımdır. Çünkü, artık değişen, yalnız rakamlar değil, ölçüler ve üniteler de değişmektedir.

Meselâ, yol mevzuu üzerinde duralım: 1950 de 19 000 kilometre Devlet yolu vardı. Bugün 45 000 kilometre oldu, diyoruz. Vaktiyle her mevsimde geçit veren 15 000 kilometre yol vardı. Bugün 40 000 kilometre, diye mukayese yapıyoruz. Unutulan bir cihet var. Bugünkü yolların dünkü yollarla hangi benzerliği vardır? Bir sene yapılan ertesi sene bozulan eğri büğrü birtakım izler... Bugünün 35 - 50 metrelik istimplâk sahaları ortasında dağları, dereleri aşıp giden, dümdüz âbide gibi yolları, dünkü 5 metrelik sathi dolgularla ikide bir eriyen izlerle nasıl mukayese edebiliriz? Arkadaşlarımız kızmasınlar, bizi mazur görsünler, eserlerimizi müdafaaya ve korumaya mecburuz.”³⁴⁸

Adana Milletvekili Suphi Baykam, bütçeyi eleştiren konuşmasına yılda bir kez iktidarın icraatlarını Türk Milleti önünde müzakere etme fırsatı bulduklarını belirterek başlamıştır.³⁴⁹ Baykam’a göre, muhalefetteyken Meclis’te sözün kısıtlanamayacağını savunan Demokrat Parti iktidara geldikten sonra parlamento denetimini işlemez hale getirmiş ve muhalif basını susturmak için her yola başvurmuştur. Baykam, bu noktada hükümeti şu sözlerle eleştirmiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, evvelâ memleketin çehresini, Büyük Millet Meclisinden başlıyarak, ne hale getirdiğinizi, kısa

³⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.370-371.

³⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.375.

³⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.377.

kısa arz edeceğim, 1949'da Sayın Koraltan «Türk Milletinin yegâne söz söylenecek yeri, Büyük Millet Meclisidir. Burada söz hiçbir zaman kayıt altına alınamaz» dediği şu müessesese Demokrat Parti iktidarı tarafından ne hale getirilmiştir, hepiniz biliyorsunuz. (Soldan, gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım, itirazlarınıza mahal yok. Size İçtüzük değişikliği ile yapılanları hatırlatmak isterim. Tahkikat önergesi getirdik, konuşturdunuz mu? Gensoru talepleri getirdik, hiçbirini konuşturdunuz mu? Soru müessesesini ne hale getirdiğinizi unuttunuz mu? Meclisi olağanüstü bir toplantıya çağırdık, bize «Niçin çağırdınız?» dahi demediniz. Senenin sadece bir haftası içinde bütçe münasebetiyle iktidarın icraatını kontrol ve tetkik edebilir hale geldik. Büyük Millet Meclisinin vazifeleri kısılmış, murakabe haddi asgariye indirilmiştir. Vakıaları kaydediyorum. Büyük Millet Meclisi böyle!

Anayasa organları dışında kalan önemli demokratik müesseselerden biri olarak, basın aynı şekilde demokrat iktidar tarafından tahrib olunmuştur. “Hafızai beşer nisyan ile malûldür” sözü sizce doğru olabilir, fakat hâdiseler tekrar hatırlatıldığı zaman hafızalara yeniden nakşedilir. İşini doğru dürüst görecekt olanların matbuat hürriyetinden korkacakları hiçbir şey yoktur. O halde korkacak hiçbir şeyleri yoksa, doğru dürüst bir işte basın hürriyetinden kaçınacak hiçbir şeyleri olmamaları lâzımdır. Acaba neden basın kâğıt tahditleriyle tazyik altında tutulmuştur? Bir kısım basın Demokrat Partiyi methettiği takdirde kâğıt ve ilân yağmuruna tutulurken, öte yandan muhalefet yapıyor diye, bir kısım gazetelere neden kâğıt ve ilân verilmez? Bunun izahı var mıdır sizde? Sebebinı söyleyin! Sebebi, muhalefete ait gazetelerin kapatılması tarafınızdan istenmiştir. Ve buna muvaffak da olunmuştur. (Soldan; «Ne münasebet, hangi gazete kapanmış?» sesleri) Evet arkadaşlar muhalefet yapan basın birçok yerlerde kapanmak durumundadır veya kapanmıştır. Bu arada kapanmayan varsa onlar da, güçlüklerle pençeleşmektedirler. Size şimdi misalini vereceğim: İşte şu gazete gibi, sarı ambalaj kâğıdına basmak suretiyle hayatlarını idame ettiren gazetelerimiz mevcuttur.

Şu halde muhterem arkadaşlarım; maddi bakımdan Demokrat Parti iktidarı tarafından basın tazyik altında tutulmuştur. Bunun yanısıra ceza tehditleri ne hale gelmiştir, biliyorsunuz. Basın Kanununun tadili ile meydana gelen ağır havadan dolayı hapisaneler basın mensupları ile dolmaktadır. (Soldan; «Bizden de var» sesleri) Size göre bütün bunlar kötü insanlardır.

Çünkü bunlar sizi, iktidarı, tenkidetmişlerdir. Halbuki basın suçlularının hepsi hakikatleri müdafaa ettikleri için, hapse girmişlerdir. (Sağdan; bravo, sesleri) (Soldan; gürültüler) Halbuki hatırlarsınız, basın suçlularının affı münasebetiyle yaptığım konuşmamda bahsettiğim şekilde, bütün dünya ölçüsünde Türkiye'nin itibarı çıkardığımız Basın Kanunu ile ağır bir şekilde darbelenmiştir arkadaşlar. Eğer tahammülünüz varsa, o gün okutmadığınız, sonuna kadar dinlemek lûtfunda bulunmadığınız yabancı basının neler yazdığını şimdi sizlere okumaya hazırım. Ama, dinlemek dahi hakikaten insanın tüylerini ürpertecek merkezdedir.

Basın Kanununda bu, kâğıt ve ilân tazyiklerinde bu! Ayrıca, her ağzını açan iktidar ileri geleni, basına ağır hücumlar yapmaktan çekinmiyor. Bütçe Encümeninden, dışarıdaki miting meydanlarına kadar hep böyle.

Sizlere yine ben söylemiyeyim, liderlerinizin sözlerinden birkaç cümle okuyayım, bakınız matbuat hürriyeti için neler söylemişler, dinleyiniz: «Matbuat hürriyeti sadece birkaç gazetecinin hürriyeti değildir, matbuat hürriyeti bütün millet fertlerinin malı olan bir hürriyettir. Matbuat hürriyetinin daraltılması ve kaldırılması ile, milletin bütün fertleri kendi hürriyetlerinden mahrum edilmiş olduklarını hisseder.» O halde muhterem arkadaşlarım Demokrat Parti, basın hürriyetini hiçbir demokratik memlekette emsaline rastlanmayacak şekilde daraltmak ve tazyik altında tutmakla ne yapmış olmaktadır? “Yalnız matbuatı değil, fakat bütün bir milletin fertlerinin hürriyetlerini kısmış olmaktadır.” Bu, Demokrat Parti liderlerinin kanaatidir. Elbette bu; memleketin her vatanperver münevverinin kanaati olmakta devam edecektir. Bunu bir kere daha belirtmek isterim.”³⁵⁰

Baykam, DP hükümetlerinin radyonun “kendilerine ram olması” için her şeyi yaptığını, radyoda muhalefetin sesini kısıtığını, hatta muhalefete yönelik ağır hakaretlerin yayınlanmasına izin verdiğini, buna karşılık iktidar lehine haberlerin yayınlanmasını sağladığını vurgulamıştır. Baykam, radyonun iktidar tarafından kullanılmasını şu sözlerle eleştirmiştir:

“Arkadaşlarım, 1950’den önce neler söylenmiştir? Hepsini yine tekrar etmiyeyim, zaman zaman anlatıyoruz. Bir zamanlar,

³⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.378-379.

seçim vakti muhalefete on dakika söz hakkı verildi diye en ağır sözler söyliyen, kıyametler koparan Demokrat Parti liderleri iktidara geldikten sonra onu da geri aldılar.

Hepsinden vaz geçin, 1957'den önceki vaziyeti hatırlamanızı rica ederim. Demokrat Partinin zel bir organı haline getirilmedi mi radyo? Buna hayır diyebilir misiniz? Diyemezsiniz. Demokrat Parti ileri gelenlerinin kongrelerde söyledikleri nutuklar, altı aylık devre içinde, radyoda aynen okunmadı mı? 1957'de son seçim gününü tutumunu hatırlamaz mısınız? O gün seçim neticesi belli olmadan... (Soldan «Belli oldu idi» sesleri) Hayır arkadaşlar durum belli olmadan saat 12'yi daha gemediğı halde, radyo, iktidarda Demokrat Parti'nin kaldığını ilân etmedi mi? (Soldan «Yalan mı, iktidarda kalmadı mı?» sesleri)

Arkadaşlarım her şeyi sylemeğeyi bizi mecbur etmeyiniz, saat 12'de Demokrat Parti iktidarda kaldığı sözü sandıklar açılmadan, üstelik rey atma müddetinin bitmesine beş saat varken yayınlanırsa elbetteki yalandı. Bunun, yegâne maksadı sandık başına gelen vatandaşı tazyik altında tutmaktı. Onun için önceden ilân ettiniz. (Sağdan, bravo sesleri)

Halk arasında bir söz vardır : «Allah bu acıyı unutturmasın» derler. Biz radyonun bugünkü haline bakıyoruz da, bu ata sözünün acı ve üzüntüsünü içimizde hissediyoruz. Arkadaşlar, siz bana söyleyebilir misiniz? Bütün vatandaşların verdiğı para ile işliyen Devlet radyosunun sabah akşam Vatan Cephesine iltihak edenler diye telgraf okumasını vicdanlarınızda kabul ediyor musunuz? (Soldan «ediyoruz» sesleri) (Sağdan «Bir daha sor» sesleri)

REİS — Suphi Bey, sual tarzında idarei kelâm etmeyiniz.

SUPHİ BAYKAM (Devamla) — Arkadaşlar, kanaatimiz şudur. Demokrat Partinin icraatı diye başlıyan üstelik yalan olan neşriyat herkesi bıktırmıştır. Vatandaşın radyoda ismi okunuyor, aslı yok, hayali şahısları Demokrat Partiye iltihak ettiriyorsunuz, öte yanda aranızdan mebuslar istifa edip hürriyet cephesine, aramıza geçiyorlar, bunlardan radyonun haberi yok. Bu, olur mu? (Soldan, gürültüler)

REİS — Sual tarzında idarei kelâm etmeyin .

SUPHİ BAYKAM (Devamla) — Peki, sual tarzında konuşmıyayım.

Ancak size şunu ifade edeyim ki, arkadaşlar, bu radyoyu artık millet radyosu olmak şuuruna iade edelim. Halk Partisinin faaliyetlerinden hiçbirisini anlatmazken; bilmem hangi köyde

Mehmet ağı Demokrat Partiye geçti diye radyo ismini okur. Arkasından başka bir şey daha, oluyor. Yayınlarda muhalefete hücumlar ve tahkirler var, bunları da okuyorlar. Ve nihayet arkadaşlarım bu şartlar dâhilinde tecavüze uğrıyan vatandaşlar ne tekzip gönderebiliyor ne de dâva edebiliyor radyoyu. Bunu sizler kendi şahıslarınızda düşününüz. Kendinizi radyoda tecavüze uğramış insanlar olarak bir an düşününüz ve bana deyin ki, bu tecavüzlere rağmen rahatız. Bu vaziyette huzur içinde olurduk diyebilirmisiniz? Elbette diyemezsiniz.”³⁵¹

Baykam, konuşmasını iktidarın üniversite ve yargı mensuplarına yönelik baskılarından, Basın Kanunu, üniversite, seçim kanunları ve gösteri yürüyüşleri kanunlarının hürriyetleri ölçsüz bir şekilde sınırladığından bahsederek devam ettirmiştir. Baykam, Celal Bayar’ın 1950 öncesinde söylediğı “Bu memlekette hürriyeti kaldıran, vatandaşı tebaa haline indiren, parti hayatını tehlikeli bir macera haline getiren kanunlara itaat edeceksiniz, demek, istibdadın tâ kendisidir!” sözünü hatırlatarak, 1950 sonrasında çıkarılan kanunlar karşısında bu sözü söyleyenlerin başına nelerin geleceğinin bilinmez olduğunu, bu hususta 1950’den önceki hürriyetlerin onda birine razı olduklarını ifade etmiştir.³⁵² Konuşmasını ekonomik konular hakkındaki eleştirileriyle sürdüren Baykam, sonuçta Meclis denetiminin iyi işlediğı demokratik rejimin bir an evvel tesis edilmesi gerektiğini, bu uğurda gerekirse hükümetin değiştirilebileceğini, bu yapılmadığı takdirde milletin “topyekûn D.P. iktidarını değiştirecek” olduğunu belirterek sözlerine son vermiştir.³⁵³

Baykam’dan sonra DP meclis grubu adına konuşmak üzere Manisa Milletvekili Samet Ağaoğlu söz almıştır. Ağaoğlu, öncelikle bir önceki konuşmacı olan Baykam’ın kendisine yönelik usulsüzlük iddialarına cevap vermiş, bu iddiayı ileri sürenleri ispata davet etmiş, tüm delil ve belgelerin Meclis kürsüsünden dile getirilebileceğı gibi, bunları istedikleri bir gazetede yayınlatabileceklerini, bu gazeteye karşı kesinlikle dava açmayacağını, Meclisten seçilecek ve ağırlığı muhalefete mensup milletvekillerinden oluşacak bir heyette tüm bu delillerin incelenerek hakkındaki iddiaların ispat edilebileceğini, aksi takdirde doğrudan ya da dolaylı olarak bu iddiaları söyleyenlerin “namussuz, alçak insanlar” olacağını beyan etmiştir.³⁵⁴ Ağaoğlu, Baykam’ın “Meclis’i ne hale getirdiniz?” şeklindeki eleştirilerine de şöyle karşılık vermiştir:

³⁵¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.380.

³⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.381-382.

³⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.394.

³⁵⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.395.

“Muhterem, arkadaşlarım, Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduğu günden bu ana kadar bu memlekette en buhranlı zamanlarda, en müşkül zamanlarda meşruiyetin en son iltica ettiği yer olmuştur. Kanuniyetin en son iltica ettiği yer olmuştur. Onun içindir ki, onun haysiyetine dokunacak, onun kudsiyetine dokunacak en küçük imalardan bile içtinabedelim. Muhalifi, muvafıkı kim olursa olsun, onun tarihine dikkat edin, aramızda ihtiyar simalar var, onlar bunun kuruluş havasını çok daha iyi bilirler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu memleketten en ücra köydeki köylüye kadar herkesin kalbindeki padişahlık ve hilâfet mefhumunun yerine geçmek üzere kurulmuştur.

Arkadaşlar, o günden bugüne kadar da kudsiyetini muhafaza etmiştir. Atatürk buna çok dikkat etti ve ettirtti. Tarihi okuyun bu hakikati göreceksiniz. Meclisin kadrü kıymetini bozmamaya çalışalım. Kim onun kadrü kıymetini bozmak isterse kayıtsız şartsız söylüyorum, kim Büyük Millet Meclisini Türk Milletinin en büyük ilticagâhı olan bu müesseseyi şeref ve haysiyetinden düşürmek isterse büyük cinayet yapmış olur. (Suphi Baykam'a hitaben) Senin de günün birinde, haksızlığa uğraman mümkündür. Haksızlığa uğramış insanların son istinatgâhı, son sığınacağı yer yine Türkiye Büyük Millet Meclisidir. (Soldan; Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)”³⁵⁵

Ağaoğlu, CHP Grubu adına konuşan İsmail Rüştü Aksal’ın bütçeye tek yanlı baktığını, bir şirket bilançosunun dahi pasifleri ile aktiflerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği halde Aksal’ın bütçenin sadece pasiflerine odaklandığını, oysa aynı zamanda barajlardan, genişleyen ziraattan, limanlardan ve onca yatırımlardan oluşan aktiflerden de bahsetmesi gerektiğine de bakması gerektiğini, bunu yapmayıp rakamların mahiyetini değiştirmenin bir “ruh kararması” ve “zihniyet menfiliği”ni yansıttığını belirtmiştir.³⁵⁶ Ağaoğlu’na göre, Aksal’ın iddialarını (a) enflasyon var, (b) milli gelir düşmekte ve (c) borçlar artmakta şeklinde üç noktada toplamak mümkündü. Bunları iddia ederken bir esasa bağlaması gerekirdi. Sözgelimi, milli gelir düşüşünün nedenlerini araştırıp bulması gerekirdi. Aynı şekilde, enflasyonun olup olmadığını gerçekten enflasyon nazariyesini dikkate alarak sorgulamalıydı. Bu nazariyeye göre, bir ülkede enflasyonun varlığından bahsedebilmek için, fiyat yükselmesi, üretimin azalması ve işsizliğin ortaya çıkması şartlarının birlikte gerçekleşmesi lazımdı. İlmi manada ülkemizde işsizlik olarak adlandırılabilen bir sorun olmadığı gibi,

³⁵⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.397-398.

³⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.395.

Üretim de azalmamaktaydı. Fiyatların yükselmesinin ise ülke ötesi bir nedeni vardı. Birinci Dünya Savaşından sonra başlayan yoğun yatırımlar fiyatları yükseltiyordu.³⁵⁷

Ağaoğlu, muhalefetin DP hükümetlerini plansızlıkla suğlarken “plan” ile neyi kastettiklerinin belli olmadığını şu sözlerle ağıklamıştır:

“Btęe Komisyonu müzakerelerinde, Heyeti Umumiyede, hususi sohbetlerimizde sordum kendilerinden, asla söylemediler. Yalnız rasyonel ve mâkul plân lâzım dediler. Rasyonel ve mâkul iktisadi bir plndan kastınız nedir? Bunu ortaya koyunca, evvela plndan kasdınız ne? Totaliter memleketlerde mtad olan 5 senelik, 10 senelik plân mı? Buna Türkiye de heveslendi, fakat yapamadı. Çünkü demokrasilerde milletler iktidarları başkalarına devrettikleri zaman onların yaptığı plânlar da ortada kalmayabiliyor. Plndan maksat yoksa Türkiye’nin ihtiyaçlarına memlekette bulunan iptidai maddelere göre ne alınması lâzımgelen envestismanların, arkaya alınması lâzımgelen envestismanların tâyin ve tesbiti midir? Arkadaşlarımızdan sorduk, yaptıklarımızdan hangisi bu esaslara uygun değildir? Hangi sanayii geç ele aldık? Hangi fabrikayı ne almalıydık? Bütün bunları Sanayi Vekilliğim sırasında dört btęe konuşmasında ben kendilerinden ayrı ayrı Umumi Heyette sordum. Asla cevap alamadım.

Demek ki, türlü plân mefhumu vardır. Birincisi totaliter memleketlerin plnıdır ki, tatbik şeklini hepiniz bilirsiniz. Bu bize göre değildir, ikincisi memleketin ihtiyaçlarına ve şartlarına göre sıraya koymak işidir...

Plân meselesi üzerinde durdular, plân nedir dersiniz; bir türlü cevap veremezler, siz bir plân yapın da söyleyin deriz, yapamazlar. Ben bir realiteyi söylemiyorum. Yolu az olan bir memlekette köylerinin ancak dörtte birinde içme suyu olan bir memlekette, limanı olmayan bir memlekette teknik medeni hayatın bütün icaplarından geniş nispette mahrum olan bir memlekette plân nedir? Plân yoldur, plân ziraat sahalarıdır, plân limanlardır, traktör getirilmesidir. Plân taşkınların esiri olan toprak ve köylünün taşkınlardan kurtarılması, plân karanlıkta kalmış olan memleketin ışıklara kavuşturulması, enerjiden mahrum olan sanayiye enerji bulunması, asgari kendimize yetecek

³⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:41, (21.2.1959), s.398.

derecede sanayiın geliştirilmesidir. Bunların hepsi plândır. (Soldan, bravo sesleri)”³⁵⁸

Ağaoğlu muhalif konuşmacıların DP hükümetinin yatırımları konusunda ortak görüşe sahip olmadıklarını, hatta birbirine zıt açıklamalar yaptıklarını söylemiştir. Ağaoğlu şöyle devam etmiştir:

“Hıfzı Oğuz yatırımlar için «Takatin üstünde yaptınız» Suphi Baykam «Az yaptınız», İsmail Rüştü de «israf ettiniz» dediler. Bilmiyorum hangisi partilerinin görüşüdür. Ben yine İsmail Rüştü'nün görüşünü esas alayım diğerlerine de teferruat kabilinden temas edeceğim. Suphi Baykam, az yaptınız dedi. Az mı yaptık, bunun cevabı çok kolay «Allah size daha fazlasını yapmayı nasibeder inşaallah» fakat az yaptığınızı olsun kabul etmek, yaptıklarımızın tasvibi demektir. Az yaptığınızı iddia edenlerin falan filân şeyi yapmak mümkün iken yapamadınız demeleri icabeder. Mevcut imkânlar ile yapılanların karşılaştırılması icabeder. Şimdi de «İsraf edildi, millî servet yok edildi.» sözlerinizi ele alıyorum.

İsraf ettiniz diyorsunuz. Peki yaptığımız israfın mahiyeti nedir? Nispeti nedir? Suphi Baykam imalar yapıyor Hıfzı Oğuz ise gelişigüzel ve yalnız milyarları harcadınız, millet ıstırap çekti, demekle iktifa ediyor; ne rakam var, ne bir ölçü, ben söyliyeyim. Kendilerinin de zikrettikleri şekilde 8 sene içinde bu kadar milyarları harcadık koca bir yokuşu tırmanıyorsunuz, bir uçurumu atlıyorsunuz, sonra ayağım ağrımasın, elbisem yırtılmasın diyorsunuz. Elbette olacaktır. Elbette yorgunluk da, ıstırap da olacaktır. Fakat bu yorgunluklar, bu ıstıraplar sayesinde 30 seneyi 8 seneye indirmişizdir. İşleri belki de 20 senede, 30 senede yapmak mümkündü. Ama bu memleketin daha bu kadar seneyi beklemeye takati var mıydı? Asla yoktu.

Büyük hareketlerde, işlerde küçük hesap hataları olur. Askerlikte de böyledir. İktisadi hayatta da böyledir. Falan baraj yapılıyor, tahminlerden 40 milyondan fazlaya çıkıyor. Fakat ben bu 40 milyonu kurtarayım derken (hırsızlıklar falan müstesna bunlar üzerinde durmak lâzım) işi geciktirmem asla caiz değildir. Tahminler bakımından bunu 3 sene evvel yapmam halinde bunların bize kazandıracaklarını, sulama ve enerji bakımından

³⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:41, (21.2.1959), s.399.

kazandıracaklarını bir hesaba vurdunuz mu? Bunu yaparsanız göreceksiniz ki, kazançlar kayıpların kat kat üstündedir. Sonra neticelerde tahminlerin üstünde rakamlar bulunduğu zaman bunun teknik ve iktisadi sebeplerini de aramak lâzım. Bir baraj, bir fabrika 3 senede, 5 senede biter. Başlarken hesaplara aldığımız malzeme fiyatları, işçi ücretleri elimizde olmıyan âmillerle yükselirler. Ne yapacaksınız? Ben bu kadar tahmin etmiştim, aşıyor, işi durduruyorum mu diyeceksiniz?

Büyük iş biraz da israfli olacaktır. Ama bu israf nispetini hesabettiniz mi, nispeti nedir? Nispet göstermiyorsunuz. Rakam göstermiyorsunuz. Böyle ekonomik münakaşa olmaz.

Muhterem arkadaşlarım; «Yükü bir neslin omuzuna yüklemek meselesine» geliyorum. Benden evvel konuşan arkadaşım bunun cevabını verdi. Bu söz demagojik ve çok romantik bir sözdür. Hattâ biraz da fazla politik bir sözdür. Bizim neslimiz mi kastediliyor? Bizim çocuklarımız ve torunlarımızın nesli mi kastediliyor? Hayatta bir kere üç dört nesil vardır... Babadan toruna gitmek üzere! Elbette biz de çalışacağız, onlar da çalışacaklardır. Yeri gelmişken arz edeyim; bizim neslimizin yaptığı temelin atılmasından ibarettir. Daha memleketimiz nüfuz bakımından bomboştur. Daha çok yol yapılacaktır, fabrika yapılacaktır. Bizim yaptığımız temellerinin atılmasından ibarettir. Asıl sanayi gelecek nesillerin elinde yükselecektir. (Soldan, alkışlar Muhterem arkadaşlarım; cumhuriyet tarihini iktisadi ve içtimai bakımdan üç devreye ayırabiliriz; biri; inkılâpların temellerinin atılması, 1930'a kadar, ikincisi; kıpırdamalar devri, hazırlıklar devri, 1938'e kadar, ondan sonra harb sebebi, şu bu sebeple bir gerileme devri vardır. Üçüncü devre 1950'de başlar ve bir hamle devridir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Romantik.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) — Elbette romantik. Müsaade ediniz. Rakamların üç devirde bu kadar büyük farklar gösterdiği bu memlekette bu rakamlara bakıp mesut hisler içinde romantik olmak iyi bir şeydir. Bu romantizmi siz niçin kaybettiniz? Kaybetmeyiniz. İçinizden bağırarak birisi edebiyat, diye, geçen sefer öyle yaptı. O zaman verdiğim cevabı söylüyeyim. Çelikbaş siz de bu rakamların heyecanını, edibolmadığınız halde hattâ romantik olmaktan kaçındığınız halde, benim kadar heyecanla, benim kadar titrek sesle, benim kadar terliyerek burada müdafaa etmişsiniz. (Soldan, bravo

sesleri, alkışlar) (Göçebe, sesleri) (Partiler arasında turist, sesleri)”³⁵⁹

Ağaoğlu’ndan sonra Bütçe Encümeni sözcüsü Behzat Bilgin söz alarak 1959 yılı bütçesine yönelik eleştirilere cevap vermiştir. Bilgin konuşmasının başında Türkiye’nin iktisadi gelişimini devreler halinde açıklayarak, 1924-1938 arasında yapılan yatırımlara ve özellikle demiryolları inşası için ayrılan kaynaklara dikkat çekmiştir. Bilgin, bu yatırımları takdir ettiklerini ve onlarla “ilk adımlar” olarak iftihar ettiklerini, fakat ne yazık ki muhalefetin 1950 sonrasında yapılanlar için “bir kelime-i taktirde” bulunmadıklarını, bundan dolayı üzüldüklerini, halbuki “sonra gelen önce gelenden çok daha muvaffak olmuşsa bununla da iftihar etmek” gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁰

Konuşmasına ertesi gün (22 Şubat 1959 Pazar) kaldığı yerden devam eden Behzat Bilgin, muhalefetin sözgelimi milli gelirdeki artışı ve devlet hizmetlerindeki gelişmeleri takdir etmeleri gerekirken, tersine gerçeklerle bağdaşmayan eleştirilerde bulunduğunu ifade etmiştir. Bilgin, muhalefet sözcülerinin “Hükümet muvaffak olamadı” eleştirisini de şu sözlerle cevaplamıştır:

“Şimdi, Hükümet muvaffak olmadı diyorlar. Bir Hükümetin muvaffakiyeti nasıl ölçülür? Hükümet muvaffak olmadı. O halde milli gelirimiz % 50 nispetinde 1950’den bu yana reel kıymet olarak nasıl artmıştır? Hükümet muvaffak olmadı. O halde memleketin ticaret, sanayi ve ziraat âleminin kredi ihtiyaçlarını şimdiye kadar emsaline tesadüf edilmemiş şekilde nasıl karşılanmıştır? Hükümet muvaffak olmadı. Bütün istihsal sahalarında, ziraatta, sanayide, madencilikte, münakalâtta hulâsa her sahada istihsal ve hizmetlerin hacmi bir misline yakın bir seviyede nasıl artmıştır? Hükümet muvaffak olmadı. O halde Devlet hizmetleri bugünkü inkişafa nasıl vâsıl olmuştur? Nasıl öğretmenlerin sayısı eskisiyle nispet kabul etmiyecek derecede yükselmiştir, nasıl okullar artmıştır? Nasıl okuyan insanların miktarı yükselmiştir. Üniversiteler, liseler, teknik okullar, hastaneler, nasıl artmıştır? Ziraattaki inkişaf nasıl olmuştur.”³⁶¹

Bilgin, konuşmasının kalan kısmında, CHP sözcüsü İsmail Rüştü Aksal’ın enflasyondan yatırımlara, dış yardımlardan devalüasyona kadar farklı ekonomik konulardaki eleştirilerine ayrıntılı cevaplar vermiş ve muhalefetin

³⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), s.402.

³⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:41, (21.2.1959), ss.406-408.

³⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s.413.

rakamları çarpılarak hakikati örtmeye çalıştığını ileri sürmüştür.³⁶² Bilgin, konuşmasını şu şekilde tamamlamıştır:

“Mâruzâtımı bitirmiş oluyorum muhterem arkadaşlarım. Sayın Halk Partisi Sözcüsü burada ekonomik ve malî bir tahlil değil bir propaganda konuşması yaptılar. İstinadetmiş oldukları esaslar tamamen yanlış ve çıkarmış oldukları neticeler hakikatin tamamen makûsudur. Bu defa tasdikinize arz edilmiş olan bütçe, 1951’den bu yana bütün bütçelerimiz gibi yapıcı ve yaratıcıdır ve gerek yatırım, gerek Devlet hizmetleri bakımından istihsal artmasına matuf tedbirleri fazlasıyla haiz bulunmaktadır. Türk Milletinin iktisadi ve sosyal hayatında geçen bütçeler derecesinde müspet ve muazzam tesirleri olacaktır. Böyle bir bütçeyi kabul etmekle hakikaten iftihar duyacağız sevgili arkadaşlarım. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar)”³⁶³

1959 yılı bütçe müzakerelerini, bir önceki yılın müzakerelerinden ayıran en temel fark, konuşmaların genellikle teknik düzeyde iktisadi ve malî konular üzerinde odaklanması, siyasi eleştirileri fazla içermemesiydi. Bütçe Encümeni sözcüsü Behzat Bilgin’den sonra söz alan Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı’nın konuşmasının başlarında söyledikleri, aslında bu durumun sebebini kısmen açıklamaktaydı. Bölükbaşı şöyle demişti:

“Bu seneki bütçe müzakereleri maalesef gönüllerimizin yaşlı ve yaralı olduğu bir zamana rastlamış bulunmaktadır. Bu durum muvacehesinde bütün dert ve şikâyetlerimizi dile getirecek bir konuşma yapmanın hissi güçlüğüne takdir buyuracağınızdan eminim. Bu sebeple, bilhassa iktidarın mânevi sahaya ait icraatının tam tahliline hasretmeyi düşündüğüm konuşmamı daha müsait bir zamana bırakmak kararına varmış bulunuyorum.”³⁶⁴

Bununla birlikte Bölükbaşı bazı konuları kısaca arzedeceğini söylemiş, özellikle siyasi rejim konusunda iktidarı uyarmaya devam etmiştir. Bölükbaşı, yüzyıllardır her bakımdan ihmal edilmiş bir vatanın çocukları olduğumuzu, bugün iktidarın, muhalefetin ve milletin huzursuz olduğunu, kardeş kavgasının sınırları ölçülemeyecek kötülöklere yol açabileceğini, dolayısıyla ayrımcı hisleri bir kenara bırakarak “demokrat ve müreffeh bir Türkiye’nin müşterek mimarları olmaya

³⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss.413-420.

³⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 420.

³⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 421.

mecbur” olduğumuzu vurgulamıştır.³⁶⁵ Bölükbaşı, yaşanan buhranın sebeplerini açıklarken siyasi mücadelelerin amacını belirtmekle işe başlamıştır. Bölükbaşı, Tanzimattan bu yana siyasi mücadelelerin gayesini ve Demokrat Partinin tarihi misyonunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tanzimattan beri devam eden ve muhtelif med ve cezirler gösteren siyasi mücadelelerimizin gayesini şöylece ifade etmemiz mümkündür: Kanuna bağlı bir Devlet ve milletin vicdanına bağlı bir kanun. Bu asırlık mücadelede bir merhale olan Demokrat Parti de bu gaye için kurulmuştur.

14 Mayıs inkılâbından milletin beklediği netice bir kadro değişikliği değil bu gayenin tahakkuku idi. Üzülerek ifade edelim ki, bu gaye tahakkuk etmemiş, Devletin hukuki ve siyasi yapısında hürriyet, huzur, emniyet ve istikrar getirecek bir değişiklik olmamıştır. Aksine olarak rejim sahasında geriye doğru tehlikeli adımlar atılmıştır.”³⁶⁶

Bölükbaşı, 1958 yılı bütçe müzakerelerinde olduğu gibi, bu kez de rejim bunalımının temeline Anayasayı oturtmuştur. 1924 Anayasasını “ihtilâl anayasası” olarak niteleyen Bölükbaşı, temel hak ve hürriyetleri teminat altına alamayan bu anayasanın yerine yeni bir “milli anayasa” yapılması gerektiğini savunmuştur. Bölükbaşı şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlar,

Mevcut Anayasamız fevkalâde tarihî ve siyasi hâdiseler içinde yapılmış bir ihtilâl anayasasıdır. Vatandaş hak ve hürriyetlerini iktidarların tecavüzlerinden koruyacak teşhizatlı ve müesseseli bir nizam kurmaktan tamamiyle uzaktır. Siyasi ananelerimiz ve devlet teamüllerimiz ise, hak ve hürriyetler için bir teminat değil, ancak, bir tehlike teşkil edebilecek mahiyettedir. Teessürle ifade edelim ki, bizde iktidar mevkii daima bir ganimet telâkki edilmiş ve gelenler icat, vehim ve istismar ettikleri mazeretlerin tahtında milletin rağmına yıllarca saltanat sürmüşlerdir. Bu sebeple hak ve hürriyetlerin teminatını fâni şahıslarda, tatlı sözlerde, bugüne kadar ki, siyasi ananelerimizde değil, Anayasadan ve hukuki teminat müesseselerinden beklemeye mecburuz. Bu yolda atılacak

³⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 421.

³⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 421.

adımlar, zihniyet değişikliğine ve güzel anelerin kurulmasına da zemin ve imkân hazırlıyacaktır.

Siyasi olgunluğunu her vesile ile ispât eden milletimizin vâsıl olduğu bugünkü mânevi merhalede mevcut anayasa milletçe inkişafımıza mâni olan huzursuzluğun ve siyasi buhranın kaynağı haline gelmiştir. Bu ihtilâl anayasasının yerini, milletimizin bugünkü seviyesine uygun ve yarınki ihtiyaçlarını karşılayacak millî bir anayasaya terk etmesi her şeye takaddüm eden bir zarurettir. Demokrat Partinin muhalefet ve iktidar yıllarında millete karşı giriştiği ve bugüne kadar yerine getirmediği taahhütler de bunu âmirdir.

Muhterem arkadaşlar,

Bilhassa 1954'ten bu tarafa bu anayasanın verdiği imkânlardan faydalanılarak çıkarılan ve insan haklarını ve anayasa prensiplerini tahribeden kanunlar ve malûm tatbikatla hak ve hürriyetler birer gölge haline getirilmiş ve bunlara bekçilik edecek bütün müesseseler adalet ve idare cihazı ile, matbuat ve üniversitesiyle siyasi iktidarın tesir ve tahakkümü altına konmuş ve mefluç bir hale getirilmiştir.

Bu şartlar altında teminatlar rejimi olan demokrasinin varlığından, huzur ve emniyetten bahsolunamayacağı tabiidir.”³⁶⁷

Bölükbaşı, DP hükümetinden beklentilerini şu sözlerle açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır:

“Demokrat Partiden istediğimiz ve beklediğimiz bir fedakârlık ve feragat değil, sadece basirettir. Kendisinden beklediğimiz, vaktiyle mücadelesinde bayrak olarak kullandığı fikirlere, giriştiği taahhütlere, insan haklarına ve anayasa prensiplerine avdet etmesidir. Kısacası: Demokratik rejimi tesis ve temi-nata bağlamasıdır. Bu vesile ile şu tarihî hakikati de hatırlatalım ki, ellerinde imkân varken şu veya bu hesapla rejimi teminata bağlamıyanlar bunun ıstırabını en çok kendileri çekerler ve kendi akıbetlerini kendi elleriyle hazırlamış olurlar.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Bu Halk Partisi için.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bugün Halk Partisine, yarın size; ikinize de uygun gelir. (Gülüşmeler)

EMİN SOYSAL (Maraş) — Sıra ile, sıra ile...

³⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 421-422.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Size ne zaman, Bölükbaşı ?
OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Biz de sözünü
tutmayan bir iktidar olursak, o zaman bize de uygun gelir.

Asırlık bir hürriyet mücadelesini hedefine ulaştıracak böyle
hayırlı bir hareketin Demokrat Partiye temin edeceği kuvvet ve
itibarı başka hiçbir hizmet veya şiddet tedbiri sağlayamaz.
İktidarın cazibesi yerine bu tarihî şerefın ihtirası gönüllerinize
hâkim olmalıdır.

Kanaatimiz odur ki, tarih iktidarınız hakkında hükmünü,
yapılan köprüler ve barajlar gibi maddi eserlere göre değil, rejim
mevzuunda göstereceğiniz ciddiyet ve samimiyete göre ve-
recektir. Basiretinizi bekliyoruz. (Sağdan, alkışlar ve bravo,
sesleri)”³⁶⁸

Bölükbaşı’dan sonra, eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye Maliye
Bakanı Hasan Polatkan gelmiştir. Polatkan, DP iktidarını basiretsizlikle suçlayan
İsmail Rüştü Aksal’ın önceki dönemlerde Maliye Bakanlığı yaptığını, bu
suçlamayı yöneltebilmek için CHP iktidarlarının basiretli davranmış olması
gerektiğini, oysa CHP yönetiminde ülkenin 17. yüzyıla yaraşır iktisadi şartlar
içinde olduğunu, memleketi “ortaçağ devrinden alıp medeni milletler seviyesine
getiren Demokrat Parti iktidarına” basiretsiz denemeyeceğini ifade etmiştir.³⁶⁹
Polatkan şöyle devam etmiştir:

“Çeyrek asır iktidarda bulunduktan sonra köyünün içme
suyunu, kasabanın şehre olan yolunu, hastanenin yatağını dahi
yapmayı, tamamlamayı ihmal ederek bugünkü iktidarın sırtına
yüklettiğiniz için mi böyle söylüyorsunuz? (Soldan, bravo sesleri,
alkışlar, sağdan, gürültüler Dün iktidarda iken, basiretten fersah
fersah uzak kalmış olan bu sorumlu şahıslar bugün, bu kürsüde
bugünkü iktidara basiretsizlik isnadında bulunmaya hakları
yoktur. (Sağdan; Gürültüler, vardır, sesleri) Çeyrek asır, milletin
asgari seviyedeki ihtiyaçlarına dahi cevap vermiyerek tam bir ata-
let içinde geçirenler, bugün halka her vesile ile, yanlış fikir ve
kanaatler telkin etmekte ve iktidara öğütler vermeye
kalkışmaktadırlar. Allah'a şükür ki, milletimiz, iyi ile kötüyü
ayırarak bir kemâl seviyesine vâsıl olmuş bir millettir. Türk halkı,
bu çöller geçilmeden, bu yollar, limanlar, barajlar, sanayi

³⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 422-423.

³⁶⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 422.

müesseseleri yapılmadan lâıykolduğu refah seviyesine ve medeniyet merhalesine vâsıl olamayacağını iyice bilmektedir.

Devlet, işlerini tevdi ettiği Hükümetin, geceli gündüzlü çalışmalarını, hayat bahasına sarf ettiği emeklerin, döktüğü alın terinin mühim bir kısmının Halk Partisi iktidarı devrinde kaybedilen zamanları telâfiye masruf olduğunu da bilmektedir.

Demokrat Parti iktidarı iş başına geldiği günden beri sadece bugün kendi iktidarı zamanına aidolan işleri yapmak için uğraşmamakta, Halk Partisinin devrinde kaybedilen zamanı veya yapılmamış olan çalışmaları da yerine getirmek için uğraşmakta ve didinmektedir. Bu gayretlere muhalefetin de saygı göstermesini elbette bekleriz, fakat buna muhtaç da değiliz. Bize lâzım olan ve yaraşan, aziz Türk milletinin yüksek kadirşinaslığıdır.

Muhterem arkadaşlar,

İsmail Rüştü Aksal'ın, Halk Partisi adına yüksek huzurlarınızda giriştii propaganda edebiyatı münferit bir hâdise ve tezahür değildir. Cumhuriyet Halk Partisi liderinin : «Hedefine iyice tevcih edilmiş bir propagandanın tahribetmiyeceği kale yoktur.» şeklindeki sözünü düstur ittihaz eden Cumhuriyet Halk Partisinin, menfi ve yıkıcı söz ve yazılarından bu, sadece bir örnektir.

Cumhuriyet Halk Partisinin mesuliyet yıllarına ait iktisadi ve malî gidiş hakkında tarih, hükmünü vermiştir. Muhalefet devrinde hakikatleri örtmek, daha fenası milletçe gösterilen gayreti engellemek, Türk halkının her şeyden üstün ve her zehirli telkinden vareste tutulmak lâzımgelen azmini, güvenini ve şevkini kırma yolunda sarf ettikleri bu menfi gayretleri de yine tarihin lâıyk olduğu veçhile tavsif edeceğinden asla şüphemiz yoktur. (Bravo sesleri)³⁷⁰

Maliye Bakanının, Aksal'ın eleştirilerine cevap verirken geçmiş dönemin uygulamalarından bahsederek asıl “hakikatleri perdeleme” işini daha önce CHP yönetiminin yaptığını söylemesi üzerine tartışma çıkmıştır. İsmail Rüştü Aksal'ın kürsüye yürüyerek Polatkan'a itirazı şu diyalogun yaşanmasına sebep olmuştur:

“İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Ankara) — (Kürsüye doğru ilerliyerek) Bu Meclise dâhil olduğum günden beri bu kürsünün seviyesini muhafaza etmeye âzami dikkat ettim. (Soldan; şiddetli gürültüler, otur yerine sesleri, kapaklara vurmalar)

³⁷⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 423-424.

Bu yolda konuşmaya müsaade etmem. Kendisine sözlerine sahibolmasını ihtar ediyorum. Benim siyâsi hayatım malûmdur. (Soldan, şiddetli gürültüler, bağırımlar, otur otur sesleri) Cevabını vereceğim.

MALİYE VEKİLİ HASAN POLATKAN (Devamla) — Bir iktidara karşı, (Sağdan; gürültüler) bir Hükümete karşı gurup sözcüsü sıfatıyla, (Sağdan; gürültüler) (Soldan; alkışlar) basiretsizlik ve hakikatleri milletten gizleme isnatlarında bulunmak kolay değildir. (Soldan; alkışlar) Hükümete karşı basiretsizlik ve perdecilik ithamında bulunanların geçmişe dönüp bakmayı ve cevapları soğukkanlılıkla dinlemeyi bilmeleri lâzım gelir. (Sağdan, gürültüler)”³⁷¹

Polatkan, konuşmasının devamında, CHP sözcüsü Aksal’ın devlet borçlarının hakiki miktarının gizlendiği, denk olarak sunulan bütçenin gerçekte denk olmadığı, devlet gelirlerinin artmadığı ve uygulanan iktisadi istikrar programının kredi veren ülkeler tarafından empoze edildiği yönündeki eleştirilerine ayrıntılı cevaplar vermiştir.³⁷² Polatkan’a göre, eleştirilerden “en acı gelen”i istikrar programının kendilerine yabancı ülkeler tarafından dayatıldığına dair sözler olmuştu. Tamamen kendileri tarafından hazırlanan, dost ve müttefik ülkeler ile uluslararası kuruluşlar tarafından da desteklenen bu ekonomik programın “zorla kabul ettirildiğini ve temin olunan yardımların şarta bağlanmış bulunduğunu iddia etmek hem garip, hem de gülünç olur”du.³⁷³

Maliye Bakanı Polatkan, son olarak, Hıfzı Oğuz Bekata’nın 4 Ağustos kararlarının devalüasyon olduğuna ve bu kararları almaya iktidarın hukuken ve siyaseten yetkili olmadığına dair sözlerine değinmiştir. Polatkan, ortada bir para ameliyesi olduğunu, buna uzmanların ve Milletlerarası Para Fonu’nun “prim sistemi” dediklerini, Bekata’nın ise “indî olarak” devalüasyon dediğini ve bunun üzülecek bir durum olmadığını belirtmiştir. Ancak, Polatkan’a göre, üzücü ve vahim sonuçları olan, kanunun bu konuda hükümete karar alma yetkisi vermediği, dolayısıyla kararın mesnetsiz olduğu iddiasıydı. Polatkan, bu iddianın gerçekte ilgisi olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Arkadaşlar, bu iddianın vahameti ortadadır. Bu iddiada, yine üzülerek arz edeyim ki, bazı fırsat düşkünü kimseleri tahrik edici bir unsurlar da mevcuttur. Binaenaleyh bu iddia yapıcı bir

³⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:42, (22.2.1959), ss. 426-427.

³⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:42, (22.2.1959), ss. 427-435.

³⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:42, (22.2.1959), s. 435.

tenkid değil, çok garip ve tahribedici bir ithamdır. Bunu sureti katiyede reddederiz.

Bu iddia tamamen hilafı hakikattir. Ne hukuki, ne siyasi bakımdan hiçbir mesnedi ve hakikata yakınlığı yoktur ve olamaz. Bu, sadece Hıfzı Oğuz Bekata'nın para değeriyle, para paritesi arasındaki büyük farkı bilmemesinden ileri gelmektedir. Bir para sürevalüe olabilir. Bu para kıymetini muhafaza etmek, hattâ yükseltmek için bazı tedbirler alınır. Bu tedbirlerle beraber paranın yabancı paraya çevrilme rayıçleri, yani kurları da düşürülebilir. Bu sayede ihracat artar, tediye muvazenesi salâh kesbeder, piyasada bol bol her çeşit emtia görülür; para bol emtia ile kolayca massedilir, fiyatlar düşer ve para değeri yükselir. (Sağdan, gülüşmeler) Bu durumda realite şudur: Paranın paritesi düşürülmüştür, ama değeri yükseltilmiştir. (Sağdan gülüşmeler ve «Oooo» sesleri) Bunu temin için alınmış kararlarda, yüzde yüz Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununun hem lâfzına, hem ruhuna uygundur. (Sağdan, gülüşmeler)

Burada Hıfzı Oğuz Bekata'nın eşi ve emsali olmıyan bir misal aramasına temas etmek isterim. Hıfzı Oğuz Bekata diyor ki, «Hükümet paranın kıymetini düşüreceğini programında göstermedi ve daha önceden bildirmedi.»

Hıfzı Oğuz Bekata'ya sormak isterim. Son bir yıl içinde paralarının değerini düşürmüş olan birtakım memleketlerde, paranın kıymeti üzerinde bir ayarlama yapacağını önceden hükümet programına koyan veya önceden ilân eden bir hükümet var mıdır? Bize tarihten veya halden bir tek misal gösterebilir mi? (Soldan cahil sesleri) Siz 1946 daki Devalüasyonu ilân etmek suretiyle mi yaptınız, demiyorum.”³⁷⁴

Maliye Bakanı Polatkan, konuşmasını şu şekilde tamamlamıştır:

“Muhterem arkadaşlar; muhalefetin gerek komisyonlarda gerekse burada yapmış olduğu konuşmalarda, üzerinde durduğu bir nokta vardır. O da, bütçe konuşmaları münasebetiyle olsun, bütçe gerekçesiyle olsun 8 senede başarılmış olan ve her biri birer muvaffakiyet timsali olan eserlerimizin sayılıp dökülmesini bir propaganda meselesi diye telâkki etmesidir. Bunun üzerinde muhalefet büyük hassasiyet gösteriyor, propaganda, propaganda

³⁷⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 435-436.

diyor. Haklıdır. Ben kendilerini haklı buluyorum. Zira bu eserlerin arka arkaya, peşi sıra sayılması, muhalefeti hakikaten korkutacak bir şeydir. (Sağdan, Allah Allah, sesleri) Muhalefetin bunu propaganda telâkki etmek suretiyle zayıflatmaya çalışması, kendi bakımından haklıdır. Zira Demokrat Parti iktidarı bu sekiz yıl zarfında vatan ve millet hizmetinde, her karış vatan toprağını, âbideleşen yeni eserlerle süslemiş ve milletimizin hizmetine arz etmiştir. (Soldan, alkışlar) Fakat muhalefet bundan ne kadar korksa, ne kadar kaçinsa, gezdiği her yerde, her karış vatan toprağında bu eserler karşısına dikilecek, (Soldan; şiddetli alkışlar) ve muhalefetin iktidarda bulunduğu devre ile, Demokrat Parti iktidarının mukayesesini âbideleşen bu eserler yapacaktır. (Soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri)”³⁷⁵

Maliye Bakanının konuşmasından sonra İsmail Rüştü Aksal, kendisine sataşma olduğu için söz istemiş, ancak riyaset bütçe müzakerelerinde isim zikredilerek cevap verilebileceğini, bu nedenle sataşma iddiasında bulunulamayacağını belirterek talebi reddetmiştir. Kars Milletvekili Sırrı Atalay’ın İçtüzüğe aykırı davranıldığı, daha önce sataşma olduğu gerekçesiyle Celâl Yardımcı’ya söz verildiği halde, şimdi Rüştü Aksal’a söz verilmediğini savunmuştur. Muhalefetin ısrarları üzerine, İsmail Rüştü Aksal’a söz verilmesi meselesi oylamaya sunulmuş, oylama sonucunda talep reddedilmiştir.³⁷⁶

1959 yılı bütçesinin geneli üzerinde konuşmak üzere son sözü Manisa Milletvekili Hikmet Bayur almıştır. Bayur, üzerinde konuşulan bütçenin “dinamik bir ruhun, dinamik bir iktidarın mahsulü” olduğunu, iktidarın bu dinamizmi sadece ekonomide değil, kültürel alanda, iç ve dış politikada da sergilediğini ve başarılı olduğunu belirtmiştir.³⁷⁷ Bayur, bazı Demokrat Partililerin de 1923-1928 yıllarını 1938-1950 yıllarıyla birleştirdiklerini, bunun yanlış olduğunu ve “Halk Partisine paye vermek”ten başka işe yaramayacağını ifade etmiştir. Bayur’a göre, esasen bugün birbiriyle çarpışan iki ruh vardı. Bunlardan birisi, “Atatürk ve ondan intikal eden Demokrat Parti ruhu”ydu, diğeri ise “Atatürk’ün ölümü ile 1950 arasındaki ruh”tu.³⁷⁸

Bayur, Batılı gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkelerin tarım ülkesi olarak kalmasını istediklerini, çünkü sanayileşen ülkelerin kendilerine bağlılığının azalacağını düşündüklerini, oysa Türkiye’nin durumunun farklı olduğunu ileri sürmüştür. Bayur, bu konuda şunları söylemiştir:

³⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 436.

³⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 436-437.

³⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s. 437.

³⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss. 437-438.

“Bizim başarımız şuradadır. Türkiye sanayileşse de Rusya tarafına kaymaz, kayamaz. Coğrafi mevkii, mertliği ve sairesi bunu icabettirir. Dolayısıyla Batılılar Türkiye’ye sanayileşmesi için de yardım yapmak kararına varmışlardır. Bu sebeple ekonomik yardım 80-90 milyon dolardan 360 milyona kadar çıkarılmıştır. Bu zaferimizin semeresi her yerde görülecektir. Bu bakımdan husule getirdiğimiz kanaat şayanı tebriktir.”³⁷⁹

Bayur, herkesin azami demokrasi istediğini, ancak bunun için muhalefetin “daha mâkul demokrat” olması gerektiğini, ayrıca orta çağ ekonomisiyle yirminci yüzyıl demokrasisi olamayacağını, bu nedenle kalkınma hamlesinin ülkeyi gerçek demokrasiye yaklaştırmakta olduğunu belirtmiştir.³⁸⁰ Bayur’a göre, CHP yönetimi döneminde daha ileri bir demokrasi olduğu fikri doğru değildi. Ayrıca, zaten çok partili siyasi hayata İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki şartların dayatması ile geçilmişti. Bayur’un bu yöndeki sözleri Meclis’i karıştırmış, muhalefet sıralarından uzun süre protesto sesleri yükselmiş, bunun üzerine oturum başkanı celseyi tatil etmek zorunda kalmıştı. Bayur’un sözleri üzerine başlayan tartışma tutanaklara şöyle yansımıştı:

“Deniyor ki, biz Halk Partililer iktidardan çekilmeden önce demokrasiyi kurduk ve bugünkünden daha ileri idi. Arkadaşlar, biliyor musunuz 1944’te durum nasıldı? Meclis müzakerelerini hiçbir gazete yazamazdı, ancak, Anadolu Ajansının verdiği tebliği koyabilirdi. Yani Meclis müzakereleri üzerinde yüzde yüz sansür vardı. Bunu Osmanlı Devleti bile yapamamıştı. Trablusgarp Harbi sırasında (Sağdan, gürültüler idarei örfiye matbuatın Meclis müzakerelerini nakletmesini yasak etmek istedi. Hükümet bunu kabul etmedi, cesaret edemedi. Ve matbuat bütün müzakereleri nakledebildi.

REİS — Efendim, muhalefet safında bulunan arkadaşlar, gürültü ediyorlar, muvafakat sıralarından da gürültüler çıkıyor. Bu sebeple Riyaset söylenenleri işitememektedir. Hakaretamız sözler belki sarf ediliyordur. Yanımdaki arkadaşlara soruyorum, işitmiyoruz, diyorlar. Çok rica ederim, sükûnetle hatibi dinleyelim.

³⁷⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s.439.

³⁸⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s.443.

HİKMET BAYUR (Devamla) — Arkadaşlar, biliyorsunuz ki, İkinci Dünya Savaşından sonra San Fransisko'da bir konferans toplandı. Orada Birleşmiş Milletler kurulacaktı. Oraya ancak, demokratik müesseselere sahip devletlerin kabul edileceği söylendi. Bunun üzerine 1945'te bizde çok partili hayata müsaade edildi. Meclis müzakerelerinin kontrolsüz olarak matbuatta neşredilmesine ise 1944'te müsaade edilmişti. Yoksa bunlar, istiyerek yapılmış şeyler değildir. (Sağdan, yalan söylüyorlar sesleri, satılmış adam sesleri)

REİS — Müsaade buyurun, efendim. (Sağdan, yalan söylüyor, satılmış adam sesleri)

Müsaade buyurun, efendim, kimdir bu sözü söyleyen, yalan söylüyor, satılmış adam, diyen kimdir? (Soldan, Hasan Tez, sesleri)

HASAN ERDOĞAN (Kars) — (Ayağa kalkarak) Ben söyledim. Evet ben söyledim.

TEVFİK ÜNSALAN (Malatya) — Ben de söylüyorum, yalan söylüyor, yalan söylüyor. (Sağdan, birçok mebus ayağa kalkarak hep bir ağızdan, yalan söylüyor, yalan söylüyor sesleri), (Şiddetli gürültüler, bağırımlar)

TURGUT YEĞENAĞA (Adana) — San Fransisko Konferansı 1947'de oldu. (Sağdan, gürültüler)

REİS — Muhterem arkadaşlar, hiçbir mebus bir mebusa hakaret edemez, (Sağdan, şiddetli gürültüler) hakaret edemez. Hakaret vâki olduğuna göre Hasan Erdoğan hakkında takbih cezasına geçiyorum. Yalnız takbih cezasına geçmeden evvel izahat vermek hakkınız vardır. Söz hakkınızdır. (Sağdan, şiddetli gürültüler, yalan, yalan söylüyor sesleri)

TURGUT GÖLE (Kars) — İki Grubu birbirine takıyor. Yalan söylüyor. Reis Bey, yalan söylüyor.

SIRRI ATALAY (Kars) — Reis Bey beni de kaydet, yalan söylüyor, yalancıdır, yalan söylüyor, (Sağdan, kütle olarak ayağa kalkmalar, yalan söylüyor, yalan söylüyor sesleri, kapaklara vurmalar)

REİS — Takbih cezasını reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Sağdan, şiddetli gürültüler, reye koyamazsın, yalancıdır, yalan söylüyor sesleri)

Arkadaşımızın şu gürültü esnasında sözleri pek duyulamadı, sözlerinde hakaret var ise aynı cezayı kendisine de verilmesini arz ederim. (Sağdan, şiddetli gürültüler Yalan söylüyor, yalan söylüyor sesleri)

NIHAT SARGINALP (Gümüşane) — Ben de söylüyorum, yalan söylüyor. (Sağdan, devamlı gürültüler, münakaşalar)

REİS — Efendim, lütfen gürültüye nihayet verelim, Turgut Bey çok rica ederim gürültüyü kesiniz.

TURGUT GÖLE (Kars) — Ben de zaten gürültü olmaması için söylüyorum. (Soldan, devam devam sesleri (Sağdan, sıra kapakları, şiddetli gürültüler)

REİS — Muhterem arkadaşlar, sükûneti ihlâl etmiyelim. Aksi takdirde bu şartlar içinde müzakereye devam imkânı kalmaz. Devam buyurun Hikmet Bey. (Sağdan, şiddetli gürültüler, sıra kapakları Efendiler, bu şekilde müzakereye devam edilemez. Talebettiğiniz hususların tetkiki yapılacak ve Heyeti Umumiye arz olunacaktır. (Sağdan, gürültüler, sıra kapakları) (Soldan, Reis Bey, ceza ver, bunlar hakaret değil mi? sesleri) (Sağdan, gürültüler, sıra kapakları sesleri)

HİKMET BAYUR (Devamla) — San Fransisko Konferansına ancak demokratik müessesata malik hükümetler çağırılacaktır. Bu yalan mı? Bunu herkes biliyor. (Sağdan, şiddetli gürültüler, bağırışlar, sıra kapaklarına vurulmalar, yuh sesleri)

REİS — Efendiler; bu şekilde hareketler devam ederse müzakereye devam imkânı kalmaz. Sükûneti ihlâl eden bu şekildeki hareketleriniz devam ederse celseyi kapıyacağım. (Şiddetli gürültüler) (Arka sıraların üzerine çıkan mebuslar karşılıklı bağırıyorlardı)

REİS (Ayağa kalkarak) — Dahilî Nizamnamenin 94'üncü maddesine göre Heyeti Umumiye'yi ayakta sükûnete davet ediyorum. (Şiddetli gürültüler devam ediyordu)

Dahilî Nizamnamenin 94'üncü maddesine göre celseyi bir saat müddette tatil ediyorum.”³⁸¹

Celse yeniden açıldığında, zaptı sabık hakkında konuşmak üzere söz alan Kars Milletvekili Hasan Erdoğan, kendisine takbih cezası tüm Meclise de “Hikmet Bayur’un nutkunun bir daha dinlenmesi cezası” verdildiğini, gürültü sırasında oturum başkanının savunmasının alınması hususundaki sorusunu duymadığını, bu nedenle savunma yapmasına izin verilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Ancak, Meclis riyaseti takbih cezası verilmeden önce ilgili milletvekiline izahat verme hakkı tanındığı halde bunun kullanılmadığını, Bayur’un konuşmasında hakarete de rastlanmadığını belirtmiştir. Bu arada sataşma

³⁸¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:42, (22.2.1959), ss.439-440.

hakkında söz alan Ankara Milletvekili Avni Doğan, Meclisin vakarına uymayan olayların yaşanmasını hiç kimsenin istemediğini, ancak bir kişinin çıkıp “Türk milletinin kendi bünyesinde yaptığı faziletli bir hareketi dış tazyika atfederek köle haline getirilmiş gibi göstermesi”nin kesinlikle doğru olmadığını, bunu ne dünkü ne bugünkü ne de gelecekteki hükümetlerin kabul etmeyeceğini, dolayısıyla muhalefetin çıkardığı gürültülerin Yüce Meclisin “hürriyeti âliyesine karşı” değil, “bu nevi sözleri söyleyecek kadar fersudeleşmiş fikirlere” karşı olduğunu belirtmiştir.³⁸²

Bu konuşmaların ardından Hikmet Bayur, kaldığı yerden konuşmasını sürdürmüş, kürsüden hürriyet isteyen muhalefetin Meclise “miting havası”nı soktuklarını, bugünkü iktidarın gidişatının isabetli olduğunu, Milli Korunma Kanununun kaldırılmaması gerektiğini, insan israfının önüne geçilmek için ihtiyaç duyulan alanlarda çalışanların emeklilik yaşlarının sağlıkları elverdikçe kendi istekleriyle uzatılması gerektiğini, şehirlerin imâr planlarına önem verilmesi gerektiğini ve dış politika alanında eleştiri yaparken çok dikkatli davranılmasına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.³⁸³

Bayur’un konuşmasını tamamlamasından sonra kifayet önergeleri gündeme alınmıştır. Kifayet aleyhine konuşmak üzere söz alan İsmail Rüştü Aksal şunları söylemiştir:

“Aziz arkadaşlarım; C. Halk Partisi Meclis Grubu adına burada iki gün evvel 1959 bütçesi ve bu bütçe münasebetiyle iktisadi ve malî durumumuz hakkındaki görüşlerimizi arz ettik. Bundan sonra muhalif arkadaşlar da konuştu ve bu arada Demokrat Parti Meclis Grubu adına bir arkadaşımız, ayrıca Bütçe Komisyonunun muhterem mazbata muharriri konuştu. Bugün de Maliye Vekili, bu mevzuda uzun bir konuşma yaptı.

Şimdi bu konuşmalar, mahiyetleri icabı tatlı konuşmalardı. Benim ileriye sürdüğüm fikirler, bilhassa Maliye Vekili tarafından bugün yapılan konuşmalarda hakikatler olduğundan farklı gösterilmiştir. Dilim varmıyor başka şekilde söylemeye. Hattâ, Demokrat Partili arkadaşlarım insaf ile mütalâa ederlerse, iki seneden beri aranızda bulunan bu arkadaşınızın hiçbir defa heyecana kapıldığını görenler yoktur. Fakat şimdi heyecanlıyım çünkü, bu kürsüde bana «düzenbazlık» kelimesi kullanılarak düzenbazlık atfı yapıldı. (Soldan, «hayır, hayır, böyle bir şey yok» sesleri) Şimdi insaf ile mütalâa ediniz. Bu naçiz arkadaşınız aranıza dâhil olduğu günden itibaren Büyük Meclisin prestijini

³⁸² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss.445-446.

³⁸³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss.446-448.

korumak, kürsünün seviyesini korumak isteyen ve ona itina gösteren bir arkadaşınızdır. Ben en kuvvetli tenkidlerimi yaparken mümkün mertebe fikirde kuvvetli fakat üslûpta, edada dikkatli davranmaya itina etmişimdir.

Maliye Vekili tarafından bu gün bilhassa şahsımı hedef tutan taarruzları karşısında bu arkadaşınıza müdafaa hakkını vermenizi rica ederim, istirham ederim. Kaldı ki Maliye Vekili fikirlerimi değiştirmek ve bu değiştirilen fikirler üzerinde bir takım neticeler çıkarmıştır. Bu kürsü her şeyden evvel bilhassa bütçe müzakerelerinde memleketin hakiki iktisadi ve mali durumunun ortaya serilmesi demektir. Bu imkânı bana vermenizi bilhassa rica ediyorum. Bu bakımdan bütçenin tümü üzerindeki konuşmalar nâkâfidir, devam etmesi lâzımdır.

Ayrıca taarruza uğrıyan bir arkadaşınız sıfatıyla bana müdafaa hakkı vermenizi istirham ederim. Ricam budur arkadaşlar.”³⁸⁴

Oturum Başkanı, Aksal’ın sataşma iddiaları hakkında Riyasetin kararı olduğunu ve “düzenbaz kelimesinin Maliye Vekili tarafından beyan edilmediği, hüner olarak ifade edildiği”nin zabıtlarda tespit edildiğini belirterek kifayet önergelerini oya sunmuştur. Yapılan oylamada kifayet kabul edilmiş, ardından da Bütçe tasarısının maddelerine geçilmesi oylanarak kabul edilmiştir.³⁸⁵

2.2.2 Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi

CHP Meclis Grubu adına görüşlerini açıklayan Ankara Milletvekili Fuat Börekçi, konuşmasına Diyanet İşleri Reisliğinin ülke için ne kadar önemli ve gerekli bir kurum olduğunu belirterek başlamıştır. Börekçi bu konuda şunları söylemiştir:

“Her şeyden evvel; nüfusunun % 98’zi İslâm dinine sâlik müslüman vatandaşlardan mürekkebolan T.C. nin Devlet hizmet ve yardımları içinde; İslâmiyetin sosyal ve ahlâki esaslarını yaymaya ve İslâmiyetin itikat ve ibadetlerine mütaallik bilgileri vermeye ve dinimizin yüksek ve ulvi prensiplerini müslüman vatandaşların vicdanlarında bir inanç olarak yerleştirmeye matuf olan bu idareye ait hizmetlerin yerine getirilmesinin büyük vatandaş çoğunluğumuzun yürekten hissettikleri arzuya uygun düştüğü ve milletçe duyulan ihtiyaca tekabül ettiği şüphesizdir.

Arkadaşlar, İslâm dininin insanlar arasında her türlü zararlı ihtiraslardan uzak ve karşılıklı yardımlaşma esasına müstenit üstün

³⁸⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), ss.448-449.

³⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:42, (22.2.1959), s.449.

prensipleri izah ve münakaşadan müstağnidir. Milletçe mânâvî gelişmemize ve yükselmemize medar olan bu çok müfit ve kıymetli hizmeti Devletin vatandaşları için bütün imkânları ile yerine getirmesi kadar tabîî ve zarurî bir hal tasavvur edilemez.”³⁸⁶

Börekçi, konuşmasının devamında laiklik ilkesi gereği, dinin siyasete alet edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu konuda bazı somut örnekler de veren Börekçi şöyle konuşmuştur:

“Dinin politikaya alet edilmemesi lâîklik prensibinin ve rejimin selâmetinin icabıdır. Siyasi mücadelelerimizde türlü anlayış farkları yüzünden bu prensip ve esasın zaman zaman ihlâl olduğunu maalesef ifadeye mecburuz. Bazı siyasi teşekküllerin rakip teşekkülleri halk kütleleri nazarında itibardan düşürmek maksadiyle dinî akideleri sarsacak ve vatandaşları birbirine düşürecek mahiyette sakîm propaganda usullerine başvurduklarını yakın günlerde açık misalleriyle müşahade etmekten duyduğumuz teessür hudutsuzdur. Bu hususta arz edeceğim iki misal eminim ki, sizin de tasvibetmiyeceğiniz küçüklük ve seviyesizliktedir.

Ankara'da münteşir Hâkimiyet gazetesinin 1, 2, 3, 4 Şubat 1956 ile 5 Şubat 1956 tarihli nüshalarında Zeki Acar isimli bir faal politikacıdan naklen (Müthiş vesika) başlıklı neşriyatı gerek münderecatı ve gerekse hakikatlerin tahrife uğratılması bakımından dehşet ve ibret vericidir.

1945 yılında C.H. Partisi müstakil grubunun devlet dairelerinin çalışması hakkında giriştiği tetkikat esasında Diyanet İşleri Riyaseti için hazırlanan bir raporda muayyen birkaç grup üyesinin görüşleri olarak kaydolunan dinî müesseselerde ısalahatı tazammun eden bazı fikirlerin aynı raporların sonunda grupça tasvib olunmadığı açıkça dercedilmiş olmasına rağmen bunların Grubun ve dolayısıyla C.H.P. nin bir görüş ve kararı gibi gösterilmesinde güdülen siyasi gayretin ağırlığı ve raporun yalnız teklife ait kısmından yüz binlerce nüsha bastırılarak halka ve parti kongrelerinde dağıtılmasında ve okutulmasında umulan siyasi faydanın seviyesizliğine ve millî bünyemizde husule getireceği vahim tahribata bilhassa dikkatinizi çekerim. Diyanet İşleri Reisliğinin, takip mercilerinin bu hâdiseler karşısında hareketsiz kalışı ayrıca teemmüle ve teessüre şayandır. Ayrıca Hür Adam

³⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.645.

gazetesinin 20.II.1959 tarihli nüshasında Vatan Cephesi Kâğıthane Ocağının açılışında Mustafa Demir isimli bir hatibin neşredilen; «Allah'ı sevenler vatan cephesinde, Allah'ı sevmiyenler güç birliğindedir.» tarzındaki sözleri ve Sadetin Tabak imzalı aynı gazetede neşredilen diğer bir yazıda da; «H.P. ve muhalefet kasdedilerek ehlişalip ordusu fırsat kollamaktadır. İmanı olanlar buna karşı birleşip cihadı ekber ilân etmelidirler.» cümleleri dinî hislerin politika oyun ve propagandaların alet edilmesinin esefli birer tezahürüdür. Diyanet İşleri Riyasetinin ve Hükümet mercilerinin mukaddes dinimizin bu derece istismarına meydan verilmemesi hususunda gerekli hassasiyeti göstermesini ciddiyetle kaydederiz.

Devlet idare edenlerin ve politika sevkü idarecilerinin dini siyasete alet ederek muzaffer olduklarını tarih kaydetmemiştir. Ve âkibetleri her zaman, hazin ve hüsranlı olmuştur. Şuna müteşekkiriz ki, milletimizin sağ duyusu her geçen siyasi mücadelede sonra dinin politikaya alet edilmek istenmesinden doğacak zararları tevakkim etmekte gecikmemiş ve onu her defasında daha sert bir tepki ile itibarından uzak tutmuştur.

Siyasi cemiyetlerimizin ve siyaset adamlarımızın bu hakikati ve millî şuurun bu açık ihtarını faaliyet ve mücadelelerinde ihtimamla göz önünde tutmaya ve millî selâmetimizi korumaya mecbur olduklarını bu vesile ile kaydetmeyi yerinde ve lüzumlu buluruz.”³⁸⁷

Börekçi'ye göre, Diyanet İşleri Başkanlığı gerek kadro gerekse imkân ve anlayış bakımından kendisinden beklenen hizmetleri hakkıyla yerine getirecek durumda değildi. Otuz yıl önce kurulan bu teşkilat yeterli gelişmeyi gösterememiş, “ilmî bir vukuf ve hüviyetle İslâmiyetin yüksek esaslarını ve ulvî prensiplerini neşir ve tamim edici ve bu maksatla eserler hazırlayıcı bir ilmî teşekkül vücuda getirilmemiş”ti.³⁸⁸ Bu nedenle, merkezde memleketin değerli din bilginlerinden oluşacak bir ilim ve neşir heyetinin kurulması gerekmektedir. Milli eğitim bünyesinde yüksek vasıflı din bilgini yetiştirecek eğitim kurumlarının kurulmasına ve mevcutlarının sayılarının ve imkânlarının artırılmasına şiddetle ihtiyaç vardı. Börekçi'ye göre, “İmam ve Hatip Okulları ile İlâhiyat Fakültelerimizin bugünkü hal ve programlarıyla bu ihtiyaca kesin olarak cevap verecek kıfayette olmadığı bilinen bir hakikattir.”³⁸⁹

³⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.645-646.

³⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.646.

³⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.646-647.

Börekçi, insanlar arasında “dinli ve dinsiz” ayrımı yapmanın bizatihi İslam’a aykırı olduğunu ve böyle bir tavırdan kaçınılması gerektiğini belirterek, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Arkadaşlar, İslâm dinine hizmet etmenin ve bu yüksek dinin ulvi esaslarından fertçe ve milletçe faydalanmanın yolu inhisarsız ve isnatsız bir telâkki ile kabildir. Vatandaşlar arasında kasıtlı ve zararlı ve tek taraflı telâkkilerle dinli ve dinsiz tefriki yapmak bizzat İslâmiyetin nehyettiği sakim bir harekettir. Bu yol müslümanlıktan beklenen ahlâk faziletine ulaştırın bir yol değildir. Bilhassa mensuplarının ayrı ayrı iç inanç âlemlerini bilmeksizin bir topluluğu toptan dinsizlikle itham etmek hem günah ve hem de millî bünyedeki sarsıntısı büyük ve zararlıdır. Siyasi mücadelelerimizde esefle rastladığımız bu sakim temayülâttan artık kendimizi sıyırmaya mecburuz. Biz bütün müslüman Türklerin İslâmiyetin ulviyeti ve ışığı altında yüksek ahlâk ve fazilet seviyesine ulaşmasını sağlayan bir anlayış ve tutumun yürekten isteklisiziz.

Devlet bünyesi içinde diyanet işleri teşkilâtımızın bu yolda bir hizmet ve çalışma alanında yol almasını yürekten temenni ederiz. (Sağdan, alkışlar)”³⁹⁰

D.P. Meclis Grubu adına konuşan Konya Milletvekili Mustafa Runyun ise kendisinden önce CHP grubu adına konuşan milletvekilinin “dini siyaset alet etme” söylemini fazlasıyla genişlettiğini ileri sürerek konuşmasına başlamıştır. Runyun’un konuşmasının başında söylediği sözler genel kurulda yoğun tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar sırasında yaşanan diyaloglar şu şekildedir:

“Muhterem arkadaşlar, benden önce C.H.P. Meclis Grubu adına konuşan arkadaşı dinlemiş bulunuyorsunuz. Üzerinde durulacak en mühim şeyi şu şekilde ifadede bulundular. «Dinin siyasete âlet edilmesi.» Bunu o kadar genişletiyorlar ki, âdeta insan şöyle bir fikre sahib oluyor. Konuşmalarımızda Allah’ı zikretmek veya namaz kılmak, dini siyasete âlet etmekmiş gibi bir telâkki vardır. (Sağdan, şiddetli gürültüler «Böyle bir şey yok aslâ» sesleri, «Böyle bir şey söylenmedi» sesleri) Meselâ, ben konuşmamda Allahı zikrediyorum. (Sağdan, gürültüler)”

³⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.647.

REİS — Efendim, hatibi sükûnetle dinleyiniz, daha evvel konuşan arkadaş sükûnetle dinlediğiniz gibi. Riyaset arkadaşla lâzım gelen ikazı yapacaktır.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Reis Bey, dinimize hürmet göstermiyor. Burada daha çok bu işi bilen arkadaşlar var, onlar konuşsunlar. Yobaz bu. İndirin aşağı. (Soldan, şiddetli gürültüler «Reis Bey arkadaşımıza yobaz dedi» sesleri) Evet yobaz diyorum, yobaz bu adam.

REİS — Efendim, takbih cezasına geçeceğim. Hatip kürsüde konuşurken, arkadaşımız birçok defalar «yobaz» diye söylemiştir. Bu itibarla

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Müdafaamı alın.

REİS — Buyurun, müdafaanızı değil, açıklamada bulunacaksınız.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım, bir arkadaşım grup adına çıkıp konuşurken biraz bu Meclisin içerisinde oturan müslüman arkadaşlarının dinî hislerine, mânevi hissiyatına hürmet etmesi icabeder. Grubumuz adına konuşan arkadaşımız bu memleketin siyasi hayatına karışmış, dinî tesirlerin iktidar partisi Hükümeti tarafından bu işle meşgul olması ve vazifeli Diyanet İşleri tarafından bu gibi hâdiselerin önlenmesini talebetti. Ben, bu memlekette Allah'ı ağza almayı, namaz kılmayı, politika yolu ile istismar eden zihniyete her zaman yobaz derim. (Sağdan, alkışlar)

REİS — Beyefendi, açıklama sadedindeki ifadeniz lâfzı müevveldir, sarih değildir.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Muhterem arkadaşlar, şu Büyük Mecliste birkaç devredir bulunuyorum. Bu memlekette politika yapan hiçbir kimseye ne bir târiz ve ne de hakarete bulunmuş değilim. Ama ahlâkı inkâr eden, mânevi hissiyatı rencide eden zihniyetlerle mücadele etmek başlıca vazifemizdir.

Arkadaşlarım, hakikaten bu memlekette namaz kılmayı, Allah demeyi politikaya vasıta yapmak, onları ve bu mânevi kıymetleri istismar etmek gibi bir zihniyet varsa sözüm bu zihniyete matuftur. Eğer arkadaşımın zihniyeti böyle değilse kendisine taallûk eden bir hakaretim mevcut değildir.

REİS — Arkadaşımızın son tavzihi ile «Yobaz tâbirini» bir zihniyete kullandığını ve şahsa atfetmediğini beyan ederek sözünü geri almış oluyorlar. Bu sebeple takbih cezasına mahal kalmamıştır.

Buyurun efendim.

MUSTAFA RUNYUN (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, bugün Avrupa'da birçok lâyük devletler reisi nutuklarında Allah'ın yardımıyle, Allah'ın izniyle diye söze başlarlar. Sayın İsmet İnönü bu son seçimlerde... (Sağdan, gürültüler, onu karıştırma sesleri)

REİS — Hatip cümlesini tamamlamadıkça hiçbir müdahalede bulunmayın.

MUSTAFA RUNYUN (Devamla) — Müsaade buyurun, sabırlı olun. Sayın İsmet İnönü nutkuna başlarken, kendisine Allahın izniyle başlamasını söylediklerinde, ben Allahı politikaya âlet etmem demişlerdi. Bu nasıl bir zihniyettir. Allahtan bahsetmek, politikaya âlet etmek demek midir?"³⁹¹

Runyun, sözlerinin devamında, din hürriyeti üzerinde durarak DP programında diğer hürriyetler gibi bu hürriyetin de insanlığın mukaddes hakları arasında tanındığını, bir zamanlar bu ülkede dindarların baskı gördüğünü, Lozan Anlaşmasıyla azınlıklara tanınan din hürriyetinin Müslümanlara tanınmadığını ve devri sabıkta laikliğin yanlış anlaşılması dolayısıyla namaz kılan memurların terfilerine mâni olunduğunu ileri sürmüştür.³⁹² Runyun, CHP dönemi ile DP dönemindeki din hürriyetini karşılaştırarak ve Ayasofya'nın yeniden cami olarak yeniden açılmasını temenni ederek konuşmasına son vermiştir. Runyun, konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir:

"Ecdat yadigârı olan vakıflarımız, devri sabıkta telâfisi kabil olmıyan zararlar gördü, İnsafsızca elim darbelere mâruz bırakıldı. Bazı devairde müdürlerden bazıları yine lâikliği yanlış anlamaları yüzünden namaz kılan memurların bu dinî vazifelerini ifa ettiklerinden dolayı sanki bir suç işlemiş gibi bunu sicillerine işledi, terfilerine mâni oldu. (Soldan, bravo sesleri) Yine o devirde din bilgisi verenlere, mukaddes kitabımız Kur-an-ı Kerim'i öğretmek isteyenlere, karakollarda dayak atıldı. (Sağdan, gürültüler, soldan, bravo sesleri) Din hürriyeti çerçevesi içinde mütalâa edilmesi gereken bu hareketlerinden dolayı bunlar, mahkemeler ve hapsanelerle tehdidedildi. O devirde Cuma namazlarında camiler dolmazdı; fakat bugün Müslümanlar dinî hürriyetlerine sahiboldukları için camilerimiz dolup taşıyor. O kadar ki, bazı camilerin civarındaki caddeler bile cemaate dar geliyor. Allaha şükürler olsun ki, o devirleri şimdi bir daha dönmemesiye geriye bıraktık.

³⁹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), ss.647-648.

³⁹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), ss.648-649.

Muhterem arkadaşlar; Sultan Fatih, bağlı bulunduğu dinin emrettiği adalet, gayrimüslimlere bahşettiği geniş dinî hürriyet sayesinde memleketlerini fethettiği gayrimüslimlerin kalblerini de birlikte fethetmişti. Onlar, kendi arzularıyla mâbedlerinden bazılarının Camie çevrilmesini teklif ettiler. İstanbul fethinin sembolü olan Ayasofya işte o mâbedlerden biridir. Demokrat Partinin iktidarı sayesinde çıkan; «mâbedler mâbed olarak kullanılır» hükmünü âmir bulunan kanundan ümitvar olarak Türk milleti, Ayasofya'nın da cami olarak açılmasını sabırsızlıkla bekliyor. Ve bu arzunun da yine Demokrat Parti iktidarı sayesinde mümkün ve müyesser olacağına inanıyor.”³⁹³

DP sözcüsünden sonra, Adana Milletvekili Mehmet Geçioğlu söz alarak, Diyanet İşleri teşkilatının kendisinden beklenen vazifeleri yerine getirmek için yeterli olmadığını, bu nedenle ihtiyacı karşılayamadığını, vaiz kadrolarının eksik olduğunu, müftülerin düşük ücretlerle göreve başlatıldığını, Kur'an kursu öğretmenlerinin tamamının kadroya alınması gerektiğini, bazı mahalle camilerinde “hademei hayrat” olmadığı için temizlik hizmetlerinin yapılamadığını, köy imamlarının kadroya alınmasının yerinde olduğunu, açılması düşünülen İlahiyat Enstitüsünün bir an önce açılması ve İmam-Hatip okullarının programlarının esaslı şekilde ele alınması gerektiğini belirtmiştir.³⁹⁴

İsparta Milletvekili Said Bilgiç ise daha genel düzeyde, laiklik, irtica ve toplumsal bir kurum olarak din üzerinde durmuştur. Dinin komünizmle mücadeledeki önemine de dikkat çeken Bilgiç şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, din kelimesinin altında irticaın yatmakta bulunduğu vehmi içinde bulunan bir kısım münevverler vardır. Bunların lâiyklik anlayışı ile Demokrat Partinin lâiyklik anlayışı arasındaki farkı belirli hale getirmek, inkılâp ve irtica anlayışını vazıh şekilde ortaya koymak zamanı gelmiştir. Din müessesesiyle meşguliyetimizi bir kısım sol münevverin irticaa taviz verme şeklinde izah etmesini umursamadan dini milleti meydana getiren unsurlardan biri olarak kabul edip İslâm dininin ahlâki esaslarını yetişen nesillere şuurlu ve sistemli bir şekilde tedris ve telkine mecburuz. Din müessesesi ve Allah inancı fert ile Allah arasında mücerret bir mesele değildir. Din, cemiyetin hayatında geniş fonksiyonu bulunan içtimai bir müessesedir. İşte biz dinin içtimai müessese oluşu vasfı ile ilgilendiğimizi,

³⁹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.649.

³⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.649-650.

sözlerimizle değil ef'âlimizle ispat ve izhar etmeliyiz. Bizim bu tutumumuz üzerine irticai bir hareket doğuyor şeklinde açılacak kampanya hür milletlerin müşterek mukavemet cephesinin de aleyhinedir. Komünizmle mücadeleye karar vermiş milletlerin mücadele şuurunu tahribeden bir hareket olur. Ancak cemiyetin hayatiyeti için yarayışlı bir unsur olan din müessesesini şahsi emelleri uğrunda istismar etmek isteyenler bulunursa böyleleri ile mücadele gerekir. Yalnız bizden evvelkiler gibi memleket şümul mahiyette bir irticai hareketten korkmanın veya korkar görünmenin mânası yoktur. Bazı mevzii hareketleri velvele ile ortaya atan eşhasın zihniyetlerini ve mazilerini realist bir tahlilden geçirdikten sonra müsterih olmamak için sebep kalmaz. Son senelerde tarikatçıların çıkardıkları bazı hâdiselerle karşılaşmışsak bu vakalar bizi din müessesesinden kaçmaya değil, bu müessese ile daha ciddî şekilde meşguliye sevk etmelidir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Bir kısım vatandaşlar ve umumiyetle yeni nesillerin esasatı ilmiyeden bihaber olduklarına göre, bu kitleye bu bahiste bir seviye kazandırdıktan sonra cemaat teşkilâtına gidilebilir. Devletin din müessesesi ile meşguliyeti dondurucu susturucu bir meşguliyet değil, aksine seviye kazandırıcı kir meşguliyet olması iktiza der. Muhterem Halk Partililer zamanlarında bu meşguliyet dondurucu susturucu bir meşguliyet olarak tezahür etmiştir. (Sağdan, gürültüler)”³⁹⁵

Aile, mektep ve cami kurumları arasındaki uyuma dikkat çeken Bilgiç konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Arkadaşlar; memleketimizde aile, mektep ve cami birbirinden farklı üç âlem haline gelmiştir. Bu üç mühim müessese arasında bir ahenk kurmak ve bu müesseselerde yapılan telkinleri ahenkleştirmek mecburiyetindeyiz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Memleketin buna ihtiyacı vardır. İnşaallah çok daha müsait bir zamanda bu mevzuu Yüksek Heyetiniz huzuruna getirmek istiyorum. Zamanım tamamdır, affınızı rica ederim. Hürmetlerimle. (Soldan, şiddetli alkışlar)”³⁹⁶

³⁹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.650.

³⁹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.651.

Ankara Milletvekili Ahmet Üstün, DP adına konuşan milletvekilinin “müslüman olduklarını bildiği kişilere atfettiği bazı kelimeleri hakikaten hayret ve üzüntü ile karşıladı”ğını, Allah’ın müslümanları birbirinin kardeşi ve yardımcısı kıldığını hatırlatarak sözlerine başlamıştır. Üstün, konuşmasının devamında, şunları söylemiştir:

“C.H.P. Grubu adına konuşan arkadaşımızın burada vesika okumak suretiyle ispat ettikleri hususlar üzerine Büyük Meclis olarak eğilmemiz ve din anlayışına müştereken hürmet etmemiz lâzımdır. Eğer bu noktada bir noksanlık varsa, arzumuz hilâfına bilinmiyen tatbikatlar varsa, Meclis olarak onları önlememiz lâzım gelir.

Muhterem arkadaşlarım, islâm dininin sâlikleri olan milletimizi mânevi sahada da hizmet etmek, dinimizin hakiki icaplarını milletimize öğretecek müesseselerin kurulmasına hizmet etmek, çoğaltılmasını tedvin etmek Büyük Meclis olarak bizlerin vazifesidir. Diyanet işleri bütçesi tetkik edilince görüyoruz ki, gerek kadro bakımından, gerek bu kadrolarda vazife gören insanların maaş ve ücret olarak ellerine geçen para çok kifayetsizdir. Din adamı olarak vazife gören müftü, imam, hatip ve vaizlerin ellerine geçen para temsil ettikleri makamla asla kabili kıyas değildir. Bugün medeni âlem kendi milletleri idaresinde hak, hürriyet, adalet ve müsavat prensiplerini tatbik etmek istemektedirler. Bu prensipler islâm dini içinde mündemiçtir, islâm dini geriliği ret, milletlerin hayatındaki tekâmül ve beşeriyete faydalı olan buluşları, her yeniliği teşvik eder. Bir insan için vücudunda sağ ve sol kol ne kadar lüzumlu ise milletin hayatında da millî ve mânevi duygular o kadar lüzumludur. Bu mânevi duygular milletlerin mâruz kalacakları müşküllerden kurtarmak ve onların terakki ederek yükselmesini tamamlayıcı saik ve unsurlardandır.

...

Sevgili arkadaşlarım, vatan ve milletseverlikte nasıl yekdiğerimize üstün olduğumuzu iddia edemezsek dinî anlayışlarımız ve telâkkilerimiz ve hürmetimiz bakımından da yekdiğerimizden daha çok hürmetkar müslüman olduğumuzu iddia edemeyiz. Bu halis duygularla gelmiş geçmiş lâfının bu kürsüde tekrar edilmesinde bir fayda olmadığına inanan bir arkadaşınız sıfatıyla hali hazır ve geleceği düşünerek bu dâvaya el koyarak müştereken çarelerini arıyalım.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Sağdan, alkışlar)”³⁹⁷

³⁹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.652.

Üstün'ün konuşmasının ardından kürsüye Bütçe Encümeni adına Rize Milletvekili İzzet Akçal gelmiştir. Akçal, CHP sözcüsünün “din politikaya alet edilmemelidir” şeklindeki sözünü yerinde bulduğunu, ancak DP ile hiçbir ilgisi olmayan şahısların söylediği sözlerden dolayı partilerinin sorumlu gösterilmesinin kabul edilemez olduğunu, kendilerinin dini politikaya alet etmeyeceklerini, bunu yapanları Türk Adliyesinin takip ettiğini ve şikayetler üzerine savcılar tarafından takibatlar yapılmakta olduğunu ifade etmiştir. Dinin “müşterek dava” olduğuna vurgu yapan Akçal şöyle devam etmiştir:

“Din işinin şu veya bu partinin inhisarı altına alınması asla doğru değildir. Din müşterek bir davamızdır. Anayasanın birinci maddesinin hükmünü gözönünde bulundurmamız lâzımdır. Bununla beraber; bir iktidar olarak biz, din cephesini serbest bırakacağız, tamamiyle yarımsız bırakacağız, cemaat idaresinde bırakacağız demiyorum. Hayır... Ona bu imkân sağlanmamıştır. Cumhuriyetin ilânından yakın zamanlara kadar geçen tamamiyle himayesiz bir durumu gözönüne getirin. Bir imam-hatip mektebi, bir ilahiyat entitüsü, bir ilahiyat fakültesi, din talim ve tedris edebilecek bir müesseseden bu millet uzun müddet şu veya bu sebeple mahrum kalmıştı.

SUPHİ BAYKAM (Adana) — İnkılâplar devri.

BÜTÇE ENCÜMENİ ADINA İZZET AKÇAL (Devamla)

— Bu mevzular üzerinde durmıyacaktım, fakat işaret etmekten kendimi alamadım. Devlet idaresini ellerinde bulunduranların dini siyasete alet ediyorlar yolundaki iddia, ispatsız kalacaktır. Hiçbir zaman D.P. iktidarı bu yönden istifade etmeye kalkışmamıştır. Kalkışmayacaktır. Bilâkis dini politikaya alet etmemek için bir kanun getirilmiştir. Müeyyideye bağlamışızdır.

Ama arz ettiğim gibi, bu sahayı boş bırakacak da değiliz. Nitekim ilk kademedede imam - hatip mekteplerini açmış bulunuyoruz. Fuad Börekçi arkadaşım, bu mekteplerin programlarının kifayetsiz olduğunu söylediler. Bendeniz bu iddialarını ispat edecek bir çalışmalarından haberdar değilim. Bu programları yakinen tetkik etmiş bir arkadaşınız olarak söyleyebilirim ki, ilk kademedede bu programlar oldukça yüklüdür. Programlar zamanla daha yüksek bir okula, bir İlahiyat Enstitüsüne intikal ettirilecektir. Nitekim bu seneki Maarif bütçesinde İlahiyat Enstitüsünün açılmasını imkân dâhiline getirecek bir tahsisatı göreceksiniz. Bu sene ilahiyat Enstitüsü açılacaktır.

İmam - hatip mekteplerinin, aded itibariyle çoğalmasına, şahsan taraftar değilim. Bu mevzuda Bütçe Encümeninde uzun uzadıya mütalâalar dermeyer edildi. Hoca ve talim heyeti kifayetsizliği dolayısıyla mevcut imam - hatip mekteplerini, uzun yılların boşluğu dolayısıyla halen muktedir bir talim heyetine kavuşturmakta zorluk çekmekteyiz, İlahiyat Fakültesinin islâm İlahiyatı Fakültesi şekline sokulması yolu üzerinde çalışılmaktadır. Bu fakültenin programları bilhassa islâm ilahiyatı üzerinde münkeşif bir seyir takibetmektedir. Haklıdır, hakikaten bu fakülteye hoca bulmakta da zorluk çekilmekte olduğu bütçenin tetkikatı sırasında anlaşılmış bulunmaktadır. Memleket haricinden de kıymetli şahısların getirilmesine gayret edilmektedir.”³⁹⁸

Akçal, muhalif milletvekillerinin temas ettikleri diğer konulara ilişkin olarak da şunları söylemiştir:

“Arkadaşlarım, 1950’den evvel, 1950’den sonra diye bu kürsüden bir tefrik ve devrî bir tenkid yapmış değilim. Ama Fuad Börekçi arkadaşımız şerefle bu vazifeyi yapan muhterem pederlerinin çalıştıkları bu dairenin eski vaziyeti ile bugünkünün durumunu mukayese edebilecek vaziyettedirler. Ben rakamlar vereceğim, küçük rakamlar. Bunlar arzu ettikleri devirleri birbirinden tefrik edecek rakamlardır.

195’ de 4 503 imam - hatip kadrosu vardı. Bu aded şimdi 9 500’e çıkmıştır. Bunun haricinde imam - hatip mektebi mezunları ile İlahiyat Fakültesi mezunu olan şahısların kadroları da vardır.

İmam - Hatip mekteplerinden mezun olan ve İlahiyat Fakültelerinden mezun olanlara kadrolar verilmektedir. Fakat bu kadroların miktarı kâfi midir? Hayır. Biz de bu kadroların miktarını kâfi bulmamaktayız. Ama ehliyetli elemanlar yetişinceye kadar İmam - Hatip okulları, İlahiyat Fakültesi ve İlahiyat Enstitüleri mezun verinceye kadar aded üzerinde durmak lâzımdır. Ehil zatlar bulunduğu takdirde Diyanet işleri tâyin yapmak imkânına maliktir. Halen elinde mevcut münhal kadrolar vardır. Ayrıca ücretler üzerinde durmak lâzımdır. Halen imam hatiplerin aylık maaşları vasatı 175 liradır.

MEHMET GEÇİOĞLU (Adana) — Vasatı 175 lirayı bulmaz beyefendi.

³⁹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), ss.652-653.

İZZET AKÇAL (Devamla) — Bunun üzerinde durulacaktır, İlahiyat Fakültesi mezunları, yüksek mektep mezunlarının alabileceği maaşla tâyin edilmektedir. İmam - Hatip mektepleri mezunlarının lise mezunlarına muadil maaşla tâyin edilmekte olduğuna işaret etmek isterim. Terfileri yine kanunların hükmüne göre diğer memurlardan asla bir fark gözetmeksizin yapılmaktadırlar.

Fuat Börekçi arkadaşım, müşavere heyetinin yanında bir ilmî heyetin kurulmasına işaret ettiler, tamamıyla kendilerine iltihak ederim bir ilmî heyetin, müşavere heyeti yanında ahzı mevki etmesi yerinde olur.

Diyanet İşleri Reisliğinin neşriyatından bahsettiler. Diyanet işleri neşriyata, gerekli ehemmiyeti vermektedir. 1959 programında İslâm Dini, Sahihi Buhari'nin ikinci cildinin ikinci baskısı, bundan başka Hazreti Peygamberin Hayatı, Namaz surelerinin Türkçe tefsir ve tercümeleri, Kur-an-ı Kerim'in tercüme ve tefsiri ve yine Kur-an'ın Bahriye matbaasından alınan harflerle baskısı 1959 yılı içinde yapılacaktır. Bunun için gerekli çalışmalara şimdiden başlanmış bulunmaktadır.”³⁹⁹

Son olarak söz alan Çanakkale Milletvekili Servet Sezgin, İslam dininin gayeleriyle Türk İnkılabının 1923'ten sonra getirmek istedikleri arasında bir çatışma olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Muhterem arkadaşlar, son yüz seneden beri İslâm dininin hakiki mânası başka türlü anlaşılmakta ve ifade edilmeye çalışılmaktadır. İslâm dini, insan topluluklarını ilim, ahlâk ve medeniyet bakımından yükseltmeyi hedef tutan bir dindir. Böyle olunca İslâm dini hakikatte Türk inkılabının 1923 ten sonra Türk milletine getirmek istediği şeyleri tamamıyla kendisine hedef ve gaye ittihaz etmiş bir dinî manzara arz eder. Kur-an-ı Kerim ve islâm dini her şeyden ziyade insanları ilmin peşinden koşmayı ve hayatta ilimden istifade etmeyi, ilmi insanların istifadesi için bir vasıta olarak kullanmayı emreder. «Mutlaka koşunuz, bir şey öğreniniz» «beşikten mezara kadar ilmin peşinden koşunuz» diyen İslâm dininin prensibi ile «hayatta en büyük mürşit ilimdir» diyen Büyük Atatürk'ün fikirleri birbirinin aynıdır. Yine «İslâmiyetin esas gayesi İslâm ahlâkını yükseltmektir!» diyen Hazreti Muhammed'in sözleriyle yine Hazreti Muhammed'e «Ya

³⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.653.

Muhammed senden sonra medeniyet meşalesini yakan bir peygamber göndermiyeceğim» diyen Kur-an-ı Kerim'deki mâna ile Türk Milletini muasır medeniyet seviyesine çıkarmak isteyen Büyük Atatürk'ün fikirleri birbirinin aynıdır.

Üçüncüsü, inkılâplarımız Türk Milletinin medenî âlemde yükseltilmesini hedef tutan, inkılâpların kaynağını islâm dininde ve Kur-an'da bulmak mümkündür. Kur-an-ı Kerim, ya Muhammed gelecek nesillere göre ümmetimi hazırlamayı emrediyorum diyor. Bu iki büyük Mustafadan biri Milâttan beş yüz yıl sonra Arabistan'da ümmetini muasır medeniyet seviyesine çıkarmak, müslüman dinini yaymak isterken, ikinci Mustafa da, yine aynı şekilde 1923 ten sonra vatanı kurtardıktan sonra aynı prensipleri millete rehber edinmektedir. Türk Milletini muasır medeniyet seviyesine çıkarmak isteyen ve Türk Milletinin yükseltilmesini hedef tutan Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirleriyle, islâm dini prensipleri arasında hiçbir fark yoktur. Islâm dinini nesillere gösterecek ve bundan sonra yetişecek çocuklara ilim, medeniyet ve inkılâpla birlikte onlara insan sevgisi, hakka hürmet, vatan sevgisi aşılayacak bir ruh içinde yetiştirebilmek için kuvvetli din adamlarına ihtiyaç vardır. Bu, bir din adamı mevzuudur. Şu halde bize islâm dininin prensipleriyle inkılâp prensiplerini bir arada öğreten, modern zihniyet ve metotlar içinde yetişmiş din adamlarına ihtiyacımız vardır. Bunlar için lâzım gelen esaslar hazırlanmıştır. Fakat basit birtakım kanuni tedbirlerle işi halletmek, çaresine bakmak icabeder.”⁴⁰⁰

Sezgin, çare bağlamında imam-hatip liselerinin isminin değiştirilmesini ve İlahiyat Fakültelerinin büyük ilim adamlarıyla donatılmasını önermiştir. Sezgin, konuşmasını şöyle tamamlamıştır:

“Bunun için de evvelâ imam - hatip mekteplerî kelimesinden imam - hatip kelimesini kaldırmak ve bu müesseseye islâm lisesi, yahut islâm enstitüsü demek mecburiyetindeyiz. Bunlar yedi senelik tahsil yapmaktadırlar. Lise programlarını aynen okumakla beraber ayrıca din felsefesi, iki garb dili, iki şark dili - Arapça ve Farsça olarak öğrenmektedirler. Bunlar İlahiyat Fakültemizin hakiki kaynağını teşkil etmelidir. Bunların isimlerinin değiştirilmesiyle beraber, mutlaka imam - hatip liseleri, islâm koleji, islâm liseleri mezunlarını ilâhiyat fakültelerine talebe olarak kabul etmek

⁴⁰⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.653-654.

lâzımgelir. İlâhiyat Fakültesini de, yine Said Bilgiç arkadaşımızın işaret ettikleri gibi, islâm dinini filolojik olarak bize öğretebilecek hakiki islâm filologlarından müteşekkil ilmi ve inancı tamamen hür olan büyük ilim adamlarıyla teçhiz etmek ve artık bundan sonra tamamiyle Batı zihniyetini kavramış müspet ilimle mücehhez ilim adamlarıyla din mevzuunu Türk cemiyetinde halletmek lâzım geldiği kanaatindeyim. Hürmetlerimle.”⁴⁰¹

Bu konuşmanın ardından Diyanet İşleri bütçesi üzerindeki görüşmelerin yeterli olduğuna, maddelerine geçilmesi gerektiğine dair önerge oylanarak kabul edilmiştir.⁴⁰²

2.2.3 Milli Müdafaa Vekaleti Bütçesi

1959 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi hakkında müzakereler, CHP grubu adına Niğde Milletvekili Asım Eren’in konuşması ile başlamıştır. Eren, öncelikle, Milli Müdafaa konusunda Hükümet ile Parlamento arasında yeteri kadar iş birliği bulunmadığını ve Milli Müdafaa Encümeninin bütçenin hazırlanması aşamasında rol almadığını belirtmiştir. Eren, demokratik ülkelerden örnekler vererek bu konudaki önerisini şöyle dile getirmiştir:

“Bütçe tasarısının hazırlanması, Meclise sunulması ve bünyesi üzerinde ıslahını istediğimiz bazı noktalar vardır.

Bunlardan biri, Meclisi Âlide teamül haline gelmiyen parlamento ve Hükümet iş birliğinin Millî Müdafaa mevzuunda, modern ordularda olduğu gibi, tahakkuk etmesi temennisidir. Birleşik Amerika’da, Federal Almanya’da, İsveç’te ve sair devletlerde hem parlamentodaki Millî Müdafaa Encümeni millî müdafaa işlerinde re’sen tahkik ve teftiş hakkına malik olmakla beraber ayrıca seçilmiş olan bir komisyon da millî müdafaa işlerinde Hükümetle iş birliği yapar. Bu komisyona Amerika B. D. de (Millî Güvenlik Konseyi), Federal Batı - Almanya’da (Wehrbeauftragtenausschuss: Millî Müdafaaı murakabe için görevli mebuslar heyeti), İsveç’te (Ombuzdman) denir. Bu heyet Millî Müdafaa’nın karargâhlarını, silâhlı kuvvetlerini, müesseselerini ve tesislerini yerinde görüp teftiş etmeye sual ve cevaplarla her şeyi tetkika yetkili olup her yıl Parlamenta raporlar verir. Buna göre Parlamento, fiilî olarak, Millî Müdafaa işlerinin murakabesine, bütçe yetkilerinin ve mevzuatın orduda

⁴⁰¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.654.

⁴⁰² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.655.

nasıl tatbik edildiğini takibetmeye imkân bulur. Halbuki bu yıl da bizde, bütçe hazırlanırken bile, Büyük Meclisin Millî Müdafaa Encümeninden hiçbir fikir danışılmamıştır. Sayın Bilecik Mebusu E. General Üresin, geçen sene Millî Müdafaa Bütçesi görüşülürken bu kürsüden (Meclise yüksek rütbeli subayların seçilmesinden dolayı Meclisin bu tecrübeli değerli E. general ve subay mebuslardan çok istifade edeceğini) beyan etmişlerdi. M. M. Vekâleti bunu ihmal etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, lâyihanın kısa gerekçesinde kâfi bilgiler yoktur; methü senadan ibarettir. Hükümetin Bütçe Encümenindeki şifahi izahatı da noksan olduğu gibi, yine Millî Müdafaa Encümeni, oradaki gizli celselere de alınmamıştır ki, demokratik bir idarede çok hazin bir tecellidir. Halbuki geçen sene Hariciye Encümeni, Bütçe Encümeninin gizli celsesine alınmıştır. Millî Müdafaa işleri o encümendeki asker mebuslardan gizli midir?”⁴⁰³

Eren, askeri araçların amaç dışında kullanılmasını da eleştirmiş, bunların önlenmesine yönelik çalışmaları yetersiz bulmuştur. Eren, bu konuda şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlar, askerî vasıtaların âmme hizmetlerinde kullanılması felâket anlarında caizdir. Bu hususta hiçbir mülâhazaya yer verilemez. Fakat gerek imar işlerinde ve gerekse seçim zamanında da askerî vasıtaların kullanıldığı birer vakadır. Seçim zamanında Siird'de bir şeyhi bir topçu uçağının bir yerden diğer bir yere propaganda için taşınması yine 1957 mebus seçimlerinde bazı askerî vâsıtaların tebdili kıyafetle istihdam edildiğine dair vâki olan ihbarlar ve ilâh... Bunların gittikçe suiistimal edildiğini göstermekte ve Bütçe Encümeninde Sayın Vekilin ferah verici teminatına rağmen bu işin henüz ancak yarı yolda bulunduğunu anlatmaktadır. Bu sebeple bu işi doğrudan doğruya kanuni yetkisine dayanarak ele almalarını ve bunlara mâni olmalarını, hakikaten kanuncu ve dürüst tutumuna inandığımız Sayın Millî Müdafaa Vekilimizden temenni ederiz.”⁴⁰⁴

Diğer yandan, Eren'e göre, başbakanlık bütçesi görüşülürken Milli Müdafaa Vekâletinden ve Milli Müdafaa Yüksek Kurulundan hiçbir yüksek rütbeli subayın bulunmaması, milli güvenlik zihniyetine karşı ilgisizliği

⁴⁰³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.701-702.

⁴⁰⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.702.

yansıtmıştır. Oysa tüm ülkeyi kapsayan “Millî güvenlik vazifesini ancak Millî Müdafaa Vekâleti ile el birliği ve millî müdafaayı kendi nâzımlığı altında tutarak yapacak” olan Milli Müdafaa Yüksek Kurulu’nun bütçesi müzakere edildiği sırada “Sayın Vekillerin ve bu kurula ve Millî Müdafaa Vekâletine mensup yüksek rütbeli subayların ve bilhassa Sayın M. M. Vekilinin ve hattâ Sayın Devlet Reisi ile Sayın Başvekilin veya vekilinin Meclisi Âlide bulunmaları lâzım gelirdi.”⁴⁰⁵

CHP sözcüsü, yatırım bütçesinden Milli Müdafaaya ayrılan payın da yetersiz olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Efendim, devlet gelirlerinin bu yıl beş buçukta biri Millî Müdafaa Vekâleti bütçesine verilmiştir.

Devletin cari masraflarının 1/4 ü ve fakat Devlet yatırımlarının maalesef ancak 1/25’i Millî Müdafaaya verilmiştir. Bundan anlaşılan şudur: Devlet kendi yatırımlarına ve cari masraflarına yarı yarıya yakın tahsisat koyduğu halde Millî Müdafaaya yatırım verirken, Devlet yatırım bütçesinin ancak 1/25’ini vermiştir. İşte bu hal Millî Müdafaa işlerindeki yatırımlara karşı olan alâkasızlığın delilidir.

Muhterem arkadaşlarım, netice itibariyle personele, muayyenata ve melbusata Millî Müdafaa masraf bütçesinin % 89’ u verildiğine göre, bunun sadece bir iaşe ve ibate bütçesi olduğu ve ona da yetmiyeceği, yani maddeten ordu var desinler, yaşıyor desinlerden ibaret, bir bütçe ile (Günlük idare bütçesi) karşısında bulunduğumuzu kabul etmekteyiz. (Soldan, gürültüler ve «Oao, bu şekilde söylenir mi?» sesleri) Bizim ordunun zihniyetiyle...

REİS — Asım Bey rica ederim, müsaade buyurun; arkadaşlar siz de lûtfen müdahale etmeyin, hatibi takibedemiyoruz.

ASIM EREN (Devamla) — Arkadaşlar, evet bu bir idare bütçesidir. Bir inikılâpçı bütçe değildir. NATO’nun taahhütlerini ifa edecek bir bütçe değildir. NATO’nun içine girecek olursak, taahhütlerimizin ne mahiyette olduğunu görür ve bana derhal hak verirsiniz... Bundan sonra, bu bütçe ile müttefiklerimize karşı, bütün NATO teşkilâtına karşı... (Soldan, gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun efendim.

ASIM EREN (Devamla) — Şimdi yatırımlara geçiyorum: Bu hususta bu sene 4 800 000 lira...

⁴⁰⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), s.702.

REİS — Asım Beyefendi, gayet nazik bir mevzu üzerinde konuştuğunuzu hatırlamanızı rica ederim.

ASIM EREN (Devamla) — Evet arkadaşlar, bu sene Millî Müdafaa Vekâletindeki yatırımlarda geçen seneye nazaran yapı yatırımlarından 4 800 000 lira kısılmıştır. Bunu kısıp da diğer taraftan subay meskenleri için 10 milyon lira verildiği şeklinde propaganda yapmak marifet değildir. Hiç olmazsa bu mevzuda bu yıl 50 milyon yatırım yapmak lâzımdır.

REİS — Asım Bey, zatiâliniz kurmay olarak konuşma hudutlarını tâyin etmeniz lazımdır.

ASIM EREN (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, enfrastrüktür meselesi de bu bütçeye girmemeliydi. Çünkü lâyahadaki izahatta bu para Nafia Vekâletinin bütçesine aktarılacak diye bir kayıt olduğuna göre, burada «sadece yekûnu kabartmak rolünde gözükmemektedir. Aynı tahsisatın iki ayrı vekâlet bütçesine sıra ile konmasını bütçe tekniği bakımından da doğru bulmuyoruz.

Muhterem arkadaşlar, hayatî stoklarımızı atom tesirlerinden saklamak üzere lâzım gelen tesisler bu sene de yatırımların yapı kısmında görülmemiştir. Kaldı ki, biz füze rampalarının Türkiye'de tesisini de kabul etmiş bulunuyoruz. Ve Cumhuriyet Halk Partisi de buna prensip olarak iştirak etmektedir. Ancak hangi makamın bu füzelerin atışına emir vereceğini bilmiyoruz. Böyle bir tehlikeyi sînemize aldığımız için maruz kalacağımız mukabil baskıya ve âni atomik baskınlara karşı halkımızın hayatının intizamını kaybetmeden ve Hükümetin bütün memleketimizdeki otoriter fonksiyonunu bozdurmaksızın NATO içinde düşmanlarımıza karşı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin mukabil darbeyi vuracak bir hale gelmesi lâzımdır. Her şeyden evvel başka memleketlerin yapmakta olduğu gibi, salâhiyetli bir komisyonun kurulması ve gereken koruyucu tesislerin vücuda getirilmesi lâzımdır.

Arkadaşlar, Amerikan yarımını az buluyoruz. Geçen sene Amerika Birleşik Devletlerinin kabul ettiği 314 milyonluk yardımdan 99 milyonunu Amerika bize vermedi. Buna karşılık 45 milyonunu akar yakıt vererek; 170 milyon da Merkez Bankasında Türk parası Amerikan erzak bedeli fonundan serbest bırakarak bir kısmını mahsubetmiştir. Söz verildiği halde geçen sene Amerikan yardımı böyle tam tahakkuk etmezse, belki bu sene de 350 milyon tam tahakkuk etmez. Şu halde Millî Müdafaa'nın daire hizmetlerine ve yatırımlarına verilmiş olan Amerikan yardımı tahsisatındaki bu noksanlar Millî Müdafaa Vekâletinin millî

kaynaklarımız tahsisatiyle de telâfi edilip desteklenmezse Millî Müdafaa bütçesi büsbütün zayıflar ve esasen şu komisyonda itiraf edildiği veçhile bu bütçe, bir senelik değil de ancak birkaç aylık idare bütçesi olur. Ve bu birkaç aylık bütçe ise millî güvenliği temin edecek bir bütçe değildir.”⁴⁰⁶

Eren, konuşmasının kalan kısmında, Milli Savunma Bakanlığının bütçesi hakkında açık bir bilgi temin edemediklerini, ayrıca bu Bakanlığın günlük ihtiyaçlarını İktisadi Devlet Teşekkülleri kaynaklarından karşılama usulünü terk ederek, bu ihtiyaçlarını kendi kaynaklarında temin etmesi gerektiğini, orduyu faal politikadan uzak görmek istediklerini, bütçenin takdire şayan yönleri arasında yabancı dil okulu ve ümmi eratin okuma yazma kursuna tâbi tutulması gibi uygulamaların bulunduğunu, ancak sonuç itibariyle “zayıf”, “yetersiz”, “izahı az” olan mevcut bütçenin “realist ve inkılapçı bir müdafaa bütçesi” olmadığını, bu nedenle kırmızı oy vereceklerini açıklamıştır.⁴⁰⁷

Eren’den sonra şahsı adına konuşmak üzere söz alan İstanbul Milletvekili Tahsin Yazıcı, Milli Savunma Bakanlığının her yıl bütçeden aldığı tahsisatı iyi kullanmak suretiyle “ordumuzun maddeten ve mânen yükselmesi hususunda göstermiş olduğu gayreti” şükranla karşıladığını belirterek ve eski bir asker olarak Milli Müdafaa mensuplarının tamamını selamlayarak sözlerine başlamıştır. Yazıcı’ya göre, elbette Milli Müdafaa Vekâleti bütçesinin daha zengin olması temenni edilebilirdi, ancak diğer kamu hizmetlerinin genişliği düşünüldüğünde bütçenin mevcut hali de yeterliydi. Ayrıca, ordunun mevcut silahlarla edinmiş olduğu güç, şu ana kadar emsali görülmemiş bir güçtü. Bununla birlikte, kısa süre içinde yeni silahların icat edildiği ve bizdeki silahların kullanım değerinin düştüğü bilinmekteydi. Bu noktada Türkiye’nin NATO üyesi olduğu unutulmamalıydı. Yazıcı’ya göre, “silâhlarımızın, memleketimizin jeopolitik durumunun, ordumuzun selâbet ve yüksek vasıflarının, nihayet Hükümetimizin yüksek ve cesur bir kararı ile Kore’ye göndermiş olduğu asker evlâtlardan canlarını kaybedenlerin, kanlarını akıtanların sebebiyle bugün haklı olarak o teşkilât içinde şerefli bir sandalyeye malikiz”.⁴⁰⁸ Konuşmasının sonunda ordunun “moral” durumuna değinen Yazıcı, şunları söylemiştir:

“Arkadaşlar, bedbinliğe uğramış kimseler tarafından şuradan, buradan almış oldukları yalan yanlış bazı bilgilerle bugün ordumuzun maddi ve mânevi havasının bozuk olduğu ileri sürülmektedir. (Soldan, halt etmişler sesleri) Evet arkadaşlar, bu, tamamen yanlıştır. Hattâ bunun lâfinın yapılması dahi memleket

⁴⁰⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.702-703.

⁴⁰⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.703-705.

⁴⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.705.

menfaati için çok zararlıdır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Ordumuz her hususta feragatkârane, fedakârane çalışmaktadır. Kendisine ne dereceye kadar yardım yapılabileceğini müdriktir. Nitekim, büyük sıkıntılara rağmen ilk önce tayin bedeli, mütaakıp ikramiyelerle daha sonra maaş zammı suretiyle bugün maddi sıkıntıları bertaraf edilmiştir.

REİS — Cümlelerinizi tamamlamanızı rica edeceğim, Paşam.

TAHSİN YAZICI (Devamla) — Mânevi bozukluk asla mevcut değildir. Bir tecavüz vukuunda ordumuza terettübedecek millî mukaddesatı korumak vazifesini kemali fedakârı, kemali sadakatle ifa edeceğine emin olduğumu arz ederim ve bunu tekrar ederim. (Alkışlar)”⁴⁰⁹

Elazığ Milletvekili Celâl Dora ise bütçe dolayısıyla her yıl yapılan müzakerelerin yararsız ve verimsiz olduğunu, çünkü Milli Savunma Bakanı tarafından önceki yıllarda yapılan taahhütlerin yerine getirilmediğini, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlanan kanun tasarılarının hâla Meclise sunulmadığını belirtmiştir. Dora, bu görüşünü somut örnekler üzerinden şöyle açıklamıştır:

“Muhterem arkadaşlar: Senelerden beri ihmale uğrıyan subay ve astsubay ihtiyacının karşılanamamasının ordu bünyesinde açtığı rahnelerin bugünkü manzarası şöyledir: Vekâletin 1959 bütçesi encümende konuşulurken bu husustaki sorularımıza karşı Sayın Genelkurmay Başkanı şöyle bir beyanda bulundular, dediler ki: Ordunun NATO Anlaşması gereğince modern bir seviyeye ulaştırılması için personel ihtiyacımızın bugünden başlayıp 1962 yılına kadar mutlaka temin edilmesi zaruretiyle karşı karşıya bulunmaktayız. Ordunun muhtelif sınıf ve seviyedeki subay ve astsubay ihtiyacını karşılamak üzere Harb Okulunun 4 senelik tahsili teknik üniversite haline getirilmesi, ayrıca kıtaların çok muhtac olduğu küçük rütbeli subay ve astsubay ihtiyacı için kısa süreli subay okulu ile bunlara menba olacak askerî lise ve askerî orta okullarının mevcudunun çoğaltılması ve mevcudu bugün 3’ten ibaret olan astsubay okulunun 6’ya iblâğının hemen bugünden süratle ele alınması icabettiğini bunlar hakkında hazırlanmış olan 5 kanun lâyihasının (Elindeki dosyayı göstererek) bu dosya içinde bulunduğunu, Yüksek Meclis tarafından çabucak kanunlaşması gerektiğini ve

⁴⁰⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.705-706.

geç kalındığı nispette millî emniyetimiz bakımından kaybımızın pek çok olacağını ve bînetice korkunç akibetler mukadder olduğunu beyan buyurmuş ve bu maksatla 100 milyon liraya şiddetle ihtiyacolduğunu ifade etmişlerdir.

Millî Müdafaa emniyetimizin en büyük mesuliyetini omuzlarında taşıyan Vekil Beyin bu ihtiyaç ve zaruretleri herkesten daha evvel duyması ve personel durumunu böyle korkunç bir seviyeye düşürmeden evvel alacağı tedbirlerle ihtiyacın tedricen izalesi için gayret sarfetmesi icabederken yapılmamış ve bugün dahi Genelkurmay Başkanının müstacelen kanunlaştırılmasını teklif ve talep ettiği 5 kanun lâyihasının tatbikatına başlanması için, ne hazırlanmış olan kanunlar Meclise sevk edilmiş ve ne de istenilen 100 milyon liralık bir tahsisat bütçeye konulmamıştır. Bu tutum karşısında önümüzdeki bütçe yılı içinde dahi, ne daha evvel vekil beyan vâdettiği, yalnız Kısa Süreli Subay Okulu Kanunu ve ne de Genelkurmay Başkanlığınca hepisini içine alarak hazırlanmış olan 5 kanun lâyihasının Meclise sevk edilemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu davranışın hangi tesirler altında mütalâa edildiği bir türlü anlaşılamamaktadır. Genelkurmay Başkanının ağzında ifadesini bulan, mâruz kalacağımız korkunç akibetler sözü karşısında Yüksek Meclisin seyirci kalamıyacağı tabiidir.

Bu durum karşısında Yüksek Meclisin hissiyatına tercüman olduğumu tahmin ettiğini bu hususun süratle tahakkuku için millî emniyetimizi birinci derecede alâkadar eden ve hazırlanmış olduğu bildirilen 5 kanun lâyihasının en kısa bir zamanda Meclise şevkini Sayın Vekilden hassaten rica ederim. (Sağdan, alkışlar)”⁴¹⁰

DP Meclis Grubu adına konuşan Nevşehir Milletvekili Zihni Üner, “Türkiye’in NATO camiasının en nazik bölgelerinden birisinde bulunması”nın orduya sadece yurt savunmasında değil, aynı zamanda dünya barışının tesis ve idamesinde önemli bir rol verdiğini belirtmiştir. Üner’e göre, “Soğuk harbin ve yıkıcı faaliyetlerin bütün şiddeti ile hüküm sürdüğü devrimizde, silâhlı çatışmaların baskın şeklinde tezahürü müdafaa kuvvetlerini her an muharebeyi kabul edebilecek bir teşkilâta zorlamakta”, ülkemizin geopolitik konumu bu konudaki hassasiyetimizi daha da artırmayı zorunlu kılmaktaydı. Milli Müdafaa Vekâleti, modern silahların gerektirdiği teknik personelin yetiştirilmesi, harb okullarının teknik üniversite haline getirilmesi ve yenilerinin açılması, mevcut askeri lise, ortaokul ve astsubay okullarının sayılarının artırılması, kısacası

⁴¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), ss.706-707.

silahlı kuvvetlerin nitelik ve nicelik itibariyle NATO standartlarına yükseltilmesi için gereken her türlü çalışmayı yapmaktaydı. Diğer yandan, “Türk Ordusunun morali tam ve mükemmeldi” ve daha da yüksek seviyeye çıkarmak için “yeni yeni tedbirler alınmakta”ydı.⁴¹¹

Üner, askeri araçların imâr sahalarında kullanılmasının yanlış olmadığını, tersine makinelerin paslanmaması için bunun bir teknik zorunluluk olduğunu, iâşe ve melbusat noktasında bu güne kadar Türk askerinin hiçbir şekilde aç ve çıplak kalmadığını, bundan sonra da kalmayacağını, erata okuma yazma kursu verilmesinin yeterli olmadığını, devrin “atomik orduları”na göre eğitimin verilmesi gerektiğini, milli savunma gücünün daha da artırılması için Yüce Meclisin ve milletin hiçbir fedakarlıktan kaçınmamasından bahtiyarlık duyduğunu belirtmiştir.⁴¹²

Ankara Milletvekili Selim Soley de, ordumuzun her zaman daha fazla paralara ihtiyaç duyduğunu, bu nedenle kalemde kısıntıya gidilmesine taraftar olmadığını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Soley, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Demokrat Parti iktidarı iktisadi sahada her dara düşüşünü Türkiye’nin dünya sülhünü korumak için yüklenmek zorunda kaldığı savunma masrafları sebebiyle olduğunu ileri sürmekte ve bunu münakaşa edilmez ve inkâr kabul etmez bir faktör olarak daima tekrarlanmaktadır. Hele iktisadi sıkıntıların büsbütün arttığı son dört sene zarfında bunun daha yüksek sesle tekrarı âdet olmuştur.

Şimdi Yüksek Heyetinize söylediklerimi isbat ve tevsik için son 20 sene zarfında Millî Savunma giderlerinin umumi gider yekûnuna nazaran yüzdesini arz edecek ve böylece de izah edeceğim ki, her geçen sene bu nisbet biraz daha düşmüştür ve en son yüzde 15,35 kadar inmiştir. Bu nispet 1938-1944’de yüzde 52 iken, 1950 – 1959’da yüzde 26 dan ibaret kalmıştır.

Bunları arz edişten maksadım, iktisadi düzenin Millî Müdafaa masraflarının tesirinden bozulduğu iddiasının artık ileri sürülememesi içindir. Kore harbine iştirakimizden sonra, karşılıklı savunma faslından sağlanan dış yardım nazarı itibara alınır, Demokrat Parti iktidarının savunma giderlerinin ağırlığından bahsetmeye ve hele bunu kalkınmayı engelliyor, enflasyonu destekliyor diye terennüm etmeye veya şikâyet hakkı

⁴¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.707-708.

⁴¹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.709.

olmaması lâzım gelir. (Soldan, gürültüler, bunların ne allâkası var sesleri)

REİS — Selim Bey esasen böyle bir beyan ortada yoktur. Müsaade buyurun arkadaşlar, hatibi karşılamıyalım.

SELİM SOLEY (Devamla) — Muhterem arkadaşlar arada sırada bilhassa söyleniyor, Büyük Millet Meclisinin en son toplantısında Hariciye Vekili bu ifadeleri burada kullandı. (Soldan, gürültüler)

REİS — Selim Bey, Heyeti Umumiye'yi tahrik edici ve şüpheli beyanlarda bulunmamanızı rica ederim.

SELİM SOLEY (Devamla) — Heyeti Umumiye beni tahrik ediyor.

Filhakika rakam olarak bu seneki bütçe 1950'ye nazaran yüzde 190 civarında bir artış sağlamıştır. Fakat bu sadece kemmi bir artıştır. Hele son ayarlamının paranın alış kıymetinde yaptığı menfi tesir yüzünden haddi zatında 1950'deki para dahi bugünkü bütçesinde tahsis edilmiş değildir. Bu sebeple hizmet noksanlığı geçen sene olduğu gibi, bu sene de görülecektir.”⁴¹³

Bu ve benzeri eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye gelen Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes, öncelikle, makul sınırlar içerisinde yapılan ve çalışanların şevkini kırmayan eleştirilerden memnuniyet duyacaklarını ifade etmiştir. Menderes'e göre, ordumuzun her sene çok daha vasıflı ve kuvvetli hale geldiğini müttetiklerimiz de iftiharla söylemekteydi. Atom ve hidrojen gibi dehşet verici silahların ortaya çıkması, orduya yeni bir nizam vermeyi zorunlu kılmış, bu amaçla yeni teşkilat kanunu üzerindeki çalışmalarda sona yaklaşılmış, bunun dışında Harb Okulları Kanunu, Subay Kanunu, Subay Terfi Kanunu gibi mevzuat çalışmaları önemli ölçüde tamamlanmıştı. Bu kanunlar çok kısa süre içinde Meclis'e sunulacaktı. Diğer yandan, askeri vasıtaların imar alanlarında kullanılması faydalıydı ve ilgili kurumlarla karşılıklı anlaşmalara çerçevesinde tamamen kurallara uygun olarak yapılmaktaydı.⁴¹⁴

Milli Savunma Bakanı, subayların eğitim konusunda da önemli çalışmalar yapıldığını şu sözlerle açıklamıştır:

“Subaylarımızın vasıfları üzerinde de bilgileri ve müktesebatını artırmak yolunda çalışmaktayız. En mühimi lisan meselesidir. Deniz ve Hava ordumuzda şimdiye kadar lisan

⁴¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.709.

⁴¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.710-711.

meselesine ehemmiyet verilmiş olup halen, Kara ordusu da bu alâkanın şümulü dâhiline alınmış bulunmaktadır.

Bunun için bir kaç seneden beri açılan kurslar, mektepler, her sene daha mütekâmil hale gelmektedir. Muhtelif sınıflarda bir çok subaylarımız ekseriyetle İngilizceyi, bir kısmı da diğer lisanları öğrenmektedirler. Bundan başka, hariç memleketlerde subayların bilgisini artıracak tahsil kursları, müşahede görgü ve bilgi artırma kursları bulunmaktadır. Bu kurs ve tahsil müddetleri, bir haftadan iki seneye kadar devam etmekte, Amerika ve Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde yapılmaktadır.

Bugüne kadar 4 035 subayımız muhtelif sahalarda yetişmiş vaziyettedir. Halen dahi 625 subayımız hariçtedir. Ayrıca ataşelik NATO karargâhları, Bağdad ve Balkan Paktları sekreterlikleri gibi, muhtelif vesilelerle subaylarımızın harice gitmek suretiyle görgülerinin artması lisanlarının gelişmesi imkânı mevcuttur.”⁴¹⁵

Etem Menderes bu sözlerin ardından, subay lojmanları, subay çocuklarının tahsili amacıyla açılan yurtlar, dinlenme kampları, orduevleri, subay nakilleri, erlerin okuma-yazma işleri ve yeni kışlalar gibi konularda kısa kısa açıklamalar yaparak konuşmasını tamamlamıştır.⁴¹⁶

Milli Müdafaa Vekâleti bütçesi üzerinde konuşmak üzere son söz İçel Milletvekili Yakup Karabulut'a verilmiştir. Karabulut, Hava Kuvvetlerinin genel durumu hakkında konuşmuş, Hava Lisesinin Yeşilköy'de açılmasının nedenlerini, havacıların sportmen insanlar olduklarını ve yarışmalarda NATO ülkeleri arasında sürekli birincilik kazandıklarını anlatmıştır. Karabulut, konuşmasının sonunda kendi ifadesiyle şu “müjde”yi vermiştir:

“Dostumuz ve müttefikimiz Amerika bize iki büyük filo veriyorlar. Bunlar atomla mücehhezdir... Allah ordumuzu daima muvaffak etsin. (Bravo sesleri, alkışlar)”⁴¹⁷

Bu konuşmadan sonra Milli Müdafaa Vekâleti bütçesi üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, kifayet önergeleri oylanarak maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.⁴¹⁸ Milli Müdafaa Vekâletinin bütçesi kabul edildikten sonra Türk Silahlı Kuvvetlerini selamlayan önergeler oylanarak kabul edilmiştir. Bu önergeler şu şekildedir:

⁴¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.712.

⁴¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), ss.712-713.

⁴¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.714.

⁴¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnkat:44, (24.2.1959), s.714.

“Yüksek Riyasete

Millî Müdafaa bütçesinin müzakeresi vesilesiyle yurdumuzun ve istiklâlimizin koruyucusu şanlı ve kahraman Ordumuza Türkiye Büyük Millet Meclisinin güven, selâm ve muhabbetlerinin iblâğına karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Yozgad Mebusu Atıf Benderlioğlu, Denizli Mebusu Baha Akşit, Bursa Mebusu Mazlum Kayalar

Yüksek Riyasete

Millî Müdafaa bütçesinin kabulü münasebetiyle T.B.M. Meclisinin şanlı Türk Ordusuna güven ve selâmlarının iblâğına karar verilmesini arz ve teklif ederim. 24 . II. 1959

Malatya Mebusu N. Yetkin, Sivas Mebusu T. Feyzioğlu, Ankara Mebusu İ. S. Omay, Kars Mebusu S. Ataman

Yüksek Riyasete

Millî Müdafaa Vekâleti bütçesinin müzakeresi hasebiyle Meclisimizin kahraman Ordumuzun bütün sınıflarına sevgi ve muhabbetlerinin iblâğını arz ve teklif ederiz.

Sakarya Mebusu Tacettin Barış, Bilecik Mebusu Mehmet Erdem

Yüksek Riyasete

Türk milletinin özü ve göz bebeği olan silâhlı kuvvetlerimize Millî Müdafaa bütçesinin görüşülmesi vesilesiyle de; Türkiye Büyük Millet Meclisinin mutena ve müstesna güven ve takdirini, selâm ve sevgilerimizle beraber iblâğ edilmesinin karar altına alınmasını arz ve teklif ederiz.

Kastamonu Mebusu Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Afyon K. Mebusu M. Âli Ülgen

Yüksek Riyasete

Millî Müdafaa Vekâleti bütçesinin kabulü dolayısıyla Büyük Millet Meclisinin, Cumhuriyetimizin ve Vatanımızın müdafii şanlı ordumuza sevgi ve selâmlarının iblâğına karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Samsun Mebusu Nüzhet Ulusoy, Çanakkale Mebusu Ahmet Hamdi Sezen, İzmir Mebusu Enver Dünder Başar

Yüksek Reisliğe
1959 yılı Millî Müdafaa bütçesinin sona ermesi dolayısıyla Büyük
Millet Meclisinin selâm ve güveninin ulaştırılmasını arz ve teklif ederiz.
İçel Mebusu Yakup Karabulut, İçel Mebusu Sami Gökner

B. M. M. Yüksek Divan Rs. ne
M. M. Vekâleti bütçesinin kabulü dolayısıyla Yüksek Meclisin
orduya selâmlarının sunulmasını arz ve teklif ederim.
Elâzığ Mebusu Celâl Dora⁴¹⁹

2.3 1960 YILI BÜTÇESİ

2.3.1 Bütçenin Genelî

1960 yılına ait bütçe kanunu tasarısı, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 94 üncü maddesi uyarında, 30 Kasım 1959 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Önceki yıllara ait bütçe gerekçelerinde olduğu gibi, 1960 bütçe kanunu gerekçesinde de ilk olarak “Bütçelerimize hâkim olan prensipler” açıklanmıştır. Gerekçenin bu kısmında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

“1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve merbutu cetveller, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun tâyin ettiği müddet içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin yüksek tetkikine arz edilmiş bulunmaktadır.

Malûm olduğu üzere, Demokrat Parti hükümetlerinin takibetmekte oldukları iktisadi ve malî politikanın esasını memleketin ekonomik gücünün artırılması ve milletimizin hayat seviyesinin ileri milletler seviyesine çıkarılması teşkil etmekte ve bütçelerimiz bidayetten beri bu politikanın gerçekleştirilmesi için en mühim vasıtalarından biri olarak ele alınmış bulunmaktadır.

1950 yılından bugüne kadar tanzim ve tatbik edilmiş olan bütçelerle bu istikamette her sene yeni bir merhale kat'edilmiştir.

Geçen sene içinde tatbik mevkiine konulan iktisadi istikrar programının feyizli neticelerini de ihtiva eden 1960 malî yılı bütçesi, artan imkânlar ve artan hizmet gücü ile bu yolda en ehemmiyetli merhalelerden birini daha temsil etmektedir.

Bu itibarla, 1960 yılı bütçe gerekçesine ait izahlara, iktisadi istikrar programının esasları ve şimdiye kadar olan tatbikatının seyrine temas ile başlamak yerinde olacaktır.

⁴¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:44, (24.2.1959), s.734.

Bilindiği gibi, 4 Ağustos 1958 tarihinde iktisadi ve malî hayatımızın çeşitli sahalarını kavrayan ve yekdiğerini tamamlıyan kararlar, şümüllü bir program halinde yürürlüğe konulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 4. XII. 1957 tarihinde tasvibine mazhar olan Hükümet programındaki esaslar dairesinde hazırlanan ve taallûk ettiği her sahada dikkat ve azimle tatbik edilmekte bulunan bu tedbirler manzumesinin ihtiva ettiği prensipleri:

1. Âmme sektörü içinde malî muvazenenin temini ve bu maksatla devlet bütçelerinin iktisadiyatımızın icaplarına uygun, tasarrufa riayetkar ve denk olarak tanzim ve tatbiki, Devlet bütçesi dışında tedvir olunan âmme müesseselerinin kendi kendilerini idare edebilir hale getirilmesi,

2. Para ve kredi hacminin, memleket ekonomisinin ulaştığı seviyenin icaplarına uygun bir şekilde idare ve murakabesi,

3. İthalât ve ihracatın memleketimizin ihtiyaç ve imkânlarına ve dış piyasaların icaplarına göre tanzimi ve ihracatın teşviki ile mer'i kambiyo sisteminin basitleştirilmesi,

4. Yatırımların sıhhi kaynaklardan finanse edilmesi ve kısa vâde içinde semere verecek mevzuların ön plânda bulundurulması,

5. Piyasada mal ve hizmet arzının arttırılması ve dünya fiyatlarına uygun ve bunları takibe müktedir organik bir fiyat mizanının tesisi,

şeklinde hülâsa etmek mümkündür.

Hemen ilâve etmek icabeder ki, aradan on beş ay gibi nispeten kısa bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu tedbirler daha şimdiden müspet neticelerini vermiş ve iktisadi hayatımızın bundan sonraki inkişafı da sağlam esaslara dayanarak yeni bir kudret ve kuvvet iktisabetmiştir.

Bu neticeler, gerekçenin alâkalı bahislerinde sırası geldikçe izah edilmiş olmakla beraber, burada, tatbikatın seyrini umumi olarak gözden geçirmekte fayda mülâhaza olunmuştur:

1. Programın istihdaf ettiği muvazene ve istikrarı temin yolunda ittihaz olunan malî tedbirlerin icabettirdiği ve miktarı 640 milyon lirayı bulan ücret artırımlarına ve 1959 bütçesinin 1958 bütçesine nazaran 1,5 milyar lira fazla olmasına rağmen 1959 bütçesi denk olarak hazırlanmış ve denk olarak tatbik edile gelmiştir.

1959 bütçesinde bu muvazenenin tesis ve muhafazası için Devlet gelirlerinden sadece Tekel maddeleri fiyatlarının ayarlanması ile iktifa edilmesi ve iktisadi faaliyetlerle bu intikal

devrinde yük olabilecek diğer zam ve ilâvelerden kaçınılması, istikrar tedbirlerini takviye edici başka bir tedbir olmuştur. Bütçelerimize hâkim olan denklik ve yapıcılık vasfı 1960 malî yılı bütçesinde de ön plânda tutulmuştur.

Diğer taraftan «İktisadi Devlet Teşekküllerinin kendi kendilerini idare edebilir» hale getirilmeleri mevzuu da hassasiyetle göz önünde tutulmuştur. Geçen yıl içinde, alınan çeşitli tedbirler sayesinde, bu teşebbüslerin işletme zararlarının geniş ölçüde önlenmesi mümkün olmuş ve bu suretle İktisadi Devlet Teşekküllerinin enflasyonist bir unsur olmasına meydan bırakılmamıştır.

2. Para ve kredi hacminin kontrolü mevzuunda alınan ciddi ve azimli tedbirler, bu sahada istikrar programı ile istihdaf edilen gayeleri çok kısa zamanda ve selâbetle tahakkuk ettirmiş bulunmaktadır.

Filhakika; bu gerekçenin alâkalı bahsinde verilen rakamlardan da anlaşılacağı gibi:

a) Tedavüldeki banknot miktarı 1958 Ağustosundan 1959 Ağustosuna kadar geçen devrede, % 8 nispetinde bir tenezzül göstermiştir.

Merkez Bankasının kredi ve avanslarında, 1958-1959 Ağustos ayları arasında geçen bir yıllık müddet zarfında kaydedilen artış ancak % 2,7 ye inhisar etmiştir.

b) Merkez Bankası haric olmak üzere banka kredileri yekûnunda 30 Haziran 1958 tarihindeki seviye muhafaza edilmekle beraber iktisadi gelişme seyrinde ehemmiyetli aksama ve yavaşlama tevlidedecek bir kredi darlığına da meydan verilmemiştir.

Kredi kontrolü mevzuunda, faiz hadlerinin konjoktürün icaplarına göre tanzim edilebilmesini temin ve selektif kredi kontrolünün tatbikini teshil edecek yeni ödünç para verme kanunu lâyihası da Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş bulunmaktadır.

3. İç ve dış fiyatlar arasındaki disparitenin izalesini istihdaf eden prim sisteminin ve alınan diğer tedbirlerin sürat ve isabetle tatbiki neticesinde ihracatımız, içinde bulunduğumuz yıl zarfında ehemmiyetli bir artış göstermiş ve bu istikamette yeni inkişaf lar kaydetme imkânına kavuşmuştur.

Filhakika; 1958 yılının Ocak-Ekim ayları zarfında 188,9 milyon dolar olan ihracatımız 1959 yılının aynı devresinde 257,2 milyon dolara yükselmek suretiyle % 36,1 nispetinde mühim bir artış göstermiştir.

1959 yılı ihracatının programın ihzârı sırasında yapılan tahminleri de geride bırakarak 370 milyon doları aşacağı anlaşılmıştır.

Diğer taraftan ithalâtın tanziminde kabul edilen global kota sistemi muvaffakiyetle tatbik olunmuş ve bu muameleler geniş ölçüde basitleştirilmiştir. Bu yoldaki mesaiye devam olunmaktadır.

1959 yılında, tatbik mevkiine konulan kotalarla, geniş ithalât imkânı sağlanmış bulunmaktadır.

4. Yatırımlarımızın istikrar programında tesbit edilen prensipler dâhilinde yürütülmesine matuf çalışmalar muvaffakiyetle devam etmektedir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımdan mütevellit finansman ihtiyaçları sıhhi kaynaklardan karşılanmış ve karşılanmakta bulunmuştur. Bu ihtiyaçların dış finansmana taallûk eden kısımları, temin edilmiş olan uzun vadeli kredilerle; iç finansmana mütaallik kısımları ise sosyal tasarruflar ve karşılık paralarla beslenen iç finansman fonundan temin olunmaktadır,

5. İstikrar programının müspet tesirleri tedricen fiyatlar üzerinde de kendini göstermiştir. Filhakika toptan eşya fiyatları büyük dalgalanmalardan masun kalmış, fiyat endeksi daha önceki devrelerde % 14 nispetinde artış kaydetmiş olmasına mukabil 1959 malî yılının ilk üç ayında kaydedilen yükselme % 1,4 e inhisar etmiştir. Geçim endeksi ise aynı devre zarfında hemen hemen müstakar kalmıştır.

Diğer taraftan gayrimenkul fiyatlarında % 30 civarında, serbest döviz fiyatlarında % 33 nispetinde düşüşler keydedilmiştir.

İktisadi istikrar programının esasları ve tatbikatı hakkındaki bu mücmel izahattan sonra, 1960 malî yılı bütçesinin yine bu istikrar programı muvacehesindeki durumuna da kısaca temas etmek yerinde olur.

A) 1960 malî yılı bütçesi denk olarak hazırlanmıştır. Bu bakımdan istikrar programının icaplarına da tamamen uygun bulunmaktadır.

B) 1960 malî yılı bütçesi de Demokrat iktidar bütçelerinin birinci vasfı olan yapıcı bütçe vasfını taşımaktadır. Bu bütçede cari âmme hizmetlerin daha iyi bir şekilde görülmesi esbabı temin edilmekle beraber, yatırımların memleket ekonomisi için arz ettiği ehemmiyet ön plânda tutulmuş ve bu maksatlara büyük mikyasta tahsisat ayrılmıştır.

C) 1960 malî yılı bütçesi büyük bir hizmet gücü temsil etmektedir. Bütçemizin bu hüviyeti, fiyat istikrarının sağlanmış olması ile ayrıca kuvvet kazanmaktadır.

Bütün bu neticelerin, istikrar programının tatbikatında şimdiden idrak edilen müspet gelişmenin delilleri olduğu meydandadır. Bu muvaffak neticelerin aşikâr olan diğer bir mânası da, iktisadiyatımıza, gelecek yıllarda bütçeler vasıtasıyla katılacak hizmet gücünün daha geniş ve daha müessir olacağı hakikatidir.”⁴²⁰

Gerekçenin İkinci Kısımının ilk faslında Türkiye ekonomisi üzerinde önemli etkileri olan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa ve Federal Almanya’nın ekonomik durumu, uluslararası ekonomik kuruluşlarla ilgili gelişmeler ve son bir yıl içinde dünya ekonomisinin genel seyri üzerinde durulmuştur. Buna göre, sanayileşmiş ülkelerdeki genel ekonomik gelişme 1959 yılı içinde de devam etmiş, özellikle altın ve döviz rezervlerinde artışlar görülmüştür. Diğer yandan, ham madde fiyatlarındaki düşüş az gelişmiş ülkelerin ödemeler dengesini olumsuz yönde etkileyerek ekonomik kalkınmanın aksamasına neden olmuştur. Bu durum, Hindistan, İsrail, Brezilya ve Kore gibi ülkelerde enflasyonist eğilimleri kuvvetlendirmiştir. Aynı durumda bulunan İspanya ve Arjantin’de ise uluslararası ekonomik kuruluşların yardımıyla enflasyonist gidişi önlemeye yönelik stabilizasyon programları uygulamaya konulmuştur.⁴²¹

Gerekçede Avrupa’da 1959 yılında meydana gelen iki önemli iktisadi gelişmeden bahsedilmiştir. Bunlar Avrupa Para Anlaşması (EMA) ve Müşterek Pazar Anlaşmasının yürürlüğe girmesiydi. Bu gelişmeler ve Türkiye’ye yansımaları şu şekilde ifade edilmiştir:

“EMA, bir Avrupa fonu ile çok taraflı bir tesviyeler sistemi ihdas etmektedir. Avrupa fonunun gayesi sistemin işleyişine yardım etmek ve muvakkat tediye muvazenesi güçlüklerine mâruz âzalara âzami iki sene vâde ile kredi temin etmektir. Fonun sermayesi, EPU dan müdevver 271,6 milyon dolar ile üyelerin iştirak hisselerine tekabül eden 328,4 milyon dolar olmak üzere ceman 600 milyon dolardır. Çok taraflı tesviyeler sisteminin esası, azalar arasında aylık hesapların net

⁴²⁰ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.1-3. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴²¹ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.3-6. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

bakiyelerinin % 100 dolarla tesviye edilmesinden ibarettir. Bu konvertibilite sistemi sayesinde, bir memlekete yapılan ihracatın bedeli başka bir memlekette serbestçe kullanılabilecek, ticaret ve tediyelerdeki diskriminasyonların ilgası kolaylaşacak ve mübadelelerin daha da serbestleştirilmesine gidilebilecektir.

Dış konvertibilite yanında, Müşterek Pazar Anlaşmasının yürürlüğe konulmasını da geçen senenin en mühim, hâdiselerinden biri olarak burada zikretmek icabeder. Bilindiği gibi, halen altılar adı ile anılmakta olan Batı-Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Holânda ve Lüksemburg temsilcileri, Avrupa ekonomisinin entegrasyonuna hadim olmak üzere, 25 Mart 1957 tarihinde Müşterek Pazar Anlaşmasını imzalamışlardır. 1.1.1958 de meriyete girmiş olan bu anlaşma:

1. Âkîd Devletler arasındaki mal mübadelelerine mevzu malî ve hâmi gümrük vergileri ile miktar tahditlerinin ilgasını,

2. Anlaşma (Roma Anlaşması) dışında kalan devletlere karşı müşterek bir ticaret politikası ve müşterek bir gümrük tarifesi tesisini,

3. Âkîd memleketler arasında; fertlerin, hizmetlerin ve sermayelerin serbestçe hareketine mâni bilcümle takyidatın kaldırılmasını,

4. Ziraat sahasında müşterek bir siyaset tesisini,

5. Nakliyat sahasında müşterek bir politika takibini,

6. Âkîd Devletlerin iktisadi politikalarını koordine etmeye ve tediyeye muvazenelerinin bozulmalarını önlemeye mâtuf usuller tatbikini,

7. Müşterek pazarın matlûba muvafık şekilde işlenmesini temine matuf olmak üzere, millî mevzuatın birbirine yakınlaştırılmasını,

8. İşçilere iş temin etmek ve hayat seviyelerini yükseltmek gayesiyle bir Avrupa Sosyal Fonu tesisini,

9. Yeni kaynaklar yaratılması suretiyle, birliğe dâhil memleketlerin kalkınmalarına hadim olmak üzere, 1 milyar dolar sermayeli bir Avrupa Yatırımlar Bankası kurulmasını,

10. Mübadeleleri artırmak, içtimai ve iktisadi gelişmelerini sağlamak maksadiyle, denizaşırı ülkelerin anlaşmaya iştirak ettirilmesi ve bu maksatla bir Denizaşırı Kalkınma Fonu tesisini,

tazammun etmektedir.

Bu hususları temin edecek lüzumlu teşkilâtın kurulması da derpiş edilmiştir. Bu teşkilât, Âkîd Devletlerin millî meclislerinden seçilmiş mebuslardan mürekkep bir meclis ile

vekillerden müteşekkil bir konsey, adalet divanı ve bir komisyondan terekkebilmektedir.

Anlaşmada derpiş edilen esasların tedricen tatbik edileceğine yukarda işaret edilmişti. Nitekim, ilk defa olarak Müşterek Pazara dâhil memleketler 1959 yılı başında gümrük tarifelerinde % 10 nispetinde bir indirme yapmış bulunmaktadırlar.

Müşterek Pazar yanında bir Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi kurulması için İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya, Avusturya, Portekiz arasında başlamış olan çalışmalar da inkişaf etmektedir. Yediler adı ile anılmakta olan bu memleketler de 1 Temmuz 1960 tarihinde, gümrük tarifelerinde % 20 nispetinde bir indirmeyi derpiş etmektedirler.

Malûm olduğu üzere, Hükümetimiz Müşterek Pazara iltihaka karar vermiş, Temmuz 1959 tarihinde gerekli müracaat yapılmış ve bu müracaatımız kabul edilmiştir.

Büyük bir iktisadi kalkınma halinde bulunan memleketimizde, bir taraftan ziraatin geliştirilmesi, diğer taraftan hızla artan nüfusumuzun en verimli sahalarda istihdamı, muvazeneli ve müstakar bir iktisadi bünyenin tahakkuku için lüzumlu olan yatırımlara devam olunması ve ileri memleketler seviyesinde bir sanayileşmenin tahakkuk ettirilmesi, millî ekonomimizin hayati dâvasını teşkil etmektedir.

Bu itibarla, bir taraftan sanayiimizin himaye devresi ile bu devre zarfında tatbik edilecek rejim üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır. Diğer taraftan, sanayie mütaallik himayenin şümul ve esaslarının tesbiti ile kalkınma ve yatırım programlarımızın telifi mevzuunda etraflı tetkikler yapılmaktadır. Bu tetkiklerin ikmalinden sonra, Müşterek Pazarın serbest rekabet statüsüne intibakı teminen sanayi maliyetleri bakımından müsavi şartlar tahakkuk ettirilecektir.

Netice itibariyle, şu hususu tebarüz ettirmek yerinde olacaktır ki; her halükârda, Hükümet tahaddüs edecek şartları derpiş etmekte ve kalkınmamızın mûtalarına göre, müddeti ve muhtevası tesbit edilecek bir rejim üzerinde durmaktadır.”⁴²²

“Türkiye ekonomisinin seyri” başlıklı fasılda ise DP’nin iktidara geldiği 1950 yılından itibaren Türk ekonomisinin yönünün “kanaatkârlık ve iktifa

⁴²² 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.6-7. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:41, (19.2.1960).

yolundan mütemadi terakki ve teali istikametine” döndürüldüğü, bu anlamda yapısal bir değişikliğin yaşandığı ve bu değişikliğin temel taşının da uygulanan yatırım politikası olduğu vurgulanmıştır.⁴²³ 1950’den itibaren yapılan yatırımlarla ilgili olarak öncelikle şu genel bilgiler ve rakamlar verilmiştir:

“1950’den bu yana resmî ve hususi sektörce ele alınan ve ziraat, maden istihracı, imalât sanayii, mesken, elektrik, gaz ve su, ticaret, ulaştırma, hizmet sektörü ve diğerleri olmak üzere 9 ana grupta mütalâa olunan yatırımların iç ve dış tediye mecmuu 36 007 729 000 lira tutmakta ve bu miktarın 25 983 000 000 lirası 1958 senesi sonuna kadar fiilen tediye edilmiş bulunmaktadır.

Fiilen tediye edilmiş bulunan 25 983 000 000 lira, yatırımların yapıldığı tarihteki rayiçlere göre değil de, bugünün rayiçlerine göre hesaplanırsa yatırım yekûnunun 93 milyarı aşmakta bulunduğu derhal anlaşılır.

Mühim bir kısmı inşa ve ikmal edilerek hizmete girmiş bir kısmı da pek yakında hizmete girecek olan bu yatırımlar için bakiye ödenmesi icabeden iç ve dış tediye tutarı 10 024 046 000 lira olup bu miktarın 2 322 875 000 lirası da 1959 senesi sonunda ödenmiş olacaktır.

Bakiyenin 2 353 636 000 lirası 1960 yılında, 1 425 277 000 lirası 1961 yılında, 3 922 308 000 lirası da 1962 - 1965 yıllarında ödenecek şekilde programlaştırılmıştır.

Yatırımların sabit fiyatlarla, millî gelirden tevlihdettiği artış % 61 nispetindedir.

Aşağıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, geçen dokuz yıllık zaman içinde, hususi teşebbüs sahasında, Devlet sektörüne nazaran daha fazla yatırım yapılmış olması, süratle tahakkuk ettirilmekte olan iktisadi kalkınmamızın millete maledilmiş bulunduğu katî ifadesidir.

Demokrat Partinin iktidara geldiği tarihten sonra yapılan yatırımların muhtelif gruplara göre dağılışı, Devlet sektörü ve hususi teşebbüs itibariyle aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁴²³ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, s.8 **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

Yatırımlar ve muhtelif sektörler itibariyle dağılışı (T. L.)

	Devlet Teşebbüsü	Hususi Teşebbüs	Yekûn
Ziraat	1 465 556 000	4 153 362 000	5 618 918 000
İstihraç sanayi (Madenler)	270 874 000	21 700 000	292 574 000
İmalât sanayii	2 215 409 000	3 415 377 000	5 630 786 000
İnşaat sanayii	33 377 000	4 744 200 000	4 827 577 000
Elektrik, gaz, su	1 652 891 000	75 343 000	1 728 234 000
Ticaret	86 515 000	389 700 000	476 215 000
Ulaştırma ve muhabere	4 322 210 000	1 220 446 000	5 542 656 000
Hizmetler	1 581 670 000	77 900 000	1 659 570 000
Diğerleri	3 183 000	203 970 000	207 153 000
	11 681 685 000	14 301 998 000	25 983 683 000

Tahakkuk ettirilen yatırımların yekûnunu teşkil eden 25 milyar 983 milyon 683 bin liranın % 21,6'sı ziraat, % 21,6'sı imalât sanayii, % 21,3'ü ulaştırma ve muhabere, % 18,5'i inşaat sanayii, % 6,6'sı elektrik, gaz, su, % 6,4'ü hizmetler, % 1,8'i ticaret, % 1,2'si istihraç sanayii (madenler), % 1'i diğer işlere sarf edilmiş bulunmaktadır.

Şu ciheti, derhal ilâve etmek icabeder ki, yatırımlar hakkında yukarıda verilen rakamlar, şimdiye kadar derlenebilen malûmata müstenidolup 1950-1958 devresi zarfında yapılmış olan yatırımları göstermekte ve bunların dış tediyeleri de primsiz döviz kuru yani 1 dolar = 2.80 kuruş üzerinden hesabedilmiş bulunmaktadır.

İçinde bulunduğumuz 1959 senesi zarfında yapılan yatırımlara taallûk eden 2 322 000 000 lira, yukarıdaki rakama dâhil değildir. Bu miktarın da ilâvesiyle, Demokrat Partinin 9 senelik iktidarı zamanında yapılan yatırımlar yekûnunun 28 milyar 305 milyon lirayı bulduğu görülür ki, bu rakam, Türk ekonomisinin kısa bir süre içinde kazandığı kudretin azameti hakkında tam bir kanaat vermeye kâfi gelir.”⁴²⁴

⁴²⁴ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.8-9. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

Bu genel bilgilerden sonra, gerekçenin devamında, 1950 yılından itibaren farklı üretim ve ulaştırma kollarına yapılan sermaye yatırımları, para ve kredi ve ödemeler dengesi gibi konulara ilişkin detaylı ve karşılaştırmalı açıklamalar yer almıştır.⁴²⁵

Bütçe gerekçesinin “1959 bütçe tatbikatı” başlıklı üçüncü kısmında, 1959 yılı Devlet gelirleri tahmininin % 69,07’sinin mali yılın ilk sekiz ayı içinde realize edildiğini, bunun önceki yıllara kıyasla çok yüksek bir gerçekleşme oranı olduğu belirtilmiştir.⁴²⁶ Devlet borçları faslında da, 1959 yılında borçların 1950 yılına oranla % 100 arttığı, ancak bu artışın soyut düzeyde değil, milli gelir ve devlet gelirleri ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Devlet borçları konusunda bütçe gerekçesinde şu açıklamalar yer almıştır:

“31. X. 1959 vaziyetine göre, Devlet borçlarının yekûnu, ticari ve karakter taşıyan Toprak Mahsulleri Ofisi bonoları da dâhil olmak üzere, 4 milyar 894 milyon liradır. 2 milyar 402 milyon lira olan 1950 vaziyetine nazaran 2 milyar 492 milyon lira artış vardır. Bu artışın nispeti (% 100) civarındadır. Borçların mücerret artıp eksilmesi üzerinde durarak isabetli bir mütalâa serd etmek mümkün değildir.

Borçlanma mevzuunda mukayeseler yaparak bir neticeye varabilmek için Devlet borçları mecmuunun millî gelirle ve bütçe varidat rakamları ile karşılaştırılması zaruri bulunmakta, ayrıca âmme kredilerinin sarf mahal ve şekillerinin müsmiriyet derecesinin de nazara alınması icabetmektedir.

Mevzu, bu bakımlardan tetkik edildiği zaman varılacak netice şudur: Son 9 yıl içinde Devlet borçlarının umumi yekûnunda artış görünmesine rağmen aynı devre zarfında memleketimizin mazhar olduğu çok büyük iktisadi inkişaf neticesi Devlet borçlarının millî ekonomiye tahmil eylediği külfet artmamış, aksine olarak büyük ölçüde hafiflemiştir. Filhakika, Devlet borçları millî gelirle bir arada mütalâa edildiği takdirde bu borçların millî gelire olan nispetinin 1950 yılında % 29,6 iken 1959’da % 14,5’e düşmüş olduğu görülür.

...

⁴²⁵ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.10-51. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴²⁶ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, s.51-52. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

Devlet borçlarının bütçe varidat rakamları ile mukayesesi de aynı neticeyi teyid etmektedir. Filhakika bu borçların bütçe varidat yekûnuna nispeti 1950 yılında % 183 iken 1959 da % 82'ye düşmüştür.”⁴²⁷

Bütçe gerekçesinin son kısmında 1960 bütçesinin tetkik ve tahlili yapılmıştır. DP hükümetlerinin önceki bütçelerinde olduğu gibi, “1960 yılı bütçesinde de yatırımlar ön plânda tutulmuş ve buna göre tahsisat tefrik edilmiştir.”⁴²⁸ Denk olarak hazırlanan bütçe ile Hükümet, kamu hizmetleri için toplam 7 milyar 621 bin 714 liralık tahsisat talep etmiştir. Bu miktar, 1959 yılı bütçesinden %22,3 oranında daha fazladır. 1960 bütçesinde yatırımların bütçe toplamı içindeki payı da %35, 90 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe gerekçesine göre, genel bütçe gelirleri 7 266 695 000 lira, mülhak (katma) bütçe gelirleri de 354 667 714 lira olmak üzere gelirler toplamı 7 621 362 714 lira olarak tahmin edilmiştir. 1960 yılı bütçesinde genel bütçeye dahil dairelerin gelirlerinde, 1950 yılına kıyasla % 453,3, 1957 yılı gelirlerine kıyasla da %21, 5 oranında bir artış öngörülmüştür.⁴²⁹

Bütçe Encümeni, Hükümetin sunduğu Bütçe tasarısını 17.12.1959 tarihinden 11.2.1960 tarihine kadar süren müzakereler neticesinde kabul ederek, bazı değişikliklerle Meclis Başkanlığına takdim etmiştir. Bütçe komisyonu raporunda ekonominin genel manzarası, nüfus başına düşen gayri safi milli hasıla, milli gelirin sektörlere göre dağılımı, yatırımlar, fiyatlar, kredi ve mevduatlar, istikrar programının uygulaması, kamu harcamaları, gelir ve gider bütçesi gibi temel konular üzerine ayrıntılı analizlere yer verilmiştir.⁴³⁰ Bu değerlendirmelerin ardından, “gerçek denklik vasfı yanında hizmet ve yapıcılık karakterini de mütebariz” olarak nitelendirilen 1960 yılı bütçesi Umumi Heyetin onayına arz edilmek üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur.⁴³¹

Devlet bütçesine giren dairelerin 1960 bütçe yılı yatırımlar dışında kalan masrafları (A-1 Cetveli hükümet tarafından 4 641 439 716 lira olarak önerilmiş,

⁴²⁷ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, s.58. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴²⁸ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, s.60. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴²⁹ 1959 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni Mazbatası (1/454), 43 S. Sayılı basmayazı, ss.60-61. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴³⁰ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/454, Karar No. 51, 43 S. Sayılı basmayazı, ss.407-438. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

⁴³¹ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/454, Karar No. 51, 43 S. Sayılı basmayazı, s.438. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

ancak Bütçe Komisyonu bu rakamı 4 643 207 305 liraya yükseltmiştir. Aynı şekilde, dairelerin yatırım masrafları (A-2 Cetveli) konusunda da, Bütçe Komisyonu Hükümetin önerdiği toplam 2 625 255 284 liralık meblağı 2 638 487 696 liraya yükseltmiştir.

1960 yılı bütçesinde, yatırım dışı ve yatırım giderlerinin kurumlar arasındaki dağılımını gösteren A1 ve A2 cetvelleri aşağıdaki gibi oluşmuştur.⁴³²

⁴³² Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/454, Karar No. 51, 43 S. Sayılı basmayazı, A-1 ve A-2 Cetvelleri. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

A1- CETVELİ (YATIRIM DIŞI GİDERLER)

	Hükümetçe Teklif edilen Lira	Bütçe Encümenince kabul edilen Lira
Daireler		
Büyük Millet Meclisi	45 589 081	45 671 681
Riyaseti Cumhur	2 709 928	2 709 928
Divanı Muhasebat Reisliği	7 719 565	7 719 565
Başvekâlet	10 813 514	10 833 514
Şûrayı Devlet Reisliği	5 068 965	5 048 965
İstatistik Umum Müdürlüğü	17 432 765	18 050 265
Diyanet İşleri Reisliği	37 010 031	37 010 031
Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü	53 865 852	53 790 852
Adliye Vekâleti	181 206 197	181 206 197
Millî Müdafaa Vekâleti	1 152 439 967	1 152 439 967
Dahiliye Vekâleti	65 395 480	65 395 480
Emniyet Umum Müdürlüğü	150 628 811	150 628 811
Jandarma Umum Kumandanlığı	183 658 912	183 658 912
Hariciye Vekâleti	115 375 521	117 570 521
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	3 801 283	3 801 283
Maliye Vekâleti	569 251 216	567 726 705
Devlet Borçları	502 038 719	502 038 719
Maarif Vekâleti	793 197 114	793 197 114
Nafia Vekâleti	15 363 321	15 403 321
Ticaret Vekâleti	15 954 804	15 914 804
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti	343 042 029	343 012 029
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	32 437 517	32 402 517
Ziraat Vekâleti	194 878 390	194 778 390
Devlet Meteoroloji İşleri U.M.	10 839 912	10 839 912
Münakalât Vekâleti	9 938 312	9 938 312
Çalışma Vekâleti	6 413 233	6 423 233
Sanayi Vekâleti	42 230 973	42 780 973
Basın - Yayın ve Turizm U.M.	32 998 588	32 998 588
İmar ve İskân Vekâleti	5 592 805	5 557 805
Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü	34 546 911	34 658 911
UMUMİ YEKÛN	4 641 439 716	4 643 207 305

A2- CETVELİ (YATIRIM GİDERLERİ)

Daireler	Hükümetçe	Bütçe
	Teklif Edilen	Encümenince
	Lira	Kabul Edilen
		Lira
Büyük Millet Meclisi	6 183 608	5 529 808
Riyaseti Cumhur	30 001	30 001
Divanı Muhasebat Reisliği	170 000	170 000
Başvekâlet	15 182 501	15 000 501
Şûrayı Devlet Reisliği	1 000 000	—
İstatistik Umum Müdürlüğü	760 000	760 000
Diyanet İşleri Reisliği	—	—
Tapu ve Kadastro U.M.	896 269	1 121 269
Adliye Vekâleti	1 888 000	1 413 000
Millî Müdafaa Vekâleti	83 732 189	85 732 189
Dahiliye Vekâleti	1 600 000	—
Emniyet Umum Müdürlüğü	8 877 401	8 277 401
Jandarma Umum Kumandanlığı	14 468 500	15 468 500
Hariciye Vekâleti	6 335 800	6 335 800
Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı	—	—
Maliye Vekâleti	1 760 785 262	1 749 755 973
Devlet Borçları	—	—
Maarif Vekâleti	144 802 886	150 002 886
Nafia Vekâleti	431 832 079	463 272 579
Ticaret Vekâleti	105 000	105 000
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti	5 750 000	4 000 000
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti	3 738 000	1 388 000
Ziraat Vekâleti	37 802 165	33 199 165
Devlet Meteoroloji İşleri U.M.	655 002	475 002
Münakalât Vekâleti	802 201	452 201
Çalışma Vekâleti	150 000	—
Sanayi Vekâleti	13 387 001	13 327 001

Basın - Yayın ve Turizm U.M	19 127 500	18 227 500
İmar ve İskân Vekâleti	60 252 000	60 102 000
Toprak ve İskân İşleri Umum	4 941 919	4 341 919
Müdürlüğü		
UMUMİ YEKÛN	2 625 255 284	2 638 487 695

Devlet bütçesine giren dairelerin 1960 bütçe yılı masraflarına karşılık Hükümet 7 266 695 000 lira gelir (B- Cetveli) tahmininde bulunurken, Komisyon bu tahmini 7 281 695 000 olarak revize etmiştir.⁴³³

1960 yılı gelir bütçesinin gelir kalemlerine göre dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir.

⁴³³ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/454, Karar No. 51, 43 S. Sayılı basmayazı, s.447. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

B- CETVELİ (GELİR BÜTÇESİ)⁴³⁴

Gelirin Çeşidi	1959 yılı Tahminleri (Lira)	1960 YILI	
		Hükümetçe Tahmin Edilen (Lira)	Encümençe Tahmin Edilen (Lira)
I- Vergiler			
<i>A) İrat ve Servet Vergileri</i>			
Gelir Vergisi	1 470 000 000	1 800 000 000	1 800 000 000
Kurumlar Vergisi	160 000 000	345 000 000	345 000 000
Binalardan alınan			
Savunma Vergisi	17 000 000	21 000 000	21 000 000
Hayvanlar Vergisi	33 000 000	35 000 000	36 000 000
Veraset ve İntikal			
Vergisi	15 000 000	15 000 000	15 000 000
Hususi Otomobil			
Vergisi	10 000 000	11 000 000	11 000 000
Mülga İrat ve			
Servet Vergileri			
artıkları	2 000 000	3 000 000	3 000 000
Fasıllar yekûnu	1 707 000 000	2 230 000 000	2 231 000 000
<i>B) Gider Vergileri, Gümrük Vergisi,</i>			
<i>İstihlâk Vergisi</i>			
İstihsal Vergisi			
İthalden alınan			
istihsal vergisi	780 000 000	955 000 000	955 000 000
Dâhilde alınan			
istihsal vergisi	540 000 000	575 000 000	575 000 000
Akar yakıtlardan			
alınan istihsal			
vergisi	150 000 000	170 000 000	180 000 000
Fasil yekûnu	1 470 000 000	1 700 000 000	1 710 000 000
Hizmet Vergileri	215 000 000	270 000 000	270 000 000

⁴³⁴ Bütçe Encümeni Mazbatası, Esas No.1/454, Karar No. 51, 43 S. Sayılı basmayazı, B-Cetveli Varidat Bütçesi, ss.506-510. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960).

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi			
Nakliyat Vergisi	90 000 000	100 000 000	100 000 000
PTT Hizmetleri Vergisi	18 000 000	26 000 000	26 000 000
Gümrük Vergisi	700 000 000	870 000 000	870 000 000
Şeker İstihlâk Vergisi	300 000 000	310 000 000	310 000 000
Tekel maddelerinden alınan Savunma Vergisi	348 000 000	410 410 000	410 410 000
Mülga Vasıtalı Vergiler artıkları	5 000 000	5 000 000	5 000 000

C) Diğer Vergiler Varidatı (Resim ve harçlar)

Resimler			
Sefineler Vergisi	500 000	500 000	500 000
Damga Resmi	215 000 000	260 000 000	260 000 000
Tayyare Resmi	9 000 000	10 000 000	11 000 000
Gümrüklerde kağıtlara yapıştırılan Savunma Pulu	400 000	600 000	600 000
Hayvan sağlık zabıtası Resmi	40 000	200 000	200 000
Trafik resimleri	17 000 000	20 000 000	20 000 000
Fasıl yekûnu	241 940 000	291 300 000	292 300 000
Harclar			
Tapu harcları	80 000 000	80 000 000	80 000 000
Mahkeme harcları	35 000 000	40 000 000	40 000 000
Noter harcları	10 000 000	12 000 000	12 000 000
Pasaport ve kançılarya harcları	5 000 000	9 000 000	10 000 000
Diğer harclar	2 000 000	4 000 000	4 000 000
Trafik harcları	10 000	10 000	10 000
Fasıl yekûnu	132 010 000	145 010 000	146 010 000
Birinci Kısım yekûnu	5 226 950 000	6 357 720 000	6 370 720 000

**II- Devletçe
idare edilen
kurumlar
hâsılatı ve Devlet
payları**

Devletçe idare
edilen kurumlar
hâsılatı

Darphane ve

Damga Basımevi

400 000

500 000

500 000

Resmi

basımevleri

300 000

300 000

300 000

Resmi okullar

300 000

350 000

350 000

Diğer kurumlar

2 500 000

3 000 000

3 000 000

Tekel İdaresi sâfi

hasılatı

423 475 000

540 250 000

540 250 000

Radyo varidatı

12 000 000

13 000 000

13 000 000

Milli Piyango

Varidatı

27 250 000

28 820 000

30 820 000

Fasıl yekûnu

466 225 000

586 220 000

588 220 000

Devlet payları

Mükerrer sigorta

şirketlerinden

alınan

1 000 000

1 000 000

1 000 000

Petrolde Devlet

hakkı

1 800 000

2 600 000

2 600 000

Petrolde Devlet

hissesi

3 000 000

3 500 000

3 500 000

Madenlerden

Devlet hakkı

8 000 000

20 000 000

20 000 000

Oyun kâğıdı

varidatı

1 500 000

2 000 000

2 000 000

Dövizler

dolayısıyla

alınacak hazine

hissesi

140 000 000

110 000 000

110 000 000

Fasıl yekûnu

155 300 000

139 100 000

139 100 000

Muayyen masraflar karşılığı varidatlar Kambiyo karşılığı Merkez Bankasından alınan	125 000	125 000	125 000
Teftiş karşılığı şirketlerden alınan	80 000	80 000	80 000
Fasıl yekûnu	205 000	205 000	205 000
İkinci kısım yekûnu	621 730 000	725 525 000	727 525 000

III- Devlet emvali varidatı

Gayrimenkullerden alınan Peşin para ile satılan gayrimenkul satış bedeli	10 000 000	8 000 000	8 000 000
Taksitle satılan gayrimenkul satış bedeli	1 250 000	1 250 000	1 250 000
Borçlanma taksit bedelleri	900 000	900 000	900 000
Kiralar	5 000 000	5 000 000	5 000 000
Ecrimisiller	1 000 000	1 250 000	1 250 000
Gümrük ardiye ücreti	50 000	50 000	50 000
Fasıl yekûnu	18 200 000	16 450 000	16 450 000
Menkul mallar satış bedeli	8 000 000	13 000 000	13 000 000
Menkul kıymetler varidatı Hazine portföyü ve iştirâkleri varidatı	16 000 000	30 000 000	30 000 000
Faizler	7 000 000	15 000 000	15 000 000
Fasıl yekûnu	23 000 000	45 000 000	45 000 000
Kıymetli kâğıtlar	750 000	1 000 000	1 000 000
Üçüncü Kısım yekûnu	49 950 000	75 450 000	75 450 000

**IV- Çeşitli
varidat ve
cezalar**

Tavizlerden ve
ikrazlardan geri
alınanlar

30 000 000 30 000 000 30 000 000

Cezalar

Para cezaları

8 500 000 12 000 000 12 000 000

Vergi ve zam

cezaları

18 000 000 25 000 000 25 000 000

Trafik cezaları

500 000 1 000 000 1 000 000

Fasıl yekûnu

27 000 000 38 000 000 38 000 000

Müteferrik varidat

25 000 000 40 000 000 40 000 000

Dördüncü Kısım

yekûnu

82 000 000 108 000 000 108 000 000

TOPLAM

Birinci kısım

yekûnu

5 226 950 000 6 357 720 000 6 370 720 000

İkinci kısım

yekûnu

621 730 000 725 525 000 727 525 000

Üçüncü kısım

yekûnu

49 950 000 75 450 000 75 450 000

Dördüncü kısım

yekûnu

82 000 000 108 000 000 108 000 000

GENEL

TOPLAM

5 980 630 000 7 266 695 000 7 281 695 000

TBMM Genel Kurulunda 1960 yılı bütçesinin geneli üzerindeki müzakereler, 19 Şubat 1960 tarihli kırk birinci birleşimde Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın bütçeyi takdim konuşması ile başlamıştır. Polatkan konuşmasına başlarken, Bütçe Encümeninin yaptığı tadil, tenzil ve ilave tekliflerine Hükümetçe katıldıklarını ve geceli gündüzlü çalışan Encümene teşekkür ettiklerini belirtmiştir. Polatkan, 1960 bütçesine ilişkin gelir ve gider rakamları hakkında çok genel bilgi verdikten sonra, dünya ekonomisinin takip ettiği seyre ve ülke ekonomisinde kaydedilen gelişmelere ilişkin açıklamalar yapmıştır.⁴³⁵

Polatkan'a göre, 1959 yılı gelişmiş ülkeler için genellikle bir istikrar ve gelişme yılı olmuştur. ABD'de 1957 yılında başlayan resesyon 1958 yılı ortalarından itibaren durmuş, 1959 yılından itibaren de iktisadi hayat normal

⁴³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.4.

gelişimine dönmüştür. ABD’de ve İngiltere, Almanya ve İtalya gibi diğer gelişmiş ülkelerde geçtiğimiz yıl içinde sınai üretimde önemli artışlar kaydedilmiştir. Ayrıca, Amerika dışındaki gelişmiş ülkelerde, altın ve döviz ihtiyaçlarında da büyük artışlar yaşanmıştır.⁴³⁶ Sanayileşmiş ülkelerdeki olumlu gelişmelere karşılık, az gelişmiş ülkelerin ekonomik sorunları 1959 yılında da devam etmiştir. Üretim tekniklerinin artması ve sentetik madde kullanımının genişlemesi, ham madde üretimi yapan az gelişmiş ülkelerin aleyhine bir durum yaratmıştır. Ham madde fiyatlarındaki sürekli düşüş, az gelişmiş ülkelerin ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemiş, iktisadi gelişmede ve enflasyonla mücadelede ciddi sıkıntılara neden olmuştur.⁴³⁷

Maliye Vekili, Türk ekonomisinin genel durumu ve izlenen politikanın temel esasları konusunda da ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Polatkan, DP hükümetlerinin 1960 yılı bütçesine de hakim olan, ekonomi politikalarının amaç ve esaslarını şu şekilde özetlemiştir:

“Memleketimizin iktisadi kudretinin hızla artırılması ve aziz milletimizin yaşama seviyesinin en kısa zamanda muasır ileri milletler seviyesine yükseltilmesi Demokrat Parti Hükümetlerinin büyük bir iman ve azimle tatbik edegeldikleri ve Yüksek Heyetinizin devamlı teşvik ve müzaheretine mazhar iktisadi ve malî politikanın esasını teşkil eder.

Şimdiye kadar almış olduğumuz bütün malî ve iktisadi tedbirler ve bütçelerimiz, bu ana prensibin bir an evvel tahakkuku yolunda birer vasıta olmuşlardır.

Yüksek Meclise sunulmuş bulunan 1960 malî yılı bütçesi de, muvaffakiyetle tatbik edilmekte olan iktisadi istikrar programı esasları içinde ve yıldan yıla artan imkânlar ve hizmet gücü ile 10 yıldan beri devam eden üstün gayretlerin yeni ve ileri bir merhalesini teşkil eylemektedir.”⁴³⁸

Polatkan, 4 Ağustos 1958 tarihinden itibaren uygulanan ekonomik istikrar programının büyük bir hassasiyet ve özenle uygulandığını, 1959 yılında bu yönde başarılı gayretlerin olduğunu ve parlak neticeler alındığını vurgulamıştır. Bütçe gerekçesinde yer alan istikrar programının temel esaslarını bir kez daha açıklayan Polatkan, bu programın mali muvazene ve bütçe denkliliği, para ve kredi hacminin kontrolü, Türk parasının iç ve dış değeri ve fiyatlar, dış

⁴³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.5.

⁴³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.6.

⁴³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.8.

ticaret ve ödemeler dengesi ile devlet borçları bakımından yarattığı olumlu sonuçları rakamlarla ortaya koymuştur.⁴³⁹

Polatkan, konuşmasının 1959 yılı bütçe uygulamasına ayrılan kısa bölümünde özellikle Devlet gelirlerindeki artışa ve gerçekleşme oranlarına dikkat çekmiş, mali yılın on bir aylık devresi içinde yıllık toplam gelir tahminlerinin yaklaşık % 95'inin fiilen tahsil edildiğini, bunun devlet gelirleri realizasyonunun bütçe tahminlerini aşan oranda gerçekleştiğinin delili olduğunu ifade etmiştir. Polatkan'a göre, Devlet gelirlerindeki bu "muntazam ve süratli gelişme", ekonomik kalkınma çabalarının mal ve hizmet hacmi üzerinde yarattığı olumlu tesirlerin sonucuydu. Bu artan gelirler sayesinde, kamu hizmetlerinin daha iyi sunulması, ülkenin kalkınmasını hızlandıracak ve halkın refah seviyesini artıracak alanlara daha fazla tahsisat ayrılması mümkün olmaktaydı.⁴⁴⁰

Polatkan, 1960 yılı bütçesinde de Devlet gelirlerinde artış öngörüldüğünü belirtmiştir. Polatkan, 1960 gelir bütçesi hakkında şöyle konuşmuştur:

"Bütçe Encümenince yapılan titiz ve dikkatli çalışmalar sonunda 1960 yılı gelir tahminlerinin 7 milyar 281 milyon 695 bin lira olarak tesbit edildiği malûmdur.

Bu miktar 1959 malî yılına ait Devlet varidatı tahminleri yekûnu olan 5 milyar 980 milyon 630 bin liraya nazaran (% 21.7) nispetinde, 1 milyar 301 milyon 65 bin liralık bir gelir tahmini artışını ifade etmektedir.

Devlet varidatındaki gelişmelerin 1951-1960 yıllarını ihtiva eden 10 yıllık devre içindeki umumi görünüşü şayanı dikkattir. Filhakika bu 10 yıl içinde Devlet varidatı 1 milyar 300 milyon liradan 7 milyar 281 milyon liraya yükselmek suretiyle, 1950 yılına nazaran % 460 nispetinde, 5 milyar 982 milyon liralık bir artış kaydetmiştir.

1960 malî yılında Devlet gelirlerinde derpiş edilmekte olan bu inkişafın yeni bir vergi ihdas edilmeden veya vergi zammına tevessül olunmadan temin olunduğunu ve varidat tahminlerimizin objektif esaslara istinaden isabetli ve realist bir görüşle tesbitine hususi bir dikkat ve itina gösterildiğini arz etmek isterim.

Devlet gelirlerinde görülen bu inkişafın umumi istihsal, imalât ve ticaret hacminde, vatandaşların kazanç imkânlarında husule gelen büyük gelişmelere muvazi olarak tahakkuk ettiğini kolaylıkla teşhis etmek mümkündür. Şurasını da hemen ilâve

⁴³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss. 9-15.

⁴⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss. 15-16.

etmek isterim ki, Devlet gelirlerinin bu emin, devamlı ve süratli gelişmeye kavuşmuş olmasında, vergi sistemimizin konjonktürü ve millî gelirin artışı yakından takibedebilir bir hale getirilmiş olmasının da büyük tesiri vardır.”⁴⁴¹

Maliye Vekili, konuşmasının devamında, sağlık, eğitim, millî savunma, iktisadi kalkınma, sosyal güvenlik, ulaşım, borç ödeme ve genel idare gibi büyük hizmet grupları bakımından bütçenin ayrıntılı analizini yapmıştır.⁴⁴² Polatkan, konuşmasının sonunda iktisadi kalkınma hamlesinin önündeki güçlükleri ve bunların aşılması için gösterilen gayretleri anlatmıştır. Polatkan bütçe konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Yükselebilmek için, hattâ bugünkü ileri medeniyet içerisinde vakar ve haysiyetle yaşayabilmek için memleketimizde içtimai ve iktisadi büyük bir hamlenin tahakkuk ettirilmesi lâzım geliyordu. Yalnız içtimai seviyemizi yükseltmek bakımından değil, memleket ekonomisinin sağlam ve verimli bir bünyeye kavuşturulması bakımından da bu hamle çok güç olmuş ve bu güçlük beşeri takatin fevkinde denilebilecek çalışmaları icabettirmiştir.

Asırlarca ihmal edilmiş bir memlekette, yani kendi memleketimizde, her şeyi hattâ zihniyetlere, düşünce tarzlarına kadar maddi ve mânevi bütün müesseseleri yeniden kurmak, yollar, barajlar, limanlar ve silolar gibi çeşitli temel tesisleri hiç yoktan vücuda getirmek, Türk Milletinin en tabî ve en asgari ihtiyaçları sayılması gereken mektepler ve hastaneler inşa etmek, ve bütün bunlara rağmen iktisadi istikrarı temin eylemek vazifesi, bütün şeref ve güçlüğü ile bize bırakılmıştır.

Durgun veya geri bir ekonomide esaslı ve devamlı değişmeler meydana getirmek, istihsalî canlandırmak, ekonomiye hayatiyet ve dinamizm kazandırmak için sonsuz gayretler sarf olunurken, bilhassa az gelişmiş memleketlerin bünyelerine yerleşmiş gelenekler, topluluğu saran ruh ve mânevi muhit, eski usul ve telâkkilere bağlı kalış gibi ilerlemeyi firenliyen âmillere de mücadele etmemiz gerekmiştir.

Bu itibarla dâva sadece iktisadi hayatı harekete getirmek değil, gelenek ve göreneğin köstekleyici tesirlerinden kurtarıp ona

⁴⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:41, (19.2.1960), ss. 16-17.

⁴⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:41, (19.2.1960), ss. 19-33.

serbestçe gelişme imkânlarını bahşedecek müesseseleri ve ruhu kazandırmaktır.

Gözden uzak tutulmaması icabeden diğer bir husus da, iktisadi müesseselerini kurmuş, cihazlarını ikmal etmiş, istihsalı alabildiğine gelişen, millî geliri yüksek seviyelerde seyreden halkı müreffeh milletlerle yanyana ve iktisaden rekabet halinde yaşamak mecburiyetinde bulunduğumuzdur.

1950 yılından beri dâvayı böylece benimsiyen hükümetleriniz, başarı ihtiyaçları asırlarca tazyik altında tutulmuş, medeni yaşama vasıta ve imkânlarından mahrum edilmiş bulunan halkımızın hayat seviyesini yükseltmeye, süratle artan nüfusun istihlâk ihtiyaçlarına bir tahdide tâbi tutmaksızın tatmine âzami itina göstermiş, hususi teşebbüsün faaliyetlerini çeşitli yollarla teşvik etmiş, faydaları yıllarca sonra görülecek ve gelecek nesillere intikal edecek büyük tesisler ve âbidevi eserler vücuda getirmiş, maarif ve sağlık gibi hizmet kollarını pek çok genişletmiş, demokratik hayatın icaplarından biri olan âmme hizmetini halkın ayağına götürmek prensibini şiar edinmiştir. (Soldan, alkışlar)

Bütçe içi ve bütçe dışı her türlü kaynakların seferber edilmesi ile mümkün olabilen bu faaliyetler, cemiyetimizin her cephesiyle rahatça mesafe katedebilecek bir seviyeye ulaşmasını temin etmiştir.

Bundan sonraki gelişmelerin, daha şümullü ve aynı zamanda iktisadi ve sosyal bünyenin matlubolan şekilde değişmesini hazırlıyacak istikamette vuku bulacağına elbette ki şüphe yoktur.

Demokrat Parti iktidarı tarihî ve iktisadi zaruretlerden mülhem ve memleket realitelerine uygun gördüğü bu siyasetine Türkiye'mizi kısa bir zamanda bugünün ileri memleketler seviyesine çıkarmak yolundaki bu şerefli tarihî vazifesine aynı azimle devam edecektir.

Kıymetli irşatları, icraatımızın her zaman başlıca ilham kaynağını teşkil eden Yüksek Heyetinizin tasvibine arz edilmiş bulunan 1960 yılı bütçelerinin; bundan evvelki bütçelerde olduğu gibi değerli tetkiklerinizle mükemmelleşeceğine inanıyoruz, memleketimiz ve milletimiz için hayırlı ve başarılı olmasını diliyoruz. (Soldan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)”⁴⁴³

⁴⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss.33-34.

Polatkan'dan sonra, CHP Meclis Grubunun 1960 yılı bütçesi hakkındaki görüşlerini açıklamak üzere Van Milletvekili Ferid Melen söz almıştır. Daha önceki bütçe görüşmelerinde olduğu gibi, bu kez de konuşmaların radyodan yayınlanması tartışması yapılmıştır. CHP adına konuşan Melen, arkadaşlarının Hükümet üyesi gibi parti grup sözcülerinin konuşmalarının da radyodan yayınlanmasına dair önergelerinin mutlaka genel kurula sunulması gerektiğini, zira bütçenin “sahibi aslisi” olan milletin Meclisteki müzakereleri tek taraflı değil tam olarak dinlemeye hakkı olduğunu vurgulamıştır. Ancak, Meclis Başkanı, radyo konusunda Mecliste görüşülmeyen hiçbir hususun kalmadığını, tamamen icraya taallük eden bu konu hakkında Mecliste müzakere açılıp oylama yapılamayacağını, İçtüzükte böyle bir şeyin bulunmadığını belirtmiştir.⁴⁴⁴

Melen, bütçe hakkındaki değerlendirmesine, 1960 bütçe gerekçesinin “resmi bir vesikaya yakışacak ciddiyet ve objektiviteden tamamen mahrum” olduğunu belirterek başlamıştır. Melen’e göre, bu gerekçe ülkenin iktisadi ve mali durumunu analiz eden bir belgeden ziyade “bir parti propoganda büroşürü” mahiyetindeydi. Gerekçe, gerçekleri halktan gizleme ve “her şeyi toz pembe gösterme” amacına matuftu. Gerekçede lehteki olaylar abartılarak yer alırken, aleyhteki olaylardan hiç bahsedilmemekteydi. Yapılanlar büyütülmekte, yapılmayanlardan ise hiç söz edilmemekteydi. Dahası, bütçe gerekçesini hazırlayanların gözünde, bu uğurda rakamlarla oynamak ve onları çarpıtmak meşruydur. Bu durum, muhalefeti “Hükümetçe takibedilen iktisadi ve mali politika ve bunun neticeleri üzerindeki görüşleri[ini] açıklamak aslî vazifesi yanında, Yüksek Meclise ve memleket umumi efkârına hâdiselerin ve bazı rakamların iç yüzünü de göstermek ve gerçekleri açıklamak gibi, medeni ve demokratik bir memlekette akla dahi gelmiyecek, diğer bir vazifeyle de maalesef, karşı karşıya bırakmış bulunuyor”du.⁴⁴⁵

Melen, bütçe rakamlarına dair açıklamalarına geçmeden önce, DP yönetiminin 10 yıldır uyguladığı iktisadi ve mali politikaları eleştirmiştir. Melen, DP’nin siyasi ve iktisadi bakımdan dünya konjonktürünün çok uygun olduğu bir dönemde iktidara geldiğini, özellikle 1948 yılında başlayan dış yardımların Menderes hükümetlerine çok önemli imkanlar sunduğunu ifade etmiştir. DP’nin iktisadi politikalarını üç devreye ayırarak analiz eden Melen şöyle konuşmuştur:

“Vakıalara sadık kalmış olmak için, bu 10 yılı, takibedilen politika ve elde edilen neticeler bakımından birbirinden tamamen farklı üç devreye ayırmak zarureti aşîkârdır. Hep bilindiği gibi, birinci devre; 1950-1953 yıllarını içine almaktadır. Birbiri ardınca

⁴⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.34.

⁴⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.35.

devam eden, çok müsait iklim şartları, dış tediye ihtiyatlarımızın sonu düşünülmezsizin gelişi güzel ve tamamen harcanması, ithalât bedelleri transfer edilemiyerek aryere denilen ve dış ticari itibarımız üzerinde büyük sarsıntılar yaratan 100 milyonlarca dolârlık dış borç birikmesi bahasına, geniş ithalât yapılması, ziraatin makineleşmesi ve bu sayede meralar aleyhine ekim sahasının genişlemesi Kore Harbinin yarattığı müsait konjonktür, Marshall yardımının fiilî neticelerinin alınmaya başlanması gibi, bir çoğu tamamen istisnai ve ârizi şartların tesiri altında, bu devrede millî ekonomide oldukça ehemmiyetli gelişmeler kaydolunmuştur. Filhakika hububat başta olmak üzere, umumiyetle zirai istihsalde mühim artışlar kaydedilmiş, ihracat ve ithalâtımız gerek miktar ve gerek kıymet itibarıyla fazlalaşmış, millî gelir ve millî gelirden fert başına düşen millî hâsıla reel olarak hızlı bir tempo ile yükselmiştir. Keza bu umumi gelişme ve genişlemeye muvazi olarak Devlet gelirlerinde de reel olarak ehemmiyetli artışlar kaydedilmiştir. Tâbiri caizse, bu devreyi Menderes hükümetlerinin iktisadi ve malî sahada bir (Balayı devri) olarak vasıflandırmak hatalı olmaz.

Hakikat şudur ki, bu müsait durum ve süratli gelişme ve genişleme, arazî ve istisnai şartların ve imkânların meydana getirdiği neticelerle memleket ekonomisinin bünyevi hususiyetlerini ve zarflarını birbirinden ayırmak basiretini gösteremiyen Menderes Hükümetlerinin, kendilerini yersiz ve temelsiz bir iyimserliğe, hatta daha da zararlısı gurura kaptırmalarına sebeb olmuştur. Bu devreye ait bütçe gerekçeleri, bütçe nutukları ve hususile Hükümet Reisinin Meclis içinde ve Meclis dışındaki konuşmaları, bu temelsiz iyimserliğin olduğu kadar, basirete meydan okumanın da ibret verici misalleri ile doludur. (Sağdan, bravo sesleri)

Nitekim, vatandaşlar arasında bugün artık bir istihza mevzuu haline gelen «Parlak bir istikbalin kapıları ardına kadar açılmıştır.» «Nurlu istikbalin eşiğindeyiz.» müjdeleri bu devrede verildiği gibi, «İhracatımızın ve ithalâtımızın yılda 7 milyon tonu aşacağı», «Dünyanın dördüncü hububatçı memleketi olduğumuzun iftiharla ilânı», «Bu memlekette artık kurunu vüstâda imiş gibi zaman zaman kıtlık tehlikelerine mâruz bulunmayacağı» teminatı ve hepsinden iddialısı, «Demokrat Parti iktidarının bu memlekette iklim şartlarını ve tabiatı kendisine râmettiği» yolundaki meydan okuma, yüzlerce arasında, bu temelsiz iyimserliğe ve gurura birer misal olarak zikredilebilir.

Hemen ilâve edilmek lâzımdır ki, bu tarihlerden sonra başlayan ve iktisadi hayatımızı altüst eden, içtimai bünyemizi temellerinden sarsan, vatandaşları harb yıllarında bile karşılaşılmiyan sıkıntı, ıstırap ve mahrumiyetlere mâruz bırakan buhranın ve enflâsyoncu politikanın, gerek psikolojik ve gerek maddi tohumları da, aslında bu devrede atılmaya başlanmıştır.

1954'te başlayıp 4 Ağustos 1958 tarihine kadar devam eden, ikinci devre; enflâsyoncu kaynakların, bütün hızı ile harekete getirildiği, iktisadi sahada vahim bir buhranın, hüküm sürdüğü yıllara rastlar.

Bu devrede, fiyatlar baş döndürücü bir şekilde yükselmeye, Türk parasının değeri süratle düşmeye başlamış; ithalât ve ihracatımız yıldan yıla azalmış ve daralmış; dış ticaret ve tediye muvazenesi açıkları büyümüş; dış ticaretimiz salim mecralarla alâkasını keserek, geniş vatandaş kitlesinin sırtından fırsatçılara büyük ve haksız kazançlar sağlıyan karışık usullere ve yollara sürüklenmiş; ariyere denilen ve dış itibarımız üzerinde çok menfi tesirler yaratan 100 milyonlarca dolarlık borç birikmiş; sanayimiz ham madde, işletme malzemesi ve yedek parça tedarikindeki müşkülât sebebiyle kapasitelerinin çok altında çalışmaya mecbur kalmış; yiyecek maddeleri de dâhil olmak üzere, her nevi zaruri ihtiyaç maddelerinde kıtlık ve darlık baş göstermiş; karaborsa ve ihtikâr almış yürümüşdür.

Adnan Menderes Hükümetlerinin, israfçı ve gösterişçi bir zihniyet içinde, alabildiğine suni iştira gücü yaratmak, devamlı şekilde istihsal artışını sağlayacak tedbirleri almadan, istihlâki teşvik etmek; gelişigüzel kredi dağıtmak; gelişigüzel borçlanmak; gelişigüzel masraf yapmak; gelişigüzel yatırım yapmak suretiyle ve bile bile, memleketi içine sürükledikleri bu vahim buhran, sonunda bizi dış borçlarımızı ödeyemez ve yeni yardım ve kredilerin desteği olmaksızın ayakta duramaz hale düşürmüştür. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

İşte, yıllardan beri inat ve ısrarla takibedilmiş olan hatalı iktisadi ve malî politikanın memleketimizde yarattığı ağır iktisadi buhrana çare bulmak ve şiddetli enflâsyonun iktisadi hayatımızda olduğu kadar içtimai bünyemizde de sebep olduğu büyük tahribatı tamir ve ıslah için, nihayet başvurulmak zorunda kalınan, istikrar tedbirlerinin gerçek sebebi budur.”⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss.35-37.

Melen, konuşmasının devamında, milli gelir rakamları, yatırımlar, iç ve dış borçlar, dış yardımlar ve istikrar programı gibi konular üzerinde durarak Hükümeti eleştirmiştir.⁴⁴⁷ Melen, tüm olumsuzluklara rağmen CHP yönetiminin çok önemli ekonomik yatırımlar yaptığını, DP yönetiminin ise alınan dış yardımlara ve parlak konjunktüre rağmen ülkeyi 4 Ağustos istikrar programı olmadan yönetilemeyen ve dış yardım olmadan ayakta duramayan bir ülke konumuna getirdiğini ileri sürmüştür. Melen, iki iktidar dönemini şu şekilde karşılaştırmıştır:

“Muhterem arkadaşlar,
İşte size iki iktidar:

Birincisi, 1923 yılında, asırların ihmali ve birbirini takibeden harblerle harap ve mecalsiz bir hale düşen, yoldan, mektepten, elektrikten, sermayeden, teknisyenden mahrum; mahdut fabrika tesisleri imtiyazlı yabancı şirketlerin elinde; nüfusu yarı aç yarı tok 11 milyon.

Bütçesi (140) milyon liradan ve bütün ihracatı (40) milyon dolardan ibaret bir memleket devralmış, ve hemen her sahada sıfırdan başlayarak beş yıl devam eden dünya iktisadi buhranı ve (5,5) yıl süren ve alevleri 5,5 yıl müddetle sınırlarımızı kaplayan İkinci Cihan Harbine rağmen, yılda ortalama 118 milyon dolar gibi, sadece Türk milletinin alın terinin mahsulü olan mütevazı imkânlarla 1950 Türkiye'sini yaratmaya muvaffak olmuştur. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Memleketin her tarafını birbirine kenetliyen ve değeri tek başına Demokrat iktidarın bütün yatırımlarına bedel olan, demiryolları bu imkânlarla yapılmış, saltanat idaresinden koparılan imtiyazlarla memleketi sömürmekte olan yabancı şirketlerin elindeki işletmeler bu imkânlarla satın alınmış, bugün dahi imalât sanayii gelirinin % 61 ini temin etmekte olan şeker, çimento, mensucat, kâğıt ve selüloz, deri, kundura, demir - çelik, makina kimya sanayii bu cılız imkânlarla kurulmuştur. (Bravo sesleri) Osmanlı Devletinin borçları da bu imkânlarla ödenmiştir. (535) bin tonilâtoluk Deniz Ticaret Filosu, halen hizmette bulunan Sivil Hava Filosu bu cılız imkânlarla temin olunmuştur. Aynı cılız imkânlarla 1923 te (43) milyon dolarlık ihracat yapan Türkiye (300) milyon dolarlık ihracat yapan bir memleket haline getirilmiştir.

⁴⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss.37-48.

Buna mukabil, ikincisine, yani Demokrat Partinin eline, ne dünya iktisadi buhranı, ne de harb badiresi olmaksızın, bambaşka iktisadi şartlar altında % 60 ı taşıma su ile, yılda ortalama 652 milyon dolarlık imkân geçmiş, o da, bu muazzam imkânlarla Türkiye'yi 4 Ağustos kararları alınmaksızın, kurtulmak imkânı kalmıyan, dıştan destek olmaksızın ayakta duramıyacak hale düşürmüştür. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

İşte size, kısa hatlariyle, iki devrin, iki idarenin, mukayesesinden çıkan hakikat budur.”⁴⁴⁸

Melen, enflasyonist politikalar yüzünden bozulan arz ve talep dengesini yeniden tesis etmek için başvurulmuş 4 Ağustos 1958 tarihli istikrar programının henüz başarıya ulaşmadığını, hatalı uygulamalar neticesinde para değeri, krediler, kamu kurumlarında mali denge, devlet teşebbüslerinin açıkları, dış ticaret ve ödemeler dengesi, yatırım plânları ve fiyat istikrarı gibi alanlarda istikrar programından beklenen başarı sağlanamamıştır.⁴⁴⁹ Melen'e göre, uygulanan istikrar tedbirleri “vatandaşa yeni külfetler ve sıkıntılar getirmiş olmasına mukabil, elde olunan neticeler tatmin edici olamamıştır.”⁴⁵⁰

CHP sözcüsü Melen, Hükümete yönelik eleştirilerinin yanında tavsillerinin de olduğunu, bu bağlamda istikrar programının hızlı netice alınacak şekilde ve sadakatle uygulanması gerektiğini, ancak istikrar programına en büyük darbenin Meclisin huzuruna getirilen bütçeyle vurulduğunu, bu nedenle CHP grubunun Hükümetin bütçe teklifini onaylamama kararında olduğunu beyan ederek, konuşmasına son vermiştir.⁴⁵¹

Melen'in konuşmasından sonra, Meclis Başkanı Refik Koraltan şu sözlerle oturumu kapatmıştır:

“Muhterem arkadaşlar, bugünkü toplantıya son vereceğim şu anda bir hususu Yüksek Heyetinize arz etmeyi, Meclis hayatı bakımından çok faydalı mülâhaza ediyorum.

Altı saattir, bütün milleti ve bütün muhterem Heyetinizi alâkalandıran bütçe konuşmaları yapıldı. Maliye Vekili konuştu; C.H.P. Sözcüsü konuştu. Bu esnada rakamlar ve fikirler karşılaşmış olmasına rağmen örnek bir sükûn ve huzur içinde müzakereler takibedildi. Bunu kaydetmeyi bilhassa faydalı buluyorum.”⁴⁵²

⁴⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.48.

⁴⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), ss.48-56.

⁴⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.56.

⁴⁵¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.61.

⁴⁵² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:41, (19.2.1960), s.56.

1960 yılı bütçesinin geneli üzerindeki müzakereler 20 Şubat 1960 tarihli kırk ikinci birleşimde devam etmiştir. İlk olarak, bütçe hakkında DP Meclis Grubunun görüşlerini aktarmak üzere Muğla Milletvekili Zeyyat Mandalinci söz almıştır. Mandalinci, bütçede öncelikle prensip, samimiyet ve realizm aranması gerektiğini, onu soyut ifadelerle değil, objektif ve analitik bir çalışmayla değerlendirme zaruretinin olduğunu, bütçenin tümünden objektif olmadığını söyleyip, saatler süren konuşmalar boyunca bir tek objektif laf söylememek yoluyla herhangi bir bütçenin çürütülemeyeceğini dile getirmiştir.⁴⁵³ Mandalinci, kalkınmanın toplumun farklı problemleri arasındaki irtibat ve dengenin muhafaza edilerek gerçekleştirilebileceğini, kalkınma meselesinin sosyal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınması gerektiğini, bunun ciddi fedakarlıkları zorunlu kıldığını, hatta kalkınmanın “bir nevi Sırat Köprüsü” olduğunu ve üzerinde itişip kakışmanın son derece tehlikeli olabileceğini, bu köprüden ancak mensupları ele veren milletlerin geçebildiğini ve Japonların bunu başaran milletlerden olduğunu belirtmiştir.⁴⁵⁴

Mandalinci’ye göre, Japonya gibi başarılı olmamız için millet olarak hem “muhafazakar” hem de “ilerici” olmamız gerekmektedir. Mandalinci, bu görüşünü şu sözlerle açıklamıştır:

“Bir bakıma diyebiliriz ki, biz Türkler hem konservatif, hem de progresist olmak zorundayız. Ananelerimizde, atadan kalma güzel geleneklerimizde ve milletçe daima efendi olarak yaşamamızın hakiki mesnedini teşkil eden, bizi birbirimize kenetliyen kardeşlik ve muhabbet hislerinde, büyüğün küçüğe muhabbeti, küçüğün büyüğe hürmetinde konservatif olmaya mecbur bulunuyoruz. Bazı hususlarda ise tamamen progresist olmaya mecburuz, hatta mahkûmuz. Bu da Garpten aldığımız ve almakta olduğumuz ve selektif bir şekilde bünyemize sindirmemiz lâzım gelen teknolojik ve kültürel iktisatımızda. Bunları telif etmek zordur, arkadaşlarım. Fakat zaruridir. Sağlam bir cemiyet nizamı, her şeyden evvel sağlam ananeler ve müşabih inanışlar üzerine kurulabilir. Binaenaleyh maddi faaliyetlerin yanında mânevi düzeni de tahkim etmek bizler için bir zarurettir.”⁴⁵⁵

Mandalinci, izledikleri iktisadi politikaların izahına bir tespitle başlamıştır. Buna göre, Türkiye “Expansiyonist dünyanın bir kilit noktası üzerinde uzun bir devir paylaşamayan bir lokma ve rekabet mevzuu olmuştur.”

⁴⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.67.

⁴⁵⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.67-68.

⁴⁵⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.68.

Bunun bir “ibret levhası” olduğunu söyleyen Mandalinci’ye göre, buradan çıkarılacak sonuç şudur: “bu dinamik âlemin en dinamik köşesinde medenî milletlerle koltuk koltuğa müsavi şartlar dâhilinde yaşayabilmenin şartı; onların yanı başında, onların silâhları ve onların hayatıyetiyle, onların teşkil ettiği camiaya entegre olmaktır.”⁴⁵⁶ Mandalinci, Türkiye’nin Müşterek Pazara katılma arzusunun bu amaca matuf olduğunu belirtmiştir. DP sözcüsü, Müşterek Pazar’ın Türkiye için ne anlam ifade ettiğini şöyle açıklamıştır:

“Meseleyi şu şekilde poze etmek lâzım: Biz, Müşterek Pazardan ne umuyoruz? Müşterek Pazarı nasıl bir telâkki içinde kabul ediyoruz?

Arkadaşlar, Müşterek Pazar hakikatte kendi bünyesi içinde insicamı bulunmayan bir teşekküldür. Bu bölgenin şimali İtalya, Ron ve Ren mıntakalarının bu bölge içinde işgal ettikleri saha bölgenin yüzde 30’una tekabül eder. Yine bu bölgede yaşayan insanların yekunu 165 milyonun % 45’idir. Bu bölgenin istihsalâtı tekml bölge istihsalâtının % 60’ına tekabül eder. Millî gelirin şahıs başına inkisamı şöyledir:

Hamburg ve civarında şahıs başına % 190, Paris’te % 170, Lüksemburg’da % 150 ve Cenubi - İtalya’da % 30 dur. Görülüyor ki, bölge teşekkülâtı itibariyle çok ileri ve çok geri bulunan birçok mıntakaları ihtiva etmektedir. Ve bu bölgeye denizaşırı memleketlerle, Afrika memleketlerinden bazıları da iştirak etmiş bulunmaktadır. İleri seviyede bulunan bölgelerin, geri seviyede bulunan bölgelerin süratle kalkınmalarına yardım etmeleri için bir «Avrupa Yatırımlar Bankası» kurulmuş bulunmaktadır. Bizim arzumuz, bu birliğe enstitüsyonel olarak, yani uzvi bir kaynaşma şeklinde girmek talebi değil, tonctionnel şeklinde yani ticari, iktisadi bir şerik olarak girmektir. Ve bunun bize temin edeceği menfaatler elbette ki, Avrupa’nın muhtaçolduğu birçok zirai maddelerin temini için girişilecek müşterek gayretlerin memleketimizde de tekasüf etmesiyle mümkün olacaktır.

...Arkadaşlarım bu medenî âleme entegre olmak arzusu muasır medeniyet seviyesine yükselmek arzusudur. Bu temen-niyi birçok defalar burada izah etmiştik. Bu hedefe müteveccih, yolumuzdaki gayretlerimizin ilk safhasını memleketimizi bir sis bulutunun içinden çıkarmak za’f ı ile, kuvveti ile imkânlarıyla

⁴⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.68.

imkânsızlıklarıyla bir tablo üzerine sererek hastalığı teşhis etmek olmuştur.

Arkadaşlar, yaptığımız bu ameliye neticesinde bulduğumuz hastalığın adı «Mathusianisme» diye tesmiye olunabilir. Sizin muhterem arkadaşlarım, devrinizde hakikaten Maltüsiyen bir idare içinde geçirilen bir memleket idaresi bütün vuzuhiyle meydana çıkmıştır. 1950'den evvelki ölüm nispetleri ile, memlekette nüfus artışı nispetleri ve bugünküler arasında bir kıyas yaptığınız takdirde dahi bu ismin sizlere verilebilecek en mütevazı bir isim olduğunda ittifak edersiniz.

Monteskiyö'ye göre iki türlü fakir memleket vardır. Birisi kötü idarelerin fakirleştirdiği memleket, diğeri de hakikaten kısır imkânlarla sahip verimsiz memleketler veya dünya nimetlerine küsmüş memleketler. Bizim memleketimiz, maalesef kötü idarelerin zorla fakirleştirdiği memleketler arasında en tipik bir misal teşkil etmektedir. (Soldan, bravo sesleri)”⁴⁵⁷

Mandalinci'ye göre DP hükümetlerinin yaptıkları yatırımların elbette sadece kemiyet bakımından değil, keyfiyet bakımından da değerlendirilmesi gerekirdi. Nitekim rakamsal olarak toplam 36 milyar liraya ulaşan yatırımların keyfiyet bakımından Türk toplumuna “temin ettiği hayatiyet bunun üstünde bir kıymet teşkil etmekte”ydi.⁴⁵⁸ Diğer yandan, muhalefet sözcülerinin “istihza” konusu olduğunu söyleyerek eleştirdikleri Başvekil Menderes'e ait “parlak istikbal kapılarını ardına kadar açtık” sözü, tüm demokratların vicdanlarına iman halinde yerleşmiş bir veciz söz haline gelmişti. Evet, parlak istikbal kapıları açılmıştı ve muhalefet istese de bu kapılar artık kapanmayacaktı. Ayrıca, bir gün Türkiye'nin iktisadi yardıma da ihtiyacı kalmayacaktı. Çok yakın zamanda Türkiye dışarıdan yardım istemeyecek hale gelecek, o zamana kadar da kendisine cömertçe yardım eden devletlerin “bu asil hareketleri”ne karşı, bir yandan boçlarını ödemek yoluyla, diğer yandan da barış yönünde çalışmak ve bizden geri kalan ülkelere yardım yapmak suretiyle mukabelede bulunacaktı.⁴⁵⁹

Mandalinci, konuşmasının bu noktasında DP ile CHP'yi birbirinden ayıran önemli bir “doktriner” hususun olduğunu ileri sürmüş ve bu görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

“Muhterem arkadaşlarım, burada Demokrat Parti ile Halk Partisini ayıran gayet mühim doktriner bir husustan bahsetmeden

⁴⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.68-69.

⁴⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.71.

⁴⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.71-72.

geçemeyeceğiz. İzahlarımızdan anlaşılacağı üzere Demokrat Partinin bütün icraatında ekonomik ve sosyal endişelerin aynı derecede tesirleri olmaktadır. Onun için gaye yalnız servet yaratmak değil, bu servetin mütevazın bir şekilde yayılması ve kalkınmanın bir bölgeye inhisar etmeyip mümkün olduğu kadar bütün sahalara inikas etmesini sağlamaktır. Halk Partisinin ise bütün icraatı birinci noktaya müteveccih olmuştur. Bu da yalnız madde yaratmak, halkın sefalet ve perişanlığına gözlerini yumarak cılız imkânlarla memleketi idare etmektir. (Soldan, brova sesleri; alkışlar)

Bunun mücerret bir iddia olmadığını görebilmek için 1950'den evvelki bütçelerini tetkik etmemiz kâfidir. Halk Partisi hükümetlerinin bir, bir buçuk sayfayı geçmiyen bütçe gerekçeleri içinde bu hakikati bütün çıplaklığı ile görebilirsiniz. Ancak bir an için şunu söyleyebilirsiniz. Denebilir ki, Halk Partisi iktidarda iken bu konsepsiyonu tatbik etmiş olabilir. Bugün yine bu kanaatte olduğumuzu nereden biliyorsunuz? Bu sual varittir ve bu tereddüt haklı bir tereddüttür. Ancak arkadaşlarım, Halk Partisinin 1960'dan evvelki tutumu böyle olmuş ve bugünkü tutumu da değişmemiştir... Meselâ imar mevzuundaki noktai nazarlarını ele alalım. Bu hususta her vesile ile ortaya atılmakta ve imarı israfla karıştırmayı itiyat haline getirmiş bulunmaktadır.”⁴⁶⁰

Mandalinci, konuşmasının devamında, DP hükümetinin ekonomik faaliyetlerinin toplumsal tesirleri üzerinde durmuş, bu faaliyetlerin sonucunda ülkedeki iş seviyesi ve hacminin zirai alan aleyhine genişlediğini, bunun bir yansıması olarak sanayi ülkelerine ve büyük şehirlere yoğun nüfus akımları olduğunu, şehirlerdeki nüfus yoğunlaşmasıyla birlikte ulaşım, konut ve geçim sıkıntılarının baş gösterdiğini, Hükümetin bu sıkıntıları halledebilmek için okullar, iş sahaları ve ulaşım vasıtaları temin ettiğini, bunların da birer yatırım olduğunu ifade etmiştir. Sanayileşmenin ve teknolojik gelişmenin sonucu olarak, 1950 yılında zirai nüfus toplam nüfusun % 80'i civarındayken, on yıl sonra bu oran % 70'e gerilemiştir. Köyden şehire yönelen nüfus hareketi, “kendisini iktisadi, kültürel ve sosyal sahalarda ihtiyaçlar hatta tazyikler yaratmak suretiyle göstermiş”tir.⁴⁶¹

Mandalinci, “antienflasyonist tedbirler manzumesi” olarak nitelediği 4 Ağustos 1958 tarihli istikrar programının başarıyla uygulamaya konulduğunu,

⁴⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.72.

⁴⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.73.

1959 ve 1960 bütçelerinin bunun göstergesi olduğunu savunmuştur.⁴⁶² Bununla birlikte, Manadalcı, istikrar tedbirlerinin piyasada daralma yarattığı ve bundan en fazla bazı özel teşebbüs erbabının etkilendiği yönündeki eleştirileri kabul etmiştir. Ancak, bu türden sınırlı sayıda kuruluşun genellikle aktiflerini gayrimenkule bağladıklarını ve döner sermayelerini doğrudan kredi kaynaklarından temin ettiklerini belirtmiştir. DP sözcüsü, ayrıca muhalefetin “özel teşebbüs”e iktidarı döneminde çok da sıcak bakmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Arkadaşlarım, hususi sektöre ben Halk Partisinin kıymet izafe ettiğini hakikaten bilmiyordum. Halk Partisinin iktidar devresinde hususi sektör ve Hükümet birbirini tamamlıyan iki kuvvet değil, birbirine zıt iki kuvvet telâkki edilmiştir. İş erbabı hususi sektör ilk defa olarak, millî varlığımızın inkişafında şerefli yerine bizim zamanımızda oturmuş bulunmaktadır. Bizim arzumuz ve programımızın icabı iktisadi hayatımızı hususi teşebbüsün sağlam ve dinamik gövdesine oturtmaktır. Bunun içindir ki, yalnız onun uğraşamayacağı sahalara el atmaktayız. Ve hattâ onu tek başına cesaret edemeyeceği sahalara dahi maddi ve mânevi teşvik ve yardımlarla sevk etmek yolundayız. (Soldan, bravo sesleri)”⁴⁶³

DP sözcüsü, kendi ifadesiyle, “1959 malî yılı bütçe tatbikatının bir resmi geçidini yaptıktan” ve 1960 bütçesi hakkında ayrıntılı bilgiler sunduktan sonra, iktisadi hedeflerini şu şekilde özetlemiştir: “Umumi gayretlerimizi ekonomik ve sosyal ekspansiyonun siklet merkezi etrafında teksif etmek ve fakat bu gayretlerin istihlâk üzerinde tahripkâr tesirler yapmasından kaçınılarak enflâyona müncer olmasını önlemek, istihsal artışını temin sadedinde teşvikkâr tedbirlere devam etmek, prodüktivite ve enstitüsyonel faaliyetlerimizi hızlandırmak ve kader birliği yaptığımız memleketlerle ve beynelmilel teşekküllerle iş birliğini takviye ile cihazlanma plânlarımızın desteklenmesini temin gayretlerine devam etmek ve bu suretle başladığımız kalkınma hamlelerini dışardan ihtiyaca lüzum kalmıyacak bir seviyeye getirmek.”⁴⁶⁴

Mandalıncı, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Bugün ise Türkiye desteklenmezlik edilemeyecek, yani dostluğundan vazgeçilemeyecek bir seviyeye gelmiş

⁴⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.77.

⁴⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.78.

⁴⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.79.

bulunmaktadır. Bunun içindir ki, borçların yekûnu ne olursa olsun Türkiye'nin ayakta durmasına mâni teşkil edemez. Bilâkis bundan böyle içinde bulunduğumuz hız bizi daha geniş yardımlar alma imkânlarına kavuşturacaktır. Türkiye buna hem umumi politika içinde müstahak ve hem de yaptığı yatırımları dünyanın gözü önüne sermek suretiyle yardımların müsmir olduğunu ayan beyan göstermiş bulunmakla müstahaktır.

Hepinizi hürmetle selâmlar, teşekkür ederim. (Soldan, sürekli ve şiddetli alkışlar)”⁴⁶⁵

Mandalinci'den sonra, kürsüye gelen Ankara Milletvekili Hıfzı Oğuz Bekata, öncelikle muhalefetin sesinin radyoya verilmemesini eleştirerek konuşmasına başlamıştır. İki gündür devam eden bütçe müzakerelerine Başbakanın katılmamasını da eleştiren Bekata, şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, Devletin bütçesini konuşuyoruz, Başvekil dün yoktu, bugün yine yok. Bütçe Maliye Vekilinin bütçesi değildir. Size Parlamento hayatımda, geçmiş tecrübeme istinaden söylüyeyim ki, bugüne kadar bu şekilde bir bütçe müzakeresine şahid olmamışımıdır. Başvekilin Meclise ve kendi bütçesine alâka göstermesi lâzımdır. Hiç olmazsa bütçe günleri, Başvekilin Meclise gelmesini, bütçe üzerindeki konuşmaları duymasını ve Hükümet erkânının burada bulunmasını vazifelerinin baş şartı telâkki ederim. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)”⁴⁶⁶

Bekata, kendisinden önce konuşan DP sözcüsünün “Müşterek Pazar’a taraf mısınız?” şeklindeki sorusunu cevaplarırken, herkesi yakından ilgilendiren Müşterek Pazar konusunun çok önemli olmasına rağmen iktidar tarafından hâlen Yüce Meclis’in gündemine getirilmediğini, o nedenle bu aşamada konu üzerinde görüş açıklamanın söz konusu olamayacağını belirtmiştir. Diğer yandan Bekata, yatırımların plan ve program kapsamında yapılması gerektiğini, birbirini tamamlamayan ve tamamen uyumsuz bir şekilde yapılan yatırımlardan hiçbir fayda temin edilemeyeceğini, yatırımların yüzde sekseninin yeni üretim alanlarına ve yeni değerleri sağlayacak sahalara yapıldığı takdirde kalkınmaya katkıda bulunacağını, oysa Türkiye’de yatırımların ancak yüzde yirmi ila otuzunun bu nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Bekata’ya göre, köylerden şehirlere yönelik göçün gerçek nedeni de köyün bu kişileri besleyemez hale

⁴⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.79.

⁴⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.79-80.

gelmesi ve tarımda makinalaşmanın sonucu olarak işsiz kalan köylüye iş alanları yaratılamamasıydı. Ayrıca, başka ülkelerde işsizlik olduğunda iş isteyen ve durumu protesto eden insanlar ellerinde “yaftalar”la sokaklarda dolaşırken, bizde böyle bir durum görülemezdi. Bizdeki işsizlik gizli işsizlikti. Bu gizli işsizliğin tezahürü olarak, ülke “nüfusunun % 80’inin bütün kış devresi kahvelerde pineklemele” geçmekteydi. Ciddi kalkınma için, tarımdaki makinalaşmanın açıkta bıraktığı insan gücünü ve gizli işsizlik halinde bulunan vatandaşları yeni iş alanlarına sevk etmek gerekmekteydi.⁴⁶⁷

Bekata, konuşmasının çok büyük bir kısmını DP’nin “icrayı hükümet etme telakkisi ve zihniyeti”nin sakatlığı tezine ayırmış; parti programındaki prensiplerle icraatın taban tabana tezat teşkil ettiğini, parti ve Hükümet programının çığnendiğini ileri sürmüştür. Bekata’ya göre, DP programının “Siyasi hayatımızın, birbirine karşılıklı saygı gösteren partilerle idaresi lüzumuna inanan Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumi siyasetin demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet maksadiyle kurulmuştur” şeklindeki birinci maddesi parti yöneticileri tarafından iktidar döneminde unutulmuştur. Zira bugün DP’nin kuruluş amacının aksine, demokrasi memleketten uzaklaştırılmak istenmekteydi. Aynı şekilde, parti programının 3. maddesindeki “Partimiz, demokrasiyi millî menfaate ve insanlık haysiyetine en uygun bir prensip olarak tanıır ve Türk milletinin siyasi olgunluğuna inanır” cümlesi de anlamını yitirmişti. Çünkü, DP yöneticileri on yıldır gerçek demokrasiyi istememekte ve hatta Türk milletinin henüz olgunlaşmadığını düşünmekteydi. Bekata, milletin siyasi olgunluğu üzerinde durarak şunları söylemiştir:

“Hakikat ve tatbikat ise şudur: Demokrat Partiyi idare edenler gerçek demokrasiyi istemiyorlar. Gerçek demokrasiyi istemediklerine göre; 10 senedir, bunun icaplarını yerine getirmediklerine göre açıkça anlaşıyor ki, demokrasiyi millî menfaat ve insanlık haysiyetine en uygun bir prensib olarak tanımamaktadırlar. Ve Türk milletinin siyasi olgunluğuna da inanmıyorlar demektir. Nitekim, duymakta ve sezmemekteyiz ki, «Memleket henüz geri, halk henüz yetişmemiş olduğu için, önce demokratik iklim yaratılacak ve sonra halk hazmettikçe yavaş yavaş insan hak ve hürriyetleri verilmek istenecekmiş.» Böyle bir tasavvur varmış. (Soldan, böyle şey yok sesleri)

Arkadaşlar, böyle bir görüşün tezkibini size bir kaç canlı misal vererek yapacağım:

⁴⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.80.

Yıl 1789. Fransız halkı ayaklanmış, Bastil'i kuşatmış, Kırılın sarayını kuşatmış bir ağızdan bağıyor: «Vetoyu istiyoruz, vetoyu istiyoruz!» diye. Eğer Fransız inkılâbının başındakiler, Fransız halkı henüz yetişmemiştir; daha «veto» nun ne demek olduğunu bilmiyor, deselerdi, yeryüzüne ışık tutan 1789 İnkılâbı tahakkuk edemezdi.

Yıl 1947, Amerika'da, Güvenlik Konseyinde, Rusların mütemadiyen veto, veto demeleri üzerine siyaset âleminin aktüel bir konusu haline gelen «veto» bir hâdise olmuş ve Birleşmiş Milletlerde çetin bir mesele haline gelmişti. Bunun üzerine, Meşhur Gallup Enstitüsü Amerika halkının veto hakkındaki telâkkisini öğrenmek için bir anket tertiplemişti. Anket neticesinde anlaşılmıştır ki, vetonun ne olduğunu bilmedikleri için cevap veremiyenlerin miktarı 1947 Amerikasında iştirakin % 42'sidir. Halbuki yeryüzünün örnek bir demokrasisini işte bu % 42'si vetonun ne demek olduğunu bilmiyen Amerikalı vatandaş tahakkuk ettirmiş bulunmaktadır.

Hem ne lüzum var dışardan misal aramaya, Türkiye'den misal vereyim. Yetişmemiş dedikleri Türk milleti (Soldan, gürültüler, onu siz diyorsunuz sesleri) (Soldan, hâşa sesleri) Daha iyi ya. Fevkalâde memnunum, arkadaşlarımla müdahalelerinden, itirazlarından. Çünkü ben sizi hedef tutmuyorum. Bazı böyle diyenlerin mevcut olduğunu söyledim. Sizin bu tarzdaki müzaharetiniz beraber olduğumuzu göstermesi bakımından tarihe geçecek bir hâdisedir.

Yıl 1950, 14 Mayıs. Türk milleti tek dereceli seçim nedir bilmezken, demokrasi nedir bilmezken, gizli oy, aleni tasnif nedir bilmezken, dört başı mamur, dürüst ve örnek bir seçimle 27 senelik koca bir Partiyi iktidardan düşürmeyi ve yeni bir partiyi iktidara getirmeyi bilebilmiştir. Demek ki, bu millette siyasi olgunluk vardır ve bunu ispat etmiştir. (Sağdan, alkışlar)

Demokrat Parti iktidara bu milletin siyasi olgunluğunun omuzlarına basarak gelmiştir. Böyle bir millete itimatsızlık göstermek; siyasi rüştü yoktur demek (Soldan, Gürültüler, kim demiş, ne münasebet sesleri) caiz ve mümkün değildir. Eğer böyle telâkki edenler varsa ya onlar bu on yıl içinde bu milleti geriletmiş veya millet on senedir demokrasi yolunda daha da ilerlemiş ama böyle diyen insanların zihniyetleri geride kalmıştır. (Sağdan, Bravo sesleri, alkışlar) (Soldan, O düşünceler size ait sesleri)”⁴⁶⁸

⁴⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.82-83.

Bekata'ya göre, DP ve Hükümet programını çiğnemekle kalmamış, Anayasayı da hiçe saymıştır. Örneğin, Anayasanın istimlâk bedellerinin peşin ödenmesi gerektiğine dair 74. maddesi iktidar tarafından defaatle ihlâl edilmiştir. Bekata, bu konuda şunları söylemiştir:

“Başka memleketlerde Anayasayı bilmiyen çocuklar sınıf geçemez. Anayasanın bir hükmünü ihlâl eden herhangi bir politikacının ise siyasi hayatı biter. Şimdi buna rağmen, memleketimizde neler olmuştur? Söz olarak değil, misalleriyle arz edeceğim.

....

Arkadaşlarım, demokrasilerde Anayasalar fertleri bağladığından çok, hükümetleri bağlar. (Sağdan, bravo sesleri) Çünkü hükümetler meşru salâhiyetlerinin temelini Anayasadan alırlar. (Sağdan, bravo sesleri) Eğer bunlar olmazsa hukuk Devletin temelinde çatlamalar olur. Fertlerin, idare edenlerin iradeleri kanunların üstüne çıkar. Parlamentolar büyük ve hakiki vazifelerini, bilhassa tesirli murakabelerini yapamaz hale gelirler.

Bir hukuk Devletinde vatandaşların asgari temel haklarından olan eşitlik, fikir hürriyeti, söz ve yazı hürriyeti ve nihayet mülkiyet hakkı bugün memleketimizde kanun dışı şahsi müdahalelere mâruz kalmakta ve Anayasamız ciddî bir buhran geçirmektedir. (Sağdan, bravo sesleri)

Şimdi sizlere bunun bir iki canlı misalini vereceğim. Biz Anayasa üzerine yemin etmişizdir. Halbuki bakınız nasıl ihlâl edilmiştir. Anayasanın 74'üncü maddesini okuyorum : «Madde 74. — Umumi menfaatler için lüzumu, usulüne göre anlaşılmadıkça ve mahsus kanunları mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin malı istimval ve mülkü istimlâk olunamaz.» Bunu Anayasa diyor...

SELİM ERENGİL (İstanbul) — Onun hesabını gördük.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) — Hayır onun hesabı yanlış görülmüştür, düzeltereğim. (Gülüşmeler) Bu Anayasa maddesinin nasıl ayaklar altına alındığına dair, bakınız sizlere gazetelerde neşredilmiş bulunan bir mahkeme kararını okumak suretiyle misal vereceğim: «Haydarpaşa Hastanesi eski Başhekimi Eyüp Aksoy istimlâk edilen gayrimenkulunun bedeli uzun zamandır ödenmediği için İstanbul Belediyesi aleyhine dâva açmış, dâvayı kazanmış ve mahkeme belediyeye ait iki muayyen arsanın satılarak, bedelinin istimlâk alacaklısına ödenmesine karar vermiştir.» Bu misal İstanbul'daki binlerce hâdiseden biridir.

Görülüyor ki, Anayasanın çiğnendiği mahkeme kararıyla sabittir. (Sağdan, bravo sesleri)

....

Dahası var. Geçenlerde Büyük Meclisten İstanbul Belediyesine 50 milyon liralık bir Yardım Kanunu çıktı. Bu yardım, ödenmemiş istimlâk borçlarına tahsis edileceğine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasanın 74'üncü maddesinin ihlâl, ilga ve iptal olunduğuna resmen de muttalidir. (Sağdan, bravo sesleri)

...

Şimdi arkadaşlarım; Anayasanın 103'üncü maddesini de hatırlatarak bu bahsi de kapatacağım: «Teşkilâtı Esasiye Kanununun hiçbir maddesi, hiçbir sebep ve bahane ile ihmal veya tadil olunamaz.»

Yukardaki misal ve yüzlercesi gösteriyor ki, Anayasanın 74'üncü maddesi değil ihlâl; ilga edilmiştir; iptal edilmiştir.”⁴⁶⁹

Bekata, Hükümetin programına ve Anayasaya aykırı icraatlarının, isabetsiz ve hatalı ekonomik faaliyetlerinin arkasında yatan en önemli faktörün “denetimsizlik” olduğunu, bunun ortadan kaldırılmasının da Meclis hakimiyetini tesis etmeye bağlı olduğunu savunmuştur. Bekata, bu konuda şöyle konuşmuştur:

“Pek muhterem arkadaşlarım; bütün bu arz ettiğim hâdiselerin bir tek sebebi var: Mürakabesizlik. Ve Hükümetin, icrayı Hükümet etme zihniyetindeki yanlışlık. Benim vardığım teşhis bu. Bunu düzeltmek için Meclisin ağırlığını Hükümetin karşısına koymak lâzımdır. İşte bu hâdiseyi hallettik mi, sözlerimin başında arz ettiğim, milletin ve memleketin meselelerini beraber, tam bir anlayış içinde konuşma, bunlara birlikte çare arama yolunu bulmuş, Meclisi rahat bir çalışma hayatına kavuşturmuş oluruz.

SIRRI TURANLI (Adıyaman) — Demek her gün hükümet düşüreceğiz.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamlı) — Hayır, fakat Hükümeti Meclise değil, Meclisi Hükümete hâkim kılacağız. Çünkü Hükümet murakabeyi istememekte, tenkidi sevmemektedir. Bu yüzden D.P. iktidarı kendi içinden de tesirli bir mürakabeye tâbi tutulamamaktadır. Muhalefetin tenkitleri ise

⁴⁶⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), ss.85-86.

Hükümette aksi tesir yapmaktadır. Basın hürriyetinin tam ve ispat hakkının hiç olmayışı yüzünden dış murakabe de gereği gibi işlememektedir. Bunun neticesi Hükümet doğru yolda olmadığını görememekte, ilim ve ihtisasla da iş birliği yapmamaktadır. Bütün bu sebeplerle malî ve iktisadi hayatımızın idaresi Hükümetin idaresinden çıkmıştır. İşte bütün bunların hazin ve acı taraflarıyla herkes tarafından görülmesini istemiyen Hükümet, kendisinin, korunma tedbiri olarak memlekette suni bir rejim buhranı yaratmaktadır.

Bu memlekette insan hak ve hürriyetleri tam, kâmil olarak tanınmadıkça, demokrasinin bütün icapları yerine getirilmedikçe, Anayasa saygısı ve hukuk devleti zihniyeti yerleşmedikçe, Büyük Meclisin icraya hâkimiyeti ve Hükümeti tam murakabesi gerçekleşmedikçe şahısların «icrai Hükümet etme telâkkisi» böyle sakat; tehlikeli yollara sapar ve sapacaktır. Bunun tek çaresi kalmıştır; Büyük Millet Meclisini hâkim kılmak!”⁴⁷⁰

Bekata, konuşmasının sonunda, Başbakan Adnan Menderes’in kendi siyasi hayatını, partisini ve demokrasiyi korumak için mutlaka istifa etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bekata, Başbakan Menderes’i şu sözlerle istifaya davet etmiştir:

“Büyük Meclisi hürmetle selamlayarak ayrılırken, Başvekil Sayın Adnan Menderes’e bir vazifesini hatırlatacağım: Bugün kendisine muhalefet itimadetmiyor, tarafsızlar itimadetmiyor. (Soldan, biz de size itimadetmiyoruz sesleri) Hatırınızda kalsın, belki Menderes’e ve sizlere iyilik ediyorum. Böyle bir icrayı hükümet etme zihniyeti, böyle bir mesuliyetsiz, murakabesiz şahsi tutumu asla payidar olamaz.

Şu halde, Sayın Menderes kendi siyasi hayatını korumak, siyasi hayatımızda yaşaması şart olan D.P. yi korumak, Demokrasiyi korumak ve nihayet Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin itibarını korumak istiyorsa, artık istifa etmelidir. (Sağdan, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım;

Bugün Başvekile düşen tek ve son bir iş kalmıştır, o da daha fazla beklemeden, çekilmek! (Sağdan, bravo sesleri, şiddetli

⁴⁷⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.92.

ve sürekli alkışlar) (Soldan, gülüşmeler, ne güzel tavsiye sesleri)”⁴⁷¹

1960 yılı bütçesinin geneli üzerindeki müzakerelere, 21 Şubat 1960 tarihli kırk üçüncü birleşimde devam edilmiştir. İlk sözü alan Giresun Milletvekili Mazhar Şener, konuşmasına kendisinden önce Meclis’e hitap eden Hıfzı Oğuz Bekata’ya cevap vererek başlamıştır. Şener’e göre, Bekata hem davacı hem hâkim rolünde davranarak, önce meseleleri kendi açısından ortaya koyarak davacı olmakta, sonra yine bu mesele hakkında bizzat kendisi hüküm vererek hâkim olmaktaydı. Ayrıca, Bekata’nın iddia ettiği gibi Demokrat Parti programındaki taahhütleri yerine getirmemiş olsaydı, şimdi milletin oylarıyla iktidarda olmaması gerekirdi. Ayrıca, iktidarın uymadığı söylenen Hükümet programları toplumun ihtiyaçlarına göre değişen belgelerdi. Bekata’nın asıl hedefi, “Demokrat Parti mebuslarını kendi liderlerine karşı tahrik etmek”ti. Yatırımların ancak yüzde yirmisinin verimli alanlara yapıldığı ve gizli işsizliğin bulunduğu yönündeki beyanlar da çarpıtmaydı ve rakamlarla desteklenmeyen iddialardan başka bir şey değildi.⁴⁷²

Ferid Melen’in de eleştirilerine cevap veren Şener, yapılan yatırımları neredeyse bütünüyle Amerikan yardımlarının sonucu olarak göstermenin yanlış olduğunu, geri kalmış ülkelerin ekonomik olarak kalkınmasında kendi imkanları kadar dış yardımların da hayati olduğunu, ancak muhalefetin yabancı sermayeye baştan beri muhalif kaldığını, bu konuda iki parti arasındaki zihniyet farklılığının kalkınma temposuna da yansıdığını belirtmiştir. Şener, Melen’in “vatandaş sıkıntı çekiyor” sözünün de doğru olmadığını, çekildiği söylenen sıkıntının DP hükümeti geldikten sonra insanların daha rahat ve müreffeh yaşama arzusundan, her alanda tüketimin artmasından kaynaklandığını, CHP döneminde en basit ihtiyaçlarını temin eden insanların kendilerinin mesut saydıklarını, ancak artık bu zihniyetin değiştiğini ifade etmiştir.⁴⁷³ Şener’e göre, Melen’in bütçe konuşması ile CHP adına 1951 bütçesini eleştiren milletvekilinin konuşmaları arasında hiçbir fark yoktu. Dolayısıyla, “Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti İktidarının ilk gününden itibaren, Demokrat Parti ne yaparsa yapsın onu kötülemeye, fenalamaya karar vermiş bulunuyor”du.⁴⁷⁴

Şener, eleştirileri cevapladıktan sonra, Türkiye’nin ekonomik gelişmişlik bakımından diğer ülkeler arasındaki yerini belirlemeye yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Şener, bu konuda şöyle konuşmuştur:

⁴⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:42, (20.2.1960), s.93.

⁴⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.111-112.

⁴⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.112-113.

⁴⁷⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s. 115.

“Muhterem arkadaşlar, bugün dünya üzerinde yaşayan memleketleri ekonomik gelişmeleri bakımından son zamanlarda rağbet gören bir görüşle beş merhalede toplamak mümkündür.

1. İptidai devir,
2. İntikal devri,
3. Hız alma devri,
4. Olgunluk devri,
5. Yüksek istihlâk devri.

Afrika'daki birkaç kabile haricinde, bugün birinci inkişaf merhalesinde hiçbir memleket kalmamıştır. Bu devre; insan emeğinin hemen tamamen gıda istihsal için sarf edildiği devredir.

İntikal safhasında (Müteşebbis) denilen bir sınıf doğmakta, bankalar açılmakta, fabrikalar tesis edilmekte, yatırım ve ticaret başlamaktadır. İktisaden az gelişmiş memleketlerin pek çoğu bu gelişme merhalesi içinde bulunmaktadırlar. Mısır, Endonazya, İran, Irak, Kanada, Pakistan, Burma, Nijerya bu merhalede gösterilen memleketler meyanındadır.

Üçüncü merhale yani hız alma safhası, ana sanayilerin kurulduğu, müteşebbislerin arttığı, müstahsil sahalara yapılan yatırımların millî gelirin mühim bir kısmını teşkil ettiği devredir. Bu devreye ulaşmış olan iktisaden az gelişmiş memleketlere misal olarak da memleketimiz, Arjantin, Brezilya, Hindistan, Kızıl Çin ve Venezüella gösterilmektedir.

Dördüncü merhale olgunluk safhasıdır. Bu devrede istihsal daimî olarak nüfustan daha fazla olarak artmakta ve milletler istihsal etmek istedikleri her şeyi yapabilecek vasıta ve bilgilere sahip bulunmaktadırlar. Bu devreye ulaşmış memleketler meyanında Meksika, Polonya ve 1950'de bu safhaya gelmiş olup yakında beşinci merhaleye geçecek olduğu ileri sürülen Rusya dâhil bulunmaktadır.

Beşinci merhale yüksek ihtihlâk marhalesidir. Bu devrede milletler yüksek ve mütenevvi istihsale, refah ve boş zamana kavuşmuşlardır. İktisaden ilerlemiş memleketler bu safhaya ulaşmış bulunmaktadırlar. İlk defa bu merhaleye 1920'de gelmiş olan Amerika başta olmak üzere, Avusturalya, İngiltere, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya ve İsveç bu meyandadır.

Memleketimiz; iktidarımızın sarf etmekte olduğu üstün gayretler neticesinde ekonomisinin hız alma devresinde büyük mesafeler kaydeylemiş bulunmakta ve bu hakikat dünya otoriteleri tarafından da teslim edilmiş bulunmaktadır.

Memleketimizin şimdi içinde bulunduğu merhaleyi İngiltere 1783 - 1802, Fransa 1830 - 1860, Amerika 1843 - 1860, Almanya 1850 - 1873, İsveç 1869 – 1890, Japonya 1878 - 1900, Rusya 1890 - 1914 seneleri arasında geçmişlerdir.

Sadece bu tarihler uzun senelerin ihmali neticesinde memleketimizin iktisadı bakımından ne kadar geri bırakıldığını göstermeye kafidir. Yine bu tarihler aradaki mesafenin kapatılabilmesi için ne kadar süratle hareket edilmesi lâzım geldiğini ortaya koymaktadır.”⁴⁷⁵

Şener, gelişmiş ülkelerle aramızdaki mesafenin kapatılması maksadıyla DP’nin doğru ekonomi politikalarını uyguladığını, alınan tedbirlerin ülkenin bünyesinden kaynaklanan zafiyetlerin sonucu olarak bazen aksaklık gösterse de ana istikamete doğru yüründüğünü, bunun delili olarak da 1950’den bu yana milli gelirin reel olarak bir misli artmış olduğunu vurgulamıştır.⁴⁷⁶

Adana Milletvekili Suphi Baykam da konuşmasına, önceki gün DP adına konuşan Zeyyat Mandalinci’ye ve kendisinde önce konuşan Şener’e cevap vererek başlamıştır. Mandalinci’nin “Cumhuriyet Halk Partililer miyop mudurlar ki, eserlerimizi görmüyorlar?” sorusuna Baykam şu cevabı vermiştir: “Bilmiyorlarsa kendilerine söylüyorum: Miyopluk, yakın görüşlülük mânasına gelir. Cumhuriyet Halk Partisi, yakın görüşlülüğü bir korunma vasıtası olarak Demokrat Partiye bırakır. Cumhuriyet Halk Partisi uzak görüşlüdür ve uzak görüşlü bir politika takibetmektedir.”⁴⁷⁷ Baykam, Mazhar Şener’in muhalif milletvekillerinin amacının DP mebuslarını liderlerine karşı tahrik etmek olduğu yönündeki sözlerinin de anlaşılabilir bir tavrı yansıttığını, kendilerinin siyasi iktidarı elinde tutanların programlarıyla, anayasa ve kanunlarla bağlı olduğunu, buna uymayan siyaset adamlarının memleketi kötüye götürmek yerine bulundukları mevkileri bırakmalarının daha iyi olduğunu hatırlattıklarını ifade etmiştir.⁴⁷⁸

Baykam, DP hükümetlerinin Anayasa ve kanun dışına çıkarak “fiili bir idare” kurduklarını, partizanlık uç safhalara ulaştırılarak kanun müsaittir gerekçesiyle İktisadi Devlet Teşekküllerinin genel müdürlerinin aynı zamanda iktidar partisinin ocak başkanı, il başkanı yapıldıklarını, bunun söz konusu kuruluşların zararlarının artışıında etkisinin bulunduğunu, radyonun da iktidarın

⁴⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss. 115-116.

⁴⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s. 118.

⁴⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss. 118-119.

⁴⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s. 119.

propaganda aracı haline dönüştüğünü, basın özgürlüğünün hiçe sayılarak yayın yasağının sansür mahiyetini aldığını, bunun da uluslararası alanda ülkenin itibarını düşürdüğünü, tüm bu yapılanların hukuk nizamıyla bağdaşmadığını belirtmiştir.⁴⁷⁹

Baykam'a göre, demokratik yönetimlerde meclis denetimi hayati öneme sahip olduğu halde, Başbakan ve arkadaşları bunun üzerinde durmamaktaydı. Dahası, Başbakan Menderes Meclis'e dahi gelmemekteydi. Baykam, bu konudaki eleştirisini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Başvekil Meclise bütçe vesilesiyle dahi değil, hiçbir vesile ile gelmiyor, Mecliste bulunmuyor. Arkadaşlarım kabul etsin, demokratik bir idarede, üç senelik bir devrede bir Başvekil üç defa Meclise gelecek. Ve bu tabii karşılanacak. Böyle demokratik idare olmaz arkadaşlar. Başvekilin buraya gelmeye ve bütün icra kuvvetini olduğu gibi vekilleriyle birlikte burada murakabeye arz etmeye mecburdur.

Geçen sene, rahmetli Faik Ahmet Barutçu ile koridorda Adnan Menderes ayak üstü bir sohbet yapmıştı. Zannederim Mecliste kavga olmuştu da onun üzerine konuşmuşlardı. Adnan Menderes'e, «Bu hal nedir. Bunun sonu ne olacak?» dediği zaman Adnan Menderes, rahmetli Barutçu'ya: «Hükümetimi alır dışarı çıkarım», diye tehdidetmek istemiş. Rahmetli grup başkanımız gevrek gevrek gülerек Adnan Menderes'e şöyle söylemiş, «Hükümeti dışarı götürmek değil, vazifen dışarda bulunan Hükümeti alıp içeri, Meclise getirmektir.» demişti. Arkadaşlarım ne Adnan Menderes ne de arkadaşları Meclis murakabesi dediğimiz müessese üzerinde durmıyorlar.”⁴⁸⁰

Konuşmasının sonunda Baykam, iktidarın kanun tanımaz tavrı karşısında milletin ne yapacağını bilemez halde olduğunu ve demokratik rejimi el birliğiyle korumak gerektiğini belirtmiştir. Baykam, konuşmasını şu sözlerle sonlandırmıştır:

“Elbette sizlerin vicdanlarınızda birikmiş kanaatleriniz vardır. Buna hürmet duyuyorum. Ama bilmek lâzımıdır ki, kanun dışı tasarruflar bu şekilde Anayasayı, programları ve kanunları hiçe sayan gidiş, vatandaş vicdanında çok derin iz bırakır ve bir

⁴⁷⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss. 119-125.

⁴⁸⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s. 126.

gün gelir o vatandaşlar hakikaten ne yapacağını şaşırılmış hale gelirler. Müdafaa hakları elinden alınarak sövmeye devam ederek, kendi hakları elinden alınan bu vatandaş ne yapabilir? Nereye kendisini sevk eder? Elbette takdiri...

ZEKİ ERATAMAN (Tekirdağ) — İsyan mı edecek. (Sağdan, otur, otur sesleri) (Soldan, şiddetli gürültüler, ne demek istiyorsunuz sesleri)

REİS — Ne demek istiyorsunuz açık konuşunuz.

SUPHİ BAYKAM (Devamla) — Arkadaşlarım; isyan mı edecek diyen arkadaşlarımızın dinlenmesini isterim.

Milletimizi tenzih ederim. Bu düşüncede olan bir tek insanın bugün asla bulunmadığına inanan bir kimse olarak.

Muhelif, muvafık el birliğiyle Türk vatandaşını bu rejimden tiksindirecek her hareketten tevakki etmeye mecburuz. Bu memlekette herkes bu rejimi sevecektir. Bütün dünya demokrasinin fazilet rejimi olduğunu kabul etmiştir. Türkiye'de millet olarak biz de bunu kabul ediyoruz. Rejimin bugün geçirdiği sarsıntıyı el birliği ile gidermeye mecburuz. Vatandaşın dürüst bir seçimle istediğini iktidara getirmesi, istediğini iktidardan düşürmesi yolunu açık tutmalıyız. Onun reylerine uzanan her tecavüz karşısında el birliği ile karşı durmaya mecburuz. Vatandaşa yalnızlık duygusu, vatandaşa hürmetsizlik duygusu vermeye hakkımız yoktur. Buna ne Menderes'in hakkı vardır ne de bir başkasının. Bunu böylece kabul edeceğiz ve el birliği ile rejimi daha iyi günlere kavuşturmalıyız. İnşallah yaklaşan önümüzdeki seçimlerden sonra memlekette demokratik rejim nasıl kurulur, bunu sizlere Cumhuriyet Halk Partisi gösterecektir. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)"⁴⁸¹

Baykam'dan sonra kürsüye gelen Sanayi Bakanı Sebati Ataman, Baykam'ın İktisadi Devlet Teşekküllerinin genel müdürlerinin siyasi partilerde de görev almasına yönelik eleştirisine cevap vermiştir. Ataman, bu uygulamanın kanuna aykırı olmadığını, tersine bu kişilerin ocak ya da il başkanı olmasını engelleyecek bir tutumun kanuna aykırı olacağını, kaldı ki tek parti döneminde valilerin il başkanı yapıldığını, yine CHP'nin iktidarda olduğu 1950 yılında da İktisadi Devlet Teşekküllerinin müdür ve genel müdürlerinin Halk Partisinin il ve ilçe teşkilatlarında başkan veya üye olarak görev aldıklarını, dahası 1954

⁴⁸¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.131.

seçimlerinde, Karabük İlçe Başkanı ve aynı zamanda Karabük Demir ve elik Fabrikaları Müdürü olan şahsın Halk Partisinin adayı olduğunu belirtmiştir.⁴⁸²

Bte Encümeni adına konuşan İzmir Milletvekili Behzat Bilgin, 1960 bütçesinin ülkeye hakkıyla hizmet edecek denk ve dinamik bir bte olduğunu belirterek sözlerine başlamıştır. Bilgin’e göre, muhalefet sözcülerinin iktidarın ekonomik başarılarını görmezlikten gelmesinin nedeni, siyasi kasıtlarının dışında, bte müzakerelerinde ülkenin “iktisadi ve sosyal bünyesini” kesinlikle dikkate almamalarıydı. Nitekim, Halk Partililer ülkenin ekonomisi üzerinde dış faktörlerin etkisini inkar etmek suretiyle ekonomik buhran tezine sığınmışlar, yaşayan bir organizma olan iktisadi hayatta bunalımların daima gelip geçtiğini bilmez grnmşlerdi. Bu bağlamda, ekonomik bunalımların tesirleri konusunda yayınlanan yüzlerce, binlerce yayını okuma alışkanlıkları olsaydı, özellikle 1957-1958 yıllarında Amerika’da ve Avrupa’da baş gösteren ekonomik durgunluğun az gelişmiş ülkeleri, bu arada ülkemizi, nasıl derinden etkilemiş olduğunu görebilirlerdi.⁴⁸³

Bilgin, DP hükümetlerinin bte gerekçelerinin “propaganda” olduğuna yönelik eleştiriye de şu cevabı vermiştir:

“Arkadaşımız dediler ki «Bu Demokrat Parti Hükümetinin bte gerekçesi mi? Propagandadır, hiç değeri yok» Bu gerekçe propaganda oluyor. Arkadaşlarım, Halk Partisi, iktidarı btelerini Büyük Millet Meclisine nasıl takdim ederlerdi?

Muhterem arkadaşlarım, 1950 senesine kadar C.H. Partisi bte gerekçeleri iki sayfadan ibaretti. Herhangi bir propaganda yapmak istemedikleri için bu iki sayfalık gerekçede, bu memleketin ihtiyaçlarını bütün halini ve istikbalini sıkıştırmak imkânını buluyorlardı! Aynı arkadaşlar şimdi gelip diyorlar ki, «Koca cilt olan bte gerekçesi bir propagandadan ibarettir.» Nedir propaganda? Hakikatlerin meydana çıkması ve bu hakikatleri milletin bilmesi ve öğrenmesi ise, elbette bte gerekçesi bir propagandadır. Btenin gayesi hakikatleri aksettirmektir. Bahsettikleri nokta budur, ama asıl merdut propaganda, kötü mânada propaganda hakikatleri tağyir etmeye çalışan propagandadır. Ferid Melen’in nutku, bu propaganda bakımından, tâbir caizse bir şaheser olmuştur.”⁴⁸⁴

⁴⁸² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.131-132.

⁴⁸³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.133.

⁴⁸⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.135.

Bilgin, muhalefetin “DP iktidara geldiğinde konjonktür çok müsaitti” şeklindeki görüşünü de reddetmiş, ihracatın cılız, zira ve sinai üretimin yüzde 80-90 oranında yetersiz olduğunu, savaş sırasında kullanılamayan altınının daha sonra üç yıl içinde yarısının tüketildiğini, fakir bir ziraatın ve bir türlü kurulamayan endüstrinin halkı mahrumiyet içerisinde bıraktığı bir dönemde DP’nin iktidara geldiğini ifade etmiştir. Bilgin’e göre, DP müsait olduğu söylenen konjonktörü bulmamış, Kore savaşına katılmak dahil izlediği doğru politikalarla yaratmıştı. Başarılar kendiliğinden gerçekleşmiş değildi. Nitekim, “Allah Türk milletinin yüzüne bakmasa ve Halk Partisi bugüne kadar yerinde kalsa idi hâlâ aynı durumda kaldığımızı görmüş olurduk.”⁴⁸⁵

Muhalefete mensup milletvekillerinin milli gelir artışı, işsizlik ve yatırımlar gibi ekonomik konulardaki eleştirilerine detaylı şekilde değinen Bilgin, konuşmasının sonlarında DP hükümetine yönelik siyasi eleştirele karşılık vermiştir. Bilgin, “Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir” esasını kabul etmeyen DP değil, CHP olduğunu, muhalefetin Meclis’te görüşülüp kabul edilen kanunları ve kararları benimsemediğini ve her fırsatta bunları “Demokrat Partinin kanunları ve kararları” olarak nitelediğini ve bunun demokratik parlamento geleneklerinde yerinin bulunmadığını, dolayısıyla bir an önce terk edilmesi gereken “sakim bir anlayış” olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁶ Meclisin hükümeti denetimi ve düşürmesi konusunda da muhalefetin yanlış bir anlayışa sahip olduğunu ileri süren Bilgin, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Buyurdular ki, Meclis Hükümeti murakabe ve ıskat eder. Elbette şüphe mi ediyorsunuz? Bundan bir saniye şüphe etmeyiniz. Efendim, Meclisin huzurunda tasvibedilmeyen bir Hükümet bir gün bile iktidar mevkiinde kalamaz. Bunu nereden çıkarıyorsunuz? Meclis elbet ıskat edebilir. Fakat sizin arzunuzla ıskat etmeye mecbur mudur? Rica ederim, bugün hangi demokratik memlekette Meclise böyle bir mükellefiyet yüklenmiştir. Bizim gibi iki partili olan İngiltere’nin Parlamentosunda 8 sene, 10 sene iktidarda bir partinin ve ona mensup bir hükümetin kaldığını bilmez misiniz? O hükümetlere karşı sırf değişiklik olsun diye neden Başvekili düşürmedin diye muhalefet partisinin sitem ettiğini gördünüz mü? Buna dair tek vesika gösterebilir misiniz?

EMİN SOYSAL (Maraş) — İngiltere’de Başbakan sandalyası böyle boş durur mu?

⁴⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.136.

⁴⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.143-144.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Siz beyefendi, burada Klemanso için nazarımda son derece meşkûk bir mesele ortaya attınız, dediniz ki: «İktidar partisi muhalefetle müştereken hükümeti alkışlıyor, tasvibediyor. 15 - 20 tarafsız mebusun rey vermediğini görünce istifa ediyor.» Klemanso hiçbir zaman böyle totaliter zihniyet içine girmemiştir, giremez de. Klemanso totaliter zihniyette, ne demek bütün Meclis iktidara reyini verecek, 15-20 mebus, tarafsız müstakil mebus rey vermediği için çekilecek. Hayır. Zaten Klemanso böyle istifa etmiş değildir. Klemanso Başvekil iken Reisicumhurluğu kazanamadığından dolayı istifa etmedi mi beyefendi? Tarihi hakikat bu değil mi?

Şimdi mesele bu. Ama koalisyon hükümetlerinin cari olduğu yerlerde daha sarıh bir hâdiseden ben bahsedeyim.

Meclisten istenen itimat samimi itimattır, meşkûk itimat değil. Demokratik anane budur.

1923 yahut 1924'te yani Fransa ile Almanya arasında ihtilâfın had bir safhaya geldiği bir devirde, Briand Hariciye Vekili, Poincaré Reisicumhurluğu terk etmiş, mebus olarak bulunuyor. Dış siyaset hakkında müzakere cereyan ediyor. Briand Almanya ile anlaşmaya taraftar, Poincaré itilâfçiriz bir politikaya taraftar. Müzakereler cereyan ediyor, Briand konuşuyor, taraftarlarınca alkışlanıyor, Poincaré konuşuyor, taraftarları tarafından alkışlanıyor ve Hükümet itimat reyi istiyor, itimat reyi veriliyor. Fakat Briand (Hariciye Vekili) görüyor ki; bu itimat reyi kati bir tasvibin ifadesi değildir, istifa ediyor.

Siz nereden çıkarıyorsunuz ki, bu Mecliste ekseriyetin katı itimadını haiz bir Hükümet istifa etsin. Böyle bir kaziyeyi nereden çıkarıyorsunuz. Bu tatbik edilirse bu memlekette demokrasi değil, sadece ekalliyetin baskısı hâkim oluyor, demektir. Bundan başka bir mâna çıkarılamaz.”⁴⁸⁷

Bilgin, Suphi Baykam'ın kanunlara aykırı bir şekilde ülkede “fiili idare”nin kurulduğuna dair eleştirisine de şu şekilde cevap vererek konuşmasını tamamlamıştır:

“Şimdi arkadaşımız dedi ki; «Türkiye'de bir fiilî idare kurulmuştur.» Deminki ifadesinin tamamlayıcısı. Türkiye'de kanuni bir idare yok. Türkiye'de kanunlar çiğnenir, milletin iradesi

⁴⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.144.

ile kurulan bir Büyük Millet Meclisi yok. (Soldan, «ne var?» sesleri)

Fiilî idare ne demek beyefendi?

SUPHİ BAYKAM (Adana) — Kanunları zorluyorsunuz.

BEHZAT BİLGİN (Devamla) — Fiilî idarenin tek mânası kanuniyete istinadetmiyen fakat kuvvete hâkim olduğu hükmünü yürüten idaredir. Gouvernement De Facto. Bu bizde yoktur Suphi Beyefendi. Bu kelimenin vahim bir mânası vardır. Zaten sizin bütün sözleriniz, bütün beyanlarınız bu Büyük Meclisin, Türk milletinin hâkimiyetini tek başına kemaliyle temsil eden bu Meclisin meşruiyetini, hükümrancılığını kabul etmediğinizi gösterir. Sizi küçük düşüren, sizi millet huzurunda mahkûm düşüren husus budur. (Soldan, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, bu Meclisi vazife başına getiren Türk milleti bu Meclise saygı gösterilmesini, bu Mecliste tecessüm eden kendi iradesine saygı gösterilmesini, bu iradeye boyun eğilmesini her zaman temin edecektir. Bunu tekrar ve tekrar herkes görecektir ve son sözüm budur! (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)”⁴⁸⁸

Behzat Bilgin'den sonra söz alan Manisa Milletvekili Sezai Akdağ, konuşmasının neredeyse tamamını basın hürriyeti konusuna ayırmıştır. Akdağ, Demokrat Partinin matbuat düşmanı değil, “matbuat hürriyetinin âşığı” olduğunu, muhalefet yıllarının “bu aşkın uğrunda çeşitli mihnet ve kahır mücadeleleriyle” geçtiğini, meselenin CHP'nin DP iktidarının ilk yılında beyaz oy vererek çıkarılan Matbuat Kanununun bazı maddelerini görmezlikten gelmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Akdağ, ayrıca, muhalefete mensup milletvekillerinin dile getirdikleri, “Beynelmilel Basın Enstitüsü'nün bildirisinin sansür edildiği” iddiasının gerçeği yansıtmadığını, önce telgrafhaneye gelen bu bildirinin Türk Haberler Ajansı tarafından ajans bülteninde yayımlandığını, gazetelerin bildiriye bu bültenden alarak yayınlama yoluna gittiklerini, bültende bildiri yayınlanıncaya kadar yayına hiçbir müdahale olmadığını, dolayısıyla ülkede haberleşme hürriyetinin yok edildiği iddiasının tamamen “hilafı hakikat” olduğunu savunmuştur.⁴⁸⁹ Akdağ, sansürün Halk Partisi iktidarı döneminde kurumsallaşan bir uygulama olduğunu örneklerle açıklamıştır. Akdağ şöyle konuşmuştur:

⁴⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.146.

⁴⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.148.

“Bir defa sansürün ne olduğunu ya muhalif arkadaşlar bilmiyorlar, yahut biliyorlar da bilmezlikten geliyorlar. Bugün hangi gazete içinde ertesi gün çıkacak yazıları kontrol eden, bir Hükümet komiseri var? Bir tek yok. Ama eskiden Halk Partisi devrinde yani 1950’ye kadar gazete yazı işleri müdürünün önünde bir defter bulunurdu. Hattâ yazı işleri müdürü yarım saat için dahi bir yere ayrılacak olsa yerine bakacak arkadaş bu defteri bırakırdı. Bu defterde Matbuat Umum Müdürlüğünden gelen neşredilecek veya neşredilmiyecek emirler bulunurdu. Halk Partisi matbuata baskıda o kadar ileri gitmişti ki, nelerin neşredilmiyeceği yanında nelerin de neşredileceği emirlerini vermişti. Bunların misalleri çoktur. Bir kaç tanesini size arz etmekte fayda mülâhaza ederim...

İşte birisi:

«Kâzım Karabekir’in Pazartesi günü Büyük Millet Meclisinde yapmış olduğu beyanat gazetelerimizde hiçbir surette neşredilmiyecek ve bu beyanattan bahsedilmiyecektir. İmza: Matbuat Umum Müdürü». Ben merak ettim...

EMİN SOYSAL (Maraş) — Ne zaman.

SEZAİ AKDAĞ (Manisa) — Verdiğim bütün misaller 1942 ile 1950 arasındadır. Merak ettim, bu menedilen beyanat nedir? Meclis zabıtlarından tetkik ettim. Baktım ki General Kâzım Karabekir’in gazetelerde neşredilmesi menedilen beyanatı yerli kumaştan elbise dikilmesine dair 688 sayılı Kanunun birinci maddesine müzeyyel kanun lâyihası hakkındaki sözleridir.

İkinci misal:

«Tan gazetesi müdürlüğüne: Muvaffak İhsan tarafından yapılan karikatür ne güzel, ne ince, ne de eğlencelidir. Tekrarında Matbuat Kanununun 50’nci maddesi tatbik edilecektir, bildirilir.» Bu 50’nci madde, mahkeme kararı olmadan İcra Vekilleri Heyeti kararıyla gazete kapatmaktır. Gazete kapanır, isim sonradan gelir misali İcra Vekilleri Heyeti karar verirdi, tabii eski tarihle.

Bakınız, başka bir misal: «Yeni Sabah gazetesi müdürlüğüne: Sami Karayel’in (İç yüzleri) başlıklı tefrikasını derhal kesmenizi rica ederim. Matbuat Umum Müdürü, 29 Mayıs 1944.»

Enteresan bir misal daha :

«Varlık Vergisini ödemiyen mükelleflerin vaziyeti hakkında gerek Askale ve gerekse yollarda röportaj ve saire şekilli yazılarla ve resimlerle neşriyat yapılmaması; İmza. Matbuat Umum Müdürü.»

Daha enteresanı: «Geçmiş, hali hazır ve gelecek zamanlara ait meteorolojik tahmin ve hâdiselerin neşredilmemesinin bütün gazetelere tebliği» (Soldan, gülüşmeler) Yani bu tamime riayet etmeyen gazetelerin ezkaza muhabirlerinden bir tanesi, bugün hava kapalıdır, yarın yağmur yağması ihtimali vardır veyahut geçen sene bugün kar yağmıştı diye bir yazı yazsa 50'nci maddeye göre gazetesi kapatılırdı. (Sağdan, gürültüler)

Burada her şeyi açık konuşacağız. Biz Suphi Baykam'ı sükûnetle dinledik. Lütfen siz de dinleyin, neden telâşlanıyorsunuz?

Burada söz hürriyetinden, yazı hürriyetinden, basın hürriyetinden, vicdan hürriyetinden bahseden insanların zamanlarında bunlara en mükemmel şekilde riayet etmeleri icabederdi.

Başka bir talimat:

17 Mayıs 1943 (Sağdan, «Harb içinde» sesleri) okuyacağım talimatın harble ne alâkası var, Yüksek Heyetinizin takdirine bırakacağım.

17 Mayıs 1943, gazetelere talimat :

Hulâsa : «Hazreti Muhammed'e dair.» Harble alâkası var mı Emin Soysal Bey?

«Biz her ne şekil ve suretle olursa olsun memleket dâhilinde dinî neşriyat yapılarak dinî atmosfer yaratılmasına ve gençlik için..... dinî bir zihniyet fideliği vücuda getirilmesine taraftar değiliz.

İmza Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör»

Harble alâkası var mı gördünüz ?

Tamimi böyle olan ve vicdan hürriyetinden bahseden ve anayasasına bunu geçiren bir cemiyette bir iktidarın tutumu işte böyleydi.”⁴⁹⁰

Akdağ, sözlerinin hemen devamında, CHP devrinde çıkarılan 2845 sayılı kanunla tasnif dışı kalan cami ve mescitlerin kapatılmasına karar verildiğini, bu kanuna dayanılarak cami ve mescitlerin “marangozhane, kokmuş deri deposu, demirci dükkânı”na dönüştürüldüğünü söylemiş, ardından da “Her ne suretle olursa olsun, mescit ve camiler kapatılmalıdır” cümlesiyle başlayan Lenin’e ait bir yazıdan ve Moskova Radyosunun bir yayınından alıntılar yapmıştır. Akdağ, bu yazı ve yayınlardaki halkı hükümet karşıtı örgütlenmeye

⁴⁹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.148-149.

ve isyana çağırın söylemle, Yakup Kadri, Bülent Ecevit ve Şemsettin Günaltay gibi muhaliflerin gazete yazıları ve konuşmaları arasında paralellikler kurmuş, ancak kimseye komünist demediğini, sadece konuşmaların istismar edilebildiğini ve bu nedenle daha dikkatli olunması gerektiğini söylemiştir.⁴⁹¹

Akdağ, muhalefetin Beynelmilel Basın Enstitüsüne sahip çıkmasını da “denize düşen yılanı sarılır” diyerek eleştirmiştir. Akdağ’a göre, bu derneğin vazifesi “milliyetçi devletler tarafından haklarında takibat yapılan komünistleri korumak ve bu yolda, akla sığmayacak şantajlar yapmak”tan ibaretti. Akdağ, bu derneği ve Türkiye hakkındaki faaliyetlerini şu sözlerle anlatmıştır:

“Kurucuları ile temsilcilerinin ayrı ayrı memleketlerde bulunmaları hasebiyle kendi kendine Beynelmilel sıfatını takınan bu enstitünün bütün şantaj ve komünist faaliyetini gayet tertipli bir şekilde idare eden genel sekreterin adı Arman Gaspar’dır.

Müseccel bir komünist olan Arman Gaspar’ın eskiden beri Türklük ve Türkiye aleyhinde yazdığı iğrenç yazıları hazmedemiyen İsviçre’deki Türk talebelerinden bazılarının bu adamı bundan bir müddet önce dövmeleri Zürih zabıta kayıtlarında mevcuttur.

Cenevre’de (Jönev’de) Komünist Partisi organı olan La Voix Duvriere yani İşçi Sesi adlı gazetede hür dünyaya tehditler savuran Arman Gaspar, şimdi de Türklüğe yaptığı hücumu muvakkaten kenara bırakarak Türk Devleti ile Hükümetini programına almıştır. Zira Ahmet Emin Yalman ve Selâmi Akpınar gibi Vatan gazetesinin iki eski mensubu mahkûm olmuşlardır.

Ahmet Emin Yalman ile Selâmi Akpınar’ın zamanında Vatan gazetesinde Bolşevik Nâzım Hikmet’in affı için yazdıkları, methiyeleri, yazılar ve attıkları imzalar unutulmıyan Beynelmilel Basın Enstitüsü şimdi kendisine düşen vazifeyi elbette yapacaktır.

Sırası gelmişken şunu kaydetmek icabeder ki, Ahmet Emin Yalman’ın mahkûmiyetine gelinceye kadar mahkûm olan muhtelif basın mensupları için tek bir harekette bulunmıyan Beynelmilel Basın Enstitüsünün, Ahmet Emin ve Selâmi Akpınar’ın mahkûmiyeti üzerine feryat ve tehditleri savurması dikkat edilecek noktadır.

Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Emin Yalman’dan daha geri bir gazeteci miydi de bu enstitü Hüseyin Cahit Yalçın’ın mahkûmiyeti üzerine harekete geçmedi. Bunların izahını sizlere

⁴⁹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.150-151.

birakıyorum. İşte Türkiye'ye karşı tavrı bu ve genel sekreteri de Arman Gaspar adlı komünist olan bu enstitünün reisi «Neue Züricher Zeitung» adlı İsviçre'de - Zürich'te intişar eden solcu bir gazetenin 2 nci derecede muhabirlerinden olan «Urz Schwarz» dir. Bu adam Avrupa matbuatında iftira ve çamurculuğu ile nam salmıştır.”⁴⁹²

Akdağ, Beynelmillel Basın Enstitüsü'nün sahip çıktığı Ahmet Emin Yalman gibi gazetecileri savunan CHP'nin Atatürk'ün vasiyetine uymadıklarını, zira Atatürk'ün vasiyetinde “Cumhuriyet düşmanı ve inkılâp düşmanı olarak damgalanmış insanlara itibar etmiyelim” dediğini ileri sürmüştür. Muhalefet sıralarından “kim bunlar?” sesleri üzerine de Akdağ şu cevabı vermiştir: “Bunlar Atatürk'ün büyük nutkunda Cumhuriyet ve inkılâp düşmanı olarak damgalanan, sizin baş tacı ettiğiniz Hüseyin Cahit Yalçın ve hattâ müdafaa ettiğiniz Ahmet Emin Yalman'dır. (Sağdan, şiddetli gürültüler), (“Ölmüş insanın arkasından konuşulmaz ayıp, ayıp” sesleri)”⁴⁹³

Akdağ, son olarak, kendi ifadesiyle “bozuk fikirler satan” gazetelerle ilgili tahkikat yapılması gerektiğini ilginç bir benzetmeyle savunmuştur. Akdağ konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır:

“Arkadaşlar, son olarak şunu söylüyorum. Bir vatandaş bir bakkala gidiyor. Farzımuhal yağ alıyor. Bu yağı yemeğinde kullanıyor, midesi bozuluyor. Vatandaş feryadediyor, bakkal mağşuş yağ satıyor diye şikâyet ediyor, belediyeye müracaat ediyor. Eğer belediye bozuk mal satan ve vatandaşın yalnız midesini bozan bakkal hakkında kanuni takibat yapmazsa hepimiz feryadı basıyoruz. Fakat her Allah'ın günü, yüz binlerce nüsha basıp, bozuk fikirler satan bir gazete hakkında bir tahkikat olduğu zaman feryat ediyorsunuz. (Sağdan, şiddetli gürültüler)”⁴⁹⁴

Akdağ'ın ardından söz alan Maraş Milletvekili Emin Soysal, Milletlerarası Basın Enstitüsü'nün komünist bir dernek olmadığını, sadece demirperde ülkelerinden değil aynı zamanda Batı memleketlerinden de üye aldığını, hatta iktidar safında bulunan bazı gazetecilerin de bu kuruluşa üye olduklarını hatırlatarak konuşmasına başlamıştır. Soysal, ayrıca Ahmet Emin Yalman'ın Atatürk devrinden bu yana her zaman demokrasiyi savunduğunu ve ölünceye kadar da savunmaya devam edeceğini, kendisini savunamayan ve

⁴⁹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.152.

⁴⁹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.154.

⁴⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.155.

mahkûm olmuş bulunan bir kişi hakkında nezakete uygun konuşulması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁹⁵

Soysal, Lenin'in yazısının okunmasını da anlamsız bulmuş ve kendilerinden hiç kimsenin Lenin'e "tebaiyet" etmediğini belirtmiştir. Soysal, Halk Partisinin komunizmi yasakladığını ve Nazım Hikmeti 27 yıl boyunca hapiste tuttuğunu şu sözlerle açıklamıştır:

"Şunu söyleyeyim ki komünizmi kanun dışı yapan Halk Partisidir. Siz de bunu devam ettiriyorsunuz. Mesele bundan ibarettir.

Halk Partisi Nazım Hikmet'i 27 sene Bursa hapisanesine tıkmıştır. Bir defasında kanun teklifi yapma teşebbüsü olmuş Halk Partisi affetmemiş. Ve kanunu çıkarmamış. Ahmet Emin neşriyat yapmış, ama Halk Partisi çıkarmamış. Vakta ki siz iktidara geldiniz, gafletinizden mi nedendir bilinmez, bir kanunla onu hapisten çıkarıyorsunuz. Ve bu adam sizin zamanınızda Rusya'ya kaçıyor, Moskova meydanında «Stalin benim Allahımdır» diye bağırıyor. Bunun bizimle ne alâkası var ki burada bahsedersin be kardeşim.

FERİD MELEN (Van) — Aydınlık Mecmuasında Staline methiye yazarlar arasındadır."⁴⁹⁶

Soysal, Atatürk ile Kazım Karabekir arasındaki bazı tartışmaların Meclis gündemine taşınmasının doğru olmadığını ve bunun bütçeyle bir alakasının olmadığını, ayıca eleştiri konusu yapılan kanunların altında Celal Bayar'ın İktisat Vekili, Menderes ve Koraltan'ın da milletvekili olarak imzalarının bulunduğunu, dolayısıyla Akdağ'ın soracağı bir şey varsa bunu kendi şeflerinden sorması gerektiğini belirtmiştir. Diğer yandan Soysal'a göre, DP'lilerin matbuat düşmanı olmadıklarını ispatlaması gerekirdi, zira daha dün Maraş'ta bazı gazeteciler bizzat Başbakan Menderes tarafından toplantıdan kovulmuş, İstanbul'da Yeni Sabah gazetesinin sahibi dövülmüş, Uşak'ta Cumhuriyet muhabirinin bel kemiği kırılmış, İzmir'de Demokrat İzmir gazetesinin binası tahrip edilmişti.⁴⁹⁷

Soysal, bütçe sözcüsü olarak Behzat Bilgin'in bütçenin teknik savunmasını yapması gerekirken, politik konuştuğunu ve CHP döneminde bir şey yapılmadığından bahsettiğini, oysa tarihin kendisini tekzip ettiğini ileri sürmüştür. Soysal, Celal Bayar'ın Başbakan sıfatıyla Cumhurbaşkanı İsmet

⁴⁹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.156.

⁴⁹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss. 156-157.

⁴⁹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.157.

İnönü'ne yazdığı 27 Aralık 1938 tarihli mektubu okuyarak Bilgin'e cevap vermiştir. Soysal, şöyle konuşmuştur:

“Şimdi, Behzat Bilgin arkadaşımız bir şey yapılmadığından bahsettiği için size tarihî bir vesika okuyacağım.

«Kemalizm büyük Türk milletinin rejiminin ana partisine Cumhuriyet Halk Partisi ünvanını vererek, bu suretle halkla beraber, halk için karakterini daha doğuştan tebarüz ettirmeye başladı. İlk 15 yılın çalışmaları bu maksat ve istikamette ve bu maksat etrafında teksif edildi. Bugün övünülecek bir muvaffakiyet ve varlık halinde bulunan şimendifer politikasını, sanayileşme politikasını, cehaletle, hastalıkla, kuraklıkla, bataklıkla yolsuzlukla, vasıtasızlıkla mücadelelerimizi, memlekette tesis ettiğimiz büyük emniyet ve asayiş, tedvin ettiğimiz yeni kanunları, paramızda, bütçemizde tesis ettiğimiz sağlamlığı, haricî ticaret politikamızın dünya buhranı şeraiti içinde dahi millî istihsalı koruyan karakterini, harf inkılâbını, sayıları artan mektepleri, vergilerimizde ve vergi sistemimizdeki ıslahatı, bilhassa aşarın ilgasını, nihayet bizzat ziraat sahasında vücade getirilmiş büyük işleri bunların başlıcası olarak zikredebilirim...

Devlet Reisi ve çok necip şefimiz İsmet İnönü'nün bu dev gibi işlere verdiği ehemmiyet ise bütün milletçe görülmüş hakikattir.

27 . XII . 1938

Başbakan Celâl Bayar»

(Sağdan, alkışlar)

Zannederim Behzat Bilgin cevaplarını aldılar.”⁴⁹⁸

Soysal, DP'lilerin 1947 yılında eleştirdikleri devalüasyonun 1958 yılında başlarına geldiğini, Başbakan Menderes'in paranın değerini düşürme politikasına sürekli hücum ettiğini, Meclis kürsüsünden Hükümet programını okurken “para kıymetinde değişiklik yapmak gibi suni usullere” kesinlikle başvurulmayacağını, bunun “milli ekonomimiz ve milli kalkınma hamlelerimizi sekteye uğratmaktan başka bir netice vermiyeceğine” inandıklarını ilan ettiğini, halbuki bunları söyleyen Başbakanın 1958 yılında bunun tersine bir operasyona gittiğini, bundan dolayı görüşlerini değiştiren Menderes'in çekilip, yerine yeni politikaları uygulayacak siyasetçinin gelmesini savunduklarını beyan etmiştir.⁴⁹⁹

Soysal, konuşmasının kalan kısmını demokratik rejim meselesine ayırmıştır. Soysal'a göre DP, ucuzluk, hürriyet ve demokrasi kelimelerini

⁴⁹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.159.

⁴⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.161.

bayrak yaparak iktidara gelmişti. Parti programına da “geniş ve ileri manasıyla demokrasi” hedefini yazmalarına rağmen, Demokratlar iktidara geldikten sonra bu taahhütlerini bir kenara bırakmışlardı. Bunun sonucu olarak da bugün “1950 senesinden fersah fersah geri gidilmiştir”. DP programına taban tabana zıt bir icraat dönemi yaşanmış, bu bağlamda kaldırılması vaat edilen antidemokratik kanunlara dokunulmamış, vatandaşın seçim listesindeki takdir hakkı bile kaldırılmış, eşitlik kavramı temelinden sarsılmış ve partizan bir yönetim tesis edilmişti.⁵⁰⁰ Soysal, özellikle partizanlığın ülkeye çok büyük zararlar verdiğini ve Devletin mahvına sebep olabileceğini şu sözlerle açıklamıştır:

“1954’ten beri partizan idare Türk cemiyetinin bünyesinde öylesine bir siyasi, iktisadi, idari zararlar ıka etmiştir ki tahribatın telâfisi hakikaten çok güç görünmektedir.

Demokrat Parti iktidarının memlekette hâkim ve millete reva gördüğü partizan idare zihniyeti Bay Adnan Menderes'in 1950 Hükümet programı münakaşası sırasında (Biz millî irade ile iktidara geldik, bizi tenkid etmek millî iradeyi tenkid etmektir) ifadesinde şeklini ve mânasını bulmaktadır. Tenkid kabul etmeyen bu zihniyetin gelişmesiyle icraat o istikameti almıştır ki, yalnız doğru düşünen, doğruyu gören, iyi bilen, iyi yapan D. P. olduğu, başka partilerdeki vatandaşların hiçe sayıldığı bir merhaleye kadar sürüklendik. Çektiklerimizin çoğu bu zihniyetten gelmektedir. Bu zihniyet 4 Ağustos kararlarına kadar muhalefetin tenkid, temenni ve irşatlarını hiçe sayarak yalnız ben doğru düşünürüm, ben doğru görürüm ruhi haleti içinde devam etti. 4 Ağustos kararlarına temel olan fikirleri savunan muhalefeti ve D. P. den ayrı vatandaşları önce hıyanetle itham etti ve nihayet 4 Ağustos kararlarını almaya mecbur kalınca o zaman zımnen itiraf etti ki kendisi de hatalı düşünür durumdadır.

Bu nevi partizan zihniyetin zararını (2 300) yıl önce Filozof Aristo (Devlet) adlı kitabında şöyle ifade etmiştir: (Birçok şeyler vardır ki demokrasilerin mahvına sebeb olmuşlardır. Bunlardan birisi, her iyiliğin yalnız kendi partilerinin prensiplerinde bulunabileceğini sananlar, aşırı düşünenlerdir; bunlar ölçüsüzlüğü bir devletin mahvına sebeb olduğunu düşünmüyorlar.)

Bugünkü iktidarın, partizan zihniyeti hâkim ve hükümferma kılanlarına bu noktayı hatırlatmamız Devletimizin devam ve

⁵⁰⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), ss.161-162.

bekası bakımından önemlidir. Evet partizanlık Devletin mahvına sebeb olur. Bunu unutmasınlar. Demokrasi tarihi bunun misalleriyle doludur.”⁵⁰¹

Modern demokrasinin sadece “gizli oy açık tasnif”le kurulamayacağını savunan Soysal, Anayasa mahkemeleri ve ikinci meclis gibi kurumların tesis edilmesi gerektiğini ileri sürmüş, DP liderlerinin ve sözcülerinin muhalefetteyken bunlardan bahsettiklerini, ancak iktidara geldikten sonra unuttuklarını hatırlatmıştır. Soysal, “ekseriyet oligarşisi”ne yol açabileceğini söylediği dönemin demokrasi anlayışını şu sözlerle eleştirmiştir:

“Demokratik rejimin gelişmesine engel olan zihniyetlerden biri de demokrasinin sadece gizli rey ye açık tasnifle kurulabileceğini sanmaktır. Bu düşünce modern demokrasiyi anlamamak ve bilmemekten ileri gelir. Demokratik rejimlerde, demokratik müesseseler kurulmalıdır. Hukuk müesseseleri kanunlarla tarsin edilir. Bu olmadıkça demokratik rejim bu şekilde sözde kalır. Gün geçtikçe bozulur, ya anarşi veya ekseriyet oligarşisi haline intikal eder...

Muhterem arkadaşlarım,

Antidemokratik kanunların kaldırılması lâzımdır. Demokrat Parti Genel Başkanı 1950’den önce Manisa’da verdiği nutukta, bunları bir ay içinde kaldıracağız diye millete vadetmiştir. 10 sene oldu hâlâ kalkmadığı gibi antinin antisi kanunlar da çıktı. (Soldan, «O da oluyor» sesleri)

Demokrat rejimin kurulması için Anayasa mahkemelerinin kurulması lâzımdır. Vaktiyle 1950’den evvel liderleriniz, sözcüleriniz, mütefekkirleriniz bunlardan bahseder dururlardı. Anayasa mahkemelerini kuralım diyordunuz, neredesiniz? Demokrat rejimin temelini sağlamlaştırılması için ikinci Meclisin kurulması lâzımdır. Behzat Bilgin arkadaşımız konuşuyordu, tezata düştü, bu işin düzeltilmesi için ikinci Meclisin kurulması ve burdan çıkan kanunların o süzgeçten geçmesi lâzımdır. Bütün dünyada bu böyle. Hiç ondan bahsettiğiniz yok. Hani 1950’den evvel konuşurdunuz? Sayın Adnan Menderes burada olsa hatırlatırdım. Ne tatlı konuşurdu o zaman!

Anayasanın yeni ihtiyaçlara göre tedvini lâzımdır. Bu müesseseler kurulurken tatbikatta demokrasi rejimine uyan

⁵⁰¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.162.

müessir murakabe, eşitlik, israftan kaçma ve keyfilik hal ve hareketlerinin bertaraf edilmesi zaruretiyle karşı karşıyayız.”⁵⁰²

Soysal, konuşmasının devamında demokrasinin denetimi, yönetimde açıklığı ve eşitliği gerektirdiğini, ancak bunların hiçbirisinin mevcut iktidar döneminde olmadığını ileri sürmüştür. Soysal’a göre, 1957 yılında Meclis İçtüzüğünde yapılan değişiklikle muhalefetin Hükümeti denetleme imkânı elinden alınmış, soru, gensoru ve Meclis tahkikatı gibi denetim araçları tamamen işlevsiz bırakılmıştı. Demokrasinin ancak denetim sisteminin sağlam olması durumunda ayakta kalabileceğini hatırlatan Soysal, Meclis denetimine ilişkin eleştirilerini şu şekilde sürdürmüştür:

“Memlekette demokratik rejimin tam Avrupai mânada, Batılı mânada olabilmesi için müessir bir murakabenin mevcudolması lâzımdır.

1957 seçimlerinden sonra muhalif 180 mebus buraya gelince derhal İçtüzüğü değiştirme yolunu tuttunuz, değiştirdiniz. Nasıl değiştirdiniz? Meclis murakabesinin aleyhinde değiştirdiniz. Sözlü soru müessesesi ne hale geldi? Bir sene, iki sene evvel verilen sözlü sorular konuşulmuyor. Niye dersiniz, İçtüzük var. Haftada bir gün, Cuma günü, bir saat, ne yapalım vakit yok. O halde buna vakit yoksa Meclis murakabesini sağlamak maksadiyle derhal İçtüzükte bir tadilât yaparak bu hususta sabahdan akşama kadar bu soruları görüşelim. İyi niyetiniz varsa bunu yapınız. 1950’ de sizi iktidara getiren sözlü soru müessesesi bugün yoktur. Ben burada 1950’den evvel Maarif Vekili Reşat Şemsettin Sirer’e 18 sual birden sordum, cevap verdi, münakaşa ettik. Sizin vekilinize bir sual sorsak bir cümleyi bir tâli cümleyi ele alarak Riyaset, «efendim, sorunuz tüzüğün falan maddesine uygun değildir, tashih edin verin» diyor. 1950’den evvel böyle şey görmedim. Sizin tenkid ettiğiniz, hücum ettiğiniz, Halk Partisi devrinde böyle şeyler yoktu. Anayasaya göre milletvekili sual sorar, vekil de 48 saat zarfında cevap vermeye mecbur kalırdı. Siz bunu bir ay uzattınız. Maksadınız nedir? Maksadınız Meclis murakabesini za’fa uğratmaktır, uğrattınız.

Gensoru müessesesi on seneden beri, sizin zamanınızda, bu Mecliste işlemez olmuştur. Bunun neticesi Hükümet lâyüsel bir manzara arz etmiş ve hareketlerine devam etmiştir. Bir gün bu meselelerden dolayı Hükümet için gensoru açılmadı. Hükümete

⁵⁰² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.163.

«sen ne yapıyorsun, bize izahat ver» diyen olmadı. Bu meseleleri teker teker münakaşa edip Hükümeti itimat reyine tâbi tuttuk mu? Tutmadınız. Nerede görülmüş böyle demokratik bir rejim?

Meclis tahkikat önergelerini zamanında gündeme almadınız. Sonra da günü gününe gündeme alınacakken onbirini birden gündeme alıp iki üç günde bitirdiniz. Bu ne demektir? Bu demektir ki; Meclisin murakabe sistemi işlememektedir. Demokratik rejimlerin sağlam olup olmama tarafı buradadır. Demokratik rejimlerde murakabe sistemi sağlamsa demokratik rejim sağ-lamdır, çürükse demokratik sistem za'fa uğrar.”⁵⁰³

Soysal, Abdülhamid döneminden beri olan “ispat hakkı”nın DP tarafından kaldırıldığını, bu nedenle denetimsizliğin ülkeyi “cayır cayır yaktığını” söylemiştir. Soysal’ın özellikle DP’li “genç mebuslar”a seslenmesi Zonguldak Milletvekili Suat Başol’un müdahalesiyle ilginç bir polemige dönüşmüştür. Bu sözler tutanaklara şu şekilde yansımıştır:

“Çok rica ederim, Demokrat Partili arkadaşlar, genç mebuslar; Basın Kanununu bu cepheden ele alın. Niye ispat hakkı vermiyorsunuz?..

Arkadaşlar, Abdülhamid devrinde vardı ispat hakkı, Meşrutiyet devrinde vardı ispat hakkı, Cumhuriyet devrinde vardı ispat hakkı ama, sizin devrinizde kalktı. Onun için murakabesizlik, memleketi cayır cayır yakmakta ve içini kavurmaktadır.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Hocam, yalnız genç mebuslara hitap etme.

EMİN SOYSAL (Devamla) — Tabî sizin neşeniz yerinde Orta Reis. İktidar mebususunuz, rahatınız yerinde. İstikbalinizden eminsiniz. Ama ben sana bir şey hatırlatayım. 1950’den evvel Rasih Kaplan rahmetli şurada oturur, «Daha 50 sene iktidardan düşmeyiz.» derdi. Ne oldu?. Güm!.. dedi, düştü. Siz de zınc deyip oturacaksınız sırt üstü. (Sağdan, soldan, gülmeler)

1957’den evvel Tevkif İleri Aydın’a gitti, «Meclisi gül bahçesine çevireceğiz» dedi. Samet Ağaoğlu Manisa’da «Mecliste bir tek muhalif bırakmıyacağız» dedi. Adnan Menderes Tarsus’ta nutuk çekti, «Ben bunlarla çalışamam» dedi. Fakat bütün bunlara millet bir (Cık!) çekti ve 180 kişi gönderdi buraya.

⁵⁰³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.163.

Şimdi bakıyorum yine aynı teraneleri tutturuyorsunuz. Bugünkü Türk milleti 1946'nın, hattâ 1950'nin Türk milleti değildir. Bugünkü Türk milleti 1923'ün de Türk milleti değildir. Bugünkü Türk milleti kuşların nasıl uçtuğunu, sineklerin nasıl vızıldadığını, kimlerin ne yaptığını, kuyrukların nasıl sallandığını bilmektedir.”⁵⁰⁴

Diğer yandan, Soysal CHP'nin kurduğu radyonun “Demokrat Partinin düdüğü” haline getirildiğini, Vatan Cephesi ilanlarıyla sürekli propaganda yapıldığını, üstelik bu haberlerin çoğunun asılsız olduğunu ileri sürmüştür. Soysal, radyonun iktidar tarafından kullanılmasıyla ilgili olarak şu hususları ve örnekleri dile getirmiştir:

“Radyo durmadan yalan söyler, (Soldan, «ooo» sesleri) Hiç kızmayın, hiç kızmayın da, ciddî olarak, samimî olarak düşünün. Bunu rica ediyorum. Sizler iktidar mebuslarısınız, ne kazanırsınız radyoyu müdafaa etmekle, ne kazanırsınız muhalefet aleyhine radyodan bahis açmakla? Bu taraflı propagandayı daha şiddetlendirmekle hiçbir şey kazanamazsınız. O mertebede kazanamazsınız ki, sizler bu hareketlerinizle iktidardan düştüğünüz zaman dayanacağınız mesnetleri, dalları birer birer kırmaktasınız, tutunacak mesnet bulamıyacaksınız. Ben ise Demokrat Parti iktidardan düştükten sonra Demokrat Partinin ayakta kalmasını ve yaşamasını istiyorum. Neden? Demokratik rejime inandığım için. Ama siz o inançta değilsiniz.

Yapmayın Allah aşkına, sizden rica ediyorum. Nedir bu Vatan cephesi ilânları? Muhalefetin safına geçenleri de ilân edebiliyor musunuz? Edemezsiniz. O halde Devlet icraatını neşretmekle vazifeli olan radyo, milletin parası ile kurulan radyo, Halk Partisinin kurduğu radyo... Onu Demokrat Partinin düdüğü gibi öttürmeye ne hakkınız var. Yoktur hakkınız. Sivas'ta bir kadının kocasının vatan cephesine geçtiği radyoda ilân ediliyor. Bunu gazeteler yazdı, iki sene evvel oldu. Derhal kadın mektup yazıyor gazeteye, diyor ki, kocam öleli iki sene oldu, Vatan cephesine geçtiği ilân ediliyor, iktidar adresini biliyorsa bildirin, kendisine mektup yazacağım. Ciddî olması lâzım gelen bir iktidarın ağzı ile bir Türk kadınının zekâsı ancak bu kadar istihza edebilir. Devlet istihza edilecek bir mevzu haline getirilmemelidir, getirenleri değiştirmelisiniz arkadaşlar.

⁵⁰⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:43, (21.2.1960), s.167.

Sırrı Atalay'ın oğlunu vatan cephesine geçti diye ilân ediyorlar. Çocuk halen ilkokulun 5'inci sınıfındadır. (Soldan, «yalan, yalan» sesleri) Dur, daha söyleyeceğim.

Maraş'ta 1957'den evvel Demokrat Parti Başkanı olan, mebusunuz, rahmetli Ahmet Kadioğlu, Allah gani gani rahmet eylesin, üç defa aile efradı ile, Demokrat Partiye, vatan cephesine geçti diye ilân ettiniz. Bundan daha komiği olmaz.

Elbistan'ın Gücük köyünden İbrahim Arpacı 16 bin kişi ile vatan cephesine geçmiştir diye ilân ettiniz. İbrahim Arpacı, benim bildiğim İbrahim Arpacı. 600 nüfuslu Gücük köyünden 16 bin kişi. Akıllar durur bunun karşısında. Getirin bültenleri bakın.”⁵⁰⁵

Soysal, iktidar partisinin eşitlik ilkesini hiçe saydığını anlatırken konuyu tekrar radyo meselesine getirmiş, bu konuda da DP'nin daha önce verdiği sözleri tutmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Radyoda da eşitlik yoktur. Maliye Bakanı gelir burada konuşur, bu konuşması radyo ile Meclis huzurunda bütün Türkiye'ye yayılır, muhalefet sözcüsüne sıra gelince şıp der kesersiniz. Ne biçim iştir anlıyamadım.

1953'te burada rahmetli Faik Ahmed Barutçu radyonun bu halini tenkid ettiği zaman, Başbakan Adnan Menderes, Barutçu'ya şeref sözü vermişti. «Bundan sonra siz de konuşacaksınız, eğer konuşmazsanız, bizde konuşmıyacağız.» demişti.

1952'de Bütçe Komisyonunda şeref sözü vermiştir, 1955'te aynı sözü vermiştir. Fakat hâlâ Maliye Vekilinin nutku radyoda yayınlanır, muhalefet sözcüsünün sözleri yayınlanmaz. Sonra dersiniz ki, seçimlerde kazandınız. Siz doğru yanlış fikirlerinizi millete duyururdunuz ama muhalefet sesini millete ulaştıramaz. Neticede rey alsanız da bunun sıhhatine nasıl inanırım arkadaşlar? Mesele, hakeme iki taraflı gitmek lâzım. Hakem; millettir. İki taraf da dâvasını açıkça hakeme söyler, ondan sonra hakem hükmünü verir ve bu hüküm sahih olur. Bundan ötesini sahih diye kabul etmem. Bunu hukukçular düşünsün.”⁵⁰⁶

Maraş Milletvekili Emin Soysal, 22 Şubat 1960 tarihli kırk dördüncü birleşimde de radyo konusundaki eleştirilerini sürdürmüş, radyonun tek taraflı kullanılmasının Anayasaya, İnsan Haklarına ve ahlak prensiplerine aykırı olduğunu, bunun iktidarda mesuliyet duygusunun bulunmadığının ispatı olduğunu

⁵⁰⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.169.

⁵⁰⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:43, (21.2.1960), s.171.

belirtmiştir.⁵⁰⁷ Soysal, uzun konuşmasını Hükümeti çekilmeye davet ederek ve uyararak şu şekilde tamamlamıştır:

“Buraya kadarki, maruzatımdan anlaşılıyor ki, Demokrat Partinin başında bulunanların demokrasiyi yürütmek ehliyet, niyet, dirayet ve bilgisine sahip olmadıkları artık bir bedahet olarak meydandadır. Ancak şunu arz etmeye müsaade buyurun: «Üç ay ilerisini görmiyen bir heyetin Hükümetim demeye hakkı yoktur. Üç ay ilerisini görmiyen Hükümetin uzun vadeli görüşüne nasıl inanacağız?» 1949 Celâl Bayar'ın Kastamonu nutku. Şimdi, Celâl Bayar'ın bu sözlerine aynen iştirak ve tekabbül ederek, bir kaç ay ilerisini görmiyen, bir an için paranın kıymetini düşürmeyeceğim deyip, bir müddet sonra düşüren. Fiyatları artırmıyacağız deyip hemen 6 ay sonra yüzde yüz zam yapan ve bu şekilde hareketlerine durmadan devam eden, açık olması icabederken gizli birtakım meseleleri ele alarak, Meclisi ve muhalefeti haberdar etmeden kendi başına memleket idaresine tasarruf ve tahakküm etmek isteyen ve nihayet demokratik rejimi başından sonuna kadar zirüzeber eden, hürriyeti adeta yok eden ucuzluğu katleden, Demokrasiyi perişan ve sefil hale getiren bu Hükümetin ve başında bulunan Adnan Menderes'in Hükümet icra etmekten artık vazgeçmesi lâzımgelir. Yerine içinizde vardır. Daha mutedil olanlar vardır. (Soldan, gürültüler ve gülüşmeler) Ama siz buna aldırılmazsınız, onu başınızda gene tutarsınız. Fakat onun burada durması muhalefet için iyidir. (Soldan, öyleyse ne istiyorsunuz? Sesleri) Buraya gelmez. Dün de söyledim, halinize acıyorum. İktidardan düşüldükten sonra tutunacak, sarılacak dal ve istinadgâh bırakınız. Yoksa iktidardan düşüldükten sonra darmadağın olacaksınız. (Soldan, gülüşmeler)

REİS — Lütfen bitirin, efendim.

EMİN SOYSAL (Devamla) — Acıyorum halinize acıyorum. (Sağdan, bravo, sesleri, alkışlar) (Soldan; Gürültüler), kendinize acı, sesleri Acıyorum halinize, acıyorum. (Sağdan, alkışlar)”,⁵⁰⁸

Soysal'dan sonra söz alan Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, bir taraftan demokrasive hürriyetler var mı tartışması yapılırken, diğer taraftan yolların, barajların, üniversitelerin ve hastanelerin yapıldığını, siyasi münakaşaların bir gün biteceğini ancak bu eserlerin ülkeye kâr kalacağını söyleyerek konuşmasına

⁵⁰⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.190.

⁵⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.190.

başlamıştır.⁵⁰⁹ Bayur, Oğuz Bekata'nın Fransa eski başbakanı Klemanso'ya atfettiği olayın tamamen bir efsane olduğunu, Klemanso'nun kendisini iktidar ve muhalif milletvekillerinin alkışlamasına rağmen 40-50 tarafsız milletvekilinin güvenoyu vermemesi üzerine değil, cumhurbaşkanı seçilemediği için istifa ettiğini, ayrıca Osmanlı'da moda olan ama Cumhuriyette unutulmuş bir alışkanlık olan "Robespiyer", "Klemanso" ve "Çörçil" gibi yabancı siyasilerden örnekler vererek onların yaptıklarını yapmaya çalışmanın bir «Complexe d'inferiorite» olduğunu, bunu Fransızca söylediğini, çünkü Türkçesini söylediğinde kıyameti koparacaklarını söylemiştir.⁵¹⁰

Bayur, konuşmasında, "Nurcu hareketi" üzerinde de durmuş, hizip yarattığı için dinin özüne de aykırı gördüğü bu hareketin durdurulması gerektiğini savunmuştur. Bayur, bu konuda şunları söylemiştir:

"Arkadaşlar üzülecek bir yön üzerinde biraz duracağım. O da memlekette huzursuzluk ve aydınlar arasında kuşku uyandıran Nurcu hareketidir. Bu gibi hareketle İslâm içinde hizip yarattıkları için dinimizin ruhuna ve esaslarına aykırıdır. Ve bir gerilik tevlid ettikleri için de yurdumuz için zararlıdır.

Deniyor ki, tefsircidir. Biz yüzlerce tefsirci gördük. Geldi geçti. Kaç tanesinin böyle on binlerce müridi vardır? Ve kendi adıyla adlandırıyor? Bu hareketin durdurulması; hiç olmazsa tıcani hareketi gibi durdurulması lâzımdır. Bu, dinimiz ve memleket bakımından ve aydınları kuşkulandırmamak bakımından faydalı olur. Bunu bekleriz Hükümetten."⁵¹¹

Bayur, bugün CHP'nin övündüğü işlerin eski başvekil İsmet İnönü'ye rağmen yapıldığını, Celal Bayar'ın İktisat Vekâletine gelmesinden sonra önemli yatırımların hayata geçirildiğini ve Atatürk'ün Bayar'ı her bakımdan yetiştirmek için İnönü'yü koltukta tuttuğunu ileri sürmüştür. Bayur'a göre CHP Atatürk dönemindeki hüviyetiyle değil, Atatürk öldükten sonraki kimliğiyle iktidara gelecekti ve bunun millet tarafından bilinmesi gerekirdi.⁵¹² Diğer yandan, DP'nin 10 yıllık yönetimi sonunda ülkede "devrim" niteliğinde bir dönüşüm yaşanıyordu. Bu dönüşümün özünde de bir zamanlar sömürge konumunda olan bir ülkenin artık sadece hammadde değil, aynı zamanda işlenmiş ürün de ihraç ediyor olduğu gerçeği yatıyordu. Bayur, konuşmasına şöyle devam etmiştir:

⁵⁰⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.193.

⁵¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.193-194.

⁵¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.195.

⁵¹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.196-197.

“Arkadaşlar, bugün 1950’de başlayan 10 yıllık ekonomik yönetimden sonra büyük bir devrimin başlangıcındayız. O da şudur: Yalnız ham madde ihraceden ve mamul madde satın alan bir memleket olmaktan çıktık. Mamul madde ihraceden bir memleket haline geldik. Biliyorsunuz ki, bunu Osmanlı Türkleri bir iki yüzyıldan beri görmemişlerdir. Halı işi vardı yalnız, o kadar. Ekonomik bakımdan bir sömürge haline gelmiştik. İslâm dünyası da 9’uncu asırdan 13’üncü asra kadar İslâm medeniyetinin parlak devri istisna edilirse o da görmemiştir. Şimdi o devirlere, mamul madde ihracetme devrine geniş çapta ulaşmak yolundayız. Ve eminim ki ulaşacağız. Bugüne kadar ihracettiğimiz mamul mallar henüz bir hiçtir. Bunun 20 - 30 mislini ihracedeceğiz, eski Türkler gibi bir duruma geçeceğiz. Bu bakımdan da bu Hükümete muhalif, muvafık elden geldiği kadar kolaylık göstermek lâzımdır. Tâ ki, bu yolda kuvvetle yürüyebilsin.”⁵¹³

Konuşmasının sonunda Bayur, muhalefetin suistimal iddialarına cevap verirken, her bunalımlı dönemde suistimallerin arttığını, hatta Atatürk döneminde de bunlara rastlandığını, bir defasında Atatürk’ün dönemin Başbakanı İsmet İnönü’yü herkesin huzurunda kardeşinin yaptıklarından dolayı “haşladığını”, bu olaya bizzat şahit olduğunu, bunun üzerine “bu kardeş”in sindiğini, ancak Atatürk’ün ölümünden sonra yeniden suistimallere başladığını, netice olarak kendi kardeşine “göz yuman” muhalefet liderinin şimdi bu konuda şikayet etmeye hakkının olmadığını belirtmiştir.⁵¹⁴

Adana Milletvekili Rıza Tekeli ise, 1960 bütçesini eleştirerek son iki yıldır kamu giderlerinin % 50 oranında artırılmasının izlenen istikrar programına uygun olmadığını, öngörülen miktarda ithalat yapılamayacağı için bütçenin denk olmayacağını ve 600-700 milyonluk bir açıkla kapanacağını, seçim yılı olduğu için gider rakamlarının yüksek tutulduğunu, sanayi yatırımlarıyla elde edilen randıman arasında olması gereken orantının bulunmadığını ve milli gelir artışı karşısında işçilerin yeteri kadar zam alamadıklarını savunmuştur.⁵¹⁵

Tekeli ekonomik konulardaki eleştirilerinin ardından siyasi meselelere geçmiş, öncelikle de DP’li hukukçuların milli irade anlayışının yanlış olduğunu belirtmiştir. Hitler örneğinde olduğu gibi, milli iradenin de istismar edilebildiğini söyleyen Tekeli, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

⁵¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.197.

⁵¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.200.

⁵¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.200-205.

“Arkadaşlar; millî iradenin suiistimali olmaz mı? Millî iradenin suiistimal edildiğine en canlı bir örnek, benim tahsil hayatımın geçtiği Almanya'daki Hitler örneğidir. Hitler iktidara nasıl geldi; seçimle. İşte size en canlı tarihî misal. (Soldan, 1946 senesindeki gibi, sesleri)

Arkadaşlar; bunun 1946 senesi ile ne ilişkisi var. Bey efendiler; bir çeyrek zamanım var, lütfedin de konuşmamı yapayım. Muhterem arkadaşlar, ben gittiğim zaman Hitler iktidara geçeli yedi ay olmuştu. Almanya'ya gittim. Adana'dan bir adamı düşününüz, kalkmış Almanya'ya gitmiş. İstanbul'u bile görmemiş-tim. Orada sarı gömlekli adamlar geziyordu. Kim olduklarını bilmiyordum. 18 - 19 yaşında bir insan bunları ne bilsin? Bunlar Nazi'dir, Sosyalist partisinin üyeleridir, dediler. 5 milyon rey almışlar, seçimle iktidara gelmişler, millî irade tecelli etmiş. Aradan 7 - 8 ay geçti, arkadaşlarını temizlemeye kalktılar. Onların Büyük Millet Meclisi - Reichstop - bir gün toplanıyor. Hitler oradaki hukukçuları vazifelendiriyor. Her yerde böyledir arkadaşlar, hukukçular daima hakka en büyük zararları yapmışlardır. (Alkışlar)

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Refik Saydam'da öyle söylüyordu.

RIZA TEKELİ (Devamla) — Burada görüyorum, Nusret Kirişcioğlu ve böyle arkadaşlar, (Sağdan, bravo sesleri) (Soldan, Turhan Feyzioğlu, sesleri) Meclisin Anayasası var, düşünüyorlar, (tam yetki vermeyi) buluyorlar. Bu tam yetki ona verilince kararları millî irade oluyor. Senede bir iki toplantı, tamam. Hitler istediğini yapıyor. Alman halkı arasında bir de şöyle nükte dolaşıyor. O zaman Alman gençleri bize de yabancı olmamıza rağmen sorarlardı. Almanya'nın en çok para alan şarkıcısı kim? Ernasack değil mi? Yok derler, Almanya'nın en çok ücret alan şarkıcısı Meclis üyeleri... Neden?.. Çünkü senede bir defa ve bir saat toplanırlar, Hayıl Hitler diye bağırır çağırırlar. Sonra bir senelik ücretlerini toptan alır giderler. Bundan iyi şarkıcı olur mu, derlerdi. İşte irade.

MÜKERREM SAROL (Edirne) — Millî Şef...

RIZA TEKELİ (Devamla) — İsmet Paşa devrinde sizin dediğiniz gibi toplantılar yoktu. (Soldan, gürültüler, gülüşmeler), İsmet Paşa devri bu sesleri Yok. İsmet Paşa devri değil bu. İsmet Paşa devrinde bu yok.”⁵¹⁶

⁵¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss. 205-206.

Tekeli, Başbakan Adnan Menderes'in bütçe müzakerelerine katılmamasını da eleştirerek, bu tavrı milli iradeye ve milletvekillerine "saygısızlık" olarak nitelendirmiştir. Tekeli konuşmasını şu sözlerle sonlandırmıştır:

"Sizin hassas tarafınız; kendi liderinize, şefinize olan muhabbetinizi Allah artırsın. Bu, bizi ilgilendirmez. Fakat, millî iradeye sevgisi, hürmeti olanın, millete de, Meclise de sevgisi ve hürmeti olur. (Sağdan, bravo sesleri Bakınız icrada vazifesi olmıyan Reisicumhur bile gelip locasından Meclisi takibediyor, konuşulanları, konuşanları dinliyor. Sayın Başvekil, neden Meclise bu sevgiyi, bu hürmeti göstermiyor? (Sağdan, bravo sesleri) Bunun millî irade ile bağılılığı var mıdır? Millî iradeye inanan, muhalefeti her haliyle sevmek mecburiyetindedir. (Sağdan, bravo sesleri) İstemese de dinlemelidir. Ve bu sizlere saygısızlıktır, arkadaşlar, sizlere saygısızlık ediyor. Çünkü bu Meclisin üçte ikisini sizler teşkil ediyorsunuz. Niçin kendi bütçesi takdim edildiği zaman bulun muyor?

Atatürk'e, Cumhuriyetin kurucusuna, Atatürk'ün hâtıralarına saygı göstermek lâzımdır. Atatürk son günlerinde Dolmabahçede yakınlarına daima şunu söylememiş midir? Meclisi açma günü geliyor; ben acaba açış nutkunu gidip söyleyebilecek miyim? Ölümle pençelediği anda dahi en çok arzuladığı şey şu kürsüye gelip çıkmak milletvekillerini görmek ve Meclisin açış nutkunu söylemekti, ölüm anında dahi Meclise bu kadar bağlı olan insanların yanında iki seneden beri buraya şeref vermiyen hükümet reisine millî iradeye saygıları olduğunu söyleyebilir misiniz? Siz seviyorsunuz. Eğer hakikaten liderinizi seviyorsanız ona anlatmanız lâzım. Ne diyorlar, geldiği zaman sağdan oturan muhalifler gürültü yapıyor. Yapacak, dünyanın bütün parlamentolarında bu oluyor. İtalyan Parlamentosunda, Fransız Parlamentosunda kavga gürültü olmuyor mu? Neden gürültü oluyor? Çünkü konuşma hakkı ve imkânı vermiyorsunuz; (Soldan, konuşuyorsun ya sesleri)

Ama siz konuşma imkânı vermezsiniz nasıl olacak bu? Memleket dâvaları dertleri nerede konuşulacak? Üç seneden beri bir defa imkân buldum, o da bir arkadaşına rica ettim de sırasını bana verdi. Başka memleketlerde bir milletvekili tek başına dahi tahkikat önergesi verebilir. Osman Bölükbaşı'nın dediği gibi evvelâ dinle, ondan sonra vur öldür. Konuşturamıyorsunuz, huzursuzluğun sebebi budur. (Soldan, konuşuyorsunuz sesleri) Üç seneden beri bir defa konuşuyorum...

Başvekilin Meclise gelmesini teşvik etmediğinizden dolayı Başvekili sevmiyen sizsiniz. İnsan sevdiği adama böyle yapmaz, histen tecridetmeye uğraşılır, anlatılır, tarihi okuyunuz, hâdiseler böyledir der. Tenkidedince kızılıyorsunuz. Kendisi mesuliyet sandalyesinin en üst kademesinde oturuyor. Deniyor ki, telefon irtibatı ile takibediyor.

İBRAHİM SUBAŞI (Antalya) — Başbakan sizleri korkmasın, serbest konuşsunlar diye gelmiyor.

RIZA TEKELİ (Devamla) — Hayır. Niçin gelmiyor bilmiyorsunuz. Meclisi sevmiyor, demokrasiyi sevmiyor da ondan. (Soldan, gürültüler, ne münasebet sesleri) Başvekil 1957’de ne diyordu? Büyük Millet Meclisini dikensiz gül bahçesine çevireceğim. Nasıl çevrilir? Muhalefet olmamakla. Kendi lisanı. Kimmiş bu dikenli güller? Tabî muhalifler. Şimdi bir Devlet adamının, Hükümet Reisinin zihnîyeti bu. Muhalefet istemiyor. Muhalefeti arzulamıyan, demokrasiyi arzulamaz, insan haklarını istemez.

Keyfî icraat yapar. Sizler de bu keyfî icraata iştirak ediyorsunuz. Mesuliyetin % 99’u Demokrat Parti Meclis Grubundur. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Arkadaşlar, hepimiz gelip geçeceğiz, fânî insanlarız. Ama biliyormusunuz ilerdeki nesiller yalnız Adnan Menderesi tenkid etmiyecek. Hayır. Meclis albümünü alacak, birer birer bakacak, Demokrat Parti milletvekillerini gözden geçirecek. Suç ortakları bunlar diyecek. Kendinizi ibra edemezsiniz. (Soldan, ne suçu sesleri) İnsan haklarını çiğnemek suç değil midir? (Yok böyle bir şey sesleri) Vardır, arkadaşlar, siz beyaza siyah, siyaha beyaz dersiniz.

Arkadaşlarım sözlerime son veriyorum.

Atalar sözüdür; «İnsan ne ekerse onu biçer.», haksızlık eden, insanlık haklarını çiğniyen insanlar ilerde haklı muameleler görebilmeyi beklemeleri hayaldir.”⁵¹⁷

Edirne Milletvekili Mükerrer Sarol, bütçe üzerinde normal başlayan müzakerelerin muhalif milletvekillerinin çabalarıyla yön değiştirip iki parti arasında her bakımdan “partilerarası münakaşa”ya dönüştüğünü belirterek sözlerine başlamıştır.⁵¹⁸ Sarol, DP’nin, matbuat hürriyetine ve bu hürriyetin sağladığı denetime tahammül edememe gibi “haksız bir itham” altında bırakıldığını, oysa kendilerinin matbuatın değil, “matbuatı suiistimal etme

⁵¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:44, (22.2.1960), ss. 206-207.

⁵¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:44, (22.2.1960), s. 209.

hürriyetinin düşmanı” olduklarını ifade etmiştir. Sarol, basın hürriyetinin istismarı olarak gördüğü bazı örnekleri anlatmak, gazetelerin birbirlerine yönelik hakaret içeren yazılarını Genel Kurul’da okumak suretiyle DP’nin gerçekte neye düşman olduğunu göstermeye çalışmıştır. Sarol, bu örnekleri uzun uzun anlatmadan önce 1953 yılındaki durumu şu sözlerle özetlemiştir:

“Söze başlamadan evvel size bir fikir vereyim; yıl 1953. Memlekette, 1908’de olduğu gibi, muhtelif menfi unsurlar sağda, solda yani komünistler, ekşimiş sapık ruhlular ellerine geçirdikleri imkânlarla cemiyetin temeline bin türlü dinamit koyacak serbestiyi bulmuşlar. Cemiyetimizin muhtelif müesseselerinde alabildiğine sağdan soldan kışkırtılmalar olmuş. Din ve dine mensup birtakım insanlar gazeteler ve mecmualar da insaf taşımayan birtakım yazılarla vatanperverlik fikirlerine alabildiğine saldırıyorlar. Mütemadiyen bu sefinei Devleti sarsmakta bulunuyorlar.”⁵¹⁹

Bu girişten sonra Sarol, 14 Kasım 1953 tarihli Vatan Gazetesi’nde “Şüpheli bir adamın şüpheli hayatının iç yüzü” başlığıyla yayınlanan ve Yeni Sabah başyazarı Safa Kılıçlıoğlu’yu hedef alan bir yazıyı tüm ayrıntılarıyla okumuştur. Bu sırada muhalefet sıralarından gelen “Ne lüzum var” sesleri üzerine Sarol şu cevabı vermiştir: “Demokrat Parti iktidarı, hürriyetlerin düşmanı değil, namusa, hususi hayata, şereflere, mahremiyetlere mütaallik bu ölçüde insaf tanımayan, şerefleri tarumar eden bir zihniyetin düşmanıdır. (Soldan, bravo sesleri)”⁵²⁰ Vatan’da yayınlanan yazı bittikten sonra, bu kez Yeni Sabah’ta Vatan’ın başyazarı Ahmet Emin Yalman’a ağır hakaretler içeren yazı, ardından yine Yalman’ı hedef alan ve Necip Fazıl Kısakürek tarafından kaleme alınan “Deyyüs” başlıklı yazı okunmuştur. Sarol, bunları neden okuduğunu da şöyle açıklamıştır:

“Şimdi sevgili arkadaşlarım, sözümü bu vadide oldukça toksik dozlu bir serlevha ile yazılmış ve 1953 yılında çıkmış bir yazı ile kesmek istiyorum. Dünyanın Yeni Sabaha, Yeni Sabahın Dünyaya karşı yazdıkları karşılıklı yazılardan bahsetmiyeceğim. Bunlar bir vilâyette doğup 24 saat yaşayamıyan böcekler gibi doğmuş ölmüş gazeteler değil; bunlar Türk âmme efkârını yaratmak sevdasında olan ve iktidarın önüne kaşlarını çatarak çıkan, dikilen gazetelerdir. Devletimizi murakabe eden gazetelerin iç yüzünü bilelim ve bunu da Büyük Meclisin zabıtlarına

⁵¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss. 210-211.

⁵²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s. 212.

geçirelim ki, bizden sonra gelecek nesiller bu devrin ne kadar acıklı hâdiselerle dolu olduğunu görsünler.

Bunu niçin okudum, bilâhara, bitirdikten sonra arz edeceğim.

AZİZ URAS (Mardin) — Başvekil hakkında bir yazınız yok mu?

MÜKERREM SAROL (Devamla) — Sabık iktidarınıza ve muhalefetinize ait yazıları burada okumak mümkün. Bunlardan sadece sivri köşeleri alışımın sebebi, matbuat meslekinin haysiyeti bakımından aynı meslekten olan insanların aralarındaki münasebetler bakımından durumu ortaya koymak için. Aynı meslekten olan insanlar arasında bir hürmet ve birbirlerinin haysiyetlerine dil uzatmamak bakımından büyük bir ahlâki anlayış vardır. Bir avukat diğer bir avukata, bir hekim diğer bir hekime, çok kızsâ dahi, bu şekilde dil uzatmaz ve bütün bunlara rağmen birbirlerini sayarlar. Fakat opinion gazetecilik meslekine mensup insanların nasıl birbirlerinin ailelerine kadar dil uzattıklarını, şeref ve haysiyetleriyle oynadıklarını gördünüz. Bunlar fecî şeyler.”⁵²¹

Sarol, gazetelerde yayınlanan hakaret ve küfür içeren yazılardan sonra basın hürriyetinin sınırlandırıldığını, bunu hükümetten bizzat bazı gazete sahiplerinin istediğini, başta Menderes olmak üzere DP’lilere yıllarca çirkin tarizlerde ve iftiralarda bulunulduğunu ve nihayet demokrasinin tam manasıyla yerleşmesinin kolay olmadığını belirtmiştir. Sarol, basın hürriyetinin dünü ve bugünü hakkındaki sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Şimdi, sevgili arkadaşlarım, bu 159’uncu maddenin tekevvününe sebep olan bu büyük gazetelerimizin arasında ve bu gazetelerde o günkü iktidara reva görülen haksız, yersiz, iptidai yıpratıcı isnat ve iftiralar olmuştur. Gazete sahipleri hükümete müracaat etmişlerdir. Nereye varacak bu hürriyetlerin suiistimali demişlerdir. İhtisas erbabı gazetecilerin bu vadide getirmiş oldukları fikirlerle 159’ uncu madde tekevvün etmiştir. Trajları şu ölçüde olan, hüviyeti bu olan gazeteler bu tarzda üslûp kullanırlarsa küçük, muayyen siyasi kanaatlere sahibolarak çıkmış olan gazeteler tecavüz edilmemiş maddi ve mânevi mukaddes bir müessese bırakırlar mı? Devlet bırakırlar mı?

...

Bakınız 12 Ocak 1952’de Karakedi Dergisinden: Bu nevi yazılar cemiyetin bünyesini tahribedecek derecede yüzlerce,

⁵²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s. 215.

binlerce misal verilecek ölçüde kesafet peydah etmiştir. Bakın ne buyuruyor. «Kasım Kelek sünnet oldu» Ayıp, kabih. Bir îma. «Aksini ispat için ne yapsın zavallı? Bu hususta Falih Rıfkı'yı şahit gösterecekti ama, onu - hâşa huzurdan - adam yerine koyan mı var sanki?»

«... değerli fikir adamı, basınımızın kıymetli yazarı, Şengül hamamının oğlu Fatay.....»

«... derken sıra kafası sulu, İnönü'nün kulu üssun Cahit Yalçın'a gelecek...» (İmza kimin sesleri) Karakedi. 12 Ocak 1952.

Karakedi;

Sametçiğime yıldırım telgrafı: Samet Ağaoğlu, Hergele Meydanı Çamdeviren apartmanı sıfır numara. Ankara

Numarayı bildir, Turfanda salatalık göndereceğiz, Menderes ile yersiniz. Henüz kodese girmedik. Baki selâm.»

Bunlardan başka Başbakan Adnan Menderes'e sabah, akşam çirkin tarizlerde bulunduklarını da bilirsiniz.

Menderes, on sene memlekette Başvekil olarak tecavüze uğramış, iftira, yalan ve namusuzlukların altında kalıp dayanarak çalışmış bir Devlet adamıdır. Ve bütün bunlara demokrasi uğruna tahammül etmiştir. Kolay mı zannediyorsunuz? Dünyanın hiçbir köşesinde bu ölçüde şeni tecavüzlere demokrasi adına mâruz kalmış bir Hükümet reisi bulunamaz. Ayıptır beyler ayıp. Alın Anayasa Hukukunu, alın kitapları, içtimai, felsefi kitapları, eğer bunlar bu kitaplarla olsaydı, otuz sene burada asılı kaldı, hâkimiyet bilâkaydû-şart milletindir yaftası, hep beraber gördük, bu Mecliste olanları. Düne kadar millî şef demek millet, millet demek Millî Şef demekti. Demin Tekeli okudu; biz Almanya'da talebe iken, Ulus bize gelirdi, o zaman rasyonal sosyalizmin bir eşi de burada hükümferma idi. Bütün bunlardan kurtulup memleketi İngiltere seviyesine erdirmek mümkün müdür? Senelerdir yanyana olan arkadaşların bu kürsüye geldikleri zaman insafsızlıklarının hududu yoktur. Ben sorarım size, Türk milleti, Türk umumi efkârı kendisini idare eden siyaset adamlarına bu şekilde bir tecavüzler vuku bulursa sarsılmazlar mı? Bu şekilde tecavüzlere mâruz kalan müesseseler nasıl çalışırlar? Bizzat kapısında hizmet eden bir odacı kendisine ne nazarla bakar?

...

Kolay mı Devlet kurmak? İsmet Paşa hakkında iki tane şey yazdı diye Arif Oruç'un kellesi gidiyordu. Kolay mı, siz ne söylüyorsunuz, kolay mı zannediyorsunuz bu müesseseleri İngiltere'deki ölçülere çıkarmayı? Bir arkadaşım evvelki gün İstanbul'dan mektup yazıyor. Doktor diyor, radyodan dinledim,

konuşmalarını Zafer'de okudum. Ben size bir şey söyleyeyim, Fransa'da çıkan bir mizah gazetesi var, «Le Rire» bu mecmuada isimlerini zikretmiyeyim, üç Devlet adamı ile üç başka insan, Devlet adamları fahişe kılığında gösterildi. Siz böyle bir hali caiz görür müsünüz. Ben görmem, Fransa'da da olsa doğru görmem. Fakat Fransa'da hürriyet budur diyor. Hayır, hürriyetler bu derecede suiistimal edilirse orada cemiyetler ayakta kalmaz. Bu bahsettiği tarih, 2'nci Dünya Harbinden sonradır.

Arkadaşlar, 2'nci Dünya Harbinde Fransa'nın çektiği, Fransız kahramanlığını, Fransız tradisyonunu tehlikeye sokan nedir? Matbuat hürriyetidir. Biz, matbuat düşmanı değiliz, insaf ediniz. Meseleyi bu vadiye sokmamak lâzımdır.”⁵²²

Mükerrem Sarol, konuşmasının sonunda Hükümetin çekilmesi için bir neden olmadığını ve milletin rızası oldukça Hükümet Başkanının da görevde kalacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bu iktidar tehditlere pabuç bırakacak bir iktidar değildir. Türk milleti reylerini tazelediği müddetçe, hak bildiği, doğru bildiği yolda, faydalı ve hizmet saydığı yolda, yürüyecektir, bunu iyi bilin.

«Leküm diniküm veliye din»

(Soldan, sürekli alkışlar ve bravo sesleri)”⁵²³

Sarol'dan sonra kürsüye gelen Hasan Tez, Meclis'te bulunmayan kişiler hakkında yayınlanmış yazıların okunmasının hürriyetle ilgisinin bulunmadığını ve bunun “Menderes Hükümetinin radyoda yapmakta devam ettiği kanunsuz, vatandaş haysiyet ve şereflerine tecavüz eden neşriyatına yeni yeni malzemeler hazırlamak için” olduğunu, DP'lilerin düne kadar dost oldukları gazetecilere bugün vefa göstermeyerek aleyhlerinde konuştuklarını ifade etmiştir.⁵²⁴

Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, konuşmasının başında Kauçuk Şirketi İdare Meclisi üyesi olarak görev yapmasından dolayı kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermiş, bu görevin milletvekilliğiyle bağdaşp bağdaşmadığını hukukçu arkadaşlarına, “dünya ölçüsünde otorite olan Halil Özyörük’e sorduğunu, hiçbir sakıncasının olmadığını öğrendiğinde bu görevi başladığını, aldığı aylığın da iyi bir şoförün alabileceği para kadar olduğunu, ancak muhalefetten bu yönde itirazlar yükselince derhal görevinden istifa edip

⁵²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss. 216-218.

⁵²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s. 219.

⁵²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.219-220.

aldığı tüm aylıkları da iade ettiğini, kısacası cebindeki tek kuruşun hesabını verebilecek bir kişi olduğunu belirtmiştir.⁵²⁵

Onat, ülkenin katettiği mesafeyi göstermek amacıyla CHP yönetimi döneminde yapılanları ve başından geçen bazı olayları anlattıktan sonra, meseleyi “rejim buhranı” iddialarına getirmiş, özellikle Meclis denetimi konusunda muhalefetin eleştirilerinin haksız olduğunu, denetim mekanizmalarının işlevsiz hale gelmesinde muhalefetin büyük sorumluluğu bulunduğunu söylemiştir. Onat, bu konuda şunları söylemiştir:

“Arkadaşlarımız, rejim buhranından şikâyet ederler. Rejim buhranı. Rejim buhranı değil; bu memlekette bir siyasi ahlâk buhranı vardır. (Soldan, bravo sesleri)

Meclis murakabesi nedir? Yazılı soru, sözlü soru, gensoru, Meclis Tahkikatı Divanı Âli ve saire. Acı acı şikâyet ettikleri Meclis Tahkikatını ne hale getirdiler? Haftada bir güne indirdiğimiz, beş dakikaya indirdiğimiz bugünkü şekliyle sözlü soru müessesesi tam fonksiyonunu ifade eden bir müessese değildir.

...

Kim bu hale getirdi arkadaşlar? 668 sözlü soru verilmiştir. Bunu eski ölçüsüne irca edin. O zaman vekilin verdiği cevapla sözlü soruyu veren mebusla vekilin konuşması aşağı - yukarı bir saat sürüyordu. 668’le çarpın. Görürsünüz ki Meclis bütün gününü, bütün zamanını sözlü sorulara tahsis etse yine altından kalkamayacaktır. 1 200 küsur da yazılı soru. Bunlar Meclisi murakabe uğruna feda olsun, diyelim. Neler getirirler bize, sözlü soru olarak? Şu 5 dakika içinde dahi sözlü sorunun besmelesi vekilin konuşması bizi tatmin etmedi, fatıhası da. Vekil çekilsin, istifa etsin. (Gülüşmeler) Localara peşlerine takıp getirdikleri muhalif partilere mensup vatandaşların kesafette bulunduğu günlerde konuşmaları başka bir renk alıyor. Hele muhterem hanımlarını şuraya getirip oturttukları günlerde Serçe Sultanın sen tafrasını seyret. Arzum. Bugün sözlü soru müessesesi tam fonksiyonu ile işlemiyor. Günahı vebali onlarındır arkadaşlar. Dejenere ettiler. Meclis Tahkikatı müessesesi için obstrüksiyon yaptılar, neden getirmiyorsunuz dediler, getirin de konuşalım, dediler. Sanki biz Meclis tahkikatından kaçan insanlarmışız gibi.

Muhterem arkadaşlarım, biliyorsunuz 3 vekili ve bir sabık vekilimizi ortada fol yok, yumurta yokken Meclis Tahkikatına

⁵²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.226-227.

götürmüş bir siyasi topluluğuz biz. Eğer o zaman muhalefet, arkamızı sıvazlayıp, aferin Demokrat partililer, demokrasi dediğin böyle olmalı. Ortada hiç bir şey çıkmadı, biz de böyle temenni ediyorduk. Bundan sonra el ele verelim ufacık bir şey dahi olsa Meclis Tahkikatı açalım, deselerdi Meclis tahkikatları da gereği gibi işlerdi. ... Binaenaleyh Meclis tahkikatı müessesesini de dejenere ettiler. Şimdi kala kala bir tane kaldı. Yüreğim oynuyor, yüreğim çarpıyor. Onu da berbat edecekler. Masuniyeti teşriye müessesesi. Demokratik parlâmentolarda mebusu ferih fahur çalıştırmak ve söylediği bir sözden dolayı meselâ seçim zamanında, Mecliste bir müzakere sırasında oturduğu yerden kapıp mahkemeye, hapisaneye götürmemek için çok güzel, çok yerinde olarak bu müessese ihdas edilmiştir. Teşriî masuniyet müessesesi güzel şey ama ne hale geldi arkadaşlar? Mebusuz ama, hepimiz insanız, hepimiz hata edebiliriz. Günlük hayatımızda bir hata sâdır olabilir. Kongrelerde, meydanlarda nutuklar çekeriz bazan kantarın topu kayıveriyor arkadaşlar, söz dozunu aşırıyor, Zabıt tutuluyor, o da geliyor Meclise. Dozunu kaçırmış, hepinizin başından geçen bir iş, bu da kalsın devre sonuna diyoruz. Bu anane Büyük Meclisin ilk kurulduğu günden beri büyük bir samimiyetle sadık kalınmış. Son zamanlardaki hale bakın arkadaşlar, bu kusurları bir arkadaş iki defa, üç defa, beş defa tekrar eder hale geldi. Fakat bir ikisine bakın, kırdıkları koz yüzleri geçti, sabikai mükerrre eshabından oldu. Meclisin sahabeti, kanunun sıyaneti, adam sende söylediğim söyledik, vurduğum vurduk, kırdığım kırdık... Yalvarırım arkadaşlar, bir gün Büyük Meclise, üç defa aynı şekilde hata irtikâbetmiş mebusun teşriî masuniyeti kaldırılır diye bir hüküm getirmeye mecbur etmeyin. Allah lillâh aşkına bu müesseseyi dejenere etmeyiniz.”⁵²⁶

Onat’tan sonra söz alan Sivas Milletvekili Kâmil Kırıkoğlu ise hükümetin genel iktisadi politikasını eleştirmiş, DP’nin 10 yıl önceki tutumuyla bugünkü zihniyetinin “ibretle seyredilecek bir tezatlar levhası” olduğunu, 1950’de bütçeyi eleştirirken “tasarruf edebiyatı” yapanların 1960 bütçesinde her alanda yaptıkları zamlarla israfın örneklerini sergilediğini, bugün hayat pahalılığının arttığını,

⁵²⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:44, (22.2.1960), ss.237-238.

ödemeler dengesinin bozulduğunu, dış yardımların ise yatırımlara değil ithalata yöneltildiğini ileri sürmüştür.⁵²⁷

Diğer bazı muhalif milletvekilleri gibi, Kırıkoglu da 1957'den sonra Başbakanın Meclise çok az gelmesini eleştirmiş, bu tutumun demokrasiden uzaklaşmanın göstergesi olduğunu ve diktatörlüğe yönelen Osmanlı Padişahlarının kafes arkasından divanı yönetmelerine benzediğini söylemiştir. Kırıkoglu şöyle konuşmuştur:

“Kavli ile fiili o kadar zıt istikametlerde tecelli etmiştir ki, artık demokrat iktidar ve onun başkanı tanınmaz hale gelmiştir, her hali ile her tutumu ile değişmiştir. O kadar ki, 1950'den 1957'ye kadar şu çatı altında sık sık gördüğümüz hattâ çok zaman bakanlar nam ve hesabına konuşan Sayın Menderes'i 1957'den bu yana görmez olduk. İki buçuk senedir bir elin parmak hesabına girecek adedde, o kadar seyrek geldi ki nerede ise yüzünü unuttuk. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Öyle anlaşıyor ki, demokrasiden uzaklaşan liderler Meclisten, onun murakabesinden kaçmak zaruretinde kalıyorlar. Osmanlı padişahlarının diktatörlüğe başladıkları tarih ile kafes arkasından divanı idare etmeye başladıkları tarih aynı zamana rastlar. Başbakan Meclise gelmelidir arkadaşlarım, ya demokrasi vardır onun icaplarını yerine getireceksin, Meclise geleceksin, murakabeye razı olacaksın ya da demokrasi-den uzaklaşıp paydos diyeceksin. Paydos demeye gücün yetmediğine göre izzetü ikbal ile bu diyardan göçüp gitmesini bileceksin. Türkiye'de tecrübesi yapılmıştır. Ben gitmedim mi? Bilerek, isteyerek, gönül rızası ile gittim. Millet git dedi, gittim. Şimdi gel diyeceğine inanıyorum. Dinlenmiş daha dinç, daha genç gelmeye, hizmet etmeye hazırlanıyorum. Millet git dediği gün çaresi yoktur gidilecektir. Sabık olmaktan korkunun faydası yoktur. Millet iradesine rağmen payidar olmuş iktidar görülmemiştir.”⁵²⁸

Kırıkoglu, konuşmasını üniversite özerkliğine ve basın hürriyetine vurgu yaparak, şu şekilde tamamlamıştır:

“Değerli arkadaşlarım, iktidarda kalmak uğruna değer mi? Bir ilim ocağımızı, bir fakülteyi, Siyasal Bilgiler Fakültesini

⁵²⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.238-240.

⁵²⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), ss.241-242.

mektepe haline sokmağa değer mi? Günahları sadece bu tarafın değil de öbür tarafın dâvasına inanmaktan ibaret olan genç gazetecileri düşünün. Hayata ve enerji dolu bu aydın insanlara ömürlerinin bir daha dönmiyecek en güzel baharlarının zindan duvarları arasında geçirtmeğe değer mi? (Soldan, edebiyat yapıyorsun sesleri) Edebiyat yapmıyorum. Bütün kalbimle konuşuyorum, inandıkları şekilde mesleklerini icra ettikleri, vazifelerini yaptıkları için Basın Kanununun en ağır maddelerine çarpılan bu yetişkin insanların çoluğunu çocuğunu öksüz, boyunlarını bükük bırakmağa ne hakkınız vardır? (Soldan, «Kanuna itaat etsinler» sesleri)

SIRRI TURANLI (Adıyaman) — Kanuna hürmet et.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Senin vicdanına tesir etmiyor bu hal arkadaşım. Ama benim içim sızlıyor.

Çok tekrar ediyorsunuz deniliyor. Üniversite muhtariyeti üzerinde hassasiyet gösterilmeğe değmez mi? Cumhuriyetin bu en güzel âbidelerinden birisinin kemaliyle muhafazası Büyük Meclisin vazifesi değil midir? Demokratik müesseselerin inşası ne kadar güç ise tahribi o derece kolaydır arkadaşlarım. Bunu hiçbir şey mazur gösteremez.

Kalkınma karşılığı hürriyetten taviz istemek, İstanbul'un imarına mukabil demokratik müesseselerin tahribine gitmek, hele iktidarda kalma pahasına seçim emniyeti ve eşitliğinden fedakârlık; bunlar hepimizi ıstıraba sevk etmesi icabeden büyük meselelerimizdir. İktidar veya muhalefet olarak değil, Büyük Millet Meclisi olarak büyük vebal altında bulunduğumuzu arz etmek isterim. (Sağdan, alkışlar, bravo sesleri)”⁵²⁹

1960 yılı bütçesinin geneli üzerindeki son konuşmalar, 23 Şubat 1960 tarihli kırk beşinci birleşimde yapılmıştır. Evvela Maliye Bakanı Hasan Polatkan eleştirilere cevap vermiş, ardından da Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı'nın konuşmasıyla bütçenin geneli üzerindeki müzakereler tamamlanmıştır. Maliye Vekili, bütçe müzakereleri sırasında muhalefetin tutumunu eleştirerek, “içine düştükleri hataları, mahza kendi arzuları olan muayyen bir neticeye varabilmek için ileri sürdükleri hakikatlere aykırı tahripkâr iddiaları, milletimize uzun yıllar yaşattıkları tahammül edilmez devirleri unutmuş görünerek, başka bir âlemden, bilinmeyen bir cennetten gelmişçesine yaptıkları tenkidleri” bir bir cevaplandıracağını belirtmiştir.⁵³⁰

⁵²⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:44, (22.2.1960), s.243.

⁵³⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.247.

Polatkan, muhalefetin eleştirilerine cevap vermeye geçmeden önce, bu eleştirilerin iyi niyetli olmadığını, “tahripkâr ve hesapsız bir politika propagandası” niteliğinde bulunduğunu, bu propagandanın içeride ve dışarıda yarattığı zararlı tesirlerin iktisadi kalkınma programını olumsuz yönde etkilediğini, özellikle “dış yardım devam edemez, kesilecek” şeklindeki propagandanın “vatanperverlikle kabilitelif” olamayacağını, ancak bütün bu olumsuz senaryoların gerçekleşmeyeceğini, vatan ve milletin her geçen gün daha mamur ve müreffeh hale geleceğini dile getirmiştir.⁵³¹

Polatkan, muhalefetin kendilerini “rakam imal etmek”le suçladığını, bunun gerçek olmadığını, yapılan barajlar, köy yolları, fabrikalar, açılan hastaneler, okullar ve üniversiteden rakamlarla örnekler vererek muhalefetin tüm bu yapılanları görmek istemediğini vurgulamıştır. Polatkan, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Bu verdiğimiz misallerin ve rakamların hangisinde yanlışlık var, bu eserlerden hangisi yapılmadı bir tek misal verebilir misiniz, hayır veremezsiniz. Çünkü bütün rakamlar doğrudur. Zira hepsinin temeli milletçe duyulan ve milletçe paylaşılan büyük bir sevinç içinde merasimle atılmış... Halkımız, aylar ve aylarca bu eserlerin inşasını büyük bir zevk ve gururla seyretmiş, taş taş, tuğla tuğla, blok blok yükseldiğini görmüş, sonra da millî bir heyecan ve sevinç günü olarak bu eserlerin işletmeye açılmasını kutlamıştır.

Şimdi milletimiz, kendi azim ve iradesinin timsali olan bu eserlere, iftiharla ve gururla bakıyor. Tüten bacaları, dönen çarkları, istihsal olunan maddeleri içinde çalışan insanları, işliyen kafaları ve dimağları görüyor, takdir ediyor. Tebcil ediyor. Fakat bunları sizler görmek istemiyorsunuz. Kararınız bu olunca maksadınız ret ve inkâr olunca, milletçe yapılan çalışmaları meydana getirilen eserleri ortaya koyan gerekçeleri elbette ki sevemezsiniz.

Sizler on yıldan beri millete ait hangi eserin temel atmasında bulundunuz, hangi eserin işletmeye açılmasına iştirak ettiniz, hangi gün bu merasimlerde milletimizin sevinç ve heyecanına katıldınız.

Hatırladım, hatırladım sizler Büyük Millet Meclisinde yapılan Cumhuriyet Bayramı merasimine de iştirak etmezsiniz. Sizler bir tek fabrika, baraj, liman, silo, hastane, mektep, yol, su,

⁵³¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), ss.247-248.

köprü hakkında tek cümlelik bir memnuniyet duygusu izhar etmezsiniz.

Ya bu eserlerin toptan ret ve inkârı yoluna saparsınız, yahut pasif bir mukavemet hareketi gibi tam bir sükût, karanlık ve korkunç sükût içine gömülürsünüz.

Sizleri harekete geçiren ve sevince gark eden tek şey, gerekçede bulduğunuzu zannettiğiniz birkaç hatadır. Bu hataları bulmanın sevincini bu kürsüden aksettirir, bol bol alkışlar ve neşelenirsiniz.

Biz de kürsüye çıkar, hatanın vâki olmadığını, bunun sadece kendi dikkatsizliğinizden ileri geldiğini anlatırız. Fakat yine aynı yolda yürümekte mahsur görmezsiniz. (Sağdan, gürültüler) (Soldan, doğru sesleri)”⁵³²

Maliye Vekili, bu yıl da aynı şeyin yapıldığını, bütçe gerekçesindeki bazı rakamların neyi gösterdiğine bakılmaksızın karşılaştırılıp tezat bulunduğunu, bu rakamların arasında gerçekte tezat bulunmadığını ifade etmiştir. Polatkan konuşmasının kalan kısmında, milli gelir, yatırımlar, plân ve programlar, dış yardımlar, devlet borçları, dış ticaret, istikrar programı ve bütçe denklîği gibi konularda muhalefetin eleştirilerine detaylı cevaplar vermiş ve bütçe rakamlarında tezat olmadığını, çelişkinin bizzat Halk Partisi adına yapılan eleştirilerde bulunduğunu anlatmıştır.⁵³³

Maliye Vekili Hasan Polatkan, 1960 bütçesine yönelik eleştirilere verdiği cevabı şöyle tamamlamıştır:

“Çok muhterem arkadaşlar;

Hâkimiyetin hakiki sahibi bulunan Büyük Türk milletine ve onun çok şerefli mümessilleri olan sizlere, bütçe müzakereleri münasebetiyle hesap verirken, muhalefetin haksız, insafsız ve maksatlı tenkidleri cevaplandırmak için yaptığım bu uzun konuşmalar, burada nihayete ermektedir.

Milletimizin ve vatanımızın bugününü ve yarınını teminat altında bulunduracak olan bütün tesisler; fabrikalar, barajlar, silolar, limanlar, enerji santralleri, hastaneler, mektepler, yollar, köprüler milletimizin, onun şerefli mümessili olan sizlerin ve medeni âlemin gözleri önünde muhteşem bir manzara arz etmektedir.

⁵³² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:45 (23.2.1960), ss.249-250.

⁵³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:45 (23.2.1960), ss.250-276.

Bu muhteşem manzarayı, milletimiz iftihar duyguları, heyecanlı tasvip ve teşvik tezahürleri içinde seyretmekte ve karşılamaktadır.

Her zerresinde para ve emek olarak Türk milletinin alın teri ve göz nuru bulunan bu aziz vatanın, ileri milletler safında ve sırasında lâıyk olduğu şerefli mevkie yükselten ve yükseltecek olan bu medeniyet abideleri karşısında, heyecan duymayan, onu alkışlamıyan bir zümre var.

Bu zümrenin mukadderatı, Türk milletinin mukadderatından ayrı mıdır? Hayır.

Fakat bu zümre, korkunç bir parti ihtirasının pençesindedir. Ve onun esiridir.

Bu zümre milletimiz için iyi olan her şeyi vicdanında duysa da, hissetse de izhara muktedir değildir.

Bu zümre, şu sıralarda oturan hattâ kendi parti teşkilâtı ile irtibatı kesilmiş bir avuç Halk Partisi Gurupudur.

Beyefendiler, millî menfaatleri hiçe sayan sözleriniz, maksatlı hareketleriniz, ne kadar tahripkâr olursa olsun, vatan sathında mâkes bulamayacaktır.

Türk milletinin bağrından doğan, onunla el ele bulunan iktidarımız ise bu milleti yükseltecek, refaha ulaştıracak, bizden sonrakilere bu vatanı huzur içinde mamur ve müreffeh bir vatan olarak teslim etme yolundaki imanlı çalışmalarına, büyük bir azim ve karar ile devam edecektir.

Kadirşinas, vefalı ve asil anlayışlı büyük millet, bizden bu yolda hizmet bekliyor. Bu yolda hizmet ettiğimiz için, emanetini, müzaharetini, teşvik ve teşciini bizden esirgemiyor. (Soldan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)”⁵³⁴

1960 bütçesinin geneli üzerinde son konuşmayı yapmak üzere söz alan Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı da, muhalefetin eleştirilerinin on yıldır değişmediğini, sürekli aynı plağın çaldığını İngiliz parlamentosundan bir anekdotla anlatmıştır. Yardımcı, konuşmasına şu sözlerle başlamıştır:

“İngiltere'den aldığımız bir parlamento olayı ile konuşmama başlayacağım. Ancak bu olayın ruhuna nüfuz edebilmek için bir açıklama yapmakta fayda vardır. Bilirsiniz pikaba bir penny atılınca plâk değişir.

⁵³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), ss.276-277.

Şimdi olaya geliyoruz. «İngiltere parlamentosunda bir muhalefet hatibi, tıpkı bizim muhalefet hatiplerimiz gibi, konuşuyor, konuşuyor... Konuşuyor, dönüp dolaşıp, yine konuşuyor.» Bizim oğlan bina okur, döner döner yine okur, kabilinden... Fakat bu konuşmalar, nihayet, gayet basiretli, gayet hâdiselerin mahiyetini esasından bilen, ciddiyetle bilen bir mebusun tahammülünü taşıyor ve cebinden çıkardığı bir peniyi, spiker denen reisin masasına doğru fırlatıyor. Para gidip reisin masasına çarpıyor ve reis, «hangi centilmen attı bu peniyi?» Diyor: Bunun üzerine peniyi atmış olan mebus, ayağa kalkıyor ve «ben attım» diyor. Reis «lütfen celseyi terk ediniz» diyor. Mebus, «peki, ben celseyi terk ederim, fakat lütfen düğmeye basınız plâk değişsin» diyor. (Soldan, gülüşmeler) (Sağdan, gürültüler, gülünecek şey mi? sesleri) Muhalefet sözcüsünün, fikir ve kanaatlerinin heyeti umumiyesinin ifade, ruh ve maksadını bu değişmiyen plâkta, on seneden beri değişmiyen plâkta toplamak mümkündür. İngiltere gibi bir memlekette, bir celse bile tahammül edilmeyen ve bizim on seneden beri sabırla dinlediğimiz bu değişmez plâkta beliren, sözde tenkid sesinin muhtevasını şimdi bölümlere ayırıp esasa gireceğim.”⁵³⁵

Yardımcı, eleştirileri (a) izlenen iktisadi politikaların isabetsizliği, (b) denetim yokluğu, (c) Anayasaya, programlar ve verilen sözlere uyulmadığı ve (d) Başvekilin istifa etmesi gerektiği şeklinde dört başlık altında toplamış, birinci eleştiriyi Hükümet ve iktisatçı milletvekillerin cevaplandırıldığını, kendisinin kalan eleştiriler hakkında konuşacağını belirtmiştir. Yardımcı’ya göre, muhalefetin denetim anlayışı yanlış, çünkü denetimi sadece Meclisin Hükümeti düşürmesi olarak algılamaktaydı. Ayrıca, muhalefet sözcüleri Hükümet programındaki murakabe ile ilgili bölümü “yanlış okuyarak” ve söyleneni “ters göstererek” Hükümetin Meclis denetimine karşı olduğu izlenimi vermeye çalışmaktaydı. Oysa bu gerçek değildi. Tersine Hükümet programı, denetimin ve icra kudretinin Meclis’te bulunduğu bir hakikat olduğunu, denetimin “yapıcı” olmasının ve ülkeyi refaha götürmesinin gerekli olduğunu, bu nedenle “sabotajları andıran faaliyet ve hareketler”in denetim olarak kabul edilemeyeceğini belirtmekteydi.⁵³⁶

Aynı şekilde, DP’nin programında demokrasiyi insanlık haysiyetine uygun prensip ve milletin siyasi olgunluğuna inanç olarak tasvir etmesine rağmen, uygulamada milletin siyaseten olgunlaştığına inanmadığı şeklindeki eleştiri de çok ilginçti. Gerçekten de “1946’dan beri önlerine dikilen ve siyasi

⁵³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.277.

⁵³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), ss.278-279.

olgunluğundan kimsenin şüphe etmeye hakkı olmıyan, 1950'den beri bunu ispat eden Türk milletinin büyük bir ekseriyetini, baldırı çıplaklar, başı kasketliler, hasso ve memolar diye, ilân eden bu zihniyet, demokrasiyi milletin siyasi olgunluğunun ölçüsü olarak kabul ediyordu değil mi?" Hal böyleyken milletin siyasi olgunluğa erişmediği zihniyetini DP'ye atfedenler "Meclis huzurunda da, millet huzurunda da aldandıklarını bir kere daha anlamış bulunmakta"ydılar.⁵³⁷

Yardımcı, Hükümetin Anayasayı hiçe saydığı iddiasının da mesnetsiz olduğunu, bu iddianın da muhalefetin hakikatleri görmeye yanaşmamasından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Yardımcı DP'nin Anayasayı raftan indirerek uygulayan iktidar olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

"Beyan buyurdıkları hükümleriyle ve bütün hükümleriyle Anayasayı raftan indiren, tozunu silen ve Türk milletinin hakları uğruna tatbik mevkiine koyan, bu günün iktidar partisi ve bu günün Hükümetidir. (Soldan, bravo sesleri) Teşkilâtı Esasiye Kanununun hükümlerini ve bu hükümlere inanarak programına koyduğu demokratik prensipleri bu memlekette geçer akçe haline getiren, Demokrat Parti iktidarındır. (Alkışlar) Bütün bunlar 1950'den evvelki kara günlerin imdadına koşan ak akçelerdir... Vatandaş Anayasanın Türk milletine, fert veya topluluk olarak bahsettiği haklardan mahrum edilmiş, diyorlar. Haklarından mahrum edilmiş kimi gösterebilirsiniz, bu memlekette. Bu söze karşı, biliyorum yine, hürriyet hürriyet, diye malûm plâk çalmaya başlayacaktır. Hangi hürriyet arkadaşlar?

...

Arkadaşlar,... her türlü evsafı ile vücudu ile mevcudolan hürriyetlerin dışında küfür hürriyetine, tahribeden hürriyete bu memlekette paydos... (Soldan, bravo sesleri)"⁵³⁸

Yardımcı, muhalefet sözcülerinden Bekata'nın Klemanso örneğinden hareketle, Başvekil Menderes'in de çekilmesi gerektiğine dair sözlerinin de isabetsiz olduğunu, Bekata'nın Klemanso ile ilgili bir romandan aktardığı bilgilerin doğru olmadığını, ilmi eserlere göre Klemanso'nun farklı nedenlerle istifa ettiğini söylemiştir. Ayrıca, Yardımcı'ya göre bir Başvekil'in ne zaman ve neden düşürülmesi gerektiğini anlayabilmek için Fransa'ya kadar gitmeye de gerek yoktu. Kendi siyasi mazimize bakmamız yeterliydi. Yardımcı şöyle devam etmiştir:

⁵³⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.280.

⁵³⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.281.

“Arkadaşlar; çok istirham ederim, biz neye gidiyoruz Fransa'ya kadar? Biz kendi memleketimize bakalım, buradan misaller arıyalım, bir Başvekil, daha doğrusu bir hükümet niçin düşer ve niçin düşürülür? Siyasi tarihimize bakalım, oradan misaller çıkaralım, oradan arıyalım, tesbit edelim, bir kere daha hâtıralardan tahkim ve tescil eyliyelim. Uyarsa başka, uymazsa yine başka bir Başvekilin iç politikası kısır olur, ceberut bir zihniyetle malûl olur. Bir Alpullu fabrikasını bile yaparken tereddütten başı dönecek kadar yüreği eriyecek kadar iktisadi görüşü dar olur, vehimlerle âlûde olur, bu Başvekil düşer. Bu beceriksizlikleri Atatürk gibi büyük bir deha görür, tasdik eder ve o düşürür. Bir Başvekil işine hâkim olmayı prensip edinir, bu emelle işine sarılır, mesuliyetini müdrik olmaya çalışır, müdahale kabul etmez, fakat bir de rakip olma istidadının vehimleri balâya ulaşır, o Başvekil düşer, Onu Millî Şefin emriyle 35'ler düşürür. Bir Başvekil dünya ve memleket umurundan bihaber olur, tesbih çekmekle imrarı vakfeyle ise düşer, onu da millet düşürür.

Şimdi bizim Başvekilimizin hamdellillâh bunlara benzeyecek neresi var! Memleketin aziz bir evlâdı olan, ömrümü gece - gündüz bu memleketin hizmetine vakfeden Başvekilimiz ve Hükümetimizi niye düşürecekmişiz? Yani değişmiyen plâğın keyfi için mi? Memlekette muhalefeti tesis uğrunda hayatını istihkar ettiği için mi? Milletın hükümranlığı uğruna mücadele edip, rey hakkını taaddiden masun kıldığı için mi? Vefakâr parti arkadaşlarının, grup arkadaşlarının değerli yardımlarıyla partisini ve Hükümetini bu milletin hizmetinde muvaffakiyetten muvaffakiyete ulaştırdığı için mi? (Soldan, alkışlar) Bu milletin saadeti uğruna hiçbir faninin katlanamayacağı külfetleri omuzladığı ve muhaliflerinin husumetine mâruz kaldığı için mi? Türk Devletinin itibarı adına Türk milletin hakları adına, Türk ordusunun şerefi adına, ölümle yüz yüze geldiği için mi?

Yani bu hakikatleri bir tarafa bırakacağız, Clemanceau'nun, kizbi bir kere, bin kere daha sabit olan ve Clemanceau'ya tıflâni diye izafe edilen, emsali, misali tekzibederek, kendi hayatına bunu tatbik edecek basiretsizler yok aramızda arkadaşlar. Arkadaşlar, bunlar ne vekillik, ne methiyedir. (Sağdan, gülüşmeler) Bunlar nedir bilir misiniz?.. Bunlar inkarın reddiyesi, münkirlerin de terbiyesidir. (Soldan, alkışlar)”⁵³⁹

⁵³⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İqtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.285.

Yardımcı, konuşmasının sonunda, muhalefetin on yıldan beri çalan “değişmeyen plâğı”nı yapılan onca yatırıma harcanan paraların bile değiştiremeyeceğini, ancak Türk milletinin medeni milletler düzeyine çıktığını görüp DP ve onun Hükümetine güvenenlerin “bu plâğın her gün usandıran tekrarlanan sesine kulak tıkamış” olduklarını belirtmiştir. Yardımcı, konuşmasını şu sözlerle sonlandırmıştır:

“Arkadaşlar, huzurunuzdan ayrılırken, bir temennide, halisane duygularla bir temennide bulunacağım. Yurdu, her cephesiyle medeni milletler seviyesine getirmek için, bu aziz vatani nura kavuşturmak uğrunda, bütün hayatını vakfetmeye azmeden bir partinin ve onun Hükümetinin elinden tutmak lâzımdır. Muvaffakatiyle, muhalefetiyle elinden tutarak ona yardım etmek, şevkine, imanına ve heyecanına daha çok hız vermek vatani borcumuzdur. Bunu hepimiz yapmalıyız, Biz de siz de yapmalıyız.

Türk milleti Demokrat Parti iktidariyle beraberdir. Bunun dışındaki bütün gayretler, milletin kudretiyle ve azimli eli ve imanıyla hüsrana uğramaya mahkûmdur. (Soldan, şiddetli alkışlar, bravo sesleri)”⁵⁴⁰

Yardımcı’nın konuşmasından sonra, 1960 bütçesinin geneli üzerinde beş gündür devam eden müzakerelerin yeterli olduğuna dair önergeler verilmiş, yapılan oylama sonucunda önergeler kabul edilerek bütçenin maddelerine geçilmiştir.⁵⁴¹

2.3.2 Diyanet İşleri Reisliği Bütçesi

Diyanet İşleri Reisliğinin 1960 yılı bütçesi üzerinde ilk olarak CHP Meclis Grubu adına Ankara Milletvekili Fuat Börekçi konuşmuştur. Börekçi, konuşmasına, din mefhumunun ve yüksek mânevî duyguların milletlerin toplumsal ve ahlâki gelişmesinde önemli etkileri olduğuna samimiyetle inandıklarını belirterek başlamıştır. Börekçi, devletin din alanındaki vazifesini ve Diyanet İşleri Reisliğinin önemini açıklayarak sürdürdüğü konuşmasında şu hususların altını çizmiştir:

“Millî hudutları içinde yaşayan bütün vatandaşlarının dinî inançlarını hürmetle telâkki etmek, millî menfaatlere, vatan ve millet bütünlüğüne zararlı olmamak kaydıyla din kaide ve hükümlerinin gerekli kıldığı ibadet ve tatbikatlarında kendilerine

⁵⁴⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.286.

⁵⁴¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.287.

âzami imkân ve kolaylık sağlamak Devletin hiç şüphesiz başta gelen vazifelerindendir.

Cumhuriyetin kuruluşundan beri Devlet teşkilâtımız içinde Diyanet İşleri Riyasetine hususi bir ehemmiyetle yer verilmiş olması ve bütün ruhani müesseselere saygı ve itibar gösterilmiş bulunması Cumhuriyet Hükümetlerinin bu telâkki ve prensibe samimiyetle bağlı olduğunun açık ve fiilî delillerini teşkil eder.

Türk milletinin kökü asırlara dayanan bir mazi ile İslâmiyetin ulvi inançları içinde gelişmiş bulunması ve geleceğin de aynı mukaddes duygularla beslenmesi lüzumuna milletçe inanılmış olması hiç şüphesiz Hükümetlerimizi islâm dini ve onun müesseseleriyle daha yakından alâkalı olmaya ve bu sahada geniş imkânlar sağlanmaya sevk eden ciddî, mânevi âmillerdendir.”⁵⁴²

Börekçi’ye göre, anayasal bir ilke olan laiklik gereği, din bireylerin vicdanlarında hür ve mukaddes bir duygu olarak yer almalı ve her türlü istismardan uzak tutulmalıydı. Börekçi, laiklik prensibinin gereklerini şöyle açıklamıştır:

“Anayasamızın prensiplerinden olan lâiklik telâkkisinin [bu] görüşten ve millî menfaat anlayışından mülhem olduğuna şüphe yoktur.

Din mefhumunun vicdanlarda hür ve mukaddes bir duygu olarak yaşamasını ve her türlü hasis menfaatlerin ve siyasi ihtirasların istismar vasıtası olmaktan uzak tutulması bu prensibin tereddüt kabul etmez kesin bir icabı telâkki ediyoruz.

Bu esastan inhıraf eden her nevi din istismarcılığını ve vicdan avcılığını millî ahlâkımızı ve yüksek memleket menfaatlerimizi kökünden tahribeden en vahim bir teşebbüs ve tehlike saymaktayız.”⁵⁴³

Börekçi, “bu inanın ışığı altında”, din konusunda yüksek temsil makamı olmanın yanında, çok ciddi ve önemli görevleri olan Diyanet İşleri Reisliğini “her türlü Devlet müzaharetine lâıyk” görmek istediklerini, ancak bu kuruma Hükümetlerce gereken önemin verilmediğini, bu ilgisizlik ve denetimsizliğin gericilik akımları karşısında Diyaneti işlevsiz hale getirdiğini ileri sürmüştür. Börekçi, bu görüşlerini şöyle açıklamıştır:

⁵⁴² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46 (24.2.1960), s.357.

⁵⁴³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46 (24.2.1960), s.358.

“Milyarlarla konuşan genel bir bütçe tatbikatı içinde, kendisinden milletçe mânevi cephemize fevkalâde müessir hizmetler beklediğimiz bu idarenin nasibi verilmemiş bulunmaktadır. Bu tutumuyla iktidarın Diyanet İşleri teşkilâtımıza gerekli ehemmiyeti vermediği bir defa daha aşikâr olmuştur.

Bu alâkasızlık ve murakabesizlik maalesef dinî mevize ve neşriyat kisvesi arkasında millî bünyemize derin rahneler açan gericilik cereyanlarına karşı Diyanet İşleri Riyasetimizi hareketsiz ve âdeta tasvipkâr hale getirmiştir.

Dinî inançları yayma perdesi arkasında Hüradam, Büyük Doğu ve Köylü gazetesi gibi birçok mevkutelerin, Risalei Nur ve emsali neşriyatın siyasi kasıt ve tesirlerle saf ve temiz vatandaş vicdanları üzerinde husule getirmeye gayret ettikleri geri ve karanlık baskıyı yüksek huzurunuzda nefretle kaydetmeyi vicdani bir vazife telâkki ediyoruz. (Sağdan, bravo sesleri)

Derhal kemali ciddiyetle arz edelim ki, aynı zamanda İslâm dininin yüksek bir temsil mevkii olan Diyanet İşleri Makamının ve bu Riyasette yer almış bütün ihtisas organlarının görevlerinin ehemmiyeti ile mütenasip, devrimizin ve inkılâplarımızın ruh ve icaplarıyla nûtehalli ilmi kifayetlere sahip kılınması zaruretinin önde ve başta görmekteyiz.

...

Muhterem arkadaşlar, camilerimizin ihtiyaca cevap verecek hale getirilmesi, din hizmetleri mensuplarının maaş ve refahlarının artırılması, ileri bilgilerle teçhiz edilmeleri ve din bilgini yetiştirecek müesseselerimizin kifayetli kadrolara kavuşturulması gibi maddi imkânlar sağlanmasına müteveccih isteklerimiz ne kadar yerinde olursa olsun ve şimdi münakaşasını yaptığımız bütçenin kifayetsizliğine matuf tenkidlerimizde ne kadar haklı olursak olalım, bütün bunlardan evvel iktidarlardan en başta istediğimiz; dinimizin kutsiyeti ve vatan selâmetimizin teminatı uğruna bu idarede bir zihniyet ve tutum inkılâbının tahakkukunu sağlamak olmalıdır.

Maddi imkânsızlıkları ne kadar giderilirse giderilsin, milletçe özlediğimiz zihniyet ve anlayış değişikliği sağlanmadıkça bu idarenin hizmetlerinden beklediğimiz ulvi amaçlara ulaşmamız mümkün olmayacaktır.

Memlekette vatandaşları politik maksatlarla dinli, dinsiz, diye ilciye ayırmakta, babasını ehlihalip cephesinde, oğlunu ehliiman cephesinde göstermekte beis görmeyen siyasi bir zihniyetten, daha fazlasını beklemenin beyhudeliğine kaaniiz.

Müslüman Türk Milletinin sağduyusu ve benliği bu zihniyeti er geç mahkûm edecek, yeşil şemsiyeler altında keramet arıyanlar mevlâlarını bulamayacaklardır. (Sağdan alkışlar)”⁵⁴⁴

Ankara Milletvekili Ahmet Üstün de Diyanet İşleri’nin kadrosu, bütçesi ve yetkilerinin üstlendiği ulvi görevleri hakkıyla yerine getirebilmesi için yeterli olmadığını, hurafelerlerden ve gerilikten kurtulmanın yolunun vatandaşı hakiki din bilgisi ile donatmaktan geçtiğini ve bunun da ancak gerçek din adamlarını yetiştirip köylere kadar çoğaltmakla mümkün olacağını belirtmiştir. Üstün, din adamı yetiştirmede ve din eğitiminde yaşanan aksaklıkları şu şekilde dile getirmiştir:

“C.H.P. olarak bu maksatla açtığımız ilahiyat fakültesi ve imam hatip okullarının aradan on iki sene geçtiği halde halen ihtiyaçları arzu edildiği gibi ikmal edilememiştir. Zamanımızdan beri devam edegelen kuran kurslarına sonradan adedleri artırılmış olmakla beraber gerekli kontrol ve alâka gösterilmemiştir.

İlkokul programlarına konulan din derslerinin tatbikattaki noksanlıkları giderilmemiştir. Bugünkü tatbikat ihtiyaca kâfi değildir.

Kadro gerek terfi ve gerekse ihtiyacı karşılayacak şekilde yeni baştan ele alınmalıdır.”⁵⁴⁵

Üstün’e göre, bunların dışında, din adamlarının maaşları iyileştirilmeli, radyoda yapılan dini yayınlar Diyanet İşleri Reisliği tarafından tanzim edilmeli, din adamı “siyasetin ve partizanın tasallutundan kurtarılmalı ve din istismarcılığı mutlaka önlenmeliydi. DP, geçen yıl bütçe müzakerelerinde verilen sözlere rağmen, bu istismaa devam etmekteydi. Örneğin, Tosya’da dağıtılan parti bildirisinde Halk Partililer dinsizlikle suçlanmış, ayrıca aynı kazada hâlen ibadete açık bulunan bazı camilere Vatan Cephesi tabelaları asılmıştı. Daha da önemlisi, DP yöneticileri ve hatta genel başkanı Adnan Menderes, yaptıkları konuşmalarda “İslam dininin saliki bulunan Türk Milletinin yarısını teşkil eden muhalefeti ehlihalıplikle itham etmekten çekinmemiştir.”⁵⁴⁶ Üstün, konuşmasını şu şekilde tamamlamıştır:

“Mukaddes dinimiz hiç kimsenin ve hiçbir partinin inhisarında olamaz.

⁵⁴⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.358-359.

⁵⁴⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.359.

⁵⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46 (24.2.1960), s.360.

Din bilgisinden ve samimî inançtan yoksun olanların elinden ve istismarından dini korumak ve kurtarmak dine hürmettir.

İslâm dini sözleri ile fiilleri bir olmıyanları Allah'ın ismi ve emirlerini kendi menfaatlerine alet edenleri münafık olarak ilân etmiştir. Cenabı hakkı aldatmak ise insanların kudreti dışındadır.

Hatanın neresinden dönülürse kârdır, ve bugün yanlış tatbikat olabilir, asıl olan hatayı görünce tamir etmektir. Mesuliyet taşıyan insanlar olarak gerekli tedbirleri ve kararları almaya mecburuz. (Sağdan, alkışlar) İslâm dini; sözleri, fiillerine uymıyanların, Allah'ın emirlerine karşı gelenlerin, Cenabı Hakkı aldatması insanların kudreti dışındadır.

Muhterem arkadaşlar; hatanın neresinden dönerseniz, kârdır.⁵⁴⁷

Muhallif Milletvekillerinden sonra söz alan Erzurum Milletvekili Münip Özer, DP'yi dini siyasete alet etmekle suçlayanların gerçekte Diyanet bütçesiyle ilgili müzakereleri kullanarak siyasi istismarda bulunduğunu ve bunun bir tezat oluşturduğunu ileri sürmüştür. Özer, CHP'nin laiklik anlayışını da şu sözlerle eleştirmiştir:

“Din meselesinde vatandaşa geniş imkânlar sağlamak, ibadet ve mabetlerine değer verilmesi, din telâkkilerine karşı hürmet gösterilmesini arzu eden bu zevatin bu memlekette seneler ve senelerce lâyüklik anlayışı içindeki tatbikatlarını bu millet gayet iyi bilmektedir. (Soldan, şiddetli alkışlar), (Sağdan, gürültüler) Müsaade buyurun; gerici din telâkkilerinden kaçınalım, diyorlar. Dini gericilikten değil, dinin tâ kendisinden kaçınan insanlarsınız. (Sağdan, şiddetli gürültüler), (Sağdan, ayıp, ayıp sesleri) Ayıbı siz yapıyorsunuz. Mabetlerin kapısına kilit vuran sizlersiniz. Din namına yapılan ve ifade edilen her meseleye bir irtica damgası vuran sizlersiniz. Bu meselede hâlâ millet namına zihniyetinizden en küçük bir fedakârlık yapmıyan, rücu etmiyen sizlersiniz.

...

Muhterem arkadaşlar, daima milletin büyük bir çoğunluğu büyük bir vukufu kendisine su, ekmek ve gıda gibi bir ihtiyaç olarak telâkki eden vatandaşın en halis, en vicdani hislerine karşı bühtanda bulunan insanlar bilsinler ki, seneler senesi yapmış oldukları en ağır ve en büyük baskılara rağmen dini kanaatlerini

⁵⁴⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.360-361.

vatandaşın kalbinden, silkip atmaya muvaffak olamamışlardır ve olamayacaklardır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)”,⁵⁴⁸

DP Meclis Grubu adına konuşan Denizli Milletvekili Mehmet Karasan da, esasen yüzde 99’u Müslüman olan ülkemizde din işlerinin parlamentoda siyasi tartışma konusu olmaması ve Diyanet İşleri bütçesinin doğrudan kabul edilmesi gerektiğini, ancak din ve Devlet meselesinin yıllardır bir arada değerlendirilmesi ve inkılapların tamamıyla millete mal olmamış bulunması nedeniyle Meclis’te bu tür tartışmaların yaşandığını belirtmiştir. Karasan’a göre, yine de otuz yıl öncesinin Meclisiyle karşılaştırıldığında artık tartışmaların mahiyeti değişmekteydi. Karasan, laiklik konusunda yaşanan gelişmeleri ve gelinen noktayı şu sözlerle özetlemiştir:

“Arkadaşlar, biz Cumhuriyeti kurmadan önce ilkin Saltanatı Hilâfetten ayırdık, sonra Hilâfet müessesesini lâğvettik. Ondan sonra da Şer’iye Vekilliğini kaldırdık. Yerine Diyanet İşleri Reisliğini kurduk. Böylece, bu memlekette lâiklik istikametinde esaslı bir adım attık. O zaman bu kanunlar bu Meclisten çıkarılırken bunu müdafaa eden hatiplerden biri, İslâm hukukunda hakikaten âlim olan eski Maliye Vekili merhum Seyit Beyin konuşmalarını okumanızı isterim. Merhum, kanunun esbabı mucibesini isbat etmek için, bütün İslâm ulema ve fukahasına başvurmak zorunda kalıyor. İnsan o eski zabıtları, yahut da zabıttan alarak 1 kitap halinde neşredilen eserleri okuduğu zaman kendi kendine şunu sormak zorunda kalıyor: Biz nerede imişiz nereye gelmişiz ve şimdi neyi münakaşa ediyoruz?

Şimdi Seyit Bey burada İslâm ulemasını, garp ulemasını, şark ve garp kelâmcıları ile hukukçularını zikrederek, lâikliğin meşruiyetini ispat etmek için, şeri usule başvurmak zarureti hissediyor. Bu bize o devrin en ileri bir zekâsının davranış tarzını göstermek bakımından fevkalâde mühimdir. Halbuki bugün biz Cumhuriyette o hale gelmişiz ki; böyle bir kanunun meşruiyetini müdafaa için ne fıkıh, ne kelâm aklımıza geliyor. Çünkü bugün o kadar pâkiz ki, ve memleket o derece lâiktir ki, bu memlekette din ile Devlet meselesini o kadar birbirinden ayırmış dinin kudsiyetini Devletin de otoritesini o derece tanımış bulunuyoruz ki, böyle bir meselenin müdafaası için niçin Seyit Bey bu kadar derinlere gitmiş anlıyamıyoruz.”⁵⁴⁹

⁵⁴⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.360.

⁵⁴⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.361.

DP sözcüsü Karasan, konuşmasında, İslam dinin laikliğe daha müait olduğunu, diğer dinlerdeki ruhbanlık gibi kurumların İslam'da olmadığını, bu nedenle laikliğe daha kolay uyum sağladığımızı ve iyi istikamette ilerlediğimizi ileri sürmüştür. Karasan, bu konuda şöyle konuşmuştur:

“İslâm dini, lâıyıklığe, diğer dinlerden daha müsaittir. Başka dinlerde lâıyıklığe esaslı engel olan rahiplik ve irsi hükümdarlık veya Halifelik İslâmiyette yok fakat biz maalesef Meşrutiyetten beri, hattâ Tanzimattan beri memleketin geriliği ve cahilliği yüzünden, garbin tesiriyle, Osmanlılarda, Hilâfetle Saltanatın yani, din reisliği ve Devlet Reisliğinin birbirine karışmasına bakarak Hristiyan milletlere geriliğimizi dinî sebeplere atfedener olmuştur.

Arkadaşlar, hakikat tamamiyle bunun tersinedir. Çünkü Hristiyanlık daha ilk kuruluşundan itibaren Havariler kendilerini İsa'nın vekili olarak ilân ettiler. Bu inançla kiliseleri kurdular. Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı kabul ettiği vakit, yani Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı kabul edip de merkezini İstanbul'a naklettiği zaman dinî Devletin esaslı bir bölümü, hattâ temeli addedilmiş, din hizmetini bir âmme hizmeti olarak kabul etmiştir.

Meşhur Justinianus Kanunu ile Roma hukukunda din hukuku âmme hukuku içine alınmıştır. Yani, «Jus sacrum, jus publicum» un bir bölümü olmuştur. Böylece din müesseseleri âmme müesseselerinden bir kısım telâkki olunmuştur. Bu suretle Justinianus'tan sonra bir ruhban sınıfı teşekkül etmiştir. Bu tarihten sonra rahipler sınıfına birtakım haklar tanımıştır. Teodosyüs Kanunu ile de, rahipler her türlü vergiden askerlikten muaf oldular ve hattâ daha da ileri gidilerek rahiplere hususi kanunları ve mahkemeler tanımıştır. Bir sivil mahkeme bir rahibi muhakeme edemezdi. Halbuki İslamiyette bunların hiçbirine raslamıyoruz. Bunun içindir ki, lâıyıklığe gayet iyi ve çabuk intibak ettik ve bu istikamette gayet iyi ilerliyoruz. Şimdi bu istikamette devam etmek için siyasi ihtilâfları bir tarafa bırakıp cemiyetin huzurunu, fertlerin vicdanlarının huzurunu bozmamamız lâzımdır. Bize düşen vazife budur (Sağdan, soldan, bravo sesleri, alkışlar)»⁵⁵⁰

Karasan, bu açıklamalardan sonra, muhalif milletvekillerinin toplumu “dinli ve dinsiz” diye ikiye ayıran siyasi temayülün varlığından bahsetmeleri

⁵⁵⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.361-362.

karşısında, aslında muhalefetin toplumu “geri fikirli ve ileri fikirli” diye ikiye ayırdığını, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi belgelerde din ve özgürlüğüne yer verildiğini, Birleşmiş Milletlerin koyduğu prensiplere göre ileriliğin ölçütünün dini inançlar değil, insan haklarına saygı ve medeniyetin nimetlerinden faydalanma olduğunu belirtmiştir. Karasan, konuşmasını tamamlarken, bu tür meseleleri Meclis’te münakaşa etmemenin “dine hürmet kadar, laikliğe sadakatin de esaslı bir şartı” olduğunu, ancak o zaman milletin ve Allah’ın razı edileceğini ifade etmiştir.⁵⁵¹

Karasan’dan sonra kürsüye gelen muhalif milletvekillerinden Mehmet Geçioğlu, Diyanet’in bütçesinin geçen yıldan farklı olmadığını, din adamı kadrosundaki eksikliğin devam ettiğini, İmam-Hatip okulları ile Yüksek İslam İlahiyat Enstitüsü ders programlarının düzenlenmesinde anlaşılamayan bir nedenle Diyanet İşleri Reisliğinden faydalanılmadığını, din adamlarının maaşlarının çok yetersiz olduğunu belirtmiştir.⁵⁵² Geçioğlu, ayrıca, okullarda okutulan din dersleriyle ilgili olarak Diyanet’in mütalaasının alınması ve seçmeli din derslerinin de zorunlu olması gerektiğini savunmuştur. Geçioğlu, şunları söylemiştir:

“Okullarda okutulan din kitaplarının Diyanet İşleri Reisliğinin mütalâa ve tetkikinden geçirilmediği öğrenilmiştir. Bu kitaplar dinî ihtisasa taallûk ettiği için Diyanet İşleri Reisliğinin mütalâası alınmalı veya Maarif Vekâleti Talim Terbiye Heyetine Diyanet işlerinden mütehasıs âza tâyin edilmelidir.

Ortaokullardaki din dersleri ihtiyardır. Nüfusunun % 95’den fazlası müslüman olan bu memlekette ihtiyari usulün kaldırılması yerinde bir hareket olur.”⁵⁵³

Devlet Vekili İzzet Akçal da konuşmasında, Hükümetlerinin din konusundaki politikalarının DP programının 14. maddesinde⁵⁵⁴ belirtilen esaslar çerçevesinde belirlendiğini, laikliğin din karşıtlığı olarak anlaşılmamasına da dinin siyasete alet edilmesine de karşı olduklarını ve din hürriyetinin Evrensel İnsan

⁵⁵¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46, (24.2.1960), s.362.

⁵⁵² **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46, (24.2.1960), s.363.

⁵⁵³ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46, (24.2.1960), s.363.

⁵⁵⁴ Demokrat Parti Programı’nın 14. maddesi şu şekildedir: “Partimiz lâikliği Devletin siyasette, dinle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikatında müessir olmaması mânasında anlar ve lâikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddeder; din hürriyetini diğer hürriyetler gibi insanlığın mukaddes haklarından olarak tanıır.

Dinin siyaset âleti olarak kullanılması yurttaşlar arasında sevgi ve tesanüdü bozacak şekilde propaganda vasıtası yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularının harekete getirilmesine müsamaha olunmamalıdır.” **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnkat:46, (24.2.1960), s.364.

Hakları Beyannamesinde de güvenceye alındığını belirtmiştir.⁵⁵⁵ Akçal, daha sonra Diyanet İşleri Reisliği'nin bütçesinde yaşanan gelişmelerle ilgili bilgi vermiş, bu bütçenin 1950 yılında 2 milyon 900 bin liradan 1960 yılında 37 milyon liraya yükseldiğini, gerek kadro sayısı gerekçe maaşlar itibariyle sürekli artışların yaşandığını ifade etmiştir. Akçal şöyle devam etmiştir:

“Bu din konusunda arkadaşlarım gayet iyi tahattür ederler ki, 1925 tarihinden sonra bu müesseseler tamamiyle kapatılmış ve 25 sene bu müesseselerden maalesef din adamı yetiştirmek imkânı hâsıl olmamıştır. İktidara geçtikten sonra fâhrî Kuran kurslarından 1958 yılında 2 055 hâfız yetişmiş, bu Kuran kurslarında okuyanların adedi 30 binin üzerinde bulunmaktadır. Bu Kuran kurslarının talimatnamesini vekâletimiz hassasiyetle günün icaplarını nazara almak suretiyle yeni baştan düzenlemiş bulunmaktadır. Türk çocuğuna, müslüman Türk vatandaşına, din terbiyesini, din bilgisini verebilmek için âzami derecede hassasiyetle hazırlanan bu talimatname yakında mevkii meriyete konulacaktır.

Yirmibeş sene kadar bir nisyan devri; din adamları dünyadan elini ayağını çekiyorlar. Arkadaşlarımız şimdi kadroların tevsi edilmesi, adedlerinin çoğaltılması ve dinî vazifelere lâyıklarının tâyini hususunda ısrar ediyorlar. Halen 70 müftü ve bir hayli vaiz kadrosu mevcudolduğu halde, lâyıkları bulunamadığı için tâyin yapmak imkânına sahip değiliz. Daha birkaç sene de bu hal böylece devam edecektir. Fakat bunu Hükümetin tedbir almamış olduğu yolunda kabul etmemenizi rica ederim. Gerekli tedbirler alınmıştır. Vatanın 19 mahallinde İmam-Hatip mektepleri açılmış bulunmaktadır. Bunun yanı başında daha üstün bir din malûmatı verebilmek için İslâm İlahiyat Enstitüsünü bu sene açmış bulunmaktayız. Üniversitelerdeki ilahiyat fakültelerine Müslüman kardeşlerimiz devam etmektedir. Mezunların adedi çoğaldıkça vatandaşlarımızı din hizmetinde vazife alabilmeleri için bütçelere tahsisat ilâve edeceğimizden hiç endişe etmesinler, arkadaşlarım. Diyanet İşleri neşriyatına arkadaşlarımız dokundular. Diyanet İşleri son zamanlarda fıkıh, tefsir, hadis muhtelif mevzularda dinî eserler tabetmiş ve Müslüman halkımızın istifadesine arz etmiş bulunmaktadır. Son sene zarfında basılan eser adedi 71 dir. Ve baskı adedi de 2 milyon 258 bindir.”⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.364.

⁵⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.364-365.

Diyanet İşleri Reisliği bütçesi üzerinde son konuşmayı yapan İsparta Milletvekili Tevfik Tıǧlı, dinin ulviyetine zarar vermemek için mukaddes bir mefhum olan dinin tüm politik anlayışların üzerinde tutulması gerektiğini, zaten DP iktidarının dinin siyasete alet edilmesini engellemeye yönelik cezai yaptırımlar getirdiğini, radyodan yapılacak dini yayının faydalı olacağını, bunun irticai bir faaliyet olarak gösterilmemesi gerektiğini, nitekim medeni bir ülke olduğunda kuşku bulunmayan İsveç'te sabahları radyo yayınlarının çan sesiyle başladığını belirtmiştir.⁵⁵⁷

Tıǧlı, son olarak, İslam dininin irtica ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını şu sözlerle açıklamıştır:

“Memlekette zaman zaman arzu edilmeyen hâdiseler vâkı oluyor. Bu hâdiseler ve meseleler bir taraftan hissiyatı diniyeyi tahrip noktasından olduğu kadar diğer taraftan rencide edecek mahiyette üzücü safhalar arz ediyor. Ve sanki memlekette halk, mürteci topluluğundan ibaretmiş ve sanki İslâm dini irtica kaynağı imiş gibi içerde huzuru, dışarda itibarımızı sarsacak derecede hakkımızda nâhoş izler bırakacak olan hareketlere tevessül olunmaktadır

Muhterem arkadaşlarım, şu noktayı bir daha teslim ve tesbit edelim ki, islâm dini ve islâmlık asla mürteci değildir ve olmamıştır. Bilâkis Türk müslüman cemiyeti iyi bilgi ile, müsamaha ile, irfanla, islâm medeniyetine hizmet etmiş ve devam etmekte olan bir dindir. Bunun haricinde bir şey düşünmek caiz değildir. Bilakis; memleketin din işlerini temin eden neşriyatı tevsi etmek ve Diyaneti muhterem müşavir heyeti azalarını daha geniş görüşe sahip ve din bilgileri kuvvetli arkadaşlarla teçhiz etmek suretiyle masum vatandaşlarımızı iyi bir yola sevk edeceklerine emin bulunmaktayım.”⁵⁵⁸

Bu konuşmanın ardından kifayet önergeleri oylanarak bütçenin fasıllarına geçilmesi kabul edilmiştir.

2.3.3 Milli Müdafaa Vekâleti Bütçesi

1960 yılı Milli Müdafaa Vekâleti bütçesi müzakere edilirken ilk sözü CHP grubu adına Celâl Dora almıştır. Dora, milli müdafaa için ayrılan paranın bu yıl geçen yıla nazaran 90 milyon lira artarak 1 milyar 236 milyon liraya ulaştığını, ancak bu artışla memur maaşlarına yapılan zamların kısmen karşılanabildiğini ve

⁵⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.365.

⁵⁵⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.366.

Milli Müdafaa faaliyetlerinde yeni bir ilerleme ve ferahlık sağlanmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Dora'ya göre, bütçe dışında bu yıl 632 milyon liralık Amerikan yardımı da, genel bütçeden karşılanmayan ücret, harcırah ve yiyecek gibi harcamaları karşılayacağı için ordunun ihtiyaç duyduğu yatırımlara gerekli tahsisat ayrılmamıştı. Ayrıca, ordunun ihtiyacı bulunan subay ve astsubayların yetiştirilmesi için yeterli adımlar atılmamıştı. Milli savunma hizmetinin sadece ordu değil tüm millet tarafından yerine getirilmesi gerektiği fikrinden hareketle 1949'da kurulan Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun 10 yıllık icraatı tatmin edici düzeyde değildi.⁵⁵⁹

Dora, ordunun siyaset dışında bırakılması gerektiğini de şu sözlerle dile getirmiştir:

“Muhterem arkadaşlar;

Orduyu politikaya karışmaktan tenzih ederiz.

Türk ordusu Türk milletin ve Türk Devletinin mevcudiyet ve bekasını muhafaza vazifesiyle öteden beri en yüksek şeref mevkiini nefsinde toplamış bir varlıktır. Ordunun hassasiyetle üzerinde titrediği tek mevzu vatan, millet ve Cumhuriyet gibi mukaddesatımızdır.

Orduya bu mukaddes vazifesi dışında görev vermek çok tehlikeli bir yoldur, bunlardan tevakki edilmesi millî emniyetimiz ve selâmetimiz için başlıca şarttır.

Muhterem arkadaşlar, vatan ve milletin içe ve dışa karşı korunması ve milletin tam bir emniyet içinde huzurla yaşamasını temin vazifesiyle ellerindeki imkân nispetinde gayretlerini sarf eden ordu mensuplarına güvenimiz sonsuzdur.

...

Ordunun şahlanmış olan bu gayretini desteklemek, muhtacolduğu kanunları resmî ve şahsi temaslariyle kısa zamanda encümenlerden çıkarmak, tahsisatını istemek ve koparmaya çalışmak işini de Sayın Vekil Beyefendinin gayretlerinden bekleriz.”⁵⁶⁰

Sivas Milletvekili Necati İlter de, ordunun siyasetten uzak tutulması gerektiğini ve bu konuda komutanlara çok önemli görevler düştüğünü belirtmiştir. İlter, şunları söylemiştir:

⁵⁵⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.401.

⁵⁶⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.402-403.

“Orduyu memleket içi siyasi olaylarda vazifelendirmekten katî surette kaçınmak lâzımdır. Zira ordular bu vazifelerden nefret ederler. Ve halk arasında itibarlarının zedelenmesinden çekinirler. Bundan başka ordu içinde her siyasi fikirde ailelerin çocukları vardır. Şüphesiz emre itaat eder. Fakat böyle vazifeler mânevi üzüntülere sebeb olurlar.

Komutanlar da bu bahiste çok dikkatli olmak zorundadırlar. Şunu düşünmeli ki Lübnan'da geçen yıllarda cereyan eden iç hâdiselerde iktidarın orduyu muhalefete karşı kullanma gayreti, General Şahap gibi bir Ordu Komutanının kiyasetiyle ve dirayetiyle akim kalmış ve memleketin birliği bu sayede kurtulmuştur. (Sağdan, alkışlar) (Soldan, gürültüler) (Soldan, ayıp ayıp sesleri, gürültüler) (Sağdan, alkışlar Size ayıp)”⁵⁶¹

İlter, bunun dışında, ekonomik zorlukların bütçeden orduya ayrılan miktarı % 17'ye düşürdüğünü, ülkenin dış yardım olmaksızın yaşayamaz hale geldiği gibi ordunun da iâşesinin dahi yardımsız sağlanamaz hale geldiğini, diğer yandan dış yardım nimetinden gereği gibi yararlanılamadığını ve NATO'nun da bu noktada yeterli hassasiyeti göstermediğini belirtmiştir.⁵⁶²

Bütçe Komisyonu sözcüsü İzmir Milletvekili Behzat Bilgin, İlter'e verdiği cevapta, dış yardımların silahlı kuvvetler için bir zaaf değil kuvvet unsuru olduğunu, ayrıca bütçede orduya ayrılan tahsisatın %17'ye düştüğünü söylerken, bu orana bütçede görülmeyen rakamların dahil olmadığını unutmamak gerektiğini, dolayısıyla orduya ayrılan payın sadece bütçede görünen rakamlarla ölçülemeyeceğini, örneğin müttefiklerin malzeme olarak yaptıkları yardımların bulunduğunu ifade etmiştir.⁵⁶³

⁵⁶¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.403.

⁵⁶² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.403.

⁵⁶³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.404. Esasen, 1960 yılı bütçesinin geneli üzerinde müzakereler yapılırken, Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes de bu konuya değinerek şunları söylemişti: “Gerekçede yazılı, encümende söyledik, dört gün evvel de Yüksek Huzurunuzda arz ve izah ettik. Millî Müdafamız için sarf olunan meblâğlar sadece bütçeye mevzu tahsisattan ibaret değildir. Her yıl karşılık paralar fonundan Millî Müdafamız için yüzlerce milyon lira serbest bırakılmaktadır. Sadece 1959 malî yılı içinde Millî Müdafaa lehine libere edilen paraların tutarı 630 milyon liradır. Bu suretle 1959 malî yılında müdafamız için 1 milyar 969 milyon lira harcanmış olacaktır.

Bu kadar da değil. Her yıl Millî Müdafamız için dost ve müttefik Birleşik Amerika Devletlerinden, geniş mikyasta esliha ve malzeme yardımı almaktayız. Ayrıca NATO Devletleri tarafından enfastrüktür programları çerçevesi içinde gönderilen iştirak payları Millî Müdafaa hizmetlerimiz için harcanmaktadır. Bu yardımlar ve iştirak payları, Millî Müdafamız için sarf olunan meblâğı bir misli artırmaktadır.” Bkz. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.272.

Bütçe lehine konuşmak üzere kürsüye gelen Tekirdağ Milletvekili Nurettin Aknoz, Milli Müdafaa Vekâleti bütçesinin “realiteye ve tasarruf kaidelerine ve memleketimizin istikbalini göz önünde tutan bir zihniyete dayanılarak” hazırlandığını, bütçedeki tahsisatın borçlar dışında idame ve inkişaf olmak üzere iki amacının olduğunu, idame masraflarının kâfi miktarda olduğunu, harb gücüne doğrudan ve dolaylı tesir eden inkişaf tahsisatının da ahenkli ve milli kalkınma göz önünde bulundurularak belirlendiğini ifade etmiştir.⁵⁶⁴

Elazığ Milletvekili İsmail Hakkı Talay ise konuşmasında sayıları ihtiyacın üzerinde bulunan binbaşı ve albay rütbesindeki bazı subayların rütbelerinin karşılığı olmayan yerlerde istihdamına dikkat çekmiştir. Talay, bu personeli komşu ülkelerdeki uygulamalara da bakmak suretiyle, maaşlarının % 80 ile veya tam maaşla emekliye ayırmanın yerinde olacağı görüşünü savunmuştur.⁵⁶⁵

Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes, eleştirilere verdiği cevapta, Türk Silahlı Kuvvetlerinin “mütekamil ordular” düzeyine ulaştırılması için her türlü çabanın gösterildiğini, bu bağlamda müttefiklerle yapılan anlaşmaların ülkemize yüklediği görevlerin ifası için modern savaş tekniğine göre “ateş kudretimiz ve muharebe kabiliyetimiz”in sürekli gelişmekte olduğunu, bunun dışında akar yakıt tesisleri, askeri hava alanları ve askeri inşaatlar gibi yatırımların her tarafa yayılarak devam ettiğini ve tüm bu hizmetlerin “dostumuz ve müttefikimiz Birleşik Amerika’nın yaptığı büyük yardımlar ve NATO’nun enfranstrüktür tahsisatı ve milli kabiliyetimizin verdiği imkânlarla” yapıldığını belirtmiştir. Menderes’e göre, bu gelişmelere paralel olarak Milli Müdafaa Vekâleti, yeni silah ve tesislere zorluk çekmeden uyum sağlayacak vasıflı personelin yetiştirilmesi görevini başarıyla ifa etmişti. Bu amaçla 1959 içinde 50 bin ere okuma yazma öğretilmiş, askerliğin devamı boyunca da erlere genel kültür, askeri ve zirai bilgiler alanında dersler verilmiş ve bazı personelin Amerika’da yetiştirilmelerine devam edilmişti.⁵⁶⁶

Savunma Bakanı, askeri okullardaki öğrenci artışı ve sosyal hizmetlerle ilgili olarak da şu bilgileri vermiştir.

“1963 senesine kadar askerî okulların talebe mevcutları şu şekilde artacaktır:

Harb okulları	% 150
Askerî liseler	% 100
Askerî ortaokullar	% 200
Astsubay okulları	% 90

⁵⁶⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.404-405.

⁵⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), ss.405-406.

⁵⁶⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.407.

Subay ve astsubaylarımızın yabancı dil bilgilerinin artırılması hususu da önemle ele alınmıştır. Ordu yabancı dil okulunun kapasitesi 30' e çıkarılması plânlanmış bulunmaktadır.

...

Ordu mensuplarımızın morali ile alâkalı mevzulara muhterem Meclisin büyük ehemmiyet vermekte olduğunu ve Başvekilimizin de bu çalışmalar üzerinde devamlı bir alâka ile durmakta olduğunu şükranla müşahede etmekteyiz. (Soldan, alkışlar)

Bu mevzuların başında subay ve astsubay lojmanları gelmekte olduğuna da inanmaktayız. Bunun için, elde ettiğimiz tahsisatla tabiatın sert şartlarla hüküm sürmekte olduğu bölgelerdeki subay ve astsubay ve ailelerinin durumunu tercihli olarak mütalâa etmekteyiz. Bu inşaat muhtelif yerlerde devam etmekte ve istikbal için de planlanmaktadır. Erzurum'da büyük bir subay mahallesi kurmak için çalışılmaktadır. Arsa tedarikini kolaylaştırmış olan Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Belediyesine müteşekkirimiz.

Subay lojmanlarının döner bir sermayeye bağlanması fikrini de tetkik etmekteyiz.

Subay ve astsubay çocuklarının okumaları için, yurtlarımız çalışmakta ve uzak mesafelerden mektebe giden çocuklarımız için de motorlu vasıta servisleri ihdas olunmaktadır. Ordu mensuplarımıza ucuz eşya ve gıda maddeleri temin için peyderpey satış mağazaları açılmaktadır. Bu işin kanuni bir esasa bağlanması, bu teşebbüsü daha nizamlı ve standart bir hale getirecektir.

Birinci Ordunun açtığı satış mağazasında, piyasaya nazaran fiyat farkının yüzde 15-25 subayların lehine olduğu mahallinden öğrenilmiştir.

Subay, astsubay ve ailelerinin dinlenme kamplarında istirahatleri için daimî kamplardan başka birliklerce de yaz zamanında mahallî kamplar kurulmaktadır.

Subay ve astsubaylarımızı mesken sahibi yapmak hususunda alâka, ve müzaheretimiz devam etmektedir. Emlâk Kredi Bankası bu teşebbüsleri kolaylaştırmakta ve yürütmektedir.”⁵⁶⁷

Menderes, ordunun politikaya karıştırılması konusunda da şunları söylemiştir:

⁵⁶⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.408.

“Orduya politikaya karışmaktan tenzih ederim. Muhterem arkadaşlar, ordu hayatında, ordunun politikaya karışmaması hususunda âzami itina bugün gösterilmektedir. Aksi iddiada bulunan arkadaşımız, inşallah bir gün Millî Müdafaa Vekili olursa, ben kendisine bugünden ordunun politikaya karıştırılmaması hususunu millet, ordu muvacehesinde, sizlerin huzurunda tavsiye etmek kuvvet ve kudretini nefsimde bulundurmaktayım. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)”⁵⁶⁸

Son olarak, DP grubu adına konuşan Çanakkale Milletvekili Nureddin Fuad Alpkartal da, konuşmasına Silahlı Kuvvetleri Demokrat Parti Meclis Grubu adına selamlayarak başlamıştır. Alpkartal, uluslararası düzendeki gelişmelere paralel olarak değişen modern savunma anlayışının gereklerinden bahsettikten sonra, Milli Müdafaa Vekâletinin de kendisini özellikle İlmî İstışare Araştırma ve Geliştirme Kurulu ile geliştirdiğini belirtmiştir. Alpkartal, bu kurulun önemini şu sözlerle anlatmıştır:

“Millî Müdafaa Vekâletimiz, (İlmî İstışare Araştırma ve Geliştirme Kurulu) ile bünyesini takviye etti. Bu hayırlı teşebbüs, aziz yurdumuzun korunması meselelerinden mühim bir kısmının halline medar olacaktır. Beş asır evvel, muazzam bir topçu kütlesinin İstanbul sûrları önünde toplıyabilmiş olan Fâtih Başbuğ, bu muvaffakiyetini ilmî istışare ile hazırlamıştı. Harekât araştırmaları teşkilâtı, sosyal bünyedeki bilcümle faaliyetlerde muvaffakiyet unsuru olmaya namzettir. Teşebbüsü sevinçle karşıladık.

İstışareyi ilmî esaslara istinadettirmek maksadiyle İkinci Dünya Harbi başlangıcından itibaren gösterilen gayretler neticesinde, bu mühim teşebbüsün muvaffakiyet şartları çizilmiştir. Stratejik, taktik, teknik ve teşkilâta mütâallik meseleler üzerinde tam bir mutabakata ulaşmak, temel bilgileri çalışmaların heyeti umumiyesine hâkim kılmak suretiyle işe başlanmadığı takdirde, bu mesai sisteminden beklenen netice elde edilemiyor. Kurulumuzda vazife alan değerli ilim adamlarımızın muvaffakiyetlerimizin sebep ve vesilesini teşkil edecek esaslar üzerinde hassasiyetle duracaklarından eminiz.”⁵⁶⁹

⁵⁶⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.409.

⁵⁶⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46, (24.2.1960), s.411.

DP sözcüsü, konuşmasının sonunda görüşlerini özetlemiş ve sözlerini diğer milletvekilleri gibi bütçenin millete hayırlı olmasını dileyerek tamamlamıştır. Alpkartal, şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım,

Mâruzâtımı şu suretle hulâsa edeyim: Silâhlı kuvvetlerimiz, çok kısa bir zamanda, motorizasyonu benimsedi; imar faaliyetlerimizden faydalanarak, harekât ve ikmal imkânlarını genişletti. Eğitim müesseselerimizdeki ilmî araştırmalar, millî güvenlik politikamızın esaslarına mütâallik teklifler hazırlayan heyetlerle, memleket çapındaki etütler seviyesine ulaştırıldı. Silâhlı kuvvetlerimiz emir ve kumanda heyetlerinin vazife aşkı ve dinamik faaliyetleriyle, Millî Müdafaa kudretimiz lâayık olduğu seviyede tutuluyor.

Hür dünyaca hazırlanan müşterek müdafaa tedbirlerinde mühim değışikliklerin yapılmakta olduğu günleri, bu kudretle, idrak etmiş bulunuyoruz. Tedbirlerimizi topyekûn harbin zaruretlerine göre ayarlamak maksadiyle girişeceğimiz her teşebbüste muvaffak olacağımıza güveniyoruz. 1960 senesinin müşterek korunma ve müdafaa tedbirleri, Millî Müdafaa Teşkilâtımızda da mühim hamleleri zaruri kılacaktır. Kanaat ve temennilerimizi bu maksatla ifade etmiş bulunuyoruz. Silâhlı kuvvetlerimizin nükleer harbin icaplarına süratle intibak edeceğinden eminiz.

Hükümetimizi tebrik eder, azim ve feragatle vazifesinin yüksekliğine ulaşan silâhlı kuvvetlerimize başarılar dileriz. Millî Müdafaa Vekâletimiz bütçesinin aziz milletimiz için hayırlı olmasını temenni ederiz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)”⁵⁷⁰

Bu konuşmadan sonra kifayet önergesi oylanarak, görüşmelerin yeterli olduğuna ve Millî Müdafaa Vekâleti bütçesinin fasıllarına geçilmesine karar verilmiştir. Ancak, DP iktidarının milli savunma bütçesine ilişkin açıklamaları Milli Savunma Bakanının ve DP grup sözcüsünün konuşmalarıyla sınırlı kalmamıştır. 1960 yılı bütçesinin geneli üzerinde müzakereler yapılırken Maliye Vekili Hasan Polatkan, yeri geldikçe Türk Silahlı Kuvvetleri’ne ayrılan kaynaklar üzerinde durmuştur. Polatkan’a göre, Türk ordusunun mücehhez bir şekilde ayakta tutulması, ekonominin çeşitli fedakârlıklarına dayanmaktaydı. Polatkan, bu konuda şöyle konuşmuştur:

“Söylemek mecburiyetindeyiz: Bugün Türk Ordusu Halk Partisi iktidarının harb zamanında silâhaltında tuttuğu ordu ile

⁵⁷⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:46 (24.2.1960), s.412.

kıyaslanamaz. Öylesine mücehhez, öylesine kudretlidir. Fakat bu kudret bu kuvvet karşılıksız değildir. Böyle bir ordunun ayakta tutunabilmesi Türk ekonomisinin çeşitli fedakârlıklarına dayanmaktadır.

Aldığımız her yeni silâh, yeni külfetleri iktiza ettirir. Hattâ açıkça ifade edeyim ki, biraz evvel zikri geçen Birleşik Amerika'nın ICA yardımları dahi Türk ekonomisinin omuzlarına aldığı bu külfetlerin bir nevi karşılığı telâkki olunmalıdır.”⁵⁷¹

Nihayet, Maliye Vekili Polatkan, partisinin Silahlı Kuvvetler'in ekonomik ihtiyaçlarına bakışını şu cümleyle özetlemiştir: “Demokrat Parti İktidarı her zaman ve her suretle milletin medarı iftihar, varlık ve bütünlüğünün biricik teminatı olan Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ihtiyaçlarını her şeyin üstünde karşılamayı mukaddes bir vazife addetmiş ve etmektedir.”⁵⁷²

3. DOKUNULMAZLIK DOSYALARI

3.1. GENEL OLARAK

1924 Anayasasının 17. maddesi yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığını düzenlemekteydi. Bu maddenin ilk cümlesi yasama sorumsuzluğunu mutlak bir güvenceye bağlamaktaydı. Milletvekillerinin Meclis'teki oy, düşünce ve beyanlarından ve bunları Meclis dışında açıklamalarından dolayı sorumlu tutulamayacakları açıkça belirtilmişti. Buna karşılık, milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması Meclis'in kararına bağlanmış ve cinayetten suçüstü yakalanma hali istisna olarak kabul edilmişti. Anayasanın 17. maddesi şöyleydi:

“Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir. Gerek intihabından evvel gerek sonra aleyhine cürüm isnat olunan bir mebusun maznunen isticvabı veya tevkifi veyahut muhakemesinin icrası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur. Cinaî cürmü meşhut bundan müstesnadır. Ancak bu takdirde makamı aidi Meclisi derhal haberdar etmekle mükelleftir. Bir mebusun intihabından evvel veya sonra aleyhine sâdır olmuş cezai bir hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına talik olunur. Mebusluk müddeti esnasında müruru zaman cereyan etmez.”

⁵⁷¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.259.

⁵⁷² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:3, Cilt:12, İnikat:45, (23.2.1960), s.272.

Milletvekilleri hakkında düzenlenen dokunulmazlık dosyalarının Meclis'te nasıl görüşüleceğine dair hükümler de Meclis İçtüzüğünde düzenlenmiştir. İçtüzüğün onyedinci babında (m. 178-182) dokunulmazlığın kaldırılmasına yönelik taleplerin izlemesi gereken usul ile dokunulmazlığın hangi suçlardan dolayı kaldırılmasının isteneceği hususları yer almıştır. Buna göre, bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasına dair talep mahkemeler tarafından Adalet Bakanlığına iletilmekte, Bakanlık da gerekçeli tezkeresini Başbakanlık vesilesiyle Meclis Başkanlığına göndermekteydi. Meclis Başkanı bu talebi Anayasa ve Adliye komisyonlarından oluşan karma (muhtelit) komisyona havale etmekteydi. Karma komisyon da dosyayı kura ile belirlenen beş üyeden oluşan bir alt komisyona (ihzari komisyon) gönderirdi. Netice olarak, Karma Komisyon tüm evrakı tetkik edip, dokunulmazlığı kaldırılmak istenen mebusu dinlerdi. Ancak Komisyonun şahit dinleme yetkisi bulunmamaktaydı (İçtüzük, m. 178). Komisyonun dosyayı en fazla bir ay içinde tamamlaması gerekmekteydi (m. 179).

İçtüzüğün 180. maddesi, milletvekillerinin hangi suçlardan dolayı dokunulmazlıklarının kaldırılabilceği hususunu düzenlemekteydi. Bu maddede 1957 yılında yapılan değişiklikten önce, bir milletvekiline ancak Anayasanın 12. ve 27. maddelerindeki yasak fiiller isnat edilebilirdi. Anayasanın 12. maddesi milletvekili seçilmeye engel durumları sıralamaktaydı. Bu bağlamda milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması, terhipli cezaları gerektiren suçlar, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma veya dolanlı iflâs suçları isnat edildiği takdirde söz konusu olabilmekteydi. Diğer yandan Anayasanın 27. maddesi, vatana ihanet ve irtikap suçlarını bu listeye ilave etmekteydi.

Karma Komisyon, bu iki maddede sayılan suçların işlenmiş olabileceğine kanaat getirirse, dokunulmazlığın kaldırılmasını talep eden gerekçeli bir mazbata düzenleyerek Meclis Başkanlığına takdim edebilirdi. Şayet, isnad olunan fiil Anayasanın 12. ve 27. maddelerinde zikredilen suçlardan değilse, takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına dair bir mazbata düzenlenirdi.

Ancak, İçtüzükte 1957 yılında yapılan değişiklikte bu sınırlamalar kaldırılmıştır. 180. maddenin değiştirilmiş şekli şu hükme yer vermişti: “İhzari encümen, yapacağı tetkikat neticesinde mebusa isnadolunan cürmün takibi lüzumuna kanaat getirirse teşrii masuniyetin kaldırılmasına, aksi halde takibatı ve muahekemenin Devre sonuna talikına dair bir mazbata tanzim ve Muhtelit Encümene takdim eder.” Karma Komisyon bu hususta karar vererek mazbatasını Meclis Başkanlığına gönderirdi.

İlgili mebus, İhzari Komisyon, Karma Komisyon ve Genel Kurul aşamasında isterse kendisini savunabilir veya bunu bir arkadaşına yaptırabilirdi. Meclis Genel Kurulu da nihai kararı verirdi. (m. 180) Dokunulmazlığın

kaldırılması için bir milletvekilinin kendi talebi yeterli değildi. (m. 181) Aksine karar verilmedikçe, dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin görüşmeler açık yapıldı. (m. 182)

XI. Dönemde dokunulmazlıklara ilişkin toplam 257 başbakanlık tezkeresi Karma Komisyona sevk edilmiştir. Bu tezkerelerin sevk tarihlerine bakıldığında, 107'sinin 1958, 79'unun 1959 ve 71'inin de 1960 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bazı tezkerelerde birden fazla milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması söz konusu edilmiştir. Bu nedenle, 1958-1960 yılları arasında Karma Komisyona dosyaları sevk edilen milletvekili sayısı toplam 305'e ulaşmaktadır. Dosya sayısı bakımından ilk sırayı 33 dosya ile Adana Milletvekili Kasım Gülek almaktaydı. Gülek'in dosyalarının neredeyse tamamı, sahibi bulunduğu Ulus gazetesinde "neşren hakaret" kapsamında kabul edilen yazılardan kaynaklanmaktaydı. Ayrıca, Ankara Milletvekilleri Hasan Tez (11 dosya) ve Bülent Ecevit de (10 dosya) haklarında en fazla Başbakanlık tezkeresi düzenlenen milletvekilleri arasındaydı. Aynı dönemde, Malatya Milletvekili İsmet İnönü (2 dosya) ve Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı (1 dosya) hakkında da tezkere düzenlenmişti. (Bkz. EK1-A)

Onbirinci dönemde Meclis Genel Kurulunda görüşülerek karara bağlanan dokunulmazlık dosyalarının sayısı ise toplam 119'dur. Bu dönemde dokunulmazlığı kaldırılan milletvekili bulunmamaktadır. Meclis'teki dokunulmazlık dosyalarından üçü Meclis Başkanı tarafından Hükümete iade edilmiştir. İade edilen dokunulmazlık dosyaları Sinop Milletvekili Server Somuncuoğlu,⁵⁷³ İstanbul Milletvekili Rüştü Güneri⁵⁷⁴ ve Kırşehir Milletvekili Fazıl Yalçın'a⁵⁷⁵ aitti. Diğer yandan, Karma Komisyonun dönem sonuna bırakılmasını istediği Gaziantep Milletvekili Cevdet San'la ilgili dosyanın ise Karma Komisyona iadesine karar verilmiştir.⁵⁷⁶

Meclis Genel Kurulu, Karma Komisyonun dönem sonuna bırakılmasını önerdiği, toplam 128 milletvekilini kapsayan 115 dosyanın dönem sonuna bırakılmasını oylayarak kabul etmiştir. Dönem sonuna bırakılan dosya sayısı bakımından, Adana Milletvekili Kasım Gülek 16 dosya ile ilk sıradaydı. Bu da Gülek'in Ulus gazetesinde yayınlanan ve suç olarak nitelenen her yazıdan gazetenin sahibi sıfatıyla Gülek'in de sorumlu tutulmasından kaynaklanmaktaydı. Diğer yandan, Hatay Milletvekili İhsan Ada (8 dosya), Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş (5 dosya) ve Ankara Milletvekili Bülent Ecevit (4 dosya) de birden fazla dokunulmazlık dosyası dönem sonuna bırakılan milletvekilleri arasında bulunmaktaydılar. (EK 1-B)

⁵⁷³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:3, İnikat:52, (28.3.1958), ss.103-104.

⁵⁷⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:5, İnikat:3, (17.11.1958, s.71.

⁵⁷⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:7, İnikat:36, (11.2.1959), ss.110-111.

⁵⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.324.

Dönem sonuna bırakılan dosyaların muhtevası incelendiğinde, milletvekillerinin yayın yoluyla hakarete bulunma, basın kanununa aykırı davranma, seçim toplantılarında suç teşkil eden konuşmalar yapma, seçim yasaklarına uymama, Hükümeti, Başbakan ve bakanları tahkir etme, Türklüğü alenen tahkir ve tezyif etme, memura görevdeyken ve göreviyle ilgili hakaret etme, kaçak kereste bulundurmak suretiyle Orman Kanununa muhalefet etme, işçilerin primlerini yatırmamak suretiyle İş Kanununa muhalefet etme, tehlikeli araç kullanmak suretiyle Trafik Kanununu ihlal etme, görevi ihmal ve suiistimalde bulunma gibi fiillerle suçlandıkları görülmüştür. En fazla dosya basın yoluyla işlenen suçlar ile görevi ihmal ve suistimal suçları için düzenlenmiştir. (EK 1-B)

3.2 MECLİS GENEL KURULUNDA MÜZAKERE EDİLEN DOSYALAR

1957-1960 döneminde Meclis Genel Kurulu'nda dokunulmazlık dosyaları üzerinde genellikle görüşme yapılmamış, Karma Komisyonun dönem sonuna bırakılmasını teklif ettiği raporlar tartışılmaksızın oylanarak kabul edilmiştir. Bunun dört istisnası vardır. Birincisi, 11. Dönemde dokunulmazlıklarla ilgili dosyaların görüşüldüğü ilk oturumda usul tartışmaları yaşanmıştır. Karma Komisyon sözcüsünün İçtüzük değişikliğini gerekçe göstererek mazbataların kendilerine iadesini istemesi üzerine yapılan müzakerelerin sonucunda İçtüzük değişikliklerinin geçmişe yürümeyeceğinden hareketle takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılması kabul edilmiştir. Diğer üç dosyada muhalif milletvekillerinin dokunulmazlıkların kaldırılması yönünde görüş açıklamaları veya usul meselelerinin gündeme getirilmesi neticesinde tartışma yaşanmıştır. Nevşehir Milletvekili Zihni Üner ve Trabzon milletvekilleri Mahmut Goloğlu ile Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun dokunulmazlıklarının kaldırılmamasına ilişkin Komisyon mazbatası Genel Kurulda kabul edilmiştir. Ancak, yapılan müzakereler sonucunda Gaziantep Milletvekili Cevdet San'ın dokunulmazlık dosyasının Karma Komisyona iadesine karar verilmiştir.

3.2.1 İçtüzük Değişiklikleri Hakkında Usul Tartışması

Meclis Genel Kurulunun 8 Ocak 1958 tarihli yirmiikinci birleşiminde, 11. Dönemin ilk dokunulmazlık dosyaları görüşülmüştür. Gündemin ilk sırasında yer alan Siird Mebusu Suat Bedük'ün dokunulmazlık dosyasının dönem sonuna bırakılmasına ilişkin Karma Komisyon raporu müzakere edilirken, Karma Komisyon sözcüsü Bursa Mebusu Müfit Kuyumcu söz alarak, encümen mazbatalarını geri istediğini belirtmiştir. Kuyumcu, bu isteğini Meclis İçtüzüğünde 1957 yılında gerçekleştirilen değişikliğe dayandırmıştır. Kuyumcu şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, gündemin bu maddesi ve bunu takibeden maddeler teşriî masuniyetlere aittir. Muhtelit Komisyon olarak biz İçtüzük tadil edilmezden evvel bu mevzuları tetkik ettik. Anayasanın 12 ve 27’nci maddeleri hükümleri muvacehesinde masuniyeti teşriyelerin kaldırılmasına lüzum olmadığına ittifakla karar verdik. Fakat ahiren Tüzük tadil edilmiştir. Evvelâ Anayasanın 12 ve 27 nci maddelerine göre tetkikat yapılmakta iken yeni Tüzükle; (Komisyon lüzum görürse teşriî masuniyetin kaldırılmasına karar verebilir.) şeklinde kabul edilen 180’inci maddenin bu yeni hükmü karşısında teşriî masuniyetlerin kaldırılıp kaldırılmaması hakkında komisyonca yeniden tetkikat yapılması icabetmektedir. Bu itibarla gerek bu madde hakkındaki gerekse diğer teşriî masuniyetler hakkındaki mazbataları geri alıyoruz. Maruzatım bundan ibarettir.”⁵⁷⁷

Oturumu yöneten Meclis Reisvekili Ağâh Erozan, “geri alıyoruz” sözüne tepki göstererek, gündeme giren mazabataların encümenin talebi ile geri verilemeyeceğini, ancak Genel Kurulun kararıyla mazbataların iade edilebileceğini belirtmiştir.⁵⁷⁸ Bunun üzerine söz alan Kars Milletvekili Mehmet Hazer de kanun ve tüzüklerin geçmişe yürümeyeceğini, dolayısıyla encümenin talebinin hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir. Hazer bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

“Muhterem arkadaşlar, malûm bulunduğu üzere kanunlar ve nizamnameler makabline teşmil olunamaz. Binaenaleyh, Dahilî Nizamnamede yapılan son tadilât, ancak ondan sonraki hâdiselere kabili tatbiktir. Hukukun umumi ve esaslı prensibini bazı mütalâalarla ihlâl etmek mümkün olmadığı gibi, doğru da değildir. Bu itibarla huzuruza gelen raporlar hakkında Yüksek Meclisin karar vermesi iktiza etmektedir. Encümenin talebi, hukuka, kanuna, tatbikata ve prensiplere aykırıdır. Mâruzâtım bundan ibarettir.”⁵⁷⁹

Karma Komisyon adına konuşan komisyon sözcüsü Erkuyumcu, usule ait kural değişikliklerinin geçmişe teşmil edilebileceğini belirterek görüşünde ısrarcı olmuştur. Erkuyumcu, şöyle devam etmiştir:

⁵⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.442.

⁵⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.442.

⁵⁷⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.442.

“Muhterem arkadaşlar; Yüksek Heyetinizce malûmdur ki, son söz daima Büyük Millet Meclisi Umumi Heyetine ait bulunmaktadır. Filhakika Muhtelit Komisyon, Tüzük tadil edilmeden önce bu mevzuları inceledi ve eski hükümlere göre masuniyeti teşriiyelerin kaldırılmamasına ittifakla karar verdi. Fakat dikkat buyurun, yazılmış olan raporun esbabı mucibesinde; (isnad edilen suçların 12’nci ve 27’nci maddeler dışında kalması dolayısıyla teşriî masuniyetin kaldırılmasına lüzum görülmemiştir.) denilmektedir. Halbuki tüzük tadil edilmiştir. Tadil edilen tüzükte Anayasanın 12 ve 27’nci maddeleri dışında kalma kaydı aranmamaktadır. Mebusa isnadolunan cürmün takibi lüzumuna kanaat getirirse teşriî masuniyetin kaldırılmasına dair bir mazbata tanzim ve muhtelit encümene takdim eder denilmektedir.

Arkadaşımız müktesep haktan, makable teşmil edilemeyeceğinden bahsettiler. Tüzük tadilâtı usule aittir, usuli hükümler makable şâmilidir. Ancak esasa aidolan hükümdür ki, makable teşmil edilemez. Bu bakımdan arkadaşımızın mütalâası yerinde değildir. Teşriî masuniyetin yeni tüzük muvacehesinde ref’i tabeder mi, etmez mi? Bu mevzuda komisyonda konuşmak üzere, mazbataları komisyon adına geri istiyorum. Geri verilmesi reye mütevakkıf ise Riyasetten rica ediyorum, komisyonun bu talebini her şeyden evvel reye koysunlar kabul edilmediği takdirde müzakereye devam edilir, kabul edildiği takdirde mesele yoktur.”⁵⁸⁰

Oturum başkanı, encümen sözcüsünün “müzakereye mahal olmadığını beyanla mazbatanın doğrudan doğruya reye konması”na dair talebinin bir usul meselesi olduğunu, bu nedenle İçtüzük gereği lehte ve aleyhte iki kişiye söz vermek zorunda olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸¹

Talebin lehine konuşan olmamış, aleyhte ise iki mebus söz almıştır. Rize Milletvekili İzzet Akçal ise bunun bir usul meselesi olduğuna, ancak esası da ilgilendiren bir usul meselesi olduğuna dikkat çekmiştir. Akçal’a göre, Meclis İçtüzüğündeki değişiklikle Komisyona ve Meclise çok daha geniş bir takdir yetkisi bırakılmıştı. Ancak bu takdir yetkisinin prensip olarak İçtüzüğün kabulünden sonra suç işleyenler hakkında uygulanması gerekmekteydi. Üstelik, İçtüzükte bu durum açıkça belirtilmekteydi; İçtüzük hükümleri kabul tarihinden sonra uygulanacaktı. Açıkça böyle bir hüküm bulunmasa bile, aleyhe olan hükümlerde bu ana prensibi ihlal etmemek lazımdı. Dolayısıyla, gündemde bulunan encümen

⁵⁸⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.442.

⁵⁸¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), ss.442-443.

raporlarını tekrar komisyona göndermek için hiçbir sebep bulunmamaktaydı.⁵⁸²

Adana Milletvekili Hamdi Öner de aynı yönde görüş beyan etmiştir. Öner, şöyle konuşmuştur:

“Arkadaşlar; filhakika yeni tüzük bir yeni nizam getirdi. Bu tüzüğün müzakeresi sırasında birçok münakaşalar oldu. Bu vaziyet hepinizce malûmdur.

Bir teşekkül, zamanında mer'i bir nizamnameye göre vazifesini yaparsa mesele bitmiştir. Kademeye gittiği zaman kademe, yeni usule göre gerekli muameleyi yapar. Binaenaleyh asliye mahkemesi, zamanında mer'i usule göre vazifesini yaptığına göre, iş Temyiz Mahkemesine intikal ettiği zaman, usul değişti, evrakı bana geri gönder, diyebilir mi? Adalet Komisyonuna bendeniz de dâhilim. Biz orada zamanında mer'i nizamlara göre vazifemizi yaptık ve takdir ölçülerimizi kullandık. Bizim vazifemiz artık bitmiştir, takdir Heyeti Umumiye aittir. Esasen tüzüğün Anayasa ile temin edilmiş olan haklara taarruz teşkil eden bu maddesi yine bugün bazı hakların ihlâlüne müncer olabilmek istidadını göstermektedir.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Bunun Anayasaya aykırılığı nerede?

REİS — Müdahale etmeyin. Siz devam edin, efendim.

HAMDİ ÖNER (Devamla) — Sebati Bey arkadaşımızın buradaki hukuki mütalâalarını büyük sabırla ve ıstırapla dinledim. İtimat ediniz, ceza mevzuatına az - çok emek vermiş ve tetkik ve tatbikatı ile takdir edilmiş naçiz bir arkadaşınızım, gelsinler, kendilerini tenvir edeyim. Cevabım yalnız kendisine verilmiş olacağından, onun tafsilâtıyla sizleri fuzuli işgal etmiş olmayayım. Malûmatım bundan ibarettir. (Soldan, gülüşmeler)”⁵⁸³

Öner'in konuşmasından sonra Karma Komisyon sözcüsünün mazbataları “geri istiyoruz” talebi oylanmış, bu talep büyük bir çoğunlukla reddedilerek müzakerelere devam edilmiştir.⁵⁸⁴ Bursa Milletvekili Müfit Kuyumcu, encümen mazbatasının İçtüzük değişikliğinden önce hazırlandığını hatırlatarak, bu nedenle “mazbatadan «12 ve 27'nci maddelere göre» kaydını çıkarıyor, yerine (yeni Tüzüğün 180'inci maddesine göre tetkikat yapılmıştır) şeklinde ilâve

⁵⁸² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.443.

⁵⁸³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.443.

⁵⁸⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.443.

yapıyorum” demiştir.⁵⁸⁵ Rize Milletvekili İzzet Akçal ise, usul bakımından komisyon sözcüsünün komisyonun diğer üyelerinin onayını almadan böyle bir talepte bulunamayacağını, esas bakımından da İçtüzüğün 180’inci maddesinin uygulanmasının söz konusu olamayacağını, İçtüzük değişikliğinden önceki suçlar için “İçtüzüğün, Anayasanın maddelerine atıf yapan hükümlerini tatbik etmek” gerektiğini belirtmiştir.⁵⁸⁶ Bu konuşmadan sonra, Suat Bedük hakkındaki takibat ve muhakemenin dönem sonuna bırakılmasını öneren encümen mazbatasını oylanarak kabul edilmiştir.⁵⁸⁷

Aynı oturumda Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş hakkında düzenlenen Karma Encümen raporu da görüşülmüştür. Çelikbaş, hakkındaki suç isnadlarına karşı şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, bana isnad olunan suçlardan bir kısmı dolayısıyla esasen muhakeme cereyan etmekte bulunduğu için o mevzua temas etmiyeceğim. Fakat vazife esnasında memura hakaretimden dolayı ayrıca şahsıma bir suç isnadediliyor ki, bu mevzua geçen gün Bütçe Komisyonunda, memurların durumu ile alakalı olarak, Demokrat Partili arkadaşların şikâyetlerini gördükten sonra, huzurunuzu işgal etmek mecburiyetinde kalmıştım.

Bana isnadedilen o suç müessir fiil ika etmek değildir. İnşallah kalkarsa bugün, sonraya kalırsa başka bir gün muhasebesini göreceğiz.

Bendeniz Burdur’da yemek yemek için lokantaya gittiğimde lokantanın kapısı kapatılmıştır. Hâdise çıkarmak, falan filân etmek bunların tedbirlerini önceden alıyorlar. Lokantanın kapısı kapanmış, zindan gibi içerisi, müşterilerle dolu ve ben mebus olarak içeri alınmaktan alıkonuldum.

Şimdi milletvekili olarak muhalif parti mebuslarına reva görülen, hattâ onların haysiyetlerini rencide edecek tavır ve hareketlerden dolayı sizler bir üzüntü duymayacak mısınız? Eli cebinde bizim karşımızda bize ihtarda bulunan nahiye müdürleri gördük. Nereye gidiyoruz, ne oluyoruz? Biz muhalif partiye mensup insanlar olarak sabahtan akşama suç işlemeye müheyya insanlar mıyız ki, bize bu şekilde muamele yapılıyor? Bir suç varmış gibi, eli cebinde ve meydan okurcasına geliyorlar. Biz üzülmüyoruz. Herhangi bir mebus arkadaş vazife yaparken onun karşısında idare memurlarının takınması lâzım gelen bir tavır var.

⁵⁸⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.443.

⁵⁸⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.444.

⁵⁸⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.444.

Nasıl ki biz, idare memurlarına karşı bir tavır takınmıyoruz. Meclisin polisleri hakikaten biz kapıdan girerken bizleri selâmlıyorlar. Sağda solda gezerken ise bizi, mebus olduğumuzu bile bile bacak bacak üstüne atarak karakol önünde oturan, polisler var. Bunu hangi vicdan kabul eder arkadaşlar? Ben bunu üzüntü ile kaydedeyim ki, 5 - 6 tane böyle hâdise vuku bulmuştur.

İdari mesuliyetler kabul ettim, siyasi mesuliyetler deruhde ettim, bugüne kadar herhangi bir meseleden dolayı bir yere sevk edilmedim. Ama Anayasanın verdiği bir vazife vardır. İlgili memur suç işliyenı tesbit edebilir. Ama orada meydan okurcasına, eli cebinde, bir mebusa karşı hareket etmek hangi hafsalanın alacağı iştir? Bu itibarla Büyük Millet Meclisi Reisine de telgraf çekmişim. Bu vesile ile mebuslardan rica ediyorum, kanunların tatbikinde mebus olarak sizlere yapılmasını reddettiğiniz işlerden dolayı bizleri de masun tutmaya gayret ediniz arkadaşlar. Mebus olarak, aramızda iktidar ve muhalefet olarak, eğer fark gözetecek olursak bunun âkibeti fevkalâde tehlikelidir, arkadaşlar.

Arkadaşlar, üç sene böyle tatbik edilebilir. Görüyorum, ekserisi benim nesilden, olan arkadaşlar... 15 sene sonra ne olacağını kim tâyin edebilir? Bu itibarla milletvekili olarak, hepimizin kanunların masuniyeti altında vazife görebilmemiz bakımından zerrece bir fark gözetmemek hususunda bize nispetle bilhassa iktidar saflarında bulunan arkadaşlara büyük vazife düşüyor. Bize de kanunlara riayet etmek mevzuunda size terettübeden vazife kadar vazife düşüyor. Bundan katiyen emin olunuz. Biz kanuni bir rejim kurulsun diye ortaya çıkmış bulunuyoruz. Bu bakımdan kanunu ihlâl ediyor diye bunu zabıtla tesbit edip eli böğründe, nerede ise yakasından tutulup atılmak suretiyle muamele yapılmaktadır ki, bunu yapmayınız arkadaşlar, iyi bir şey değildir.

Benim maruzatım bu vesile ile bundan ibarettir. Takdir Yüksek Heyetinize aittir.”⁵⁸⁸

Yapılan oylamada, diğerleri gibi, Çelikbaş'ın da dokunulmazlığının kaldırılmamasına, hakkındaki takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.⁵⁸⁹

⁵⁸⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), ss.444-445.

⁵⁸⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:1, İnkat:22, (8.1.1958), s.445.

3.2.2 Zihni Üner'in Dokunulmazlık Dosyası

Nevşehir Milletvekili Zihni Üner hakkında Devlet Demiryolları eski Genel Müdürü iken görevini suistimal ettiği iddiasıyla soruşturma başlatılmıştır. Üner hakkındaki 10.11.1958 tarihli Başbakanlık tezkeresi şu hususlara yer vermektedir:

“Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Devlet Demiryolları işletmesine ait Bostancı - Maltepe arasındaki tren hattının sahil tarafına tesadüf eden kısmının, deniz doldurularak arazi temini için vükubulan müracaatlara menfi cevap verildiği halde, bilâhara; Devlet Demiryolları İşletmesi mensupları tarafından teşkil edilip, kendilerinin de dâhil bulunduğu kooperatife kanunsuz bir şekilde ivazsız devretmek suretiyle vazifelerini suistimal ettikleri ihbar olunan eski Umum Müdür Zihni Üner ile eski Yol Dairesi Reisi Arif Kuranel haklarında takibat icrasına lüzum görülerek bunlardan Arif Kuranel hakkında âmme dâvası açıldığı ve Niğde Mebusu (Halen Nevşehir Mebusu) Zihni Üner hakkında da takibat yapılabilmesi için Teşkilâtı Esasiye Kanununun 17 nci maddesine tevfi kan gereken karar verilmek üzere Adliye Vekâletinden alınan 10.1.1958 tarih ve 852 sayılı tezkere suretiyle eki dosyanın bağlı olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim. Başvekil A. Menderes”⁵⁹⁰

Karma Komisyonu 6 Şubat 1959 tarihli mazbatasıyla, Devlet Demiryolları Umum Müdürü iken vazifesini suistimalden suçlu sanılan Nevşehir Milletvekili Zihni Üner'in dokunulmazlığının kaldırılmamasına, hakkındaki takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına ittifakla karar vermiştir.⁵⁹¹

Genel Kurulda Karma Komisyonun mazbatası okunduktan sonra, ilk sözü alan Kars Milletvekili Sırrı Atalay, dokunulmazlığın parlamento faaliyetlerine güvence sağlayan önemli bir “objektif hukuk kaidesi” olduğunu, ancak maznun bulunan herkesin de mahkemede hesap vermesi gerektiğini belirtmiştir. Atalay, şöyle konuşmuştur:

⁵⁹⁰“Nevşehir Mebusu Zihni Üner'in teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası (3/152)”, S.Sayısı:125, s.1. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959).

⁵⁹¹“Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası” Esas No.3/152, Karar No.32, S.Sayısı:125, s.2. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959).

“Teşriî masuniyet, parlamento faaliyetlerini himaye eden objektif bir hukuk kaidesidir. Tarihi seyri itibariyle teşriî masuniyet, parlamento faaliyetlerini iz'acedecek hususlarda işliyen, milletvekillerinin siyasi iktidarın, icranın tesirinden masum olarak vazife ifa etmelerini temin edecek objektif bir hukuk kaidesidir. Bunun yanında hususi hukukun âmir hükümleri mevcuttur; Suçlu sanılan herkes mahkeme huzuruna gidecek ve hesabını verecektir.

Çok muhterem bir arkadaşımızın umum müdür bulunduğu bir sırada İstanbul'da Devlet Demiryollarına aidolan tapulu yerleri müteaddit şahıs ve kimseler doldurmak ve buralarını tapulamak ve üzerinde inşaat yapmak üzere müracaatte bulundukları zaman, şimdi okuyacağım, yazılara göre, Sayın umum müdür bu teklifi reddetmiş, fakat Birinci İşletmenin yetkili mercilerinin, «Mahzurludur, tehlike doğurabilir ve sahil kısmının doldurulup bunun üzerine inşaat yapılmasına imkân yoktur» demesine rağmen, muhterem Zihni Üner arkadaşımızın teşkil ettiği bir ilk gruba beraber 18 kişinin müracaatı üzerine, sonradan muvafakat etmiştir. Böylece iki büyük arsa olabilecek yerin doldurulmasına izin veriliyor...

İkinci olarak katılanla ceman 47 kişi, bu denizi doldurmak ve arazi yapmak suretiyle istifade etmişlerdir. Ankara Cumhuriyet Müddeiumumisi bu işte methaldar bulunan eski Yol Dairesi Reisi ve halen emekli bulunan zat hakkında Türk Ceza Kanununun 240'ıncı maddesi gereğince âmme dâvası açmış bulunmaktadır. Zihni Üner arkadaşımızın hakkında ise mebus olması dolayısıyla, kendisinin ortağı bulunduğu bir Grubun, âmme menfaatini onların lehine kanuni hiçbir mesnedi olmadan vermesinden dolayı dâva açmak imkânı bulamamıştır.

Bir defa, bu siyasi bir dâva olmuş. Bu dâva milletvekilinin teşriî vazifesinin ifası zımnında ve siyasi hasımları tarafından iddia edilmiş, olsaydı, teşriî masuniyet zırhı arkasına sığınabilirdi. Umumi hukuk içinde mütalâa edilmesi gereken vasıf ve mahiyette bir iddiadır. Bu sebeple teşriî masuniyetten istifade edilmemesi gerekir.

...

Türk Ceza Kanununun 240'ıncı maddesine göre birisi umum müdür birisi de yol hareket dairesi olan şahıslardan ikincisi hesap vermekte; o birisi ise teşriî masuniyetine güvenerek mahkeme huzuruna gitmemektedir. Teşriî masuniyet müessesesinin hukuki durum ve mahiyeti bu olay karşısında ehemmiyet taşır. Vazifesini suiistimal eden bir umum müdür sarih olarak izah ettiğim şekilde adaletin huzuruna gitmemekte, öbür

taftan üç kurşluk simit satan bir simitçi ile on lira zarara sebeb olan memur en ufak hakareten dolayı adalete tevdi edilir. Kilometrelerce arsayı kendi menfaatleri için kullanan arkadaşlarımız teşriî masuniyetin zırhına bürünemezler. Lütfen arkadaşımızın teşriî masuniyeti kaldırılın, adalet huzuruna gitsin. Eğer burada ise arkadaşımızın da bana iltihak edeceğine eminim.”⁵⁹²

Nevşehir Milletvekili Zihni Üner ise, bu söylenenlerin hiçbirinin hakikati yansıtmadığını, dokunulmazlığının kaldırılması konusunda takdirin Yüksek Meclis’e ait olduğunu, ancak kaldırılması durumunda mahkeme kararıyla kendisinden önce konuşan muhalif milletvekilinin “suratına bir tokat vurmak imkânını bulmuş” olacağını söylemiştir. Üner, kendisiyle ilgili iddiaları da şu şekilde cevaplamıştır:

“Muhterem arkadaşlarım; sene 1954, seçimlere yaklaşılmış bir devre... Bendeniz Demiryollarındaki hizmetimin son bir iki haftası içindeyim. Arkadaşlarımdan bir grup geliyor, diyor ki falan kanunun falan maddesine göre şu denizin şu sahilini doldurma kararındayız. Bunu size arz ediyor ve bunun için icabeden formaliteyi sizden istirham ediyoruz. Mesele ne demiryolları toprağından, ne de şu veyahut bu hususi veya resmî topraklardan bir santim toprak almak mevzuu değildir. Mesele kanunun sarıh hükümlerine göre denizi doldurmak ve doldurulduktan sonra mülkiyetinin bu dolduranlara aidiyetine dair olan kanun hükümlerine uyarak burada 5-10 müteşebbis demiryolcu arkadaşın mesken yapma davasıdır. Bu mevzuu üzerinde esaslı tetkikat yapılmasını kendilerine emrediyorum. Yeniden tetkiklerde bulunuyorlar ve tetkikleri neticesinde birçok misaller getirerek diyorlar ki, «Şu şu misallerle bu gibi mevzular büyük külfetler ve masraflar mukabilinde denizi dolduran şahıslara temlik edilmektedir, biz de bu kanunun bütün vatandaşlara cari olan bu hükümlerinden istifade etmek arzusundayız.» Birçok musalleri var, bu misaller karşısında arkadaşlarımdan sırf deniz üzerinde kazanacakları sahalarda birer ev sahibi olmak imkânı düşüncesiyle, hiçbir mahzuru olmadığı mütaaddit cephelerden beyan edildikten sonra, içinde bugünkü İdare Meclisinde vazifeli bir kaç muhterem zat, Devlet Demiryollarının beş, on rüesası içinde bugün Devlet Demiryolları Umum Müdürü olan zat dahi bulunmak üzere on, onbeş arkadaşımızın, denizi doldurmak

⁵⁹² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), ss.240-242.

suretiile elde edilecek bu araziden istifade etmeleri gibi gayet mâkul olan ve arkadaşlarımın tetkikine nazaren hiçbir kanuni mahzuru bulunmıyan husus hakkındaki mektubu, (Yani bu arkadaşlarımın yazdığı) kanunun falan maddesine göre doldurmak suretiyle bu denizden istifade etme hususundaki mektubu imza ediyorum. İşte benden evvel konuşan arkadaşımızın bana tevcih etmek istedikleri cürüm ve sürmek istedikleri leke bundan ibarettir.

...

Bundan sonra muhterem arkadaşlar, Devlete mensup bir zat burada ev yapılmasının mahzurlu olduğunu ileri sürüyor ve bu suretle ev yapılmaması keyfiyeti üzerinde durulmasını istiyor. Bu husus Münakalat Vekiline intikal ediyor. Münakalat Vekili bu arkadaşları çağırıyor ve onlara burada ev yapılmaması gerektiğini ve buranın İstanbul'un bir turistik bölgesi haline getirilmesi için bir temayül olduğunu söylüyor. Bu vaziyet karşısında arkadaşlarımız ısrar ediyor, bendeniz bundan sonraki mevzu ile hiç alâkalı değilim, Meclise katılmış ve buradaki mesaime devam etmekteyim.

Bunun karşısında nihayet arkadaşlar mahkemeye müracaat ediyorlar. Mahkeme şu kararı veriyor, işin enteresan noktası budur. Mahkeme: «Devlet Demiryolları mülhak bütçeden iktisadi Devlet Teşekkülü haline inkılâbetmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülünün kararlarının idare meclisi heyetince alınması esastır. Bu karar idare meclisinden geçirilmediği için vacibülittiba değildir» diye karar veriyor.

Muhterem arkadaşlarım, bu karar alınmadan evvel DDY daha yepyeni mülhak bütçeden İktisadi Devlet Teşekkülüne geçmiş ve idare meclisi yeni teşekkül etmiş idi. Bu devreye tesadüf ettiği için belki bana bu kâğıdı imzalatan arkadaşlar -idare meclisinde bir iki arkadaşım vardır- bir zühul eseri olarak, idare meclisinden geçirilmemek gibi bir formaliteyi ihmal etmiş buluyorlar veyahut hatırlarına gelmemiş oluyor. Mesele, muhterem arkadaşlarım, bundan ibarettir.

Ne Devlet Demiryollarının bir karış toprağının alınması, ne de şu veya bu şekilde bir kooperatife mal edilmesi mevzuubahis değildir.

Denizin doldurulması gibi bir konuda, daha işin tekemmül etmediği bir sırada İdare Meclisinin tasarruf ettiği hakkında hiçbir fikir, hiçbir iddia ve yazı mevcut değildir. Bundan sonra tahassul edecek vebalin, bunun mahiyeti ne olursa olsun, şahsan çekmeye amadeyim. Fakat benden evvel konuşan zatın ifade ettiği, sürmek

istediği bütün lekeleri huzurunuzda tamamiyle kendilerine ret ve iade ediyorum.”⁵⁹³

Bu sözlerden sonra Sırrı Atalay, tekrar söz alarak, Zihni Üner’in doğru söylemediğini, denizin doldurulmasına izin veren yazıyı imzaladığı sırada 18 kişilik grubun içinde dördüncü sırada bulunduğunu, daha önce yapılan başvuruların reddedildiğini, müfettiş raporlarında görevin kötüye kullanıldığının tespit edildiğini ve nihayet meselenin hakim huzuruna gitmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁹⁴

Nevşehir Milletvekili Münib Hayri Ürgüplü ise, dokunulmazlığın sadece siyasi faaliyetlere ait olmadığını, aksi takdirde bu kurumdan beklenen maksadın hasıl olamayacağını savunmuştur. Ürgüplü, şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, Sırrı Atalay arkadaşımız teşriî masuniyeti katı bir ifade ile reddetti. Halbuki bu mevzu kendilerinin buyurdıkları gibi yalnız mebusun siyasi faaliyetine ait değildir. Dünya parlamentolarının ekserisinde de aynı hukuki kıtas caridir. Zira masuniyeti sadece siyasi faaliyete inhisar ettirdiğimiz takdirde bunun herhangi bir mevzu dolayısıyla mebusu mahkemelerde ihzar edilmesi ve dolayısıyla teşriî vazifesini lâıkiyle ifa edememesi mahzurları ortaya çıkar.

Bu hususu böylece tesbit ettikten ve arkadaşımızın fikrine muakis olarak katı bir surette (Mebus yalnız siyasi faaliyetinden dolayı masuniyete muhatap tutulmuştur) fikrini hukuk bakımından ve haklı olarak reddettikten sonra, aynı mevzuda tadil edilen Dahilî Nizamnamemizin 180’inci maddesi bu husustaki tetkikatın Meclis İhzarı Encümeninde yapılmasını ve onların takdir hakkının esas olmasını kabul etmiştir. Muaddel 180’inci maddede İhzarı Encümen yapacağı tetkikat neticesinde mebusa isnadolunan cürmün takibi lüzumuna kanaat getirirse, Yüksek Heyetiniz encümene bu kanaat salâhiyetini tanıdıktan sonra, o kanaatin mabihüttatbik olmasını da, manen tekeffül etmiştir. Nitekim adlî cihazımızda da Temyiz Mahkemesi, mahkemenin takdir mevzuuna aidolan hususatı itiraz sadedinde reddetmez. Takdir hakkına riayet eder ve kararı o bakımdan tetkik mevzuu kılmaz. Bu bakımdan hem hukuki masuniyetin, arkadaşımızın dediği gibi, teşriî vazifeye aidolmaması ve hem de Yüksek Encümenin takdir hakkının mahfuz tutması itibariyle arkadaşımızın itirazı varit değildir. Şu bakımlardan da değildir ki, geçen celsede aynı

⁵⁹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), ss.242-243.

⁵⁹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), ss.243-245.

vaziyette burada teşriî masuniyetinin refî istenilmiş olan birçok mebus arkadaşlarımız hakkında muhterem arkadaşımız bir mütalâa ve itirazda bulunmamıştır. Eğer bugünkü ifadeleri ve mütalâaları, kendilerinin samimî kanaatleriyle mabihüttatbik bulmuş olsaydı, o mazbatalar hakkında da aynı şekilde itiraz mevzuu hususlar vardı. Bu itibarla, vâki olan itiraz varit değildir, reddini rica ederim. (Soldan, bravo sesleri)”⁵⁹⁵

Ürgüplü’nün ardından Karma Komisyon Başkanı Cevat Ülkü kürsüye gelerek, İhzari Encümen ve Karma Encümen olarak incelemelerini nötr bir şekilde yaptıklarını, bir yargısal karara varmaksızın isnad edilen suçun mahiyeti itibariyle dokunulmazlığın kaldırılmasını gerektirip gerektirmediğine karar verdiklerini ifade etmiştir. Ülkü, Zihni Üner’e isnad edilen suçun henüz tamamlanmamış birtakım işlemlere dayandırıldığını, meselenin “herhangi bir şahsa veya Hazineye ait bir malın temellük hudutlarına intikal ettirilmemiş olan bir zeminin doldurulmak istenilmesinden ibaret” olduğunu, sonuç olarak Karma Komisyonun olayın “gerek teşebbüs mahiyetinde dahi kabul edilemeyecek bir mahiyet taşıması itibariyle ve gerekse muhabere ile bir neticeye vardırılmadan akim kalması düşüncesiyle” takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına karar verdiğini belirtmiştir.⁵⁹⁶

Elazığ Milletvekili Fahri Karakaya da, Atalay’a katılmadığını, “her şeyin üstünde mebusluk müessesesini vikaye etmeye mecbur” olduklarını, görüşülen meselede suçun tam manasıyla oluşmadığını, varsa bile teşebbüs halinde kaldığını, demokratik rejimlerde milletvekillerini kendi partisi içinde veya rakip partilerde gözden düşürmeye çalışan kişiler olabileceğini, bir milletvekilinin dokunulmazlığının rastgele herhangi bir isnattan dolayı kaldırıldığında bunun sonunun kötü olacağını, bu nedenle encümen mazbatasının kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁹⁷

Ankara Milletvekili Hüseyin Balık da Fahri Karakaya ile aynı kanaatte olduğunu, bir mebusun dokunulmazlığının sadece siyasi nedenlerle değil, özel nedenlerle de devam etmesi gerektiğini, bu meselenin muhalif mebuslara çok daha kolay tatbik edilebileceğini belirtmiştir.⁵⁹⁸ Aynı şekilde, Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu da ortada tamamlanmamış bir dava olduğunu, “Büyük Millet Meclisinin çok kıymetli bir uzvunu, kim olursa olsun, böyle herhangi bir zan ve şüphe ile duruşmaya sevk etmeye” haklarının bulunmadığını vurgulamıştır.⁵⁹⁹

⁵⁹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), s.245.

⁵⁹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), ss.245-246.

⁵⁹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), s.246.

⁵⁹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), s.246.

⁵⁹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), ss.246-247.

Kars Milletvekili Sırrı Atalay, bir kez daha söz alarak şöyle konuşmuştur:

“Mesele teşrii masuniyetin hukuki mahiyeti istikametine gelmiş bulunmaktadır. Muhterem Karakaya, Balık, Nasuhioğlu ve Cevat Ülkü arkadaşlarımız, teşrii masuniyetin hususi hukuk sahasında olmasından dolayı vatandaşların umumi münasebetlerini tanzim eden Ceza ve Ceza Usulü kanunlarındaki hususlardan berî tutulması mecburiyeti üzerinde durdular.

Dikkat edilirse arkadaşlar, konuşmama başlarken teşrii masuniyetin hukuki mahiyeti üzerinde durmuş ve «Teşrii masuniyetin tarihî seyri gösteriyor ki, bu müessese teşrii faaliyetin himayesinin objektif bir kaidesidir. O kadar objektif bir kaidedir ki, mebus teşrii masuniyetinin kaldırılmasını ve kendisinin mahkemeye sevk edilmesini istese bile, Meclis bu yolda karar vermeden teşrii masuniyet kaldırılmış olmaz ve bu feragat muteber değildir.» demiştim.

Bugün demokratik memleketlerde bu anlayış tatbik edilmemektedir. Yunanistan'a kadar birçok memleketler anayasalarında teşrii masuniyeti iktidar mebuslarının şahsi suçlarının zırhı olmaktan kurtarmış, murakabenin tesirli vasıtası yapmıştır. Henüz demokratik esaslara girmemiş, teminat müessesesi kurmamış memleketlerde teşrii vazife yapan milletvekilinin masuniyete ihtiyacı vardır. Buna en çok kaani olan da benim. Benim istediğim teşrii masuniyetin hukuki mahiyet ve müstenidatı Muhterem Ürgüblü ve Karakaya'nınkinden ayrıdır. Bütün Demokratik anayasalarda yer alan husus teşrii masuniyet kaidesidir. Yani teşrii organ icranın tesirinden masun kalacaktır. Onu siyasi sahadaki hasımlarının, bilhassa kendisini çekemiyenlerin iftira ve isnatlarından koruyacağız.

Bütün milletler bu iki yola gitmektedir. Ve parlamentoların içtima ettikleri günler dışında kalan günlerde teşrii masuniyet müessesesi iktidara mensup mebuslar hakkında işlememektedir. Halen bizde bu iki kıstasdan hangisi mevcuttur?

Muhterem arkadaşımız icranın tesiri ve tazyiki altında mıdır? Siyasi hasımlarının mı tesir ve tazyiki ile bu madde buraya gelmiştir? İki hususun hiçbirisi olayımızla bahis mevzuu değildir, icranın ki, uzak dahi olsa arkadaşımız üzerinde herhangi bir tesir ve tazyiki de yoktur. Ne de siyasi hasımları tarafından böyle bir şey gelmemiştir. İdarece yaptırılan tahkikatla buraya gelmiş bulunmaktadır. Bu itibarla iktidara mensup milletvekilleri olan

arkadaşlarımızın bunun aksini savunmasına imkân yoktur. İşte Sayın Ülkü ile ayrıldığımız nokta budur.

Karakaya diyor ki, milletvekilliği hizmet dolayısıyla bir hususiyet arz eder; milletvekillerinin teşriî vazifelerinden dolayı bir hususiyeti vardır; himaye edilmesi icabeden bir sıfatı vardır. Milletvekili olmadan önce işlenmiş suçlarından dolayı, icranın hiçbir tesiri olmıyan suçlardan dolayı, bu yoldan gelmiyen sebepler dolayısıyla milletvekillerine teşriî masuniyet vermeye hakkımız yoktur. Vatandaşın hakkı ne ise mebusun da odur. Teşriî faaliyeti himaye için iki bakımdan buna ruhsat vermek mümkündür. Bunların dışında hepimiz mahkemeye gitmeye mecburuz ve hattâ bunu kendimiz istemeliyiz. Bu bakımdan hele suç Ceza Kanununun 240'ıncı maddesine temas ettikten sonra, hele kendi menfaatlerimizle vazifelerimizi karşı karşıya gelmiş durumlar mevzuu bahsolursa muhakkak bu himaye zırhı ortadan kalkmalıdır. Bu hususta genç mebusun, (Dilek) in benimle beraber olmasını temenni ederim”⁶⁰⁰

Son olarak, Ankara Milletvekili Hüseyin Balık, muhalefet tarafından kötü bir gelenek başlatılmak istendiğini, bu durumda Meclis çatısı altında çalışmanın imkansız hâle geleceğini ifade etmiştir. Balık, bu konuda şunları söylemiştir:

“Affedersiniz muhterem arkadaşlar, bugün siyasi seviyemizde bilhassa muhalefet tarafından böyle bir çığırın açılmasını istemek doğru değildir ve bu iyi bir taktik sayılmaz. Siyasi seviyemiz için bir perde daha noksanlık teşkil eder. Bu da kabul edilirse burada mebusluk etmeye imkân kalmaz.”⁶⁰¹

Bu sözlerin ardından kifayet önergesi verilmiş, yapılan oylamalarda önce bu önerge kabul edilmiş, daha sonra da Nevşehir Milletvekili Zihni Üner hakkındaki takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına ilişkin Karma Komisyon mazbatasını kabul edilmiştir.⁶⁰²

⁶⁰⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.247.

⁶⁰¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.247.

⁶⁰² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.247.

3.2.3 Mahmut Goloğlu ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Dokunulmazlık Dosyası

Trabzon Milletvekilleri Goloğlu ve Tarakçıoğlu hakkında hazırlanan Başbakanlık tezkeresinde, bu kişilerin 23.10.1957 tarihinde Şalpazarı nahiyesinin Dereköyü mıntıkasında Seçim Kurulu'nun bildirdiği konuşma saatleri dışında propaganda yapmak suretiyle Milletvekilleri Seçimi Kanununa muhalefet ettikleri ileri sürülmüştür. Karma Komisyon bu milletvekilleri hakkındaki takibatın devre sonuna bırakılmasına dair mazbata hazırlamıştır.⁶⁰³

Komisyon raporu Genel Kurulda görüşülürken, Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu ilk sözü alarak usul konusunda bazı yanlışlıkların yapıldığını, örneğin İchtüzük gereği Encümence kendisinin dinlenmesi gerekirken bunun yapılmadığını ifade etmiştir. Goloğlu, şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, ismim mevzuubahs olduğu için değil, bir usuli meselenin bahis mevzuu edilmesinin faydalı olduğuna kaani olduğum için söz almış bulunuyorum. Beni düşündüren nokta şudur: Bir mesele encümene geldiği zaman bu encümen ne şekilde tetkikat yapmakta veya yapması icabettirmektedir? Farzımuhal herhangi bir ihbar üzerine müddeiumumilikçe harekete geçilerek hemen buraya müracaat edip teşrii masuniyetin kaldırılması veya kaldırılmaması gibi bir muameleye tevessül edilmektedir. Bendeniz bundan endişe ettiğim için bu meseleyi yüksek huzuruza getirmiş bulunuyorum. Çünkü Dahili Nizamnamenin 178'inci maddesinin son fıkrasında, encümen bütün evrakı tetkik edip o mebusu dinler, der. Halbuki meselâ; burada şahsım mevzuubahs olduğu için biliyorum. Bendeniz dinlenmiş değilimdir. Acaba dinlenmiş olsaydım encümeni tenvir edebilecek bir şey söyleyebilir miydim? Mevzu enteresandır, «İsnadolunan suç» tâbiri geçmektedir. Hayır efendim, yapılan iş demek lâzımdır, suç isnadı dahi yoktur. Meselâ diyor ki: «Vaktini geçirmiş olmasına rağmen siyasi propaganda yapmak» Nerede? Belli değil, yeri yok. Buna mesnedolan vesika benim imzamı havi bir mazbatadır. Şimdi sanık ben, mazbata benim imzamı havi. Teşrii masuniyetim kaldırılсын mı kaldırılmasın mı? diye konuşuluyor, iş buraya kadar geliyor. Nasıl oluyor? Dosyadaki kâğıdı kendim yazmışım. Ben bu nahiye'nin hudutları dışına çıkarak başka bir köye gittim.

⁶⁰³ “Trabzon mebusları Mahmut Goloğlu ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun teşrii masuniyetlerinin kaldırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Adliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası (3/225)”, S.Sayı:155, ss.1-2. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İctima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959).

Çünkü nahiyede başka partiler konuşacak. Ben başka köye gittim, orada Seçim Kanununa göre muhtardan müsaade alıp usulü gereğince konuştuğumu yazdım, benim imzamı havi. Teşriî masuniyetim kaldırılın kaldırılmasın bu ayrı dâva fakat, «isnadolunan suç» tâbiri geçiyor. Suç nerede? Yok. Bu vaziyette meseleyi tavzih etmek ve Meclise daha uygun bir şekilde getirmek kanaatimce encümenin vazifesi meyanında olmak icabeder. Çünkü Dahilî Nizamnamenin 178'inci maddesinin son fıkrasında «Encümen bütün evrakı tetkik edip o mebusu dinler» demektedir. Sadece; bu vesileden istifade ederek encümenin badema bu noktada daha hassas davranmasını ve bu sebeple Mecliste bu mevzular üzerinde cereyan edecek müzakerelerde daha salim bir kanaate varılmasını temin etmek için faydalı olur kanaatiyle arz ediyorum.»⁶⁰⁴

Tokad mebusu Şahap Kitapçı da, Goloğlu'na aynen katıldığını, kendisine suç isnadı yapılan milletvekilinin mutlaka dinlenmesi gerektiğini, ayrıca Ceza Kanununda takibi Adliye Vekili'nin iznine bağlı suçların bulunduğunu, ancak bu konudaki yerleşik usule göre Cumhuriyet Savcısı tarafından gerekli inceleme yapıp son tahkikat için yeterli delil bulunduğu takdirde Adliye Vekâletine müracaat edilmesi gerektiğini, bir milletvekiline herhangi bir suç isnad edilmesinin izin mercii olan Meclise başvurmak için yeterli olmadığını belirtmiştir.⁶⁰⁵

Karma Komisyon reisi Cevat Ülkü, Goloğlu ve Kitapçı'nın dile getirdikleri usul meselesine şu sözlerle açıklık getirmiştir:

“Efendim; adlî mercilerden teşriî masuniyetin ref'i hakkında Yüksek Meclise sevk edilmiş olan tahkikat evrakları hakikaten Muhtelit Encümeni de çok zaman müşkilâta sevk etmektedir. Bazı ahvalde bu gelen evrak içerisinde münhasıran bir zabıt varakasının bulunduğu ve bu zabıt varakasına müsteniden müddeiumumilik kanalıyla Adliye Vekâletine ve Adliye Vekâleti ve Başvekâlet yoluyla de Yüksek Meclise intikal ettirilen dosyalarda bazı arkadaşların teşriî masuniyetlerinin ref'i istenmektedir. Burada bilhassa adlî mercilerinin, suçlu zannı mevkiinde bıraktığı arkadaşlar hakkında ifadesini almak gibi bir yola sevk edilmek neticesi doğuyor. Çünkü takibatın o mebus hakkında yapılması ancak teşriî masuniyetin ref'i ile mümkün olacağı neticesi çıkıyor. İhzari Encümen seçildikten sonra evrak

⁶⁰⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.251.

⁶⁰⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), ss.251-252.

üzerinde vaziyeti tetkik eder. Umumiyetle her mebusun dinlenilmesi, lâzım gelmekle beraber şayet teşriî masuniyetin refinin icabedeceği gibi bir emareye sahibolursa doğrudan doğruya alâkalı mebus arkadaşına malûmat vermek suretiyle kendisini dinleme yoluna gidiyor. Eğer İhzari Encümende dinlenmemiş ise Muhtelit Encümende kendisinin dinlenebileceği sarahatle Tüzükte yazılıdır. Hattâ alâkalı mebus kendisi veya kendisi namına bir mebus arkadaşı marifetiyle müdafaasını yapabileceği de yine Tüzükte yazılıdır. Nitekim Muhtelit Encümenimiz bu gibi ahvalde arkadaşlarımıza malûmat vermiş, davet etmiş, mütalâa ve müdafaasından sonra bir neticeye varmıştır. Nihayet Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun takibat ve tahkikat tâbirleri içerisinde bir mebusun hariçte ifadesine müracaat edilmemesi gibi dar çerçeve ve şümul içinde bırakması dolayısıyla haklı olarak Goloğlu ve Şahap Kitapçı arkadaşlarımızın mütalâalarına bizlerin de iştirak etmemiz lüzum ve zarureti hâsıl olmaktadır. Gerek Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun mâna ve ruhu ve gerekse Dahilî Nizamnamenin bize vermiş olduğu imkân nispetinde, Muhtelit Encümen olarak, bütün hassasiyetimizle keyfiyeti incelemekte olduğumuzu ben de usuli bakımdan arz etmek isterim.”⁶⁰⁶

Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt ise, adliye makamlarının bu konuda haklı olduklarını, Cumhuriyet Savcılarının, dokunulmazlıkları olan milletvekilleri hakkında tüm delilleri kapsayan bir tahkikat yapmalarının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Karakurt, şöyle konuşmuştur:

“Efendim, bu sahada adliye merciinin hakkı vardır. Şu bakımdan: Masuniyet mutlaktır. Herhangi bir ihbar vukuunda adalet mekanizması birdenbire karşısında mebusu görürse durur. Tahkikata dahi gidemez. Delilleri tetkik edemez. Delilleri tetkik edemezse nasıl mebus hakkında karar verir? Tahkikatı dahi tevsi edemez. Binaenaleyh, adalet birdenbire bir ihbar karşısında kalıyor; bir mebus hakkında tahkikat, takibat yapın deniyor. Müddeiumumi ne yapsın? Bütün delilleri bir araya toplıyamıyor. Ne yapsın o vakit diyor ki; bütün delilleri toplamak için izin verin, sonra tahkikat, takibat yapayım. Bu bakımdan hazırlık makamının tahkikat yapmadan Meclise göndermemesi hususundaki iddia doğru değildir. Şahap Bey arkadaşımızın hakkı var. Hâkim bütün delilleri tahkik edemez ve mebus hakkında herhangi bir takibat

⁶⁰⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnikat:55, (1.4.1959), s.252.

yapmaz. Bu bakımdan ne olur? Netice bir zabıtlı encümene gönderilir. Encümen de zaptın üzerinde mütalâasını beyan ederek Meclise getirir. Masuniyetin mutlak, oluşu bu zarureti ihdas etmektedir.”⁶⁰⁷

Rize Milletvekili İzzet Akçal da, mevcut uygulamayı savunarak şunları söylemiştir:

“Aziz arkadaşlar, masuniyette kabul ettiğimiz sisteme göre elbette ki bir mebusun şu veya bu sebeple takibata mâruz bırakılması, mebusun hürriyetlerini takyid edebilecek herhangi bir hareketten tevakkî olunması lâzımdır. Ama bu, Esat Mahmut arkadaşın anlattığı şekilde bir muamele ve evrakın tevdi edilmesini intacedecek bir muamele değildir. Tatbikat şu şekilde cereyan etmektedir:

Bir mebusa suç isnadedilir. Mebus sorguya çekilmez. Fakat deliller toplanır. Evrak tekemmül eder. Evrakı, B. M. Meclisinde Anayasa ve Dahilî Nizamname hükümlerine göre karar almak üzere, takip mekanizmasını idare eden Müddeiumumi Adliye Vekâletine gönderir ve Başvekâlet kanalı ile Büyük Millet Meclisine intikal eder. Hiçbir suretle mebus aleyhine isnadedilen suç dolayısıyla adliyeyi delil toplamaktan menedecek Anayasada ve diğer kanunlarda hüküm yoktur. Tatbikatçılar da bu şekilde hareket ederler ve en doğru hareket de budur. Mebusun masuniyeti vardır, diye bilhassa zayi olması muhtemel bulunan delillerin siyanetini takiple mükellef bulunan ve âmm hukukunu vikaye eden müddeiumumilerin bu vazifelerinden uzak kalmaları asla tecviz edilemez. Bu itibarla hatalı bir tatbikata, bir arkadaşımızın görüşü dolayısıyla, yol açılmaması için bu hususu açıklamak zorunda kaldım. Yapılan muamele doğrudur. Bu şekilde komisyonun işi tetkik ederken suçun vasfını ve mahiyetini, Ceza Kanunu yahut müeyyideyi ihtiva eden kanunlar bakımından nasıl bir suç isnadı ile karşılaşmış olduğunu tesbit ettikten sonra, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine göre eğer takibatın devre sonuna bırakılmasını mucibolacak suçlardansa elbette ki, mebusun müdafaasına müracâat etmemek en iyi bir usuldür. Esasen buna lüzum yoktur. Fakat aleyhinde bir karar alınacaksa yani, masuniyeti kaldırılacaksa mebusun müdafaasını yapması lâzımdır.

⁶⁰⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.252.

İçtüzükteki son tadil de bunu âmirdir. Hattâ mebus bir arkadaşından kendisini müdafaa hususunu rica edebilir. Arkadaşı da o mebus namına müdafaada bulunabilir.”⁶⁰⁸

Son olarak, Yozgad Milletvekili Sefer Aronat, söz alarak şunları söylemiştir:

“Muhterem arkadaşlar, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun tâyin etmiş olduğu masuniyet müessesesi mebusu, isticvap ve takibattan muhakeme icrasından muhafaza ve masun bulundurur. Geri kalan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun icabettirmiş olduğu hususlara, bir suç isnadı karşısında bilcümle tahkikat icrasına, imkân verecek durumdadır. Bu takdirde evveleminde fiil suç ise ne alâ; eğer fiil suç değilse, biraz evvel arkadaşımızın da tebarüz ettirdiği gibi, kamu dâvasının açılmasına ve takibata mahal olmadığına karar vermek imkân ve salâhiyetini haizdir. Ve mutlak bir surette dosyada ismi geçer.

Şimdi asıl mühim olan taraflardan birisi, Dahilî Nizamnamenin 180’inci maddesi ve bunun tadili esnasında geçen kısımlardır. Anayasaya taallûk eden bir cezanın tefrik edilmesi hususunda o zaman demediler ki, masuniyeti teşriye müessesesi ile mebusluğun uzaması hâdisesi ayrı ayrı birer müessesesi hukukiyedir. Birisi İçtüzük te yer almıştır, birisi Teşkilâtı Esasiye Kanununda yer almıştır. İçtüzük te yer almış olan kısmın tadilinden mütevellit çıkan ihtilâfta Teşkilâtı Esasiye Kanununa göre hiçbir zaruret olmadığı halde, o zaman bunun aksini iddia ettiler. Ne iyi oldu ki bugün muhalefet saflarından birçok arkadaşlar gayet açık ve râna bir şekilde bu hususu bu defa intakihak kabilinden tekrarlamış bulundular. Teşekkür ederiz.”⁶⁰⁹

Eronat’ın konuşmasının ardından Karma Komisyon mazbatası oylanarak kabul edilmiştir.⁶¹⁰

⁶⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.253.

⁶⁰⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), ss.253-254.

⁶¹⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:1, Cilt:8, İnkat:55, (1.4.1959), s.254.

3.2.4 Cevdet San'ın Dokunulmazlık Dosyası

Gaziantep Mebusu Cevdet San hakkında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa muhalefetten dolayı soruşturma başlatılmıştır. San'a isnad edilen suçu açıklayan Başbakanlık tezkeresi şu şekilde düzenlenmiştir:

“Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

İtalya'da Meccaniche Moderne Firması ile müzakerelerde bulunarak, Nizip'te kurulmakta olan fabrika tesislerine ilâvesi tasarlanan Sabunhaneye ait 9713 dolar değerindeki yedek parça ile alâkalı fatura ve diğer vesaiki «5217» dolar fazlasıyla muvaza yolu ile «15010» dolar olarak tanzim etmek ve paranın tamamının tahsilini mütaakıp da fazla kısmının emirlerine hazır tutulması hususunda ecnebi şirketle mutabakat ve anlaşmaya varmak suretiyle Türk parası kıymetini koruma Kanununun, 6258 sayılı Kanunla muaddel 3/c'üncü maddesine muhalefetten maznun Nizip Ülfet Gıda ve Sabun Sanayii Türk Anonim Şirketi Meclisi İdare Reisi ve şirketin umumi vekili Gaziantep Mebusu Cevdet San hakkında takibat yapılabilmesi için Teşkilâtı Esasiye Kanununun 17'nci maddesine tevfiқан gereken karar verilmek üzere Adliye Vekâletinden alınan 16. XII. 1958 tarih ve 37085 sayılı tezkere suretiyle eklerinin, dizi pusulası veçhile, bağı olarak sunulduğunu saygılarımla arz ederim. Başvekil A.Menderes”⁶¹¹

Karma Komisyon, San'ın dokunulmazlığının kaldırılmamasına, hakkındaki takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına ittifakla karar vermiştir. Karma Komisyon mazbatası şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Yüksek Reisliğe

Türk parasının kıymetini koruma Kanununa muhalefetten dolayı suçlu sanılan Gaziantep Mebusu Cevdet San'ın teşriî masuniyetinin kaldırılmasına dair Başvekâletin 6/2 - 33 sayı ve 8.1.1959 tarihli tezkeresi ile ilişkisi dosya Muhtelit Encümenimize havale edilmekle bu baptaiki dosyanın tetkiki ve neticeye göre mazbatasının yazılması için Dahili Nizamnamenin 178'inci maddesi gereğince kur'a suretiyle ayrılan İhzari Encümene tevdi edilmiştir.

⁶¹¹ “Gaziantep Mebusu Cevdet San'ın teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Adliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası (3/335)”, S.Sayısı:191, s.1. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959).

Bu encümen tarafından yapılan tetkikat sonunda hazırlanan mazbata ve bu işe ait dosya Muhtelit Encümenimizce incelenip görüşüldükten sonra isnadolunan suç Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ve 27'inci ve Dahilî Nizamnamenin muaddel 180'inci maddeleri muvacehesinde mumaileyh mebusa isnadolunan fiilin takibi lüzumuna kanaat getirilemediğinden takip ve muhakemenin devre sonuna talikine ittifakla karar verildi.

Umumi Heyetin tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe sunulur.”⁶¹²

Meclis Genel Kurulunda San hakkında Karma Komisyonun mazbatası okunduğunda tartışma yaşanmıştır. İlk sözü alan Kars Milletvekili Sırrı Atalay, komisyon raporunda takibatın devre sonuna bırakılma kararının gerekçelerinin açıklanmadığını, halbuki konuyla ilgili Maliye Müfettişlerinin raporlarında suçun sabit olduğunun görüldüğünü, dolayısıyla söz konusu milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Atalay şöyle konuşmuştur:

“Öyle zannediyorum ki, Muhtelit Encümen raporundaki sebepler tatminkâr ve hukuki değildir.

Muhterem arkadaşlarım, Cevdet San arkadaşımız hakkında maliye müfettişlerinin yaptığı tetkikat sonunda Mersin Cumhuriyet Müddeiumumisi dâva açılması yoluna gitmiştir. Dâvanın açılması için de teşriî masuniyetinin kaldırılması talebedilmektedir.

Suç nedir? Evvelâ bunu arz edeyim. Arkadaşımıza isnadedilen suç, bir seneden beş seneye kadar ağır cezayı müstelzim olan döviz kaçakçılığı yahut Türk Parasını Koruma Kanununa muhalefettir.

Ülfet Gıda ve Nebatiyağ Fabrikası Nizip'de kurulmuş bulunmaktadır. Bu şirketin büyük sermayesi Ziraat Bankası tarafından verilmiştir. Ayrıca Ziraat Bankası 15 bin müstahsıla kredi açmış ve bu şahısları ortak yapmıştır. Cevdet San bu şirketin Meclisi İdare Reisidir ve iddiaya göre oturum ücreti almaktadır. İtalya'ya bazı makinalar sipariş edilmiş, oradaki firmanın 9 bin kûsur dolarlık yedek parça gönderdiğini fakat faturanın 15 bin dolar olarak tesbit ettiklerini ve bu meblâğın şirketin reisi bulunan Cevdet San'ın emrine amade kılındığı fotokopileri alınan

⁶¹² “Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen mazbatası”, Esas No. 3/335, Karar No.98, S.Sayısı: 191, s.2. **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959).

mektupla sabit bulunmaktadır. Maliye Müfettişinin yaptığı tahkikat sonunda Cevdet San hakkında aynen şöyle denmektedir: «1567 sayılı Kanunun muaddel 3'üncü maddesinin (e) fıkrasında kendilerine ait ithal işlerinde döviz kaçırmak maksadiyle muvazaalı muamelelerde bulunmayı ve bu muamelelere teşebbüsü suç saymaktadır. Bu itibarla yukarıdanberi vermiş olduğumuz izahattan da anlaşılacağı üzere suç bütün unsurları tamam olarak teşekkül etmiştir.»

Dosyada ve mahallinde tetkikte bulunan Maliye Müfettişi suçun bütün kanuni unsurlarıyla meydana geldiğini ve sabit olduğunu beyan etmekte ve böyle bir rapor tanzim etmiş bulunmaktadır. Arkadaşımıza isnadedilen suçun fıkrasını Yüksek Heyetinize arz etmek mecburiyetindeyim. Çünkü yıllardanberi Yüksek Heyetin umumi bir temayülü hakkında, son İctüzüğün tadili ile bu kıstas kaldırılmış bulunmaktadır ama, şu anda huzurunuzda konuşan arkadaşınızın dört defa teşriî masuniyeti encümünde ve Umumi Heyette, müdafaası alınmadan ağır cezalı suçtur diye kaldırılmış bulunmaktadır. Şimdi muhalefete mensup bir mebusun Hükümete hakaret etti iddiasıyla düzme zabıtla...

REİS — Sırrı Bey, rica ederim hâdise üzerinde konuşun.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Ağır cezayı muhtevîdir diye kalkan bir teşriî masuniyetin karşısında vesikalarla sabit olan ve bir seneden 5 seneye kadar ağır hapsi müstelzim bir suçtan dolayı elbette teşriî masuniyetin kalkması icabeder.

... Şek ve şüpheyi, tereddüde meydan bırakmadan göstermektedir ki ve ispat edilmiş bulunmaktadır ki, 6258 sayılı Kanunun üçüncü fıkrasına göre kesin bir suç mevcuttur. Ve hakiki değerini üstünde fatura tanzimi aynı zamanda tipik bir sahtekârlıktır.

...

Arkadaşımızın teşriî masuniyetinin kaldırılmasını gerektiren çok mühim bir nokta vardır. Kanun bir seneden beş seneye kadar menî cezası tesbit etmiştir. Kendisinin teşriî masuniyeti kaldırılmadığı ve kendisi mahkemeye gitmediğine göre bu şekildeki suçları işlemeye devam edecektir. Teşriî masuniyeti kaldırılmalıdır. Kanun diyor ki; verilen şu kadar ağır para ve ağır hapis cezasından maada şu kadar müddet bu nevi işlerden men edilir. Teşriî masuniyet kaldırılmazsa kanunun emrettiği menî hükmünü Yüksek Heyetiniz bertaraf etmiş olacaksınız.

...

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu mevzuda teşriî masuniyeti kaldırmazsa acaba hangi mevzuda, suç görüp, teşriî masuniyeti

ref'edecektir? Bir iki Demokrat Partilinin müracaatiyle 4 defa teşriî masuniyetimi siyasi maksatlarla kaldırırsınız, fakat burada tipik olarak iktidar, hiçbir veçhile âmil olmadığı halde yüz kızartıcı, ağır cezası olan ve âmir hükme tâbi bir suçtan dolayı eğer teşriî masuniyeti kaldırmazsanız elbette ki sebebini soracağım. Yüksek Heyetinizi tenzih ederim. Fakat burada nasıl kaldırırsınız diyen şu muhterem arkadaşımız bakalım başka dosyada nasıl hareket edecek? Benim teşriî masuniyetimin ref'i için parmaklarınızı kaldırırken vicdanlarınız nerede idi aziz arkadaşlar?"⁶¹³

Atalay'dan sonra Gazianteb Milletvekili Süleyman Kuranel, kürsüye gelerek encümen raporunu savunmuştur. Kuranel, bu olayda, bir faturayı tahrif ettiği için işine son verilen fabrika müdürünün sorumlu olduğunu, Cevdet San'ın hiçbir suçu olmadığını belirtmiştir. Kuranel, şöyle konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlar; tanzim edilen mazbatada altı muhalif arkadaşımız müspet olarak reylerini kullanmışlardır. Bu Meclisin içerisinde yalnız vicdan sahibi Sırrı Atalay mıdır? Yoksa bu altı arkadaş vicdan sahibi değil midir?

Sırrı Atalay kürsüye çıkarken zaten hissini ifade ettiler. Benim masuniyetimi dört defa kaldırdınız, ben de her seferinde teşriî masuniyet hakkında Heyeti Umumiye rapor gelen Demokrat mebusların hususiyetlerini burada açıklayacağım. Bununla hınç almak istiyorsan böyle hınç alınmaz arkadaş.

Arkadaşlar; bu fabrika Gazianteb'in Nizib kazasında kurulmuştur. Takriben yedi milyona çıkmıştır. Muazzam bir fabrikadır, öyle ki, bu fabrikanın benzerine Türkiye'de değil Balkanlar'da da bile ender rastlanabilir. Fabrikanın kurulmasında Cevdet San arkadaşımız sıhhatini kaybetmiştir. Ve bu işi bir gaye edinmiş ve memlekete muazzam bir eser kazandırmıştır. Ben oranın mebusu olarak kendisine teşekkür ederim.

Sırrı Atalay'ın söylemiş olduğu evraka gelince; Cevdet San arkadaşımız fahrî başkandır, para almamaktadır. (Soldan, «Aldı diyor», sesleri)

REİS — Müsaade buyurun, efendim.

SÜLEYMAN KURANEL (Devamla) — Fabrika malzemesini almak için yalnız Cevdet San değil 6 kişilik bir heyet gitmiştir. Mevzuubahsolan vesikanın durumu ise şöyledir; hakikaten sipariş yapılıyor ve paranın içinden muayyen bir miktarı,

⁶¹³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnkat: 57, (15.4.1959), ss.314-316.

parça için bırakılıyor. Buna ait vesikayı şirkete tevdi ediyor ve şirket müdürüne muamelesini yaptır, diyor. Şirket müdürü, bunu dosyaya koyuyor. Bir müddet sonra şirket müdürünün bir fatura tahrifi dolayisiyle vazifesine son veriliyor ve bunun üzerine şirket müdürü dosyanın içinden bu vesikayı alıyor, ihbarda bulunuyor. Bunda Cevdet San eğer suiniyet sahibi olsa idi, bu vesikayı dosyaya koymazdı. Muhbir vesikayı dosyadan götürüp vermiştir. Arkadaş! Biz bu işin içindeyiz ve yakinen vâkıf bulunuyoruz. Mutlaka iyiyi kötülemek, mutlaka beyaza siyah demek mi lâzımdır?

FERİD MELEN (Van) — Maliye Müfettişinin raporunu oku.

SÜLEYMAN KURANEL (Devamla) — Okudum. Yalan.

FERİD MELEN (Van) — Yalanı sen söylüyorsun.

SÜLEYMAN KURANEL (Devamla) — Vesika dosyanın içinden alınıp müdür tarafından götürülüp Maliyeye verilmiştir. Böyle olsa dahi şirketin bu gibi hususlarını müdür mü idare eder, idare meclisi mi? Müdür vazifesini yapmamışsa Cevdet San'ın ne kabahati var? Bunu vesile yaparak demokrat bir mebusun efkârı umumiyede belki bir suizan bırakır diye konuşmak, «Benim dörtten fazla teşriî, masuniyetim kaldırıldı her vesile ile konuşacağım.» demek suretiyle kendinizin ne kadar sakim bir yol tutturduğunu gösteriyor, bu iddianızla Cevdet San arkadaşımızın zerre kadar alâkası yoktur.”⁶¹⁴

Tokad Milletvekili Şahap Kitapçı ise, Maliye Müfettişlerinin raporunda suçun tüm unsurlarıyla sabit olduğunu belirtildiğini, Yüksek Meclisin dokunulmazlığı kaldırmak suretiyle ağır töhmet altında kalacak milletvekiline mahkeme önünde suçsuz olduğunu ispatlama imkanını vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Kitapçı, bu görüşünü şöyle temellendirmiştir:

“Bir mebus arkadaş, teşriî masuniyeti bulunan bir arkadaş döviz kaçakçılığı suçu ile, ağır hapsi müstelzim bir suçla töhmet altındadır. Dâva bu şekilde ele alınırsa ağır cezayı müstelzim bir suçla, Türk Parası Kıymetinin Korunması hakkındaki Kanuna aykırı bir suçla zan altında bulunan bir arkadaşın teşriî masuniyetinin devam edip etmemesi meselesinin müzakere konusu olması gerekir. Geçen devrede muhtelif teşriî masuniyetlerin kaldırılıp kaldırılmaması meselesi dolayisiyle yapılan müzakere zabıtları gözden geçirilir ve o günkü celselere iştirak etmiş olan

⁶¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57 (15.4.1959), ss.316-317.

arkadaşlarımız hâtıralarını tazelelerse görülür ki Anayasanın ve İktüzüğün bu husustaki maddeleri teşriî masuniyetinin kaldırılmasını icabettirmese dahi isnadedilen suç ve bunun vahameti ve işleniş şekli ve bunun âmme nizamına yaptığı tesir ve saire bakımlarından yüksek heyetiniz hiçbir kayda tâbi olmaksızın Anayasa hükümleri dâhilinde kalan suçlardan dahi teşriî masuniyetin ref'i cihetine gitmiştir; bunun emsali vardır. Şu halde mevzuu bu noktadan tetkik etmek mecburiyetindeyiz.

...

Benim yüksek heyetinizden istirhamım, burada ağır bir suçun töhmeti altında bulunan bir arkadaşımızın teşriî masuniyeti devam edecek mi, etmiyecek mi? Bu kararı biz vereceğiz arkadaşlar. Teşriî masuniyetinin devamına karar verdiğimiz takdirde, ağır suç altında bulunan arkadaşımız uzun zaman bu töhmet altında ezilecektir. Kendisinin istenilen neticeye vâsıl olabilmesi ve istenilen kararın istihsali bakımından, töhmet altında bulunmaktansa muhterem mahkemelerinizin önünden geçerek suçsuz olduğuna dair ilâmını alması daha yerinde olur. Bu ilâmını alabilmesi imkânını arkadaşımıza verelim. Bu itibarla teşriî masuniyetinin kaldırılmasına karar vermenizi istirham ediyorum.”⁶¹⁵

Kars Milletvekili Sırrı Atalay, ikinci kez söz alarak, soruşturma konusu olan vesikanın Cevdet San'ın evinde ele geçtiğini, nitekim kendisinin sıkıştığında bu vesikayı kabul etmek zorunda kaldığını, ancak bunu yetkili mercilere vermediğini belirtmiştir. Atalay, diğer yandan, dokunulmazlığının daha önce dört kez kaldırılmasının hıncıyla konuşmadığını, dokunulmazlığının kaldırılmasından ya da dönem sonuna bırakılmasından hiçbir şekilde korkmadığını söylemiştir.⁶¹⁶ Atalay, şu sözlerle konuşmasını tamamlamıştır:

“Bir seneden beş seneye kadar benim ve oğlumun ömürlerinin karşılamıyacağı suçlar için teşriî masuniyetimi kaldırır beni Ödemiş'ten Iğdır'a kadar gönderirsiniz, diğer taraftan bu arkadaş Avrupa'ya gider gezer, milletin parasını yer, himaye görür... Süleyman Kuranel ben bunu söylemişim. Teşriî masuniyetin değil, hakkın müdafaasının heyecanı içindeyim. Teşriî masuniyetimin kaldırılmasından korkmuş olsaydım, buraya çıkmazdım. Daha da geliyor, teşriî masuniyetlerim. Ve

⁶¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnkat: 57, (15.4.1959), ss.317-318.

⁶¹⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnkat: 57, (15.4.1959), ss.318-319.

göreceksiniz ben Meclisten teşriî masuniyetlerimin kaldırılmasını istiyeceğim. Aramızdaki fark buradadır.”⁶¹⁷

Van Milletvekili Ferid Melen de, İtalya’daki Mecanique Modern isimli şirketin, Ülfet Gıda A.Ş’ye gönderdiği bir mektubun elinde olduğunu, bu mektupta 5297 dolarlık bir fazlalığın bulunduğunu, bununla istenildiği takdirde herhangi bir parça veya makine alınabileceğinin belirtildiğini, bunun şirketi bağlayan bir vesika olduğunu, nitekim Maliye Müfettişi ve Cumhuriyet Savcısının incelemeleri sonucunda da Cevdet San’ın sorumluluğunun açıkça tespit edildiğini söylemiştir.⁶¹⁸ Melen, şu sözlerle San’ın dokunulmazlığının kaldırılmasını istemiştir:

“Arkadaşlar, hakikaten 1 500 köylüyü ilgilendiren, bunların sermayesine ilâveten Ziraat Bankası diğer müesseseler gibi Devlet müesseselerinin iştiraki bulunan bu şirkette bu türlü suiistimale bir mebusun karışmış bulunması veyahut karıştığı şüphesini davet eden en ufak bir belirtinin dahi bulunması tecviz edilemez. Memleketin dövizlerinin şu veya bu kanalla dışarıya gitmesinden dolayı hepinizin duyduğu üzüntü malûmdur. Belki memleket iktisadiyatının bozulmasına sebep olarak da döviz kaçakçılığı gösterilebilir. Memleket dövizlerini dışarı kaçmasını önlemek için kanunlar kabul etmişsiniz. Nitekim kanun, yakalandıkça bu suçu işliyenlerin ensesine yapışmakta ve zindanlara sevk etmektedir. Bu vaziyette, bu çatı altında bulunan bir arkadaşımızın böyle bir ithamı ortadan kaldırmadan burada bu kanunların tedvininde çalışmasına karışmasına hiçbir arkadaşımız müsamaha edemez arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri)”⁶¹⁹

Yapılan konuşmalara Karma Komisyon adına Sakarya Milletvekili Nusret Kirişçioğlu cevap vermiştir. Kirişçioğlu, öncelikle Komisyon’un söz konusu milletvekili hakkındaki takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına dair kararını oybirliği ile aldığını, CHP’li altı üyenin de Komisyondaki açıklamaları yeterli görerek bu karara katıldıklarını ve karara imza koymaların “vatanperverane hislerle hareket ettiğinde hiç kimsenin şüphe etmeye hakkı olmaması” gerektiğini belirtmiştir.⁶²⁰ Kirişçioğlu, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

⁶¹⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.320.

⁶¹⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.321.

⁶¹⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.321.

⁶²⁰ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.321.

“Döviz kaçakçılığı ağır bir suçtur. Hakikaten bir şahsa isnat kabiliyeti bulunduğu takdirde bu şahsın aramızda bulunmaması tabiidir; mahkeme kararının verilmesi ihtimali kuvvetli bulunduğu takdirde, kararın istihsâli veya arkadaşımızın beraat etmesi için teşriî masuniyetini kaldırmamız Dahilî Nizamnameye göre imkân dahilindedir.

Gördünüz, burada konuşan arkadaşlarımızın ifadeleri arasında mübâyenet vardır. Bu mübâyenet, muhterem arkadaşlarım, parti hislerinden ziyade istinadedilen delillerden ileri gelmektedir. Biz Muhtelit Encümen olarak, sadece Adliyenin Yüksek Meclise tevdi ettiği dosyaya itibar ettik. Bunun dışında Sırrı Atalay arkadaşımızın tahminleri gibi tahminlere, şu dosyada yer olmadıkça asla kıymet vermedik ve hiçbir dosyada da vermememiz icabeder.

...

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun namına hareket eden Muhtelit Encümenin munhasıran maliye müfettişi veya müddeiumuminin talebi ile bağlı kalması gibi bir hal; bu da mümkün değildir.

Şahap Kitapçı arkadaşımız buyurdular ki, suçla fail arasındaki irtibat bizi alâkadar etmez. Bu fikir tamamen yanlıştır, arkadaşlar. Suçla fail arasındaki irtibat bizi alâkadar eder. Belki, malîye müfettişini alâkadar etmiyebilir. Fakat suç ile fail arasındaki irtibat kaza merciini, mahkemeyi alâkadar eder. Mahkemenin alâkalanacağı her hususta bizim hassasiyet göstermemizden tabî bir şey olamaz.

Muhtelit Encümende bulunan arkadaşlarımız gayet iyi bilirler, Muhtelit Encümenin teşriî masuniyet müessesesinde hassasiyet gösterdiği ve vahim telâkki edilen ef'alın suçluya atfı mümkün olan haller dışında teşriî masuniyet müessesesine dokunmamayı tercih ettiğini bizzat duymuşlar, dinlemişlerdir.

Beni affederlerse meselâ, Sırrı Atalay'ın dosyasından bahsederek cevap vereceğim. Kendilerinin müsaadesini istirham ediyorum. Suçla fail arasında irtibat kurmak zaruridir. Sadece kanun maddesinde yazılan cezaya bakarak ağır cezalı bir suçta teşriî masuniyetin kaldırılması mecburiyetini kabul gibi Meclîsin ve encümenin otomatikman karar vermeye mecbur olması kriter uyumunu maatteessüf doğru bulmaya imkân yoktur. Arkadaşımız hakkında (Kaçınıcı sırada bilmiyorum, ruznameye dâhildir) orduyu ve Hükümeti tahkirden (159'uncu maddeye giriyor) bir sene ağır hapisle başlayan bir suç iddiası vardır, hakkında. Onun da devre sonuna bırakılmasına, karar verdik. Oniki imzalı bir mazbataya

rağmen. Çünkü arkadaşımızın verdiği izahat encümen üzerinde suç ile fail arasında irtibat kurma sebebiyle teşriî masuniyetin kaldırılmaması yolunda bir kanaatin husulüne sebebiyet verdi.

MÜNİR EKŞİ (Ordu) — Kaldırılım.

NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Devamla) —Beyefendi, ine sizin buyurmanızla ve ne de kendilerinin talebi ile teşriî masuniyeti kaldırılır, bu; çocuk oyuncağı değildir. (Soldan, bravo sesleri)

...

Arkadaşlar diyorlar ki; böyle bir suç töhmeti altında kalacağına mahkemeye gitsin, beraat etsin ve şerefini kurtarsın. Ben de şöyle diyorum, hiç yoktan böyle bir şahsın teşriî masuniyetini kaldırıp B. M. Meclisine devamı sırasında töhmet altında bırakmaya kimin hakkı vardır.

...Dosyaya göre suçun Cevdet San'a isnad kabiliyetini görmeyen encümenimiz muhalifi ve muvafığı ile ittifak halinde ve sizin namınıza bu takibatı devre sonuna bırakılmasına vatanperverane hislerle karar vermiştir.”⁶²¹

Kirişçioğlu’nun bu açıklamalarından sonra söz alan İzmir Milletvekili Ekmel Kavur, encümen mazbatasının “vuzuhsuz olduğunu”, bu nedenle mazbatanın gerekçesini daha iyi açıklamak üzere Karma Encümene iade edilmesi gerektiğini, bu yönde sunduğu önerenin kabul edilmesini talep ettiğini belirtmiştir.⁶²² Bu önerge okunduktan sonra, Karma Komisyon adına tekrar söz alan Nusret Kirişçioğlu, böyle bir önergeyi encümen üyesi bir kişinin vermesinin üzücü olduğunu, tüm dokunulmazlık dosyalarında suçun özeti ile takibatın devre sonuna bırakılmasına dair kararın özetinin yer aldığını, ayrıca dosyaya dayanarak kendisinin verdiği izahattan daha geniş bir izahatın encümende verileceğini tahmin etmediğini, bu nedenle mazbatanın iade edilmesinin gecikmeden başka bir sonuç doğurmayacağını ifade etmiştir.⁶²³

Sinob Milletvekili Nusret Kuruoğlu, Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel’in müzakere konusu olayda fatura tahrifatı dolayısıyla işinden kovulan ve bu nedenle “muğber olan” şirket müdürünü suçladığını, oysa bu müdürün “çok namuslu bir arkadaş” olduğunu, nitekim kendisi hakkında hiçbir takibat yapılmadığını ve dahası halen İnhisarlar Vekâleti hukuk müşavirliği gibi önemli bir görevde bulunduğunu belirtmiştir. Karma Komisyon adına cevap veren Nusret Kirişçioğlu da, muhbir müdür hakkında şeref ve haysiyetine dokunacak

⁶²¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.323.

⁶²² T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.323.

⁶²³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İctima:2, Cilt:8, İnikat: 57, (15.4.1959), s.324.

nitelikte hiçbir söz söylemediğini, şahısları adına konuşan milletvekillerinin sözlerinin de encümeni bağlamayacağını hatırlatmıştır.⁶²⁴

Son olarak, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş söz alarak Karma Komisyonun dokunulmazlıklarla ilgili çalışmasının kazai nitelikte olduğunu, bundan dolayı burada muhalif ve muvafık ayrımı yapılmaksızın her milletvekilinin kendi vicdani kanaatiyle oy kullandığını, Komisyonun sunduğu mazbatada yeteri kadar izahat olmadığı için vicdani kanaatle oy vermenin mümkün olmadığını, dolayısıyla daha detaylı bilgi edinmek için mazbatanın encümene iadesine ilişkin takririn kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine yapılan oylamada Karma Komisyon mazbatasının Komisyona iadesine karar verilmiştir.⁶²⁵

⁶²⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnkat: 57, (15.4.1959), s.324.

⁶²⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:11, İçtima:2, Cilt:8, İnkat: 57, (15.4.1959), s.324.

EK 1: XI. DÖNEM'DEKİ DOKUNULMAZLIK DOSYALARI**A. Karma Komisyona havale edilen Başbakanlık Tezkereleri***

	Milletvekilinin Adı ve Soyadı	Seçim Bölgesi	Karma Komisyona Sevk Tarihi
1	Münip Özer	Erzurum	13.1.1958
2	Hamdi Ragıp Atademir	Konya	13.1.1958
3	Sırrı Turanlı	Adıyaman	12.2.1958
4	Kemal Özçoban	Afyon Karahisar	12.2.1958
5	Hüseyin Balık	Ankara	12.2.1958
6	Nuri Ciritoglu	Ankara	12.2.1958
7	Selim Soley	Ankara	12.2.1958
8	Hasan Tez	Ankara	12.2.1958
9	Hasan Tez	Ankara	12.2.1958
10	Vacid Asena	Balıkesir	12.2.1958
11	Vacid Asena	Balıkesir	12.2.1958
12	Vacid Asena	Balıkesir	12.2.1958
13	Selâhattin İnân	Bitlis	12.2.1958
14	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu	12.2.1958
15	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu	12.2.1958
16	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu	12.2.1958
17	Nuri Togay	Çanakkale	12.2.1958
18	Nuri Onur	Diyarbakır	12.2.1958
19	Nurettin Manyas	Edirne	12.2.1958
20	Cemal Işık	Erzincan	12.2.1958
21	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
22	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
23	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
24	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
25	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
26	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
27	İhsan Ada	Hatay	12.2.1958
28	Rüştü Çetin	İçel	12.2.1958
29	Sadık Giz	İzmir	12.2.1958
30	Ali Yeniaras	Kars	12.2.1958

* Sıralama kronolojik olarak yapılmıştır.

31	Ömer Başeğmez	Kayseri	12.2.1958
32	Sıtkı Pekkip ve Dünder Tekand	Kırklareli	12.2.1958
33	Osman Canatan, Fazıl Yalçın, Hayri Çopuroğlu	Kırşehir	12.2.1958
34	Muhittin Özkefeli	Kütahya	12.2.1958
35	Ahmet Fırat	Malatya	12.2.1958
36	Nebil Sadi Altuğ	Manisa	12.2.1958
37	Zihni Üner	Nevşehir	12.2.1958
38	Atıf Topaloğlu	Ordu	12.2.1958
39	Hüsrev Yürür	Ordu	12.2.1958
40	Server Somuncuoğlu	Sinob	12.2.1958
41	Şahap Kitapçı	Tokad	12.2.1958
42	Şahap Kitapçı	Tokad	12.2.1958
43	Halûk Çulha	Trabzon	12.2.1958
44	Sabri Dilek	Trabzon	12.2.1958
45	Bülent Ecevit	Ankara	22.2.1958
46	Kemal Erdem	Çorum	22.2.1958
47	Nuri Onur	Diyarbakır	22.2.1958
48	Atıf Topaloğlu	Ordu	22.2.1958
49	Kasım Gülek	Adana	24.3.1958
50	Kasım Gülek	Adana	24.3.1958
51	Hüsamettin Coşkun ve Fethi Batur	Aydın	31.3.1958
52	Suat Bedük	Siird	31.3.1958
53	Kasım Gülek	Adana	16.4.1958
54	Kasım Gülek ve İhsan Ada	Adana, Hatay	16.4.1958
55	Osman Alişiroğlu	Ankara	16.4.1958
56	Salâhaddin Karacagil	Bursa	16.4.1958
57	Nuri Onur	Diyarbakır	16.4.1958
58	Mithat Perin	İstanbul	16.4.1958
59	Fazıl Yalçın	Kırşehir	16.4.1958
60	Faruk Ayanoglu	Tokad	16.4.1958
61	Sıtkı Eken, Keramettin Gençler, Ahmet İspirli, Şahap Kitapçı, Mustafa Lâtifoğlu, Reşit Önder, Bekir Şeyhoğlu, Rıza Ulusoy ve Dâniş Yurdakul	Tokad	16.4.1958
62	Tevfik Doğuşiker	Van	16.4.1958
63	Tevfik Doğuşiker	Van	16.4.1958
64	Ali Kaya	Zonguldak	16.4.1958
65	Nuri Onur ve Kâmil Tayşi	Diyarbakır	28.4.1958
66	Ahmet Paker	Tekirdağ	28.4.1958

67	İbrahim İmirzalıoğlu	Ankara	7.5.1958
68	Eşraf Ayhan ve Şevket Köksal	Ordu	7.5.1958
69	Kasım Gülek ve Bülent Ecevit	Adana, Ankara	7.5.1958
70	Kasım Gülek ve Bülent Ecevit	Adana, Ankara	18.6.1958
71	Mazlûm Kayalar	Bursa	18.6.1958
72	Nusret Safa Coşkun	Erzincan	18.6.1958
73	Hakkı Kurmel	Kayseri	18.6.1958
74	Tevfik Duğuşıker	Van	18.6.1958
75	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
76	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
77	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
78	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
79	Kasım Gülek ve Bülent Ecevit	Adana, Ankara	1.11.1958
80	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
81	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
82	Kasım Gülek	Adana	1.11.1958
83	Kasım Gülek ve Bülent Ecevit	Adana, Ankara	1.11.1958
84	Hasan Tez	Ankara	1.11.1958
85	Mustafa Yeşil	Ankara	1.11.1958
86	Fuat Onat	Balıkesir	1.11.1958
87	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1958
88	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1958
89	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1958
90	Nuri Onur	Diyarbakır	1.11.1958
91	Sabahattin Parsoy	Edirne	1.11.1958
92	Selâhattin Akçiçek	İzmir	1.11.1958
93	Bekir Şeyhoğlu	Tokad	1.11.1958
94	Bekir Şeyhoğlu	Tokad	1.11.1958
95	Sabri Dilek	Trabzon	1.11.1958
96	Yaşar Alhas	Urfa	1.11.1958
97	Hasan Tez	Ankara	14.11.1958
98	Fethi Çelikbaş	Burdur	14.11.1958
99	Melih Fırat	Erzurum	14.11.1958
100	Kemal Aksüyek	Maraş	14.11.1958
101	Osman Nuri Lermioğlu	Trabzon	14.11.1958
102	Yakup Gürsel	Çorum	14.11.1958
103	Turgut Göle ile Faruk Ayanoğlu, Kerametîin Gençler, Şahap Kitapçı, Mustafa Lâtifoğlu, Bekir Şeyhoğlu ve Rıza Ulusoy	Kars, Tokad	26.11.1958
104	Mehmet Ali Arıkan	Mardin	26.11.1958

105	Fethi Çelikbaş	Burdur	22.12.1958
106	İhsan Yalkın	Manisa	22.12.1958
107	Sudi Mihçioğlu	Manisa	22.12.1958
108	Kasım Gülek ile İhsan Ada	Adana, Hatay	09.1.1959
109	Cevdet San	Gazianteb	09.1.1959
110	Kasım Gülek	Adana	14.1.1959
111	Kasım Gülek	Adana	14.1.1959
112	Kasım Gülek	Adana	14.1.1959
113	Hüseyin Balık	Ankara	14.1.1959
114	Sırrı Atalay	Kars	14.1.1959
115	Turgut Göle	Kars	14.1.1959
116	Kasım Gülek, Fethi Çelikbaş, Nihat Sargınalp, Turhan Feyzioğlu	Adana, Burdur, Gümüşhane, Sivas	23.01.1959
117	Hasan Tez	Ankara	23.01.1959
118	Âlim Sipahi ve Osman Eroğlu, Fahri Karakaya, Nurettin Akyurt, Faruk Ayanoglu	Burdur, Elâzığ, Malatya, Tokad	23.01.1959
119	Nurettin Manyas	Edirne	23.01.1959
120	KâmilGündeş	Kayseri	23.01.1959
121	Hamdi Başak	Sakarya	23.01.1959
122	Cevdet San	Gaziantep	13.02.1959
123	Kasım Gülek	Adana	21.02.1959
124	Kasım Gülek	Adana	21.02.1959
125	İsmail Güven	Niğde	21.02.1959
126	Nevzat Arman	Adana	30.3.1959
127	Rasim İlker	Kars	30.3.1959
128	Sırrı Atalay	Kars	30.3.1959
129	Turhan Feyzioğlu	Sivas	30.3.1959
130	Kasım Gülek	Adana	24.4.1959
131	Kasım Gülek	Adana	24.4.1959
132	Hüseyin Şahin	Erzincan	24.4.1959
133	Nihat Sargınalp	Gümüşhane	24.4.1959
134	Sırrı Atalay	Kars	24.4.1959
135	Bahadır Dülger	Gazianteb	24.4.1959
136	Fazıl Yalçın	Kırşehir	24.4.1959
137	İsmet İnönü	Malatya	24.4.1959
138	Emin Soysal	Maraş	24.4.1959
139	Halim Ateşalp	Sivas	24.4.1959
140	Sait Erdiñ	Van	24.4.1959
141	Ömer Başegmez	Kayseri	24.4.1959
142	Orhan Uygun	Afyon Karahisar	6.5.1959

143	Selim Soley	Ankara	25.5.1959
144	Arslan Nihad Bekdik	İstanbul	25.5.1959
145	Selim Ragıp Emeç	İzmir	25.5.1959
146	Mükerrem Sarol	Edirne	15.7.1959
147	Mükerrem Sarol	Edirne	15.7.1959
148	Osman Yeltekin	Kars	15.7.1959
149	Ömer Gürış	Samsun	15.7.1959
150	Kasım Gülek	Adana	1.11.1959
151	Suphi Baykam	Adana	1.11.1959
152	Suphi Baykam	Adana	1.11.1959
153	Suphi Baykam	Adana	1.11.1959
154	Suphi Baykam	Adana	1.11.1959
155	Halil Sezai Erkut	Ankara	1.11.1959
156	Selim Soley	Ankara	1.11.1959
157	Âlim Sipahi	Burdur	1.11.1959
158	Âlim Sipahi ve Osman Eroğlu	Burdur	1.11.1959
159	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1959
160	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1959
161	Fethi Çelikbaş	Burdur	1.11.1959
162	Necla Tekinel ile Suat Bedük	İstanbul, Siird	1.11.1959
163	Fazıl Yalçın	Kırşehir	1.11.1959
164	Mehmet Ali Arıkan	Mardin	1.11.1959
165	Ferda Güley	Ordu	1.11.1959
166	Şahap Kitapçı	Tokad	1.11.1959
167	Şahap Kitapçı, Reşit Önder, Sıtkı Eken ve Kasım Gülek	Tokad, Adana	1.11.1959
168	Turgut Yeğenağa	Adana	16.11.1959
169	Fazıl Yalçın	Kırşehir	16.11.1959
170	Ferda Güley ve İlyas Seçkin	Ordu, Ankara	16.11.1959
171	Bülent Ecevit	Ankara	25.11.1959
172	Nihat Sargınalp	Gümüşhane	25.11.1959
173	Ahmet Sırrı Hoccoğlu	Hatay	25.11.1959
174	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	25.11.1959
175	Ali Rıza Akbıyıkoglu	Uşak	25.11.1959
176	Hamza Eroğlu	Adana	16.12.1959
177	Ferhan Arkan	Çankırı	16.12.1959
178	Nusret Safa Coşkun	Erzincan	16.12.1959
179	Nihat Sargınalp	Gümüşhane	16.12.1959
180	Şahap Kitapçı	Tokad	16.12.1959
181	Şahap Kitapçı	Tokad	16.12.1959

182	Rıza Salıcı	Uşak	16.12.1959
183	Gani Gürsoy	Adıyaman	18.12.1959
184	Mehmet Şişman	Maraş	18.12.1959
185	Muslihittin Yılmaz	Adana	23.12.1959
186	Mithat Perin	İstanbul	23.12.1959
187	Kasım Gülek, Ferda Güley, Nihat Sarginalp, Recep Dengin ve Hasan Tez	Adana, Ordu, Gümüşhane, Ankara	15.01.1960
188	Bülent Ecevit	Ankara	15.01.1960
189	Vacid Asena	Balıkesir	15.01.1960
190	Turgut Göle	Kars	15.01.1960
191	Nüvit Yetkin	Malatya	15.01.1960
192	Adnan Çalıköğlu	Uşak	15.01.1960
193	Kasım Gülek	Adana	25.01.1960
194	Suphi Baykam	Adana	25.01.1960
195	Fethi Çelikbaş	Burdur	25.01.1960
196	Mehmet Kartal	Malatya	25.01.1960
197	Nüvit Yetkin	Malatya	25.01.1960
198	İsmail Güven	Niğde	25.01.1960
199	Ferda Güley	Ordu	25.01.1960
200	Halim Ateşalp	Sivas	25.01.1960
201	Ali Rıza Akbıyıköğlu	Uşak	25.01.1960
202	Bekir Develioğlu	Kayseri	27.01.1960
203	Atıf Topaloğlu ve Hüsrev Yürür	Ordu	27.01.1960
204	Selim Soley	Ankara	12.02.1960
205	Hasan Tez	Ankara	12.02.1960
206	Rıza Salıcı	Uşak	12.02.1960
207	Kâmil Gündeş	Kayseri	12.02.1960
208	Nevzat Arman	Ankara	26.02.1960
209	Suphi Baykam	Adana	26.02.1960
210	Suphi Baykam	Adana	26.02.1960
211	Rıza Tekeli	Adana	26.02.1960
212	Hasan Tez	Ankara	26.02.1960
213	Selim Soley	Ankara	26.02.1960
214	Reşat Akşemsettinöğlu	Bolu	26.02.1960
215	Nurettin Manyas	Edirne	26.02.1960
216	Şahap Kitapçı	Tokad	26.02.1960
217	Ali Rıza Akbıyıköğlu	Uşak	26.02.1960
218	İsmet İnönü, Ali Rıza Akbıyıköğlu, Rıza Salıcı, Adnan Çalışoğlu ve Avni Ural	Malatya, Uşak	26.02.1960

219	Bülent Ecevit	Ankara	4.4.1960
220	Kadir Kocaeli	Bolu	4.4.1960
221	Sait Erdiñ	Van	4.4.1960
222	Mehmet Ali Arıkan	Mardin	4.4.1960
223	Osman Alişiroğlu	Ankara	8.4.1960
224	Osman Alişiroğlu	Ankara	8.4.1960
225	Bülent Ecevit	Ankara	8.4.1960
226	İbrahim Subaşı	Antalya	8.4.1960
227	Şahap Kitapçı	Tokad	8.4.1960
228	Reşit Önder	Tokad	8.4.1960
229	Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	20.4.1960
230	Kadir Kocaeli	Bolu	20.4.1960
231	Kasım Gülek	Adana	20.4.1960
232	Kasım Gülek	Adana	20.4.1960
233	Hızır Aydın	Tunceli	20.4.1960
234	Suphi Baykam	Adana	11.5.1960
235	Kasım Gülek	Adana	11.5.1960
236	Kasım Gülek	Adana	11.5.1960
237	Kasım Gülek	Adana	11.5.1960
238	Hamdi Öner	Adana	11.5.1960
239	Mehmet Ali Ceritoğlu	Ankara	11.5.1960
240	İbrahim İmirzalıoğlu	Ankara	11.5.1960
241	Selim Soley	Ankara	11.5.1960
242	Selim Soley	Ankara	11.5.1960
243	Selim Soley	Ankara	11.5.1960
244	Selim Soley	Ankara	11.5.1960
245	Hasan Tez	Ankara	11.5.1960
246	Hasan Tez	Ankara	11.5.1960
247	Fethi Çelikbaş	Burdur	11.5.1960
248	Âdil Sarıoğlu	Erzincan	11.5.1960
249	Nüvit Yetkin	Malatya	11.5.1960
250	Ferda Güley	Ordu	11.5.1960
251	Hamza Eroğlu	Adana	23.5.1960
252	Bülent Ecevit	Ankara	23.5.1960
253	Selim Soley	Ankara	23.5.1960
254	Hasan Tez	Ankara	23.5.1960
255	Fethi Çelikbaş	Burdur	23.5.1960
256	Bahadır Dülger	Gaziantep	23.5.1960
257	Osman Bölükbaş	Kırşehir	23.5.1960

B. Karma Komisyonun önerisi ve Meclis Genel Kurulu'nun kararıyla dönem sonuna bırakılan dosyalar*

	Milletvekilinin Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Davanın konusu	Genel Kurul Tarihi
1	Suat Bedük	Siird	Muhtaç olmayan şahıslara sosyal yardım tertibinden para vermek	8.1.1958
2	Kasım Gülek	Adana	İktibas olunmuş bir yazı ile neşren hakaret	8.1.1958
3	Fethi Çelikbaş	Burdur	Vazife esnasına memura hakaret ve müessir fiil	8.1.1958
4	Osman Bölükbaşı	Kırşehir	Cumhuriyet Millet Partisinin İzmir'de düzenlediği toplantıda yaptığı konuşma	8.1.1958
5	Mehmet Kartal	Malatya	Erciş'te düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşma	8.1.1958
6	Münip Özer	Erzurum	Erzurum Zira Donatım Kurumu Şube Müdürü iken Ziraat Vekâlet ihtiyacı için mübayaasına lüzum görülen tohumları, kendisine verilen talimata riayet ve gereği gibi muayene etmek suretiyle görevi ihmal	30.3.1959
7	Hamdi Ragıp Atademir	Konya	Neşir yoluyla tahkir	30.3.1959
8	Sırrı Turanlı	Adıyaman	Avukat iken, bir yaralama ve yaralamaya teşebbüsten maznun Hasan Yaylagül isimli şahsı suç işlemeye tahrik ve teşvik	30.3.1959

* Sıralama kronolojik olarak yapılmıştır.

9	Kemal Özçoban	Afyon Karahisar	Şahsa karşı âdiyen hakaret	30.3.1959
10	Hüseyin Balık	Ankara	Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir	30.3.1959
11	Hüseyin Balık ve Suat Başol	Ankara ve Zonguldak	Eflani kazasında seçim propagandası için tâyin olunan mahalden gayrı yerde konuşmak suretiyle Milletvekilleri Seçimi Hakkındaki Kanuna muhalefet	30.3.1959
12	Nuri Ciritöğlü	Ankara	İş yerine ait beyannameleri vermemek suretiyle 5417 sayılı Kanuna muhalefet	30.3.1959
13	Selim Soley	Ankara	Kızılcahamam'ın Pazar nahiyesi Yukarıkaraveren köyünde mebus adayı sıfatıyla yaptığı konuşmada Türklüğü alenen tahkir ve tezyif etmek	30.3.1959
14	Hasan Tez	Ankara	Gıda maddeleri nizamnamesine muhalif olarak rutubeti fazla ekmek satışa arz etmek	30.3.1959
15	Vacid Asena	Balıkesir	Ayvalık Parti merkezinde hoparlörle bir şahsı tahkir etme	30.3.1959
16	Vacid Asena	Balıkesir	Neşren hakaret	30.3.1959
17	Vacid Asena	Balıkesir	Polis Memurunu vazife esnasında tahkir	30.3.1959
18	Selâhattin İnan	Bitlis	Suç işlemeye tahrik	30.3.1959
19	Nuri Togay	Çanakkale	Yasak zamanda seçim propagandası yapmak	30.3.1959
20	Nuri Onur	Diyarbakır	Diyarbakır Belediye Reisi iken Cem'i İsnat Nizamnamesine ve 5237 sayılı Kanuna mugayir hareket etmek	30.3.1959
21	Cemal Işık	Erzincan	Refahiye Belediye Reisi iken vazifesini suistimal etmek	30.3.1959

22	İhsan Ada	Hatay	Tekzipleri kanuna uygun surette yayınlamamaktan Basın Kanununa muhalefet etmek	30.3.1959
23	İhsan Ada	Hatay	Ankara vilâyetinden gönderilen cevap yazısını, 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 161'inci maddesi hükmü dairesinde neşretmemek	30.3.1959
24	İhsan Ada	Hatay	Ulus gazetesinin 10.VIII.1957 ve 11.VIII.1957 tarihli nüshalarında “Barajın suları azaldı, suların renk değiştirmesi şüphe yaratıyor” ve “Adliyedeki toplantı” başlıkları altında çıkan yazılara ait tekziplere ilâveler yapmak suretiyle Basın Kanununa muhalefet	30.3.1959
25	İhsan Ada	Hatay	Ulus gazetesinin 13 . VIII . 1957 tarihli nüshasında “Ankara'da aile başına günde 42 gram et düşüyor” başlığı altında çıkan yazıya ait tekzibi aynı punto harflerle neşretmemek suretiyle Basın Kanununa muhalefet	30.3.1959
26	İhsan Ada	Hatay	«Ulus» gazetesinin 17 . VIII . 1957 tarihli nüshasında “Et ve Balık Kurumu da kasapları suçluyor” başlığı altında çıkan yazıya mütaallik olarak Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğünce gönderilen tavzih yazısını, Basın Kanununa aykırı bir şekilde neşretmek	30.3.1959

27	İhsan Ada	Hatay	Ulus gazetesinin 4 . VII. 1957 tarihli nüshasında “2 Temmuz günü Yargıç Âdil Sanal nöbeti neden bıraktı” başlığı altında çıkan yazıya ait tezkibin başlığını keserek neşretmek suretiyle Basın Kanununa muhalefet	30.3.1959
28	İhsan Ada	Hatay	Ulus gazetesinin 30. IX. 1957 tarihli nüshasında “Demokrat Parti afiş paralarını nereden aldı” başlığı altında intişar eden yazının tezkibine dair Zirai Donatım Kurumu Umum Müdürlüğü tarafından gönderilen ve Sulh Ceza Hâkimliğince neşri lüzumuna işaret olunan yazıyı kanunun emir ve tarifi dairesinde neşretmemek	30.3.1959
29	Rüştü Çetin	İçel	31 .V . 1955 günü Maarif Vekâleti binasında saat 12.30 sıralarında Vekâlet Hususi Kalem Müdürlüğü memurlarından Pervin Turanlar'ı tahkir ve müessir fiil ika ettiği iddiası	30.3.1959
30	Sadık Giz	İzmir	İzmir Pamuk, Üzüm, İncir ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri eski Umum Müdürü Şevket Kaya'yı madde tâyini suretiyle tahkir ettiği iddiası	30.3.1959

31	Ali Yeniaras	Kars	17. X. 1957 günü Çıldır'da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenen açık hava toplantısında konuştuğu sırada sarf ettiği bazı sözlerle Başbakan Adnan Menderes'i tahkir ettiği iddiası	30.3.1959
32	Ömer Başeğmez	Kayseri	3313 ve 1828 numaralı radyoların 1956 ve 1957 senelerine ait ücretlerini, tebligata rağmen vaktinde ödememek suretiyle 3222 sayılı Telsiz Kanununa muhalefet	30.3.1959
33	Osman Canatan, Fazıl Yalçın ve Hayri Çopuroğlu	Kırşehir	Seçim Kanununa muhalefet ve vazifeli memura mukavemet	30.3.1959
34	Muhittin Özkefeli	Kütahya	Adiyen hakaret	30.3.1959
35	Ahmet Fırat	Malatya	1957 senesi mebus seçimi münasebetiyle C.H. Partisinin Malatya teşkilâtı tarafından 15 ve 22 Ekim 1957 tarihlerinde yapılan açık hava toplantısında konuştuğu sırada Başbakan Menderes aleyhinde sarf ettiği suç teşkil eden sözlerinden dolayı	30.3.1959
36	Nebil Sadi Altuğ	Manisa	Trafik Polis Memuru Mehmet Abastı'yı vazife sırasında ve ifa ettiği vazifeden dolayı tahkir iddiası	1.4.1959
37	Zihni Üner	Nevşehir	Devlet Demir Yolları Umum Müdürü iken vazifesini suistimal iddiası	1.4.1959

38	Atıf Topaloğlu	Ordu	1957 milletvekili seçimi dolayısıyla saat 20 sıralarında kanuna aykırı bir şekilde kapalı yer toplantısı yapmak suretiyle Seçim Kanununa muhalefet	1.4.1959
39	Şahap Kitapçı	Tokad	25.10.1957 tarihinde, yani yasak günde seçim propagandası yapmak suretiyle kanuna muhalefet	1.4.1959
40	Şahap Kitapçı	Tokad	Milletevikilleri Seçimi Kanununa muhalefet	1.4.1959
41	Halûk Çulha	Trabzon	Trabzon Emniyet Müdürü Yıldırım Acarlar'a vazifede telefonla hakaret	1.4.1959
42	Sabri Dilek	Trabzon	Hürriyet Partisi Müfettişi Kemal Atal'a âdiyen hakaret	1.4.1959
43	Kemal Erdem	Çorum	Osmanlı Belediye Reisi iken muhtelif şekil ve suretlerle vazifesini suistimal	1.4.1959
44	Atıf Topaloğlu	Ordu	Mebusluk sıfatı bulunanları tahkir	1.4.1959
45	Faruk Ayanoglu	Tokad	30.6.1957 tarihinde Turhal'ın Pazar nahiyesinin Dimorta köyünde CHP tarafından düzenlenen kapalı yer toplantısında Başbakan Menderes'i küçük düşürücü ve tezyif edici mahiyette konuşmak	1.4.1959
46	Kasım Gülek	Adana	Ulus gazetesinde 15.1.1958 tarihinde yayınlanan "Sonsuz Kavgalar içinde çöl demokrasisi" başlıklı yazının halkın Devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek, âmmenin huzur ve sükûnunun bozulmasını ve resmi sıfatı haiz olanlar aleyhine tahriki mutazammın mahiyette görülmesi üzerine gazetenin sahibi sıfatıyla maznun (neşren hakaret)	1.4.1959

47	Avni Ural	Uşak	Hafta tatili ve genel tatil günlerine ait ücretlerini işçilere ödememek	1.4.1959
48	Hüsamettin Coşkun, Fethi Batur	Aydın	Vilâyet Daimi Encümen azası bulunduklarında vazifelerini ihmal ve suistimal	1.4.1959
49	Suat Bedük	Siird	Belediye Encümeni azası iken Zeynep Kâmil Doğumevi ilave pavyonu inşaatı içinde mukavele eklerine ve esaslarına aykırı hareket	1.4.1959
50	Osman Alişiroğlu	Ankara	9 . VII . 1957 tarihinde Çubuk kazasının bazı köylerinde ve bu arada Kızılhisar köyünde birçok kimseleri etrafına toplıyarak siyasi mahiyette propaganda yapmak suretiyle 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet	1.4.1959
51	Salâhaddin Karacagil	Bursa	Tedbirsizlik ve dikkatsizlikle yaralanmaya sebebiyet vermek	1.4.1959
52	Nuri Onur	Diyarbakır	26. X. 1957 akşamı seçmen kartlarını dağıtmakta bulunan muhtar Ömer Şengül'e vazife esnasında ve ifa ettiği vazifeden dolayı huzurunda hakarete bulunduğu ve ayrıca kavgada korkutmak maksadiyle silâh boşalttığı iddiası	1.4.1959

53	Tevfik Doğuşker	Van	Van PTT Başmüdürü Şerif Tiyaşan'ı tahkir ve tehdit etmek	1.4.1959
54	Ali Kaya	Zonguldak	Belediye Reisi iken belediye inşaatı için tahsis edilen demirleri, tahsis edildiği işte kullanmıyarak başka bir şahsın elinde bırakmak suretiyle vazifesini ihmal	1.4.1959
55	Nuri Onur ve Kâmil Tayşı	Diyarbakır	Diyarbakır Belediye Reisi bulundukları sırada, memuriyet vazifelerini ihmal ve suistimal etmekten ve keyfî muamelelerde bulunmaktan maznun	1.4.1959
56	Ahmet Parker	Tekirdağ	Daimi Encümen eski azası iken vazifesini ihmal ve suistimal	1.4.1959
57	İbrahim İmirzalıoğlu	Ankara	Nakil vasıtasını tehlike verecek tarzda sevk ve idare etmek	1.4.1959
58	Eşref Ayhan ve Şevket Köksal	Ordu	Seçim propaganda döneminin başlamadığı 23.8.1957 tarihinde bazı köylere giderek siyasi mahiyette konuşma yapmak suretiyle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet	1.4.1959
59	Kasım Gülek, Bülent Ecevit	Adana, Ankara	Ulus gazetesinin 7 Nisan 1958 tarihli nüshasında "Bay Mümtaz Tarhan gitmelidir" başlıklı yazı dolayısıyla neşren hakaret (Yazar ve gazetenin sahibi sıfatlarıyla)	1.4.1959
60	İzzettin Cilli	Hatay	Belediye Reisi iken memuriyet vazifesini kötüye kullanmak	1.4.1959

61	Mahmut Goloğlu, Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	23. X .1957 tarihinde Şalpazarı nahiyesinin Dereköyü mıntakasında, seçim kurulunca bildirilen konuşma saati haricinde propaganda yapmak suretiyle Milletvekilleri Seçimi Kanununa muhalefet	1.4.1959
62	Mazlum Kayalar	Bursa	Şahısların ve eşyanın emniyetine tehlike verecek tarzda nakil vasıtası sevk ve idare etmek	1.4.1959
63	Hakkı Kurmel	Kayseri	Yasak zamanda seçim propagandası yapmak ve bu meyanda öğretmen Zeki Özdemir'i tehdit eylemek suretiyle Milletvekilleri Seçimi Kanununa muhalefet	1.4.1959
64	Tevfik Doğuşiker	Van	Reddi hâkim dilekçesinde hakaretamiz sözler sarfetmek	1.4.1959
65	Fuat Onat	Balıkesir	Orhaneli kazası Piribeyler istasyonunda krom nakliyat mütaahhidi iken, 1955 ve 1956 yıllarında İş Kanunu şumulüne alınan iş yeri hakkında «İş Yeri Dahilî Talimatnamesi» ni tebligata rağmen kanuni müddeti içinde Çalışma Müdürlüğüne göndermemek ve iş yerinde çalıştırdığı işçilerin Kasım, Aralık 1955 ve Ocak 1956 aylarına ait sigorta primlerini keza tebligata rağmen kanuni müddeti içinde ödememek suretiyle İş Kanununa muhalefet	3.4.1959

66	Fethi Çelikbaş	Burdur	Sahibi bulunduğu “Yenigün” gazetesinin 16 Ağustos 1958 tarihli nüshasında Namık Zeki Aral imzalı ve “Bütçe Hakkı” başlıklı yazıyla Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif	3.4.1959
67	Fethi Çelikbaş	Burdur	Sahibi bulunduğu “Yenigün” gazetesinin 27 . VII. 1958 tarihli nüshasının 1’inci sayfasında sekiz sütun üzerinde manşet halinde «Hürriyet Partisi dün akşam bir tebliğ yayınladı» başlığı altındaki yazının Büyük Millet Meclisi aleyhine, aynı gazetenin 1’inci sayfasında başlayıp 5’inci sayfasında devam eden «Cumhuriyetçi Millet Partisinin görüşü» başlıklı yazının da, Hükümet ve resmî sıfatı haiz Devlet ve Hükümet adamları kastedilerek, resmî bir teşekkül ve merci aleyhine, vatandaşları tahrik edici neşriyat mahiyetinde görülmesi	3.4.1959

68	Fethi Çelikbaş	Burdur	Kız koleji öğrencilerinden bir grubun bayram tatilinde Kütahya'ya giderek orada vermek istedikleri bir temsilin valilikçe menedilmesi münasebetiyle, sahibi bulunduğu Yeni Gün gazetesinin 7.V.1958 tarihli nüshasında «Hayat Bilgisi Dersi» başlığı altında Yeni Gün müstear adı ile Cihad Baban tarafından yazılan makaledeki «İktisadi ve içtimai doktrinlere vukufu çok şüpheli, edebi kültürü bu işleri anlayacak seviyede olmıyan vali re'sen hareket ederek hüküm vermiş... Ne hakla... Ne sıfatla...» cümleleri ile Kütahya Valisi Fahrettin Gömülü'yü küçük düşürücü yayın yapma	3.4.1959
69	Nuri Onur	Diyarbakır	Diyarbakır Belediye Reisi iken arsa satışlarında ve diğer işlerde vazifesini ihmal ve suistimal ettiği iddiası	3.4.1959
70	Sabahattin Parsoy	Edirne	Belediye Reisi iken vazifeyi suistimal	3.4.1959
71	Selâhattin Akçiçek	İzmir	Belediye Reisi iken vazifeyi suiistimal	3.4.1959
72	Bekir Şeyhoğlu	Tokad	Belediye Reisi iken muhtelif suretlerle memuriyet vazifesini ihmal ve suistimal	3.4.1959
73	Bekir Şeyhoğlu	Tokad	Belediye Reisi iken vazifesini ihmal	3.4.1959

74	Sabri Dilek	Trabzon	14 . IV . 1954 tarihinde Şalpazarı'nda Demokrat Parti Mebusu Adayı sıfatıyla yaptığı konuşmada “Halk Partisi zamanında camilerde ezan okutturulmazdı, şimdi serbest olarak camilerde ezan okunuyor” tarzında siyasi nüfuz temini maksadıyla dince mukaddes tanılan şeyleri alet ederek propaganda yaptığı iddiası	3.4.1959
75	Yaşar Alhas	Urfa	Hakaret ve korkutmak maksadıyla silâh çekmek	3.4.1959
76	Hasan Tez	Ankara	16.8.1958 tarihinde rutubeti fazla ve gramajı düşük ekmek imal etmek ve satmak suretiyle Gıda Maddeleri Nizamnamesine muhalefet	3.4.1959
77	Fethi Çelikbaş	Burdur	Sahibi bulunduğu Yeni Gün gazetesinin 23 Ağustos 1958 tarihli nüshasında «Gidişi üzüntü yaratmıyan müdür...» başlığı altında çıkan yazıda yer almış bulunan “Şimdi, bu Faruk Oktay buradan gitmiş bulunuyor ve bu gidiş, kimseleri müteessir etmedi, bir idareci için bundan daha acı ne olabilir” cümlesi ve aynı zamanda yazı başlığı, resmî sıfatı haiz olan İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay'ı küçük düşürücü mahiyette görülmesi	3.4.1959

78	Melik Fırat	Erzurum	Bakaya durumunda bulunması sebebiyle istiçvabının yapılabilmesi ve muhakemesinin icrası	3.4.1959
79	Kemal Aksüyek	Maraş	İskenderun'daki Çeltik fabrikalarında yapılan tetkikat sırasında Maliye Vekâleti Hesap Uzmanlığına hilafı hakikat bilgi vermek ve istenilen hususları bildirmemek suretiyle Vergi Usulü Kanununa muhalefet	15.4.1959
80	Osman Nuri Lermioğlu	Trabzon	Avukat iken hilâfı hakikat beyanda bulunmak	15.4.1959
81	Yakup Gürsel	Çorum	28. IX. 1958 tarihinde, kullandığı otomobili belediye otobüsüne arkadan çarptırarak hasara sebebiyet vermek suretiyle eşhas ve eşyanın emniyetine tehlike verecek tarzda vasıta kullandığı iddiası	15.4.1959
82	Mehmet Ali Arıkan	Mardin	Ölümle tehditten maznun	15.4.1959
83	Fethi Çelikbaş	Burdur	Sahibi bulunduğu Yeni Gün gazetesinin 7 Eylül 1958 tarihli nüshasında “Somuncuoğlu dostumuzla bir dertleşme” başlığı altında çıkan yazının, resmî sıfatı haiz bulunan Basın -Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu'nu küçük düşürmeyi hedef tutan ve aleyhinde istihkar ve istihfaf hissi telkin edebilecek yayın mahiyetinde görülmesi	15.4.1959

84	İlhan Yalkın	Manisa	Belediye Reisi iken vazifesini ihmal ve belediyeyi zarara uğratma	15.4.1959
85	Sudi Mihçioğlu	Manisa	11. VI . 1957 tarihinden beri eczahanesinde mesul müdür bulundurmamak suretiyle Eczacılar ve Eczahaneler hakkındaki 6197 sayılı Kanuna muhalefet	15.4.1959
86	Kasım Gülek, İhsan Ada	Adana, Hatay	Kasım Gülek'in sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 21 Ekim 1958 tarihli nüshasında, Hatay Mebusu İhsan Ada'nın gönderdiği iddia edilen "zorluğu da darlığı da paylaşacağız" başlıklı yazının Nafia Vekili Tevfik İleri'yi küçük düşürücü ve aleyhine istihkar ve istihfaf telkin edici mahiyette görülmesi	15.4.1959
87	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinde, Vatan gazetesinden iktisaben yayınlanan "Saat 11.30'a gelmiştir" başlıklı yazının Başbakan Menderes'i sıfat ve hizmetinden dolayı küçük düşürücü mahiyette görülmesi	13.5.1959
88	Kasım Gülek	Adana	Sahibi olduğu Ulus gazetesinde 9 Nisan 1956 tarihli nüshasında "Ümit yok..." başlıklı yazının Başbakan Menderes'in itibarını kırıcı ve şöhretine zarar verici mahiyette görülmesi	15.5.1959

89	Kasım Gülek	Adana	Sahibi olduğu Ulus gazetesinde 10 Nisan 1956 tarihli nüshasında “Sıradan” başlıklı yazının Başbakan Menderes’in itibarını kırıcı ve şöhretine zarar verici mahiyette görülmesi	15.5.1959
90	Kasım Gülek	Adana	Sahibi olduğu Ulus gazetesinde 4 Ağustos 1956 tarihli nüshasında “Gülek, Akdeniz Vapurunda verdiği beyanatta Milli Korunma Kanununa temas etti” başlıklı yazının suiniyetle ve maksadı mahsusa müstenit neşriyat mahiyetinde görülmesi	15.5.1959
91	Hüseyin Balık	Ankara	Cumhuriyet Halk Partisinin, 21 Eylül 1958 tarihinde Zonguldak'ın Kozlu bucağında Belediye Sinemasında düzenlediği İlçe Kongresinde konuştuğu sırada sarf ettiği bazı sözlerle Hükümetin ve Demokrat Partinin mânevi şahsiyetlerini ve ayrıca sıfat ve hizmetinden dolayı Başbakanı tahkir etmek	15.5.1959
92	Turgut Göle	Kars	16. X. 1958 tarihinde CHP'nin Sivas İl Kongresinde yaptığı konuşmada, Basın-Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu'nu küçük düşürücü ve aleyhine suizannı davet edici mahiyette sözler sarf etmek suretiyle 6334 sayılı Kanuna muhalefet	15.5.1959

93	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu	2999 sayılı Bankalar Kanununa muhalefet ve memura karşı yalan beyanatta bulunmak	15.5.1959
94	Mithat Perin	İstanbul	İş yerinde çalıştırılan işçilerin 1957 senesi Mart, Nisan ve Mayıs aylarına ait primlerini, yapılan ihtarlara rağmen yatırmamak suretiyle 4472, 5417 ve 5502 sayılı kanunlara muhalefet	15.5.1959
95	Hamdi Başak	Sakarya	Trafik Kanununa muhalefet	
96	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu	Fabrikasında kaçak kereste bulundurmak ve kullanmak suretiyle Orman Kanununa muhalefet	15.5.1959
97	Sıtkı Pekkip, Dünder Tekand	Kırklareli	14 . X . 1957 günü Üsküp nahiyesinde, tâyin ve tahsis edilen mahal ve saat haricinde propaganda yapmak suretiyle Milletvekilleri Seçimi Kanununa muhalefet	15.5.1959
98	Kâmil Gündeş	Kayseri	Sahibi bulunduğu Yeni Köylü gazetesinin 12 Eylül 1958 tarihli nüshasında “FAL - neler olacaktır?” başlıklı yazının CHP’nin mânevi şahsiyetini, şeref ve itibarını kırıcı ve tecavüzi mahiyette görülmesi	15.5.1959
99	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 2.VI.1958 tarihli nüshasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu imzasıyla yayınlanan “Bir unvan meselesi” başlıklı yazının Dahiliye Vekili Dr.Namık Gedik’i küçük düşürmeyi hedef tutar mahiyette görülmesi	11.12.1959

100	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 4.VIII.1958 tarihli nüshasında yayınlanan “Gülek, C.H.P. Kasımpaşa kongresinde bir konuşma yaptı” başlıklı yazının, geneli itibariyle Devletin siyasi ve mâli itibarına dokunabilecek ve halkın Devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek mahiyette görülmesi	11.12.1959
101	Kasım Gülek, Bülent Ecevit	Adana, Ankara	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 20.VI.1958 tarihli nüshasında Bülent Ecevit imzasıyla yayınlanan “Devlet Radyosu” başlıklı yazının içeriği itibariyle Basın-Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu’nu küçük düşürmeyi hedef tutar mahiyette görülmesi	11.12.1959
102	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 8.VI.1958 tarihli nüshasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu imzasıyla yayınlanan “Nalıncı Keseri” başlıklı yazının içeriği itibariyle Devletin mali ve siyasi itibarına dokunur mahiyette görülmesi	11.12.1959

103	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 27.VII.1958 tarihli nüshasının birinci sayfasında 8 sütun üzerine verilmiş manşet halinde ve büyük punto harflerle yazılı “Milleti felâkete sürüklüyorsunuz” cümlesinin, resmi sıfatı olanlar aleyhine ve iktidar ile Hükümet kasedilerek resmi bir teşekkürle karşı tahrik edici yayın mahiyetinde görülmesi	14.12.1959
104	Kasım Gülek	Adana	Sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 20 ve 27.VI.1958 tarihli nüshalarında İstanbul 1’inci Ordu Müfettişliği Askeri Mahkemesinde bazı subaylar hakkında yapılmakta olan muhakeme safhalarını yayınlamak suretiyle Askeri Muhakeme Usulü Kanununa muhalefet	14.12.1959
105	Kasım Gülek, Bülent Ecevit	Adana, Ankara	Adana Milletvekili Kasım Gülek’in sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 13.VIII.1958 tarihli nüshasında Ankara Mebusu Bülent Ecevit’in imzasıyla yayınlanan “Millet Meclisinden kaçanların, millet huzurunda ihtarı” başlıklı yazının içeriği itibariyle, Demokrat Partinin hükmi şahsiyetini tahkir mahiyetinde görülmesi	14.12.1959

106	Kasım Gülek, Bülent Ecevit	Adana, Ankara	Adana Milletvekili Kasım Gülek'in sahibi bulunduğu Ulus gazetesinin 1.XII.1957 tarihli nüshasında Ankara Mebusu Bülent Ecevit'in imzasıyla yayınlanan "Menderes İdaresinin Meclise saygısızlığı" başlıklı yazının, sıfat ve hizmetinden dolayı Başbakan Menderes'e hakaret mahiyetinde görülmesi	14.12.1959

DİZİN

- 19 Mayıs Stadyumu, 197
1924 Anayasası, 7, 176, 182,
183, 283, 362, 494
1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu
1924 Anayasası, 7
1957 milletvekilleri seçimi, 19
1957 Seçimleri, 5, 218
2. Dünya Savaşı, 333, 343
31 Mart, 111, 115
Abbas Yavuzdemir, 203
Abdullah Aker, 10, 11, 14, 17,
25, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49,
55, 56, 57, 62, 63
Abdullah Bal, 29
Abdullah Köksel, 27, 68, 79, 115
Abdurrahman Fahri Ağaoğlu, 20
Abdurrahman Odabaşı, 29, 79,
85, 90, 100, 108
Abdülhamid, 455
Abdülkadir Eryurt, 69
Adalet Bakanı, 280
Adalet Vekili, 14, 18, 25, 29, 77,
80, 83, 96, 165, 166, 168, 169
Adana, 9, 10, 11, 14, 18, 21, 22,
23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31,
33, 34, 35, 36, 37, 41, 44, 47,
49, 51, 55, 58, 60, 63, 64, 65,
66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75,
76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 87,
91, 93, 98, 101, 103, 107, 109,
111, 114, 116, 117, 118, 165,
179, 181, 199, 203, 230, 253,
271, 278, 299, 301, 303, 310,
314, 351, 370, 379, 382, 383,
439, 445, 460, 461, 496, 500,
528, 529, 530, 531, 532, 533,
534, 539, 541, 547, 548, 549,
550, 551, 552
Adapazarı, 46, 47
Adıyaman, 34, 47, 56, 318, 435,
471, 527, 532, 534
Adil Güneşoğlu, 286
Adil Sağıroğlu, 20, 176, 226
Âdil Sanal, 537
Âdile Ayda, 154
Adliye Vekâleti, 235, 236, 326,
327, 409, 410, 503, 512, 514,
516
Adliye Vekili, 9, 14, 18, 25, 29,
31, 32, 33, 36, 40, 45, 49, 50,
58, 63, 68, 71, 80, 82, 83, 97,
98, 100, 108, 113, 140, 167,
168, 176, 178, 219, 229, 286,
512
Adnan Çakmak, 203
Adnan Çalıkoğlu, 27, 51, 111,
113, 532
Adnan Menderes, 163, 190, 206,
225, 226, 231, 248, 259, 262,
275, 280, 283, 284, 291, 293,
310, 423, 436, 440, 452, 453,
455, 457, 458, 462, 463, 466,
481, 538
Af Kanunu, 276
Afrika, 311, 427, 438
Afşin, 63, 65, 72, 76, 105
Afyon, 27, 36, 107, 226, 396,
527, 530, 535
Agâh Erozan, 498
Ağrı, 92, 94, 101, 105, 223, 471,
474
Ahlat, 87
Ahmed Özel, 157

Ahmet Emin Yalman, 448, 449, 464
Ahmet Fırat, 34, 44, 46, 111, 528, 538
Ahmet Hamdi Sezen, 396
Ahmet İspirli, 528
Ahmet Kadioğlu, 457
Ahmet Karamüftüoğlu, 14, 26, 28, 44, 47
Ahmet Paker, 528, 541
Ahmet Sırrı Hocaoglu, 176, 531
Ahmet Üstün, 11, 14, 29, 31, 66, 67, 82, 83, 90, 93, 95, 109, 110, 111, 381, 481
Ahmet Yılmaz, 10, 20, 22, 29, 54, 57, 79, 95, 102, 119, 120, 121
Ahsen Aral, 26, 62, 74
Akçadağ, 35, 46
Akdeniz, 548
Akhisar, 18, 188
Akköprü, 77
Aksaray, 52, 53
Alaşehir, 196
Ali Gürün, 53
Ali Harputlu, 9
Ali Kaya, 528, 541
Ali Kurma, 203
Ali Menteşoğlu, 81, 87
Ali Rıza Akbıyıkoglu, 32, 63, 178, 531, 532
Ali Rıza Kılıçkale, 47, 57
Ali Saim Kaymak, 48
Ali Sepici, 117
Ali Yeniaras, 112, 527, 538
Alim Sipahi, 12, 35, 47, 53, 70, 73, 81, 82, 94, 97, 106, 115, 117, 119, 121, 164
Âlim Sipahi, 16, 19, 46, 55, 84, 88, 108, 164, 165, 530, 531
554

Almanya, 24, 116, 119, 243, 254, 280, 292, 293, 323, 334, 336, 386, 401, 402, 417, 438, 439, 444, 461, 466
Almus, 48, 58, 100, 106
Altındağ, 65, 77, 78, 114
Altınözü, 71
Amerika, 27, 33, 86, 112, 152, 156, 166, 242, 255, 256, 257, 273, 293, 323, 333, 336, 337, 386, 389, 395, 401, 417, 433, 438, 439, 442, 489, 490, 494
Amerika Birleşik Devletleri, 156, 323, 336, 389, 401
Amerikan, 21, 29, 58, 84, 152, 255, 256, 257, 278, 293, 337, 389, 437, 488
Amerikan Koleji, 21
Anadolu, 95, 202, 279, 298, 369
Anadolu Ajansı, 202, 369
Anayasa, 125, 137, 138, 141, 142, 149, 156, 162, 178, 180, 183, 184, 189, 213, 227, 228, 229, 281, 283, 284, 285, 286, 288, 352, 434, 436, 439, 453, 466, 495, 500, 514, 521
Anayasa Komisyonu, 288
Ankara, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,

- 115, 116, 117, 118, 119, 120,
125, 128, 130, 131, 133, 135,
149, 151, 152, 155, 163, 164,
165, 169, 174, 176, 178, 179,
181, 195, 199, 221, 223, 227,
229, 230, 248, 257, 270, 281,
284, 294, 322, 346, 365, 372,
373, 374, 381, 393, 396, 431,
466, 478, 481, 496, 504, 508,
510, 527, 528, 529, 530, 531,
532, 533, 535, 536, 540, 541,
545, 548, 550, 551, 552
Ankara Belediyesi, 20, 270
Ankara Hukuk Fakültesi, 87
Ankara Maarif Koleji, 27, 44, 80
Ankara Üniversitesi, 152, 155,
163
Antakya, 26
Antalya, 92, 308, 310, 463, 467,
533
Arabistan, 385
Arapça, 385
Aras nehri, 46, 104, 110
Ardahan, 112, 113
Arif Hikmet Onat, 10, 23, 95
Arif Kuranel, 503
Arif Oruç, 466
Aristo, 452
Arjantin, 401, 438
Arman Gaspar, 448, 449
Arslan Bora, 26, 68, 69, 70, 110
Arslan Nihad Bekdik, 531
Artova, 21, 46, 93, 100
Artvin, 92, 94
Arzuhal Encümeni, 21, 60
Asgari ücret, 9
Asım Eren, 10, 12, 13, 14, 15,
16, 17, 26, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 44, 85, 89, 98, 99, 105,
106, 107, 108, 120, 171, 172,
173, 174, 386
Askerî Ceza Kanunu, 317
Askeri Mahkeme, 551
Aslanköy, 212
Atalay Akan, 32, 33, 59, 87, 178
Atatürk, 20, 21, 58, 77, 97, 108,
110, 193, 204, 286, 292, 293,
309, 356, 368, 384, 385, 449,
450, 459, 460, 462, 477, 491
Atatürk Üniversitesi, 21, 491
Ateş Gazetesi, 30
Atıf Benderlioğlu, 32, 81, 87, 88,
89, 96, 101, 102, 109, 110,
396
Atıf Topaloğlu, 20, 24, 27, 68,
80, 528, 532, 539
Atina, 126, 129
Atkaracalar, 44
Avni Doğan, 5, 59, 227, 229,
372
Avni Ural, 532, 540
Avni Yurdabayrak, 33
Avrupa, 31, 152, 156, 242, 244,
311, 333, 336, 378, 395, 401,
402, 403, 427, 442, 449, 485,
521
Avrupa İktisadi İş Birliği
Teşkilâtı, 336
Avrupa Para Anlaşması (EMA),
401
Avrupa Serbest Mübadele
Bölgesi, 403
Avrupa Tediye Birliği, 31, 242
Avusturalya, 438
Avusturya, 403
Ayasofya, 378, 379
Ayaş, 31, 87
Aydın, 269, 279, 455, 528, 540
Ayvalık, 535

Aziz Uras, 17, 26, 35
B. M. Meclisi, 137, 138, 514,
524
Bağdad Paktı, 12, 70, 164, 165
Baha Akşit, 318, 396
Baha Hun, 319
Bahadır Dülger, 32, 223, 530,
533
Bakanlar Kurulu, 182, 210
Balâ, 48, 62, 88, 101, 109
Balıkesir, 30, 296, 527, 529, 532,
535, 542
Bankalar Kanunu, 323, 549
Barker Heyeti, 261, 262
Barker raporu, 289
Bartın, 14, 71
Bartın çimento fabrikası, 14
Basın - Yayın ve Turizm
Vekâleti, 62, 98, 113, 236,
237, 327
Basın Kanunu, 83, 178, 228,
352, 353, 355, 455, 471, 536,
537
Basın -Yayın ve Turizm Vekili,
26, 546
Basın-Yayın ve Turizm Vekili,
32, 37, 83, 225, 550
Baskel, 10
Baskil, 13, 28, 80
Başbakan, 123, 171, 184, 207,
231, 257, 259, 260, 263, 267,
268, 279, 280, 282, 293, 302,
307, 346, 436, 440, 443, 450,
451, 457, 462, 463, 466, 470,
497, 538, 539, 547, 548, 552
Başbakanlık, 204, 495, 496, 503,
511, 516, 527
Başkale, 54, 64

Başvekâlet, 235, 236, 326, 327,
409, 410, 503, 511, 512, 514,
516
Başvekil, 9, 12, 14, 17, 25, 26,
29, 31, 32, 33, 36, 39, 40, 43,
44, 49, 58, 59, 61, 62, 63, 68,
70, 71, 73, 76, 77, 78, 80, 81,
82, 86, 96, 97, 104, 108, 111,
112, 113, 115, 123, 143, 163,
190, 193, 202, 215, 225, 284,
285, 288, 289, 298, 300, 301,
428, 431, 436, 440, 444, 462,
463, 465, 466, 476, 477, 503,
516
Batı-Trakya, 10
Batman, 13, 16, 60, 93, 120
Bayburt, 14, 19, 34, 88, 99
Bayraklı, 189
Bedii Faik, 83, 165, 166, 167
Behcet Kemal Çağlar, 83
Behram Öcal, 24, 45, 46, 48,
100, 102, 104, 105, 107, 110
Behzat Bilgin, 291, 292, 360,
361, 442, 445, 450, 451, 453,
489
Bekir Şeyhoğlu, 20, 51, 75, 85,
528, 529, 544
Belçika, 311, 345, 402
Besni, 34, 51, 53, 55
Beşinci Menderes Hükümeti,
250
Beynelmilel Basın Enstitüsü,
445, 448, 449
Beynelmilel Kalkınma Bankası,
259, 260
Beyoğlu, 12, 22, 140
Beypazarı, 45, 103
Bigadiç, 18
Bilecik, 316, 319, 387, 396
Bingöl, 45, 46, 47, 84, 119

Birinci Dünya Savaşı, 357
Birleşmiş Milletler, 333, 370,
433, 485
Bitlis, 16, 82, 87, 101, 527, 535
Bolu, 54, 58, 75, 113, 527, 532,
533, 549
Bor, 10, 35, 36, 38, 44, 85, 89,
101, 121, 174
Bostancı, 503
Boveriç, 158
Bozova, 18, 100
Brezilya, 401, 438
Briand, 444
Brüksel, 65
Buldan, 35, 106
Burdur, 12, 14, 16, 17, 18, 19,
20, 22, 35, 38, 46, 47, 50, 53,
55, 58, 70, 71, 73, 81, 82, 84,
88, 89, 90, 94, 95, 97, 102,
104, 106, 108, 112, 114, 115,
116, 117, 118, 119, 121, 143,
148, 158, 164, 207, 208, 209,
214, 359, 496, 501, 525, 529,
530, 531, 532, 533, 534, 543,
544, 545, 546
Burhanettin Onat, 308, 310, 467
Burma, 438
Bursa, 26, 27, 34, 37, 38, 41, 42,
121, 185, 204, 287, 291, 318,
396, 450, 497, 500, 528, 529,
540, 542
Bülent Ecevit, 15, 18, 25, 39, 40,
43, 63, 96, 97, 164, 165, 178,
179, 229, 448, 496, 528, 529,
531, 532, 533, 541, 550, 551,
552
Bütçe Encümeni, 225, 233, 234,
237, 238, 251, 306, 313, 323,
324, 325, 326, 327, 328, 329,
353, 360, 361, 382, 383, 387,
401, 403, 404, 405, 406, 407,
408, 410, 411, 412, 416, 418,
442
Bütçe Kanunu, 242, 253
Bütçe Komisyonu, 226, 234,
263, 282, 324, 325, 357, 372,
408, 457, 489, 501
Büyük Millet Meclisi, 7, 70, 92,
97, 136, 137, 150, 160, 177,
178, 184, 188, 189, 197, 198,
204, 207, 211, 213, 214, 228,
231, 235, 236, 302, 318, 319,
320, 322, 326, 327, 347, 348,
349, 351, 352, 356, 394, 396,
397, 398, 399, 409, 410, 435,
436, 442, 445, 446, 461, 463,
471, 472, 499, 502, 503, 508,
514, 516, 518, 523, 543
büyük taarruz, 190, 192, 193,
198, 204
C. H. P., 114, 139, 197
C. H. Partisi, 172
C.H. P., 85
C.H. Partisi, 339, 374, 442, 538
C.H.P, 12, 20, 26, 73, 84, 139,
140, 141, 188, 189, 202, 250,
251, 339, 341, 343, 344, 374,
376, 381, 425, 481, 550
Cahit Yalçın, 448, 449, 466
Celal Bayar, 288, 291, 355, 450,
459
Celâl Bayar, 258, 284, 288, 289,
451, 458
Celâl Dora, 316, 319, 391, 397,
487
Celâl Yardımcı, 10, 21, 41, 44,
45, 46, 48, 51, 52, 60, 64, 65,
68, 69, 72, 73, 78, 113, 131,
134, 135, 149, 159, 163, 223,
474

Cemal Gökten, 195
Cemal Işık, 527, 535
Cemil Özcan, 109
Cemiyetler Kanunu, 170
Cenevre, 448
Cevad Akman, 36
Cevat Ülkü, 508, 509, 512
Cevdet San, 6, 496, 497, 516,
517, 519, 520, 521, 522, 524,
530
Ceyhan, 22, 47, 72, 75, 80, 87,
98, 103, 107, 111
Ceylânşınar Devlet Üretim
Çiftliği, 29
Ceza Kanunu, 317, 504, 510,
512, 514
Ceza Muhakemeleri Usulü
Kanunu, 210, 515
CHP, 172, 173, 184, 193, 194,
195, 200, 208, 211, 213, 216,
225, 226, 248, 250, 251, 256,
278, 279, 293, 307, 315, 338,
343, 349, 356, 360, 364, 365,
366, 369, 373, 376, 378, 382,
386, 388, 421, 424, 425, 428,
437, 441, 443, 445, 447, 449,
450, 456, 459, 468, 478, 482,
487, 522, 539, 548, 549
Churchill, 349
Cihad Baban, 544
Cizre, 13, 82, 116
Clemanceau, 477
Cumhurbaşkanı, 248, 450
Cumhuriyet, 5, 12, 18, 100, 115,
149, 160, 165, 166, 172, 178,
183, 188, 190, 198, 200, 205,
220, 221, 224, 225, 228, 248,
257, 261, 262, 292, 309, 365,
389, 437, 439, 441, 449, 450,
451, 455, 472, 479, 488, 504,
558

512, 513, 517, 522, 534, 538,
548
Cumhuriyet Başsavcısı, 165, 183
Cumhuriyet Halk Partisi, 12,
100, 190, 198, 221, 228, 248,
257, 261, 262, 292, 365, 389,
439, 441, 451, 538, 548
Cumhuriyet Halk Partisi Meclis
Grubu, 228
Cumhuriyetçi Millet Partisi, 288,
543
Çaldıran, 93
Çalışma Vekâleti, 58, 71, 79, 80,
81, 83, 236, 237, 327, 328,
409, 410
Çalışma Vekili, 9, 18, 26, 29, 33,
40, 43, 44, 45, 58, 59, 61, 71,
79, 80, 81, 83, 98, 108, 113,
114, 125, 127, 128, 130, 225,
226
Çamardı, 36, 38, 54, 64, 66, 120
Çamlıdere, 104
Çanakkale, 384, 396, 492, 527,
535
Çankaya, 283, 286
Çankırı, 9, 11, 16, 23, 29, 30, 31,
35, 36, 43, 44, 46, 47, 48, 49,
55, 56, 58, 60, 75, 88, 91, 93,
95, 114, 123, 277, 531
Çatak, 63
Çatalağzı santrali, 306
Çaycuma, 87
Çayeli, 73
Çaykara, 14
Çemişgezek, 73
Çemişkezek, 13, 69
Çerkeş, 44, 84
Çıldır, 112, 538
Çiçekdağ, 57

Çimento Fabrikası, 28, 73, 80,
107, 317
Çin, 51, 133, 438
Çocuk mahkemeleri
çocuk mahkemesi, 29
Çorlu, 50
Çorum, 56, 60, 65, 66, 317, 528,
529, 539, 546
Çubuk, 47, 91, 101, 118, 540
Çukurhisar Çimento Fabrikası, 28
Çukurova, 9, 28, 81, 114, 121
Çukurova Elektrik Türk Anonim
Ortaklığı, 121
Çukurova Pamuk Tarım Satış
Kooperatifi, 28
D. P., 25, 26, 29, 37, 57, 95, 96,
123, 141, 157, 452
D.P., 36, 78, 97, 141, 174, 188,
189, 201, 339, 341, 342, 355,
376, 382, 435, 436
Dahilî Nizamname, 70, 204, 208,
211, 371, 498, 507, 511, 513,
514, 515, 516, 517, 523
Dahiliye Vekâleti, 85, 189, 222,
235, 236, 326, 328, 409, 410
Dahiliye Vekili, 9, 10, 12, 14, 18,
19, 20, 26, 30, 31, 32, 34, 37,
40, 43, 45, 49, 50, 51, 54, 59,
62, 63, 64, 68, 71, 72, 77, 83,
84, 85, 86, 98, 99, 100, 109,
114, 115, 139, 140, 141, 142,
169, 171, 190, 193, 194, 195,
196, 198, 200, 202, 203, 204,
206, 207, 208, 209, 210, 215,
216, 217, 222, 549
Danimarka, 403
Dâniş Yurdakul, 528
Darende, 45, 46, 82, 88, 89
DDY, 30, 90, 118, 506
Delice, 67, 73, 98, 114, 120

Demirci, 109
Demokrat İzmir gazetesi, 189,
450
Demokrat İzmir Gazetesi, 28,
196
Demokrat Parti, 31, 33, 50, 78,
107, 123, 124, 134, 142, 157,
159, 160, 161, 162, 163, 171,
172, 180, 190, 201, 202, 210,
216, 218, 226, 230, 231, 232,
233, 252, 253, 257, 258, 276,
277, 278, 279, 280, 281, 282,
283, 285, 286, 289, 292, 309,
311, 315, 317, 320, 339, 341,
344, 351, 352, 353, 354, 355,
362, 363, 364, 365, 368, 372,
379, 393, 397, 404, 405, 417,
420, 422, 425, 428, 432, 433,
437, 439, 442, 443, 445, 452,
453, 455, 456, 457, 458, 463,
464, 476, 478, 485, 492, 494,
501, 519, 537, 545, 548, 551
Demokrat Parti Meclis Grubu,
160, 252, 372, 463, 492
Denizli, 35, 88, 104, 106, 114,
187, 226, 318, 396, 483
Denizyolları İşletmesi, 15
Derik, 13, 22, 34, 77, 84, 97, 99,
105, 116
Derme, 44
Development Loan Fund, 336
Devlet Demiryolları, 15, 62, 68,
117, 503, 504, 505, 506
Devlet Meteoroloji İşleri Umum
Müdürlüğü, 236, 237, 327
Devlet Personel Kanunu, 9
Devlet Radyosu, 218, 222, 224,
550
Devlet Su İşleri, 10, 12
Devlet Şûrası, 21, 33, 60

- Devlet Vekili, 9, 12, 14, 17, 25,
29, 32, 33, 39, 40, 44, 45, 51,
56, 58, 62, 63, 70, 81, 82, 86,
96, 97, 108, 112, 171, 172,
174, 219, 227, 485
- Dicle, 13, 31, 92
- Digor, 45
- Dil ve Tarih - Coğrafya
Fakültesi, 157
- Diğer Güner, 167
- Divanı Muhasebat, 235, 236,
326, 327, 409, 410
- Divriği, 54
- Diyadin, 93
- Diyanet İşleri Reisliği, 5, 6, 231,
235, 236, 309, 313, 315, 326,
327, 373, 374, 384, 409, 410,
478, 479, 481, 483, 485, 486,
487
- Dişarbakır, 14, 16, 18, 26, 31,
59, 60, 61, 63, 64, 92, 99, 527,
528, 529, 535, 540, 541, 544
- Doğan Köymen, 24
- Doğubayazıt, 86, 93
- Dokunulmazlık, 6, 503, 511, 516
- Dorian Grey, 140
- Dörtöl, 92
- DP, 9, 140, 193, 196, 202, 209,
210, 217, 226, 229, 231, 244,
252, 256, 259, 275, 280, 282,
288, 290, 291, 309, 317, 333,
334, 340, 341, 342, 349, 351,
353, 355, 357, 358, 363, 364,
378, 379, 381, 382, 392, 403,
407, 417, 421, 424, 426, 427,
428, 429, 430, 431, 432, 434,
437, 439, 442, 443, 445, 450,
451, 453, 455, 457, 459, 460,
463, 465, 467, 469, 475, 476,
478, 481, 482, 483, 484, 485,
487, 492, 493
- Dursun Akçaoğlu, 9, 11, 16, 23,
29, 30, 31, 35, 36, 47, 48, 49,
55, 58, 60, 75, 91, 93, 114,
123, 124
- Dündar Tekand, 528, 549
- Dünya Bankası, 257, 259, 273,
323, 333
- Dünya gazetesi, 18, 63, 70
- Dünya Gazetesi, 18, 165, 173
- E.P.U., 335
- Edip İmer, 30, 72, 74, 110, 111,
116
- Edirne, 14, 15, 16, 17, 99, 229,
349, 461, 463, 508, 527, 529,
530, 531, 532, 544
- Ege, 36, 109, 112, 115, 188, 190,
200, 201, 202, 204, 211
- Ekmel Kavur, 524
- Elazığ, 13, 21, 22, 27, 28, 31, 35,
64, 67, 69, 71, 75, 80, 94, 102,
103, 106, 110, 111, 116, 119,
120, 316, 317, 391, 490, 508
- Elâzığ, 10, 13, 21, 28, 29, 64, 67,
69, 71, 75, 102, 103, 111, 116,
120, 277, 295, 317, 319, 397,
530
- Elbistan, 22, 76, 105, 457
- Elmadağ, 62, 78, 113, 114, 120,
133
- Emet, 110, 175
- Emin Kalafat, 39, 40
- Emin Soysal, 10, 11, 19, 20, 23,
24, 33, 35, 37, 53, 76, 112,
179, 181, 248, 447, 449, 457
- Emin Topaler, 173
- Emlâk Kredi Bankası, 59, 60, 64,
101, 491
- Emniyet Genel Müdürü, 195

Emniyet Müdürlüğü, 12, 31
Emniyet Umum Müdürlüğü,
235, 236, 326, 328, 409, 410
Endonazy, 438
Enver Dünder Başar, 396
EOKA, 129, 130
Erbaa, 50, 54, 74, 119
Erciş, 45, 49, 57, 71, 76, 86, 93,
97, 109, 534
Ernest Baker, 152
Ertuğrul Çolak, 319
Eruh, 74, 102
Erzin, 92
Erzincan, 15, 16, 19, 20, 27, 28,
29, 30, 31, 54, 59, 69, 75, 80,
88, 92, 94, 112, 117, 120, 176,
226, 527, 529, 530, 531, 533,
535
Erzurum, 28, 31, 69, 72, 81, 82,
86, 92, 94, 163, 275, 482, 491,
527, 529, 534, 546
Esat Budakoğlu, 9, 14, 18, 25, 29,
32, 40, 45, 49, 50, 58, 63, 68,
71, 77, 80, 82, 83, 96, 97, 98,
100, 108, 165, 229
Esat Mahmut Karakurt, 10, 21,
29, 30, 31, 32, 35, 37, 91, 178,
179, 513
Esenboğa Hava Alanı, 91
Eskipazar, 44
Eskişehir, 41, 42, 90, 98, 117,
194, 279, 305
Eşraf Ayhan, 529
Eşref Ayhan, 20, 22, 24, 79, 541
Et ve Balık Kurumu, 38, 42, 94,
120, 230, 536
Etem Menderes, 13, 27, 30, 38,
41, 44, 46, 66, 69, 73, 90, 102,
103, 110, 317, 394, 395, 489,
490
Eyüp Aksoy, 434
Eyüp Çakmak, 171
Fahrettin Gömlü, 544
Fahri Karakaya, 27, 277, 295,
508, 530
Faik Ahmed Barutçu, 181, 457
Faik Ahmet Barutçu, 440
Falih Rıfkı, 167, 204, 466
Farsça, 385
Faruk Ayanoğlu, 13, 18, 45, 46,
47, 48, 49, 51, 52, 56, 58, 61,
63, 64, 65, 67, 70, 75, 77, 89,
90, 91, 93, 94, 97, 106, 112,
113, 119, 120, 121, 143, 144,
149, 159, 528, 529, 530, 539
Faruk Oktay, 545
Faruk Tunca, 114
Fâtiş Başbuğ, 492
Fatin Rüştü Zorlu, 15, 43, 70, 86,
109, 164, 219, 222
Fatsa, 22, 118
Fazıl Cemali, 164
Fazıl Yalçın, 5, 9, 19, 30, 92,
207, 496, 528, 530, 531, 538
Federal Almanya, 323, 386, 401
Feke, 31, 36, 91
Ferda Güley, 12, 20, 25, 30, 33,
66, 80, 83, 91, 117, 139, 141,
142, 531, 532, 533
Ferhan Arkan, 531
Ferid Melen, 15, 62, 79, 95, 102,
181, 421, 437, 442, 522
Fethi Batur, 528, 540
Fethi Çelikbaş, 5, 12, 14, 17, 18,
19, 20, 22, 38, 50, 58, 70, 71,
73, 82, 84, 89, 90, 95, 102,
104, 112, 114, 118, 143, 144,
148, 207, 208, 209, 213, 214,
496, 501, 525, 529, 530, 531,

532, 533, 534, 543, 544, 545,
546
Fethi Ülkü, 29, 71, 73, 77, 122
Fethiye, 86, 101, 264
Fevzi Aktaş, 61
Fevzi Hacirecepoğlu, 65, 66
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu, 220
Fevzi Uçaner, 15, 16, 41, 46, 52,
53
Fındık Tarım Satış Kooperatifleri,
24
Fikri Karanis, 52
Finlandiya, 280, 403
Florya, 26, 59, 83
Fransa, 243, 282, 323, 333, 401,
402, 438, 439, 444, 459, 467,
476, 477
Fuat Börekçi, 373, 384, 478
Fuat Onat, 529, 542
Fuzuli, 157
Gabriel Nurdangiyan, 345
Galata, 22
Gallup Enstitüsü, 433
Gani Gürsoy, 532
gayriresmî teşekkül, 129
Gazeteciler Sendikası, 9
Gazianteb, 32, 40, 44, 52, 53,
215, 496, 497, 516, 519, 524,
530
Gaziantep, 42, 223, 516, 530,
533
Gediz, 33, 85, 99, 171, 172, 175
Gemerek, 20, 109
Genç, 45, 46, 58, 60, 61, 148
Gençlik Parkı, 77
gensoru, 7, 175, 176, 178, 182,
211, 454, 468
istihzah, 7
Gercüş, 13, 14, 19, 20, 64, 86,
97, 99, 105, 116, 120
562

Gerze, 49
Geyikli, 215
Giresun, 24, 437
Gouvernement De Facto, 445
Göksun, 10, 36, 63, 121
Gölcük Deniz Hastanesi, 15
Göle, 112, 529, 530, 532, 548
Göhlisar, 118
Gölköy, 22, 35, 66, 173
Gösteri Yürüyüşleri Kanunu,
140, 195, 210, 213, 216, 540,
541
güçler birliği ilkesi, 7
Güdül, 53, 87, 118
Gülhane Tıp Akademisi, 21, 41
Gülhane Tıp Akademisi, 90
Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti,
235, 237, 327, 346, 409, 410
Gümrük ve İnhisarlar Vekili, 10,
12, 14, 15, 20, 34, 37, 49, 51,
59, 64, 69, 72, 86, 100, 109,
115
Gümüşane, 12, 14, 19, 21, 23, 34,
41, 45, 49, 51, 99, 108, 109,
116, 301
Gümüşhane, 9, 31, 88, 90, 108,
109, 116, 118, 530, 531, 532
Gürgentepe, 10
Gürün, 53, 63, 65, 67, 68, 72, 76,
84, 88, 100, 102, 108, 112,
115, 121
H. Hayati Ülkün, 187
Hadi Hüsman, 12, 14, 20, 34, 49,
51, 64, 69, 72, 86, 100, 109
Hâdi Hüsman, 10, 59
Hafik, 74, 92
Hâkimler Kanunu, 166, 168
Hakkı Kurmel, 216, 529, 542

Halil Gürün, 63, 65, 67, 68, 72,
76, 84, 88, 100, 102, 108, 112,
115, 121
Halil Özyörük, 467
Halil Sezai Erkut, 21, 29, 32, 58,
59, 60, 61, 79, 80, 81, 103,
106, 531
Halil Turgut, 31, 92
Halim Ateşalp, 9, 17, 20, 22, 23,
26, 29, 31, 33, 40, 41, 43, 59,
60, 62, 65, 74, 78, 81, 82, 85,
87, 91, 92, 94, 100, 107, 108,
109, 113, 115, 117, 119, 121,
530, 532
Halit Gürpınar, 170, 171
Halk Bankası, 70
Halk Fırkası, 172
Halk Partisi, 12, 100, 172, 190,
191, 192, 198, 209, 214, 221,
228, 248, 257, 258, 261, 262,
264, 267, 276, 277, 286, 288,
292, 293, 349, 350, 354, 361,
363, 365, 368, 372, 389, 428,
429, 430, 437, 439, 441, 442,
443, 445, 446, 450, 451, 454,
456, 473, 474, 493, 538, 545,
548
Halûk Çulha, 528, 539
Haluk Şaman, 33, 81, 83, 108,
225, 226
Hamburg, 427
Hamdi Başak, 319, 530, 549
Hamdi Öner, 18, 49, 70, 73, 76,
83, 114, 165, 166, 168, 500,
533
Hamdi Ragıp Atademir, 527, 534
Hamza Eroğlu, 23, 51, 55, 70,
181, 531, 533
Hamza Osman Erkan, 319
Hani, 31, 85, 92, 99, 299, 453

Harbiye, 97
Hariciye Encümeni, 387
Hariciye Vekâleti, 235, 237, 261,
326, 328, 409, 410
Hariciye Vekili, 10, 15, 20, 26,
34, 35, 37, 38, 43, 51, 70, 86,
109, 164, 219, 222, 394, 444
Hasan Değer, 54
Hasan Erdoğan, 33, 37, 370, 371
Hasan Fehmi Evliya, 36, 95, 99,
106, 111, 121
Hasan Polat, 10, 12, 41, 46, 58,
60, 65, 73, 76, 77, 79, 80, 81,
89, 90, 102, 110, 242, 307,
333, 364, 416, 471, 473, 493
Hasan Polatkan, 10, 12, 41, 46,
58, 60, 65, 73, 76, 77, 79, 80,
81, 89, 90, 102, 110, 242, 307,
333, 364, 416, 471, 473, 493
Hasan Tez, 11, 12, 17, 23, 27,
32, 33, 41, 42, 61, 70, 73, 74,
77, 78, 79, 81, 93, 94, 96, 98,
101, 106, 111, 113, 114, 370,
467, 496, 527, 529, 530, 532,
533, 535, 545
Hasankeyf, 13, 82, 86, 120
Hassa, 68
Hatay, 10, 26, 49, 58, 62, 68, 71,
74, 76, 92, 97, 108, 114, 115,
120, 176, 179, 496, 527, 528,
530, 531, 536, 537, 541, 547
Hava Harb Okulu, 90
Hava Kuvvetleri, 395
Hava Meydanı, 33, 44, 81, 93
Haydarpaşa, 49, 434
Haymana, 42, 48, 62
Hayrettin Erkmén, 9, 18, 23, 24,
28, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 43,
44, 45, 47, 55, 56, 57, 58, 59,
61, 62, 63, 67, 70, 76, 79, 82,

86, 87, 94, 95, 100, 101, 107,
109, 111, 115, 120, 121, 125
Hayri Çopuroğlu, 21, 25, 33, 73,
312, 528, 538
Hazer, 19, 22, 25, 27, 49, 50, 59,
77, 84, 214, 498
Hazine, 241, 245, 248, 332, 415
Hekimhan, 21, 34, 41, 116
Hesap Uzmanlığı, 546
Heyet-i Mebusan, 175
Hıfzı Oğuz Bekata, 17, 40, 77,
96, 100, 179, 181, 223, 346,
366, 367, 431, 437
Hınıs, 86
Hızır Aydın, 11, 13, 76, 122, 533
Hikmet Bayur, 36, 278, 368,
371, 372, 458
Hilmi Savcı, 25, 26, 80
Hilmi Soydan, 22, 69, 76, 80, 96,
105
Himmet Ölçmen, 259, 318
Hindistan, 282, 312, 401, 438
Hint, 133
Hirfanlı, 28, 92
Hirfanlı Barajı, 28
Hirsch, 152, 156
Hitler, 292, 293, 460, 461
Hollanda, 257, 282
Horasan, 44, 104
Hozat, 68, 69
Hükümet, 7, 31, 34, 45, 68, 81,
89, 102, 114, 118, 123, 124,
132, 146, 151, 154, 175, 176,
177, 179, 180, 188, 190, 191,
193, 195, 211, 213, 226, 234,
250, 252, 254, 257, 270, 278,
280, 282, 285, 308, 316, 321,
322, 325, 334, 339, 346, 347,
348, 349, 360, 367, 369, 375,
386, 398, 403, 407, 411, 421,
564

422, 430, 431, 432, 434, 435,
436, 437, 443, 444, 446, 451,
452, 454, 458, 463, 466, 467,
475, 543, 551
Hür Adam gazetesi, 375
Hürrem Müftügil, 21
Hürriyet gazetesi, 287, 296, 297,
298
Hürriyet Partisi, 209, 220, 288,
539, 543
Hüsamettin Coşkun, 528, 540
Hüseyin Avni Göktürk, 219, 286
Hüseyin Balık, 257, 508, 510,
527, 530, 535, 548
Hüseyin Bayrı, 38, 121
Hüseyin Cahit, 448, 449
Hüseyin Fırat, 187
Hüseyin Naili Kubalı, 13, 142,
143, 149, 151, 156, 160
Hüseyin Nailî Kubalı, 143, 144,
154, 160
Hüseyin Şahin, 19, 54, 530
Hüsrev Polat, 21, 23, 31, 41, 49,
51, 90
Hüsrev Yürür, 24, 68, 528, 532
ICA yardımı, 336
İğdır, 46, 102, 105, 110, 521
Irak, 10, 12, 15, 35, 38, 70, 164,
165, 200, 438
Isparta, 310
İşçi Sendikaları Konfederasyonu,
96
İbrahim Arpacı, 457
İbrahim Etem Karakapıcı, 25,
36, 101, 106
İbrahim İmirzalıoğlu, 9, 24, 55,
56, 57, 110
İbrahim İmirzalıoğlu, 98, 103,
529, 533, 541

İbrahim Saffet Omay, 25, 30,
169, 195, 197
İbrahim Subaşı, 533
İbrahim Us, 32, 35, 92, 94, 102,
113
İbrahim Ziver, 308
İcra Vekilleri Heyeti, 182, 446
İçel, 187, 318, 395, 397, 527,
537
İçtüzük, 6, 7, 12, 124, 137, 139,
149, 160, 161, 176, 182, 248,
352, 454, 495, 497, 498, 499,
500, 511, 514, 515
İhsan Ada, 49, 58, 62, 71, 76, 97,
108, 114, 115, 179, 496, 527,
528, 530, 536, 537, 547
İhsan Gülez, 54, 58
İhsan Metiner, 15
İhsan Yalkın, 530
İhtiyarlık sigortası, 26, 79
İhzari Encümen, 507, 508, 512,
516
İkinci Dünya Harbi, 158, 242,
311, 492
İkinci Dünya Savaşı, 282, 369,
370
İktidar, 156, 199, 280, 351, 444,
455, 471
İktisadi Devlet Teşekkülleri, 17,
77, 81, 89, 90, 96, 106, 112,
116, 118, 119, 123, 182, 262,
320, 321, 339, 340, 342, 351,
390, 399, 400, 439, 441
İl İdaresi Kanunu, 139, 140, 170
İlahiyat Fakültesi, 313, 314, 383,
384
İlhan Engin, 203
İlhan Sipahioğlu, 97
İller Bankası, 68, 109
İlyas Seçkin, 230, 531

İmam - Hatip okulları
İmam Hatip Okulu, 27, 383
İmam ve Hatip Okulları, 375
İmam-Hatip Okulu, 52, 65
İmar ve İskân Vekili, 19, 20, 27,
30, 32, 35, 38, 45, 50, 51, 59,
60, 62, 64, 68, 69, 72, 77, 79,
81, 86, 87, 100, 101, 109, 115
İmar Vekâleti, 236, 237
İmranlı, 26
İngilizce, 136
İngiltere, 158, 243, 282, 288,
323, 333, 336, 401, 403, 417,
438, 439, 443, 466, 474, 475
İnhisarlar İdaresi, 12, 34, 49
İnönü, 188, 189, 193, 195, 196,
198, 200, 202, 204, 206, 212,
213, 214, 221, 284, 288, 293,
310, 378, 451, 459, 460, 466,
496, 530, 532
İnsan Hakları, 281, 457, 485,
486
İnsan Hakları Evrensel
Beyannamesi, 281
İran, 438
İskenderun, 23, 28, 62, 74, 78,
115, 546
İskilip, 60, 71, 86, 317
İslâm İlahiyat Enstitüsü, 87, 486
İsmail Güven, 9, 22, 25, 29, 30,
54, 62, 64, 89, 96, 115, 530,
532
İsmail Hakkı Talay, 10, 13, 28,
80, 317, 490
İsmail İnan, 9, 15, 18, 25, 28, 44,
78, 79, 80, 81, 83, 86, 87, 94,
96, 98, 107, 110, 113, 115,
116, 119, 125, 127, 128, 130
İsmail Rüştü Aksal, 181, 248,
262, 263, 267, 275, 277, 291,
565

307, 338, 356, 360, 364, 365,
368, 372
İsmet İnönü, 188, 193, 198, 204,
212, 213, 310, 378, 451, 459,
460, 496, 530, 532
İsmet Paşa, 175, 193, 201, 211,
212, 213, 214, 308, 461, 466
İspanya, 37, 401
İsparta, 11, 379, 487
İsrail, 311, 401
İstanbul, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 18,
19, 21, 31, 32, 33, 34, 37, 39,
40, 41, 42, 45, 50, 51, 52, 56,
58, 60, 61, 63, 76, 80, 83, 84,
89, 91, 97, 100, 102, 106, 107,
108, 114, 125, 139, 140, 142,
143, 145, 149, 155, 157, 159,
165, 166, 169, 170, 189, 200,
214, 258, 270, 273, 288, 295,
296, 297, 298, 379, 390, 434,
435, 450, 461, 466, 471, 484,
492, 496, 504, 506, 528, 531,
532, 545, 549, 551
İstanbul Üniversitesi, 13, 34, 51,
114, 142, 143, 149, 155, 159
İstatistik Genel Müdürlüğü, 340
İstatistik Umum Müdürlüğü,
235, 236, 326, 327, 409, 410
İstiklal Harbi, 172
İsveç, 386, 403, 438, 439, 487
İsviçre, 448, 449
İş Bankası, 268
İş Kanunu, 497, 542
İşçi Sendikaları Konfederasyonu,
9, 125, 126, 127, 128, 129,
130
İşçi Sigortaları, 18, 45, 58, 61,
71, 98, 108, 114
İşçi Sigortaları Kurumu, 18, 45,
58, 61, 98, 108, 114
566

İtalya, 243, 334, 402, 417, 427,
516, 517, 522
İvrindi, 18
İzmir, 9, 28, 36, 39, 40, 50, 51,
56, 69, 100, 102, 112, 114,
117, 120, 125, 188, 189, 194,
195, 216, 288, 291, 296, 396,
442, 450, 489, 524, 527, 529,
531, 534, 537, 544
İzmit, 15, 16, 18, 83
İzzet Akçal, 14, 17, 25, 29, 32,
33, 44, 70, 81, 82, 86, 96, 97,
108, 112, 171, 174, 185, 186,
313, 382, 485, 499, 501, 514
İzzettin Cilli, 541
jandarma, 19, 32, 85, 138
Jandarma, 204, 235, 236, 326,
328, 409, 410
Jandarma Umum Kumandanlığı,
235, 236, 326, 409, 410
Japonya, 51, 293, 323, 426, 438,
439
Kadıköy, 20, 139, 140
Kadir Kocaeli, 533
Kadri Eroğan, 170
Kadriye Cımbıracı, 121
Kağızman, 45, 47, 68, 100, 104,
105, 107, 108, 116, 117
Kahraman Sağra, 25, 82
Kalecik, 48, 62, 64, 71, 73, 82,
91, 93
Kaman, 21, 31, 57, 73, 95, 100,
101
Kâmil Boran, 22
Kâmil Gündeş, 532, 549
Kâmil Kırıkoğlu, 231, 469
Kâmil Sürenkök, 45, 46, 84, 88,
89
Kâmil Tabak, 43, 44, 46, 47, 56
Kâmil Tayşi, 528, 541

Kanada, 438
Karabük, 41, 42, 305, 442
Karabük Demir ve Çelik
Fabrikaları, 442
Karadeniz, 20
Karakedi Dergisi, 465
Karaköprü, 5, 187, 212
Karamanlı, 73, 115
Karamanlis, 193
Karataş, 81
Karlıova, 45, 46
Karma Soruşturma Komisyonu,
184
Kars, 19, 24, 25, 27, 32, 33, 35,
37, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
61, 63, 67, 68, 70, 71, 72, 73,
74, 76, 77, 82, 84, 86, 90, 91,
92, 94, 97, 99, 100, 102, 104,
105, 107, 108, 109, 110, 112,
113, 116, 117, 122, 223, 226,
271, 272, 279, 296, 368, 370,
371, 396, 498, 503, 509, 517,
521, 527, 529, 530, 531, 532,
538, 548
Kasım Gülek, 253, 254, 259,
286, 496, 528, 529, 530, 531,
532, 533, 534, 539, 541, 547,
548, 549, 550, 551, 552
Kastamonu, 111, 396, 458
Kayseri, 25, 45, 47, 57, 96, 216,
256, 528, 529, 530, 532, 538,
542, 549
Kayseri Ağır Ceza Mahkemesi,
25, 96
Kâzım Karabekir, 446
Keban, 10, 13, 80, 106
Kemal Aksüyek, 529, 546
Kemal Atal, 539
Kemal Demiralay, 11
Kemal Erdem, 528, 539
Kemal Güven, 44, 45, 47, 67, 68,
70, 71, 73, 74, 99, 100, 104,
105, 107, 108, 113, 116, 117
Kemal Özçoban, 226, 527, 535
Kemal Sarıbrahimoğlu, 10, 11,
21, 22, 29, 37, 44, 47, 63, 64,
66, 67, 69, 70, 72, 76, 83, 87,
93, 98, 103, 107, 109, 111,
114, 314
Kemal Satır, 41, 65, 77
Kemalizm, 451
Kerametdin Gençler, 28, 60, 528,
529
Keskin, 40, 43, 44, 48, 52, 55,
59, 63, 64, 66, 67, 72, 73, 78,
79, 81, 88, 91, 101, 104, 110,
115, 286
Keskin Mahkemesi, 286
Kıbrıs, 9, 10, 20, 31, 82, 125,
126, 127, 129, 130, 193, 198
Kıbrıs Türktür Cemiyeti, 9
Kırıkkale, 42, 45, 47, 48, 50, 64,
65, 67, 68, 73, 77, 84, 91, 98,
101, 104, 110, 113
Kırklareli, 528, 549
Kırşehir, 9, 13, 19, 21, 25, 28, 30,
31, 33, 57, 61, 66, 73, 92, 100,
143, 146, 157, 207, 208, 276,
281, 291, 312, 317, 361, 496,
528, 530, 531, 533, 534, 538
Kızılay, 20, 49, 55
Kızılcahamam, 9, 14, 58, 61, 77,
88, 101, 103, 104, 118, 133,
535
Kızıltepe, 13, 19, 20, 26, 79, 82,
89, 99, 116
Kiği, 45, 46, 47, 84, 119
Kilis, 34, 95, 96
Klemanso, 444, 459, 476
Kocaeli, 15, 18

Koçhisar, 48, 62
Komünist Partisi, 448
Konya, 20, 48, 113, 187, 194,
259, 309, 318, 376, 527, 534
Koraltan, 352, 425, 450
Kore, 13, 51, 390, 393, 401, 422,
443
Korkuteli, 73
Kozan, 31, 91, 98, 103
Köy enstitüleri, 87
Köylü gazetesi, 480
Kredi Yapı Sandığı A. Ş., 107
Kulp, 31, 92
Kurşunlu, 44, 91
Kurtalan, 16
Kütahya, 33, 85, 106, 171, 173,
175, 528, 538, 544
Lâiklik, 312
Lalapaşa, 26
Le Rire, 467
Lenin, 447, 450
Lice, 31, 92
Londra, 82, 97, 108, 109, 198,
349
Lozan, 20, 279, 378
Lûtfi Kırdar, 23, 28, 35, 36, 42,
55, 61, 70, 71, 75, 76, 78, 79,
80, 81, 111, 119, 120
Lübnan, 10, 489
Lüksemburg, 402, 427
Lûtfi Kırdar, 11, 16, 49, 94
M. Âli Ülgen, 396
M. Yaşar Alhas, 34
Maarif Vekâleti, 78, 89, 116,
132, 135, 147, 159, 235, 237,
326, 328, 409, 410, 485, 537
Maarif Vekili, 10, 12, 13, 15, 21,
27, 30, 32, 35, 40, 41, 44, 45,
46, 48, 51, 52, 60, 64, 65, 68,
69, 70, 72, 73, 77, 78, 79, 80,
568

81, 87, 88, 89, 96, 101, 102,
109, 110, 115, 116, 132, 133,
134, 135, 142, 143, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 153, 155,
156, 157, 158, 159, 162, 163,
164, 454
Maden, 28, 29, 31, 33, 60, 62,
68, 73, 75, 76, 78, 81, 93, 103,
106, 110, 111, 240, 331, 414
Maden Hurdacılığı T. A., 62, 68,
73, 75, 76, 93, 106, 111
Maden Hurdacılığı T.A. Ş, 28
Maden İşçileri Federasyonu, 33
Maden İşçileri Sendikası, 33
Maden İşletmeleri, 31
Mağara, 31, 36, 63, 66, 67, 91
Mahmut Goloğlu, 6, 10, 12, 14,
44, 70, 497, 511, 542
Makina Kimya Endüstrisi
Kurumu, 110
Makîna Yedek Parçaları T.A., 75
Makine Yedek Parçaları Türk
A.Ş, 33
Malatya, 12, 21, 25, 26, 28, 32,
34, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
47, 48, 51, 52, 53, 55, 56, 58,
59, 61, 65, 67, 68, 79, 80, 81,
82, 84, 86, 88, 89, 92, 94, 107,
111, 114, 116, 119, 120, 136,
176, 187, 188, 193, 218, 223,
230, 266, 370, 396, 496, 528,
530, 532, 533, 534, 538
Malazgirt, 32, 86
Maliye Bakanı, 41, 77, 242, 243,
245, 246, 248, 257, 307, 333,
337, 338, 364, 365, 366, 367,
368, 457, 471
Maliye Müfettişi, 518, 520, 522
Maliye Vekâleti, 89, 235, 237,
300, 326, 328, 409, 410, 546

Maliye Vekili, 10, 12, 15, 21, 27,
30, 32, 41, 46, 58, 60, 65, 73,
76, 77, 79, 80, 81, 89, 90, 102,
110, 116, 117, 242, 304, 346,
348, 372, 373, 416, 417, 419,
425, 431, 457, 471, 473, 483,
493, 494
Maltepe, 503
Manisa, 28, 36, 188, 207, 278,
355, 368, 445, 446, 453, 455,
458, 528, 530, 531, 538, 547
Maraş, 10, 11, 19, 20, 22, 23, 24,
33, 35, 36, 37, 53, 62, 63, 65,
67, 68, 69, 72, 76, 80, 84, 88,
95, 96, 99, 100, 102, 105, 106,
108, 111, 112, 115, 116, 117,
119, 120, 121, 179, 181, 248,
289, 298, 300, 363, 443, 446,
449, 450, 457, 529, 530, 532,
546
Mardin, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18,
19, 20, 22, 25, 26, 28, 30, 31,
32, 34, 35, 36, 37, 38, 50, 63,
64, 69, 71, 74, 77, 79, 80, 82,
83, 84, 85, 86, 89, 96, 97, 99,
101, 102, 105, 116, 119, 120,
465, 529, 531, 533, 546
Marmara, 16, 37
Marshall yardımı, 422
Matbuat Kanunu, 275, 445, 446
Matbuat Umum Müdürlüğü, 446
Mazhar Şener, 437, 439
Mazıdağ, 36, 116
Mazıdağı, 69, 74, 102, 105
Mazlum Kayalar, 204, 396, 542
Mazlûm Kayalar, 529
Meclis Başkanlığı, 7, 12, 136,
139, 176, 183, 281, 324, 407,
495

Meclis Genel Kurulu, 143, 176,
183, 187, 190, 218, 219, 234,
242, 333, 495, 496, 497, 517,
534
Meclis İdare Amiri, 138
Meclis soruşturması, 7, 207, 219
Meclis Tahkikatı, 223, 225, 227,
230, 468
MECLİS TAHKİKATI, 5, 182
Medeni Berk, 20, 30, 32, 45, 50,
51, 59, 60, 62, 64, 68, 69, 72,
77, 79, 81, 86, 87, 90
Mehmet Abastı, 538
Mehmet Ali Arıkan, 13, 14, 15,
16, 18, 19, 20, 22, 26, 28, 30,
34, 36, 37, 38, 50, 63, 64, 71,
74, 77, 79, 82, 84, 85, 86, 89,
97, 99, 101, 102, 105, 116,
119, 120, 529, 531, 533, 546
Mehmet Ali Ceritoğlu, 40, 42,
43, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 52,
55, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66,
67, 68, 72, 73, 77, 78, 79, 81,
84, 87, 88, 91, 95, 100, 101,
103, 104, 108, 109, 110, 113,
114, 115, 120, 533
Mehmet Ali Karaşahin, 54
Mehmet Delikaya, 51, 53, 55, 56
Mehmet Dölek, 318
Mehmet Erdem, 319, 396
Mehmet Geçioğlu, 27, 64, 77,
87, 98, 101, 310, 379, 485
Mehmet Hazer, 19, 25, 27, 49,
50, 59, 77, 84, 214, 498
Mehmet Kâmil Boran, 9, 25, 31,
32, 34, 36, 37, 80, 82, 83, 85,
89, 96
Mehmet Karasan, 483
Mehmet Kartal, 51, 53, 68, 84,
86, 94, 187, 532, 534

Meksika, 438
Melih Fırat, 529
Melih Kemal Küçüktepepınar, 9,
27, 33, 80, 179
Melik Fırat, 546
Memurin Kanunu, 151
Meni İsrifat Kanunu, 109
Meriç, 16, 38, 99, 105
Merkez Andlaşması Teşkilâtı,
165
Merkez Bankası, 240, 248, 249,
264, 274, 321, 331, 340, 342,
389, 399, 415
Mersin, 32, 517
Mesudiye, 20, 79
Meşrutiyet, 455
Metal Sanayii Anonim Şirketi,
83
Mısır, 438
Midyat, 13, 19, 20, 22, 34, 38,
50, 79, 85, 97, 99, 101, 102,
105, 116, 120
Milano, 126
Milletlerarası Basın Enstitüsü, 36,
37, 97, 228, 449
Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları
Konfederasyonu, 9, 96, 125
Milletlerarası İktisadi İş Birliği
Teşkilâtı, 235, 237, 326, 409,
410
Milletlerarası İktisadi İşbirliği,
86
Milletlerarası Para Fonu, 322,
323, 333, 336, 346, 366
Milli Eğitim Bakanı, 131
Milli Eğitim Bakanlığı, 142
Millî Koruma Kanunu, 181
Milli Korunma Kanunu, 11, 44,
340, 372, 548
Milli Mücadele, 195, 278
570

Milli Müdafaa Encümeni, 386
Millî Müdafaa Vekâleti, 235,
236, 319, 326, 328, 388, 389,
396, 409, 410, 492, 493
Milli Müdafaa Vekili, 13, 27, 28,
32, 41, 69, 73, 90, 110, 317,
394, 489, 490
Millî Müdafaa Vekili, 21, 27, 30,
32, 38, 41, 44, 46, 52, 66, 73,
102, 103, 110, 117, 387, 492
Milli Müdafaa Yüksek Kurulu,
387
Milli Piyango, 240, 331, 414
millî plân dairesi, 254
Millî Savunma, 255, 393
Milli Savunma Bakanı, 317, 391,
394, 493
Milli Savunma Bakanlığı, 315,
386, 390
Milliyet Gazetesi, 167
Mineapolis Moline Türk Traktör
Fabrikası, 11, 14
Mithat Paşa, 281
Mithat Perin, 528, 532, 549
Moskova, 447, 450
Muammer Akpınar, 86, 90
Muammer Tekin, 24, 26, 34, 68,
71, 92, 99, 112
Mudanya, 94
Muğla, 344, 426
muhalefet, 9, 123, 124, 137, 156,
160, 176, 177, 191, 193, 194,
195, 203, 205, 207, 211, 214,
220, 231, 248, 249, 253, 263,
266, 275, 276, 278, 280, 281,
285, 290, 291, 307, 309, 338,
339, 341, 342, 349, 352, 360,
363, 367, 369, 375, 428, 436,
442, 443, 445, 456, 457, 458,
460, 464, 469, 471, 475, 476,

497, 502, 510, 511, 515, 535,
536, 537, 538, 539, 540, 541,
542, 545, 546, 547, 548, 549,
551
Muhittin Özkefeli, 528, 538
Muhsin Ertuğrul, 27, 88
Muhtelit Encümen, 184, 187,
495, 503, 511, 512, 516, 517,
523
Muradiye, 52, 57, 71, 89, 97
Muslihittin Yılmaz Mete, 230
Musolini, 311
Mustafa Altınoğan, 64, 67
Mustafa Demir, 375
Mustafa Kemal, 309, 385
Mustafa Lâtifoğlu, 14, 49, 51,
106, 528, 529
Mustafa Nuri Okçuoğlu, 84, 119
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, 6,
53, 497, 511, 542
Mustafa Runyun, 309, 376
Mustafa Saraç, 31, 33, 34, 35,
78, 83, 107
Mustafa Yeşil, 9, 44, 72, 77, 101,
104, 107, 118, 529
Muş, 16, 31, 32, 82, 87, 88, 92,
101, 113
Muzaffer Kurbanoglu, 9, 12, 22,
45, 52, 56, 58, 60, 62, 66, 68,
78, 90, 123, 207, 531
Müddeiumumi, 166, 167, 513,
514
Müfit Erkuyumcu, 185, 186
Müfit Kuyumcu, 497, 500
Mükerrem Sarol, 229, 349, 463,
467, 531
Münakalât Vekâleti, 60, 62, 66,
68, 78, 236, 237, 327, 328,
409, 410
Münakalat Vekili, 506

Münakalât Vekili, 15, 16, 21, 22,
27, 30, 31, 35, 41, 46, 52, 53,
60, 66, 90, 91, 108, 110, 117,
118
Münib Hayri Ürgüplü, 507
Münip Özer, 482, 527, 534
Münir Ekşi, 10, 86, 90, 103, 179
Müslüman, 173, 174, 310, 311,
314, 481, 483, 486
Müşterek Pazar Anlaşması, 401,
402
Naci Sadullah, 28
Nafia Vekâleti, 235, 237, 326,
328, 389, 409, 410
Nafia Vekili, 10, 11, 13, 16, 17,
22, 28, 31, 33, 35, 38, 41, 44,
46, 47, 53, 54, 60, 61, 66, 69,
70, 73, 74, 76, 77, 78, 80, 81,
91, 92, 93, 103, 104, 105, 106,
108, 110, 111, 118, 120, 122,
547
Namık Gedik, 9, 10, 12, 14, 18,
19, 20, 26, 30, 40, 43, 45, 49,
50, 51, 54, 59, 62, 63, 64, 68,
71, 72, 77, 82, 83, 84, 85, 86,
98, 99, 100, 109, 114, 115,
139, 169, 190, 200, 203, 208,
215, 222, 549
Namık Zeki Aral, 543
NATO, 20, 51, 86, 90, 103, 112,
257, 388, 389, 390, 391, 392,
395, 489, 490
Nâzım Hikmet, 448
Nâzım Öztürk, 31, 35, 71, 94,
103, 106, 119, 120
Nazimiye, 68, 76
Nazmi Yaraş, 50
Nebil Sadi Altuğ, 528, 538
Necati Alp, 14, 19, 34, 88, 99
Necati Diken, 33, 71, 108

Necati İltter, 10, 32, 488
Necip Fazıl Kısakürek, 464
Necmeddin Önder, 211
Necmeddin Öner, 290
Nedim Ökmen, 12, 14, 17, 24,
36, 43, 48, 57, 62, 67, 70, 76,
95, 96, 107, 108, 111, 121,
122
Nevşehir, 28, 52, 56, 188, 211,
290, 392, 497, 503, 505, 507,
510, 528, 538
Nevzat Arman, 24, 26, 79, 80,
530, 532
Niğde, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16,
17, 22, 25, 26, 28, 29, 30, 33,
34, 35, 36, 37, 38, 44, 52, 53,
54, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 71,
74, 78, 80, 85, 86, 89, 92, 96,
98, 99, 101, 105, 106, 107,
108, 115, 120, 121, 171, 386,
503, 530, 532
Niğde Ağır Ceza Mahkemesi, 9
Nihat Kurtça, 49
Nihat Reşat Belger, 157
Nihat Sargınalp, 108, 109, 118,
530, 531, 532
Nijerya, 438
Niksar, 54, 74
Niyazi Ecevit, 113, 119
Niyazi Eronat, 18
Nizip, 516, 517
Non gouvernemental, 129
Norveç, 403
Numan Kurban, 319
Nureddin Fuad Alpkartal, 492
Nurettin Aknoz, 490
Nurettin Akyurt, 32, 43, 44, 47,
223, 530
Nurettin Manyas, 527, 530, 532

Nuri Ciritoğlu, 20, 59, 71, 73,
98, 527, 535
Nuri Menemenci, 296
Nuri Onur, 527, 528, 529, 535,
540, 541, 544
Nuri Togay, 527, 535
Nusaybin, 13, 26, 30, 50, 64
Nusret Durakbaşı, 112, 115,
116, 117, 119, 120, 121
Nusret Kirişcioğlu, 461
Nusret Kirişcioğlu, 197, 319,
522, 524
Nusret Kuruoğlu, 524
Nusret Safa Coşkun, 15, 16, 27,
31, 75, 88, 117, 529, 531
Nüvit Yetkin, 5, 12, 25, 26, 36,
80, 136, 137, 176, 188, 190,
218, 222, 230, 532, 533
Nüzhet Akın, 12, 136, 138, 319
Nüzhet Çubukçu, 11, 34, 95
Nüzhet Ulusoy, 396
O.E.E.C. Konseyi, 337
Oltu, 86
Ordu, 10, 12, 20, 22, 23, 24, 25,
26, 27, 30, 33, 34, 66, 68, 71,
79, 80, 82, 83, 86, 90, 91, 92,
95, 99, 103, 112, 117, 118,
139, 179, 364, 377, 489, 491,
524, 528, 529, 531, 532, 533,
539, 541, 551
Orhan Tunca, 117
Orhan Uygun, 530
Orhaneli, 542
Orman Kanunu, 497, 549
Orman Umum Müdürlüğü, 57
Orta, 12, 91, 115, 200, 244, 274,
455
Orta - Doğu Teknik Üniversitesi,
12
Orta-Doğu, 115, 200, 244, 334

Orta-Şark, 274
Osman Ağan, 170
Osman Alişiroğlu, 12, 53, 528,
533, 540
Osman Bölükbaşı, 25, 281, 288,
317, 361, 462, 496, 533, 534
Osman Canatan, 13, 31, 100,
143, 144, 146, 528, 538
Osman Eroğlu, 116, 118, 119,
121, 530, 531
Osman Kavuncu, 45
Osman Nuri Lermioğlu, 529, 546
Osman Yeltekin, 82, 86, 531
Osmaniye, 107
Osmanlı, 7, 176, 231, 253, 345,
369, 424, 459, 460, 470, 539
Osmanlı Devleti, 253, 369, 424
Ovacık, 69, 76, 92, 110
Ömer Başegmez, 528, 530, 538
Ömer Fevzi Reşa, 92, 120
Ömer Güriş, 531
Ömer Şengül, 540
Ömer Yüksel, 29
Ömerli, 20, 26, 116
Özalp, 5, 184, 185, 212
Özdemokrat gazetesi, 113
Pakistan, 199, 312, 438
Paris, 101, 322, 337, 427
Partizan Neşriyatı Dinlemiyenler
Derneği, 169
Patagonya, 133
Pazarcık, 19, 108, 111
Peçenek barajı, 53
Pertev Arat, 146
Pervari, 74
Pervin Turanlar, 537
Petrol Kanunu, 335
Petrol Ofis, 67, 111, 177
Poincaré, 444
Polatlı, 66, 67, 83, 110

polis, 168, 188, 189, 216
Polis, 535, 538
Polonya, 438
Portekiz, 293, 403
Posof, 48
Pozantı, 54
Pötürge, 53
PTT, 21, 30, 52, 78, 90, 91, 103,
111, 112, 117, 330, 413, 541
Randal, 289
Rasih Kaplan, 455
Rasim İlker, 530
Rasim Yönelmi, 54
Ratip Tahir Burak, 25, 83
Rauf Bayındır, 28, 29, 30, 59,
80, 112, 120
Recep Dengin, 9, 10, 11, 12, 14,
18, 23, 28, 31, 33, 49, 50, 54,
56, 62, 64, 65, 66, 68, 73, 75,
76, 81, 84, 89, 93, 94, 96, 99,
106, 110, 111, 112, 117, 200,
532
Recep Peker, 213
Refahiye, 75, 535
Refik Koraltan, 425
Refik Saydam, 461
Reichstop, 461
Reisicumhur, 284, 462
Resmi Gazete, 11, 346
Reşadiye, 21, 28, 48, 58, 61, 106
Reşat Akşemsettinoğlu, 527,
532, 533, 549
Reşat Şemsettin Sirer, 454
Reşat Tuncel, 55
Reşit Önder, 11, 17, 25, 29, 74,
77, 79, 90, 97, 116, 117, 121,
528, 531, 533
Reyhanlı Ziraat Bankası, 120
Rıfkı Salim Burçak, 145
Rıza Salıcı, 11, 23, 110, 532

Rıza Tekeli, 11, 23, 78, 460, 532
Rıza Ulusoy, 61, 528, 529
Rifat Gürsoy, 52, 67
Rifat Kadızade, 319
Rize, 73, 185, 186, 201, 313,
382, 499, 501, 514
Robespiyer, 459
Rusya, 43, 253, 278, 369, 438,
439, 450
Rükneddin Nasuhioğlu, 508
Rüştü Çetin, 527, 537
Rüştü Güneri, 496
Sabah gazetesi, 26
Sabahattin Kadirbeyoğlu, 9, 12,
14, 45, 116
Sabahattin Parsoy, 529, 544
Sabri Dilek, 528, 529, 539, 545
Sadetin Tabak, 375
Sadık Giz, 527, 537
Sadıkzade Ruşenoğulları, 23, 78
Safa Kılıçlıoğlu, 464
Said Bilgiç, 379, 386
Saidi Nursî, 117
Saim Karaömerlioğlu, 25, 31, 36,
81, 83, 87, 91, 98
Saimbeyli, 31, 36, 91
Sait Erdiñ, 45, 48, 49, 51, 52,
54, 55, 57, 62, 63, 64, 71, 72,
76, 82, 86, 87, 89, 91, 93, 94,
97, 101, 106, 109, 115, 530,
533
Sakarya, 98, 197, 291, 319, 396,
522, 530, 549
Salâhaddin Karacagil, 528, 540
Samet Ağaoğlu, 9, 11, 230, 355,
455, 466
Sami Gökner, 397
Sami Karayel, 446
Sami Soylu, 187
Samsun, 91, 118, 396, 531
574

San Fransisko Konferansı, 370,
371
Sanayi Vekâleti, 11, 14, 16, 23,
28, 32, 33, 41, 42, 44, 47, 54,
57, 58, 61, 66, 67, 68, 70, 74,
75, 78, 79, 80, 93, 94, 236,
237, 327, 328, 409, 410
Sanayi Vekili, 9, 11, 14, 16, 23,
28, 31, 33, 35, 38, 41, 42, 44,
47, 49, 50, 54, 55, 57, 61, 62,
64, 66, 67, 68, 70, 74, 75, 78,
79, 80, 81, 93, 94, 106, 107,
111, 118, 119, 230
Sarıkamış, 44, 63, 99, 112
Savur, 13, 26, 99
Sebati Ataman, 23, 28, 32, 33,
47, 54, 55, 58, 61, 62, 64, 66,
67, 68, 70, 74, 75, 78, 79, 80,
81, 93, 94, 106, 107, 111, 119,
207, 248, 251, 441
Seçim Kanunu, 124, 218, 219,
279, 291, 512, 538, 539
Sefer Eronat, 226
Selâhaddin Akçiçek, 529, 544
Selâhaddin İnan, 527, 535
Selâmi Akpınar, 448
Self Determination, 129
Selim Ragıp Emeç, 531
Selim Soley, 9, 10, 12, 14, 16,
21, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33,
38, 41, 44, 47, 53, 58, 61, 62,
66, 78, 80, 84, 90, 93, 101,
102, 112, 117, 118, 120, 131,
132, 135, 393, 527, 531, 532,
533, 535
Selim Telliğaoğlu, 69, 74, 102,
105
Senirkent, 212

- Server Somuncuoğlu, 58, 226,
227, 252, 266, 496, 528, 546,
548, 550
- Servet Sezgin, 312, 384
- Seyhan, 47, 120
- Sezai Akdağ, 28, 445
- Sezai Demiray, 59, 60, 61
- Sıhhat ve İçtimai Muavenet
Vekâleti, 35, 55, 235, 327,
409, 410
- Sıhhat ve İçtimai Muavenet
Vekili, 11, 16, 23, 28, 31, 35,
36, 42, 47, 49, 55, 61, 68, 71,
78, 79, 80, 81, 94, 107, 111,
119, 120
- Sındırgı, 18, 108
- Sırrı Atalay, 5, 63, 72, 74, 76,
86, 90, 91, 92, 97, 108, 109,
122, 206, 214, 223, 226, 227,
279, 368, 457, 503, 507, 509,
517, 519, 521, 523, 530
- Sırrı Turanlı, 318, 527, 534
- Sıtkı Eken, 66, 70, 528, 531
- Sıtkı Pekkip, 528, 549
- Sıtkı Yırcalı, 14, 16, 47, 49, 50,
54, 55, 57
- Siird, 14, 15, 16, 18, 20, 28, 74,
99, 102, 387, 497, 528, 531,
534, 540
- Silâhlı Kuvvetler, 389, 494
- Simav, 32, 108, 173
- Sinob, 20, 34, 524, 528
- Sinop, 252, 496
- Sivas, 9, 10, 11, 13, 17, 20, 21,
22, 23, 26, 29, 30, 31, 32, 33,
34, 40, 41, 42, 43, 49, 50, 51,
54, 56, 57, 59, 60, 62, 65, 72,
74, 78, 79, 81, 82, 85, 87, 90,
91, 92, 94, 95, 100, 102, 107,
108, 109, 110, 111, 113, 115,
116, 117, 118, 119, 120, 121,
142, 145, 155, 162, 163, 181,
199, 200, 227, 230, 231, 270,
276, 277, 278, 308, 396, 456,
469, 488, 530, 532, 548
- Siverek, 13, 59, 85, 100, 108,
170, 171
- Siyasal Bilgiler Fakültesi, 470
- Solhan, 45, 46
- Soru önergesi, 7
- Sovyet, 43, 253
- Sovyetler Birliği, 43
- Stalin, 450
- Stokholm, 129
- Suat Başol, 13, 14, 290, 455, 535
- Suat Bedük, 497, 501, 528, 531,
534, 540
- Sudi Mihçioğlu, 530, 547
- Sulakyurt, 91, 114, 120
- Sultan Abdülâziz, 281
- Sultan Abdülhamid, 281, 284
- Sultan Fatih, 379
- Sultan Hamit, 168
- Sungur Mavi, 30
- Suni Tahta fabrikaları T. A.Ş.,
75
- Suphi Baykam, 9, 18, 21, 34, 35,
58, 60, 68, 70, 83, 179, 181,
230, 278, 351, 356, 358, 439,
444, 447, 531, 532, 533
- Suriye, 20, 26
- Suşehri, 57, 72
- Süleyman Kuranel, 40, 42, 44,
52, 53, 519, 521, 524
- Süleyman Özsever, 42, 43, 49,
51, 56, 57, 72, 90, 94, 95
- Sümerbank, 23, 55, 58, 61, 67,
93
- Süreyya Erol, 18

Şahap Kitapçı, 9, 12, 21, 25, 26,
52, 54, 55, 56, 57, 64, 65, 66,
67, 82, 83, 85, 90, 93, 97, 100,
106, 215, 216, 319, 512, 513,
520, 523, 528, 529, 531, 532,
533, 539
Şalpazarı, 511, 542, 545
Şark Kromları Guleman
Müessesesi, 31, 35, 94, 119
Şarkışla, 10, 22, 54, 57, 120
Şefik Refik Soyer, 28, 30, 34,
66, 69, 74, 80, 92, 101, 115,
121
Şeker fabrikaları, 44, 111
Şeker Fabrikaları, 38, 74, 93,
106
şeker fabrikası, 9, 305
Şemi Ergin, 21, 108
Şemsi Ağaoğlu, 32, 88
Şereflikoçhisar, 53, 62
Şerif Ekinci, 19
Şevket Kaya, 537
Şevket Köksal, 529, 541
Şevki Hasırcı, 319
Şeyh Said, 171
Şirnak, 74, 89
Şinasi Moran, 21, 23, 117
Şûrayı Devlet, 25, 154, 235, 236,
326, 327, 409, 410
Tacettin Barış, 319, 396
Tahkikat Encümeni, 183, 187,
210
Tahkikat Komisyonu, 184, 186,
187
Tahsin Yazıcı, 390
Tapu ve Kadastro Umum
Müdürlüğü, 235, 236, 326,
409
Tarık Artel, 154
Tarsus, 9, 455
576

Tarsus Çukurova Mensucat
Fabrikası, 9
Taşköprü, 111
Tatvan, 16
Tavşanlı, 84
TBMM, 7, 8, 12, 17, 25, 136,
176, 183, 230, 320, 397, 416
TBMM Dahili Nizamnamesi
içtüzük, 7
Tekel İdaresi, 100, 240, 331, 414
Tekelonya Cumhuriyeti, 18, 63,
165
Tekirdağ, 441, 490, 528, 541
Telsiz Kanunu, 538
Temyiz Mahkemesi, 195, 276,
280, 286, 500, 507
Tercan, 19, 54
Teşkilâtı Esasiye Kanunu, 204,
231, 283, 320, 397, 435, 476,
503, 513, 515, 516, 517
Tevfik Doğuşiker, 528, 541, 542
Tevfik Duğuşiker, 529
Tevfik İleri, 10, 13, 16, 17, 22,
28, 32, 35, 44, 46, 47, 53, 54,
60, 61, 66, 69, 70, 73, 74, 76,
77, 78, 79, 80, 81, 88, 89, 91,
92, 93, 103, 104, 105, 106,
108, 110, 111, 118, 120, 122,
547
Tevfik Tıgılı, 310, 487
Tevfik Ünsalan, 21, 26, 28, 41,
42, 44, 48, 52, 53, 55, 58, 59,
61, 65, 67, 79, 81, 107, 114,
116, 119, 120
Tevkif İleri, 455
Ticaret Bakanı, 296
Ticaret Vekâleti, 235, 237, 264,
326, 328, 409, 410
Ticaret Vekili, 10, 11, 12, 14, 17,
23, 24, 28, 29, 31, 33, 36, 38,

- 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 55,
56, 57, 61, 62, 63, 67, 70, 76,
79, 82, 94, 95, 99, 107, 111,
120, 121
- Tokad, 9, 11, 12, 13, 14, 17, 18,
20, 21, 25, 26, 28, 29, 30, 45,
46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54,
55, 56, 57, 58, 60, 61, 63, 64,
65, 66, 67, 70, 74, 75, 77, 79,
82, 83, 85, 89, 90, 91, 93, 94,
97, 100, 106, 108, 110, 112,
113, 116, 117, 119, 120, 121,
149, 211, 215, 216, 308, 319,
512, 520, 528, 529, 530, 531,
532, 533, 539, 544
- Tokat, 143, 159, 208
- Tokyo, 37
- Topkapı, 189, 200, 215
- Toplantı Kanunu, 292
- Toprak Mahsulleri Ofisi, 33, 49,
63, 76, 406
- Toprak Tevzi Komisyonu, 51
- Toprak ve İskân İşleri Umum
Müdürlüğü, 235, 236, 327,
328, 409, 411
- Tortum, 54, 69, 72
- Torul, 108, 109
- Toyunbe, 310
- Trabzon, 10, 12, 14, 44, 52, 53,
202, 497, 511, 528, 529, 539,
542, 545, 546
- Trafik Kanunu, 497, 549
- Trakya, 10, 211
- Tunceli, 11, 13, 26, 29, 30, 68,
69, 70, 71, 73, 76, 122, 533
- Tunus, 127, 128
- Turgut Göle, 529, 530, 532, 548
- Turgut Yeğenağa, 28, 65, 81,
116, 118, 531
- Turgutlu, 188, 194
- Turhal, 20, 51, 66, 85, 305, 539
- Turhan Feyzioğlu, 13, 49, 142,
143, 145, 155, 162, 181, 200,
204, 214, 227, 230, 308, 461,
530
- Tuzluca, 45, 47, 99, 100, 102,
105, 107, 116, 117
- Türk - İş Kongresi, 125
- Türk Adliyesi, 382
- Türk Haberler Ajansı, 445
- Türk Havayolları, 91, 117
- Türk Milleti, 127, 140, 141, 191,
196, 199, 227, 309, 310, 348,
351, 352, 356, 361, 385, 419,
481
- Türk Millî Talebe Federasyonu,
35
- Türk Ordusu, 318, 319, 393, 396,
493
- Türk parası, 89, 249, 253, 346,
347, 348, 389, 417, 423, 516
- Türk Parası, 346, 367, 516, 517,
520
- Türk Parasının Kıymetini
Koruma Kanunu, 346, 516
- Türk Silahlı Kuvvetleri, 318,
395, 490, 493
- Türk-İş, 126, 127, 128
- Türkiye, 7, 9, 11, 15, 20, 33, 38,
43, 58, 59, 60, 62, 64, 70, 74,
83, 92, 96, 97, 101, 103, 106,
112, 125, 126, 127, 128, 130,
133, 136, 141, 150, 152, 156,
161, 164, 166, 167, 173, 177,
188, 193, 197, 204, 210, 222,
226, 228, 229, 230, 231, 233,
243, 247, 252, 254, 255, 256,
257, 259, 260, 261, 265, 267,
268, 269, 270, 271, 272, 273,
274, 275, 278, 281, 287, 294,

295, 297, 299, 301, 319, 320,
322, 323, 333, 338, 343, 353,
356, 357, 360, 361, 368, 369,
389, 390, 392, 393, 396, 397,
398, 399, 401, 403, 420, 424,
425, 426, 428, 430, 431, 432,
433, 435, 436, 437, 441, 444,
448, 449, 457, 470, 518, 519,
523
Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7,
92, 97, 150, 188, 197, 231,
319, 320, 356, 396, 397, 398,
399, 435, 436, 518, 523
Türkiye Cumhuriyeti, 141, 432
Türkiye Emlâk Kredi Bankası,
59, 60, 64, 101
Türkiye İşçi Sendikaları
Konfederasyonu, 128, 130
Türkiye Selüloz ve Kâğıt
Fabrikaları, 230
Ulukışla, 30, 34, 37, 67, 85, 86,
89, 96, 121
Ulus, 102, 466, 496, 536, 537,
539, 541, 547, 548, 549, 550,
551, 552
Ulus gazetesi, 496, 536, 537,
539, 541, 547, 548, 549, 550,
551, 552
Urfa, 10, 13, 21, 25, 27, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 59,
68, 79, 85, 87, 90, 91, 100,
101, 106, 108, 115, 170, 171,
178, 179, 513, 529, 545
Urz Schwarz, 449
Uşak, 11, 23, 27, 32, 51, 63, 110,
111, 113, 178, 188, 190, 191,
193, 194, 195, 196, 200, 202,
203, 204, 206, 207, 211, 214,
215, 217, 305, 450, 531, 532,
540
578

Übeyde Elli, 40
Üçüncü Menderes Kabinesi, 160
Üniversiteler Kanunu, 12, 143,
144, 145, 146, 147, 151, 152,
153, 154, 160, 161
Ünye, 26, 68, 99, 118
Ürdün, 12, 15, 70, 164, 165
Ürgüb, 56
Üsküdar, 15, 16
Vacid Asena, 527, 532, 535
Vahap Dizdaroğlu, 14, 16, 17,
26, 36, 97
Vakıflar İdaresi, 172, 174
Vakıflar Umum Müdürlüğü, 70
Van, 5, 15, 45, 48, 49, 51, 52,
54, 55, 57, 62, 63, 64, 71, 72,
76, 79, 82, 86, 87, 89, 91, 93,
94, 95, 97, 101, 102, 106, 109,
115, 181, 184, 306, 421, 450,
520, 522, 528, 529, 530, 533,
541, 542
Varto, 32
Vatan Cephesi, 37, 114, 201,
354, 375, 456, 481
Vatan gazetesi, 295, 297, 448,
547
Vedat Mengi, 28, 65, 71, 74, 78,
85, 86, 89, 96, 107, 108
Vedat Nedim Tör, 447
Venezüella, 438
Venizelos, 204
Viranşehir, 29
Washington, 259, 260, 261
Yabancı Sermâyeyi Teşvik
Kanunu, 335
Yakup Gürsel, 529, 546
Yakup Kadri, 448, 549, 550
Yakup Karabulut, 395, 397
Yalçın Kocabay, 30, 82, 118
Yargıtay, 183

Yasama dokunulmazlığı, 210
Yaşar Alhas, 13, 529, 545
Yeni Delhi, 323
Yeni Köylü gazetesi, 549
Yeni Sabah gazetesi, 10, 32, 37,
297, 446, 450
Yeni Sabah Gazetesi, 96
Yenimahalle, 24, 28, 91, 109
Yeşilköy, 395
Yeşilova, 16, 19, 50, 53, 55, 82,
84
Yeşilyurt, 43, 44, 47
Yıldırım Acarlar, 539
Yozgad, 20, 319, 396, 515
Yozgat, 226
Yugoslavya, 293
Yumurtalık, 103, 109
Yunan, 51, 126, 193, 204, 296
Yunanistan, 51, 193, 509
Yüce Divan, 183, 204, 205, 225
Yüksek Seçim Kurulu, 218, 220,
291
Yümnü Üresin, 316, 319
Zeki Acar, 374
Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, 396
Zeki Kumrulu, 68

Zeki Özdemir, 542
Zeyyat Mandalinci, 344, 426,
439
Zihni Üner, 6, 392, 497, 503,
504, 505, 507, 508, 510, 528,
538
Zile, 61, 66, 195, 207, 208, 210,
211, 214, 215, 216, 217
Ziraat Bankası, 24, 36, 42, 44,
70, 76, 81, 94, 120, 121, 230,
517, 522
Ziraat Vekâleti, 95, 96, 235, 237,
327, 328, 409, 410
Ziraat Vekili, 11, 12, 14, 17, 24,
29, 31, 36, 38, 43, 48, 57, 62,
67, 70, 76, 95, 96, 107, 108,
111, 121, 122
Zirai Donatım Kurumu, 24, 29,
537
Zonguldak, 13, 14, 28, 31, 33,
34, 35, 71, 78, 79, 83, 87, 107,
108, 207, 248, 251, 290, 298,
306, 363, 455, 461, 500, 528,
535, 541
Zürih, 82, 448

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 32 - 5 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 34 - 9 (II. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2013**